Павло Гай-Нижник

ЧАС НА ЗМІНИ

**(політична публіцистика та інтерв'ю
за 2010–2013 рр.)**

Київ – 2013

УДК 351

Гай-Нижник Павло.
Час на зміни (політична публіцистика та інтерв'ю за 2010–2013 рр.). – К., 2013. – 258 с.

У збірці опубліковано окремі нариси та інтерв'ю автора політико-ідеологічного та науково-публіцистичного характеру, що були надруковані протягом 2010–2013 років, а також окремі поетичні твори.

© Гай-Нижник П. П.

В очікуванні тотальної русифікації та диктатури: перестороги з минулого у світлі сьогодення

(своєчасні думки історика про український політикум початку XX та XXI століть)

Сьогодні, коли сучасна Україна стоїть перед низкою внутрішніх та зовнішніх соціально-політичних, військово-стратегічних, фінансово-економічних та геополітичних викликів на порядку денному реально постала загроза її існуванню як суверенної держави. Нездатність до політичного компромісу, обмеженість виборчого права з огляду на особливий принцип виборчого процесу і спосіб розподілу посадових місць за ознаками партійної та особистої вірності, соціальний "тероризм" щодо прожиткових можливостей пересічного громадянина в умовах економічного ступору, занепад військових сил в поєднанні із перебуванням іноземних військових баз на території України, штучне загострення міжнаціонального питання й утиски української мови у всіх сферах державного і суспільного життя, початок першої хвилі утиску свободи слова та політичних репресій тощо – уся ця жахлива комбінація може стати тією вибуховою сумішшю, що поставить крапку в черговій спробі українців таки збудувати свою незалежну державу. А може і не поставити, якщо ми будемо пильними до самих себе, провідників, яких ми обираємо, та до уроків минулого, які нарешті маємо засвоїти. Не боятися правди про минуле – значить розуміти сьогодення, а отже – мати майбутнє.

Усе це може спричинити незворотні процеси згортання державотворчого розвитку країни та виникнення міжетнічного та соціального протистояння. Вітчизняна історія початку XX ст. вже має невтішний досвід подібного характеру і він мусить бути повчальним для сьогодення. Українська Народна Республіка (УНР), що виникла, подібно до нинішньої України, внаслідок розпаду імперії, невдовзі припинила своє існування, проте процеси які стали акумулятором до падіння УНР присутні й у житті сучасної Української держави, а відтак мають бути попередженням і повчальним

уроком для наших політиків та громадян. При цьому, оглядаючись на українське державотворення початку XX ст. й кінця XX – початку XXI ст., нерідно складається враження своєрідного дежавю, коли певною мірою (чи то в загальних тенденціях) справджується оте «історія рухається за спіраллю». Безумовно, ці паралелі подібностей логічно мають і свої відмінності як загального світового (цивілізаційного) становища, так і місця України в ньому. Проте характеристичні ознаки фундаментального шляху історичного спрямування на диво тотожні, що змушує (з певною долею застережень) оглянути їх і усвідомити спільні небезпеки для обох державотворчих процесів та підсумки, що їх вже зазнала Україна початку XX ст. й що поволі втрачає Україна сучасна.

Коли Російська імперія (як і Радянська) доживали свої останні роки, український політичний національний рух очолювали (і складали його основну активну масу) представники інтеліґенції. Винниченко, Петлюра, Христюк, Швець, Єфремов, як і Чорновіл, Лукяненко, Горинь, Павличко, Драч та інші були письменниками, поетами, журналістами, правниками, що зазнали гонінь за імперських часів. Й ті, й інші, з постанням Республіки, прагли бачити Україну демократичною країною, але спосіб досягнення цієї мети не передбачав протистояння з колишнім імперським центром, а тим паче – національно-визвольної збройної боротьби. Відтак за обох епох було обрано парламентську форму здобуття національних прав, коли провідники національним рухом оголосили про своє лояльне ставлення до загальноросійського / загальносоюзного центру на принципах федеративно-конфедеративного співжиття. Центральна Рада ані в своїх перших трьох універсалах, ані навіть у четвертому не поставила руба питання самостійності України (у IV-му самостійність оголошувалася до зібрання Установчих зборів). За сучасних часів (кінець 1980-х – поч. 1990-х) Товариство української мови ім.Шевченка, згодом – Народний рух України, додали до своєї назви «за перебудову», чим окреслили свою відносну лояльність до політики Москви. Лише окремі діячі (Міхновський, Лук'яненко), які опинилися у меншості, прагли чіткого оголошення шляху на самостійність, після чого були оголошені ледь не провокаторами. Відтак складася тенденція самоплинності процесу набуття Україною державності в залежності від світових та загальноросійських процесів (сприятливого міжнародного ста-

новища, відцентрових процесів у самій Росії тощо) – мовляв, від українців мало що залежить.

З огляду на це, коли російський центр фактично розвалився (падіння Тимчасового уряду й розкол Росії на «червону» й кілька «білих» центрів наприкінці 1917 – початку 1918 рр., або ж децентралізація в СРСР, заколот ГКЧП тощо у 1990-х), і Україна отримала очікувану, але, як не дивно, несподівану незалежність, молода держава опинилася без національно свідомого провідництва (еліти). Здавалося б, саме в цей час провідництво нацією, як моральне, так і фактичне, мала б узяти на себе вітчизняна інтеліґенція (не лише творча, але й технічна, адміністративна, управлінська), що опинилася у ролі новітньої політичної еліти. Проте виявилося, що ані на початку, ані наприкінці ХХ ст. «цвіт» української нації був неспроможний до керівництва державою. «Виявилося», що державний організм потребує зваженого рутинного керівництва, політичного компромісу та соціального регулювання, економічного розвитку, а фінанси не стають стальбільнішими від яскравих і гарних промов про любов до народу. З колишнього ж центру (Петроград – Москва) припинили надходити не лише вказівки, але й кошти. Ще 29 жовтня 1917 р. голова першого (соціал-демократичного) уряду Центральної Ради В.Винниченко практично визнав бездіяльність генеральних секретарів (міністрів) в справі розбудови державної урядової та адміністративної служб, коли заявив про неготовність національної інтелігенції до урядової роботи та загальну кадрову кризу.

При цьому на поверхню життя випливли і цілком меркантильні потреби – не лише як керувати державою, але й як облаштувати власне життя. Відтак М.Грушевський, що створив собі ореол «мудрого дядька», який став головою українського парламенту й нібито міг «під час дощу між краплями пройти» (нікого не нагадує?), все частіше на засіданнях Центральної Ради переймався написанням статтей задля особистого заробітку й вступив до однієї з найпотужніших партій (есерів), а голова Верховної Ради (а згодом Президент – Л.Кравчук) теж став партійним й не забув про питання більш близькі до приземлених. Інтеліґенція, що асоціювалася (чи, швидше, сама себе ідентифікувала із совістю нації) у Верховній Раді досить швидко поступилася провідною роллю колишнім директорам, які усвідомили переваги власного нового становища. Тож невдовзі «провідники» національного руху стали підігравати

владі не лише червоних директорів, а й новопосталої олігархії, задовольняючись «скромною» вигодою від свого перебування у владі чи у т.зв. «конструктивній» опозиції. Крім того, потреба закріпитися на владному Олімпі витворила потребу винайти кілька міфів та технологій, головною метою яких стало збереження статус-кво існуючих речей.

Свого часу військовий міністр УНР О.Жуковський у 1918 р. із захопленням і, водночас, з жалем та усвідомленням історичного заручництва політичної долі тогочасної України, писав: "Кожен майже із діячів почував себе Наполеоном, почував себе героєм призваним спасти отчизну і дати її лад та порядок. Багато із них міркували в душі, що тільки він один покликан і призван історією до святого діла – відродження батьківщини. В цьому виявилось інтелігентське кружкове виховання і вплив російської культури. Чисті душею, з великими святими ідеалами, переповненим серцем робити і принести людству добро, любов та правду, але простої роботи, техніки в праці, адміністративного хисту і марудної мілкої щоденної роботи для них вона не була зрозумілою... Правда не всі то з чистими намірами..., щоб щиро працювати. Не треба забувати. ...А такі обставини, в свою чергу, висували на підмостки політичного життя політиків демагогів, ріжних авантюристів, людей аморальних, безпринципних, які устраювали свої особисті інтереси і хтіли взяти від життя, від других людей що тільки можна взяти, але накладати високих обов'язків на себе, ні – це заборонялосє, це не полягало в їхні натурі".

Більше того, на практиці селянство та робітництво, від імені яких творилася нова українська державність та будувався новий соціальний лад, також, врешті-решт, були позбавлені можливостей та важелів впливу на соціально-економічну політику в державі, а Республікою керувала лише група інтелігентів-романтиків, яких невдовзі (за Гетьманату) від влади усунули тогочасні «олігархи» – великі земельні власники, промисловці та фінансисти.

Як на початку XX ст., так і дотепер, плідній роботі заважала кадрова проблема. Підбір працівників за партійною приналежністю викинув за межі державотворчої роботи досвічених у таких справах працівників середньої ланки. Не було вжито заходів й до реформування системи праці у департаментах, через відсутність коштів заробітна платня урядових службовців не відповідала потребам часу, а отже – не сприяла притоку фахівців до урядових структур.

Непродумана кадрова політика призводила до того, що в органах виконавчої влади не було досвічених, професійно підготовлених державних службовців. Все це сприяло до розвою хабарництва, безпринципності, залежності від вказівок партійних бонзів та й елементарного підлабузництва та безхребетності владних структур на усіх щаблях державної вертикалі й у всіх сферах суспільного життя.

Фактично було знищено армію. Закон Центральної Ради від 3 січня 1918 р. практично знищував ідею створення збройних сил УНР. Що відбувається із сучасною нашою армією й годі нагадувати. Після відмови від будівництва національної армії та усунення від служби кваліфікованих, але "партійно несвідомих", державних та інших службовців, до шарів незадоволених політикою влади потрапив й численний прошарок цивільних і військових службовців.

"Техніки, інженери, промисловці, дідичі, управителі культурних маєтків, всі інтелігентські сили, цілий вихований літами апарат новочасної суспільности, що міг би одиноко вирвати край з руїни, загнано в кут", – справедливо зазначалося на Всеукраїнському з'їзді хліборобів-демократів*. Більш того, насправді Центральна Рада (як і сучасна Верховна Рада) так і не стала, "уособленням національно-демократичного фронту", позаяк саме її лідери розкололи спочатку український національний рух (самостійники-націоналісти були оголошені ледь не провокаторами, а середній клас та консервативні кола взагалі позбавлялися права бути представниками українства), згодом було нівельовано й поняття демократичного фронту (взяти хоча б політику утиску профспілок) тощо. Таким чином в країні виникла ще й глибока системна політична криза.

Остаточного ж вироку долі УНР, репрезентованій Центральною Радою, завдала, попри системних управлінської та політичної криз, криза економічна. Не спромігшись опанувати економічною ситуацією, українська влада втратила лояльність робітництва (саме лояльність, а не підтримку, бо її практично не мала). І, врешті, в підтримці владі відмовили ті, кого вона вважала за свою соціальну базу, ті, кого українські вожді ототожнювали (й ототожнюють) з безмірною губкою, що мала б бути просякнута їхньою ідеологією, і що були для них взірцем народного українства – селяни. Село, кинуте бездіяльністю уряду сам на сам на поталу хаосу та анархії, не пробачило Центральній Раді невирішеність земельного питання. Чи пробачить Верховній Раді – теж питання. Відсутність же армії

і зовсім залишила УНР беззахисною як перед внутрішніми, так і перед зовнішніми загрозами.

Таким чином увесь цей комплекс крайнощів, сукупність управлінської, політичної та економічної криз, фактично ізолювали УНР та її уряд від власного народу («близькість» до народу режиму В.Януковича, на диво провідників його уряду та партії («регіонів»), невдячний народ чомусь не відчуває) і в усьому вищенаведеному слід шукати причини падіння української державності. Отже, УНР у тій моделі та за тієї структури владно-управлінських інституцій, які існували на той час, була приречена на падіння. Питання полягало лише в тому, коли, хто і в який спосіб підірве її ззовні, або коли ця вибухова суміш здетонує з середини. Сталося так, що ці обидва фактори вже визрівали практично одночасно.

Прихід більшовиків на межі 1917 та 1918 рр. – тоді ще слабких і погано організованих – не був чудом, коли враховувати бездарність тогочасного українського проводу. До влади уенерівців повернули німці, але коли українцям (уряду есерів) і далі закортіло продовжувати свої соціалістичні експерименти, в окупаційної влади урвався терпець – встановлення прямого правління німецької військової влади могло стати реальністю.

Відтак владу Центральної Ради було повалено в квітні 1918 р. переворотом гетьмана П.Скоропадського (за німецького, щоправда, сприяння). Роль Верховної Ради також через короткий час було нівельовано режимом Л. Кучми. За обидвох лідерів відчувалася певна економічна стабільність, життя «вирувало», бізнес почувався гарно й тулився до влади, відкривалися українські школи, але російська лояльність відчувалася у кожному ковткові повітря, а у владних вікнах відсвічувалося відображення Кремля. Водночас селянство залишалося без землі, профспілки були позбавлені можливостей захистити робітництво, армії фактично не було, а демократичні свободи чим далі, але швидкісно згорталися тощо. Як і в ті часи більшість свідомої інтеліґенції зайняла вичікувальну позицію «проти всіх» і лише охочі до влади вожді продовжили боротьбу... за власне місце під сонцем... руками народу.

Проте розхитування влади було в руслі тогочасної моди – революція понад усе, особливо якщо є можливість її очолити. А коли гетьман втратив владу, – зрозуміло, що не через свою грамоту про федерацію з Росією, а внаслідок масштабної соціально-політичної кризи та зубожіння населення, – у його наступників з'явився ре-

альний шанс показати свої державотворчі таланти, щоправда – за умови засвоєння попередніх уроків історії. Відтак невдовзі обидва режими було повалено: в листопаді–грудні 1918 р. – П. Скоропадського, в листопаді–грудні 2004 р. – Л. Кучми.

Нові керівники держави (голова Директорії В. Винниченко і головний отаман С. Петлюра, як Президент В. Ющенко і голова Кабміну Ю. Тимошенко) мали "шаленну" популярність, проте дуже скоро особиста боротьба закінчилася фактичною перемогою других революційних вождів і вони стали першими (С. Петлюра вичавив з Директорії В. Винниченка, а Ю. Тимошенко фактично знівелювала владу В. Ющенка). Кожен з них вважав (а дехто й досі ще вважає) себе ледь не за месію. Але обидва виявилися напіввладними й «халіфами на годину»... Країною почали правити отамани, князьки «місцевого розливу», що з посмішкою спостерігали за боротьбою за Київ, розмірковували на який важіль кинути копійку й зняти карбованець (гривню, марку, долар – за смаком та планами майбутнього самовлаштування). Між тим країна й народ зубожіли й все частіше займали позицію «проти всіх – лише за себе». Простим людям йшлося про примітивне фізичне виживання. Проте, як завжди, не спали Москва та проросійські сили, Захід же – багато повчав пустопорожніми словами й оглядався на «єдіную і нєдєлімую» (у будь-якому її становищі та забарвленні). При цьому те, що державність в Україні існує лише номінально й скоро може взагалі перетворитися на фікцію, не помічав (не помічає й сьогодні) лише сліпий.

Здавалося б, саме в такі часи національна інтеліґенція мала голосно й згуртовано заявити про себе, закликати владну верхівку схаменутися й апелювати до народу. Але інтеліґенція (її більшість) знов наступила на старі граблі – вона оголосила нейтралітет, вона уявила себе «вищою» над ситуацією в країні, заявила, що вона «проти всіх». Й потрапила у пастку. У пастку національної совісті й історичної відповідальності. «Розум нації» не має права бути над нацією, він має бути її провідником, надто – за відсутності національної еліти.

Як наслідок – в Україні настали часи гонінь на українське, часи, коли українська державність є засобом збереження новітньої моделі російського (будьмо відверті – російського) панування на певній території – настали часи нової дєнікінщини. Сьогоднішня неодєнікінщина, як і та дєнікінщина, що прийшла в Україну в

1919–1920 рр., також не приховує своєї сили, призирства до всього українського й своєї російськості, до принципів «рубай з плеча» і владарюй. До того ж, нова (українська) дєнікінщина ще й не нехтує не лише послугами комуністів, а й добре опанувала риторикою та засобами їхніх вчителів – більшовиків (лєнінців-сталінців). І як і та дєнікінщина, сьогоднішня веде нас у Росію, в Росію «білу», а може й якусь «свою» (а чи навіть під жовто-блакитним прапором), проте якою керуватиме таки Москва, але не Україна, не українство!

Звичайно ж це ще не кінець і сьогоднішня ситуація ще не означає, що боротьба за Україну є вже програною українцями й не факт, що історія у своєму загальному підсумкові повториться. Власне, щоб цього не трапилося і треба пам'ятати й аналізувати її тенденції та загрози. А вони були такими: боротьбу було програно, Європа вкотре віддала перевагу єдиній Росії, потім були голодомори, в'язниці, табори... Що ж до тих, хто сьогодні «проти всіх», то хотілося б нагадати (ні, не їм, а нам усім), що врешті решт вони (ті, що раніше змирилися – Грушевський, Єфремов, Річицький та багато інших) наслухалися заспокійливих пісень нового режиму і навіть спробували співпрацювати, впливати на нього (дехто увійшов в коаліцію з режимом, вислужували теплі місця, письменники шукали народну ідею, академіки тишком-нишком шепотіли й шукали спокою для наукової роботи, ректори принишкли тощо, а потім – усі вступали до партії...). Для забуття (навіть тимчасового) деякі отримали посади, гроші, "українізацію", а зрештою – тюрми, сльози родин, катування, могили... Інші (Винниченко та ін.) встигли усвідомити помилку й утекти за Захід... А терор набирав обертів, який згодом перетворився на геноцид українського народу (у їх більшовицько-російському різновиді під українським КПУшним туманом), залишився... Згодом тисячі молодих (і не дуже) людей загинуть у підпіллі в боротьбі з окупантами, але ж цього усього могло б і не бути, коли б наша «розумова верхівка», «совість нації» активно заявляли б свою позицію, очолили спротив народу й включилися б до процесу консолідації нації та формування української політичної еліти, якої українське суспільство й досі не сформувало.

Відтак короткозорість і провінційність світоголяду тогочасних та й сьогоднішніх «лідерів» і «володарів дум», котрі не бачили (не бачать) національних інтересів зі стратегічної перспективи, лише на ходу звикаючи до самостійництва і державного будівництва, становлять моральну загрозу існуванню української нації, яка, як свідчить минуле, цілком здатна сягнути її фізичного нищення. І тоді, й досі, нову державу (модель нового часу) прагли населити на

стару базу (чи то російсько-імперську, чи то російсько-радянську). І у той, і у цей часи світ зазнавав кардинальних перетворень чи не в усіх аспектах як державоврядного, так і суспільноладного життя, й лише українські можновладці залишалися пасивними будівничими старих фундаментів, які прикрашаються й досі новітньою риторикою. Але ж і тоді, і сьогодні, ані управлінська, ані наукова, ані творча «еліти» не вимагають глибинних змін. От і виходить, що найбільша країна Європи в умовах нових світових викликів все ще не має чим захищатися, «ліки» надто застарі, та й «лікарі», здається, самі невиліковні. І на сцену ту велику, міжнародну (як і немалу внутрішню) очевидно поки що нам немає кого виставити у якості «актора» і «гравця» світового рівня, бо й власна сцена порожня. Складається враження, що вітчизняна політична верхівка України є найбільшою загрозою її національній безпеці. Ні меча, ні щита, ані думки! Дай Боже, щоб «не дай-боже»...

Проте, водночас, нині ми можемо зробити найважливіший висновок з наших дежавю: ми вже достатньо багато знаємо про себе і нарешті не боїмося своїх минулих і поточних помилок. Іншими словами, сьогодні ми розуміємо, що маємо силу і потенціал аби стати повноцінною і справді незалежною державою в сучасному світі. Розуміємо, що для цього треба багато і напружено працювати – «Не треба слів, хай буде тільки діло», як казала Олена Теліга. Матимемо і права та вольності козацькі, і достойну державну еліту, і розвинену економіку, і національну історію, і українську мову...

Публікується за:

Гай-Нижник П.П. Українське «сьогодні» крізь призму українського «вчора» // Гілея. – 2010. – №42. – С. 80–85.

Гай-Нижник П. В очікуванні тотальної русифікації та диктатури (Конспект доповіді автора на ІІ Всеукраїнській науковій конференції «Геноцид України у ХХ столітті: Україна під окупаційними режимами – історія та наслідки» (25 березня 2011 р.) // Історична правда. – 2011. – 28 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/columns/2011/03/28/33704

Гай-Нижник П. В очікуванні тотальної русифікації та диктатури // Україна Incognita: веб-додаток до всеукраїнської газети «День». – 2011. – 8 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://incognita.day.kiev.ua/v-ochikuvanni-totalnoyi-rusifikacziyi.html

Гай-Нижник П. В очікуванні тотальної русифікації та диктатури: перестороги з минулого у світлі сьогодення (своєчасні думки історика про український політикум початку ХХ та ХХІ століть) // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції "Геноцид України в ХХ столітті під окупаційними режимами: історія та наслідки", Львів, 25–26 березня 2011 року. – Львів: Добрий друк, 2013. – С. 8–15.

“Будівникам” Життя

Якби ж то Ви, Будівники,
Та ще й уміли б будувати,
То було в кожного по Хаті,
Були б у нас тоді Шляхи.

Якби ж то Ви, Провідники,
Ще вміли би та й не блукати,
То ми б давно уже прийшли
До Світла правди би пізнати.

Якби то Ви, Просвітники,
Та ще й навчилися б читати –
Тоді пізнали би книжки
Щоби облуди не брехати.

Коли би Ви, Годівники,
Хліби ще й вміли випікати,
То наші б діти та діди
Забули би голодувати.

Були би Ви, Народники,
З нами єдино кровники
Та мову мовити могли –
Тоді б ми в злагоді жили.

А ще якби, Молитники,
Могли би Ви молитви знати,
То би угледіли гріхи
Й спокути би змогли вчиняти.

Коли би Ви, Духівники,
Не душогубами були –
Змогли б у мирі повмирати
Та й суду Божого чекати.

Якби ж то Ви, Святенники,
Хреститись вміли, не вбивати,
То й ми не хтіли би стріляти
І Вас, "святих", не проклинати.

Якби ж то Ви, Будівники,
Та й повиздихували кляті,
Чи повдавилися б грішми –
То стали б Люди панувати.

10 березня 2011 р.

Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій
(з огляду на програмові засади УНКП та УКП)

«Первородним гріхом українців єсть ідейний хаос в політиці і брак організаційної дисципліни».
В.Липинський

Попри широкий спектр та різноманіття політичних партій та ідеологій у сучасній Україні, консервативна виразно представлена, принаймні у назві, лише у двох вітчизняних діючих партіях – Українській національній консервативній партії (УНКП) та Української консервативній партії (УКП). Здавалося б, їхня ідеологія, враховуючи здебільшого традиціоналістський характер українського суспільства, мала б зайняти свою відносно міцну/сталу нішу як у громадській свідомості, так і в політичному житті країни, а отже й суттєво впливати на державотворчі процеси в Україні.

Проте й досі ці партії, як і їхні програмові засади, майже невідомі серед народу. Фактично виборець часто-густо навіть і знає про існування цих політичних сил. Як наслідок, український консерватизм як суспільно-політичний напрям, як світоглядна ідеологія практично не присутній (про впливовість тут взагалі й годі згадувати) у свідомості населення. Досить нагадати, що кожна з вищезазначених партій лише по одному разу за весь час свого існування взяла участь у виборчих перегонах до законодавчо-представницького органу країни і, одразу ж зауважу, вкрай невдало.

Так, УНКП, що була заснована 27 червня 1992 р.[**] (зареєстрована Міністерством юстиції України 30 жовтня 1992 р. [1]), лише у 2006 р. спробувала потрапити до Верховної Ради України, до того ж не самотужки, а у складі виборчого блоку "Патріоти України". В підсумку блок зазнав нищівної поразки – за нього проголосували лише 12 тис. 027 осіб (0,04% виборців).

[*] Українська національна консервативна партія (УНКП) утворилася на установчому з'їзді 27 червня 1992 р. у Києві внаслідок об'єднання Української народно-демократичної партії (УНДП) та Української національної партії (УНП).

УКП, що була створена значно пізніше – 22 грудня 2004 р.[**](зареєстрована Мін'юстом України 25 березня 2005 р. [1]), вже майже за рік (також у 2006 р.) взяла участь у виборчих перегонах, проте також практично не була помічена громадянами, які віддали за нею лише 25 тис. 123 голоси (0,09% виборців; найбільшу прихильність партія завоювала на Закарпатті та у м.Києві (по 0,22%).

З того часу обидві партії майже не виявляли політичної активності й досі залишаються незнаними не лише серед широких народних мас, але, очевидно, для своїх потенційних прибічників. Побічно сприяла цьому (попри фінансовий аспект та специфічні правила української політичної дійсності) й пасивна діяльність партійних активів та скупий ідеологічний багаж. Фактично консервативну думку в Україні (власне, її історичний спадок) досліджують й намагаються поширити лише науковці, зокрема й ті, що об'єднані у Всеукраїнській громадській організації "Союз гетьманців-державників" (СГД), одним із співзасновників якої мені випала честь бути, а також поодинокі інтелектуали. Проте увесь цей процес закутий, як правило, у вузьке академічно-викладацьке коло та обмежується не лише нечисленними накладами згаданих праць, але й часовою хронологією (надбанням минулого). Навіть видатні твори ідеолога українського консерватизму В. Липинського, що вийшли з-під його пера в першій чверті XX ст., практично недоступні широкому загалові. Крім того, новітня світова та вітчизняна дійсність, вимоги, які висуває сьогодення перед нацією, державою та й кожним окремо взятим українцем, вимагають еволюції й консервативної думки відповідно до викликів сучасності.

Тим не менш вищезгадані політичні партії (УНКП та УКП), що позиціонують себе як відверто консервативні, внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних причин уже виробили власні програми, декларації тощо, в яких й мають бути присутніми їхні ідеологічні засади. Логічно, що ідеологія ця має бути консервативною (або ж неоконсервативною).

Перш за все, слід зазначити, що УКП з 2004 по 2005 рр. очолював Г. Щокін, який був і головним ідеологом партії. До колективного керівного ж кола партії (президії Національної Ради

[**] Установчий з'їзд Української консервативної партії (УКП) відбувся 22 грудня 2004 р. у Києві в культурно-просвітницькому центрі Міжрегіональної академії управління персоналом.

УКП) увійшли: М. Дробноход (перший заступник голови УКП), Ю. Бондар, В. Ісаков, В. Короткій, М. Котляр, В. Шовкошитний, В. Бебик, М. Дробноход, І. Слісаренко, Р. Щокін, Г. Щокін, М. Головатий. У 2005 р. лідером УКП став М. Сенченко, який очолює партію й дотепер. Основним же полем діяльності та фінансовим опертям УКП стала Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП) та її структури [2]. Головними пресовими органами – газета "Український вибір" та часописи МАУП "Персонал" та "Персонал-плюс".

Першим головою УНКП був Г. Приходько, якого згодом замінив Ю. Восковнюк. Головними ідеологами партії були члени Комітету Ради УКП В.Родіонов, Г. Приходько та М. Продум, а друкованим органом – часопис "Український час". 6 квітня 1996 р. на черговій Раді УНКП головою партії було обрано О. Соскіна – директора Інституту трансформації суспільства. Тоді ж було переобрано керівний склад УНКП – Комітет партії, до складу якого увійшли О. Соскін (голова УНКП), А. Матвійчук (дружина О. Соскіна), І. Вовк (кум О. Соскіна), Н. Матвійчук (донька О. Соскіна) [3]. Крім того у Статуті УНКП щодо умов виключення з лав партії, між інших, з'явилася й така, що особа може бути позбавлена членства в УНКП "на основі рішення Комітету УНКП або рішення Голови УНКП" (тобто самого О. Соскіна) [4]. Таким чином, партія опинилася у руках однієї родини. Від 3 жовтня 1996 р. друкованим органом партії стала газета "Національна фортеця".

На сьогодні обидві партії (УНКП та УКП) представляють свої погляди у програмах, що були прийняті 7–8 років тому: Програма УНКП (Нова редакція) була затверджена на раді (з'їзді) партії 22 березня 2003 р. [5]; Програма УКП – Установчим з'їздом партії 22 грудня 2004 р. [6; 7]. Принагідно зауважу, що Консервативна партія Великобританії, наприклад, не має однієї незмінної програми, а натомість виробляє оновлену відповідно до соціально-політичних змін у країні та світі; як правило, партійна програма знаходить вираження у передвиборчих маніфестах, які складаються з програмних положень консерваторів на наступних виборах.

Як не дивно, але у всьому тексті програми УНКП жодного разу не згадано, що ідеологією партії є, власне, консерватизм. Натомість, уже з першого рядка зазначається, що "історичний досвід усього людства переконливо свідчить, що альтернативи демократичному устрою суспільства немає", а відтак із прийняттям 1996 р. Конституції

"наша держава встала на шлях цивілізованого національно-демократичного розвитку". Про демократію зазначається й у підрозділі про мету, завдання та пріоритетні напрями діяльності УНКП, а саме: що основною метою партії є сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, участь у виборах та інших політичних заходах, а стратегічною метою – "побудова Української Самостійної Соборної Національної Демократичної Держави, яка базується на християнських цінностях" [5]. УНКП вказує, що майбутнє України бачить в розбудові політичної системи на основі громадянського суспільства, що є основою правової держави, при якій забезпечуються найбільші успіхи в матеріальному й духовному розвитку нації, поважається особиста свобода громадян.

Утім, сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує такі ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку свободу особистості. На їхню думку, суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії – вважають, що партійна демократія за умов постійної боротьби за владу призводить до того, що громадяни стають неслухняними, розбещеними. Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, вони виступають за політичну централізацію, проголошують концепцію "обмеженої" демократії.

Не варто щодо цього апелювати й до класиків українського консерватизму. Так, характеризуючи "демократію", В. Липинський вказував, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук "багатіїв-плутократів", або до рук винайнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтеліґенції. Як наслідок – державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування ж в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку. Одним

із прикладів такої "демократії" В. Липинський вважав Українську Народну Республіку.

Разом з тим, слід зауважити, що ідеологія УНКП до 1990-х рр., до очолення партії О. Соскіним, суттєво відрізнялася від тих засад, які сповідуються нею тепер. На відміну від теперішньої УНКП, партія, наприклад зразка 1995 р., виразно заявляла про свої консервативні засади, в тому числі щодо погляду на демократію. Так, один з ідеологів тогочасної УНКП В.Родіонов зазначав: "Українські національні консерватори не сприймають демократію понад політичною системою. Надлишковій демократії властиве порушення рівноваги між владою і свободою на користь останньої. Необмежений демократичний індивідуалізм підкопує в суспільстві основи дисципліни та правопорядку, розхитуючи підвалини держави, сіє хаос і породжує анархію" [8, с.5]. Розвиваючи тему партійної ідеології, він пояснює: "В період становлення державності, після періоду колоніяльної залежності і в умовах соціальної ущербності Нації, історично оправданою стає монархія (з забезпеченням найвищого вираження державності в монархові і при величі правлячого Дому на ґрунті недоторканності привілеїв), але Україна не має жодного претендента і національної аристократії, що не дозволяє утворити апарат такої держави. Тому Українські Національні Консерватори репрезентують консервативно-республіканський рух" [8, с.5].

Тут яскраво простежується вплив на лідерів УНКП 1990-х рр. ідей В. Липинського, зокрема його праці "Листи до братів-хліборобів". Це підтверджується й тим, що під час очолення УНКП М.Продумом партія прагне переформатуватися у структуру орденського типу (на подобу до Українського союзу хліборобів-демократів (УСХД) чи Братства українських класократів-монархістів В. Липинського), свого роду клуб "традиціоналістів" на кшталт західних "Фонтанкрім", "Товариства Гвідо фон Ліста", "Хучін унд Мунін" та ін. [9–14]. Лідери УНКП М.Продум та Г. Приходько захоплюються ідеями "консервативної революції" 1920-х рр. (яскравим представником її у ті часи був, зокрема, засновник "Червневого клубу", батько младоконсерваторів Мюллер ван Де Брук). На шпальтах "Українського часу" друкуються статті, в яких М.Продум говорить про концепцію циклічного розвитку України, його посилання часто звертаються до давньоіндійської міфології, що також відповідає захопленням містицизмом західноєвропейських традиціоналістів 1920-х рр. І врешті УНКП висуває ідею "нації золотих

комірців", тобто побудову України на засадах ієрархічності та шанування традицій. Проте з приходом до головування в партії О. Соскіна УНКП поступово перетворюється на типову національно-ліберальну партію, залишаючи у своїй назві слово "консервативна".

Щодо УКП, то ця партія у своїх програмних документах неодноразово наголошує, що її ідеологією є саме національний консерватизм, додаючи, що саме він є "ідеологічним типом українського суспільного розвитку". Як відомо, національним консерватизмом є політичний термін, що використовується для опису варіації консерватизму, який концентрується здебільшого на національних інтересах і який, як правило, має традиційні соціальні та етичні погляди. В європейському контексті він більш схильний до євроскептицизму, ніж стандартний консерватизм, що не підтримує відкрито націоналістичний чи ультраправий підхід. Багато з націонал-консерваторів є соціал-консерваторами й виступають за обмеження іміграції в Європу.

Тут доречно згадати й про В. Липинського, який вважав, що особливістю і позитивним елементом національного консерватизму була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави. Нація для нього – це всі громадяни держави. Націоналізм В. Липинського зводиться до того, що українці відрізняються від інших народів лише своєю політичною інтеграцією. Інтегровані на ґрунті етнокультури і національної самосвідомості, вони повинні згуртовувати всі народи в одне ціле. Поряд з цим важливою складовою його національного консерватизму можна вважати ставлення до ідеології, яку він виводить із народних традицій та звичаїв, зокрема з державного досвіду гетьмансько-козацьких часів, високої етичної культури хліборобської спільноти, вважаючи її рушійною силою національного відродження України.

Поряд із "демократією" В. Липинський відкидає й "охлократію". До держав "охлократичного" типу він відносить революційні диктатури, фашизм, більшовизм та ін. Для цієї системи характерне зосередження політичної й духовної влади в одних руках. Під духовною владою він розуміє не лише церковну в її традиційному розумінні, а й ідеологічну в сучасному розумінні, коли глава держави є водночас пророком і непогрішимим інтерпретатором офіційної ідеологічної доктрини. Особливістю "охлократії" є, на його думку, те, що вона в минулому складалася з кочівників, а в новітні часи – з декласованих елементів. За такого державного устрою панівною

стає монолітна військово-бюрократична ланка, яка легко маніпулює юрбою.

Найприйнятнішою для України В. Липинський вважав "клясократію" – форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, "законом обмежена і законом обмежуюча" конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною. Пропонуючи монархічний устрій, він заперечує демократію як метод оганізації нації, але не заперечує її як свободу. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади. "Клясократія" в його розумінні є гармонійною політичною співдружністю хліборобського класу як консервативної опори держави з іншими класами. Лише ця співдружність здатна, на думку В. Липинського, забезпечити державотворення й організацію української нації.

Зазначені сучасні українські консервативні партії (УНКП та УКП) не задекларували подібних поглядів, але одностайні в унітарності української державності, її соборництві та збереження української мови як єдиної державної. При цьому УКП виступає за повернення в суспільно-політичне життя ідеології українського консерватизму на основі традицій і морально-правових засад українського козацтва, пріоритетності засад української культури. УКП переконана: "Українська держава зобов'язана дбати про відродження й розвиток української нації – сукупності усього населення, всіх етносів, які проживають у межах держави й об'єднуються за допомогою юридичних інституцій, прав громадянства, які мають духовну потребу жити разом і спільно рухатися до визначеної мети, покладаючи в основу розвитку цінності культури титульної нації" [6; 7].

УКП заявляє також, що вона розуміє реалізацію української національної ідеї "як здійснення права українського народу на створення соціального ладу, який гармонізував би інтереси індивідуума та соціальних груп на принципах ідеології українського консерватизму, ставки на культуру титульної нації у всіх сферах діяльності суспільства" [6; 7]. УКП в порядку, що не суперечить чинному законодавству, виступає за пріоритет представників українського етносу в усіх владних структурах. При цьому УКП

пояснює своє бачення державної моделі України: "Найпритаманнішою українцям моделлю влади є гетьманська держава, яка поєднує управлінську ефективність і систему суспільного контролю над владою: наразі Президент (Гетьман) України повинен бути єдиним главою виконавчої влади, повністю відповідальним за роботу уряду і всіх інших виконавчих структур, які діють на підставі верховенства закону, незаперечного пріоритету національних інтересів і духовно-моральних засад організації суспільства. Президент (Гетьман) України особисто відповідає за стан справ у всій державі власним майном і свободою. Водночас партія виступає за розширення повноважень громад, місцевого самоврядування, в тому числі козацького" [6; 7]. Відтак у цьому УКП є близькою до основних течій консерватизму – традиціоналістської й патерналістської, які виступають на захист сильної влади й держави, вбачаючи в них засіб забезпечення традицій, національної своєрідності.

УНКП, щоправда, також задекларувала, що прагне сприяти "поверненню індивідові, сім'ї і суспільству патерналістської функції", а незалежна держава повинна стати умовою та інструментом захисту національних інтересів, але при цьому виступає за втілення в життя соціально-економічної моделі народного капіталізму, перетворення економічної системи із суцільно державної на переважно приватну, оскільки вона є основою найефективнішого на сьогодні способу виробництва та формування в Україні середнього класу шляхом розвитку вітчизняного середнього та малого бізнесу. УНКП виступає за розбудову політичної системи на основі громадянського суспільства, що є основою правової держави, при якій забезпечуються найбільші успіхи в матеріальному й духовному розвитку нації, поважається особиста свобода громадян. УНКП переконана, що пріоритетним напрямом державної політики України має бути підтримка розвитку місцевого самоврядування. Держава мусить усебічно підтримувати ініціативи міст, спрямовані на вирішення проблем місцевого самоврядування і побудову демократичного громадянського суспільства, а усім громадянам України, незалежно від національності, необхідно забезпечити рівні політичні та соціальні права.

УНКП вважає, що потрібно створити ефективну й оптимально структуровану армію й необхідно відмінити обов'язкову військову службу та перейти до формування армії на основі професійно-добровільного контрактного принципу. УКП також виступає

за професійно-добровільну армію, проте з широким залученням, в установленому чинним законодавством порядку, до самооборони козацьких об'єднань.

У державній політиці, на думку УНКП, мають превалювати національно-патріотичні інтереси: необхідно запровадити такі умови надання українського громадянства, як присяга на вірність Україні; перевірка знань державної мови, історії та Конституції України; 10 років проживання на українській території, а для осіб українського походження, які бажають повернутися в Україну, гарантувати позачергове надання громадянства; право на утворення національно-культурних автономій у місцях компактного проживання єдиної національності мають представники всіх етнічних груп. УНКП відкидає геноцид, етноцид та інші форми насильства над іншими націями та етнічними групами [5].

Європейські консерватори виступають за право власності. У економічних питаннях вони зазвичай ліберали, погляди яких виходять із класичного лібералізму А.Сміта. Дехто із консерваторів прагне до модифікованого вільного ринку, наприклад, до американської системи, ордолібералізму або національної системи Ф.Ліста. Ці погляди відрізняються від суворого laissez-faire тим, що у них державі відводиться роль підтримувати конкуренцію, водночас захищаючи національні інтереси, національне суспільство та ідентичність.

Основою економічного розвитку України, метою якого є забезпечення гідного рівня життя всім громадянам України, на думку УНКП, може бути лише державний суверенітет, ринкова економіка та недоторканність приватної власності. При цьому має бути сформована потужна національна буржуазія, а ефективний розвиток економіки України можливий лише за умови впровадження у життя соціально-економічної моделі народного капіталізму, яка передбачає: поширення дії об'єктивних законів ринку на діяльність усіх економічних структур; перевагу приватної власності над іншими формами власності; формування потужного середнього класу, який повинен становити не менше 65% громадян України; усіляку підтримку розвитку малого та середнього бізнесу; конкуренцію як основного стимулюючого принципу функціонування будь-якої системи; визнання індивідуальної праці та особистого інтересу людини за найсильніші спонукальні мотиви життєдіяльності будь-якої системи. Разом з тим, УНКП стверджує, що розбудова вільної

ринкової системи має відбуватися шляхом роздержавлення (приватизації) власності та формування потужного середнього класу – станового хребта суспільства. У державній власності повинні залишатися лише стратегічно важливі для Української держави підприємства, а державна машина має бути виведена з більшої частини суспільно-економічного життя.

Є в програмі УНКП й інші протиріччя. Так, УНКП вважає, що Українська держава на час формування конкурентоспроможності нації мусить взяти на себе її економічний захист, "що означає сприяння розвиткові вітчизняних приватних підприємств, захист їх від економічної агресії іноземних корпорацій". І разом з тим, "впевнена, що лише та країна зможе утвердитися в ІІІ тисячолітті, яка вміє створювати сприятливі умови для залучення світового капіталу" [5]. При цьому УНКП прагне застосовувати в життя і дійсно радикальні економічні реформи, які здатні вивести нашу країну на європейський шлях розвитку.

УКП вважає, що розподіл власності повинен здійснюватися за її різними формами (державною, колективною, індивідуальною) з орієнтацією на пріоритетність прав суспільства, виступає проти приватизації стратегічних галузей (оборонних підприємств, енергетики, водопостачання тощо, діяльність яких може призвести до загрози національній безпеці), за раціональне використання можливостей природно-ресурсного потенціалу України та переваг її геополітичного розташування як центру комунікаційних зв'язків між Сходом і Заходом, Північчю й Півднем. Партія виступає за припинення пограбування національних трудових ресурсів і перетворення України на сировинний придаток інших країн. В Україні має бути державний контроль і управління природними ресурсами. Партія виступає за створення державного природно-ресурсного фонду, статок якого забезпечуватиме потреби (передусім соціальні) усіх громадян України, а не лише окремих груп чи кланів, за державний контроль та управління природними ресурсами як матеріальної бази існування суспільства. Всі природні ресурси повинні бути передані під опіку Державного природно-ресурсного фонду України.

УКП виступає за уникнення політики подвійних стандартів у наданні соціальних послуг, за формування справжньої української еліти, яка вболіває за свій народ і гідно відстоює його національні інтереси; підтримує всебічний розвиток малого і середнього підпри-

ємництва в Україні як основи динамічного розвитку й стабільності національного виробництва. Партія обстоює державну програму кредитування для започаткування малого бізнесу і підтримує проведення реформ в аграрному секторі, забезпечення селянам права вільного вибору форм господарювання, за широке впровадження у виробничі відносини на селі моделі реального співвласництва, а також проти приватизації землі іноземними громадянами [6; 7].

УНКП у своїй програмі виступає за те, аби кожний громадянин України отримав земельний сертифікат на володіння земельною ділянкою, а на кожного працюючого громадянина в банківській установі відкривався б індивідуальний депозитний пенсійно-соціальний рахунок. Щомісяця на нього мало б нараховуватися 10% заробітної плати працівника. Для уникнення монополізації з боку приватних українських чи іноземних компаній на ринках України мають бути прийняті ефективні антимонопольні закони, що передбачають відстоювання передусім національних інтересів нашої держави. Що ж до соціальної політики УНКП, то партія заперечує втручання держави в особисте життя громадян. А отже, на її думку, необхідно: ліквідувати систему індивідуальних ідентифікаційних номерів, які сьогодні надаються всім громадянам України, а також всі електронні досьє на них; зупинити дію Закону України "Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за ухилення від сплати податків". УНКП виступає за зміну підходів до формування витратної частини бюджету, де насамперед мають виділятися кошти на освіту, охорону здоров'я, культуру, науку, соціальне забезпечення громадян. УНКП вважає за доцільне запровадження системи дешевих кредитів для особистого будівництва, створення малих і середніх підприємств, купівлі споживчих товарів тощо.

Європейські ж неоконсерватори критикують лібералів, які, на їхню думку, завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку. Наріжним каменем соціальної політики сучасні консерватори вважають заохочення особистих досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості сучасні консерватори розглядають як зрівнялівку, послаблення свободи. Коли громадянин сподіва-

ється, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним, на їхню думку, є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості [15–20].

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині XX ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в неоконсерватизм.

Неоконсерватори наголошують, що суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення, на думку сучасних консерваторів, мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку представники цього ідеологічного напряму вважають зміну звичок, традицій і характеру людей. Сучасні консерватори наголошують, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства сучасні консерватори надають моральному вдосконаленню людини.

Стабільність – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Встановлення такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Важливою рисою є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не

може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Традиціоналістський консерватизм представлений патерналістським крилом в англійському торизмі та французькому голлізмі, німецькими правими консерваторами й частиною соціал-консерваторів Німеччини. Для прихильників цієї течії характерні більші, порівняно з новими правими, акценти на традиціях і релігії. Але якщо в Європі вони роблять ставку на християнство, то нові праві у США – на модерністські "електронні" церкви. Європейські нові праві взагалі відмовляються від іудейських і християнських традицій і виступають за відродження язичництва. А неоконсерватори є прихильниками ліберальних церков.

Вітчизняні консервативні партії близькі до таких постулатів, надто до європейських. УКП оголошує себе колективним носієм ідеології національного консерватизму, що ґрунтується на українській національній ідеї, яка полягає у збереженні традиційних духовних цінностей, захисті національного буття, його історії і культури, відстоюванні національної релігії, держави, родини та власності. Життя ж українців має базуватися на основі побудови національної, демократичної, духовно і економічно розвиненої, соціальної, правової, соборної держави – досконалого інструменту управління. УКП вважає, що для України традиційно основою світогляду народу, а отже, і сучасної української державної влади мають бути християнські цінності. Ідеологічним типом українського суспільного розвитку, вважає партія, є ідеологія національного консерватизму, що ґрунтується на традиційній християнській моралі, духовних цінностях і засадах патріотизму, національної єдності, міцності шлюбно-сімейних відносин, на верховенстві закону, свідомому виборі історичної національної долі. Партія категорично виступає проти зовнішнього втручання і використання національного інформаційного простору й домагатиметься, щоб інформаційний простір України використовувався на забезпечення інформаційних, духовних потреб українського народу. УКП проти дезінтеграції української нації за регіональними, конфесійними, мовними та іншими ознаками. Партія обстоює визнання на міжнародному рівні Голодомору 1932–1933 рр. в Україні спланованим геноцидом проти всього українського народу.

УКП "на законних засадах" домагається впровадження в суспільне життя морально-правових засад, заснованих на тради-

ційно-культурних цінностях української титульної нації, виступає за розвиток нації на основі міцних шлюбно-сімейних відносин, патріотизму, збереження довкілля, відданості духовним ідеалам, а також визначення пріоритетності науки, культури й освіти. Партія домагається поступового перетворення України на експортера інтелектуальних послуг, країни університетів, яка керується національною духовно орієнтованою елітою, а також повноцінного функціонування української мови, яка є духовним стрижнем розвитку титульної нації: "Чия мова – того й держава. Немає рідної мови – немає держави!".

УКП проти введення поняття "політична нація", за яким, як зазначається у програмі партії, прихована відсутність провідної ролі в державі титульної нації, її культури, традицій тощо. Партійці переконані, що подолання хаосу і відновлення соціального порядку починається з відновлення порядку в душах і головах людей, а тому для еліти нової епохи домінуючими повинні стати духовні цінності українського народу. УКП прагне того, щоб кожен займав свою суспільну нішу відповідно до здібностей, за рівність усіх перед законом, за розвиток соціального партнерства на основі українського національного солідаризму. Партія домагатиметься повернення у суспільно-політичну свідомість і широке використання у виховній роботі традицій і морально-правових норм українського козацтва і виступає за формування у кожного громадянина України відданості національним ідеалам і традиціям, високої духовності й активної громадянської позиції. Крім того, УКП за законодавче відновлення графи "національність" у паспортах українських громадян і за скасування введеного ідентифікаційного коду для кожного громадянина. Партія сприяє відродженню українського козацтва як масового громадсько-патріотичного руху, а козацької ідеї як основи національно-патріотичного виховання молоді. Таким чином, УКП відстоює утвердження соціального оптимізму у світогляді молоді, здорового способу життя, створення козацьких, патріотичних молодіжних об'єднань, створення умов для реалізації творчого потенціалу обдарованої молоді, розвиток туризму, фізкультури та спорту. Партія вбачає своїм обов'язком впровадження моделі національної культурної політики, яка гарантуватиме високий рівень державної і громадської підтримки для національної спадщини, культури й мистецтв, а основними принципами такої політики у сфері культури повинно стати, передусім, створення єдиного на-

ціонального культурного простору, захист цього простору від негативних впливів ззовні [6; 7].

У свою чергу, УНКП вважає за необхідне повернення історичних назв, перейменування міст, у назвах яких закарбувалася тоталітарна епоха. Для осіб, які претендують на статус державного службовця, потрібно ввести обов'язкову перевірку знань державної мови, історії та Конституції України. Партія виступає за вироблення та реалізацію національних програм з питань охорони сім'ї, материнства та дитинства, заохочення народжуваності, зниження рівня смертності. УНКП прагне визнання та утвердження традиційних християнських цінностей, національної історичної спадщини, традицій, культури, етики. Виступає за відродження традиційно високої ролі жінки в українському суспільстві, усунення відкритих і прихованих форм дискримінації жінок, а українські громадяни, які народилися в 1928–1945 рр., повинні мати статус учасників ВВВ з відповідними соціальними гарантіями, передбаченими законодавством [5].

Що стосується церковного питання, то УКП проголошує захист свободи совісті й виступає за зростання консолідуючої ролі Церкви у духовному оздоровленні української нації, за відновлення Української Помісної Православної Церкви на засадах самоврядування [6; 7]. У презентації УКП в 2005 р. її тогочасний голова Г.Щокін додав: "Світоглядно-концептуальною владою для сучасної України – найбільшої в світі Православної Держави – може бути тільки християнська доктрина, побудована на світлій Нагорній Проповіді Ісуса Христа. Природним продовженням такої світоглядної влади є український консерватизм" [21].

У свою чергу, УНКП також орієнтується на християнські цінності. Партія переконана, що Україна не зможе стати повноцінною державою доти, доки не матиме єдиної незалежної Української Помісної Православної Церкви на чолі з Українським Патріархом у Києві. УНКП дотримується позиції, що нетрадиційні для української нації церкви мають виступати лише як представництва іноземних церков. Секти, які спрямовують свою діяльність на руйнування людської душі та сімейних цінностей, не повинні мати місця в Україні. При цьому викликає здивування твердження, що "протестантизм породив капіталізм XVI–XVII ст., католицтво – капіталізм XIX–XX ст. Настала черга православ'я породити народний капіталізм XXI ст." [5].

З цього приводу дивує небажання сучасних консервативних партій (власне як УКП, так і УНКП) усвідомити доконані історичні закономірності розвитку національної Церкви в Україні і сьогоднішні реалії. Йдеться про ставлення до Греко-Католицької Церкви, яку сповідує п'ята частина українців. Не слід забувати, що ця Церква – національна, має досить давні коріння в Україні, є невід'ємною частиною її духовного світу та єства. Хочеться нагадати, що консервативні політики в еміграції ще в середині XX ст. усвідомили важливість обох українських Церков для держави (УАПЦ – УГКЦ), що офіційно було заявлено, зокрема, Союзом гетьманців-державників на чолі з Гетьманичем Данилом Скоропадським. Такі засади Гетьманського руху свідчать, що від часів існування Гетьманату 1918 р. на чолі з П. Скоропадським і протягом усього повоєнного часу провідники гетьманської ідеї залишилися щодо справ віри на сповідуваних ними консервативних позиціях: невід'єдність Церкви від держави, автокефальність УПЦ, традиціоналізм у визнанні провідної віри. Разом з тим відбулася еволюція до глибших і міцніших національно-державницьких позицій у церковному питанні: визнання провідною не лише православної, як за Гетьманату 1918 р., а й греко-католицької віри, підтримання ідеї їхнього воз'єднання в майбутньому та взаємопошани у сьогоденні як засіб і шлях об'єднання нації, соборності держави та інше. Консерватори стали у своїх поглядах більш орієнтованими не на політичну кон'юктуру, а на погляди віруючих (прагнення донести ідею воз'єднання УПЦ й УГКЦ до українського народу) [22]. Їхній підхід до Церкви став практичнішим – у розумінні того, що релігійний розкол розхитує не лише Церкву, а й українську громаду, прагнення поставити під державний контроль діяльність релігійних сект, узяти дійову участь у відродженні Церкви. Відтак, нині є нагальна потреба враховувати досвід розвитку українського консерватизму, якого уже набула ця ідеологія за минулі часи (і не лише в релігійних питаннях).

Безумовно, будь-які консерватори завжди є патріотами та націоналістами. УНКП вважає, що націоналізм є процесом політичної самореалізації народу і властивий тією чи іншою мірою всім націям. Водночас ця партія заявляє, що культивує український націоналізм без приниження національної гідності інших мешканців України. Крім того, УНКП виступає за те, щоб "держава визнала ОУН-УПА, яка вела справедливу, героїчну і священну боротьбу за

свободу та незалежність своєї Батьківщини, воюючою стороною, а учасники національно-визвольної боротьби були прирівняні у правах до ветеранів Великої Вітчизняної війни, забезпечені високими пенсіями, офіційно удостоєні почестей" [5]. Разом з тим, лідер УНКП О. Соскін 2 лютого 2010 р., засуджуючи надання Президентом В. Ющенком С. Бандері звання Героя України, назвав провідника ОУН(р) "Каїном". О. Соскін, зокрема, заявив, що С. Бандера є винним "у розколі українського національного руху напередодні страшної Другої світової війни двох імперій: фашистської на чолі з Гітлером та радянської на чолі із Сталіним. Бандера і його група розпочали братовбивчу війну в середині ОУН і здійснила низку брутальних вбивств своїх побратимів – тих, хто створювали ОУН та були її лідерами" [23]. О. Соскін також вважає, що С. Бандера був одним з тих, хто сприяв розпаленню війни між українською та польськими націями, фактично перенісши її на рівень фізичних розправ з мирним населенням. Присвоєння звання Героя України С. Бандері, заявив лідер УНКП, викликає подив як у Польщі, так і в Україні, а дії В. Ющенка ніби-то послаблюють єдність українського народу і сприяють його міжнародній ізоляції. При цьому О. Соскін під своєю заявою не підписався як голова УНКП, а лише як директор Інституту трансформації суспільства. Дивна позиція лідера національної консервативної партії, яка, до того ж, неприховано відображає пропольські симпатії.

Перший же голова УКП Г. Щокін, презентуючи 2005 р. цю нещодавно зареєстровану партію, заявив, що УКП виступає за здоровий націоналізм, етнізм і патріотизм, який базується на любові до Бога та Батьківщини і боротьбі проти расизму, шовінізму, фашизму, сіонізму, які сповідують ненависть до інших Божих творінь [24]. При цьому притаманний консерватизму націоналізм розуміється як патріотизм, активна життєва позиція кожного громадянина України [25, с.13]. Серед своїх основних принципів УКП вбачає українську етнократію, за якої всі гілки і рівні державної влади належать представникам титульної української нації (не менш як 80%) з одночасним пропорційним залученням представників національних меншин. А отже, вважає, що етносоціальну структуру українського суспільства треба відновити на всіх щаблях "соціальної піраміди", як і запис про національність у паспортах і свідоцтвах про народження громадян нашої держави [26]. Водночас, в ідеології УКП присутнє питання зміцнення відносин та солідарності країн

слов'янського та православного світу та виразний антисемітизм [25, с.8; 27].

Важливе місце у програмах двох зазначених консервативних партій (УНКП та УКП) займає їхне бачення зовнішньої політики України. В цьому контексті позиція УКП більш відповідає консервативним постулатам, аніж УНКП, яка більш схильна до ліберальних зовнішньополітичних напрямів. Так, УКП наполягає на недопущенні в міжнародних стосунках утворення наддержавних інституцій, на недопущення військово-технічної залежності Збройних сил України від військово-промислового комплексу Росії, базування в Україні Чорноморського флоту Росії. УКП виступає за позаблоковий статус Української держави. Разом з цим партія підтримує участь України у побудові нової системи європейської та світової безпеки.

У сфері зовнішньої політики пріоритетом для УКП є утвердження орієнтації України на європейські цінності, здійснення реальних партнерських, взаємовигідних стосунків з європейськими політичними та економічними структурами, з одночасним розвитком добросусідських відносин з Росією та іншими країнами світу. Партія розглядає як важливе завдання створення та впровадження ґрунтовної Концепції зовнішньої політики, орієнтованої на забезпечення національних інтересів, покликаної дати адекватні відповіді на глобалізаційні виклики. При цьому УКП вбачає своїм завданням відстоювання національних інтересів, орієнтацію на духовно близьких партнерів, протистояння разом з ними різним проявам антикультури та намаганням встановити світове панування з одного центру. Водночас, виступаючи за розвиток усебічного співробітництва та взаємовигідних відносин України з державами-сусідами, УКП є противником утворених в європейському та євразійському регіонах наддержавних утворень. Разом з цим партія підтримує розвиток співпраці, взаємодії України з українською діаспорою і на Заході, і на Сході [6; 7].

Натомість УНКП вбачає пріоритетними напрямами своєї діяльності в: розробці конкретних форм реалізації євроатлантичної моделі народного капіталізму; формуванні практичних кроків щодо входження України до НАТО та набуття нею статусу асоційованого члена Європейського Союзу; розробленні моделі Балто-Чорноморського економічного альянсу, ядром якого повинні стати країни трикутника Україна – Польща – Німеччина; виробленні

механізмів реального наповнення українсько-російських відносин за принципом мирного співіснування. УНКП дотримується позиції, що Україна не повинна бути членом СНД. Згідно з програмою партії, Україна має виробити параметри і впроваджувати в країні євроатлантичну модель розвитку та набути статусу асоційованого члена Європейського Союзу, в якому її партнерами мають бути передусім центральноєвропейські держави та країни Балтії, а також Німеччина, Франція, Італія. На кордонах з Росією і Білоруссю слід створити зони вільної торгівлі, маючи за мету перетворити Україну на величезну інфраструктурну торгову базу, "перевалочну" між Європою та Азією, а також між Північчю та Півднем. На кордонах України з її західними сусідами також доцільно формувати вільні торгові зони. УНКП домагатиметься виведення з України іноземних (очевидно – російських) військ і виступає за вступ України до НАТО [5].

Отже, можна зробити висновок, що ідеологія УКП здебільшого відповідає принципам націоналістичного консерватизму, а УНКП – практично злилася з ліберальною. Проте обидві ці партії є надто пасивними в політичному житті країни, а їхні сьогоднішні програми потребують змін до потреб сучасності. Неоконсерватизм в Україні поки що так і не сформувався на ідеологічно-теоретичній основі, а політиків-консерваторів, які б усвідомлювали глибинну суть та багатомірність консерватизму, а тим паче могли б виробити оновлену його концепцію до потреб і викликів новітніх та прийдешніх української дійсності та загальносвітових перетворень – поки що немає.

Таким чином нові політичні умови, суспільний лад, новий соціально-демографічний стан країни та нова структуризація її населення, новітня форма економічних рушіїв, плинність духовності, глобалізаційні процеси та достеменно інший ритм життя і його зміни, що відбулися й відбуватимуться за нового століття, вимагають і новітнього розвитку, збагачення консерватизму. В тому числі й політичного. І саме над цими викликами мали б і мають замислюватися політики-консерватори та партійні ідеологи, власне, кожної політичної сили. Очевидно, що сучасному українському політичному консерватизму ще належить перейнятися як боротьбою за власну нішу у серцях, розумі та душах свого народу, так і проблемою власної еволюції.

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України: Реєстр політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/parties.

2. Українська Консервативна партія та її структури // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.

3. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Про УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=about.

4. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Членство в УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=vstup.

5. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Програма УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=platforma.

6. Програма Української Консервативної партії // Персонал. – 2005. – № 5.

7. Програма Української Консервативної партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrvybir.com/index.php?go=Content&id=3.

8. Родіонов В. Ідейно-теоретичні засади українського національного консерватизму // Український час. – 1995. – № 2.

9. Boehm, Max Hildebert. Das eigenstandige Volk. – Gottingen, 1932; Boehm, Max Hildebert. Der Burger im Kreuzfeuer.– Gottingen, 1933.

10. Boehm, Max Hildebert. Der Burger im Kreuzfeuer.– Gottingen, 1933.

11. Freyer, Hans. Der Staat. – Leipzig, 1925.

12. Повель Л., Бержье Ж. Утро магов. – М.: Вече, 2005.

13. Spengler, Oswald. Der Untergang des Abendlandes. – Munchen (zuerst 1918/1972), 1973.

14. Spengler, Oswald. Politische Schriften. – Munchen, 1932.

15. Stefan Breuer. Die “Konservative Revolution“ – Kritik eines Mythos“ // Politische Vierteljahresschrift. – 1990. – Jahrgang 31. – Heft 4.

16. Griffen, Roger (ed). “The Legal Basis of the Total State” – by Carl Schmitt. Fascism. – New York: Oxford University Press, 1995.

17. Дугин А. Философия политики. – М.: Арктогея, 2004.

18. Alter, Peter. Nationalismus. – Frankfurt, 1985.

19. Gerstenberger, Heide. Der revolutionare Konservatismus. – Berlin, 1969.

20. Schwarz, Hans-Peter. Der konservative Anarchist. Politik und Zeitkriuk Ernst Jungers. – Freiburg, 1962.

21. Українська Консервативна партія: основні принципи // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.

22. Гай-Нижник П. П. Позиція Гетьманського руху після Другої світової війни щодо становища Церкви в майбутній Українській Державі

// Друга міжнародна науково-практична конференція “Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації”: Тези доповідей: 18–20 червня 2008 р., м. Львів. – Лв.: Поліграфічний центр видавництва Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. – С.184–186.

23. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Навіщо Ющенко дав звання Героя України Степану Бандері? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/material.php?pokaz=2863.

24. Українська Консервативна партія: основні принципи // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.

25. Концепція стратегії розвитку України у XXI столітті: консервативна модель / Авт. кол.: Г. В. Щокін (кер.), О.В.Бабкіна, В.М. Бебик та ін. – К.: МАУП, 2003.

26. Щокін Г. Основні принципи Української Консервативної партії // Персонал. – 2005. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.personal.in.ua/article.php?ida=32.

27. Щекин Г. Славянство: его место и роль в европейской истории: Докл. на Междунар. науч. конф. “Славянский мир в условиях глобализации”, 3–7 дек. 2003 г., София, Болгария. – К.: МАУП, 2004.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій (з огляду на програмові засади УНКП та УКП) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2011. – Вип.3 (53). – С.94–115.

* * *

У галасі юрби не чу́тно Бога,
Не видно янголів і праведних шляхів,
Там в'ється блуд і пастками дорога,
Трясовина оман і манівців.
Отрутою обмащені вуста
Цілунками лукавих травлять душі,
Й принадно-лестно зраджують Христа
Порожнім дзвоном й зпоюють з калюжі
Хмельних із розуму. Жадоба
До слави п'яної та розблиску монет
Там править літургію і подоба
Тіней ширяє й божевілля злет.

10 серпня 2011 р.

Україна за двадцять років: матеріали міжнародної веб-конференції 22 серпня 2011 р.

[...]

Павло Гай-Нижник

Я хотел спросить, не кажется ли вам, что Евросоюз не совсем четко понимает систему, структуру и психологию власти сегодняшней Украины? В частности то, что тот компромисс, о котором Вы говорили, был не столько компромиссом между коммунистами-ортодоксами, коммунистами-«неодемократами» и новыми либерально-демократическими силами Украины на стыке 1980-х – 1990-х гг., а скорее его впоследствии уже так окрестили национал-демократы, которые фактически проиграли борьбу за новую Украину и власть в ней тандему украинских коммунистов (политической и администативной номенклатуре КПСС в УССР) и «красных» директоров (по сути – «бизнес»-номенклатуре той же КПСС в той же УССР), к которым вскоре присоединились екс-комсомольские лидеры (ставшие успешными предпринимателями) и представители криминалитета (активно создававшие свои политпартии и все более просачивавшиеся во власть). Именно эти составляющие и стали основой, на которой на протяжении этих двадцати лет была выращена, вскормлена и сформирована в сегодняшнем виде иерархическая прослойка современной Украины, называемая политической и бизнес верхушкой государства (являясь, впрочем, в нашей действительности единоутробным двуликим Янусом). Понятие «элита», считаю, в данном временном и конкретном случае неприемлимым. Во всяком случае – по сегодняшний день, а будущее, как говорят, туманно, но предсказуемо.

Что касается национал-демократов, то они, говоря на чистоту, в 1980-х гг. (в т.ч. и в перестроечные годы), исключая, разве что, группы Левка Лукьяненко, Юрия Бадзьё и немногочисленных и маловлиятельных тогда еще молодых националистических организаций) не высказывали категорическое и принципиальное требование обретения Украиной (тогда – УССР) самостоятельности и полноценной государственности. И только явный процесс развала Советского Союза подтолкнул их к более радикальным за-

явлениям. В 1990 г. появился «Манифест» Юрия Бадзьё от имени Демократической партии Украины (опубликован 31 мая 1990 г.), а Народный Рух Украины заявил о своем твердом намерении стремиться к оглашению Украины самостоятельным государством на своих II Всеукраинских сборах (25–28 октября 1990 г.). Тем не менее, мы (Украина) приняли участие в обсуждении проекта союзного договора, допустили проведение референдума об обновлённом Союзе, тогда как пять республик, как известно, их игнорировали. И это была чёткая и конкретная позиция. Коммунистическое же большинство в Верховной Раде УССР выбрало (точнее – вынуждено было принять) курс на украинскую государственность в 1991 г. как относительно безболезненный путь и наиболее эффективный способ сохранения своей власти, а национал-демократическое меншинство в той же Раде – как такого же рода возможность не только провозглашения самостоятельности Украины, но и вхождения (именно вхождения, а не взятия) во власть в новообразованном государстве. Что, кстати, и подтвердили последующие (в том числе и текущие) годы новейшей истории независимости Украины.

Кроме того, не кажется ли Вам, что сегодняшняя власть, которая так и осталась сплавом номенклатуры и криминала (т.е. политики и бизнеса), не совсем есть то, что представляют себе в Европе. Насколько здесь доминирует криминальная составляющая системы власти и дисциплинарной вертикали? И в этом контексте не кажется ли Вам, что сегодняшнее украинское руководство просто «водит Европу за нос», регулярно и громогласно заявляя о своём европейском (ЕС) выборе, а игра на евроинтеграции – это лиш сохранение возможности для олигархического бизнеса интегрировать в европейский рынок и банковскую систему свои материальные нужды, экономические интересы и финансовые сбережения? Ведь если бы случилось чудо и Европа сейчас открыла путь для вступления Украины в ЕС, то наше государственное руководство также дивно нашло бы повод повременить с таким опрометчивым шагом (потому что, как минимум, тогда вынуждено будет не играть в демократию, а гарантировать её, не создавать видимость реформ, а производить их, не имитировать прозрачность своих капиталов, прибылей и издержек и тому подобных иных соответствующих критериев Евросоюза, не говоря уже о всепоглощающей коррупции и прочих «особенностях» современной украинской действительности).

С другой стороны, как Вы прокомментируете позицию Евросоюза относительно Украины, в частности, таких стран как Франция и Германия? Или, к примеру, то, что бывший канцлер Германии Шредер работал на полугосударственную российскую компанию «Газпром», и не есть ли в этом символическое объяснение особой позиции Германии в вопросе взаимоотношений «Украина – ЕС» или же «Украина – НАТО» и удивительное совпадение этого особого мнения с чаяниями России. А нужна ли вообще Украина ЕС? Ведь легче (проще) допустить в Украине определённый режим, а потом разглагольствовать о демократии, как сейчас это делается относительно Беларуссии или же частично России, а не предотвратить его формирование своим прямым давлением и иными как экомическими, так и дипломатическими рычагами. Пассивность ЕС и НАТО в российско-грузинской войне, в практически молчаливом принятии марионетковых кремлёвских квази-государств на Кавказе (очевидно с оглядкой на Косово) и фактическом развязывании рук России в давлении на Украину, уж больно, хоть и отдаленно, но напоминают позицию западноевропейских демократий известных предмюнхеновских времён. Кроме того, уже сегодня отчетливо проявляются первые системные проблемы в странах ЕС не только в экономике, но и религиозного, а также расово-национального характера, которые в конечном итоге, по моему мнению, лет через 7–10 неизменно приведут западно- и центрально-европейские страны к серьйозным внутренним потрясениям, кардинально изменив, в первую очередь, этно-политический облик современной Европы. Спасибо!

[...]

Павло Гай-Нижник. З приводу згадки про польсько-українські взаємини, важаю за необхідне нагадати, перш за все, з огляду на одну з відомих російських ідеологем, за якими Кремль незграбно намагається приховати свої імперські амбіції щодо України, що поляки є теж слов'янами найближчої до українців гілки й, відтак, і ми є також народами-братами.

А з приводу деяких історичних моментів, зокрема того, що поляки дуже часто згадують відомі волинські проблеми у взаєминах між нашими народами під час ІІ світової війни, мушу нагадати, що ніщо не виникає з нічого й в усього є свої спонуки та причини. У згаданому випадкові польським адептам однобічного обвинувачення українців у «волинській різні» не варто забувати про її предтечі,

зокрема, про польську політику пацифікації українців і способи її проведення, процеси над громадськими організаціями і політичними партіями (скажімо процес «56» у Луцьку 1934 р. тощо), політичні репресії й релігійні утиски у міжвоєнний період XX ст. (хоча б, навіть, про тиск і заперечення щодо повернення владики УГКЦ А.Шептицького до Львова у 1920-х рр. тощо) й, врешті, і про польський терор щодо українців під час II світової війни. Разом з тим, вважаю, що це питання є багатогранним і складним, а надто – заполітизованим.

При цьому варто зазначити, що сучасній Польщі потрібна новітня Україна як спільна страховка і запорука від впливів та тиску Росії, і це польський естаблішмент чудово розуміє та усвідомлює. З свого боку українці цим теж повинні користатися й, очевидно, йти разом у взаємній співпраці, незважаючи на те, які уряди за партійною складовою та ідеологічною ознакою є в той чи інший мент як у Польщі, так і в Україні. Водночас, задля відновлення історичної пам'яті, коли ми говоримо про рівність прав і підходів з обох боків, треба згадати й про те, що Україна зі свого боку робить дуже багато для відновлення шани польських людей і польських загиблих в Україні, зокрема, як зразок, облаштований цвинтар «Орлят» у Львові та в інших місцинах. В такому масштабі Польща, на жаль, не відповіла нам. Як приклад, можна пригадати відому ситуацію, пов'язану з візитом Президента Віктора Ющенка до Польщі, коли були певні заперечення щодо окремих нюансів вшанування українських повстанців. Втім, слід сказати, що це наслідок, відбиток минулого, яке, проте, не повинно лягати тавром на нинішні та майбутні взаємини між нашими народами і державами. А надто – минуле мусить пам'ятатися й шануватися, але не має конче від'ємно впливати на сучасність.

Щодо питання пошанування Степана Бандери, то, я переконаний, що це є внутрішня справа України. В іншому разі так само можна мати різні оцінки діяльності багатьох діячів, того ж таки Богдана Хмельницкого чи, скажімо, Костюшка, який для поляків є борцем за незалежну Польщу, а для декого він є ворогом, тощо.

У кожної нації, а надто у народа, в якого є непросте державотворче минуле, в якого є історія, що особливими жилами вплітається в історію інших (сусідніх) народів, завжди будуть контроверсійні питання, і дослідження та розв'язання подібних вузлів з минувшини потрібно віддавати на відкуп фаховим історикам, дотримуючись

відповідного рівня наукового вивчення та аналізу, уникаючи їх розрубання з огляду на політичну доцільність та загравання з національними чи іншими почуттями сучасного суспільства, часто-густо притаманну різного щибу діячам, які здебільшого не лише не мають уявлення повної й істинної картини події, а й щонайменше прагнуть її пізнати.

Повертаючись до українсько-польських стосунків, зауважу на своєму переконанні, що на наші країни очікує ще щільніше зближення й попереду видніється якісно новий рівень співпраці, особливо з огляду на перспективу політичних і економічних негараздів, які очікуватимуть європейську спільноту за 7–10 років. Гадаю, що спілка України і Польщі буде непоганою й взаємовигідною зв'язкою, як щодо забезпечення різнобічних аспектів осібних проблем державної безпеки, так і щодо як заперечення прагнень тотальних апетитів Росії, так і щодо імовірних ускладнень у західному напрямкові для обох країн. Дякую!

[...]

Павло Гай-Нижник. По этому поводу хочу вставить ремарку. Надо иметь ввиду, что у нас не произошло то, что в странах Прибалтики и бывшего соцлагеря. В Украине не произошла люстрация кадров и сохранилась старая советская номенклатура, которая с середины 1990-х годов начала расплавляться бывшими комсомольскими руководителями и криминальным миром (необизнесменами и неополитиками в одном лице). Кроме того, мы двадцать лет пытаемся построить новое государство, при новой системе как экономических, так и политических взаимоотношений и принципов, на старой (фактически большевистско-советской) форме государственного устройства. Стране крайне необходим целый комплекс взаимосвязанных и взаимообусловленных реформ, соответствующих ее новейшему политическому строю (во всяком случае, конституционно провозглашенному) и хозяйственных подходах. Однако новые принципы развития государства все ещё зажаты в тиски старой, изжившей себя, системы советского образца (лишь частично видоизменённого) в то время, когда весь мир стремительно видоизменяется и движется вперёд.

Очевидно, существующей сегодня (имею ввиду последние десятилетия) власти такое положение вещей удобно, однако отвечает ли оно интересам народа и государства – ответ, думаю, нагляден по тому, в каком состоянии находится вот уже двадцать

лет кряду вся страна и каждый среднестатистический украинец. Сейчас в стране сложились (вернее было бы сказать – созданы) такие условия, что фактически не существует возможностей реальной смены политических элит, а политико-экономические реалии обуславливаются сменой во власти определённых кланов. Исходя из вышеизложеного складывается впечатление, что существующая на сегодня политическая верхушка государства составляет ныне основную угрозу национальной безопасности Украины. Таким образом, само собой напрашивается вывод, что без новой революции в Украине кардинально ничего не изменится, во всяком случае в ближайшее время.

[...]

Публікується за:

Україна за двадцять років: матеріали міжнародної веб-конференції 22 серпня 2011 р. / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. Самоврядування, держ п-в, установ і організацій; Ред. кол. : В.М.Бойко (голова ред.) [та ін.]. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2012. – 48 с.

Земля, в якій рубають тихий рай

Під небом є земля, де на очах у Бога
Облу́дники рубають тихий рай
І не страшаться. В них своя дорога
Без божих сентиментів. Зазвичай
Вони з лукавства й моляться. Відро́ддя
Там горстка є, що золотим тельцем
Вже й Господа запнули і з пого́рдя
Себе на стінах вішають взірцем.
У тім Краю, у цілого народу
Стирають пам'ять, а з душі
Здирають віру наживо й свободу
Як пса припняли і за бариші
Купують слово й затикають мову.
Поступово конає право там й сваволя
Розхристано зухвало вкотре знову
Ґвалтує люд й пиячить, а недоля
Блукає в тім раю. І тільки в вишині
На глум цей Бог вже підбира нагоду,
Аби воздати кару в судні дні
І гультяям, і рабському народу.

13 серпня 2011 р.

Історія і національна безпека

Павло ГАЙ-НИЖНИК: Досвід нашої державності початку XX століття вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім себе.

Про ставлення російських істориків до української історії, історичний русоцентризм, заперечення поняття «українська революція» росіянами, кальку процес десталінізації, уроки кризи європейського мультикультуралізму та інше говоримо в інтерв'ю з **доктором історичних наук, старшим науковим співробітником Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса Павлом Гай-Нижником.**

— Нещодавно газета «День» видала нову книжку – «Сила м'якого знака», мета якої – висвітлення правдивої історії часів Київської Русі, яку вирішили «монополізувати» росіяни. Ви спілкуєтеся зі своїми російськими колегами. Цікаво, яке у них ставлення до української історії?

— 2009 року мене з іще двома українськими колегами було запрошено на засідання Вченої ради Російської академії наук під назвою «Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики Росії». Вчені обговорювали питання «Полтавської перемоги і зовнішньої політики Росії у першій чверті XVIII століття». Тоді ж провели круглий стіл, тематику якого визначили так: «Народи України, Білорусі, Молдови і Росії під час шведської інтервенції». Спочатку ставили собі за мету – досягти порозуміння в історичних питаннях між цими народами, і я погодився зробити доповідь щодо того, чи був Іван Мазепа зрадником, тобто, як оцінити його крок щодо переходу на бік шведського короля у його війні з Московією: як особисту інтригу гетьмана, чи як вимушений крок задля порятунку Батьківщини? В результаті мій виступ викликав величезну кількість суперечок. Мене почали буквально перекрикувати словами: «Ви нам сюди ще Бандеру привезіть». Люди навіть не хотіли слухати думки з приводу того, що ж сталося у 1708–1709 роках з погляду інтересів українського народу, для них «зрада» Мазепи є найочевиднішим й незаперечним фактом. Мене вразило те, що у перерві деякі історики підходили до мене й починали виправдовуватися, мовляв: «Ви ж розумієте, яка політична ситуація склалася

між Росією і Україною. Ми не можемо визнати, що Іван Мазепа не зрадник». Лише одиниці з російських дослідників тієї доби погоджувалися (зокрема академік Є. Челишев), що 1709 року не було «підступного кроку» з боку козацтва, а І. Мазепа мав право вибору, і з українського погляду цілком може вважатися за великого гетьмана. Тавро ж «зрадника», поставлене на його особу московитами, й так звана «анафема» царської церкви, є відвертим намаганням держави-гнобителя, держави-завойовника (Московії) затаврувати й упередити усілякі спроби пригнобленого народу, народу підкореного (українців і не тільки) визволитися з-під імперського ярма, на прагнення самим вирішувати власну долю, прокльоном навіть думки про відхід від москвоцентризму.

— Тобто політика має визначальну роль серед істориків Російської Федерації. Отже, там і досі відбувається постійне насаджування міфів?

— У Росії відбувається історичний русоцентризм, який справді виявляється політично обумовленим. Це, зокрема, проявляється й у дослідженнях історії Київської Русі. Фактично, політика під гаслом «Усі, хто не з нами, ті – проти нас» працює й досі. Є, звичайно, поодинокі приклади істориків, які намагаються працювати автономно (варто згадати відому дослідницю періоду козаччини Тетяну Таїрову-Яковлєву), але загалом ситуація обумовлена впливом оновленої російсько-радянсько-імперської історіографії. Тобто риторика нова, але постулати «архаїчні».

Росія не позбулася негативного минулого, вірніше – вона взагалі намагається не бачити в своїй історії негативних сторінок, надто – у завойовницькій політиці тощо. Населення живе у стані визначеності наперед не лише у політичному майбутньому, а й у питаннях трактування історії. Наприклад, у період єльцинської перебудови воно отримало свіжий ковток історичної правди, і відбулася певна переоцінка діяльності комуністичної партії, історії СРСР, а інші періоди становлення держави, її форми і характеру, відійшли у тінь. Щодо українських питань – діяльності українських повстанців під час радянсько-німецької війни, національної революції, Гетьманської держави, Київської Русі – складається враження, що російські історики, за деяким винятком, перш за все, керуються у своїх дослідженнях не прагненням дійти до встановлення історичної дійсності, а подають бачення подій минулого з

огляду на політичну доцільність, під соусом великодержавної аксіоми.

— А як сучасні російські історики подають бачення подій періоду української революції?

— Річ у тім, що ними заперечується поняття «українська революція» як таке, і це явище вважається штучним. Серед них панує уявлення про те, що в Україні на той час відбувалася виключно російська революція, під час якої група націоналістів і сепаратистів алогічно й тимчасово захопила владу. Взагалі ж, у сучасній російській історіографії (як і в пропаганді) нині відбувається певний симбіоз – поєднання ідеалізації царату й більшовицької наддержави. Загальна ж мета цього процесу – створення «Великої Росії», на шляху до якої вони не гребують й абсолютно міфічними тезами про український повстанський рух, надуманими й брехливими твердженнями про службу усіх відомих історичних осіб націонал-соціалізму (до речі, слід сказати, що у нас часто плутають поняття фашизму і націонал-соціалізму, називаючи гітлерівські війська саме фашистами, що, власне, не відповідає істині, адже фашизм сповідувався італійським дуче – Б. Муссоліні). При цьому росіяни намагаються відверто приховати чи замовчати історичну правду про своїх співвітчизників, які чинили злочинні й каральні дії не тільки проти «ворогів», а й проти свого ж народу. Про тисячі російських колаборантів під час Другої світової війни. Наприклад, відомо, що й «красновці», й «власівці» служили А. Гітлерові, про злочинні та каральні дії російських Ваффен-СС підрозділів, зокрема у Білорусі й в самій Росії (частково в Україні). Ситуація майже повністю відповідає відомій фразі, коли вказують на скалку у чужому оці, а натомість колоди у своєму бачити відмовляються.

— Яку, на вашу думку, можна мати науку з історії створення і занепаду Директорії на початку XX століття?

— Досвід нашої державності початку XX століття (і ЗУНР, і УНР, і Гетьманату) вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім самих себе. У цьому контексті вважаю, що не треба надто наголошувати на діях тих чи інших окупантів або ж агресорів, які мали місце в нашій історії і зіграли свою зловісну роль, передусім варто ретельно проаналізувати власні прорахунки у побудові держави, у її здатності протистояти викликам історії, військовим, економічним, духовним і соціальним викликам, зокрема іноземного походження. Історія має

властивість не лише повторюватися, але й вказувати на фатальні помилки. Коли державотворча романтика змінюється усвідомленням того, що твоєю державою вже незбагненно довго керують не ті люди, в яких одні й ті ж обличчя, і що складається враження, що ти й вони живуть в одній, але водночас, на диво, у різних державах. Що у XXI столітті чомусь є великокиївські й удільні князі, коли життя людини не варте й гроша, а нові феодали лише себе ототожнюють із державою. Тому в часи небезпеки така держава, що не має ані дієздатної армії, ані національної політичної еліти, ані об'єднаного національною ідеєю народу, ані свого національного політичного проводу, ризикує тим, що її народ оголосить щодо неї свій власний нейтралітет. Сьогодні в нас держава оголосила нейтралітет щодо свого народу, армія не боєздатна, влада не національна, яка до того ж відгородилася від чужого їй народу величезними загонами міліції та палацовими парканами. За наявності наукової та творчої еліт в Україні так і не було сформовано національної політичної еліти, яку банально підмінила політична верхівка. Таким чином, я бачу принаймні два шляхи розв'язання української державотворчої кризи: або змінити цю верхівку (зазвичай коли перша спроба мирно розв'язати питання не вдається, протестні настрої населення зростають у геометричній прогресії), або дозволити можновладцям й надалі здавати національні інтереси держави й перетворити існування цієї, вже неукраїнської, України на фікцію.

— Створено парадоксальну ситуацію: з одного боку, чимала частина російських істориків і політиків заперечують існування Української держави (на закритій зустрічі ради Росія — НАТО 7 квітня 2008 року Володимир Путін, звертаючись до Джорджа Буша-молодшого, сказав: «Ти ж розумієш, Джордже, що Україна — це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій — це Східна Європа, а частина — подарована нами!»), але водночас ці люди докладають великих зусиль, щоб укорінити у свідомості українців і росіян, що ми є братніми народами.

— Зрозуміло, що й сьогодні, і в майбутньому все буде залежати від того, наскільки міцною буде Українська держава і незламною українська думка. Я вважаю, що термін «братні народи» – це калька, однобічно привласнена й хибно трактована Росією. Скажімо, з поляками ми так само є братніми народами, причому ще з часів Русі; білі хорвати вийшли з Карпатських гір й осіли на Балканах; власне, українці є братами й сестрами всім слов'янським

народам, й узурпація братерської тематики Москвою, сама назва якої та територія не є слов'янськими, є доволі дивною; з литовцями ми хоч і не кровні браття, але наші землі довго були у складі спільної держави, в якій державною була староукраїнська мова. Тому у так званому питанні братерства треба вбачати централізовані потуги російських ідеологічних і політичних кіл, які, на жаль, мають великий вплив на суспільство, зокрема й на наше. Через масовану ідеологічну обробку населення доходить до того, що навіть пересічний громадянин РФ переконаний у тому, що Україна без Росії не виживе, хоча в приватному житті відвертої ворожості росіян до українців я не вбачав.

Зрозуміло, що подібні стереотипи – «Україна – це вигаданий проект», «Україна – це штучна держава» – є наслідком політичного маніпулювання суспільною свідомістю. Причому очевидно, що це роблять не якісь дрібні політичні авантюристи, які заробляють гроші на скандалах, а владні кола РФ. З іншого боку, не варто забувати й про «беззубу» політику української влади в цих питаннях. Адже на відверто образливі для українців заяви Володимира Путіна наші державні мужі поки що жодного разу адекватно не зреагували. А якщо залишати такі речі без адекватної відповіді, то вони поширюватимуться й надалі, триватиме ескалація антиукраїнських настроїв. Можна не реагувати на заяву приватної особи, яка не посідає офіційної посади в російському парламенті чи уряді, але коли це лунає на офіційному рівні – а треба зважати на досить жорсткий тон В. Путіна чи інших російських політиків, – реакція мусить бути, зокрема й на рівні наукових кіл. Держава має залучати науковців, які можуть дати обгрунтоване, адекватне пояснення суперечливих історичних питань, а не повторювати вигадки сусідів. Також не треба забувати, що незабаром в Росії відбудуться президентські вибори, які тільки посилюють культурний, політичний і економічний тиск на Україну. Справді, можна констатувати, що політика Росії щодо нас є незмінною, цілеспрямованою і виваженою, але лише з погляду її імперських амбіцій.

— Незважаючи на невиправдані надії щодо президентства Віктора Ющенка, за час його правління термін «десталінізація» дістав не тільки досить широке теоретичне обгрунтування, а й практичний ужиток. У Росії президент Дмитро Медведєв теж говорив про проведення десталінізації, але все це поки залишається

словами. Наскільки актуальною є політика десталінізації для нинішнього керівництва Української держави?

— «Десталінізація» в Україні почала відбуватися ще за часів «перебудови» в СРСР. Проте щодо суспільства і політичної структури України я вживав би термін «десовєтизація». У цьому сенсі варто зауважити, що загальна побудова держави залишилася без змін, фактично вона все ще є «совєтською». Держава розвивається у XXI столітті за нових посткапіталістичних умов, при цьому виборчий процес зовні хоч і змінюється і нагадує неодемократичні течії, водночас вертикаль і горизонталь влади залишаються радянськими. А в цьому панцирі Україну розвивати неможливо. Крім того, в Україні не відбулася зміна еліт, не сталося таке явище, як люстрація, таким чином, у політикумі залишилося «радянське» керівництво. З єдиною різницею – червоні директори стали жовто-блакитними капіталістами з великим відсотком кримінальних елементів, які зрозуміли, що тотальна влада є впливовішою, ніж гроші, із шаленою бюрократією, корумпованим чиновництвом на всіх рівнях. Політична верхівка перебуває у досить зручному для себе становищі – важелі і структура влади залишилися тими, до яких вона звикла ще з радянських часів, а способи особистого збагачення – нові. У країні панує політика свавілля, економічного визискування, суцільної брехні, примітивізації владної риторики та зухвалого насміхання з власного народу.

У свою чергу, Європарламент і США зараз більше переймаються своїми власними проблемами, у них фактично немає часу відстежувати і впливати на ситуацію в нашій державі. Складається небезпідставне враження, що Україну поза очі вже поділено на сфери впливу між основними політичними гравцями сьогодення – Росією, США, Німеччиною та Францією. Показово, що екс-канцлер Німеччини Герхард Шредер працює на квазідержавну російську структуру, а три друзі – Саркозі, Меркель та Путін – домовилися дружити проти України. Тому безоглядно сподіватися, що Захід усіляко допомагатиме Україні в подоланні різних труднощів, – це досить необачно. У той же час жодному із президентів незалежної України чомусь не хотілося провадити будь-які реальні реформи у власній державі. Співпраця ж із Європою для наших чиновників означає ніщо інше, як просування свого бізнесу на Захід, але членство в Євроспілці – це зовсім інша розмова. Це звітування щодо посадових прибутків, звітування про видатки, це підтримання

справжньої демократії, а не її імітація тощо. Тому цілком логічно, що українській владній верхівці Європа потрібна як ринок і банк водночас, але аж ніяк не як спільне політичне утворення із Україною. 20 років поспіль влада примітивно вичавлює із країни власний добробут, нахабно спекулюючи терміном «молода країна», й вишукано бреше світовому співтовариству і безталанно – власному народові. Нігілізм владного мислення та відверта байдужість до долі народу набувають загрозливих рис щодо здобуття фіктивного існування України як державного організму.

— Як ви гадаєте, чи вповні Європа розбирається у складних українських політичних процесах?

— Справді, складається враження, що європейські політики не розуміють структури й «підкилимовості» української влади. Вони мають візію того, що задекларовано, але розуміння її внутрішньої суті там не мають. І це перша річ, яку усвідомлюють західні бізнесмени, що намагаються вкласти інвестиції в Україну, але потім змушені звідси тікати. Також можна говорити і про те, що Європа не надто хоче перейматися процесами в Україні. Як я вже казав, Захід зайнятий своїми власними проблемами: економічна, релігійна і міжетнічна кризи можуть кардинально змінити обличчя Європи вже наступного десятиріччя. Позиція ж геополітичної невизначеності України дуже вигідна як для Європи, так і для Росії: у такому стані найлегше маніпулювати не тільки людиною, а й державною політикою. Те, що наша держава стоїть перед загрозою прихованого тоталітаризму, на думку Європи, є лише нашою внутрішньою проблемою. Мені здається, що західні політики тішаться думкою про те, що українське суспільство за 20 років стало досить самодостатнім і політично свідомим, щоб не скотитися у прірву диктатури. Проте всі ми розуміємо, що на наше суспільство (і кожну окремо вилучену з нього людину) є інші важелі впливу. Це й нагромадження психологічного тиску, який часто є страшнішим, ніж фізичний, і загроза втратити робоче місце (бути просто звільненим), і загроза бути витісненим за межі юридичної захищеності (останні судові процеси є яскравим підтвердженням цього), і загроза втратити власну справу (відомий нинішній стан малого й середнього бізнесу), і, врешті, загроза втратити право на власний голос (маніпуляції з виборчими процесами, прагнення влаштувати обрання президента у Верховній Раді), а то й життя тощо. Усе це може призвести до білоруського чи російського варіантів розвитку

подій; усе це водночас може призвести й до спалаху, не завжди керованого, народного гніву, до нової, але вже не мирної революції, до міжетнічної різанини та громадянської війни.

— Чи може криза європейського мультикультуралізму болісно відобразитися на Україні та її найближчих сусідах?

— Європа потрапила в пастку, яку сама собі створила. Тому що європейські інтелектуали надмірно зромантизували нову епоху, яка насправді є прагматичнішою. Емігранти з мусульманського світу, для яких євродемократичні правила життя є несподіваною новизною, не змогли інкорпоруватися у європейську (переважно християнську) систему цінностей. Разом з тим політична демократія дає цілком законний спосіб не лише змінити політичну структуру держави, а й її територіальну цілісність тощо. У цьому розумінні класичним прикладом є Сербія, де зміна демографічної ситуації призвела до внутрішньодержавного конфлікту й утрати історичної території (маємо на увазі проблему Косово). Політичний, етнічний та релігійний сепаратизм, економічні, демографічні та морально-етичні проблеми, тероризм, надмірна міграція та конфлікт цінностей – ось далеко не весь перелік проблем, із якими вже сьогодні зіткнулася Європа і які чимдалі набуватимуть більшого загострення. Подібні виклики цілком можуть постати й перед Україною, тому нашій державі не варто безоглядно мавпувати ані європейські, ані російські моделі суспільного та державного розвитку, уже нині слід розпочати створення застережних бар'єрів до можливого розвитку схожих сценаріїв. Слід також згадати і про те, що наша країна стає транзитом східних, як правило, зубожілих людей на Захід. Ці люди зазвичай займаються незаконною діяльністю і, не зумівши потрапити в Європу, залишаються тут. Як наслідок утворюються етнічні райони, які не здатні інтегруватися ні в мовну реальність, ні в суспільну структуру. І це також є реальною загрозою внутрішній безпеці України. Такою ж загрозою є й релігійна експансія іноземних релігійних структур. Сюди слід додати й діяльність в Україні російського патріарха Кирила.

— До речі, як ви вважаєте, яка головна мета його частих візитів в Україну?

— Голова РПЦ робить в Україні політичний (і не тільки) бізнес, у тому числі й в особі УПЦ (МП), а також нав'язує цінності російської системи та кремлівські імперські ідеологеми Україні. Патріарх Кирил (голова, нагадаю, іноземної церковної структури,

яка в сучасній Росії є цілком керованою політичною владою) виступає «ідеологом» у питанні розбудови «Русского мира» і прищеплює цей вірус українцям, яким слід усвідомити: ідея «Русского мира» є неправомірною й безпідставною, і водночас її втілення в Україні – загроза як для нашого народу, так і для цілої держави. При цьому Служба безпеки України чомусь дивиться крізь пальці на його не зовсім адекватні дії й заяви. Я не розумію також, чому з нашого боку немає жодної офіційної реакції на це. Дискусії щодо статусу української мови мені взагалі нагадують ситуацію, яка існувала в СРСР: де-юре українську мову не забороняють, а де-факто її повністю ізолюють. Виявляється, що дитина, яка не вивчає російської мови, фактично не має майбутнього в Україні. У результаті Україна перетворюється на квазідержаву, у якій, власне, українці можуть стати тимчасовим народом. Проте історія свідчить, що такий народ, як українці, не чекатиме покірно на власне винищення й обстоюватиме своє право на життя, на існування власної мови і право мати свою національну державу.

Олександр КУПРІЄНКО

Публікується за:

Історія і національна безпека. Павло Гай-Нижник: «Досвід нашої державності початку XX століття вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім себе» (інтерв'ю взяв О. Купрієнко) // День. – 2011. – №174. – четвер. – 29 вересня. – С.4.

Свобода

Свобода! Із зашитими вустáми,
З брехнею у вухах й словами,
Що хтять із зовні грати нами
Та потай панувать мізкáми.
Свобода! Закута щільно ланцюгами,
Й одружених кайданами ногами,
Що прагнуть руху, і руками
Зцілованих кривавими цвяхáми.
Свобода! Із павутинням, що ниткáми
Зплітає очі, щоб не йти шляхами,
До правди мертвих і живих. З думками,
В яких пульсує вже віками
Свобода! Її не викупиш грошáми
Й не закатуєш батогами
І не запнеш в куток кийками.
Не вбєш уже. Під небесами
Вона є вічна. Янголáми
Її на Землю Бог спустив і нами
Свобода дихає і кличе голосами
Безсмертних лицарів із вільними серцями.

12 жовтня 2011 р.

Бійтеся березневих ід![**]

Круглий стіл у Києві, присвячений Лютневій революції 1917 року, як стратегія російської зовнішньополітичної лінії

17 лютого 2012 р. у Російському центрі науки і культури в Києві відбувся круглий стіл «Лютнева революція 1917 р.: влада, опозиція, народ. Історія і сучасність», організований Центром системного аналізу і прогнозування, POLIT.UA, за підтримки Посольства Росії в Україні та Представництва Росспівробітництва в Україні.

Вів засідання президент Центру системного аналізу і прогнозування, але по факту у співведучі йому досить швидко долучився Надзвичайний і Повноважний Посол РФ в Україні М. Зурабов. Російську сторону представляли: К. Воробйов (керівник Представництва Росспівробітництва в Україні), В. Корнілов (директор Української філії інституту країн СНД), К. Затулін (відомий політик, радник голови передвиборчого штабу В. Путіна – С. Говорухіна), Р. Іщенко (президент Центру системного аналізу і прогнозування), Ю. Півоваров (академік РАН), А. Подберьозкін (проректор МГІМО(У) МЗС РФ), О. Вєнєдіктов (головний редактор, «Эхо Москвы»), М. Ганапольський (відомий теле-радіожурналіст, «Эхо Москвы»), Ю. Гусман (правозахисник, «Эхо Москвы»); з українського боку в круглому столі взяли участь: В. Воронін (перший заступник голови Державної архівної служби України), В. Солдатенко (член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, директор Українського інституту національної пам'яті), В. Верстюк (доктор історичних наук, Інститут історії України НАН України), В. Кульчицький (доктор історичних наук, Інститут історії України НАН України) і П. Гай-Нижник (доктор історичних наук, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України).

Відзначу також, що зібрання викликало жваву зацікавленість

---

[*] *У березневі іди (15 березня) 44 р. до н.е. змовники вбили Юлія Цезаря. Згідно з Плутархом, провісник попередив Цезаря за декілька днів, що цього дня йому треба боятися смерті. Зустрівши провісника на сходах Сенату, Цезар сказав йому кепкуючи: «Березневі іди настали». «Настали, але ще не минули», – відповів провісник. Через кілька хвилин Цезаря вбили. Фраза «стережися березневих ід!» з п'єси Шекспіра «Юлій Цезар» стала крилатою. Символ тривожних очікувань.*

представників мас-медіа, які практично заполонили залу засідань.

Попри заявлену тематику, розмова чи не одразу трансформувалася до обговорення сучасних політичних процесів, що відбуваються нині в Росії, українське ж питання зачіпалося лише побічно, та й то лише в контексті (підтексті) сучасного та проблем соціально-політичного становища в Росії. Попри це, з вуст представників російського, так би мовити, прокремлівського «десанту», злетіли досить показові думки щодо їхнього бачення шляхів розвитку Росії, в якому простежувались практично неприховані поради й щодо того, який шлях був би, на їхню думку, оптимальним й для нинішньої України.

Передусім хотілося б все ж таки певною мірою відзначити окремі акценти щодо роздумів присутніх стосовно історичної долі Росії, зокрема щодо їхньої оцінки Лютневої революції 1917 р., позаяк вони дають певне показове уявлення на світогляд російських політиків і експертів, що мають або ж намагаються мати певний вплив на розвиток сучасної української дійсності. Зазначу, що усіма учасниками круглого столу було засуджено сталінський злочинний і кривавий режим, але при цьому явно тон розмови з самого початку завдав посол РФ в Україні М. ЗУРАБОВ, який зазначив, що реформи, які зараз відбуваються в Росії та Україні, багато в чому схожі з тими реформами, що відбувалися в Росії в другій половині XIX – на початку XX ст. Проте пан посол так і не уточнив, що він розуміє під тогочасними реформами й сьогодення та яку подібність вони мають. При цьому дипломат відзначив, що сьогоднішнє російське селянство дуже схоже на дореволюційну общину, що, власне, є доволі спірним твердженням.

Іще далі пішов у своїх роздумах Р. ІЩЕНКО. Виявляється, те, що люди часто-густо не бажають слухати інших, багато в чому є наслідком революцій, зокрема 1905–1907 рр., Лютневої та Жовтневої 1917 р. у Росії й навіть Великої Французької революції. А винен в цих революціях не хто інший, як інтелігенція, яка підбурює маси й виводить їх на вулицю. При цьому доповідач засудив ту ж таки інтелігенцію. Яка, за його словами, організувала державний переворот у Росії в лютому 1917 р. (Лютневу революцію), а за півроку втекла, й країна опинилася в руїнах. Такі ж процеси, на думку аналітика, відбувалися й за Французької революції.

Звертаючись до сьогодення, пан Р. Іщенко не без іронії зазначив й про нещодавні протестні акції в російській столиці,

зазначивши, що «50–100 тис. у Москві вийшли прогулятися», а світова преса чомусь надає цьому більше уваги, ніж процесам у ЄС та Греції, додавши, що в Росії цих демонстрантів підтримує лише 5–7% населення. Було згадано й Україну. Іщенко твердо заявив, що 2004 р. відбулося втручання іноземних держав у внутрішні справи України, й ними також надавалися величезні гроші на помаранчеву революцію, яка була не чим іншим, як «спецопераціею іноземних держав» (при цьому було зауважено, що 1917 р. більшовики аж ніяк не користувалися німецькою фінансовою допомогою).

Полегшено зітхнувши, що події 2004 р. не закінчилися кров'ю (подякувавши при цьому Богові), а лідери помаранчевої революції перебувають у тюрмі й поза політикою, Р. Іщенко все ж констатував, що саме через тогочасні події Україна розвивається по «нісходящей», а поштовхом цьому був 2004 р. Ви запитаєте: хто винен? Р. Іщенко дає чітку відповідь: провина в цьому лежить на науковцях, інтелігенції та журналістах, які винні у підбурюванні населення, й у нього немає надії переконати інтелігенцію України та Росії, що з владою не треба боротися, а потрібно співробітничати. Цій владі (В. Путіна та В. Януковича), глибоко переконаний експерт, можна подати руку (руку не можна було подавати лише Гітлеру). Відтак, очевидно, маючи достовірну інформацію, Р. Іщенко запевнив, що в Росії цього (революції) не буде, позаяк влада є сильною й підтримується народом, а «поступка – це зрада».

В.Корнілов, перейнявши естафету від попередника, засудив тих, хто засуджує більшовицький переворот. Із іронією говорив про Лютневу революцію, заявивши, з цілком прозорим натяком на українську «помаранчеву» владу, що до влади в лютому 1917 р. прийшли ідеалісти, кар'єристи й «временщики», які не уявляли, як треба розвивати державу. Мовляв, влада не діяла, а мітингувала, а серед дуже поганих речей був розгін поліції, яка, за твердженням доповідача, ще й збирала податки. Відтак, отримали розвал економіки, розвал податків, розгул юрби, а селянство було кинуте на призволяще. Влада в Петрограді мовчала й до того ж брала участь у цьому розвалі. А ще та нерозумна влада підтримала робітників, які вимагали підвищення зарплати. От і тепер, на думку експерта, люди проголошують ті ж гасла, що були під час розвалу Росії в лютому 1917 р. та під час розвалу СРСР, а це, безумовно, дуже погано. При цьому в пана В.Корнілова викликає сміх і подив те, що народ у Росії вимагає якихось змін, адже, за його словами, люди

виходять із гарними гаслами, але не розуміють їх й прагнуть змін лише заради самих змін. Приклад же М. Горбачова, як було зазначено, показує, що значить не розуміти того, до чого може призвести самодіяльність мас. Те, що відбувається зараз, зауважив В. Корнілов, – це прагнення відновити те, що було у 80-х рр. XX ст., мовляв, скинемо режим, а там побачимо. Різношерсті маси стають раптом в одні лави, при цьому думають, що якщо зміни відбудуться, вони влаштують Росію, здивовано відзначив він, додавши, що все це веде Росію до «временщиков» і до краху Росії, як і в лютому 1917 р.

Така пересторога схвилювала посла **М. Зурабова**, який одразу ж заходився питаннями: що робити й як уникнути революцій? Доповідачі відповіли просто, однозначно й чітко: не відрікатися, як помилково зробив цар Микола II, адже Лютнева революція – момент неповернення для Росії, а революції – це не вихід **(В. Корнілов)**; будь-який зрив («мятеж») влада повинна придушити **(Р. Іщенко)**.

Після таких войовничих заяв **О. Подберьозкін** спробував внести у розмову певний науковий підтекст, зосередившись на проблемі креативного класу (науковці, освітяни, інтелігенція) й влади. Доповідач наголосив, що креативний клас – основа національного людського потенціалу й держави й саме його база нині руйнується (культура, фундаментальна наука, відсутність модернізації). Ядром же креативного класу, який створює основний прибуток у розвинених державах, є бюджетники. І в таких державах основний прибуток залежить на 75% саме від інтелігенції й лише 15% – від заводів, промисловості тощо й ще 10% – від природних запасів. У Росії ж ані влада, ані опозиція не прагнули вникнути в ці проблеми. При цьому, зауважив учений, влада й опозиція мають розмірковувати, як розвивати соціальні інститути, адже якщо вони розвалятся – розвалиться й політична система.

Проте фактичний ведучий круглого столу посол **М. Зурабов** не без підтексту поставив питання руба: реформи можна проводити лише за умов стабільності, й чи потрібні вони в умовах світової кризи? Й ось тут ми почули низку рецептів. **О. Подберьозкін**, зізнавшись, що є російським монархістом, заявив, що не лише можна, а й потрібно реформувати недоліки ліберальної економіки та суспільства. Щодо України, доповідач висновував думку, що орієнтуючись на енергетику, жодні реформи неможливі, а відтак слід розвивати високі технології, програмування. При цьому в політичному спектрі, на його думку, найефективнішою політичною

системою є монархія. Експерт зазначив також, що авторитарний режим за Б. Єльцина був сильніший, ніж зараз, за В. Путіна, посилаючись при цьому на досвід виборчих процесів 1993, 1996 рр., проте запозичення політичної системи ззовні (очевидно малася на увазі Європа) для Росії згубне.

З огляду на вищесказане, посол М. Зурабов згадав і про Україну й, зауваживши, що в 2010 р. в Україні були чудові умови для реформ, зазначив, що вони не відбулися й не відбудуться, позаяк ціна на газ тепер не сприятлива. Який шлях до реформ і за яких умов їх найліпше проводити? Відповідь у російського посла однозначна: в рамках демократичних інститутів ви є заручником демократичного голосування, але треба досягнути максимальної керованості – тобто згортання демократії й посилення авторитаризму.

Ю.Пивоваров, у свою чергу, заявивши, що тимчасовий уряд – найпрактичніше покоління російських політиків, його голови – князь Львов (був найефективнішим менеджером) і Керенський (був дуже серйозною людиною). І якщо ці найефективніші люди не змогли втримати владу, то нинішній владі треба бути ще обережнішою. Як утримати владу? Більшовики й Гітлер утримали владу, але за яку ціну? Лише перейшовши межу, після чого за більшовиків 1929 року розпочалося рабство. Учений також звернувся до європейського досвіду й висловив твердження: кращі уми Німеччини у 1930-х рр. вступили до НСДАП, економіка пішла вгору, соціальна політика поліпшилася... і все було б добре, якби не це жидівське питання. Зробивши такий висновок, учений сказав, що коли відбуваються революції, відносно ліберально, то стає не небезпечно, бо з'являється група запеклих лібералів, і найліпший вихід із цього становища – осучаснений тип конституції 1906 року – найкращого періоду в російській історії, коли було створено політичний дуалізм легітимізму (цар – парламент). Сьогодні ж у Росії, на думку Ю. Пивоварова, виборів практично немає – ні президентських, ні парламентських, народний суверенітет не працює, утвердилася кратократична влада (Єльцин ставить Путіна, Путін – Медведєва і т.д.). Сам же В.Путін показав, як він – прем'єр – перетворив президента на декоративну фігуру. При цьому експерт зазначив, що нині революції в Росії не буде, опозиція має 15–20% прихильників, але й вона є призначеною – в міру дозволеною. У рамках нинішньої системи Росія із кризи не вийде. Усіляким революціям передує де-

мографічний злет, зараз в Росії немає пасіонарної молоді, додавши: слава Богу.

І тут російський посол **М. Зурабов**, можна сказати, сенсаційно висловився щодо виборчого права, заявивши, що в Росії виборів немає, їх умовно можна назвати виборами, проте це захист еліти від нерозумного виборця, якого потрібно виховувати. **Р. Іщенко**, у свою чергу, узагалі задумався над ще глобальнішим запитанням: чи варто давати освіту кухарчиним дітям, якщо вони кухарчиними дітьми так і залишаться? На зауваження ж одного з присутніх про те, що, незважаючи на численні пророцтва щодо краху США і Європи, Європа таки впорається із сьогоднішніми проблемами, **Посол РФ в Україні** майже вигукнув: «Не впорається!» І при цьому додав, що європейські перспективи треба розглядати в контексті Бреттон-Вудської системи, поки Китай не вийде на арену... А тоді, як усі мали зрозуміти, Європі й США таки настане довгоочікуваний паном М. Зурабовим кінець.

Після такої риторики слово було надано **В. Вороніну**, який одразу ж здетонував і так досить напружену атмосферу в залі, коли безпідставно заявив, що в Росії ніякої Лютневої революції не було через те, що, мовляв, у Петрограді зміну влади активно підтримали 3% населення і 2% в гарнізоні, а ще тому, що в лютому 1917 р. було вбито більше 1 тис. осіб, а в жовтні під час більшовицького перевороту – лише дві-три людини. Аж тут зчинився скандал. **О. Венедиктов**, не втримавшись від такої некомпетенції українського архівного посадовця, вигукнув: «Ви брешете! У жовтні в Москві було розстріляно цілий гарнізон! Мракобісна конференція! Пан Воронін – російський шпигун і брехун! Воронін бреше!» І справді, як згодом зазначив і **В. Верстюк**, під час жовтневих подій лише в Москві було вбито й поранено близько 2 тисяч осіб. Утім, номінальний ведучий зустрічі **Р. Іщенко** нічого іншого не вигадав, як порадити **О. Венедиктову** вийти із зали й попити кави, а сам **В. Воронін**, незважаючи на те, що годиться журналістові в сини, зухвало вказав йому випити валер'янки, додавши, що так звана опозиція в Росії ходить на консультації в іноземні посольства. Таке хамство з боку українського службовця викликало справедливе обурення **М. Ганапольського**, який, підвівшись, резонно запитав присутніх: «Чому ви це терпите? Він дурень! Де докази?!»

Скандал було приборкано оголошенням перерви, після якої посол М. Зурабов знову задав запитанням, що «тіпало» його протя-

гом усього зібрання: «Чи можна й чи потрібно зараз щось змінювати в Росії?» І при цьому за звичкою сам же відповідав, що революція – це конфлікт еліт, але це не дає права виводити народ на вулиці, бо елементів заспокоєння народної стихії, окрім терору, 1917 р. не було, й отже, як можна було зрозуміти натяк дипломата, не буде й тепер. Що ж до України, то російський посол був максимально відвертим й обійшовся без натяків, заявивши, що цій країні необхідна авторитаризація влади, тиск на пресу, повернення й посилення кумівської конституції задля здійснення реформ.

Лише наприкінці зустрічі слово було надано українським ученим (В. Солдатенку, С. Кульчицькому та В. Верстюку, останнім двом – на їхнє прохання), які даремно намагалися у своїх коротких промовах повернути розмову до заявленої в назві теми круглого столу. Наостанок **С. Кульчицький** зазначив, що Україна зараз виходить із комунізму, і слава Богові, що ми нині пришвидшеними темпами виходимо з комунізму, додавши, що це є соціальним питанням. **В. Солдатенко** підсумував, що в історії відомі два шляхи змін – еволюційний і революційний, і висловив незгоду з твердженням, що у XXI ст. революційний ліміт вичерпано.

У свою чергу, **К. Затулін** заявив, що коли справа стосується революцій, то гасло Французької революції «Свобода! Рівність! Братерство!» є лукавим гаслом, і додав, що в сучасній Росії народ теж прагне свободи, але насправді вони можуть не помітити, що передусім народ прагне рівності, і першими постраждалими будуть саме ці люди – еліта. Політик висловив своє незадоволення Путіним, проте уникнув деталізації аспектів такої позиції й розкритикував законопроект про зміни виборчої системи в Росії. При цьому він схвально відгукнувся про нові виборчі правила в Україні, яка «врешті додумалася» запровадити нову пропорційно-мажоритарну систему. К. Затулін також застеріг присутніх переконанням, що В. Путін не Микола II та відрікатися не буде. При цьому доповідач наголосив, що, підписавши зречення, Микола II зрадив своє призначення, але цар, на думку К. Затуліна, справедливо заявив, що народ його не гідний і не розуміє його. Пригадую, я тоді згадав про Партію регіонів, Президента В. Януковича та прем'єр-міністра М. Азарова, які також ніяк не збагнуть, чому український народ їх не розуміє і не бачить очевидного – покращення життя вже сьогодні. Мабуть, вони теж прийшли до висновку, що цей народ їх не вартий. Боюсь, щоби ця влада не додумалася до іншого, але найпро-

стішого виходу – «замєніть народ». Якими методами це втілюється – історії відомо.

Втім, повернімося до Круглого столу. Той самий **К. Затулін** на ньому філософськи зазначив, що для більшості населення революція не така вже й важлива, вона важлива для еліт. Сама ж революція – це заколот, і за всіх революцій зовнішній вплив був, є і буде. Так було 2004 р., так є і зараз, додав російський політик, після чого заявив, що ставлення Європи до Росії нині таке ж, яким було ставлення переможців у Першій світовій війні до Німеччини після Версальського договору. На що він натякав, гадаю, нескладно здогадатися.

І наостанок ведучі врешті надали слово **О. Вєнєдіктову**, чию промову, варто зауважити, безцеремонно перегукували, обривали глузуванням та вигуками – люди, яких запросив на зустріч їхній же посол. Відтак доповідач висловив сподівання, що спадкоємець Хорошковського на посаді голови СБУ не вважатиме всіх присутніх на цьому прийомі у російського посла за шпигунів та висловив думку, що народ має право на протести і демонстрації проти уряду. При цьому журналіст закликав і владу, і опозицію до компромісів, навівши приклад, який трапився відносно нещодавно, 35 років тому. Тоді провідник іспанських комуністів Сантьяго Корилья, попри рішення партії, один виступив із запереченням бойового повстання комуністів проти фалангістів по смерті Франко й пішов на перемовини з франкістами під патронатом короля Хуана Карлоса. Як наслідок, діалог між франкістами і радикалами-підпільниками, комуністами, які стріляли одне в одного, врятував Іспанію від чергової громадянської війни.

О. Вєнєдіктов відзначив також певні складності сучасного протестного руху, адже в XXI ст. багато рухів не мають явних лідерів, а отже владі нема з ким вести перемовини. Немає штабу, немає персоніфікації, і це – проблема. Несистемна опозиція – хто це, запитує від імені влади О. Вєнєдіктов, додаючи, що коли влада відчуває, що вулиця стає некерованою, то слід створювати механізми переговорного процесу.

Ю. Гусман під час свого коротенького виступу закликав уникати штампів, ярликів, а особливо звинувачень у шпигунстві, й висловив подив, що українські колеги нічого не сказали про українські реалії (на що ми з колегами резонно завили, що нам буквально слова не давати сказати в перебігу круглого столу). Що ж до

аналогій щодо світосприйняття минулого в проекції на сьогодення, то Ю. Гусман переконаний, що вони досить скоро кануть у Лету, а всі прийдешні революції, які все одно будуть, набуватимуть зовсім іншого інформаційного насичення, як і війни. І тому уроки Лютневої революції тут не допоможуть.

Насамкінець **В. Корнілов** не втримався й вирішив ще раз нагадати присутнім, що 2004 р. в Україні відбулася технологічна операція зміни влади, хоч і не було демографічного злету, на що Посол РФ в Україні **М. Зурабов** лаконічно заявив: «Погоджуюся». І при цьому додав, що ще 2004 р. великий вплив мав зовнішній фактор.

На цьому круглий стіл з проблем завершився. Присутнім та кому було потрібно досить прямо було вказано на неофіційну, але тверду позицію Кремля щодо подальшого розвитку Росії й не менш відверто зроблено натяк щодо того, який напрямок розвитку політичної системи в Україні є прийнятним для Білокаменної. Одним словом, цей круглий стіл – свого роду стратегія зовнішньополітичної лінії Росії. Гуманітарна ін'єкція для кіл, які опинилися у фокусі уваги.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Бійтеся березневих ід! Круглий стіл у Києві, присвячений Лютневій революції 1917 року, як стратегія російської зовнішньополітичної лінії // День. – 2012. – №30. – 21 лютого. – С.4.

Омана

Не йди шляхом всевидячих сліпців,
Які, плазуючи, повчають як літати,
І затискаючи ґвалт тисячів ротів,
Вчать батогами мовчки розмовляти
Про вільність слів. У прірву манівців
Вони штовхають, аби там блукати
Ти б міг до скону, й не шукав шляхів
До світла правди. Де не розпізнати
Глас Господа від голосінь скопців,
Хотінь співати від тяжінь волати
У камері життя, де мряку ліхтарів
За сяйво сонця вчать тебе вбачати
Й довіку не прозріти. Безлічі життів
Безликих там готові розміняти
На блиск монети й на кінець світів,
Щоб ти себе зумів перебрехати
Й, уярмлений в душі обглоданій, катів
Своїх й у собі вже не міг здолати.

6 березня 2012 р.

Усі – в патріоти: за планом, повідсотково і з вибірковою свідомістю

Ні, це не жарт. Вони планують у відсотках за звітністю по кожному року, починаючи з 2013-го і аж по 2017-ий рр. (вочевидь, з огляду на уже заздалегідь запланований другий термін президентства В. Януковича), згідно з чітким графіком перевиховати народ у патріотизм. Ви здивувалися? Так. Так. Влада «професіоналів» та «патріотів» навчить Вас, як любити, що пам'ятати й кого шанувати.

Ви запитаєте, а звідки вони знають що це таке, і як ото виховується. То це вже не так й важливо. Прогляньте, або якщо вистачить терпіння – вчитайтеся, у Проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр. (з текстом можна ознайомитися тут: www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/2011(12).proekt.php) І все зрозумієте. А хто жив за часів розквіту передового соціалізму (іншими словами – за тлілого, проте пафосного, брежнєвського застою), той матиме змогу ще й пригадати не такі вже далекі радянсько-партійні п'ятирічні плани, зокрема, й щодо патріотичного виховання населення. З усіма його принадами – звітами про перевиконання плану, зростанням відсотків чи не щотижня, підлабузництвом чиновництва перед вищими посадовцями та правлячими партійними босами, портретами генсека (вибачте, тепер – Президента усієї України) на кожному кутку, маразмом, який усі бачать й сміються з того, що король (вибачте, влада) голий і, врешті, пам'ятаючи безславний кінець (таки загнилого, а не розквітлого) правління будівників кращого життя вже сьогодні й іще ліпшого в перспективі. Я, звичайно ж, про партію влади (КПРС) та їхнє патріотичне виховання та гігантизм (думки), якщо Ви не на тих подумали.

Втім, повернімося до самої Концепції, від якої вже з першого погляду тхне, перепрошую, декларативністю за характером та майже повною ідентичністю за духом та змістом з подібними документами за часів Радянського Союзу.

При цьому, зазначу лише на окремих її твердженнях, які, за сучасних умов, викликають усвідомлення підміни понять, або ж забюрократизації цієї проблеми.

Так, наприклад, у Концепції стверджується, що «рівень патріотизму народу України є недостатньо високим» через те, що «серед молоді у віці 18–29 років показник готовності до еміграції становить 50,4%, а у віковій групі 30–39 років – 42,4%». Проте загальновідомо, що такий показник, як і готовність до еміграції, спричинені достеменно не відсутністю патріотизму, а, натомість, неспроможністю реалізувати свої можливості в Україні, тотальною корупцією, відсутністю місця працевлаштування чи низькою заробітною платнею. Відтак, такі та інші реалії сьогоднішнього життя в Україні абсолютно не вказують на відсутність у вищевказаної категорії громадян патріотизму і мали б звернути увагу влади не на звинуваченні їх у цьому, а на розв'язання поточних соціальних, правових та економічних проблем у державі.

Так само, приміром, «формування позитивного ставлення населення до військової служби і позитивної мотивації у молодих людей щодо проходження військової служби за контрактом та призовом» можливе не з плакатів чи деклараційних заяв Концепції, а в елементарному наведенні ладу, проведенні плідних реформ, переозброєнні та належному фінансуванні тощо Збройних сил України.

У Концепції вказано, що «патріотизм в період становлення нації – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про своє та його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної і незалежної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею». Виникає питання: а хіба ці ознаки мають щезнути (чи не притаманні) вже сформованій нації і хіба все ще не існує української нації?

Доволі дивним, при декларуванні демократичних цінностей і свобод у державі та забезпеченні їх нею, є твердження на необхідності «єдиної оцінки та трактування найважливіших історичних подій, великих наукових звершень, досягнень і військових перемог попередніх поколінь», і що її відсутність «призводить до дефіциту загальновизнаних, позитивних, героїчних прикладів, якими має пишатися підростаюче покоління, не сприяє створенню системи переконань у тому, що бути патріотом своєї країни є життєво необхідним». При цьому наголошується на потребі у «корегуванні змісту освіти на загальнодержавному рівні». Нагадаю, що такі підходи притаманні тоталітарним і авторитарним державам тощо.

Водночас, попередні вимоги Концепції суперечать її подальшому посилу в прагненні забезпечити «розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях, вміння знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми, брати участь у дебатах, вміння переосмислювати дії та аргументи, передбачати можливі наслідки дій та вчинків».

Зазначаючи про обсяг щорічного фінансування Програми у 2013–2017 роках (40,0 млн. гривень), автори Концепції не вказали, з яких міркувань та обрахунків було взято саме цю суму, і яким чином вона витрачатиметься. Відтак, щороку на патріотизм українців витрачатимуть по 40 млн. грн. Таку суму заклали у проекті концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 роки. Автори склали чіткий графік перевиховання українців на патріотів. Наприклад, частка громадян, які безумовно вважають себе патріотами, має зрости з теперішніх 31 відсотка до 48. При цьому, щороку таких безумовних патріотів має більшати чітко на 4–6 відсотків. Або показник людей, які пишаються військовою могутністю держави. Зараз таких лише 3 відсотки, але 2017-го мусить бути 11. За планом, готовність українців до еміграції доти має впасти рівно наполовину – з 40 відсотків до 20. Хоч це більше проблема не відсутності патріотизму, а браку можливостей самореалізуватися в Україні.

Аби досягнути таких показників, проводитимуть історико-патріотичні заходи. Вказуючи на необхідності підготовки теле- і радіопрограм патріотичного спрямування, підтримки та сприяння розширенню патріотичної тематики в телевізійних програмах, виданнях періодичної преси, творах літератури і мистецтва та випуску книг і періодичних видань військово-патріотичної тематики, в Концепції ані словом не згадано про проблему пільг щодо видавців, а, тим паче, забезпечення і гарантію їхнього видання українською (!) мовою.

Дивним виглядає неприхований диктат та вказівка на очікуваний результат при проведенні конференцій, фестивалів, конкурсів та виставок на теми військово-патріотичної тематики, де вказується на отримання «об'єктивної інформації про Велику Вітчизняну війну та героїзм українського народу» тощо. У концепції вказано, на які сторінки історії України звернути увагу, а на які – ні. Український патріотизм пропонують будувати не на різносторонній та

складній історичній правді, а на однобічному трактуванні фактів. Відтак, у Концепції заздалегідь відкидається намір стимулювати розгляд інших проблем, зокрема, періодів Української революції, Голодомору-геноциду українського народу, ІІ світової війни (Карпатської України, визвольної боротьби середини ХХ ст. тощо), репресій українців за часів СРСР. Автори вважають, що «велика перемога» 1945-го у війні з Німеччиною формує почуття любові до рідної землі, а українська революція 1917–1921 років, Голодомор і масові розстріли 1930-х нічого не важать. Це свідчить, що у влади немає інтелектуального резерву. Радянська пропаганда для них зрозуміла, бо дозволяє створювати кероване населення.

В підсумку, ніхто не вимагатиме демократії, поведінка влади видаватиметься нормою. Українцям варто показувати не лише боротьбу, а й трагедію. У нас є проблемні точки історії – вчинок гетьмана Івана Мазепи перед Полтавською битвою, політичні помилки керівників Української Народної Республіки. Люди також змалечку мають знати, що ми пережили в ХХ столітті і після штурму Берліна. Що радянські часи – це не тільки спокій і добробут, а й залякування, звільнення з роботи й ув'язнення.

Дивним (явно запозиченим з відомого досвіду «епохальних» звітів бюрократії Радянського Союзу) є зазначення на планове отримання показників реалізації програми патріотичного виховання населення (додаток 1), де, зокрема, наприклад, вказується на заплановані (!) відсоткові рівні показників та проявів патріотизму серед населення (зокрема, за «партії патріотичного спрямування» – які партії і хто визначатиме їх за патріотичні?). А чого варті заплановані відсоткові показники «конструктивної критики недоліків у своїй країні», «розмов на патріотичні теми» (!), або ж «роботи з повною віддачею по спеціальності». Патріотизм просувають через самоідентичність і високу культуру, а не нормативно-директивним шляхом. Знаючи, як наші бюрократи полюбляють домальовувати циферки, аби гарно прозвітувати перед начальством, за п'ять років будемо патріотами на всі 120 відсотків.

Вище зазначено лише на окремих аспектах Концепції, яка як за змістом, так і за якістю не відповідає сучасним викликам у суспільстві й не вказує на дійсні і дієві шляхи вирішення проблеми підвищення патріотичних настроїв серед населення нашої держави, а за своїм духом та ознаками нагадує пріснопам'ятні радянські часи.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Усі – в патріоти: за планом, повідсотково і з вибірковою свідомістю // Час і події (Чикаго, США). – 2012. – №17. – 25 квітня.

Опубліковано:

Гай-Нижник П. Як влада збирається виховувати у нас патріотизм. Деякі враження від Проекту Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр. // Україна Incognita: веб-додаток до всеукраїнської газети «День». – 2012. – 3 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://incognita.day.kiev.ua/yak-vlada-zbirayetsya-vixovuvati-u-nas-patriotizm.html;

Гай-Нижник П. Як влада збирається виховувати у нас патріотизм. Деякі враження від Проекту Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр. // Українська правда: Історична правда. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/columns/2012/01/23/69821

Час на зміни

В одній, колись заквітчаній, країні
Народ приспався (чи забув устати),
І розплодились там, як ще ніде до нині,
З кубла чужого варвари пихаті,
В яких і по ночáх і в днини
Рефлекс тваринний пожирати
Собі подібних рве. І без провини
Та інших відчуттів стокляті
Вчорашні босяки з широкої стежини
Обсіли люд, зарвáлись, й в чистій хаті
Регочучи паскудять. А між ними
Смердять курвú і блазні волохаті
Волають п'яні гімни й золотими
Побрязкують цяцьками. Розіп'яті
Відтоді право там й свобода. Тихо гине
У цій землі зерно, а зáйди, мов затяті,
Безбожно моляться язúками німими,
Та й тішаться, немов своїх «понятій»
Від Бога приховали і сліпими
Людей зробили, що святих скупляти
Будуть як тушок срібними, масними
Грішми невартими; і так владарювати
У куряві сваволі до скінчини
Віків довічних будуть. Де їм знати,
Що Бог – не піп, з подачкою не згине,
Й вгодóваними псами не злякати
Гніву небес. А ще, що із темнúни
Світанок волі сяє, і що ґрати
Іржавіють поволі, а з-за спини
Народ заносить кару і тесати
Ножі почав давно. Його із домовини
Підняли сурми янголів й повстати
Зве честь Людини. Час настав на зміни.

21 липня 2012 р.

Гай-Нижник П.: «У влади немає інтелектуального резерву»

Щороку на патріотизм українців витрачатимуть по 40 млн грн. Таку суму заклали у проекті концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 роки. – Автори склали чіткий графік перевиховання українців на патріотів, – коментує доктор історичних наук Павло Гай-Нижник, 40 років, з Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Кураса. – Наприклад, частка громадян, які безумовно вважають себе патріотами, має зрости з теперішніх 31 відсотка до 48. При цьому щороку таких безумовних патріотів має більшати чітко на 4-6 відсотків. Або показник людей, які пишаються військовою могутністю держави. Зараз таких лише 3 відсотки, але 2017-го мусить бути 11. За планом, готовність українців до еміграції доти має впасти рівно наполовину – з 40 відсотків до 20. Хоч це більше проблема не відсутності патріотизму, а браку можливостей самореалізуватися в Україні.

Аби досягнути таких показників, проводитимуть історико-патріотичні заходи. У концепції вказано, на які сторінки історії України звернути увагу, а на які – ні. Український патріотизм пропонують будувати не на різносторонній та складній історичній правді, а на однобічному трактуванні фактів. Автори вважають, що «велика перемога» 1945-го у війні з Німеччиною формує почуття любові до рідної землі, а українська революція 1917–1921 років, Голодомор і масові розстріли 1930-х нічого не важать. Це свідчить, що у влади немає інтелектуального резерву. Радянська пропаганда для них зрозуміла, бо дозволяє створювати кероване населення. В підсумку ніхто не вимагатиме демократії, поведінка влади видаватиметься нормою.

Українцям варто показувати не лише боротьбу, а й трагедію. У нас є проблемні точки історії – вчинок гетьмана Івана Мазепи перед Полтавською битвою, політичні помилки керівників Української Народної Республіки. Люди також змалечку мають знати, що ми пережили в ХХ столітті і після штурму Берліна. Що радянські

часи – це не тільки спокій і добробут, а й залякування, звільнення з роботи й ув'язнення.

Патріотизм просувають через самоідентичність і високу культуру, а не нормативно-директивним шляхом. Знаючи, як наші бюрократи полюбляють домальовувати циферки, аби гарно прозвітувати перед начальством, за п'ять років будемо патріотами на всі 120 відсотків.

Олександр КУРИЛЕНКО

Публікується за:

Гай-Нижник П.: «У влади немає інтелектуального резерву» (інтерв'ю взяв О.Куриленко) // Газета по-українськи. – 2012. – №1360. – 27 січня.

Вони і ми

Їхні мрії про рабів інколи
збуваються...
Втім, лиш раз. Й не серед нас.
Сподіваюся...

В їх кишенях холуїв
назбирається
Повсякчас... Та хай без нас
лобизаються...

Бо вже суне в їх бордель,
наближається
Гніву час. І кожен з нас
поквитається...

12 серпня 2011 р.

В авторитарній державі дракон з'їдає сам себе

Доктор історичних наук з Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Івана Кураса **40-річний Павло Гай-Нижник** розповідає про три складові нинішньої української влади: **новітній феодалізм, нову денікінщину і неосталінізм у початковій стадії.**

Павло Гай-Нижник: «Репресії поволі набирають обертів: спочатку зі шляху прибирають політичних супротивників, потім настане черга конкурентів»

— Перша складова проявляється в господарсько-світоглядному вимірі. Є верховний феодал і його васали. Вони захопили у свою власність ліси й поля, озера і надра, врешті – владу. Відгородилися від простолюдинів – українських громадян — височенними парканами, міні-арміями силовиків і вигодованим прошарком корумпованого чиновництва. Це суцільні «свої люди», які живуть за певним набором понять. Кар'єрний успіх на цій феодалізованій владній драбині залежить зовсім не від професійної придатності чи суми талантів, а від рівня особистої відданості й приналежності до почту феодала чи олігарха за нинішньою термінологією або ліги, партії. Тому в Україні низка міністрів чи їхніх заступників не мають відповідної фахової освіти і тасуються на владних посадах, мов карти в колоді. Їхнє завдання – розподіляти та володарювати. Люди для них є лише робочим матеріалом і джерелом отримання податків, прибутків та інших благ.

Неприховане україножобство влади в гуманітарній сфері формує ідеологію нової денікінщини. Це друга складова існуючого в країні режиму. Вона проявляється у зневазі української культури, освіти, історії, мови. Український територіальний простір нова денікінщина розглядає лише з точки зору його експлуатації. Тому все, що генетично протистоїть їм, люди, котрі відчувають свою приналежність до спадщини предків, – у цей простір не вписуються.

Третя складова влади – неосталінізм у початковій стадії. Він виявляється у прагненні зацементувати авторитаризм у керівництві країною. За такої моделі, як засвідчила історія, система влади утримується через поступове закручування гайок, тотальний контроль, репресії, відсутність свободи слова та народного волеви-

явлення тощо. Держава перетворюється на фікцію, в якій нівелюються громадські свободи.

В арсеналі теперішньої неосталінської системи є принцип, що на виборах перемагає не той, за кого найбільше проголосували, а той, хто підраховував голоси. Із цього ж арсеналу – методи нищення політичних опонентів. Раніше їх змушували емігрувати, кидали за ґрати або вбивали. Тепер позбавляють засобів існування – нищать або ж відбирають бізнес, чинять моральний і фізичний тиск. Підручних засобів для цього вистачає – податкова, митна, пожежна, санітарна служби, прокуратури, судова система, міліція тощо.

В авторитарній державі поліцейського типу, де одні стережуть, інші – працюють і не протестують, дракон з'їдає сам себе. Репресії поволі набирають обертів: спочатку зі шляху прибирають політичних супротивників, потім настане черга конкурентів. Екс-прем'єр Юлія Тимошенко вже у в'язниці, суд роздумує над вироком колишньому міністрові внутрішніх справ Юрію Луценкові. Сьогоднішня влада страждає на манії, вбачає довкола суцільний заколот і змову – характерна риса сталінських часів. Страх оточення накладається на страхи вождя, і це провокує точкові удари на випередження. Це ми вже бачили на прикладі переслідувань організаторів податкового майдану та інших громадських активістів. Ми перейшли до того становища, що у свої супротивники теперішній режим записав не лише лідерів політичної опозиції та організаторів несистемного спротиву, а все суспільство. Останні ротації в силових структурах засвідчують, що влада готується до протистояння з народом і не збирається шукати шляхів самоеволюції. До певного часу владу рятувало те, що одна з найактивніших частин суспільства сподівалася на зміни, а інша – від'їжджала за кордон на заробітки. А тепер влада опинилася в ситуації, коли не має інтелектуального резерву для самокритичного мислення.

Тінізація економіки – один із різновидів суспільного підпілля в Україні. Якщо неможливо змінити владу легально, то, як свідчить історія, рано чи пізно з'явиться шанс опанувати її нелегальним шляхом. У країні створяться потужні легальні чи напівлегальні організації партійного типу, які рватимуть авторитаризм по швах. Частина бізнесу також примкне до цих груп, щоб вижити в монополізованій і корумпованій державі. Не варто пов'язувати це нове політичне покоління із віковими рамками. Це не буде конфлікт поколінь у вимірі батьки-діти. Це радше протистояння людських

якостей і життєвих світоглядів. Ці нові люди вже постали з усіх зрізів суспільства: із бізнесу, з науки, з громадських, правозахисних організацій тощо.

Олександр КУРИЛЕНКО

Публікується за:

Гай-Нижник П.: «В авторитарній державі дракон з'їдає сам себе» (інтерв'ю взяв О. Куриленко) // Газета по-українськи. – 2012. – №1375. – 23 лютого. – С.8.

Остання крапля

Сльóзи Всевишнього оплакують людину,
Вмивають ви́разку відмови каяття,
Й, обпалюючи гнівом шлях загину,
Остання крапля розтрощить буття.
І відкупитися молитвою від Бога
Не вдасться вже. В очах Його давно
Нема невинних... Є лише дорога
Усіх на плаху, по життєве дно.
Там, без лахміття виправдань, душа
Оголена, прибита покаянням
До скелі із гріхів, себе не спокуша,
Зазнає ляпаса всевишнім покаранням.

12 березня 2012 р.

Потворна сутність української влади, або в яку «державу» прагнуть загнати один з європейських народів

По завершенні ювілейних святкувань, пов'язаних із новітнім здобуттям Україною незалежності, природно хочеться якось осмислити пройдений твоєю країною шлях, осягнути модель держави, яку було сформовано за ці два десятиріччя, збагнути її сутність, звершення і успіхи. Й сьогодні, напередодні нових виборів та нових викликів нового ж таки часу, невільно вхоплюєш себе на думці: що ми маємо – річницю державності чи роковини по державності.

Нинішня українська влада, що є продуктом вітчизняної політичної історії останніх 20 років, виродилася у потворну суміш, яка має три складових: новітній феодалізм в господарсько-світоглядному вимірі, неоденікінщина в ідеологічному усвідомлені антиукраїнськості цієї влади й, врешті, початкова стадія неосталінізму, що виявляється в прагненнях зацементувати авторитаризм у політико-адміністративному способі вертикального керівництва країною, і в намаганнях утвердити тоталітарну форму правління по горизонталі суспільно-державного життя.

Перша з них, як це не дивно, виглядає у XXI столітті як новітній феодалізм українського зразка, вибудовуваний владою за принципом майорату. Є верховний феодал та його васали, які живуть в іншому, своєму власному світі, аніж простолюдини – українські громадяни, які в очах цієї ж спорідненої круговою порукою та взаємопотребою одних в одних групи феодалів, є лише робочим матеріалом, який, своєю чергою, є джерелом отримання податків, прибутків та інших благ. Ці новітні феодали (олігархи і латифундисти), що захопили у свою власність ліси й поля, озера і надра, врешті – владу, відгородилися від так званого плебса своїми замками із височенними парканами, власними міні-арміями та фалангами державних силовиків-сатрапів, своєю інквізицією, вигодованим прошарком корумпованого, підлабузникуватого чиновництва й власними принципами внутрішньостанової поведінки та регуляції взаємовідносин. Дійшло до того, що людина поволі перетворюється у закріпаченого безправного хлопа, якого нерідко навіть затравлюють псами, а працювати на пана вона змушена фак-

тично за безцінь й існувати у злиднях. Невеличка ж купка людей, більша частина якої до того ж не вирізняється моральними якостями і розумовими здібностями, потопає у неприхованих розкошах, й зухвало і привселюдно кепкує та насміхається із зубожілого люду. Нинішня влада – це суцільні «свої люди» – держава в державі, яка живе за іншими правилами й законами, ніж народ, за певним набором понять та принципом особистої відданості вождю та вождикам (зі збереженням хрестоматійного принципу на зразок: васал мого васала – не мій васал). Відтак, кар'єрний успіх у цій феодалізованій владній драбині залежить зовсім не від професійної придатності чи суми талантів, а від рівня особистої відданості й приналежності до почту того чи іншого феодала (олігархічного клану), тієї чи іншої ліги (партії). Саме тому в Україні низка міністрів (чи їх заступників) не мають відповідної фахової освіти і тасуються на владних посадах, мов карти в колоді. Їхнє завдання – розподіляти та володарювати.

Другою ознакою існуючого в країні режиму є своєрідна нова денікінщина, яка ідеологічно виявляється у неприхованому українофобстві влади у гуманітарній сфері й відвертій, часто неприхованій, зневазі до української культури, освіти, історії, мови тощо. Відтак, в Українській державі склалося парадоксальне становище, де під соусом теревенів про демократизм та міжнаціональну терпимість, потерпає від гонінь усе українське. Вони будують свій варіант так званого «русскава міра» в Україні, не усвідомлюючи, що такий «мір» є міфом, ілюзією. Український територіальний простір розглядається лише з точки зору його експлуатації, проте українська ідентичність в нього зовсім не вписується. Натомість, вписується держава Україна, яка де-факто перетворюється на фікцію, нівелює всі громадські свободи і, попри все, генетично протистоїть їм. Відтак, вони потребують саме такої псевдодержави, доводячи морально-етичні норми в ній до абсурду, проте їм не потрібне це суспільство, громадянське суспільство – люди, що вміють мислити і відчувати свою приналежність до спадщини предків, до крові нації, до гордості за своє минуле, з вірою у здобуття та збереженням належних собі «прав і вольностей».

Третьою ознакою нинішньої влади, як я вже зазначав, є намагання встановити в країні сталінський тип керування, адаптований під сучасні українські реалії, що виявляється в спробах зацементувати авторитаризм у політико-адміністративному способі верти-

кального керівництва країною, і в намаганнях утвердити тоталітарну форму правління по горизонталі суспільно-державного життя. За такої моделі, як засвідчила історія, людина є лише порохом, а система влади утримується через постійне т. з. закручування гайок, переслідування (і знищення) політичних опонентів, тотальний контроль, репресії, відсутність свободи слова та народного волевиявлення тощо. Дехто скаже, що до 1937 р. у нас не дійде, бо, мовляв, уже часи не ті. Я не поділяю цей оптимізм й саме тому закликаю подолати ці паростки неосталінізму на його початковій стадії.

Звичайно ж, до рівня апогею сталінського терору справа не дійде, саме й тому в Україні жевріє привид нового типу сталінізму (осучасненого). Не забувайте, що Йосип Віссаріонович до початку масових репресій був при владі понад 10 років і також не із самого початку почав винищення простих людей. Проте наша влада вже застосовує той принцип, що на виборах, наприклад, перемагає не той, хто здобув найбільше голосів виборців, а той, хто ці голоси підраховує; що позбутися політичних опонентів можна або, змусивши їх емігрувати, або ж запроторивши за грати (чи просто убити). В сучасних умовах, в арсеналі неосталінської системи є також й інші методи, як от: позбавлення засобів існування (знищення бізнесу чи витурення з роботи), залякування, моральний та фізичний тиск тощо. Задля цього вже існує одержавлена каральна машина у вигляді податкової, митної, пожежної, санітарної служб тощо, СБУ, прокуратури, фактично ручної судової системи, міліції (чисельність якої в Україні перевищує чисельність Збройних сил, що також є ознакою поліцейської держави), не кажучи вже про приватні загони міцних хлопців...

І якщо в когось виникне омана чи запитання: А що ж стримує владу від масових репресій? Відповім: Чому ж стримує? Такі репресії поволі вже набирають обертів, подібна організація влади діє за принципом маховика. Принцип цей відомий: спочатку зі шляху прибираються політичні супротивники, потім – конкуренти, згодом – опоненти. Далі йде міжпартійна, а потім внутрішньопартійна боротьба. Ми бачили внутріпартійну на прикладі боротьби Сталіна з Троцьким, потім із союзниками по боротьбі з Троцьким – і з Бухаріним, Каменевим, Зінов'євим та іншими. Після цього роблять точкові (випробувальні) удари в суспільстві, а надалі – масові репресії. У нас маховик перейшов міжпартійну боротьбу з посадкою Тимошенко, Луценка та інших. Удари по представниках податко-

вого майдану та інших громадських активістах – це вже точкові (пробні) удари по суспільству.

Нагадаю, що Ленін, Сталін та їхня кліка злочинців, ще перед Голодомором-геноцидом 1932–1933 рр. та репресіями 1937 р. застосувала терор в Україні, винищення національної інтелігенції, а вже потім взялася за чистку власного оточення. Нинішня влада страждає на істерику та манії, коли довкола їй вбачається суцільний заколот, змова «продажних» журналістів, населення, яке скуповує зброю з метою штурму адміністративних споруд тощо. Чи не схоже це на відому сталінську манію замаху та змови. Страх оточення (часто удаваний з огляду на особисті розрахунки) ретранслюється на страхи вождя, й відповідно з новою силою на його ж більш ширше оточення, яке починає грати на цьому. За таких умов поведінка владоможця цілком може бути непередбачуваною у певних випадках, а дії – невиправданими.

Відтак, спровокувати і спрямувати проти когось упереджувальний удар досить легко. Останні ротації у владних кабінетах, зокрема, у силових структурах, засвідчують, що влада боїться народу, влада боїться виборів і, що влада готується до протистояння з народом й не хоче шукати шляхів для самоеволюції, що вона не здатна усвідомити очікування та прагнення людей. Натомість, українська влада, уособлена Президентом, Кабінетом Міністрів та Партією регіонів, ображається на власний (невдячний, або ж нетямущий) народ, який, на їхню думку, чомусь не відчуває «покращення життя вже сьогодні», який бреше, волаючи про своє зубожіння, безробіття, безправ'я та елементарне безгрошів'я навіть тих, хто має працю.

При цьому, під махових репресій можуть потрапити також й представники самої влади. Рано чи пізно силові структури візьмуться й за віддалене, а потім й ближче оточення президента. Щодня невдоволення наростає не лише в навколо Партії регіонів, але й в середині партії влади. Тому гвинтики і навіть програмісти такої системи також можуть потрапити в її жорна. Історія знає такі приклади, що притаманні тоталітарним структурам й системам. В авторитарній державі поліцейського типу, де одні стережуть, інші – працюють і не протестують, дракон з'їдає сам себе, а потім його добиває повсталий народ, що накопичив протестні настрої та ненависть до своїх гнобителів.

Податковий та «цифровий» майдан, як і багато інших, – це вже і є міні-повстання. З таких все й починається. Влада намагаєть-

ся реагувати точковими ударами – б'є по організаторам, як це було з податковим майданом. А це диктаторський метод тиску. Втім, «цифровий майдан» не мав явного (засвідченого) організатора чи групи організаторів, тому владі важко включити репресивний апарат, адже не було відомо, проти кого застосувати примітивний широкий демонстративний удар, а інтелекту їй явно не вистачає. Тобто, ми перейшли до того становища, що влада сприймає за своїх супротивників (якщо не сказати – ворогів) не стільки політичну опозицію, не дисидентів (відступників) всередині влади, не лідерів та організаторів несистемної опозиції, а все суспільство. І це підводить нас до наступного кроку – загрози масових репресій без будь-якої логіки.

Тут варто зазначити, що в Україні влада не змінилась за істотними якісними ознаками ні в 1991 році, ані у 2004 році. 1991 р. було змінено прапори, владну комуністично-директорську жижу розбавлено креативними комсомольськими бонзами та діяльними переможцями кримінальних війн 90-х, які зрозуміли вигоду перебування в політиці, а також – меншістю з націонал-демократів, більшість з яких швидко вловили вигоди перебування при владі. Відтак, попри показне політичне протистояння, усі зацікавлені сторони дійшли певного компромісу. Всі зрозуміли, що єдиний спосіб зберегти награбоване – очолити головного грабіжника – державу, перебування при владі в якій було гарантією недоторканності як твоєї особи, так і твоїх грошей. При цьому шляхи примноження цих грошей також спрощувалися й набували статусу недоторканих.

В усій цій політико-грошовій кухні й зварилися наша владна верхівка перших 10 років незалежності. Досить швидко головним кухарем на цій кухні став Л. Кучма із своїм оточенням («сім'єю») й практично усі представники нашої владної верхівки другого десятиріччя незалежності, як ті, що садовили на президентство В. Ющенка, так і ті, що вели до влади В. Януковича, й справді вийшли з його (кучминого) гнізда. І ті, й інші – суть одна і та ж, лише з різних фінансово-економічних угруповань. Як від них можна було чекати чогось кардинально нового, якщо вони й були логічним продовженням кучмізму? Події 2004 р. дали народові ковтнути свіжого повітря і випустити пару, розелектризуватися. Проте глибинних змін майже ніхто з тих, що тоді стали переможцями, не прагнув. Існуючий статус-кво задовольнив нову владу. Нинішня ж нова влада також не прагне справжніх реформ, істотних змін, проте

буде змушена за сучасних умов здійснювати їх. Та чи здатна вона їх провести? Поки що Партія регіонів прагне примітивно узурпувати владу, фінанси та господарство країни, а відтак – державу.

Розрив між «верхами» та «низами». Нині в Україні дійсно існує два світи – світ «верхів» та світ «низів». Вертикаль же влади ще комуно-радянська, а користуються в ній способом капіталістичного нагромадження. Влада не хоче міняти радянську модель управління, оскільки вона зручна та проста у функціонуванні й в концентрації контрольно-розпорядчих повноважень. Водночас, вони намагаються спаяти радянську риторику та сучасний менеджмент – проте це є абсурдом і профанацією державного розвитку. І цей парадокс не має під собою інтелектуального, закономірного і життєздатного підґрунтя, а тому має (змушений буде) зазнати змін. Чи шляхом добровільної еволюції, або ж через примус. Поряд з тим, народ вже не хоче, аби ним управляли по-старому, коли самі еліти (політично-олігархічна верхівка) живуть по-новому. В цьому і є внутрішня суперечність сьогоднішньої України. Наша влада не може управляти по-іншому, а народ вже не хоче і не може існувати за старими правилами. Рано чи пізно ці протиріччя мають дійти до логічного завершення – відкритого зіткнення. Між іншим, вказана суперечність є проблемою і в євроінтеграції – влада не здатна відмовитись від цієї азіатської моделі управління, але її не може сприйняти і Євросоюз. Європейці ще миряться з тим, що така модель існує при їхніх кордонах в одній з найбільших країн географічної Європи, але не будуть миритись з такою моделлю в межах своїх кордонів, адже це загроза для принципів організації політичного і господарського життя в самій Європі.

Шляхи оновлення еліт надто вузькі й мають численні обмеження і умови, що за сучасної дійсності походять на капкани заручництва. Існуючий принцип структуризації Верховної Ради, поділу урядових посад, місць в адміністраціях тощо зациклений на понятті «свої люди». І це також заганяє владу у кут, стримує реформи та прогрес.

Існуюча владна верхівка не бачить народу за високими парканами своїх елітних селищ, своїх лімузинів і гвинтокрилів, своїх позолочених унітазів і з власних портретів у кожному кабінеті переляканого чиновника чи міліціонера. Активні, пасіонарні, розумні люди не можуть потрапити у владу, бо принципи підбору до неї не

передбачають інших критеріїв. Нові ж правила здатні виробити лише нові, свіжі еліти.

В Україні час від часу відбувається горизонтальне переміщення еліт, натомість, відсутнє вертикальне оновлення. Попри це, нова еліта зараз вже формується, її потребує народ, і вона уже перебуває серед цього народу. Поки що ці нові пасіонарії ще не мають легального доступу до влади (адже за партійними списками потрапити у владу й змінити її неможливо, позаяк наші партії побудовані за принципом пірамід або ж корпорацій; у мажоритарних округах ці неофіти українського політикуму також у своєму загалові поки що не в змозі перемогти через відомі реалії сучасності – адміністративний і фінансовий ресурси, тиск СБУ, міліції, прокуратури, судів, врешті – ОВК). Як показує досвід, наші вибори не можуть «покращити життя вже сьогодні». Тому у народу є один вихід – нова революція. Вона вже не може бути фальшстартом типу 2004 року.

За фактом, влада заганяє суспільство в підпілля, а тінізація економіки – один з різновидів суспільного підпілля в Україні. Проте, як відомо, якщо неможливо увійти й змінити владу легально, то історія свідчить, що рано чи пізно з'явиться шанс опанувати її нелегальним шляхом. В країні вимушено з'являться потужні легальні чи напівлегальні (нелегальні) організації партійного типу, які будуть рвати по швах авторитаризм. Частина бізнесу також примкне до цих груп, бо це єдиний шлях для виживання в монополізованій та корумпованій українській дійсності. При цьому, не варто пов'язувати це нове політичне покоління з віковими рамками. Адже є й молоді люди, які вже повністю асимільовані теперішньою системою влади і діють цілком за її логікою, і навпаки – є такі, які гидують й не сприймають такий формат свого політичного сходження і становлення, і таких людей, на щастя, нині переважна більшість. І це не є конфліктом поколінь в спектрі батьки–діти. Це, швидше, конфлікт людських якостей, життєвих світоглядів. Нові еліти – це нове мислення і нові принципи управління. Формування еліти не за круговою порукою, притаманній мафіозним угрупованням (зокрема, й у політичному сенсі), за принципом кум – брат – сват – водій – коханка – депутат – маріонетка тощо, а за особистими якостями та відданістю ідеалам звеличення та добробуту свого народу і держави. Ці нові люди вже постали з усіх зрізів нашого суспільства: із бізнесу, із ЗМІ, з науки, з громадських організацій, правозахисних організацій тощо.

Важливо також і те, що народ, безумовно, усвідомлює саме таке обличчя нинішньої влади. Навіть більше – він відчуває до неї, щонайменше, відразу, огиду й бажання сатисфакції водночас. І варто зауважити, що влада сама сприяла й продовжує допомагати такому сприйняттю себе власними ж діями, риторикою та зверхнім, зневажливим ставленням до цього ж народу. Президент, уряд, Верховна Рада, волею пропрезидентської більшості з Партії регіонів, її партій-сателітів і продажних народних обранців (т. зв. «тушок»), регулярно нехтують Конституцією та чинним законодавством України, що цілком може визначатися як спроба узурпації влади, а отже й має ознаки державного перевороту. З огляду на це, фактично, існуючі владні органи не є легітимними ні юридично, а тим паче – правомочними в очах людей. Чому ж тоді народ має виконувати нелегітимні рішення, тоді коли влада з легкістю порушує закони, які сама й приймає? В країні склалося становище сваволі владоможців та їхніх сатрапів і обслуговуючо-прислуговуючого апарату (міліції, спецслужб, суддів, прокурорів, податківців, митників тощо). Усі ці явища набули в країні системного і навіть демонстративного характеру, рясно підгодовуваного всеохоплюючою корупцією і залякуванням, й загрожують як національній безпеці загалом, так і безпеці будь-якого громадянина будь-якого соціального чи посадового статусу. Країну кинуто в обійми темних часів, суцільної брехні та блюзнірства, де усе продається і ніщо не має вартості, надто – людська гідність, закон, справедливість, особистість, свободи та право. Держава знеславлюється, народ -ґвалтується.

До певного часу владу рятувало те, що одна з найактивніших частин суспільства сподівалася на зміни, інша – від'їжджала за кордон на заробітки, влада ж в цьому була і є зацікавленою, бо чим менше в країні думаючих та пасіонарних людей, тим простіше керувати масами. Але вона сама ж і продукує те, чого вона боїться – спротив. При цьому сама влада просто не здатна мислити самокритично, позаяк у цій замкненій кастовій системі немає інтелектуального резерву. Українська влада елементарно не усвідомлює, не визнає нової громадсько-політичної дійсності, революції ж можливо буде уникнути лише тоді, коли влада зрозуміє потребу у пошуку компромісу, у поступках й потребу еволюціонування до оновленої системи державно-політичного життя.

На нас очікує важка осінь. Восени будуть вибори і це загострить ситуацію, вибори завжди її загострюють за умов постійної

структурної та соціально-політичної й економічної криз. Це спричинить суперечності всередині влади, бо новий список Верховної Ради буде здатен перекроїти політичний розклад та доступ до ресурсів різних груп. Президент це розуміє, усвідомлює це і його оточення. Новий голова СБУ та Міноборони – це підготовка до кризи по межі народ–влада та всередині влади. Така ротація означає, що переговорний процес не планується. Крім того, не є гарантією й те, що влада вкотре не порушить Конституцію й чинне законодавство і не скасує вибори чи не запровадить військовий стан з певних надуманих причин. Влада вже підійшла до межі, чи перейде вона її – питання, але останні тенденції вказують, що В.Янукович і Партія регіонів готові переступити через український народ.

У цій країні Богом все було створено для благого життя і добробуту людей, проте в цій державі владою було зроблено все, аби люди зубожіли й існували на межі виживання. В країні встановлено тоталітарний режим у своїй початковій стадії. І не лише тому, що було ув'язнено провідників опозиції, які перебували на державно-політичному олімпі, але й тому, що в Україні є політв'язні серед широких верств суспільства (часто маловідомі чи й взагалі невідомі громадськості), є в'язні совісті, і є в'язні елементарної сваволі, беззаконня і вседозволеності системи. В державі існує прихований і неприхований тиск на пресу, громадські організації, бізнес та людську думку, врешті – на право мислити й вільно висловлювати свої міркування. В державі панує суцільна й всеохоплююча корупція, продажне депутатство й чиновництво, трясовина бюрократії, вибіркове правосуддя й застосовується практика помсти щодо інакомислячих. Дотискування народної честі може досягнути апогею під час осінніх виборів до Верховної Ради. Якщо ж влада сфальсифікує ці вибори, або скасує їх, а восени водночас безумовно загостриться ще й економічна криза, то народне обурення й соціальна, політична, управлінська, економічна й гуманітарна кризи зійдуться в одній точці, що може спричини вибух, і цю владу буде зметено і розчавлено якщо не одразу, то протягом найближчого року. Або ж влада розпочне змінюватися, хоча б з інстинкту самозбереження.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Потворна сутність української влади, або в яку «державу» прагнуть загнати один з європейських народів // Час і Події (Чикаго, США). – 2012. – 21 березня. –№ 12.

Опубліковано зі скороченнями:

Гай-Нижник П. Влада продукує спротив. Народ не хоче, щоб ним керували по-старому, тоді як самі еліти живуть по-новому // День. – 2012. – № 90. – 29 травня. - С.5.

"Після 20 років проголошення незалежності України, стало особливо яскраво видно, що Української держави вже не існує. Сьогодні в Україні не існує, власне, держави як такої. Її цілеспрямовано послаблювала так звана "політична верхівка", а остаточно зруйнувала державність, перетворивши її на номінальну фікцію, нинішня влада, уособлена Партією регіонів та В.Януковичем".

ПавлоГай-Нижник

* * *

Ми вийшли із глибин блакитно-жовтих вен,
Із чорних днів минулого, з легендових давен,
Й червоною, багряною кровою пролилúся
На вишиванку долі. Ми в світло уплелúся
Славетними піснями перемог і плачем дів,
Ночами ту́жними і розцвітанням днів,
І стали вічним, нездоланним родом,
Величним в Бозі, обраним народом.
Ми в землю цю вплелися ниточка́ми
Із наших пращурів, батьками й діточками,
Героями звитяг, що без страху́ загину,
Попрали смерть в борні за Батьківщину.

26 серпня 2012 р.

«Фронт Змін» А. Яценюка на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.)

У статті розглядається діяльність політичної партії «Фронт Змін» та її лідера А. Яценюка в умовах старту виборчої кампанії 2012 р. Особлива увага акцентується на труднощах, з якими зіткнулася політична партія. Розглядаються виборчі технології, які застосовувала партія «Фронт змін» упродовж грудня 2011 р. – лютого 2012 р.

Історична довідка: Політична партія «Фронт змін» (попередня назва – «Народна трудова партія»; «Демократичний фронт») – створена 23 вересня 2009 р. шляхом перейменування партії «Демократичний фронт». Зареєстрована Міністерством юстиції України 26 червня 2007 р. (реєстраційний номер 144-п.п.). Головою партії обрано А. Іванчука. У листопаді того ж року Головою партії обрано А.Яценюка, який раніше очолював громадський рух «Фронт змін». Керівні органи: з'їзд, Голова партії, Рада партії, Політрада партії. Місце розташування керівних органів – м.Київ.

На позачерговому з'їзді партії, який відбувся 23 вересня 2009 р., назву партії «Демократичний фронт» було змінено на «Політична партія «Фронт Змін», а в жовтні 2009 р. – на «Фронт Змін».

Мета партії: побудова країни динамічного, сталого розвитку, у якій буде втілено європейські цінності свободи, рівності, справедливості, солідарності та толерантності, принципи демократії і суспільного діалогу, а також забезпечено можливість участі всіх громадян України у виробленні нової державної політики.

Основні програмні цілі «Фронту змін» – проведення нової індустріалізації, прискорений розвиток сільського господарства, здорове та освічене населення, боєздатна сучасна армія, створення східноєвропейського проекту інтеграції.

На початок 2010 р. діяли 707 територіальних і місцевих організацій партії «*Фронт Змін*». На президентських виборах 2010 р. партія підтримала кандидата в Президенти України *А.Яценюка*. У першому турі політик отримав підтримку 6,96% виборців і посів четверте місце. Після президентських виборів 2010 р. *А. Яценюк* розглядався як один з кандидатів на пост Прем'єр-міністра України. Після створення у Верховній Раді України коаліції

«Стабільність і реформи» (у складі ПР, КПУ, «*Блоку Литвина*» і ряду депутатів фракцій БЮТ і *НУ-НС*) *А. Яценюк* заявив про перехід в опозицію і намір сформувати опозиційний уряд, не приєднуючись до опозиційного об'єднання, ядром якого став БЮТ. На виборах до місцевих органів влади 2010 р. партія здобула 49 мандатів (0,043%) сільських, селищних, міських голів.

Після відносного успіху лідера «Фронту Змін» на президентських виборах 2010 р. (6,96%) А. Яценюк заробив досить потужний політичний капітал, який необхідно було вкласти у подальшу велику політику. Надії очолити уряд за новообраного Президента В. Януковича, після інтенсивних, проте нетривалих, перемовин досить швидко розбилися об кастову кругову поруку Партії регіонів. Відтак, аби мати реальні шанси опанувати політичний Олімп на наступних президентських виборах 2015 р., А. Яценюк разом із партією «Фронт Змін» оголосив про свій перехід в опозицію. Проте ніша лідера опозиційного фронту належала Ю. Тимошенко та очолюваною нею партією «Батьківщина», а отже, аби поборотися за президентську першість на наступних виборах глави держави, А. Яценюку необхідно було перехопити лаври (які невдовзі виявляться для Ю. Тимошенко терновим вінком) вождя опозиції й, відповідно, очолити своєю партією антивладний фронт як у виборчій кампанії 2012 р., так і в Верховній Раді України.

Натхнення на 2012 р. А. Яценюкові мали додати й підсумки експертного опитування (було опитано 61 експерта), проведеного фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, згідно з якими він та В. Кличко були визнані найуспішнішими політиками 2011 р. Метою опитування було зясувати думку експертів щодо основних підсумків 2011 року для України і прогнозів на 2012 рік [6].

15 грудня 2011 р. в ефірі «5 каналу» А. Яценюк заявив, що в тому випадку, якщо на той час в Україні буде створено газовий консорціум між Україною та Росією, тобто без участі ЄС та США, то він гарантує, що такий консорціум проіснує лише до виборів у Верховну Раду, до того моменту, коли з'явиться демократична парламентська більшість [1]. Таким однозначним твердженням (із виголошенням «гарантії») політик фактично заявив, що саме він очолить цю більшість у майбутній Верховній Раді й, таким чином, очолить опозицію В. Януковичу замість Ю. Тимошенко. А. Яценюк також недвозначно дав посил Євроспілці та адміністрації США,

що саме він буде провідником демократів у законодавчому органі країни й стане головним лоббістом їхніх інтересів щодо посідання місця акціонерів українського газогону.

Ще одним кроком до прагнення очолити опозиційний рух в Україні стало повідомлення 22 грудня 2011 р. А. Яценюком, що партія «За Україну!» об'єднується з «Фронтом Змін». Він зазначив, що їхнім завданням буде перемогти на парламентських виборах восени 2012 року. Партія «За Україну!», своєю чергою, обіцяє об'єднатися після виборів у спільну фракцію «Фронт Змін» і всі члени «За Україну!» вступлять до партії А.Яценюка. З свого боку лідер партії «За Україну!» заявив, що кандидати підуть по одномандатних округах, а вже потім буде єдина фракція та об'єднавчий з'їзд. Він також додав, що поступається першим місцем у списку А. Яценюку, «бо він має більший рейтинг, він правильно поводить себе з політичної точки зору», додавши, що «За Україну!» не стала партнером БЮТу через деякі протиріччя [3]. На той час рейтинг «Фронту Змін» складав 13%, «За Україну!» – лише 1% [4]. Тоді ж голова фракції «БЮТ-Батьківщина» у Верховній Раді повідомив пресу про консультації з партією «Фронт Змін» й можливе їхне об'єднання в єдину опозиційну коаліцію [4], проте аж до створення КОДу такий альянс так і не склався.

29 грудня 2011 р. А. Яценюк, коментуючи лист Ю. Тимошенко з СІЗО, в якому вона закликала об'єднатися навколо нейтральної партії та морального авторитета рівня Л. Костенко, заявив: «Чи піде моральний авторитет очолювати список політичних партій? Не піде ніколи, тому що він саме тому і є моральним авторитетом» [10]. Така відповідь має цілком обумовлену логіку, адже об'єднану опозиційну силу мав намір очолити він сам. Колишнім же лідерам опозиції, які були ізольовані владою (Ю. Тимошенко та Ю. Луценку), лідер «Фронту Змін» А. Яценюк відвів лише моральне право на помсту, додаючи: «У політиці помста – не краща річ, але в житті вона є. Для політика важливо не керуватися помстою, але вони (влада) зробили все, щоб вони мали право на помсту» [10]. Що ж до самої Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, то в інтерв'ю газеті «День» (надруковане 30 грудня 2011 р.) А. Яценюк зазначив: «Моральний обов'язок опозиції зробити все, щоб Юлія Тимошенко і Юрій Луценко вийшли на волю і брали участь у виборах» [12], хоча наступний 2012 рік показав, що реальних кроків щодо вимог чи ме-

ханізмів звільнення цих політв'язнів ані лідер «Фронту Змін», ані очолювана ним партія не ініціювали й не здійснили.

Що стосується опозиції, об'єднаної опозиції, то А. Яценюк визначив її мету наступним чином: «Тактична мета – не пересваритися. Це вже багато. Стратегічна мета: 1. Піти єдиним списком мажоритарних кандидатів у депутати. 2. Піти двома-трьома партійними списками на вибори. 3. Спільно захистити результат; 4. До моменту виборів проголосити спільні завдання опозиції в парламенті. 5. Отримати 226 голосів у новій Верховній Раді; 6. Сформувати демократичний проукраїнський уряд; 7. Змінити режим і життя в країні» [12]. Показовим є також вислів А. Яценюка про те, що партії, які не увійдуть в коаліцію, основу якої склали ВО «Батьківщина», «Фронт Змін» і з якими тоді вже почала співпрацювати «Свобода», «значить, ідуть від Януковича» [12]. А відтак до представників режиму (представленого Партією регіонів, партією «Сильна Україна» С. Тигіпка, «Народною партією» В. Литвина) апріорі було залічено й усіх незалежних кандидатів [12]. А. Яценюк також висловився за те, аби опозиційні партії йшли на вибори окремими колонами (при цьому до опозиційних партій зарахував лише 3 політичні партії). Він, зокрема, сказав: «Я щиро сподіваюся, що Тимошенко вийде з тюрми й очолить список «Батьківщини» – це перша колона. Друга – це «Фронт Змін». Сподіваюся, що «Свобода» також зможе пройти п'ять відсотків» [12]. Що ж до інших партій, то А. Яценюк зазначив, що вони мусять визначитися – з ким вони; і фактично заявив про узурпацію його партією та її тогочасними партнерами (трьома партіями – «Фронтом Змін», «Батьківщиною» та «Свободою») права називатися опозицією до режиму В. Януковича і виступати у якості опозиції. При цьому, реагуючи на критику, яка звучала «від дрібних народних депутатів» на адресу підтримки «Фронтом Змін» нового виборчого закону й, зокрема, п'ятивідсоткового бар'єру, А. Яценюк багатозначно зачвив: «Що це за партія, яка не може набрати 5%? Це не партія, це клуб» [12].

Втім, невдовзі, лідер «Фронту Змін» змушений був не так різко виступати проти єдиного списку опозиції, що однак, зовсім не означало його відмову спрямувати свою партію окремою колоною. Словесну еквілібристику було продемонстровано 11 січня 2012 р. на засіданні Комітету опору диктатурі, де вкотре обговорювалося питання створення єдиного списку опозиції на парламентські вибори. Причиною ж, як повідомило «Газеті по-українськи» (Gazeta.

ua) джерело з парламенту, стала відповідна заява лідерів опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка про необхідність об'єднання. Депутат-співрозмовник, зокрема, розповів: «На КОДі першими виступили «свободівці». Вони вважають, що треба іти трьома колонами – «Батьківщина», «Фронт змін» та «Свобода». Але вони погодяться на одну, якщо всі домовляться. Потім виступив Арсеній Яценюк і сказав: «Треба думати про перемогу. Сьогодні ми не знаємо, як краще йти на вибори. Треба проводити серйозні соціологічні дослідження. Якщо ми зрозуміємо, що загальний список дасть нам 250 голосів, я перший готовий поступитися амбіціями і виступити за це. Але якщо буде зрозуміло, що трьома колонами ми наберемо більше, треба йти так» [16]. Отже, авторитет Ю. Тимошенко й Ю. Луценка, а також очікування суспільства на реакцію від політиків на їхній заклик про формування єдиного списку, змусили як «Свободу», так і «Фронт Змін», явно нехотячи, завуалювати свої виборчі партійні амбіції обіцянкою опертися на якійсь невідомо коли й невідомо ким проведені соцопитування, які, до речі, так і не відбулися.

За кілька днів, 18 січня, А. Яценюк в ефірі Першого каналу українського радіо заявив, що 22 січня опозиційні сили підпишуть Угоду про спільні дії й підуть на вибори з єдиною платформою. При цьому голова «Фронту Змін» перелічив й першочергові закони, котрі опозиція мала б прийняти після сформування більшості у Верховній Раді України. Це, зокрема, нові закони: про освіту; про охорону здоров'я; про пенсійну реформу; про персональне голосування в парламенті; про новий Податковий кодекс; пакет законопроектів про боротьбу з корупцією. Крім того, підкреслив А. Яценюк, після перемоги демократичних сил на виборах 2012 р. у Верховній Раді буде створена спеціальна слідча комісія щодо розкрадання державних коштів у 2010–2011 рр. під час підготовки до Євро-2012 [17].

Варто зазначити, що озвучені А.Яценюком від імені КОДу першочергові законодавчі ініціативи, що мали би бути прийняті опозиційною режиму В. Януковича коаліцією у новій Верховній Раді, не були офіційно затверджені рішенням того ж таки КОДу й, наприклад, кардинально різнилися із тими першочерговими законодавчими ініціативами, які, наприклад, від імені ВО «Свободи» у той же час вимагав до прийняття союзниками по опозиції О. Тягнибок (це, зокрема, за винятком хіба що нового Податкового кодексу, закони: про імпічмент Президенту, про вибори (на базі

пропорційної системи з відкритими списками), про люстрацію, про відкликання посадовців народом, про заборону комуністичної ідеології, про визнання ОУН–УПА, про історичну справедливість, про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення, про стратегічні підприємства, про захист української мови, новий Податковий кодекс, про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах, про денонсацію Харківських угод [18; 19; 20; 21]). Дещо пізніше, 1 лютого 2012 р., А. Яценюк додав, що якщо опозиція переможе, то вона має контролювати весь уряд й одразу ж поставити на голосування закон про імпічмент, який саме він внесе в парламент. Як наслідок, В. Янукович втратить контроль над урядом та парламентом і тоді відбудеться відновлення балансу влади в Україні. У виборчому ж списку «Фронту Змін» за всі сфери відповідатиме перша десятка [32].

Отже, настало 22 січня 2012 р. – День соборності, і день, коли на Софійській площі в Києві об'єднана опозиція підписала Угоду про об'єднання. Тоді ж лідер «Фронту Змін» заявив, що вважає, що на парламентські вибори мають бути сформовані три партійні списки – від «Фронту Змін», «Свободи» і «Батьківщини», а по мажоритарних округах має бути єдиний список від усіх опозиційних сил. А.Яценюк пояснив: «Наразі ми бачимо те, що за пропорційною системою мають іти принаймні три партії, а за мажоритарною – виключно один єдиний об'єднаний опозиційний список. І це власне предмет нашої угоди» [26]. При цьому він зазначив, що партійних списків може бути і 25, «але в суспільній свідомості виборча кампанія 2012 року буде наступною – об'єднана опозиція і влада» [26]. При цьому, як було видно з телетрансляції події, А. Яценюк усіляко намагався продемонструвати своє де-факто лідерство в КОДі, що в моральному плані заперечувало де-юре номінальну рівноправність усіх підписантів угоди як на персональному, так і на партійному рівнях.

Згодом А. Яценюк в інтерв'ю «Українському тижню» так прокоментував кілька важливих пунктів підписаної угоди: «Перше – це те, що підпис під текстом документу поставили всі члени КОДу, і що до угоди приєднався «УДАР». І це результат того, що є розуміння необхідності спільно діяти.

Основне, чого ми намагались досягнути – це формування єдиного списку мажоритарних кандидатів. Це стало частиною угоди. І ми дійдемо до того, як це має робитись. Друге, предметом

угоди також є підготовка членів комісій і спостерігачів та захист результатів голосування. І третє – це формування більшості у новій Верховній Раді. Це базові принципи угоди.

Є багато речей, прописаних в угоді, які ще не розкриті. Наприклад, формування єдиних принципів і підходів опозиції, підходи щодо підбору кандидатів-мажоритарників, формування пакету законів, які підтримуватиме опозиція у Верховній Раді наступного скликання. Все це наступний раунд переговорів. Але найважливіше, що перемовини перейшли в практичну фазу підписання документів і спільних дій» [32].

Лідер «Фронту Змін» зазначив також і на складнощах, що гальмували на той час переговорний процес всередині КОДу, зокрема: «Перше, що стосується так званих ідеологічних засад, принципів і підходів. Ми сповідуємо різну ідеологію, і саме тому, на жаль, не можемо об'єднатись в єдиний партійний список. Наприклад, «Свобода» каже: найвища цінність – це нація. А ми вважаємо: найвища цінність – це людина. Ведеться також дискусія щодо предметних речей: системи оподаткування, формування бюджету, місцевих органів влади, системи медицини (повністю безкоштовна, повністю страхова, чи на половину і те й інше), система освіти тощо. Якщо певні принципи і підходи будуть наближуватись в процесі виборчої кампанії це може стати запорукою того, що до виборів (що набагато складніше) або після них зможе сформуватись єдина партія. Тому над принципами і підходами працюють» [32]. А. Яценюк також пояснив, що не підтримував систему праймеріз тому, що вона не виправдала себе на практиці, застосованій свого часу «Сильною Україною».

«Фронт Змін», за словами свого голови, пропонував застосувати одночасно три підходи до формування єдиного списку від опозиції. Перший – всі мали висунути по одному кандидату, заміряти базовий рейтинг кожного, ще один замір мав робитися в травні. Підтримку діставав найсильніший. Другий варіант – поділити кількість округів згідно з сьогоднішнім рейтингом партій і зафіксувати пропорції по округах. Третій варіант – сісти і домовитися по кожному округу, виходячи с пропозицій обласних партійних організацій. Таким чином планувалося отримати рейтинги, пропорції та предмет домовленості по кожній області. Іншою проблемою КОДу, на думку А.Яценюка, була «якість людей», коли окрім «Фронту Змін», БЮТу (очевидно, політик мав на увазі «Батьківщину») та

«Свободи», інші партії не можуть назвати хоча б десяти прізвищ кандидатів на виборчий округ. А. Яценюк також зауважив, що «змінити ставлення опозиціонерів один до одного змусило ув'язнення Юлії Тимошенко. У багатьох з'явилось чітке розуміння, що завтра пересаджають всіх інших. Тобто, це інстинкт самозбереження, і про нього треба говорити чесно» [32]. Крім того, лідер «Фронту Змін» наголосив, що в угоді про спільні дії об'єднаної опозиції було чітко прописано, що звільнення Тимошенко і Луценка – це предмет політичної частини угоди, а отже відтоді це завдання стало не тільки моральним обов'язком, а й політичним, бо всі поставили під цим пунктом свої підписи.

Одночасно А. Яценюк не лише почав приміряти на себе роль лідера об'єднаної опозиції, а й активно грати її. Так, 22 січня він перед журналістами та тисячами люду майстерно обставив думку про те, що лідер «УДАРУ» В. Кличко має усі шанси перемогти на виборах міського голови Києва так, що справлялося враження, що саме А.Яценюк висуває його кандидату на цю посаду («від опозиції має йти Кличко»; він «повинен заявитися, а ми повинні його підтримати»; «іншої кандидатури від опозиції, як Кличко, немає і не може бути», – владно і пафосно говорив А. Яценюк [28]). І це при тому, що «УДАР» В.Кличка ще не був навіть членом КОДу. Таким чином йому прямою мовою було вказано на небажаність виходу на велику всеукраїнську політичну арену й обмежити боротьбою за місце київського голови, а в разі перемоги – В. Кличко також змушений буде обмежитися в політичній діяльності, скутий господарськими та соціальними проблемами столиці, а відтак – не зможе зазіхати на провідну роль в опозиції. А ще голова «Фронту Змін» зпрогнозував, що вибори столичного голови пройдуть «десь влітку, за тиждень до Євро-2012» [28], а Першість Європи з футболу 2012 року, як відомо, має розпочатися 8 червня.

Що ж до долі Ю. Тимошенко, то в інтерв'ю агенції «Інтерфакс-Україна», що було опубліковане 29 січня, А. Яценюк заявив, що вважає за найкращий шлях до звільнення лідерки БЮТ – це у перший же тиждень засідання нового складу Верховної Ради внести зміни до законодавства, що регулює діяльність судової гілки влади, наділити відповідними повноваженнями Верховний Суд України [27]. При цьому немає сумнівів, що він знав, що ВО «Батьківщина» неодноразово заявляло про своє прагнення поставити Ю. Тимошенко саме на чолі партійного виборчого списку, аби та могла прийняти

участь у виборах. Крім того з юридичної точки зору проголошені А. Яценюком плани зміни законодавства не так вже й просто було би прийняти навіть в умовах оновленого парламенту (до того ж, вимоги подібної законодавчої ініціативи він не називав у своєму переліку першочергових дій новосформованої демократичної більшості у Верховній Раді після виборів 2012 р.). Очільник «Фронту Змін» також додав, що не варто приймати окремий закон по Тимошенко, бо в її кримінальній справі немає складу злочину й, мовляв, якщо відбудеться чесний суд, то Ю. Тимошенко буде виправдана [27]. Цим було вказано, що доля Ю. Тимошенко фактично залежатиме від перемоги опозиції на виборах (тобто й від А. Яценюка як нового лідера парламентської опозиції, в якій «Юля» не могла б вже опинитися, навіть за умов звільнення після виборів), або ж – від В. Януковича. Таким чином А. Яценюк побічно засвідчив, що до завершення виборів, він не шукатиме практичних та юридичних шляхів щодо звільнення лідерки «Батьківщини» (хіба що, окрім словесних заяв для виборців перед пресою). Вона затьмарила б його, й знівелювала би плани представляти себе у якості нового лідера протестного руху, а тому й участь Ю. Тимошенко у виборчому процесі була елементарно політично невигідна А. Яценюку і навіть певною мірою небезпечна.

В цьому контексті бонуси А. Яценюку надавала й пасивна (політично беззуба) позиція ще донедавна другої людини у ВО «Батьківщина» О. Турчинова, який після ув'язнення Ю. Тимошенко розпочав фактично перерозподіл посад у партії колишнього прем'єр-міністра, в тіні якої перебував довгі роки політичної кар'єри, і негласно самоусунувся від претензій на лідерство в КОДі на користь лідера «Фронту Змін».

Про практичне намагання представити себе очільником КОДу свідчить й те, що з кінця січня 2012 р. саме А. Яценюк виступав від імені всієї опозиції, оприлюднював її рішення та наміри на майбутнє, які часто-густо були суто його особистими міркуваннями. Так, наприклад, саме А.Яценюк 31 січня 2012 р. заявив, що опозиційні партії, що входять до складу КОДу, не будуть брати участь у Конституційній асамблеї, ініційованій В. Януковичем, яка є лише «ширмою» аби гарантувати тому другий президентський термін через вибори у Верховній Раді [29]. При цьому робилася ставка й на психологічне сприйняття його таким не лише у вітчизняному суспільстві та політикумі, а й поза межами України,

провідним членам КОДу пропонувалося морально змиритися з цим фактом під соусом (і, навіть, звинуваченням) у розколі єдиної опозиції (як це було із прихованим примушенням В. Кличка без істотних попередніх переговорів прилюдно підписати КОДівську угоду прямо на Софіївському майдані 22 січня). Іноді шляхи такого самопіару не відповідали етичним нормам, як то було навколо відомого світового економічного форуму в Давосі, коли на офіційному сайті А.Яценюка 26 січня з'явилася інформація, що саме він буде там представляти об'єднану опозицію. Проте, як відмітив інформаційно-аналітичний ресурс «Цензор.НЕТ» із посиланням на блог журналіста «Української правди» С. Лещенка, А. Яценюк навіть не брав участі у Всесвітньому економічному форумі, а повідомлення його прес-служби було брехнею. Так, як вказувало інтернет-видання «Багнет» у офіційному спискові громадян України, що приймали участь у роботі форуму, лідер «Фронту Змін» навіть не був зазначений. Не було його прізвища й в офіційному спискові учасників форуму в Давосі (WEF), що був виданий окремою книгою Всесвітнім економічним форумом. Як виявилося, А. Яценюк лише виступив на українському ланчі В. Пінчука, що був винятково приватним заходом цього бізнесмена й не мав жодного стосунку до Форуму, а також здійснив кілька приватних зустрічей (в рамках WEF) [30]. 31 січня 2012 р., викритий журналістами, А. Яценюк на своїй сторінці у Facebook змушений був визнати, що не брав участі у Форумі в Давосі, вказавши, що його прес-служба подала помилкове і некоректне повідомлення.

Зауважу, що такі неприховані амбіції та поведінка А. Яценюка свого часу вже звели нанівець спроби реального об'єднання опозиційних сил. Так сталося, приміром, у січні 2011 р. коли провідники чотирьох опозиційних партій (А. Яценюк («Фронт Змін»), А. Гриценко («Громадянська позиція»), М. Катеринчук («Європейська партія») та А. Матвієнко (УРП «Собор») заявили про своє прагнення об'єднатися в одну міцну політичну силу, яке так і не було втілено у життя. Нагадаю, що коли в серпні 2012 р. створювався Комітет опору диктатурі, то невдовзі вищезгадуваний А. Гриценко вийшов з КОДу на знак протесту, а впливи кількох з партій-співзасновників КОДу (як от НРУ, «Реформи і порядок» та ін.) було знівельовано.

Ще на початку року, 4 січня 2012 р., А. Яценюк висловив переконання, що на парламентських виборах 2012 р. опозиція зможе

здобути більшість і у Верховній Раді ця більшість буде мати перевагу у два–три голоси (можливо, 227 на 223). 1 лютого 2012 р. А. Яценюк заявив, що опозиція виставить кандидатів на всіх 225 округах. Основний ресурс опозиція планувала концентрувати на 175 округах [32].

Що стосується позицій «Фронту Змін» у регіональному вимірі, то в зимовий період 2011–2012 рр. активність партії та її лідера не були якимось чином помітними. Таким чином можна зробити висновок, що партія «Фронт Змін» не вважала за доцільне як з тактичного, так і з стратегічного боку політичної боротьби посилювати свою діяльність у провінції взимку 2012 р., активізація якої вочевидь була запланована на пізніший період, а натомість головну свою увагу звертала на об'єднання / очолення опозиційнийного руху в рамках КОДу.

Ще більш вражаючою щодо політичного обличчя А. Яценюка виявилося журналістське розслідування І. Ведернікової («Дзеркало тижня») [24], базоване на співставленні дій і промов лідера «Фронту Змін» часів 2008–2010 рр. у якості голови Верховної Ради й кандидата в Президенти України (і, зокрема, конкурента лідера опозиції Ю. Тимошенко) та часів 2010–2011 рр. у якості опозиціонера перед виборами до Верховної Ради України 2012 р. (і, зокрема, претендента на роль нового лідера опозиції, коли її визнані провідники Ю. Тимошенко та Ю. Луценко були ізольовані режимом В. Януковича від політичного життя й утримувалися у СІЗО).

Порівняльна таблиця окремих висловлювань та пропозицій лідера «Фронта Змін» А. Яценюка з подібних проблем

Дата	**Дії А.Яценюка**	**Дії А.Яценюка**	**Дата**
01.2008	Без згоди і доручення Верховної Ради підписав відомий «лист трьох» (Ющенко, Тимошенко, Яценюк) про приєднання до ПДЧ і подальший вступ до НАТО.	Подає до Верховної Ради законопроект про всенародний референдум щодо НАТО.	04.2008

2008	Як голова Верховної Ради з трибуни викрив «змову ПР і БЮТ, які вирішили законами про ТСК, перепідпорядкування СБУ та Кабмін обмежити повноваження Ющенка». Не голосує ані «за», ані «проти». Не бере участі в голосуваннях щодо Грузії, а підтримує лише постанову фракції ігнорувати голосування (втім депутати фракції висловили свою позицію по кожній з 12 винесених постанов) [24].		
2008	Назвав повернення до мажоритарної системи виборів «трьома кроками назад» [25].	Проголосував за новий закон про вибори, назвавши його «перемогою опозиції» [25].	17.11.2011
23.07.2009	«Газовий контракт, підписаний НАК «Нафтогаз України» за директивою прем'єр-міністра Ю.Тимошенко, веде країну до банкрутства. Це злочин, і винні в ньому мають бути покарані. За роки незалежності в нас у країні у сфері газу нагромадилося злочинів на багатотомну справу. Окремі томи цієї справи мають бути присвячені й газовим посередникам. «Ітера», ЄЕСУ, РУЕ, «Республіка», «Газпромзбут» [40].	У численних виступах не вважає контракт кабальним, протестує проти проведення СБУ розслідування що корпорації ЄЕСУ, засудження 13 жовтня 2011 р. до 7 років ув'язнення Ю. Тимошенко визначає як вибіркове правосуддя.	2011
15.12.2009	Проект Закону №9746 «Про Національне антикорупційне бюро (НАК)» - НАК необхідно напряму підпорядкувати президенту України;	Проект Закону №9746 «Про Національне антикорупційне бюро» - НАК необхідно безпосередньо підпорядкувати Верховній Раді;	24.01.2011

	- надання НАКові правового статусу військового формування; - повноваження НАК: складання адміністративних протоколів, здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства щодо діянь, пов'язаних із корупцією та посадовими злочинами; - кадровий склад: 1500 осіб (1200 з яких – військовослужбовці). Висновки науково-експертного управління Верховної Ради: проект неконституційний щодо розширення повноважень президента; НАК не може бути військовим формуванням, та ще й таким, який проводить розвідувальну діяльність; законопроект може сприяти посиленню корупції [24].		
28.12.2009	Проект закону №5494 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України». Пропонованими змінами до ККУ (зокрема, до статей 191, 209, 255, 257, 364, 368, 375) передбачалося запровадити санкції, які передбачають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, в т.ч. й по статті 364 – зловживання владою або службовим становищем, а статю 365 – перевищення влади або службових повноважень – передбачалося зжорсточити [24].	Проект закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження європейських стандартів у кримінальній юстиції)»: «Слід зазначити, що в більшості країн англосаксонської (у Великобританії, США) та континентальної (в Італії, Німеччині, Франції) систем права не передбачено окремого складу злочину «перевищення влади або службових повноважень». При цьому склад злочину «перевищення влади або	16.09.2011 2011–2012

	.	службових повноважень», що передбачений чинною редакцією статті 365 КК, в основних своїх визначеннях і поняттях повторює положення статті 98 Кримінального кодексу Української РСР 1927 року, а також статті 166 Кримінального кодексу Української РСР 1960 року. Така практика є пережитком радянського репресивного правозастосовного механізму» (А. Яценюк) [24]. Вважає, що засудження 13 жовтня 2011 р. Ю.Тимошенко, зокрема за ст.ст. 364–365 ККУ, до 7 років ув'язнення є надто великим і політичним переслідуванням; висловлювався за пом'якшення цих стетей ККУ.	
2010	Програмні засади «Фронту Змін» перед місцевими виборами 2010 р. наголошують на потребі відкритих списків на виборах до Верховної Ради. Особисто реєструє у Верховній Раді закон із закріпленням і на місцевому рівні пропорційної виборчої системи з відкритими списками [25]	Закон про вибори народних депутатів №4061-VI: змішана виборча система, закриті списки, прохідний бар'єр у 5%. Опозиційні партії у Верховній Раді (в т.ч. й від «Фронту Змін») закон підтримали. На критику Ю.Тимошенко в листі з ув'язнення щодо голосування за цей законів опозиційних депутатів А.Яценюк ніяк не відреагував.	17.11.2011

2.03 2011, 12.2011	Закон №9014 (поданий В.Яворівським) про продовження мораторію на продаж землі – А.Яценюк не голосує.	На зустрічі з виборцями в Дніпропетровську перед камерами вимагає продовжити мораторій на продаж землі, обіцяє «завтра ж особисто подати відповідний закон» [24].	15.10.2011

Як видно з вищевказаної таблиці А. Яценюк не є досить принциповим у своїх переконаннях політиком, або ж, як зовсім нещодавно висловив свої спостереження Б. Березовський, він «гутаперчева», «дуже гнучка» людина й «ніякий» політик [41].

В політичній системі координат питання «Яценюк – діюча влада» й досі немає вичерпної відповіді. К. Бондаренко, досліджуючи специфіку становлення А. Яценюка, зазначає: «Початкам своєї кар'єри Яценюк може завдячувати губернатору області Івану Гнатишину. Син доцента Чернівецького університету, 18-річний Арсеній Яценюк... подружився з сином губернатора (представника Президента) Валентином Гнатишиним. Разом вони створили фірму «ЮрЕк Лтд.», що надавала юридичні консультації. Те, що чернівецькі Гнатишини були родичами 24-го генерал-губернатора Канади Рамона Гнатишина (одного з найбільших лобістів незалежної України у світі), відкривало широкі перспективи і давало серйозний «дах» для розвитку фірми: прямі виходи на вертикаль влади аж до оточення президента Кравчука включно» [39]. Невдовзі, як стверджує К. Бондаренко, у фірми з'явилися поважні клієнти (серед яких, для прикладу, був і нинішній губернатор Чернівецької області М. Папієв, на той час – голова ВО «Альянс»). У середині 90-х А. Яценюк починає працювати з середовищем заступника міністра внутрішніх справ України та начальника податкової міліції генерала В. Короля – майбутнього народного депутата (1998 р.) і кандидата на пост глави СБУ (в часи В. Ющенка). Паралельно, як знову ж таки зазначає К. Бондаренко, А. Яценюк працював з людьми з групи покійного нині І. Плужнікова, вихідця з Буковини і одного з лідерів СДПУ(о) [39].

У 1998 р., коли В. Король став народним депутатом України, А. Яценюк стає його помічником-консультантом і переїздить до Києва. Він перекваліфіковується з юристів у економісти (консультант кредитного відділу банку «Аваль»), далі стає радником

голови правління банку. Банк «Аваль», що належав близькому другу І. Плужнікова і О. Зінченка Ф. Шпигу (у 80-х рр. – керуючий справами ЛКСМУ, у той час як О. Зінченко робив стрімку кар'єру від секретаря комітету комсомолу Чернівецького університету до другого секретаря ЦК ВЛКСМ, а брат І. Плужнікова – від секретаря парткому Чернівецького університету до секретаря ЦК КПУ). «Все пов'язано дуже і дуже тісними нитками» – підсумовує К. Бондаренко [39].

Втім, чи не усі дослідники сходяться в одному – шлях у владу А. Яценюк пройшов аж надто швидко й безтурботно і саме під час корумпованого та авторитарного режиму обуржуазненого «червоного» директора Л. Кучми та вихідця з «гнізда» кучминого «помаранчевого» Президента В. Ющенка. Стисло це сходження виглядає наступним чином: радник голови правління Акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль» (грудень 1998 – серпень 2001 рр., м.Київ); заступник голови правління Акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль» (серпень – вересень 2001 рр., м.Київ); міністр економіки АР Крим (вересень 2001 – листопад 2003 рр., м.Сімферополь; у 27 років; зауважу, що А. Яценюк не мав досвіду роботи на керівних посадах, а диплом економіста за спеціальністю «облік та аудит» (друга вища освіта) він отримав лише за три місяці до свого призначення на міністерську посаду [39]); перший заступник голови Нацбанку України (січень 2003 – лютий 2005 рр.; у 29 років; там, як з'ясував К. Бондаренко «його розглядали виключно як креатуру СДПУ(о) і ставлення до нього було відповідним», а сам А. Яценюк на посту в.о. голови Нацбанку відверто лобіював інтереси П. Порошенка та його банку «Мрія», документальні підтвердження чому свого часу пред'являв Н. Шуфрич [39]); міністр економіки України (27 вересня 2005 – 4 серпня 2006 р.; у 31 рік). У грудні 2005 р., до речі, розглядалося питання про включення А.Яценюка до списку Народного Блоку Литвина на виборах до Верховної Ради [39]. Після того, як у серпні 2006 року було сформовано уряд на чолі з В. Януковичем, А. Яценюк склав свої повноваження міністра економіки і перейшов на роботу до Секретаріату Президента – першим заступником голови (спочатку О. Рибачука, потім – В. Балоги). «Це означало, – зазначає К. Бондаренко, – що Секретаріат перетворюється на орган боротьби і протистояння з урядом. Яценюк мав бути одним

із кураторів цієї боротьби. Окрім всього іншого, це призначення означало те, що він потрапив у фавор до Віктора Ющенка» [39]. Протягом 2007 р. (у 33 роки) А. Яценюк займає посаду міністра іноземних справ, а потім – голови Верховної Ради України (12 місяців 2008 р.).

Тим часом, з метою партійного будівництва безпосередньо під А. Яценюка, було придбано нікому невідому і безбарвну політичну силу, зареєстровану 3 березня 2007 р., яку у грудні 2008 р. перейменували на «Фронт Змін», а її основними партійними функціонерами стали друзі А. Яценюка – заступник секретаря РНБО України А. Пишиний та відомий бізнесмен А. Іванчук.

Невдовзі, Яценюк – кандидат в Президенти України (2009–2010 рр.), розпочав нищівну критику системи влади в Україні, а Яценюк-опозиціонер, після відмови новообраного Президента В. Януковича запросити його на посаду прем'єр-міністра, обрав ще більш войовничий образ борця із існуючим режимом. Природно, що ця критика ще більш загострилася напередодні й протягом 2012-го виборчого року.

28 грудня 2011 р. А. Яценюк висунув вимогу до Президента В. Януковича накласти вето на Закон «Про державний бюджет на 2012 рік», позаяк той бюджет був антисоціальним, не вирішував жодної економічної проблеми й був спрямований виключно на подальше збагачення купки наближених до влади осіб. Крім того, за словами А. Яценюка, уряд отримав можливість маніпулювати державними фінансами і здійснювати виплати одним категоріям пільговиків за рахунок інших. Крім того, той бюджет не забезпечував усіх соціальних виплат, що передбачені законодавством, а натомість передбачав скорочення фонду оплати праці на 15,6 млрд. грн. При цьому витрати на владу, порівняно з 2011 р., збільшувалися на 6 млрд. грн. поряд із зменшенням на 2,3 млрд. грн. фінансування охорони здоров'я.

За словами А. Яценюка, такий бюджет давав можливість грабувати державні кошти. «В держбюджеті задекларовано дефіцит у 25,1 млрд. грн. Однак ще 31,7 млрд. грн. складе прихований дефіцит бюджету. За цим бюджетом країна продовжує жити у борг і набирати нових кредитів – об'єм державних запозичень прогнозується на рівні 98,5 млрд. грн., а в цілому державний борг зросте до 415,3 млрд. грн.», – відмічав політик. А. Яценюк вимагав

також скорочення витрат на Президента, Верховну Раду та силові структури до рівня 2009 року [5].

Дещо згодом, 30 грудня 2011 р. А.Яценюк дав коротку характеристику владі: «Влада Януковича та оточення перестала бути владою, а стала класичним режимом – диктатурою з елементами пострадянського капіталізму» [12]. Лідер «Фронту Змін» поклав відповідальність за несприятливу ціну на російський газ на В. Януковича, «який у квітні 2010 року разом з президентом Росії Медведєвим заявив про те, що вони отримали нову справедливу ціну в обмін на 25 років додаткового перебування російської армії на українській території» [12].

10 січня 2012 р. лідер «Фронту Змін» А. Яценюк зареєстрував законопроект (№ 9670) щодо впорядкування діяльності Конституційного суду України з метою гарантування верховенства Конституції України та захисту прав і свобод громадян. Ним, зокрема, передбачалося обмеження привілеїв суддям Конституційного суду. Лідер «Фронту Змін», зокрема, хтів надати парламенту право звільнювати суддів КС. Відповідно до чинного законодавства, народні депутати України, мають право вносити пропозиції щодо кандидатур на посади суддів КС, але не мають можливості порушувати питання про звільнення суддів. А.Яценюк же запропонував законодавчо закріпити, що питання про звільнення з посад суддів КС може ініціювати голова Верховної Ради України або не менш як 45 народних депутатів. Згідно з законопроектом №9670, видатки на КС у 2012 році пропонувалося скоротити втричі (майже на 45 млн грн), а зекономлені кошти направити на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [13; 14]. «Передбачені чинним Законом України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» видатки на фінансування Конституційного суду є невиправдано завищеними та не відображають реальних потреб цього органу», – йшлося у пояснювальній записці до законопроекту [13].

Із загостренням газової кризи в грудні–січні 2012 р. А.Яценюк торкнувся й цієї проблеми. Варто пригадати, що Україна вже майже півтора роки добивалася зниження ціни на російський газ, називаючи діючі контракти кабальними, а наприкінці грудня 2011 р. голова «Газпрому» повідомив, що Україна оцінила свою ГТС у 20 мільярдів доларів і запитала знижку на газ у 9 мільярдів

доларів щорічно у разі створення газотранспортного консорціуму. Росія в обмін на перегляд ціни домагалася доступу до управління української ГТС. В свою чергу Парламент України 10 січня 2012 р. ухвалив рішення відкласти розгляд законопроекту про реформування нафтогазового комплексу, що передбачав передачу газотранспортної системи країни в оренду, до завершення газових переговорів із РФ. Врешті і Київ, і Москва не виключали, що в результаті переговорів міг бути створений консорціум з управління української ГТС, проте формат такого консорціуму на той час ще не був визначений. Реагуючи на подібні тенденції, А.Яценюк зазначав: «Нашим російським партнерам і українській владі я вже чітко заявив – ми прийдемо до влади, і всьому, що ви зробили, буде дана оцінка. Українська влада відповідатиме і політично, і кримінально. Що стосується наших російських партнерів, ми готові лише до взаємних рівноцінних і рівнозначних партнерських відносин. Якщо йтиметься про те, що у нас відбирають національний капітал і актив, новий парламент все поверне на місце. Де взяли, туди і покладіть – на те саме місце» [15]. При цьому слід нагадати, що чинне законодавство України забороняло реорганізацію і приватизацію державних підприємств трубопровідного транспорту.

31 січня 2012 р. прес-служба «Фронту Змін» поширила заяву А. Яценюка, що опозиційні партії-члени КОДу, не братимуть участь у Конституційній асамблеї, яка є лише «ширмою» аби гарантувати другий президентський термін В. Януковичу через вибори у Верховній Раді. Водночас А. Яценюк не заперечував саму потребу у започаткуванні Конституційної асамблеї, хоча й така державна інституція і не передбачена жодними законодавчо-правовими нормами України, а висловив упевнення, що така асамблея «може бути створена тільки Верховною Радою України – тим органом, який приймає Конституцію, а не Президентом» [29; 36].

7 лютого 2012 р. А.Яценюк із парламентської трибуни від імені опозиції виголосив вимогу негайно припинити політичні переслідування в країні – як лідерів опозиції, так і представників опозиційних сил на місцях. «Опозиція вимагає розгляду і прийняття всіх законопроектів, які стосуються зупинки політичних переслідувань у країні. Ми вимагаємо звільнити Юлію Тимошенко і Юрія Луценка. Ми вимагаємо дати їм можливість брати участь у виборчій кампанії», – наголосив лідер «Фронту Змін» [37].

А. Яценюк повідомив також, що в Одесі розпочалися арешти, пов'язані зі справою одеського заводу «Стальканат-Сілур», який, зауважу, був спонсором «Фронту Змін». Лідер «Фронту Змін» наголосив також, що об'єднана опозиція прийняла рішення внести до порядку денного парламентської сесії питання про розгляд закону України про порядок імпічменту Президента України. «Якщо президент Янукович не боїться парламенту і не боїться власного народу, то він повинен сам визначити цей законопроект як невідкладний і внести його до парламенту», – додав він [37]. Критикуючи і вкотре називаючи владу «злодійською» А. Яценюк також заявив: «Погляньте, до чого ви довели країну. За останні два роки державний борг країни зріс до $60 млрд. Ви додатково за два роки набрали $15 млрд. Значна частина цих коштів пішли на ваші рахунки, але за це треба буде відповідати. І цей час настане» [37].

Попри досить войовничий тон А. Яценюка та критику діючого режиму, його самого і партію часто звинувачували у співпраці з владою. Так, 17 липня 2011 р. заступник голови партії «Сильна Україна» О. Кужель на прес-конференції в Інформаційній агенції «МОСТ-ДНЕПР» заявила, що член Партії регіонів і близький до Президента В. Януковича олігарх Р. Ахметов «купив проект Арсенія Яценюка «Фронт Змін», про що, як зазначила політик, мільярдер сам про це їй розповів [1].

3 грудня 2011 р. в політоглядачів та журналістів виникли питання, чому досить потужний антивладний мітинг «Фронту Змін» на Михайлівській площі в Києві, на відміну від протестних акцій інших опозиційних партій, влада не заборонила й не розігнала спецзагонами «Беркута». На закиди, мовляв у «Фронта Змін» є домовленості із владою, А. Яценюк зазначив, що «Беркут» там був, проте перебував в автобусах на вулицях, а мітинг не розігнали тому, що протест відбувався напередодні саміту Україна–ЄС. На зауваження ж журналіста, що попри саміт, відбулося судове засідання над Ю.Тимошенко безпосередньо в камері СІЗО і вона була вдруге заарештована, А. Яценюк запропонував дізнатися чому акцію не заборонили у самої влади, але зметикував: «Мітинг проходив навпроти «Інтерконтиненталя» та «Хаята», де зібралося повністю усе УЄФА. Гадаю, вони не заборонили мітинг, аби ви задали мені це питання» [9]. Й додав: «Чому так сталося? Тому що

так стали зірки, тому що так ми спрацювали» [9]. Отже, фактично чіткого пояснення такому факту, А. Яценюк так і не дав.

В свою чергу про близькість/зацікавленість до режиму В. Януковича лідера «Фронту Змін» заявив 23 січня 2012 р. й близький до влади голова Київського інституту конфліктології і політичних досліджень М.Погребинський, який в інтерв'ю «ЛІГАБізнесІнформ» заявив, що у опозиції немає шансів отримати більшість у наступному парламенті, навіть за наявності мінімальної переваги у чисельності обраних до Верховної Ради народних депутатів. Причиною тому стане те, що в стінах Верховної Ради «неминуче виникне традиційна для українського парламентаризму тема – зрада» [22]. Найбільш же підходящою кандидатурою на роль такого «зрадника», на думку політолога, є саме А. Яценюк. «Якщо йому запропонують посаду прем'єра, то він перейде на бік президента. Звичайно, це буде супроводжуватися тисячею розумних промов на тему «краще я, ніж хтось інший». Правда, після цього він перестане говорити про те, який поганий Янукович», – пояснив М. Погребинський [22]. В цьому контексті на пам'ять приходить доконаний факт початку 2010 р., коли посісти посаду голови уряду, одразу ж після перемоги на президентських виборах В.Януковича, наполегливо намагався ще нещодавно войовничий його опонент і безкомпромісний критик – кандидат в Президенти України А. Яценюк. Коли ж вищезгаданому М. Погребинському зауважили на те, що А. Яценюк не раз декларував намір стати президентом, а значить, не захоче собі долі О. Мороза, який погодився на коаліцію з регіоналами в обмін на посаду спікера в минулому скликанні Верховної Ради, експерт зазначив: «Не можна робити таких висновків з одного випадку з Морозом. Є, звичайно, і такий шанс, що він провалить своє прем'єрство, як, наприклад, провалився Тігіпко. Це не виключено, але й не обов'язково – є безліч чинників» [22].

В унісон М.Погребинському про майбутню зраду опозиційного блоку А. Яценюком вкотре повторила й близька в недалекому минулому до С. Тигіпка по партії «Сильна Україна» О. Кужель. Перебуваючи в Дніпропетровську у липні 2011 р., вона на прес-конференції в інформаційній агенції «МОСТ-ДНЕПР» зокрема заявила, що мільярдер і член Партії регіонів «Ринат Ахметов купив проект Арсенія Яценюка «Фронт змін» [42]. За інформацією

ж, яку інтернет-ресурс «Полеміка» отримав від інформованого джерела і оприлюднив 28 січня 2012 р., О. Кужель налаштовувала О. Турчинова (ВО «Батьківщина») проти співробітництва з А. Яценюком, запевняючи, що він після виборів обов'язково зрадить опозицію й, зокрема, піде на співробітництво з В. Януковичем, котрий запропонує йому високу посаду у виконавчій владі. За інформацією «Полеміки», хоча О. Турчинов й погодився з думкою О. Кужель, проте заборонив їй відкрито викрити такі можливі наміри А. Яценюка, посилаючись на відомий лист з-за грат Ю. Тимошенко, в якому вона закликала опозицію до об'єднання, а відтак, міркував О. Турчинов, слід офіційно показувати виборцям саме таку лінію поведінки [23].

Про те, що А. Яценюку після виборів В. Янукович запропонує крісло голови уряду – в обмін на коаліцію у Верховній Раді, неодноразово передбачав й керівник Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. В. Небоженко, директор соціологічної служби «Український барометр», щодо провладної заангажованості голови «Фронту Змін» також висловив свої міркування: «В наявний момент Яценюк має виключне право на «єресь», може критикувати владу, коли усім іншим – неможна. Ну, тому що де ви бачили опозиціонера, якому ця влада пробачила б акцію «Україна без Януковича»? Тепер зрозуміло, що це був договірний матч» [35].

Дайджест інтернет-видань «Народный Кореспондент» пригадав, що якось про те, що А.Яценюк бував в Адміністрації Президента В. Януковича, обмовилася його радник з гуманітарних питань Г. Герман, але вчасно отямилася й вибачилася, а М. Чечетов, відомий парламентський «диригент» з Партії регіонів, відверто розповідав про А. Яценюка, який він цікавий, симпатичний й освічений політик – «молода поросль» [35].

Своєю чергою політолог К. Бондаренко, змальовуючи специфіку політичного і кар'єрного сходження А. Яценюка, зазначає, що він належить до специфічного покоління. А специфіка ця полягає в наступному: «По-перше, ці люди не брали активної участі в революційних процесах 1989–1991-го років. Вони прийшли в доросле життя після розпаду СРСР і не мають глибоких рудиментів комуністичної ідеологічно-пропагандистської системи. Більшість із них навіть не встигли вступити до Комсомолу. Тому

це – представники «покоління піонерів», яке не те що на екс-комуністів – на колишніх комсомольців дивиться як на мамонтів чи динозаврів. По-друге, це покоління, позбавлене ідеалістичного підходу до життя, орієнтирів та розуміння віддаленої перспективи. Серед політиків цього вікового проміжку дуже багато тих, хто формувався в умовах економічної кризи початку 90-х і вийшов нагору завдяки фактору «природного відбору»: у когось були впливові батьки, у когось – зв'язки, у когось – голова на плечах. По-третє, це було перше покоління, в якому служба в армії (як і взагалі служба) не вважалися священним обов'язком – навпаки, це було покоління, яке всім своїм видом протиставлялося будь-яким зобов'язанням перед державою, суспільством тощо. Патріотизм перестав бути елементом modus vivendi. Бути патріотом для цього покоління було не комільфо. Розрахунок, «мета виправдовує засоби», всеїдність, сліпа орієнтація на західний спосіб життя без розуміння основ цього самого способу, гроші та влада як замінник ідеології – ось ті основні моменти, які в 90-х багатьох лякали, а сьогодні окреслюються словом «прагматизм» [39].

Відтак, аналітик робить висновок, що А. Яценюк – конформіст. Астенічна домінанта у психофізіологічній суті Яценюка диктує саме таку поведінку. Його задовольнить проміжний результат – пост прем'єр-міністра чи першого віце-прем'єра, обіцянка спікерства у Верховній Раді тощо. Він навряд чи буде ризикувати і ставити на кін все – життя, кар'єру, статки. Він обережно вичекає і домовиться [39]. А. Яценюк, на небезпідставну думку багатьох політаналітиків, зрозумілий і вигідний лідер опозиції, до того ж доволі зручний та найменш революціонізований для виборів 2015 року.

Перед настанням нового 2012 р., який для нього та його партії мав стати роком передвиборчих перегонів та виборів до Верховної Ради України, А. Яценюк в ефірі телеканалу ТВі оприлюднив фінансові ресурси «Фронту Змін». Він повідомив, що партію фінансували близько 28 бізнесменів з 14 областей України та багато представників середнього і малого бізнесу, які були її членами, й зокрема в Одесі «дуже великий завод «Стальканат», де члени нашої партії допомагають і безпосередньо її фінансують» [7; 8]. На його думку, диверсифікація джерел фінансування дозволить «Фронту Змін» відбутися як партії. «Це єдиний правильний шлях, щоб партія відбулася як політична партія, а не як закрита бізнес-

установа. Кожен долар, що ти візьмеш у олігархів, потім потрібно віддавати у стократному розмірі», – підкреслив політик [7].

Що ж до опікування передвиборчими технологіями, то «Фронт Змін» розірвав стосунки з російськими політтехнологами І. Валітовим, В. Грановським, Д. Куліковим та Т. Сєргєйцевим, які 2009 р. створили А. Яценюку мілітарі-образ на президентських виборах, що не був сприйнятий українцями. У 2011–2012 рр. «Фронт Змін» співробітничав у рамках проекту «Консорціум із зміцнення виборчого і політичного процесу» з NDI, IRI, IFES, а також з іншими міжнародними інститутами, зокрема, Фондом Фрідріха Науманна за Свободу та фондом Конрада Аденауера. Зазначу також, що співробітники NDI організовували кілька семінарів для депутатів місцевих рад від «Фронта Змін» з метою підвищення їх навичок роботи в органах місцевого самоврядування. До виборів 2012 р. і створення нового іміджу своєї партії лідер «Фронту Змін» запросив нового політтехнолога – сербського американця Марко Івковича, який є співробітником вже згаданого NDI [33; 34]. М. Івкович – громадянин Сербії, який є співробітником Національного демократичного інституту США (NDI), що спонсується Демократичною партією США. Свого часу він став відомим як організатор сербської організації «Отпор», що була серцевиною «бульдозерної революції» 2000 р. Згодом М. Івкович працював з грузинською «Кмарою» та українською «Порою», а кілька років тому, коли намагався створити щось подібне в Росії, був висланий з країни й отримав статус нев'їздного. У 2010 р. він доклав руку до процесів у Киргизії, коли там було повалено Президента Бакієва [33; 34]. Отже, вочевидь, новітні виборчі політтехнології будуть задіяні, а відповідні кошти – залучені.

При цьому сьогодні (на початок весни 2012 р.) політична кон'юнктура в лавах опозиції й відсутність авторитетних провідників антивладної коаліції, які б були здатні замінити ув'язнених визнаних харизматичних лідерів опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, цілком сприяють тому, аби голова «Фронту Змін» посів це вакантне місце. Такому сходженню потужно допомагатиме й позалаштункове оточення А. Яценюка, а також досвідчені фахівці з політичних передвиборчих технологій, що активно використовуються керівництвом партії. До того ж,

схоже, що у цій ролі А. Яценюк задовольняє і діючу владу... як до виборів, так і після них.

1. Яценюк пытается обогнать Тимошенко // Столичные новости. – 2011. – 16 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://cn.com.ua/ru/article/9220;

2. Захарова Т. Ахметов купил проект Яценюка, – Александра Кужель // МОСТ-ДНЕПР.info. – 2011. – 17 липня [Електронний ресурс] Код доступу: http://most-dnepr.info/news/society/41532.htm;

3. Кириленко: приєднання до «Фронту Змін» поглинанням партії назвати не можна // Газета по-українськи. – 2011. – 22 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_kirilenko-priednannya-do-frontu-zmin-poglinannyam-partiji-nazvati-nemozhna/415509;

4. News.zn.ua [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.zn.ua/POLITICS/byut_planiruet_prisoedinitsya_k_partii_yatsenyuka-94329.html;

5. Яценюк требует от Януковича ветировать госбюджет-2012 // Обозреватель. – 2011. – 28 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/yatsenyuk-potreboval-ot-yanukovicha-vetirovat-gosbyudzhet-2012.htm;

6. Политиками года признаны Яценюк и Кличко // www.from-ua.com. – 2011. – 28 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.from-ua.com/news/08dcff4ad5d6a.html;

7. «Фронт змін» фінансують близько тридцяти підприємців // 24 канал. Офіційний сайт. [Електронний ресурс] Код доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?front_zmin_finansuyut_blizko_tridtsyati_pidpriyemtsiv&objectId=172726;

8. Яценюк рассказал, кто финансирует его партию // ПАРЛАМЕНТ: Украинская политика онлайн. – 2011. – 29 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.parlamentua.com/ru/full/27135;

9. Яценюк объяснил, почему его митинги не разгоняют // Фокус.UA. [Електронний ресурс] Код доступу: http://focus.ua/politics/213516;

10. Тимошенко и Луценко имеют моральное право на месть, – Яценюк // Цензор.Нет. – 2011. – 29 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://censor.net.ua/news/192834/timoshenko_i_lutsenko_imeyut_moralnoe_pravo_na_mest_yatsenyuk;

11. Яценюк назвал Донецкую область «логовом» // Proxima-информ. – 2012. – 4 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.proximainform.net/content/news/5/14304;

12. Капсамун І. Як не інфікувати «свіжу кров»? Арсеній Яценюк: «Угоду з ЄС підпишемо, коли буде новий парламент» // День. – 2011. – №240-241. – 30 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.day.kiev.ua/221622;

13. Яценюк пропонує зекономити на суддях КСУ 45 млн грн // ZAXID.NET. [Електронний ресурс] Код доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?yatsenyuk_proponuye_zekonomiti_na_suddyah_ksu_45_mln_grn&objectId=1245064;

14. Яценюк залез в карман к судьям Конституционного суда // Polemika. – 2012. – 11 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-80189.html#title;

15. Яценюк обіцяє владі, що вона відповість «і політично, і кримінально» // УНІАН. – 2012. – 12 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.unian.net/ukr/news/news-479240.html;

16. Яценюк не хоче йди на вибори одним списком? // Газета по-українськи. – 2012. – 11 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-ne-hoche-jdi-na-vibori-odnim-spiskom/417873;

17. Яценюк: После победы на выборах оппозиция пересмотрит все законы // Флот 2017. – 2012. – 18 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://flot2017.com/item/news/46901;

18. Тягнибок: єдиного партійного списку не буде // Українська правда. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2011/12/25/6864712;

19. Тягнибок выдвинул оппозиции свои условия // Обозреватель. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/96042-tyagnibok-vyidvinul-oppozitsii-svoi-usloviya.htm;

20. Олег Тягнибок у Дніпропетровську // Корреспондент.net [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.korrespondent.net/users/blog/andrey23k/a57341;

21. Олег Тягнибок: Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/027215;

22. Яценюк зрадить опозицію – експерт // Газета по-українськи. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-zradit-opoziciyu-ekspert/419402;

23. Кужель: Нельзя сотрудничать с Яценюком. Он станет предателем // Полемика. – 2012. – 28 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81446.html#title;

24. Ведернікова І. Неймовірні пригоди слуги народу в парламенті // Дзеркало тижня. – 2012. – № 3. [Електронний ресурс] Код доступу: http://dt.ua/POLITICS/neymovirni_prigodi__slugi_narodu_v_parlamenti_-96393.html;

25. Яценюк-2008: Мажоритарка – це три кроки назад. Яценюк-2011: Це – перемога опозиції // Дзеркало тижня. [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/yatsenyuk-2008_mazhoritarka_-_tse_tri_kroki_nazad_yatsenyuk-2011_tse_-_peremoga_opozitsiyi-96365.html;

26. Яценюк поділив опозицію на трьох // Дзеркало тижня. – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/yatsenyuk_podiliv_opozitsiyu_na_troh-96038.html;

27. Яценюк: Тимошенко оправдают после выборов // Главком. – 2012. – 29 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://glavcom.ua/news/68869.html;

28. Яценюк висунув на мера Києва Кличка // Газета по-українськи. – 2012. – 30 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-visunuv-na-mera-kieva-klichka/420427;

29. Яценюк понял, что Конституционная ассамблея создается, чтобы выбирать Президента в ВР // Багнет. – 2012. – 31 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bagnet.org/news/politics/173451;

30. Яценюк использовал Давос для раскола оппозиции // Багнет. – 2012. – 31 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bagnet.org/news/politics/173465;

31. На Львівщині «Батьківщина», «Свобода» та «Фронт змін» скинули політичний баласт? // Гал-інфо. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://galinfo.com.ua/news/103628.html;

32. Арсеній Яценюк: «Ми поставимо на голосування закон про імпічмент» // Український тиждень. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/Politics/41073;

33. Яценюк кардинально сменит имидж перед выборами // Полемика. – 2012. – 2 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81724.html#title;

34. Яценюк найняв нового політтехнолога // Український тиждень. – 2012. – 2 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/News/41150;

35. Кличко и Яценюк – дружба или война? // Народный Кореспондент. Дайджест інтернет-видань. – 2012. – 3 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://nk.org.ua/news/view/10602;

36. Опозиція вирішила не брати участі у розробці нової Конституції // Український тиждень. – 2012. – 30 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/News/40873;

37. Яценюк: Президент має визначити закон про імпічмент як невідкладний // RegioNews. Інформаційне агенство. – 2012. – 7 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://regionews.com.ua/node/31366;

38. На Поліссі об'єднана опозиція продемонструвала, як уміє розгромно бити регіоналів // Expres.ua. – 2012. – 14 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.expres.ua/news/2012/02/14/60283;

39. Бондаренко К. Арсеній Яценюк: політичний портрет // Comments.ua. – 2012. – 14 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://politics.comments.ua/2012/02/14/321616/arseniy-yatsenyuk-politichniy.html;

40. Аргументы и факты. – 2009. – 24 липня;

41. Березовский назвал Яценюка «слабеньким» политиком // FaceNews. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://facenews.ua/29297/berezovskij-nazval-jatsenuka-slabenkim-politikom.html;

42. Захарова Т. Ахметов купил проект Яценюка, – Александра Кужель // МОСТ. Первый интернет-ресурс Днепропетровска. Проект Института Горшенина. – 2011. – 19 липня [Електронний ресурс] Код доступу: http://most-dnepr.info/news/society/41532.htm

Публікується за:

Гай-Нижник П. «Фронт Змін» А.Яценюка на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2012. – Вип. 2 (58). – С. 121–152.

А. Яценюк та політична партія «Фронт Змін» на шляху до парламентських виборів 2012 р. (березень–травень 2012 р.)

У статті висвітлюється діяльність політичної партії «Фронт Змін» та її голови А. Яценюка під час підготовки (березень–травень 2012 р.) до початку виборчої кампанії до Верховної Ради України.

З початком весни 2012 р. актуальність об'єднувальних процесів в лавах КОДу не лише набула політичної актуальності серед опозиційних сил, але й в контексті посилення суспільних очікувань. Одним з найактуальніших і найобговорюваних як серед політичних оглядачів, так і серед виборців, було питання хто очолить список об'єднаної опозиції на парламентських виборах 2012 р. Як відомо перемовини про єдиний список членів КОДу розпочалися після відомого листа Ю. Тимошенко до керівництва ВО «Батьківщина», який з Качанівської колонії на вул.Турівську (у центральний офіс партії) передав її адвокат С. Власенко в січні 2012 р. [1]. За складання єдиного списку від об'єднаної опозиції ще з осені 2011 р. закликав і Ю. Луценко, а також підтверджував таку свою позицію і на весні 2012 р. [3]. Тоді ж виникло й логічне запитання: хто має очолити такий список. Станом на весну 2012 р. найбільш інтенсивно такі переговори відбувалися саме між «Батьківщиною» та «Фронтом Змін».

Питання очолення та формування єдиного списку від КОДу

Вже на початок березня 2012 р. серед вузького кола політиків та оглядачів стало відомо, що виборчий список від КОДу буде формуватися на базі «Батьківщини», очолить його А. Яценюк (на тоді – голова «Фронту Змін»), а начальником штабу стане О. Турчинов (заступник голови ВО «Батьківщина»). Це стало відомо, зокрема за конфіденційною інформацією «Української правди», після зустрічі українських опозиціонерів із заступником держсекретаря США Ф. Гордоном, яка відбулася на початку лютого 2012 р. [1]. Згідно із задумом опозиції, першим і другим номерами у її списку зумисно мали бути висунені Ю. Тимошенко

та Ю. Луценко, які, як неважко здогадатися, будуть зняті з виборів Центрвиборчкомом (через заборону українським законодавством балотуватися засудженим особам). Таким чином, на думку опозиціонерів, зокрема ВО «Батьківщина», це дозволить підсилити сигнал про незаконне засудження Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, а також зберегти за цими особами статус загальновизнаних лідерів української опозиції. Після цього третій номер виборчого списку від об'єднаної опозиції А. Яценюк мав перетворитися на його перший номер. За для цього А. Яценюк формально мав вийти із лав «Фронту Змін» й стати технічним членом ВО «Батьківщина».

Відтак, зберігаючи фактичну владу у «Фронті Змін», А. Яценюк де-юре здобував би ще й певний контроль і над «Батьківщиною», зокрема й вплив над процесом формування списку, на обласні осередки партії та над спільною касою обох партій. Крім того, як цілком слушно зазначав С. Лещенко, «результат, який отримає спільний список – а це буде понад 30% – асоціюватиметься в першу чергу з Яценюком як його першим номером, а не з Тимошенко. Не дарма в одному з попередніх листів Тимошенко пропонувала знайти на роль лідера єдиного опозиційного списку нейтральну постать на кшталт Ліни Костенко» [1]. Крім того, за інформацією «Української правди», Ю. Тимошенко дала згоду, щоб єдиний список очолив А. Яценюк, з однією умовою: аби у відповідь лідер «Фронту Змін» підтримав її кандидатуру на виборах Президента України [1].

Незабаром цей пункт трансформувався у нові домовленості: а) якщо А. Яценюк внаслідок усунення Януковича стає прем'єр-міністром, то він має зобов'язатися підтримати Ю. Тимошенко на посаду Президента України на наступних виборах; б) якщо внаслідок усунення В. Януковича новим Президентом стає А. Яценюк, то він зобов'язується підтримати Ю. Тимошенко на посаду прем'єр-міністра. При цьому, як стверджувала «Українська правда», коли А. Яценюк вперше почув вимогу підтримувати Ю. Тимошенко на посаду Президента, він погодився на це за умови повернення Конституції 2004 р., або створення нової редакції Конституції, яка більше не наділятиме Президента нинішніми повноваженнями [1].

Варто зазначити й на тому, що якщо питання виходу Ю. Тимошенко з-за ґрат є здебільшого теоретичним, а позиціювання А. Яценюка як єдиного діючого авторитетного опозиційного

лідера відбувалося у цілком реальній площині, то вищезазначені умови угоди, запропоновані йому з боку «леді Ю», є безумовно надважливими швидше для неї самої, ніж для лідера «Фронту Змін». Із зростаючими рейтингами та впливами А. Яценюка в українському опозиційному політикумі та в очах виборців погоджувалася й більшість політаналітиків. Так, наприклад, В. Карасьов вважав, що саме А. Яценюк є найдостойнішим політичним суперником В. Януковича в наступній боротьбі за президентське крісло й впевненим кандидатом на посаду прем'єр-міністра країни [2]. Експерт, зокрема, припускав, що «оскільки сьогодні Тимошенко у в'язниці, і оскільки вона розуміє, що вийти на свободу їй може забезпечити лише перемога опозиції на парламентських виборах 2012 року, вона згодна на об'єднаний список «Батьківщини» і «Фронту змін» на чолі з Арсенієм Яценюком» [11].

В той же час дружина іншого ув'язненого лідера опозиції Ю. Луценка* 22 березня завила про свою впевненість, що А. Яценюк зацікавлений в тому, щоби її чоловік сидів у тюрмі**. В своєму інтерв'ю «KyivPost» вона, зокрема, обґрунтувала це тим, що, коли «запитували чи буде Луценко мститися, а Яценюк швиденько за нього відповів «так буде», даючи сигнал владі, що неможна Луценка випускати, пому що він буде мстити» [14]. І. Луценко вважала, що А. Яценюк зацікавлений в ув'язненому Ю. Луценку, позаяк бачить в особі останнього свого політичного конкурента.

---

* 27 лютого 2012 р. Печерський районний суд м. Києва виніс вирок Ю. Луценку до ув'язнення на 4 роки з конфіскацією майна.

** В цьому контексті Т. Фролов на сторінках «Української правди» нагадав досить показовий факт. 24 травня 2011 р., А. Яценюк, коментуючи інформацію про затримання в Генпрокуратурі лідера БЮТ Ю. Тимошенко пообіцяв бойкотувати пленарні засідання, у разі її арешту. «Якщо Тимошенко буде арештована, то жоден опозиційний народний депутат не повинен з'являтися в залі парламенту. [...] Ми підемо в народ. Опозиція не братиме участі в пленарних засіданнях, бо після такого рішення це вже не парламент, у країні – не влада, а хунта [...]» [30]. Втім, арешт Ю. Тимошенко 5 липня 2011 р. не вплинув на роботу А. Яценюка в парламенті та відвідуваність ним пленарних засідань. Згідно сайту Верховної Ради, нагадував Т. Фролов, «уже за два дні після арешту Тимошенко Арсеній Яценюк працював у ВР, наче нічого не сталося. Яценюк не полишив парламентську діяльність ані під час проведення суду над пані Тимошенко, ані після винесення вироку, ані після її ув'язнення. Навіть відкриття нової кримінальної справи проти Тимошенко, не змусило Арсенія Яценюка піти в народ та бойкотувати пленарні засідання» [30].

Тим не менш, провідні діячі КОДу чи не усю весну 2012 р. заявляли, очевидно дотримуючись вищевказаного тут плану дій, що питання щодо лідерства у виборчому списку ще не визначено, але його однозначно має очолити Ю. Тимошенко і тим часом триває узгодження кандидатур до списку [4; 7].

15 березня 2012 р. відбулося засідання КОДу, формальним приводом для чого, за інформацією анонімного джерела тижневика «Дзеркало тижня», послужив лист, з яким 1 березня до лідерів опозиційних партій, які входили до складу КОД, звернувся голова виконавчого комітету партії «Наша Україна» С. Бондарчук. В листі містилася вимога пояснити заяву лідера партії «Фронт Змін» А. Яценюка про те, що об'єднана опозиція вже сформувала список мажоритарних кандидатів. Крім того, за словами джерела, в листі містилася вимога припинити ділити відсотки незатвердженого поки що єдиного списку, а зосередитися на затвердженні принципів його формування і принципах визначення кандидатів від опозиційних партій [9].

На засіданні заступник голови ВО «Батьківщина» О. Турчинов від імені «Батьківщини» і партії «Фронт Змін» запропонував решті партій, які входили до КОДу і підписали 22 січня на Софійській площі угоду про спільні дії опозиції*, надати список кандидатів для розгляду можливості їх включення до списку від єдиної опозиції для участі в парламентських виборах у 25 мажоритарних округах (загалом, згідно із законом, мало бути створено 225 округів). Отже, дрібним партіям, які входили до Комітету опору диктатурі, було запропоновано відмовитися від участі у виборах за пропорційною системою в обмін на підтримку їх кандидатів у мажоритарних округах. За словами джерела, на далі мала розглядатися можливість підтримки цих кандидатів об'єднаною опозицією. При цьому висуватися вони могли б як від самої партії, так і від імені об'єднаної опозиції. В обмін на підтримку партія, кандидат від якої буде схвалений, повинна була відмовитися від участі у виборах за пропорційною системою. Якщо партія відмовляється від того, що бере участь у парламентських виборах за списками, то її

* 22 січня 2012 р. на Софійській площі угоду про спільні дії опозиції підписали ВО «Батьківщина», «Фронт Змін», Європейська партія, «За Україну!», «Народна самооборона», «Наша Україна», Народний Рух України, партія «Реформи і порядок», Партія захисників вітчизни, ВО «Свобода», Українська соціал-демократична партія і партія «УДАР», яка не входила до КОД.

кандидати одержували шанс бути погодженими й одержати підтримку об'єднаної опозиції, а загалом же списки повинні б бути надані впродовж 10 днів [9]. Таким чином, фактично йшлося про закріплення диктату «Батьківщини» та «Фронту Змін», за погодженням із ВО «Свобода», у Комітеті опору диктатурі.

На це вказав і заступник голови УСДП Є.Суслов. Він, зокрема, заявив, що об'єднавчі процеси опозиції давно перетворилися на ілюзію, наголосивши, що «Зараз [у березні 2012 р. – Г-Н.] на трьох між «Свободою», «Батьківщиною» та «Фронтом Змін» кулуарно діляться округи, на двох між «Фронтом Змін» та «Батьківщиною» ділиться передвиборчий список» [10].

Проблеми всередині КОДу яскраво відобразилися, попри гучні заяви про єдність опозиційних сил, навесні 2012 р. на довиборах до місцевих рад тощо. Так, наприклад, на виборах голови м.Обухова 18 березня 2012 р. опозиція зазнала поразки від кандидата від Партії регіонів. Попри пропозицію місцевого осередку УСДП щодо висування єдиного кандидата, жодна опозиційна сила не відмовилася зняти свого представника з виборів, в тому числі й «Фронт Змін» [5]. Відтак, вказана подія показала, що на місцевому рівні про спільний похід проти режиму В. Януковича тоді говорити було ще зарано.

Водночас такі тенденції змусили окремих політологів замислитися над принципами формування спільного списку серед партій-членів КОДу. Так, наприклад, заступник директора Агентства моделювання ситуацій О. Голобуцький, закликавши опозиційні політичні партії формувати списки кандидатів у народні депутати у стилі праймеріз чи за системою народних списків, тим не менш залишався переконаним, що парламентська опозиція формуватиме список кулуарно. З цього приводу політолог зазначав: «Немає жодної політичної сили, яка б пропонувала альтернативу. Формування єдиного списку «Батьківщини» і «Фронту Змін» – це не політичний, а бізнес-проект. Зросли лише ціни. Тому Мартиненко і Турчинов можуть більше грошей заробити на продажі місць. У більшому виграші опинився «Фронт Змін», бо там ледве 10 людей набереться. Звісно, що ніхто там не буде робити праймеріз. Як домовляться, так і буде» [12]. Разом з тим, за словами О. Голобуцького, якщо хоч 30 народних депутатів із твердою громадянською позицією прийдуть до парламенту, то не буде «тушок».

Навесні загострилися також і стосунки серед окремих провідних діячів обласних партійних організацій. Так, наприклад, в одному з телеефірів О. Волков, виступаючи у якості одного з керівників передвиборчого штабу Сумської облорганізації ВО «Батьківщина», нецензурно висловився на адресу одного з лідерів місцевого облвідділення «Фронту Змін» М. Клочка. У відповідь останній висловив сумнів чи є колишній радник Президента Л. Кучми взагалі членом «Батьківщини». З іншого боку віце-спікер Верховної Ради України і один з провідних діячів опозиції М. Томенко відповів, що кандидатура О. Волкова іще не узгоджена й саме тому слід виходити з інформації тих людей, що мають стосунок до ВО «Батьківщина». Водночас від передбачив, що, швидше за все, стосунки О. Волкова і «Батьківщини» будуються на якихось незрозумілих внутрішніх домовленостях, і офіційних рішень з цього питання нема*. Відтак, як заявив М. Клочко, йому та Сумській парторганізації «Фронту Змін» жодних інструкцій про співпрацю із О. Волковим не надходило. Відтак, за словами регіонального лідера «Фронту Змін», якщо керівництво «Батьківщини» буде сприяти О. Волкову, то воно й мало би розділити відповідальність і за ті слова, що той дозволяє собі на адресу партнерів по опозиційному руху [15].

Тим не менш, на вищому рівні, «Батьківщина» і «Фронт Змін» ще на середину березня 2012 р. попередньо узгодили розподіл можливого спільного списку. Він мав би формуватися на базі партії Ю. Тимошенко. Квоти передбачено було поділити в пропорції 55% для «Батьківщини» та 45% – для «Фронту Змін». Цей варіант був вигідний особисто А. Яценюку, оскільки рейтинг його партії суттєво відставав від рейтингу «Батьківщини». Разом з тим, як зазначав С. Лещенко, був один момент, який стримував А. Яценюка – це втрата власного бренду: «Участь у виборах на чолі «Батьківщини» та неучасть у них «Фронту змін» фактично знищує його окремий політичний проект. Такий-сякий, але «Фронт змін» існував, і підпорядковувався він Яценюку. Відмова від участі у виборах робить «Фронт змін» напівмертвою структурою. Ці фобії Яценюка підси-

*«Мало хто знає, – стверджувала «Українська правда», – але Волков балотується на Сумщині згідно з персональними гарантіями Тимошенко. Їх пов'язують давні близькі стосунки – Тимошенко жила у Волкова вдома під час помаранчевої революції та за його посередництва контактувала з Борисом Березовським. Але в 2006 році під тиском Томенка і Бродського не взяла Волкова до списку БЮТ» [22].

люються тим, що соратники Тимошенко дуже активно запрошують його до свого списку – чим породжують підозри про поглинання. А у здатність Яценюка командувати «Батьківщиною» в нинішньому вигляді не вірить він самий. На одній з нарад навіть обговорювалася можливість інтеграції Яценюка у оновлену «Батьківщину» [16]. За гіпотетичним сценарієм, у «Батьківщині» пропонували ввести ще одну посаду першого заступника голови партії, яку мав би посісти А. Яценюк. Таким чином, він і О. Турчинов ставали б фактичними співголовами «Батьківщини» за відсутності Ю. Тимошенко. Другий крок, який обговорювався – це призначення керівниками деяких обласних осередків «Батьківщини» нинішніх керівників осередків «Фронту Змін» у цих регіонах. Тобто йшлося не про механічний союз на парламентські вибори, а про фактичне злиття двох партій. Остаточної згоди в цьому питанні на той час так і не дійшли, а займатися цим процесом в період, коли до виборів залишалося сім місяців, було надто ризиковано [16].

Фактично, перемога на парламентських виборах спільного списку «Батьківщини» і «Фронту Змін», як цілком логічно виснував С. Лещенко, мала б створити ефект першого місця «Нашої України» у 2002 р. Тоді В. Ющенко, набравши найбільше голосів, автоматично сприймався як кандидат номер один на майбутніх виборах Президента 2004 р. Це створило відповідні настрої серед населення, в елітах та олігархічних колах [16]. Домогтися такого ефекту – надмета А. Яценюка, заради якої він прагнув перебороти ризики, спричинені втратою контролю над самостійною одиницею «Фронт Змін».

На мажоритарному рівні в лавах КОДу йшлося про три найбільші сили – «Батьківщину», «Фронт Змін» і «Свободу», а також низку сателітів. Загалом, за оцінкою БЮТівських соціологів, потенційно переможними вони вважали 116 із 225 виборчих округів. Так, три області Галичини – Львівську, Іван-Франківську і Тернопільську – пропонувалося розділити в пропорції по 30% для «Батьківщини», «Фронту Змін» і «Свободи». На останніх президентських виборах Галичина мала 24 округи, тобто три топпартії отримали б приблизно по сім округів кожна. Решта округів Галичини – приблизно три – передбачалися для дрібніших партій, що брали участь в КОДі. У решті України, окрім Галичини, пропонувалося застосувати інший принцип: на території кожної області «Свобода» отримувала б один округ, а «Батьківщина» і «Фронт

Змін» решту мали б поділити у пропорції приблизно 3 до 2. При цьому було вирішено, що дрібні партії-учасники Комітету опору диктатурі, які не виставлятимуть список на пропорційних виборах, отримали б право висунути своїх кандидатів у двох прохідних округах з логотипом «представник від єдиної опозиції» [16].

Сам А. Яценюк 30 березня на з'їзді ВО «Батьківщина» запропонував об'єднаній опозиції протягом трьох тижнів оголосити свою стратегію на парламентських виборах і до 10 квітня остаточно сформувати опозиційний список на вибори 2012 р. [17]. В. Кириленко, що був присутній на з'їзді, написав того дня у своєму Twitter, що рішення про об'єднання опозиції на 90% готове, а першим номером «Батьківщини» став А. Яценюк [19]. При цьому, за джерелами «Українського тижня», на початок квітня передвиборче об'єднання партій «Батьківщина» і «Фронт Змін» все ще відкладалося через неузгодженість позицій щодо висування кандидатів у низці регіонів, у першу чергу, на Сході та висунення спільного кандидата від опозиції на виборах мера Києва. Як зазначив тижневику один із депутатів від фракції БЮТ, на думку його однопартійців, місцеві осередки «Фронту Змін» у Донецькій та Луганській областях «поголівно куплені «регіоналами» [18].

На кінець квітня – початок травня 2012 р. попри всі заяви щодо об'єднання зусиль та відсутності внутрішніх суперечностей, представників у списки кандидатів у народні депутати по мажоритарних округах було узгоджено лише в половині округів. «Переговори йдуть непросто, адже всі мають неабиякі амбіції», – приблизно такими словами описували поточну ситуацію джерела «Українського тижня» в КОДі від різноманітних політсил. Створення остаточного списку кандидатів гальмував ще один фактор – цілковита невизначеність з межами мажоритарних округів, які Центрвиборчком повинен був «нарізати» до 30 квітня [37]. Так, наприклад, у Хмельницькій області кандидатам від «Фронту Змін» попередньо було надано 2 округи (188 округ: центр – м.Хмельницький, до складу округу входить: м.Хмельницький; та 192 округ: центр – м.Кам'янець-Подільський, до складу округу входять: м.Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський, Новоушицький райони), а у Миколаївській області – лише 1 округ (128 округ: центр – м.Миколаїв, Заводський район; до складу округу входять: Заводський, Ленінський райони м.Миколаєва) [37].

Відтак, це підтверджувало твердження В. Фесенка, що серед політичної верхівки «Фронту Змін» не було довіри до подібної верхівки з «Батьківщини» [25]. Крім того, як зауважував С. Лещенко, не до кінця були зрозумілими й стосунки А. Яценюка з деякими олігархами, які раніше підтримували його проекти – приміром, з Л. Юрушевим і В. Пінчуком, і чи отримали вони право дорадчого голосу. Перший з них мав спільний бізнес з Р. Ахметовим, а інший – не сприймав Ю. Тимошенко. З іншого боку, зазначав експерт, «об'єднання з «Батьківщиною» мало б полегшити фінансовий тягар тогочасного начальника штабу Яценюка – Миколи Мартиненка. Нещодавні обшуки в «Діамант-банку» були додатковим сигналом Мартиненку, що Давид Жванія і його бригада «тушок» більше не могли бути бути стримувачеми від «наїздів» на спільний бізнес. Так само, як перебування родини Жванії у Швейцарії не гарантувало збереження його нервів. Офіційним майданчиком для переговорного процесу об'єднання опозиції був Комітет опору диктатурі, а його суб'єктами виступали чотири партії – «Батьківщина», «Фронт Змін», «Свобода» і «УДАР». Дві останніх фактично призупинили цей процес щодо єдиного списку і залишалися узгоджувати тільки-но мажоритарку [1]. Зрештою, на кінець весни 2012 р. реальним виглядав варіант об'єднання лише «Фронту Змін» та «Батьківщини» з А. Яценюком на чолі.

Існували, очевидно, й технічні питання, які все ж мали бути вирішені. Так, 7 квітня після політради партії, А. Яценюк оголосив на прес-конференції, що технічні формальності щодо єдиного списку будуть розв'язані до 23 квітня. Що ж до своєї партії, то він повідомив, що «Фронт Змін», з 225 кандидатів у народні депутати, які визначально подавалися партією, передає на розгляд контрольної комісії лише 138 кандидатів, які пройшли ретельну перевірку [24; 27]. В свою чергу, член політради «Фронту Змін» А. Пишний на своїй сторінці у Facebook додав, що єдиний список об'єднаної опозиції буде на базі «Батьківщини», і що також передбачено єдиний список кандидатів у мажоритарних округах; рішення було прийнято одноголосно [24].

Що ж до факту продовження існування «Фронту Змін» як політичної сили, то як заявляв А. Яценюк після політради 7 квітня 2012 р., партія «Фронт Змін» не буде ліквідовуватись, а просто дехто призупинить своє партійне членство, щоб йти на вибори до Верховної Ради єдиним списком об'єднаної опозиції на базі «Бать-

ківщини». Він, зокрема, зазначав, що необхідно буде виконати формальності закону і «комусь треба буде тимчасово, я підкреслюю, тимчасово, залишити лави своєї партії, щоб відновити партійне членство після виборів» [26]. «Це технічна процедура», – наголошував А. Яценюк [26].

Втім, перед загрозою не здобути більшості у Верховній Раді, основні опозиційні партії України змушені були шукати компромісів й торувати шлях до об'єднання. Зрештою в середині квітня 2012 р. Ю. Тимошенко підписала декларацію про спільну участь у виборах з А. Яценюком – як у мажоритарних округах, так і за єдиним списком. Ю. Тимошенко передала текст зі своїм автографом через адвоката С. Власенка. У документі Ю. Тимошенко та А. Яценюк заявили про об'єднання перед обличчям встановлення в Україні авторитарного режиму. Вони домовилися сформувати єдиний список для виборів за пропорційною системою на базі партії «Батьківщина», а після виборів – спільну фракцію в новій Верховній Раді України. Фактичним першим номером списку ставав А. Яценюк. Об'єднавчими процесами у партіях займалися групи на чолі з О. Турчиновим (від «Батьківщини») та М. Мартиненком (від «Фронту Змін»). За словами джерел, станом на 17 квітня вони вже узгодили 70% мажоритарників [31].

23 квітня 2012 р. КОД офіційно оприлюднив зазначений документ, який дістав назву «Декларація єдності». «Ми заявляємо про наше об'єднання для перемоги на парламентських виборах, відновлення в Україні демократії та справедливості. Наші політичні сили сформують єдиний список на виборах та узгодять своїх кандидатів у мажоритарних округах», – сказано у документі. «Законодавство забороняє участь блоків на виборах, тому єдиний список буде сформовано на основі партії «Батьківщина» як найбільш рейтингової опозиційної сили. Його очолять Юлія Тимошенко і Арсеній Яценюк як найбільш рейтингові опозиційні політики», – йшлося у ньому [33].

Того ж дня А. Яценюк заявив, що вважає похід опозиції єдиним списком на вибори запорукою для початку переговорів про формування єдиної партії. На питання, чи вступлять члени «Фронту Змін» до «Батьківщини», він сказав, що його однопартійцям доведеться виконати технічні формальності, щоб піти на вибори за списком «Батьківщини»: «Чинний закон не дає формувати блоки, а тому нам доведеться виконати технічні формальності, щоб піти

за списком «Батьківщини». Такі формальності будуть виконані. А наше єднання засвідчується тим, що депутати від партії «Батьківщина» вступлять до громадської організації «Фронт Змін» [34]. «Це є запорукою до серйозних перемовин про формування єдиної партії», – додав він. Щодо списку кандидатів до єдиного списку опозиції, то А. Яценюк нагадав, що за законом його потрібно буде сформувати до 29 липня 2012 р., але обіцяв представити список на суд громадськості раніше [34]. Відтак єдиний партійний список «Батьківщини» і «Фронту Змін», який іще нещодавно більшість аналітиків називали фантастикою, поволі ставав реальністю. Крім того, політологи відзначали, що А. Яценюку таке об'єднання вигідне особисто, позаяк він прагне стати Президентом України [35; 36].

Втім, відстежимо, а що про шанси опозиції взагалі (і А. Яценюка як її офіційного лідера) й «Фронту Змін» зокрема, говорила тогочасна соціологія. За рік рейтинг «Фронту Змін» (станом на лютий 2012 р., згідно з опитуваннями КМІС) зріс з 12,4% до 12,6% [6]. За прогнозами соціологів БЮТ, спільний список «Батьківщини» і «Фронту Змін» мав би набрати 40%, тоді як Партія регіонів – близько 30% [16].

На думку директора Фонду «Демократичні ініціативи» І. Бекешкіної, виборці «Батківщини» та «Фронту Змін» об'єднуються досить легко. Тих, хто взаємно не перехрещуються, в електораті цих партій близько 20%, а це небагато. Саме тому, на думку соціолога, таке об'єднання було раціональним. Експерт також висловила думку, що якщо «Батьківщина» і «Фронт Змін» підуть на вибори різними колонами й боротимуться одне проти одного, то мали би значні втрати, адже окремо вони набирають 31%, а якщо об'єднаються – 30%. Щонайменше, вони нічого не втрачали, до того ж об'єднання могло стимулювати тих, хто ще не визначився, підтримати його, вважала І.Бекешкіна [20]. За даними ж соціологічної групи «Рейтинг», якщо б вибори відбувалися б березні 2012 р., то «Фронт Змін» набрав би 9,9% голосів опитаних респондентів. Отже показники «Фронту Змін» погіршилися з 11,2 у лютому 2012 р. до 9,9% у березні. На думку соціологів цьому сприяв намір об'єднатися саме на базі «Батьківщини», адже за лютневим опитуванням лише 75% прибічників «Фронту Змін» були готові підтримати єдиний список із «Батьківщиною» [21].

Крім того, згідно з результатами опитування, проведеного соціологічною службою Центра Разумкова, майже чверть укра-

їнців (23,7%) в квітні 2012 р. вважали, що опозицію на наступних парламентських виборах, у разі якщо Ю. Тимошенко не випустять на волю, мав би очолити саме А. Яценюк [32]. Опитування, проведені соціологічною службою Центра Разумкова в квітні 2012 р. засвідчили, що рівень популярності об'єднаної опозиції знову зріс: за об'єднані партії «Батьківщина» і «Фронт Змін» готові були проголосувати вже майже 26,8% тих, хто мав намір взяти участь у виборах [38]. Це практично підтверджувало й опитування, проведене соціологічною групою «Рейтинг» – «Об'єднавчі процеси на виборах 2012». Дослідження показало, що таке об'єднання готові були підтримати 30% виборців [40] (що практично збігалося з даними останнього опитування Центру Разумкова – 26,8%).

«Фронт Змін»: передвиборні заяви і законодавчі ініціативи

Попри те, що «Фронт Змін» позиціонував себе як активна опозиційна партія, власне нею як політичною силою ані взимку, ані влітку 2012 р. не було зроблено жодних передвиборчих заяв; активність у цьому сенсі виявляв лише особисто А. Яценюк, який практично вже не позиціонував себе як лідер партії, очевидно прагнучи виступати вже в якості лідера об'єднаної опозиції.

Так, реагуючи на соціальні ініціативи В.Януковича*, 16 березня 2012 р. А. Яценюк вніс до Верховної Ради законопроект, яким запропонував збільшити соціальні виплати та заробітні платні 17 млн. громадян. Кошти передбачалося здобути шляхом продажу державних резиденцій та автопарків чиновників. Прес-служба «Фронту Змін» повідомляла, що законопроект пропонував здійснювати щорічний перерахунок пенсій з огляду на новий показник середньої заробітної платні, а також встановити розміри мінімальних пенсій в залежності від трудового внеску кожної людини. Крім того, законопроектом пропонувалося встановити базову тарифну ставку за першим тарифним розрядом на рівні 120% мінімальної зарплатні (на березень 2012 р. тарифна ставка першого тарифного розряду робітників бюджетної сфери встановлювалася Кабінетом міністрів й була меншою за прожитковий мінімум). А. Яценюк та-

* 7 березня 2012 р. на розширеному засіданні Кабінету міністрів В. Янукович озвучив низку соціальних ініціатив, серед яких: компенсація до кінця року вкладів в «Ощадбанку» в розмірі 1 тис. грн.; підвищення з 1 травня в середньому на 100 грн. пенсії тим, хто вийшов на пенсію до 2008 р.; початок роботи з 1 травня програми іпотечного кредитування для придбання доступного житла під 2–3% річних терміном на 10–15 років.

кож запропонував доручити Кабміну переглянути базові показники для формування розміру прожиткового мінімуму й збільшити такий мінімум на 30%. Кошти за для цього пропонувалося отримати через зменшення адміністративних витрат органів влади, зростання доходної частини бюджету завдяки боротьбі із контрабандою та наведення бюджетної дисципліни. Так, законопроектом пропонувалося внести зміни до держбюджету, за якими передбачалося скоротити витрати на забезпечення діяльності органів влади до рівня 2009 р. Зокрема, документом передбачалися: продаж з аукціону 10 з 13 державних резиденцій, продаж автопарків керівництва органів державної влади, припинення ремонтних та будівельних робіт в адміністративних будівлях органів держвлади, а також скорочення на 20% об'ємів державних закупівель у всіх міністерствах та відомствах, окрім Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і Міністерства оборони [8].

Разом з тим, А. Яценюк закликав народних депутатів, що представляли демократичну опозицію, тих людей, українців, що прагнули змін, не приховувати свої доходи і видатки. Він звернувся до своїх колег не бути подібними до представників влади й «показати декларації за 2011 рік» [13]. Водночас лідер «Фронту Змін» не забув зазначити, що Конституційний суд України своїм рішенням* «остаточно узаконив корупцію в країні», відмітивши, що відтоді влада не зобов'язана декларувати свої прибутки і видатки [13]. А. Яценюк наголосив, що члени Партії регіонів і люди у владі перед виборами не хтять декларувати мільярдні статки, а корупція є основою державної політики діючого президента і провладної партії.

В інтерв'ю журналістам, коментуючи урядовий проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2012 рік», А. Яценюк також гостро розкритикував і його: «Згідно з урядовим законопроектом, Кабмін віднайшов понад 33 млрд грн на забезпечення соціальних ініціатив Президента України, проте тільки близько половини коштів уряд передбачає спрямувати саме на соціальну сферу, а решта грошей знову ідуть на збільшення витрат для забезпечення роботи органів державної

*20 березня 2012 р. Конституційний суд України оприлюднив рішення, за яким фактично на рік відтермінував декларацію держслужбовцями і депутатами своїх видатків і видатків своїх сімей. Цим же рішенням Конституційний суд фактично узаконив право держслужбовців і народних депутатів на володіння корпоративними правами.

влади» [28]. Він підкреслив, що, зокрема, «додатково 10 мільйонів планується спрямувати на перельоти вищих посадових осіб, 20 мільйонів – на оздоровлення та курорти чиновників, 15 мільйонів – на фінансування матеріально-технічного забезпечення Кабміну та 43 мільйони – на РНБО України» [28]. «Таким чином, гучно декларуючи соціальну спрямованість змін до державного бюджету України на 2012 рік та заявляючи про пріоритетність покращення соціального забезпечення і підвищення добробуту населення, влада вкотре цинічно обманює та обкрадає український народ, збільшуючи за його рахунок видатки на обслуговування державного апарату, чиновників та силових відомств», – заявив А. Яценюк [28].

Натомість А. Яценюк повідомив, що вніс до Верховної Ради альтернативний урядовому проект змін до держбюджету, який «дозволяє реально збільшити витрати на соціальні програми та профінансувати програми енергозбереження та реновації житлового фонду» [28]. Зокрема, цим законопроектом пропонувалося «понад 3 мільярди гривень додатково спрямувати у галузь охорони здоров'я, по мільярду гривень додатково виділити на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; забезпечення житлом інвалідів війни, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам і тимчасової державної допомоги дітям; заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів» [28]. Також законопроектом А. Яценюка передбачалося виділити по півмільярда гривень додатково на галузь освіти та щорічну разову грошову допомогу ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань. Законопроектом пропонувалося виділити по мільярду гривень на надання роботодавцям дотацій для забезпечення молоді першим робочим місцем, одноразову виплату матерям-героїням, одноразову матеріальну допомогу інвалідам і непрацюючим малозабезпеченим особам, та на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. А. Яценюк також наголосив, що «на вказані напрямки урядовим законопроектом не передбачалось взагалі жодних коштів» [28].

Критиці було піддано й новий Кримінально-процесуальний кодекс (КПК). Жодна з опозиційних поправок не була врахована під час голосування за КПК. Так, А. Яценюк, зокрема, зазначав: «У парламентській залі була профанація голосування, бо 50 депутатів

голосували за 271. Опозиція внесла кілька тисяч поправок. Комітет врахував 27 моїх поправок. Це ключові моменти, які стосуються Інституту незалежності слідчих, обмеження прав прокурорів при проведенні слідства, але у залі їх не врахували» [29]. Лідер «Фронту Змін» додав також, що Кодекс має дух кримінального переслідування: «Я більше за все побоююсь, що він може стати не Кримінально-процесуальним, а Кодексом кримінальних переслідувань. Цей кодекс не захищає права громадянина. Він захищає права прокурора та слідчого, міліціонера та тюремника. Це загальна канва та дух кодексу. Якщо б врахували поправки опозиції, кодекс мав би більш людське обличчя» [29].

Крім того, у квітні 2012 р. лідер «Фронту Змін» жорстко розкритикував рішення Конституційного Суду (КС) щодо закону «Про вибори народних депутатів»*, за який 17 листопада 2011 р. проголосувала парламентська більшість, частина «Батьківщини», а також депутати з «Фронту Змін» у Верховній Раді. «Пакт про проведення чесних виборів розірвано Віктором Януковичем. У Верховній Раді відкрито ящик Пандори щодо зміни закону про вибори народних депутатів», – підкреслив лідер «Фронту змін» [23]. За словами Яценюка, своїм рішенням КС скасував створення дільниць за кордоном, які були прикріплені до міста Києва, і створював три додаткових округи в регіонах, підконтрольних Партії регіонів. «Влада розуміє, що кияни її не підтримають, тому сподівається отримати додаткові мандати в регіонах, де зможе сфальсифікувати вибори. Виборчий процес фактично розпочався, і шулери з Партії регіонів у черговий раз вирішили змінити правила гри під себе», – заявив він [23]. А. Яценюк також додав, що парламент повинен прийняти рішення про незмінність процедури визначення одномандатних округів і неможливість внесення змін до закону про вибори в цілому.

Разом з тим навесні 2012 р. А. Яценюк так і не спромігся сформулювати власного бачення перетворень у країні в разі здобуття влади і, попри «войовничу» риторику, обмежувався загальними фразами на кшталт «демократизації», «повернення до європейського шляху розвитку», «відновлення парламентаризму»,

* В квітні 2012 р. Конституційний суд України визнав неконституційним положення Закону «Про вибори народних депутатів», згідно з яким зарубіжні виборчі дільниці включаються до складу одномандатних округів на території Києва.

а також відмовками про те, що «програма реформ уже давно є, але ніхто не хоче її реалізовувати». Відтак можна погодитися із думкою А. Скуміна, що «все це мимоволі, створює враження, що Арсеній Яценюк не має намірів зламати наявну в країні олігархічно-монополістичну модель, без чого ні успішний розвиток країни, ні її реальна європейська інтеграція неможливі, натомість планує лише зміну декорацій та її адаптацію під себе» [39].

Свого роду спробою відповісти на ці закиди, була промова А. Яценюка під час Форуму об'єднаної опозиції на Михайлівській площі в травні 2012 р. Лідер опозиції зокрема торкнувся питання реформи місцевої влади. З цього приводу він, попри звичну критику влади, зокрема, заявив: «Ми зобов'язані змінити систему державного управління на місцях і в центрі. Вважаю за необхідне ліквідувати інститут опричників президента у вигляді голів областей і державних адміністрацій, або, як їх називають, губернаторами. Губернії – в Росії, у нас – області. Місцева влада і народ в кожній області повинен отримати право самостійно розпоряджатися своїми ресурсами, своїми коштами, самостійно управляти своєю областю. Ми введемо інститут виконавчих комітетів, які обираються безпосередньо радами, а ради обираються людьми. Ми хочем, щоб місцевий чиновник знав, що він підзвітний перд кожним громадянином, перед кожною людиною, яка голосувала за нього. І його так само можуть відкликати, як і можуть відкликати членів українського парламенту. Це перший блок великої політичної реформи, яку пропонує об'єднана опозиція» [41]. Проте назвати це програмою реформ, чи навіть програмою реформи місцевої влади навряд чи можна. Тим не менш, 12 травня вищезазначений Форум затвердив проект Програми дій «Справедлива держава, чесна влада, достойне життя» й опозиція (КОД) пообіцяла провести його всенародне громадське обговорення. Про це було вказано у відповідній резолюції. Передбачалося, що протягом травня–липня 2012 р. буде проведена серія конференцій, круглих столів, громадських слухань із залученням представників громадянського суспільства, експертів, громадських організацій, де буде обговорюватися запропонований проект програми. Водночас було заплановано провести Форуми опозиційних сил у всіх регіонах України щодо розгляду цієї програми. Чого, зауважу, так і не сталося.

Таким чином на кінець весни 2012 р. стало зрозумілим, що «Фронт Змін», як окрема політична сила, вже фактично припинив

своє існування. Щоправда варто зауважити, що й створювався він відверто під амбіції та інтереси однієї людини (та її прихованого оточення) – А. Яценюка. Коли ж йому до рук, за умов ізоляції Ю. Тимошенко, потрапило більш впливове й потужніше ВО «Батьківщина», а на небосхилі замайоріли статус лідера об'єднаної опозиції та уявне президентське крісло, політичні апетити цього політика почали всебічно зростати. Отже з травня 2012 р. А. Яценюк вже ані де-факто, ані де-юре не вважав себе головою якоїсь однієї політичної партії, а енергійно намагався грати роль єдиного лідера усієї української опозиції, навіть попри те, що не усі опозиційні сили за такого його визнавали.

1. Лещенко С. Арсеній Яценюк може замінити Юлію Тимошенко // Українська правда. – 2012. – 2 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/2/6959855;

2. Юля согласна на союз с Арсением? // Веб-сайт "From-ua.com". – 2012. – 3 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.from-ua.com/news/852c47a758b09.html;

3. Луценко выдвинул свои требования оппозиции // КИД. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zadonbass.org/news/politics_other/message_46328;

4. Яценюк может стать номером 1 в списке оппозиции // Видео-новости. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://videonews.com.ua/news/view/27517;

5. Куришко О. Оппозиция предприняла безуспешную попытку согласовать действия на выборах мэра Обухова // Коммерсантъ-Украина. Online. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kommersant.ua/doc-rss/1888598;

6. Рейтинг Тимошенко зростає, а Януковича і Тягнибока – падає // Українська правда. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/6/6960140;

7. БЮТ та «Фронт змін» кличуть Кличка до формування єдиного списку // 24: Телевізійний канал. Офіційний сайт [Електронний ресурс] Режим доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?byut_ta_front_zmin_klichut_klichka_do_formuvannya_yedinogo_spisku&objectId=195778;

8. Яценюк предложил продать государственные резиденции и автопарки чиновников // Фокус.ua. – 2012. – 16 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://focus.ua/politics/223416;

9. «Батьківщина» і «Фронт Змін» вирішили поділитися округами із соратниками // Дзеркало тижня. – 2012. – 16 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.unian.net/ukr/news/492250-batkivschina-i-front-zmin-virishili-podilitisya-okrugami-iz-soratnikami.html;

10. «Свобода», «Батькивщина» и «Фронт перемен» кулуарно делят предвыборные списки между собой, – Суслов // КИД. – 2012. – 19 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zadonbass.org/news/politics_other/message_46975;

11. «Батьківщину» очолить Яценюк, бо це єдиний шанс звільнити Тимошенко – експерт // Газета по-українськи. – 2012. – 2 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_batkivschinu-ocholit-yacenyuk-bo-ce-edinij-shans-zvilniti-timoshenko-ekspert/425372;

12. Політолог: «Єдиний список «Батьківщини» і «Фронту Змін» – це бізнес-проект» // Газета по-українськи. – 2012. – 7 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_politolog-edinij-spisok-batkivschini-i-frontu-zmin-ce-biznes-proekt/426058;

13. Яценюк призывает оппозиционеров обнародовать свои декларации о доходах // Інтерфакс-Україна. – 2012. – 21 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.interfax.com.ua/rus/pol/98528;

14. Жена Луценко: Яценюк заинтересован в том, чтобы муж сідел // Фокус.ua. – 2012. – 22 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://focus.ua/politics/224128;

15. Лидер «Фронта змин» на Сумщине сомневается в легитимности Волкова // Главком. – 2012. – 23 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://glavcom.ua/news/74444.html;

16. Лещенко С. Яценюк і Тимошенко: весілля неминуче? // Українська правда. – 2012. – 23 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/23/6961330;

17. Яценюк предлагает оппозиции обнародовать стратегию победы на выборах-2012, забыв о «родовом проклятии» // Интерфакс-Украина. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.interfax.com.ua/rus/pol/99591;

18. Михельсон О. «Батьківщина» і «Фронт змін» не можуть домовитися про кандидатів на Сході і «спільного» мера Києва // Український тиждень. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tyzhden.ua/News/46239;

19. Яценюк возглавил партию Тимошенко // Пульс Киева. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://politics.puls.kiev.ua/country_policy/93402.html#1333122806;

20. Штепура А. Бекешкина: Голоса избирателей – это не чемодан, который политики могут дарить друг другу // ГолосUA. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.golosua.com/main/article/politika/20120331_bekeshkina-golosa-izbirateley-eto-ne-chemodan-kotoryiy-politiki-mogut-darit-drug-drugu ;

21. Оппозиция уверенно побеждает на выборах Партию регионов и КПУ — опрос // DeloUA. – 2012. – 2 квітня [Електронний ресурс] Режим

доступу: http://delo.ua/ukraine/oppozicija-uverenno-pobezhdaet-na-vyborah-partiju-regionov-i-kpu-175717;

22. Ніколаєнко Т., Лещенко С. Юлія Тимошенко віддала ключі від «Батьківщини» // Українська правда. – 2012. – 31 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/31/6961828;

23. Яценюк образився на Партію регіонів за зміни до закону про вибори і обізвав їх шулерами // Дзеркало тижня. – 2012. – 5 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/yatsenyuk_obrazivsya_na_partiyu_regioniv_za_zmini_do_zakonu_pro_vibori_i_obizvav_yih_shulerami-99994.html;

24. Объединенная оппозиция объявит о формате участия в выборах 23 апреля, а 12 мая проведет форум – Яценюк // Интерфакс-Украина. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.interfax.com.ua/rus/pol/100400;

25. Среди партийных элит «Батькивщины» и «Фронта перемен» царит взаимное недоверие, – политолог // ЦензорНЕТ. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://censor.net.ua/news/202627/sredi_partiyinyh_elit_batkivschiny_i_fronta_peremen_tsarit_vzaimnoe_nedoverie_politolog;

26. Яценюк запевнив, що «Фронт змін» не зникне // ТСН. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tsn.ua/politika/yacenyuk-zapevniv-scho-front-zmin-ne-znikne.html;

27. Тейзе А. «Фронт змін» піде на вибори разом з «Батьківщиною» // Deutsche Welle. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.dw.de/dw/article/0,,15865460,00.html?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml;

28. Яценюк заявляє, що «новий» бюджет допоможе головно владі // Український тиждень. – 2012. – 12 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.unian.ua/news/497667-yatsenyuk-zayavlyae-scho-noviy-byudjet-dopomoje-golovno-vladi.html;

29. Яценюк побачив «дух кримінального переслідування» у новому КПК // Газета по-українськи. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-pobachiv-duh-kriminalnogo-peresliduvannya-u-novomu-kpk/431484;

30. Фролов Т. Сім нещасливих обіцянок // Українська правда. – 2012. – 17 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/04/17/6962691;

31. Лещенко С. Тимошенко дала «добро» Яценюку // Українська правда. – 2012. – 19 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/04/19/6962978;

32. Четверть украинцев видят Яценюка лидером оппозиции // Пульс Киева. – 2012. – 21 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://politics.puls.kiev.ua/person/97590.html#1335037784;

33. Тимошенко і Яценюк об'єдналися // Українська правда. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/23/6963250;

34. Яценюк вже задумався про єдину партію // Українська правда. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/23/6963255;

35. Яценюк объединился с «Батькивщиной», чтобы стать президентом – експерт // Главком. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://glavcom.ua/news/77463.html;

36. Експерт пояснив, для чого Яценюку потрібна «Батьківщина» // Захід. Нет. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?ekspert_poyasniv_dlya_chogo_yatsenyuku_potribna_batkivshhina&objectId=1253318;

37. Лєліч М. Опозиція почала ділити округи // Український тиждень. – 2012. – 27 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tyzhden.ua/Politics/48813;

38. Півроку до виборів: опозиція обганяє владу // Радіо «Свобода». – 2012. – 30 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/content/article/24564425.html;

39. Скумін А. Друг олігархів: Арсеній Яценюк не демонструє готовності зламати олігархічний устрій // Український тиждень. – 2012. – 30 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tyzhden.ua/Politics/48656;

40. Рейтинг «Свободи» росте – вже майже 6% // Свобода. Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 27 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/029521;

41. Несчетная С. Яценюк про реформування місцевої влади: губернії – в Росії, у нас – області // Обозреватель. – 2012. – 12 травня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://obozrevatel.com/politics/61250-yatsenyuk-pro-reformuvannya-mistsevoi-vladi-gubernii-v-rosii-u-nas-oblasti.htm.

Публікується за:

Гай-Нижник П. А. Яценюк та політична партія «Фронт Змін» на шляху до парламентських виборів 2012 р. (березень–травень 2012 р.) // Гілея. – 2013. – Вип.70 (№3) – С.795–805.

Вершителям
(Послання)

Спускайте псів, хай рвуть, нехай шматують.
Оскальте дзвін зубів, нехай для вас вполюють
Нових нескорених. Позрубуйте голів
До забуття..., щоб кожен з вас зп'янів
З дзюрчання крові, з зойку забиття. Хай чують
Усі навкіл крик схованих страхів і як катують
Вас власні біси. А в примарах снів
Знов прокидайтесь від невбитих слів,
Від завиття і марев, що лютують
В уяві хворій. Каяття святі вже не дарують.
Лиш янголи до гнаних вами спів
Луною скинуть й розійдéться гнів,
Й не буде вороття. Нові серця зруйнують
Ваші хлівй й спаскуджені життя. Звоюють
Й тих псів скажених, й їх поводирів,
І Бог не зглянеться до ваших молитвів.

1 вересня 2012 р.

Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.)

У статті розглядається діяльність Всеукраїнського об'єднання «Свобода» в умовах старту виборчої кампанії 2012 р. Особлива увага акцентується на труднощах, з якими зіткнулася політична партія. Розглядаються виборчі технології, які застосовувало Всеукраїнське об'єднання «Свобода» упродовж грудня 2011 р. – лютого 2012 р.

*** Історична довідка: Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (попередня назва – Соціал-Національна партія України)** – політична партія, що була створена в результаті об'єднання активістів націоналістичних громадських організацій: Варта Руху, Студентське Братство, ОУМ «Спадщина», Українські Ветерани Афганістану. За ідеологічну основу партії було взято працю Провідника Організації Українських Націоналістів Я. Стецька «Дві революції». 29 вересня 1991 р. у Львові відбулися збори ініціативної групи, а 13 жовтня 1991 р. – установчий З'їзд, який проголосив створення Соціал-Національної партії України. Головою СНПУ було обрано Я. Андрушківа. СНПУ була зареєстрована Міністерством юстиції України 16 жовтня 1995 р. (реєстраційне свідоцтво №686).

14 лютого 2004 р. на IX З'їзді партії було ухвалено нову назву партії – «Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Головою партії було обрано О.Тягнибока. У 2006 р. ВО «Свобода» вперше взяла самостійну участь у парламентських та місцевих виборах. Виборчою програмою партії стала «Програма захисту українців». Партія не подолала прохідний бар'єр до Верховної Ради України. Під час парламентської виборчої кампанії 2007 р. «Свободі» також не вдалося подолати прохідного бар'єру. На сьогодні понад 15 тисяч українців є членами партії, а партійні організації ВО «Свобода» діють на всій території України.

Тактика політичної боротьби та іміджеві технології

Всеукраїнське об'єднання «Свобода»* (далі – «Свобода») з нетерпінням очікувала початку офіційного парламентського передвиборчого процесу 2012 р. і фактично перманентно перебувала у ньому з часу завершення виборів Президента України у 2010 р. Загалом увесь цей відрізок часу було тактично використано у спробі

не лише викристалізувати свій партійний образ у трьох основних напрямах: ідеологічному, соціально-економічному та політичному, але й монополізувати власну провідну роль серед опозиції по усіх зазначених спектрах в очах пересічного громадянина. При цьому своєю загальною риторикою партія прагла опанувати увесь обшир виборчого поля, зокрема її правого крила шляхом фактичної узурпації у своїй політичній силі втілення націоналістичної й патріотичної ідеології; лівого сегменту електорату, коли партія видавала себе за чи не єдину політструктуру, яка бореться за соціальну справедливість, націоналізацію природних і головних господарських об'єктів державою, а відтак – виступає істинним борцем за народні інтереси й непримиренним супротивником олігархії. Й, нарешті, тимчасова деморалізація ВО Батьківщина», партії «Народна самооборона» та їхніх політичних партнерів по ліберально-демократичному табору після арешту визнаних і харизматичних провідників опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, була використана «Свободою» для спроби представити в очах електорату інших лідерів та партій з так званого ліберального табору як псевдонаціонал-патріотів і угодовців із проросійською та олігархічною антинародною владою, а відтак й заявити про себе як про єдину і справжню політсилу, що має право очолити опозицію. При цьому провідник «Свободи» О. Тягнибок природно, за задумом, мав би стати уособленням нового лідера опозиції (спочатку в очах нації, а згодом і номінально, відтіснивши, допоки ізольовані Ю. Тимошенко та Ю. Луценко, нових претендентів на очільників руху по боротьбі з «антинародним режимом» В. Януковича – А. Яценюка з «Фронту Змін», В. Кличка з «УДАРУ», Н. Королевську чи О. Турчинова з «Батьківщини» та інших).

Агітаційно усе це було сфокусовано у промовах на багатотисячному мітингу, що був зібраний біля пам'ятника Т.Шевченку в Києві на Покрову 14 жовтня 2011 р. до 65-ї річниці утворення УПА, де представникам інших опозиційних партій не було надано слова, а самих їх ідеологічних репрезентантів було призирливо названо «ліберастами». Організаційно ж – на ІІ етапі ХХІІІ з'їзду ВО «Свобода», що відбувся 24 грудня 2011 р. у Києві.

На з'їзді (в якому взяли участь 486 делегатів з 500 обраних з усіх регіонів України) було розглянуто звіт про діяльність партії після місцевих виборів 2010 р. та плани щодо діяльності на 2012 рік. На з'їзді також було ухвалено зміни та доповнення до Про-

грами та Статуту ВО «Свобода». У цей виборчий рік партією було поставлено завдання перед своїм активом проводити масову роботу з виборцями та організовувати багатотисячні акції протесту. З цього приводу заступник голови фракції ВО «Свобода» у Львівській міськраді й радник голови «Свободи» з питань ідеології Ю.Михальчишин заявив тоді, що вони мають стати «партією професійних революціонерів», і сприймати революцію як призначення організації, вказавши при цьому на головну поточну мету партії: «Коли ми зможемо мобілізувати на свої середньостатистичні акції приблизно таку ж кількість активу, як ми вивели 9 травня [2011 р.] у Львові, ми зможемо не просто зривати плани діючого режиму – ми зможемо самі формувати порядок денний політичного процесу» [1]. Не більше і не менше.

Варто звернути увагу, власне, на те, які посили своїм однопартійцям і, очевидно, прихильникам та й союзникам по опозиції, висловив провідник ВО «Свобода». О. Тягнибок, який зокрема, заявив: «Ми – чи не єдина партія в Україні, для якої ідеологія та світоглядні засади мають найвищу вартість. Протягом року після першого етапу XXIII З'їзду нашої політичної сили у грудні 2010 року ми напрацьовували доповнення до нашої партійної програми – «Програми захисту українців», яку ухвалив сьогоднішній з'їзд [2].

Саме виходячи з ідеології українського націоналізму і соціального захисту, як зазначав О. Тягнибок, «Свобода» запланувала свої передвиборчу тактику та визначила політичну стратегію. Глобальним завданням партії у 2012 р. стала перемога над антиукраїнським режимом В. Януковича. При цьому лідер «Свободи» наголосив, що партія усвідомлює, що у разі поразки на виборах до Верховної Ради 2012 р. існуючий режим може вдатися до силового сценарію утримання влади. Відтак ВО «Свобода» має бути готова «до боротьби усіма доступними методами, включаючи парламентські та непарламентські форми боротьби. Наша боротьба, – заявив О. Тягнибок, – має носити тотальний характер: в органах місцевого самоврядування, на площах та вулицях» [2]. Відтак головним завданням партії було визначено донесення її ідеології до кожного українця, захист кожного українця, його національних та соціальних прав; яку би посаду не обіймав свободівець – він має діяти, виходячи із цих завдань, зазначив лідер «Свободи» [2].

Основними напрямками такого поширення своїх ідей, принаймні в зимовий період 2011–2012 рр. було обрано: проведення масових акцій в різних регіонах країни; робочі візити в регіони голови партії О. Тягнибока; організація виступів голови та членів Політради «Свободи» на телебаченні чи радіо, зокрема у прямих ефірах популярних політичних ток-шоу, де, як правило, вплив цензури мінімізується; використання можливостей новітніх технологій інтернет-простору. Інтернет-мережа, в якій регулярно й стабільно перебуває і молодь, і люди середнього віку, різного соціального статусу й інформація в якій активно моніториться світовими та вітчизняними медіа, свободівці використовували надзвичайно потужно і розгалужено. Це, зокрема, й офіційний веб-сайт ВО «Свобода» (що має окремі веб-сторінки обласних партійних організацій), і блогосфера на різних інтернет-ресурсах (так, власні блоги на популярних веб-сайтах, як-то в «Українській правді», «Історичній правді», «Україні Incognita» газети «День», «LB», «Газети по-українськи» тощо ведуть О. Тягнибок, Ю. Михальчишин, І. Мірошніченко, А. Мохник та інші провідні діячі партії), і соціальні мережі (зокрема у «Facebook», «Twitter», «ВКонтакте» та ін. розміщено не лише партійні сторінки та сторінки регіональних осередків «Свободи», але й особисті сторінки усіх керівників партії й тисяч її активістів та прихильників).

Втім, такий широкий спектр вільного використання новітніх медіа-технологічних можливостей не лише розширив масштаби й активність партійних ідеологів, але й виявив недопрацювання керівництва партії як в організаційно-ідеологічній передвиборчій дисципліні (до часу вироблення й оприлюднення офіційної передвиборчої програми партії), так і в перевиборчій тактиці провідних діячів «Свободи», принаймні в зимовий період 2011–2012 рр. Так, наприклад, на вже згадуваному вище ІІ етапі ХХІІ з'їзду партії О. Тягнибок піддав різкій критиці голову Донецької міської організації ВО «Свобода» А. Шевцова, який напередодні в інтерв'ю порталові «Острів» зазначив, що єдиної позиції у партії щодо ставлення до А. Гітлера немає й що в українських націоналістів, тобто у його однопартійців, є певна подібність із німецькими націонал-соціалістами. При цьому, А. Шевцов, додав, що неможна ігнорувати чужий досвід, якщо він може бути корисним для справи [3]. Голова «Свободи» назвав такі висловлювання «маячнею», наголосивши, що в партії існує позиція: Сталін і Гітлер – це одне і теж, а різниця

між націонал-соціалізмом та соціал-націоналізмом величезна. При цьому лідер партії зауважив, що висловлювання голови Донецької міської парторганізації свідчить або про свідому провокацію, або ж про нерозуміння людиною партійної ідеології [3]. Відтак А. Шевцова було знято з посади «за порушення дисциплінарного та партійного статутів» з оголошенням догани та забороною займати керівні партійні посади («проти» проголосували лише 3 делегати з'їзду). Таким чином було застосовано типовий акт поширення духу єдності партійних лав, продемонстровано партійну дисципліну та колегіальність рішень й, головно, у передвиборчий рік, здійснено показовий крок в напрямку збереження політичної репутації, що мав би вкотре відкинути звинувачення партії у схильності до нацистської ідеології.

Такий показовий акт покарання відбувся саме на з'їзді, аби максимально поширити його інформаційність, а спрямований був щонайменше до двох, але важливих і взаємопов'язаних, адресатів: з одного боку – до потенційних симпатиків, які ще не визначилися із прихильністю до одного з опозиційних таборів, проте є виборцями і яких вкотре потрібно переконати, що «Свобода» не є неонацистською партією; а з іншого – до власних партійних активістів, яким було дано чіткий сигнал бути стриманішими й виваженішими у своїх заявах у виборчий рік, аби не відлякати потенційних неофітів й не схилити частину протестного електорату на бік союзників-конкурентів з опозиційного блоку.

Попри це, скандали таки не оминули партію, зокрема 21 лютого 2012 р., коли через інтерв'ю одному з російських інтернет-порталів голови прес-служби «Свободи» Ю. Сиротюка з приводу перемоги у національному відборі на пісенний конкурс «Євробачення» перемогу здобула чорношкіра співачка конголезького походження Гайтана, а члена «Свободи» було звинувачено у расизмі. Зокрема Ю. Сиротюк заявив, що відтак «Україну асоціюватимуть з іншим континентом, десь в Африці», додавши, що з такою політикою нашу країну ніколи не візьмуть до Євросоюзу [42]. «Так буде при кожному відборі на «Євробачення», поки Національною телекомпанією керуватиме В. Арфуш, далекий від усього українського. І мільйони, які будуть дивитися це шоу, побачать, що Україну представляє, умовно, людина, яка не належить до нашої раси, вкорениться поняття, що Україна десь в далекій Африці», – наголосив представник «Свободи» [42]. Проте партія та її керівництво не засудили

подібні висловлювання, а сам Ю. Сиротюк, як і голова Київської міської парторганізації А. Іллєнко, в прямому ефірі політичного ток-шоу «Шустер LIVE» на Першому національному каналі 24 лютого 2012 р. відмовилися вибачитися перед співачкою.

Варто наголосити й на тому, що подібні ідеологічні «відвертя» дозволяли собі не лише представники регіональних партійних організацій «Свободи» (як, наприклад, згадуваний А.Шевцов), які мають недостатній досвід політичної діяльності, а й представники партійної верхівки (як вищезазначені Ю. Сиротюк, А. Іллєнко, І. Мірошніченко), й відтак із загостренням політичної боротьби обмовляються про такі аспекти своїх переконань, які в сучасному, а надто – в європейському, політикумі сприймаються негативно. Так, скажімо, скандал з приводу української чорношкірої співачки Гайтани був негативно сприйнятий за кордоном, про що згадувалося у вищезгадуваному телеефірі. Зазначу й на тому, що серед партнерів «Свободи» по передвиборчій коаліції цей скандал помітили лише в партії «УДАР», що очевидно було пов'язано із зобов'язаннями опозиціонерів не поборювати одне одного. Попри це В. Кличко, таки виступив із політичною заявою із цього приводу і закликав жорстко і публічно засудити такі висловлювання одного з членів Політради «Свободи» і зробити висновки щодо принципів подальшої співпраці [41]. Тим не менш подальшого розвитку інцидент не отримав. Разом з цим, він засвідчив на певні тактико-ідеологічні проколи ВО «Свобода» у підготовці до старту передвиборчих перегонів й, очевидно, таки вплинув на певне узгодження політичної риторики між лідерами партії, тон в якій, безумовно, задавав О.Тягнибок. Тим не менш, за доступною інформацією, «Свобода» все ж не вдалася до послуг професійних фахівців з передвиборчих технологій (так званих політтехнологів).

Ще задовго до старту офіційної виборчої кампанії 2012 р. ВО «Свобода» стикнулася із закидами політичних опонентів щодо вимог оприлюднення нею джерел свого фінансування. Так, 27 грудня 2011 р. Апеляційний суд м. Києва визнав недостовірною інформацію, що була надрукована газетою «Коммунист» понад 2 роки тому про те, що ВО «Свобода» нібито фінансується олігархами. Суд підтвердив рішення Шевченківського районного суду й зобов'язав пресовий орган КПУ опублікувати спростування неправдивої інформації на першій шпальті [18].

Варто зазначити, що чутки про фінансування «Свободи» олігархами довгий час ширяться серед громадянства й постійно спростовуються керівництвом партії, яке, разом з тим, так і не оприлюднило джерел з яких отримує кошти, вказуючи на пожертви громадян різного соціального та майнового статусу. Очевидно саме з припинення кривотолків з цього приводу 25 січня 2012 р. О. Тягнибок в інтерв'ю інформаційній агенції Інтерфакс зазначив, що «зараз виборча кампанія нашої партії не фінансується, оскільки законом чітко визначені терміни початку виборів і, відповідно, початку проведення агітації» [19]. Провідник свободівців також повідомив, що в партії існує Економічна рада, яка була створена кілька років і яка забезпечує партійну внутрішню діяльність фінансовими і матеріальними ресурсами. При цьому О. Тягнибок уточнив, що процес збору коштів партією ведеться постійно, тобто – цілий рік, й на той час (на січень 2012 р.) «Свобода» перебуває у стані пошуку коштів на проведення виборів, і що незабаром партія почне процес публічного їх збору. «Ми використовуємо різні можливості наших прихильників, симпатиків, членів партії для того, щоб партія могла існувати і проводити свою роботу. Природно, виборча кампанія вимагає великих ресурсів, але ми працюємо над цим», – зазначив він і запевнив, що «як і завжди, партія «Свобода» оприлюднить всі джерела фінансування своєї виборчої кампанії» [19].

Тактика дій та агітаційні технології в регіонах

Слід відмітити, що регіональні партійні осередки «Свободи» протягом 2010–2012 рр. значно посилили свою активність і досягли певних успіхів у здобутті додаткових симпатиків. Щоправда, цьому сприяли й деякі побічні, незалежні від самої «Свободи» реалії політичної системи України, зокрема послаблення позицій та активності конкурентів з патріотичного табору («Батьківщини» та «Народної самооборони», які сфокусували головні зусилля своїх активів на проблемі звільнення Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, а отже значною мірою персоніфікували свою діяльність на людях, які практично були ізольовані від діяльної політики) та відсутності істотної конкуренції серед націоналістичних політсил.

Таке моє судження побічно підтвердив й керівник партійної прес-служби «Свободи» Ю. Сиротюк, який 17 жовтня 2011 р. в одному з коментарів заявив: «Ми зараз чомусь говоримо так, наче вже немає Блоку Юлії Тимошенко, ніби ця політсила – вже по-

кійник. Юлю посадили і більше там нікого немає... Насправді ж якщо засудження лідера БЮТу спричинить розчленування і самознищення цієї політсили, саме тоді і з'явиться це пусте місце» [4]. Хто має посісти це місце, за логікою свободівця, цілком зрозуміло – їхня політструктура, що й відверто було засвідчено наступним натяком: «Більшість тих, хто розчарувався у Тимошенко під час її урядової діяльності, уже не повернеться до неї, оскільки в Україні немає кріпосницького електорату, який намертво закріплений за тим же БЮТом» [4]. Тим паче, що «Батьківщині» ще потрібно буде довести, що вона не партія однієї людини й не «посиплеться» без Ю. Тимошенко.

Отже особливої ваги закономірно набула боротьба за прихильність виборця в регіонах. При цьому ще під час з'їзду лідери «Свободи» прагли підтримати своїх однопартійців на місцях гучними заявами й конкретними вказівками домінантних напрямків роботи на місцях. Так, О. Тягнибок на зустрічі із журналістами 24 грудня 2011 р. заявив: «Маячня влади у намаганнях залякувати політиків і суспільство вже доходить до найвищої межі. Очевидно, що влада намагається поселити страх не тільки у суспільстві, але і у своєму оточенні, щоб розуміли, що Янукович залізною рукою керує державою. Але це вже переходить у певне паяцтво, бо такий собі їжак, перепрошую, з голою задницею, хоче нас всіх налякати – прокуратурою чи міліцією» [6]. В свою чергу його радник з ідеологічних питань Ю. Михальчишин того ж дня висловив перед представниками преси впевнення, що 2012 рік стане роком переростання протесту в революцію, проте для досягнення такої мети свободівці мають: «Посилити роботу із залучення молоді до організації. Завдяки молоді ми зможемо витягнути те, що не вдається нам через брак коштів і відсутність доступу до мас-медіа. Тільки сформувавши потужні маршируючі колони молоді на наступні 8 місяців, ми можемо претендувати на отримання на виборах потрібного результату», а також «Йти у трудові колективи, навчальні заклади, в транспорт, на базар, там повинні бути наші листівки та наші агітатори, там чекають нас і нашого слова» [7].

Таким чином, мусіли активізуватися місцеві партійні організації, робота яких, слід віддати належне, була досить активною задовго до офіційного початку передвиборчої кампанії.

Так, відмічу лише окремі з них, як от багатотисячне пікетування 27 квітня 2010 р. (спільно з іншими національно-патріотичними

організаціями) Верховної Ради України проти Харківських угод про продовження терміну перебування Чорноморського флоту Росії на терені України; масові акції протесту проти легалізації так званого «Прапора перемоги» 9 травня 2010 р. у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Києві та інших містах тощо.

14 жовтня 2011 р. на свято Покрови (й день Українського козацтва та УПА) «Свобода» практично самостійно організувала багатотисячний мітинг і ходу від пам'ятника Т.Шевченку до Михайлівської площі у Києві. 25 листопада 2011 р. Вінницька міська організація ВО «Свобода» (голова – В. Базелюк) спільно із громадсько-політичними силами патріотичного спрямування Вінниці, що об'єднані в Громадському комітеті зі спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку, провели пікетування сесії Вінницької міської ради під гаслом: «Шевченку на Театральній – бути!». Свободівці спільно з об'єднанням «Український дім» та Вінницьким козацьким полком І. Богуна вимагали від Вінницького міськвиконкому та міського голови В. Гройсмана виконати законне рішення Вінницької міськради № 394 від 26 лютого 2004 р. «Про реконструкцію площі Театральної та встановлення пам'ятника Т. Г. Шевченку»; припинити втручання в проведення всеукраїнського конкурсу на проект пам'ятника Т. Шевченку; припинити спекуляції і маніпуляції думкою вінничан за допомогою запущеного міською владою так званого «громадського обговорення» [8].

Разом з тим, інколи на місцях та в місцевих радах траплялися випадки неузгоджених дій місцевих структур опозиційних партій, які, слід зауважити, не мали частого або ж поширеного характеру й досить швидко залагоджувалися регіональним керівництвом. Так, наприклад, у січні 2012 р. фракція ВО «Свобода» в Коломийській районній раді не взяла участь у голосуванні за політичну заяву, ініційовану депутатами від ВО «Батьківщина», з тієї причини, що внесення заяви здійснювалося безпосередньо на сесії без попереднього узгодження із фракцією ВО «Свобода». Відповідно, фракція здійснила демарш у знак протесту, що з нею не рахуються і партнери її ігнорують. Коментуючи ситуацію, що склалася голова Івано-Франківської обласної організації ВО «Свобода» О. Сич (заяву було поширено прес-службою ВО «Свобода» 11 січня 2012 р.) назвав такий демарш своїх однопартійців помилковим, внаслідок чого було завдано шкоди іміджу партії, а сама заява не набрала необхідної кількості голосів. О. Сич запевнив, що винуватців, які

допустили таку помилку, буде покарано, проте водночас «щоби наголосити, що ця колізія сталася через елементарну міжпартійну неузгодженість, слід навести приклад: зовсім недавно аналогічну заяву було ухвалено на сесії Коломийської міської ради, і фракція ВО «Свобода» її підтримала. Однак там це було здійснено за попереднім погодженням із фракцією» [14].

1 січня 2012 р. під егідою «Свободи» в Горлівці Донецької області (вперше у Донбасі) було проведено смолоскипну ходу на честь дня народження С. Бандери. Влада не чинила заборон, що викликало обурення з боку комуністів [26]. 21 січня 2012 р. «Свобода» спільно з іншими опозиційними силами провела у Києві масові мітинги на честь дня Дня Соборності та Свободи. Коли ж у пресі з'явилися повідомлення про випадки оплати окремим учасникам протестів, О.Тягнибок, виступаючи 23 січня на каналі TVi, заявив, що його партія виступає категорично проти таких речей й підкреслив, що такі відомості аж ніяк не стосуються прихильників «Свободи», які завжди добровільно беруть участь у подібних акціях [16].

Водночас, з січня 2012 р. керівники «Свободи» розпочали активну піар-кампанію, в якій суспільству пропонувалася думка, що партія активно поширює свій вплив в центрі та сході України і саме ця частина країни, яка, як було прийнято вважати, є вотчиною відповідно «Батьківщини» і Партії регіонів, стане головним донором голосів, що дадуть «Свободі» змогу впевнено потрапити до Верховної Ради. Так, 25 січня 2012 р. голова Київської міської організації партії А.Іллєнко заявив, що найбільше виборців, які на найближчих виборах уперше проголосують за ВО «Свобода» – в центральних областях України. «По Галичині, – зазначив політик, – ми вже маємо 25–30% підтримки, тому говорити про якийсь стрибок нема передумов, а от центральні області дадуть нам у 3–4 рази більше голосів, ніж давали досі» і на підтвердженням своїх слів навів приклад, що, мовляв, на додаткових виборах у Кіровограді (22 січня 2012 р.) свободівський кандидат у мери міста В. Пасіка набрав 15%, що всемеро перевищило результат цієї політичної сили відносно минулого народного волевиявлення [21].

Виконуючи означені плани, 10 лютого 2012 р. лідер «Свободи» О. Тягнибок відвідав Донецьк. Він відвідав у Донбас не лише аби показати, що його партія розпочала похід на Схід, але й представити нового керівника виборчого штабу «Свободи» в Донецькій області – заступника голови Київської міської парторганізації

Ю. Ноєвого. Голова виборчого штабу отримав завдання створити в усіх районах області та в м.Донецьку передвиборні штаби, забезпечити координацію роботи організації й підготуватися до виборів.

Сам лідер «Свободи» зазначив, що прибув у Донбас не в рамках передвиборного туру, а за для зустрічі з партійними активістами та вивчення становища напередодні виборів. На запитання ж місцевих журналістів скільки відсотків голосів виборців «Свобода» планує набрати у Донецькій області, лідер націоналістів виявився на перших порах більш стриманий своїх розрахунках, аніж його підлеглі по партійній лінії. Тим не менш, згодом О.Тягнибок, таки сказав, що його політсила усвідомлює, «що невеликий відсоток в Донецькій області рівноцінний великому відсоткові у західних областях. Населення Донецької області досить велике і якщо ми [«Свобода»] ефективно спрацюємо, то результат у східних областях й, зокрема, у Донецькій області може дорівнювати результатові у деяких центральних областях, або навіть у західних» [29]. Не більше не менше... Й додав, що вважає, що «Свобода» у цьому регіоні має 5–8% й «на таку цифру ми можемо розраховувати навіть з урахуванням крадіжки голосів» і при цьому партія не мінятиме передвиборні гасла і риторику у східних та західних областях [29; 30].

«Різниця між Сходом і Заходом тільки в тому, що там була окупація однієї держави, а тут – інша окупація, – сказав голова «Свободи». – А проблеми, про які я чую, зустрічаючись з людьми в Донбасі і у Львові одні й ті ж: соціальна несправедливість, бандитська влада, приниження національної гідності. Ми можемо подобатися чи ні, але ми завжди однакові – і не будемо лукавити в Донецькій області. Наприклад, не станемо переходити на російську мову агітації, ми не будемо мінятися. Адже в тому і проблема, що перед виборами лідери партій говорять одне, а в парламенті інше. Ми не будемо мінятися», – наголосив голова ВО «Свободи» [30].

Наступного дня, 11 лютого 2012 р., О. Тягнибок вже перебував у Дніпропетровську, де заявив, що парламентські вибори 2012 р. будуть «визначальними для України як в плані внутрішнього, так і зовнішнього розвитку», а шанси ВО «Свобода» здобути голоси виборців на сході України оцінив як «реальні» [31]. Що ж до саме цього регіону, то О. Тягнибок зазначив: «Зокрема, ми сприймаємо Дніпропетровську область як регіон, який дасть нам левову частку голосів. Ми відчуваємо, що Дніпропетровщина може стати націо-

налістичної базою на південному сході Україні» [31], що загалом відповідає дійсності (націоналістичні настрої на Дніпропетровщині дійсно зростають, надто – серед молоді й людей середнього віку; інші, хоч і дрібніші, партії не ведуть у цьому регіоні активну роботу, а відтак прихильність зазначених виборців цілком здатна повернутися до «Свободи» хоча б і через відсутність іншої альтернативи).

Слід відзначити, що до зали, в якій мав виступати О. Тягнибок, він, до речі, зайшов разом з усіма гостями, без охорони й із зали спостерігав за виступом хлопця, що співав на сцені під гітару. Почав свій виступ лідер «Свободи» з доповіді про кількість депутататів-однопартійців у місцевих радах, згадав фальсифікації на місцевих виборах 2010 р., про корумпованість судів, про те що вони підконтрольні бандитському режиму (при цьому, коли він назвав режим бандитським, зала вибухнула оплесками). Далі мова йшлося про продаж землі (обіцяв не відміняти мораторій на продаж земель і прийняти Закон про землю, яким буде заборонено відчуження землі на користь іноземців), згадувалося про призначення росіян-КДБістів на посади силовиків в Україні, а також про те що ключові економічні посади займають друзі «сім'ї» В. Януковича, згадувалася й Росія (в контексті сиру та газу), про альтернативну енергетику та про деверсифікацію поставок вуглеродів (про можливість поставок вуглеродів з перської затоки танкерами в обмін на карбамід (добрива), про проблеми села (назвав трагедією села панування п'янства і безробіття) тощо [32].

Зі свого боку влада чим ближче до виборів намагалася тримати «під ковпаком» політичний процес в Україні, в тому числі доволі специфічними методами. Так, наприклад, у своєму блозі член Політради ВО «Свобода» й, водночас, голова її Сумської обласної організації І. Мірошніченко 28 січня 2012 р. оприлюднив відомості, які назвав «колоритом «єжовщини» 1937 р. на Сумщині. Йшлося про керівника Лебединської районної організації ВО «Свобода» В.Бистренка, до якого надвечір 26 січня завітав такий собі В. Осокін, який відрекомендувавшись заступником начальника управління СБУ в Сумській області, випитував у активіста-свободівця інформацію про І. Мірошніченка й схиляв самого В. Бистренка до співпраці, намаючись переконати останнього в тому, що займатися політикою і бути націоналістом не варто та може бути небезпечно тощо [17]. Зі свого боку прес-служба ВО «Свобода», повідомляючи про цей інцидент, заявила, що такі дії необхідні Президентові

В.Януковичу і Партії регіонів для жорсткої боротьби з реальними претендентами на перемогу на виборах до Верховної Ради України по мажоритарних округах [20]. Тобто – із представниками «Свободи».

Тим часом, 1 лютого 2012 р. лідери львівських обласних осередків політичних партій ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт Змін» підписали угоду про спільні дії об'єднаної опозиції на Львівщині. Документ було підписано на основі угоди, яку 22 січня в Києві підписали лідери опозиційних партій, учасників Комітету опору диктатурі. При цьому дрібніших політичних партій на підписання угоди не запрошували [24].

Попри такі угоди, що в перспективі були розраховані на виборчу осінь 2012 р., поточні довибори до місцевих органів влади показали, що в регіонах партійним осередкам «Свободи» домовитися й дійти компромісу з іншими опозиційними парторганізаціями не завжди вдавалося. І її кандидати програвали виборчі перегони. Так, наприклад, сталося у 41-му виборчому окрузі (Красноармійський район Житомирської обл.), де на довиборах депутата облради 12 лютого 2012 р. переміг із 42,57% голосів виборців кандидат від об'єднаної опозиції («Фронт Змін», «Батьківщина», Українська платформа «Собор»), а кандидат ВО «Свободи» із 9,28% голосами виборців посів лише третє місце, пропустивши поперед себе кандидата від провладної Партії регіонів, що здобув 35,05% голосів [38].

Втім, то був лише епізод, який проте наглядно показав опозиції, що її сила в єдності. Висновки було зроблено. Так, наприклад, 9 лютого 2012 р. угоду про співпрацю підписали голови волинських обласних організацій «Батьківщини», «Свободи» та «Фронту Змін», 10 лютого 2012 р. – в Чернігові представники ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт Змін» підписали угоду про спільні дії об'єднаної опозиції. Того ж дня у Дніпропетровську керівники обласних організацій п'яти опозиційних партій – «Батьківщини», «Нашої України», «Фронту Змін», «Свободи» та «УДАРУ» – уклали угоду про координацію дій під час підготовки і проведення чесних виборів до Верховної Ради України в жовтні 2012 року. 12 лютого 2012 р. близько 700 депутатів місцевих рад та представників партій «Батьківщина», ВО «Свобода» і «Фронт Змін» взяли участь у спільних зборах, що відбулись у Львівській філармонії, де одноголосно було прийнято заяву, в якій учасники зборів активу і депутатів місцевих рад Львівської області від цих

партій, підтримали підписання Угоди про спільні дії об'єднаної опозиції 22 січня на Софійському майдані у Києві та Угоди про координацію дій трьох обласних організацій партій, укладеної 1 лютого у Львові [43]. 13 лютого 2012 р. Черкаські обласні організації партій «Батьківщина», «Фронт Змін» і «Свобода» також уклали угоду про спільні дії на парламентських виборах 2012 р. [39]. Подібні угоди було підписано й іншими регіональними представниками опозиційних партій.

Слід згадати також, що «Свобода» мала у 2011–2012 рр. більшість та керівні посади в обласних радах народних депутатів, зокрема: Тернопільській (голова – О.Кайда), Івано-Франківській (голова – О. Сич), Львівській (перший заступник голови – П.Колодій), а також посади міських голів Тернополя (С.Надал), секретаря Львівської та Івано-Франківської міськрад (В. Павлюк, Р. Марцінків) тощо. Зауважу при цьому, що ці посадовці-свободівці з трьох областей регулярно висловлюють свою, незгодну із провладною, позицію не лише безпосередньо у своїх областях, але й на кожній Раді регіонів при Президентові України, зокрема виступали проти запровадження так званого «ринку землі», ініціювавши на сесіях ухвалення звернень до Президента та Верховної Ради України [9].

Ставлення ВО «Свобода» до діючої влади в Україні

Партійну позицію щодо питання ринку землі, сам О. Тягнибок виклав у своєму блозі 23 грудня 2011 р., не забувши при цьому звинуватити у бездіяльності парламентську опозицію намаганням пропрезидентської більшості у Верховній Раді узаконити продаж землі, коли 9 грудня 2011 р. «прорегіональна» більшість разом із «тушками», у першому читанні ухвалила законопроект «Про ринок земель». Як відомо, 20 грудня 2011 р. Верховна Рада під тиском громадськості була змушена продовжити мораторій на торгівлю землею сільськогосподарського призначення до 1 січня 2013 р. Зазначивши, «ясно як білий день: якби панівний антиукраїнський режим наважився наділити собі право торгувати землею, то він продавав би Україну вроздріб уже сьогодні», О.Тягнибок повідомив, що ВО «Свобода» запропонувало ухвалити на всенародному референдумі закон про заборону торгівлі землею. З цією метою по всій країні відбулися збори громадян, з метою реєстрації ініціативних груп для проведення цього референдуму. Проте, влада, в особі ЦВК, зробила все можливе, аби під різними надуманими приводами від-

хилити таку ініціативу громад. Як наслідок, «Свобода»розпочала другий етап з ініціювання Всеукраїнського референдуму щодо ухвалення розробленого самою партією Закону України «Про заборону торгівлі землею сільськогосподарського призначення» й з вересня 2011 р. взялася за формування ініціативних груп. Водночас кожного разу, коли Верховна Рада виносила це питання у порядок денний, свободівці пікетували парламент і місцеві адміністрації. Було проведено десятки масових протестних заходів. При цьому, О. Тягнибок висловив надію, що «що новий парламент зупинить цей, задуманий антиукраїнськими олігархічними кланами, дерибан», а «Свобода» із свого боку «й далі робитиме все можливе, аби референдум із заборони торгівлі землею сільськогосподарського призначення все ж відбувся» [10].

В грудні 2011 р. аналітична служба ВО «Свобода» виступила також і з різкою критикою щодо процедури ухвалення Верховною Радою бюджету на 2012 р. та окремих його статтей, зазначаючи, що за вказівкою з Адміністрації Президента, народні депутати порушили Конституцію України, Бюджетний кодекс України та Регламент Верховної Ради України і ухвалили бюджет із порушенням спеціальної процедури розгляду проекту бюджету. При цьому, як відомо, урядовці відразу ж заявили, що вже за 2 місяці бюджет буде переглянутий – внесуть зміни відповідно до нової, як очікувалося, ціни на газ, а також обіцяли віднайти кошти, що дозволили би профінансувати національні проекти у повному обсязі (1.4 млрд. грн.). Таким чином, в режимі ручного керування, режимом В. Януковича було закладено становище, що пільги та надбавки незахищеним верствам населення (а саме: чорнобильцям, сім'ям і дітям загиблих ліквідаторів аварії, працівникам у медичній галузі та сфери культури, спеціалістам із захисту рослин, які живуть у сільській місцевості, учасникам бойових дій, учасникам війни, інвалідам війни, а також членам їхніх родин, ветеранам праці та особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, працівникам шахт і гірничих підприємств, дітям війни, колишнім неповнолітнім в'язням концтаборів, працівникам державної пожежної охорони) їхні пільги та надбавки будуть виплачуватися лише, виходячи з наявних фінансових ресурсів Державного бюджету України та бюджету Пенсійного фонду України. Враховуючи ж той факт, як зазначав О. Тягнибок у своєму блозі, що Державний бюджет «тріщить по швах», то навряд чи ці верстви населення отримають допомогу

від держави, додаючи, що «й надіятися на нашу «безкоштовну» медицину цим людям не слід, адже на неї витрати скорочуються майже на 2 млрд. грн.» [11].

Аналітична служба «Свободи» також звернула увагу й на зростання державного боргу України. Так, наприклад, нею вказувалося, що на 31 грудня 2012 р. було встановлено граничний обсяг державного боргу в сумі 415 326 338,2 тис. грн., що на 39 682 936,3 тис.грн. більше, ніж 2011 р., а це означає збільшення боргової ями. Між тим, сума витрат на обслуговування державного боргу в 2012 р. становила 95,5 млрд. грн., з них 42,3 – за зовнішнім боргом. Обсяг платежів («відсотки») з обслуговування державного боргу становив 29,6 млрд. гривень. «Свобода» також висловила занепокоєння з суми надходжень від приватизації державного майна – 10000 000,00 тис. грн., яку влада розраховує для покриття дефіциту державного бюджету. «Враховуючи те, що найбільшими активами держави залишилася українська земля (на продаж якої наклали поки що мораторій) та природні монополії, – як небезпідставно висловлював своє занепокоєння О. Тягнибок, – можна вже стверджувати про той факт, що ці активи будуть активно роздаватися олігархам, для підтримання існування (саме, існування, а не розвитку) держави» [11]. Крім того, влада також ввела людей в оману, встановивши дефіцит бюджету в 25 129 484,1 тис. грн., проте, зауважували свободівські аналітики, в цю цифру не входила сума випуску облігацій внутрішньої державної позики у розмірі 12 000 000,00 тис. грн., якою влада планує покрити збитки НАК «Нафтогаз України». А відтак, сумарний дефіцит державного бюджету України насправді становитиме 37 129 484,1 тис. грн., що ще більше, ніж 2011 року. Не можна не відзначити й того, як слушно вказав у своєму блозі О. Тягнибок, що влада розраховувала отримати збільшення податкових надходжень на 30 604 728,3 тис. грн., а «враховуючи той факт, що влада не поспішає закривати офшори для олігархів та створює сприятливий податковий режим для своїх утримувачів, цей тягар у вигляді сплати податків ляже на знекровлений малий та середній бізнес» [11].

Різкої критики зазнали й обсяги фінансування МВС, СБУ та ГПУ, яке збільшилося майже на 2 млрд. грн. у порівнянні з 2011 р. (при цьому бюджет МВС та ГПУ сумарно перевищив бюджет Міністерства оборони України), що, на думку партії, спрямовано на посилення репресивного апарату в державі. Нереальними було

названо й макроекономічні прогнози, закладені урядом на 2012 р., а звідси й свідоме заниження рівня передбачуваної інфляції у 7,9% тоді, як світові експерти оптимістичним варіантом назвали 9,4%. Так само неправдивими було названо обсяг доходів бюджету у 2012 р., які уряд обчислив в 332,8 млрд. грн., розраховуючи на зростання ВВП до 3,9%, тоді як експерти прогнозували його на рівні 2,5%. Виходячи з вищевказаного, ВО «Свобода» вважала, що «такі маніпуляції можуть закінчитися або друком грошей, або подальшим збільшенням зовнішнього боргу, або банальним невиконанням бюджету. Складається враження, що Уряд не надто й хвилюється про реалістичність бюджету, а просто розраховує керувати економікою у «ручному режимі» [11].

Підсумовуючи висновки партійної аналітичної служби, О.Тягнибок зробив висновок, що проект держбюджету-2012 «продовжує традицію утримання місцевого самоврядування на «прив'язі», адже 78% доходів сконцентруються в центральному бюджеті, і лише 22% будуть підконтрольними місцевим органам влади. Така політика знов змушуватиме міських голів звертатися до Києва по гроші з центрального бюджету для фінансування вирішення проблем на місцях. «Вочевидь, таким нехитрим способом, – зазначав провідник «Свободи» – намагатимуться тримати місцевих керівників на надійному мотузку – зрозуміло ж, що дотації вище мінімального рівня даватимуть лише лояльним до влади. Особливо, зважаючи на майбутні вибори. І це при тому, що, по видатках із загальної суми в 461,7 мільярдів гривень з держбюджету фінансується 268,6 мільярдів гривень (58,23%), інші суми лягають тягарем на місцеві бюджети» [11]. Таким чином О.Тягнибок доводив, що «режим Януковича, грабуючи український народ та неймовірно збагачуючись, затвердив бюджет мародерів, який пропагує життя у кредит, зміцнення поліцейської держави в Україні та веде Україну до економічної та соціальної кризи» [11].

«Свободу» обурив й юридичний бік рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р., яким було визнано конституційним пункт 4 прикінцевих положень Закону «Про державний бюджет України на 2011 рік», що надав уряду право встановлювати розмір соціальних виплат чорнобильцям, дітям війни, особам, звільненим з військової служби та іншим. Нагадаю, що Конституційний Суд визначив, що Кабінет Міністрів може змінювати розмір соціальних виплат у відповідності з фінансовими можливостями

держави. О. Тягнибок поширив з цього приводу заяву, в якій, зокрема, зазначалося, що «зазначене рішення суперечить статті 22 Конституції України, в якій зазначено, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Саме на цю статтю Конституції робили посилання як урядовці, так і народні депутати, коли вносили зміни до Закону «Про пенсійне забезпечення», яким встановили, що з 1 жовтня 2011 року розмір максимальної пенсії не може перевищувати розмір мінімальної більше, ніж у десять разів. При цьому вони залишили недоторканними розміри чиновницьких пенсій, які було призначено до 1 жовтня 2011 року, посилаючись на статтю 22, котра забороняє «звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Але, як бачимо, стаття 22 Конституції діє лише для «обраних».

«Звернімо увагу на те, – наголосив О. Тягнибок у свому блозі 31 грудня 2011 р., – що Конституційний Суд, ухвалюючи рішення від 26 грудня 2011 року, вступив у протиріччя зі своїм же рішенням від 22 травня 2008 року (№10-рп/2008, п.5.4.),у якому зазначено: «Конституція України не надає закону про Держбюджет вищої юридичної сили стосовно інших законів. Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина. У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони». Проте режим Януковича розуміє: для того, щоб окремим законом зменшити розмір соціальних виплат, потрібно скасувати статтю 22 Конституції. А для цього недостатньо навіть двох третин голосів ручного парламенту. Для цього необхідно скасувати саму Конституцію, стаття 157 якої забороняє вносити зімни, що скасовують або обмежують права і свободи людини і громадянина. Тому влада мародерів вдалася до примітивного шахрайства з елементами клоунади» [12].

22 січня 2012 р. О. Тягнибок, виступаючи після підписання опозиційними силами загальної декларації про спільні дії, спрямовані на повалення режиму Януковича, заявив своє ставлення до існуючої влади: «Чи будемо ми спроможні виконати свою місію в цей час, коли в українському суспільстві зростає відчуття загрози, що

постає перед нацією і державою, перед кожною людиною у вигляді бездушного диктату кривавої кримінальної олігархії?

Україноненависництво як прояв совкового реваншу штовхає режим на політичні репресії, економічну експлуатацію, соціальне гноблення та духовне мародерство.

Щоденна боротьба за виживання пробуджує генетичну пам'ять та інстинкт самозбереження. Це надихає нові й нові тисячі українців на спротив антиукраїнському антинародному режиму.

Але в масштабному протистоянні узурпаторів влади та народу вирішальну роль має відіграти не тільки масовість, а якість опору. Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі.

Перш за все, треба повернути віру людей. Це можна зробити, відкрито оголосивши План порятунку України. Не зважаючи на різні ідеології та програми, об'єднані опозиційні сили мусять виробити такий план. Без нього будь-яке об'єднання в очах суспільства буде виглядати пустопорожніми деклараціями та круговою порукою політиків заради отримання депутатських мандатів. Єднати мають гордість, спільні здобутки, а не поділ місць у парламенті!

Не зміна облич при владі – а системні заходи з повалення режиму Януковича, припинення грабунку України і недопущення реваншу" [37].

Тим часом 25 січня Президент В. Янукович затвердив концепцію Конституційної асамблеї, яка мала підготувати нову редакцію Основного закону. У відповідь, 30 січня КОД (а отже й ВО «Свобода») прийняв рішення не брати участі в роботі Конституційної асамблеї. Позицію «Свободи» прокоментував О. Тягнибок, який заявив з цього приводу, що режим Януковича, розпочавши черговий етап конституційних махінацій планує поновити шосту статтю совєтської конституції про «керівну і спрямовуючу роль Партії регіонів і «донецьких» як її авангарду» [27]. Він також вважав, що з точки зору Конституції легітимність так званої «Конституційної Асамблеї» є сумнівною, оскільки Президент має право видати Указ про створення відповідного органу, однак не може самостійно призначити її склад. «Одноосібне призначення складу, – наголосив лідер «Свободи», – це черговий крок до узурпації влади. А замах на узурпацію влади – це кримінальний злочин. Стаття 5 Конституції України чітко зазначає, що «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути

узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу» [27].

При цьому, як повідомляв «Український тиждень», О. Тягнибок відмітив, що лише громадяни мають право обирати членів Конституційної Асамблеї, а також вказав на те, що законодавчо мало би бути передбачено, що члени Конституційної Асамблеї не можуть претендувати на виборні та виконавчі посади впродовж наступних 10 років, щоб ні в кого не було спокуси «писати Конституцію під себе». Лідер «Свободи» припустив, що «обрана народом Конституційна Асамблея могла би стати до роботи лише після того, як основні концептуальні конституційні положення було затверджено на загальнонаціональному референдумі. Саме нація має визначити форму державного правління (президентська чи парламентська); повноваження гілок влади, принципи їх виборності та відповідальності, питання власності, землі, надр, стратегічних підприємств та природних монополій; розподіл прибутків виробництва (участь колективу в розподілі прибутків); соціальних гарантій (охорона здоров'я, освіта – платні чи безкоштовні); порядок формування армії; питання захисту навколишнього середовища». Саме за таких умов Конституційна Асамблея могла би в подальшому напрацювати цілісний текст Конституції, який можна було би винести на референдум. Втім, О. Тягнибок одразу ж зауважив, що за існуючої влади втілити такий задум у життя неможливо [27].

Водночас він нагадав, що Партія регіонів у 2004 р. активно підтримувала зміни до Конституції та перетворення України у парламентсько-президентську республіку, а щойно прийшли до влади – незаконно «реанімували» Конституцію 1996 р. з президентсько-парламентською формою. «Ні першої, ні другої Конституції режим Януковича не дотримувався. Тому перед тим, як говорити про гіпотетичні конституційні зміни, – зауважив О. Тягнибок, – слід навчитися дотримуватись Конституції чинної. Також потрібно брати до уваги «особливість мови» режиму Януковича – коли, як у «1984» Орвела, говорять одне, а роблять зовсім інше. Кажуть про соціальні гарантії – значить грабуватимуть, людям потрібно тримати кишені; говорять про національні інтереси – чекай нових зрадницьких Харківських угод» [27]. Відтак очільник «Свободи» переконаний, що насправді «конституційні махінації потрібні чинному режиму лише для повної узурпації влади» [27].

Однією з ознак такої узурпації О. Тягнибок вважав й закриття

популярного файлообмінника «Ex.ua», а тепер же, на його думку, висловлену в прямому ефірі програми «Шустер LIVE» 5 лютого 2012 р., важливо щоб «сотні тисяч громадян», що здійснили опір владі, сидячи за своїми комп'ютерами, вийшли на вулиці й здійснили реальну революцію і тоді влада впаде.

12–13 лютого 2012 р., перебуваючи у Кременчуці Полтавської обл., лідер «Свободи» вперше заявив, що побоюється арешту, але, разом з тим, впевнений, що для нього таких приводів як для Ю. Тимошенко, Ю. Луценка та інших у «діючого донецького клана» нема. Й одразу ж войовничо пояснив, що він не був при владі, та й взагалі, його краще не зачіпати, позаяк то буде лише мінус для влади, адже суспільство не зрозуміє такого кроку й це лише підігріє градус до революційної ситуації, що визріває в країні [33; 34; 36]. Він також висловив міркування, що влада до парламентських виборів восени 2012 р. не випустить з в'язниці Ю. Тимошенко, а навпаки готується до протистояння, а Президент В.Янукович будує «поліцейську державу» [33; 34; 36]. О. Тягнибок також висловив глибоке переконання в тому, що об'єднана опозиція впевнено переможе у 115 мажоритарних округах, куди буде висунуто єдиних кандидатів,й за 50–70 округів ще побореться. При цьому він підкреслив, що, аби внести зміни до Конституції й таким чином обрати Президента у Верховній Раді, Партії регіонів необхідно буде здобути 300 голосів народних депутатів, проте такого не станеться, бо цього не допустить народ й віддасть свої голоси за опозицію [35].

19 лютого 2012 р. стало відомо, що міністр освіти та науки Д. Табачник затвердив нові учбові плани для середньої школи. Згідно з новим учбовим планом, кількість уроків з української мови скорочувалося до двох на тиждень, кількість годин на вивчення української літератури також зменшувалося. Крім того, історія України взагалі вилучена з розкладу занять. Реакція ВО «Свобода» була миттєвою. Того ж дня її лідер О. Тягнибок заявив, що «За таку програму Табачника треба було б розстріляти. Це вже є таке знущання над українською нацією, така демонстрація зневаги, приниження українців у своїй країні, що я думаю, що терпіти далі просто не можна» [40]. При цьому він дав й оцінку рівню соціально-політичної напруги в країні, зазначивши, що затвердження такої антиукраїнської освітньої програми стане каталізатором для масових протестних акцій й, водночас, визнав, що в Україні «ще не визріла революційна ситуація. Люди незадоволені, але поки що

не готові виходити на вулицю й захищати свої права, зокрема й у царині мови, освіти, культури, не говорячи вже про економічні та соціальні. Але це буде дуже серйозний поштовх, якщо не привід для майбутніх масових акцій протесту» [40].

Разом з тим, попри критику режиму В. Януковича, в інтернеті та серед політичних опонентів «Свободи» поширювалася думка, що насправді активна діяльність цієї партії вигідна й, відповідно, сприяється владою. Так, наприклад, лідер комуністів Донецька народний депутат України Кравченко висловив обурення з того, що влада допустила смолоскипну ходу на честь дня народження С. Бандери, що вперше у Донбасі відбулася під егідою «Свободи» 1 січня 2012 р. в Горлівці Донецької області [26]. А блогер і правозахисник О. Володарський, реагуючи на затримку міліцією 29 січня 2012 р. поблизу метро «Арсенальна» в Києві групи активістів лівого антифашистського руху, яким правоохоронні органи інкримінували «дрібне хуліганство» за спробу нападу на смолоскипну ходу близько 500 українців в пам'ять загиблих героїв Крут, яке проводилося під патронатом «Свободи», заявив, що існування цієї партії вигідне в першу чергу владі, позаяк існування «неонацистів» дозволяє їй посилювати репресивний апарат. На думку О. Володарського ВО «Свобода» «дійсно має усі ознаки класичної неонацистської партії», яка сповідує «ксенофобію, заперечення основних прав і свобод людини, поділ людей за етнічною ознакою» [22].

Про те, що ВО «Свобода» є маріонеткою в руках Партії регіонів і, до того ж, далекою від ідеї українського націоналізму заявив 2 лютого 2012 р. в ефірі телепрограми «Совещание с Натальей Переваловой» і її колишній голова Луганської партійної організації Д. Снєгирьов. Він, зокрема, вважає цю партію не націоналістичною, а штучною, що підтримується владою з метою розколу опозиції. Ось деякі аргументи, які наводив Д. Снєгірьов: по-перше, він нагадав, що саме свободівці зривали мітинг під Верховною Радою, що був спрямований проти ратифікації «Харківських угод» в квітні 2010 р. (саме тоді опозиція влаштувала «димову завісу» у сесійній залі); по-друге, у 2008 р. під час війни в Південній Осетії «Свобода», що заявляла про свою анти кремлівську позицію, так і не наважилася засудити дії Росії на Кавказі і саме Д. Снєгирьов самостійно (від імені Луганської обласної парторганізації) зробив це, за що й отримав догану від керівництва «Свободи». Тоді ж «Свобода» відбула зустріч із «Слов'янським союзом» (голова – Д. Дьомушкін), який

заперечує існування українського народу. Водночас Д. Снєгирьов категорично заперечував визначенню «Свободи» як фашистської партії. Разом з цим колишній лідер Луганської «Свободи» повідомив, що прийом у члени партії етнічних росіян чи євреїв відбувається виключно на рівні Політради. Слід, проте, наголосити, що Д. Снєгирьов зауважив, що переважна частина рядових членів партії є справжніми прихильниками ідеології націоналізму, тоді як верхівка «Свободи» перебуває під контролем влади (сам же О. Тягнибок «грає» націоналіста). Причиною ж зростання популярності «Свободи» Д. Снєгирьов небезпідставно вбачав у провалі так званих «помаранчевих», а також вчасний вимушений відхід О. Тягнибока від В. Ющенка, який 2004 р. виставив того з фракції «Наша Україна» через тягнибоківську промову, в тому числі й про «жидів», на горі Яворина [28].

Натомість інший учасник згаданої телепередачі, депутат Одеської міської ради й політоглядач О. Васільєв, вважає «Свободу» однією з двох справжніх партій, що існують в Україні (інша, як не складно здогадатися – Партія регіонів). «Вони [регіонали] зробили те, чого в СНД більше не зробив ніхто. Це люди, що досягли довіри, за них проголосували і вони створили політичну структуру, – зазначив О. Васільєв. – Інша партія – це «Свобода». Це точно така ж структура, котра зростала знизу, яка послідовно досягає політичних цілей й в більшій мірі, ніж регіонали, ідеологічна» [28]. Крім цього, однією з переваг «Свободи» політоглядач вбачає в наявності у партії «піхоти», що готова брати участь у протистоянні з правоохоронними органами. О.Васильєв також зауважив, що за будь-якого розвитку подій, становище «Свободи» поміж усіх опозиційних партій є найвигіднішим [28].

Позиція ВО «Свобода» та її ідеологічний спектр у стосунках з партнерами по опозиційній коаліції (КОДу)

До офіційного старту передвиборчих перегонів 2012 р., а отже й до оприлюднення відповідної партійної програми на виборах до Верховної Ради України, аналізувати виборчу ідеологію ВО «Свобода», звісно ж, не доводилося. Проте, вже у зимовий політичний сезон 2011–2012 рр., виразно простежувалася конкретна позиція «Свободи», зокрема й в ідеологічному спектрі, щодо основних передвиборчих посилів до виборців та ідеологічних засад, які партія чітко заявила й в рамках опозиційної коаліції – Комітету опору

диктатурі (КОДу). Ще 24 грудня 2011 р. на ІІ етапі ХХІІІ з'їзду ВО «Свобода», що відбувся у Києві, голова ВО «Свобода» О.Тягнибок заявив, що опозиція мала б визначитися не лише з планом перемоги на виборах, але, передусім, з діями після приходу до влади, «щоби не сталося так, як було після перемоги помаранчевих сил 2007 року» [2]. «Ми повинні мати пакет першочергових законодавчих ініціатив, які буде ухвалено в наступному парламенті. На нашу думку, – зазначив він, – одними із першочергових мають стати закон про люстрацію та закон про заборону торгівлі землею, що має бути ухвалений на референдумі – закони, що забезпечать національну, соціальну та економічну справедливість. Саме ця стратегія протирежимної боротьби та ідеологічні засади мають бути головним предметом обговорення Комітету опору диктатурі. Інші речі – формула приходу до парламенту, узгодження спільних кандидатів на мажоритарних округах – є тактичними питаннями. На разі ми підтримуємо обговорену на КОДі тактику походу на вибори трьома ідеологічними колонами: соціал-демократичною «Батьківщиною», ліберальним «Фронтом Змін» та націоналістичною «Свободою» [2].Чисельна націоналістична фракція у наступному парламенті, – наголосив лідер «Свободи», – це ще один інструмент у боротьбі «за права нашої Нації та за Велику Україну» [2].

Водночас, усвідомлюючи потребу у спільному поході опозиції на виборах до Верховної Ради, в грудні 2011 р. «Свобода» відхилила пропозицію Ю.Тимошенко скласти єдиний партійний список, небезпідставно зауважуючи, буде досить складно об'єднати в одну політичну силу абсолютно різні ідеологічно політичні організації.

Згодом, на брифінгу (під час ІІ етапу ХХІІІ з'їзду партії, 24 грудня 2011 р.) голова ВО «Свобода», коментуючи лист колишнього прем'єр-міністра, лідера партії ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко із закликом до опозиціонерів сформувати єдиний список на вибори до Верховної Ради України у 2012 р., висловив сумнів щодо чи то можливості, чи то доцільності подібного кроку. «Я не знаю, чи реально взагалі на сьогодні говорити про створення єдиного списку на базі однієї нейтральної партії. Але це питання ми будемо обговорювати на засіданні «Комітету опору диктатурі», – заявив він, додаючи, що першочерговим на даному етапі для опозиційних сил мусить стати узгодження ідеологічної платформи майбутньої парламентської більшості, а «всі такі технічні питання, як висування єдиних кандидатів у мажоритарних округах, як ми технічно

будемо проводити виборчу кампанію, – це важливо, але я думаю, що поки не час для цього» [5].

І дійсно, відповідно до української як законодавчої, так і політичної дійсності, пропозиція єдиного партійного списку виглядала або як піар, або ж як утопія. Адже жодна велика і потужна партія не погодилася б вступити до списку іншої (тобто й під її назвою), а створювати де-юре єдину партію, яка б задовольнила різні політичні ідеології, світоглядні погляди та й партократичні структури вимагало би неабиякого часу та зусиль і не факт, що ця акція завершилася б успішно. Крім того, навіть на рівні попереднього (гіпотетичного) розгляду такого варіанту, «Свобода», вже апріорі виявила недовіру до своїх номінальних союзників по опозиції й, побічно, висловила натяк на ненадійність місцевих осередків, скажімо, ВО «Батьківщина».

Так, наприклад, член київського міського комітету ВО «Свобода» й відповідальний за зв'язки з громадськістю О. Аронець у своєму блозі 14 січня 2012 р. написав, що навіть коли б єдиний список було б складено, «що робити тоді, коли буде ситуація, як на місцевих виборах, де деякі місцеві осередки БЮТу контролювали тушки партії регіонів і виставили своїх людей, або в останній момент зняли список з виборів... Крім цього, виборець Свободи не проголосує за цей список, оскільки там є бютівці і інші нацдеми, а виборець Фронту Змін не проголосує за Свободу, адже йому не подобається націоналістична ідеологія тощо» [15]. При цьому він прямо заявив у бік дрібних партій, що важливим є те, аби вони усвідомили, що в них не повинно бути жодних амбіцій, бо такі амбіції лише шкодять загальній справі. Найбільше на що вони могли б розраховувати, це на мажоритарний округ для 1–2 представників від партії (тобто – для лідерів таких партій, як випливає з підтексту заяви та реалій вітчизняної партійно-політичної традиції). Попри удаваний практичний підхід у такій безапеляційній заяві, у ній є цілком реальний цинізм й ознаки політичного диктату та безпам'ятства (адже член «Свободи», очевидно, забув, що його політсила теж починала як дрібна й непарламентська партія, яка натомість не відмовлялася через це, а тим паче за вказівкою діячів з інших партій, від спроб потрапити до Верховної Ради України).

З свого боку лідер «Свободи» ще 25 грудня 2011 р. у коментарі журналістові «Газети по-українськи», вказав, що «Свобода» виступає за інтеграційні процеси в лавах опозиції. «Координувати

дії – це цілком можливо і реально, і це питання ми будемо обговорювати», – запевнив О. Тягнибок [13]. Проте чи не одразу ж додав, що пропонує найчисельнішим партіям іти на вибори окремо – трьома колонами («Батьківщина», «Фронт Змін» і «Свобода») й завдяки цьому опозиційні партії не лише подолають 5% бар'єр, але й наберуть більше голосів, ніж якби вони були у спільному спискові. Стосовно ж мажоритарних округів, то «Свобода» виступила однозначно за те, щоб формувати єдиний список кандидатів. В цьому форматі, зауважив О.Тягнибок, його партія готова до поступок заради спільної перемоги на виборах-2012, пояснивши: «Ми розуміємо, що заради спільної перемоги нам доведеться поступитися деякими округами, зокрема на Галичині. З іншого боку ми, можливо, отримаємо підсилення в центральній і східній Україні, де ми так само розраховуємо провести депутатів, в тому числі і по мажоритарних округах».

Тоді ж (25 грудня 2011 р.) лідер «Свободи» наголосив, що головним завданням об'єднаної опозиції є заздалегідь одразу домовитися про ті рішення, за які буде голосувати майбутня парламентська більшість, яку, судячи з підтексту таки створить опозиція. На думку О. Тягнибока, то мали б бути 12 законів, хоча й перелічив лише 6, а саме: 1) Закон про імпічмент президента Януковича; 2) Новий закон про вибори – на базі пропорційної системи з відкритими списками;3) Закон про люстрацію; 4) Закон про заборону комуністичної ідеології; 5) Закон про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення; 6) Закон про повернення стратегічних об'єктів у власність держави» [13].

Попри те, що реакції союзників по КОДу на ці ініціативи «Свободи» не було, 22 січня 2012 р. вона, разом з іншими партіями-членами Комітету опору диктатурі підписала угоду про сформування єдиного списку кандидатів в народні депутати по мажоритарним округах на парламентських виборах 2012 р., до чого долучився, з певними зауваженнями, й голова партії «УДАР» В. Кличко [25].Виступаючи того дня перед народом, О. Тягнибок виголосив своє бачення тих дій, які мали б бути застосовані об'єднаними силами опозиції аби повалити режим В. Януковича, а саме: викривання фактів зловживань з боку влади та інформування про це громади;утворення коаліцій депутатів у місцевих радах;систематичне проведення спільних протестних акцій;координація діяльності членів комісій, спостерігачів, юристів на виборах; план дій на випадок фальсифіка-

ції виборів або відмови Януковича визнати свою поразку і спроби утримати владу силовими методами [37].

Але, зазначав лідер «Свободи», це – лише тактика повалення режиму й зазначив на необхідності вироблення плану дій після перемоги об'єднаних опозиційних сил, який передбачатиме не косметичні зміни, а докорінні перетворення. Відтак, О. Тягнибок знову висловився за напрацювання переліку першочергових законодавчих ініціатив, які є надважливими для всієї України й, вкотре, запропонував свій перелік: 1) Про імпічмент Президенту. Автоматично першим рішення нової Верховної Ради, на думку голови «Свободи», має бути висловлення недовіри уряду Азарова–Тігіпка і його відставка в повному складі); 2) Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення; 3) Про стратегічні підприємства (закон передбачатиме заборону приватизації стратегічних підприємств та повернення у державну власність незаконно приватизованих; у власність держави потрібно негайно повернути енергогенерувальні та енергорозподільчі компанії та гарантувати державний контроль над природними монополіями, такими як «Укрзалізниця», «Укртелеком», ГТС, підприємства водо- та енергопостачання та ін.); 4) Про захист української мови (з обов'язковим іспитом з української мови для держслужбовців); 5) Новий Податковий кодекс (низькі податки – для малого бізнесу, високі – для великого, податок на розкіш, скасування податку на україномовну продукцію тощо); 6) Про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах (зокрема, використовуючи досвід Грузії); 7) Виборчий кодекс (заборона платної політичної реклами, пропорційна система з відкритими виборчими списками, справедливий порядок формування комісій, унеможливлення фальсифікацій); 8) Законопроекти про люстрацію і про заборону комуністичної ідеології; 9) Про визнання ОУН–УПА; 10) Про денонсацію ганебних Харківських угод [37].

Невдовзі, 1 лютого 2012 р., О. Тягнибок запропонував членам КОДу ще до початку виборчої кампанії, а також спільним кандидатам по мажоритарних округах, підписати зобов'язання по підтримці тепер уже 9 законодавчих ініціатив, серед яких мають бути закони: 1) Про імпічмент Президенту; 2) Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення; 3) Про стратегічні підприємства; 4) Про захист української мови; 5) Новий Податковий кодекс; 6) Про формування судової та правоохоронної систем; 7)

Виборчий кодекс; 8) Про визнання ОУН–УПА; 9) Про денонсацію Харківських угод.

При цьому «Свобода» наполягала, що кожен з мажоритарних кандидатів повинен публічно підписати зобов'язання підтримати вищевказаний пакет законодавчих ініціатив, аби уникнути потенційних «тушок» (зрадників) по отриманні ними мандатів народних депутатів України, які перейдуть на бік В. Януковича [23].

Таким чином ВО «Свобода» фактично виклало основні передвиборчі тези своєї політичної сили, які, до речі, не викликали жвавого обговорення ані серед політикуму, ані в пресі, а такі наполегливі ініціативи можна кваліфікувати як намагання «Свободи» якщо не де-юре, то де-факто заявити про себе як про провідну політичну силу опозиції.

Такий образ об'єднувача опозиції, з натяком знову ж таки на її лідера й, водночас, єдиного зцементовувача, ще раз спробував сформувати для «Свободи» О. Тягнибок 11 лютого 2012 р. під час свого перебування у Дніпропетровську. Він, незважаючи на те, що вже було сформовано КОД, а 22 січня 2012 р. його членами підписано угоду про сформування єдиного списку кандидатів в народні депутати по мажоритарним округах, вкотре заявив, що опозиції потрібно домовитися про загальну ідеологічну платформу. За його словами, опозиційні сили в Україні повинні розуміти, за які закони вони будуть спільно голосувати в разі входження до парламенту. «Ми часто бачили в українській політиці варіанти об'єднань, які нічим не закінчувалися. ВО «Свобода» активно включилася в роботу «Комітету опору диктатурі» (КОД) і розраховуємо, що цей комітет спрацює. В КОД зібралися політичні сили, дуже різні ідеологічно. На цьому етапі нам потрібно домовитися про координацію наших дій на рівні фракцій у місцевих радах. Навесні ми будемо проводити спільні вуличні акції протесту. Також нам необхідно скоординувати свої дії в період передвиборної кампанії: спостерігачі, члени виборчих комісій, юристи, які будуть працювати на збереження отриманого результату. Але найголовніше – нам потрібно домовитися про загальну ідеологічну платформу», – вкотре зазначив О. Тягнибок [31].

При цьому, оголошуючи у Дніпропетровську про перші законодавчі акти, які О. Тягнибок та його політсила у випадку потрапляння до Верховної Ради поставлять на голосування, знову поновив свій список, який включав тепер уже 10 пунктів: 1) Закон

про імпічмент (і, за можливості, провести імпічмент В. Януковичу); 2) Відправити у відставку М. Азарова; 3) Закон про стратегічні підприємства; 4) Закон про землю; 5) Новий Податковий кодекс; 6) Закон про мову; 7) Судова реформа (в рамках якої пропонується обрання суддів); 8) Закон про відкликання посадовців народом; 9) Закон про історичну справедливість; 10) Закон про люстрацію [32].

Отже на початок весни 2012 р. можна констатувати, що основні свої посили до виборця (до поки не розпочалася офіційна передвиборна агітація, а відтак – не представлена й передвиборна програма ВО «Свобода») у вигляді оприлюднених О. Тягнибоком у різні відрізки часу в період грудня 2011 р. – лютого 2012 р. (див. табл.) в своєму загалові була чітко визначена.

Порівняльна таблиця першочергових законодавчих ініціатив ВО «Свобода» у разі потрапляння його до ВерховноїРади України [13; 23; 32; 37].

25 грудня 2011 р.	**22 січня 2012 р.**	**1 лютого 2012 р.**	**11 лютого 2012 р.**
Закон про імпічмент президента В. Януковича	Закон про імпічмент Президенту	Закон про імпічмент Президенту	Закон про імпічмент (за можливості, провести імпічмент В. Януковичу)
–	Відставка уряду Азарова–Тігіпка	–	Відправити у відставку М. Азарова
Новий закон про вибори (на базі пропорційної системи з відкритими списками)	Виборчий кодекс	Виборчий кодекс	–
Закон про люстрацію	Закон про люстрацію	–	Закон про люстрацію
–	–	–	Закон про відкликання посадовців народом

Закон про заборону комуністичної ідеології	Закон про заборону комуністичної ідеології	–	–
–	Закон про визнання ОУН–УПА	Закон про визнання ОУН–УПА	Закон про історичну справедли-вість
Закон про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення	Закон про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення	Закон про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення	Закон про землю
Закон про повернення стратегічних об'єктів у власність держави	Закон про стратегічні підприємства	Закон про стратегічні підприємства	Закон про стратегічні підпри-ємства
–	Закон про захист української мови	Закон про захист української мови	Закон про мову
–	Новий Податковий кодекс	Новий Податковий кодекс	Новий Податковий кодекс
–	Закон про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах	Закон про формування судової та правоохоронної систем	Судова реформа (в рамках якої пропонується обрання суддів)
–	Закон про денонсацію Харківських угод	Закон про денонсацію Харківських угод	–

Варто зазначити, що ці пропоновані «Свободою» першочергові законодавчі ініціативи, що мали би бути прийняті опозиційною

режиму В. Януковича коаліцією у новій Верховній Раді України, кардинально різнилися із тими першочерговими законодавчими ініціативами, які, наприклад, від імені «Фронту Змін» і КОДу, озвучив 18 січня 2012 р. в ефірі Першого каналу Українського радіо А.Яценюк (це, зокрема, за винятком хіба що нового Податкового кодексу, закони: про освіту, про охорону здоров'я, про пенсійну реформу, про персональне голосування в парламенті, про новий Податковий кодекс, пакет законопроектів про боротьбу з корупцією, а також створення спеціальної слідчої комісії щодо розкрадання державних коштів у 2010–2011 рр. під час підготовки до Євро-2012 [44]).

Зазначені вище зміни у нюансах своїх початкових дій в якості парламентської партії, які склали ідеологічний спектр тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимовий період 2011–2012 рр. як щодо її позиції у опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції. По-перше: на кінець лютого 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції). По-друге: «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок весни 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії.

1. «Свободу» зроблять партією професійних революціонерів // Відголос.com. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://vidgolos.com/130349-94-svobodu-zroblyat-partiyeyu-profesijnix.html;

2. У Києві відбувся XXIII З'їзд ВО «Свобода». Ухвалено нову редакцію Програми ВО «Свобода» // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026672;

3. Главный донецкий «свободовец» лишился должности за «бред» о Гитлере // Подробности. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://podrobnosti.ua/power/2011/12/25/811618.html;

4. Тимошенко Д. Хвиля популярності Юлі вже минула – ВО «Свобо-

да» // Газета по-українськи. – 2011. – 17 жовтня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_hvilya-populyarnosti-yuli-vzhe-minula-vo-svoboda/405016;

5. Тягнибок сумнівається в ідеї Тимошенко // Український тиждень. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://ut.net.ua/News/38482#.TvbQPejypiA.facebook;

6. Янукович з «голим задом» хоче всіх залякати міліцією – Тягнибок // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yanukovich-z-golim-zadom-hoche-vsih-zalyakati-milicieyu-tyagnibok/415881;

7. Місюкевич Р. «Свобода» вірить, що у 2012 році станеться революція // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_svoboda-virit-scho-u-2012-roci-stanetsya-revolyuciya/415870;

8. Свободівці спільно з патріотичними організаціями Вінниці пікетували міську владу під гаслом «Шевченку на Театральній – бути!» // «Свобода». Офіційна сторінка Вінницької міської організації ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.vinnytsya.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/025907;

9. У Києві відбувся XXIII З'їзд ВО «Свобода». Ухвалено нову редакцію Програми ВО «Свобода» // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026676;

10. Тягнибок О. Боротьба за українську землю триває // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4ef434a0dc1d5;

11.Тягнибок О. Бюджет мародерів // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4ef495209723a;

12. Тягнибок О. К(л)о(у)нституційне судочинство // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4efef1f2e42e0;

13. Тягнибок: єдиного партійного списку не буде // Українська правда. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2011/12/25/6864712;

14. Олександр Сич: Міра захисту була неадекватною щодо міри нападу // «Свобода». Офіційна сторінка Івано-Франківської міської організації ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.ivano-frankivsk.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026999;

15. Аронець О. Три колони – Свобода, БЮТ, ФЗ – запорука до перемоги на виборах! // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/blog/1703/tri-koloni-svoboda-byut-fz-zaporuka-do-peremogi-na-viborah;

16. Тягнибок обещает разобраться с проплаченными митингами // Экономические известия. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.eizvestia.com/news_politics/full/tyagnibok-obeshhaet-razobratsya-s-proplachennymi-mitingami;

17. Мірошніченко І. СБУ збирає інформацію у сталінський спосіб та цілодобово стежить за свободівцями! // Блог Ігора Мірошніченка на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/4f23e2c6e4a69;

18. Тягнибок «побил» Симоненко в суде // Багнет [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bagnet.org/news/politics/170612;

19. Тягнибок: «Свобода» шукає гроші для виборів // Газета по-українськи. – 2012. – 25 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-svoboda-shukae-groshi-dlya-viboriv/419671;

20. «Свобода»: СБУ цілодобово стежить за членами партії // Газета по-українськи. – 2012. – 27 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_svoboda-sbu-cilodobovo-stezhit-za-chlenami-partiji/420312;

21. Наливайко С. Головний електорат «Свободи» не на Заході України – Іллєнко // Газета по-українськи. – 2012. – 25 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_golovnij-elektorat-svobodi-ne-na-zahodi-ukrajini-illenko/419688;

22. Власти выгодно существование неонацистской «Свободы» – Володарский // Полемика [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81535.html#title;

23. Тягнибок выдвинул оппозиции свои условия // Обозреватель. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/96042-tyagnibok-vyidvinul-oppozitsii-svoi-usloviya.htm;

24. На Львівщині «Батьківщина», «Свобода» та «Фронт змін» скинули політичний баласт? // Гал-інфо. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://galinfo.com.ua/news/103628.html;

25. Тягнибок – КОДу: Признавайте ОУН-УПА, будем дружить! // Полемика [Електронний ресурс] Код доступу:http://polemika.com.ua/news-81705.html#title;

26. «Свободовцы» объявили войну красным мастодонтам // Полемика. – 2012. – 4 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81881.html#title;

27. Тягнибок: зміна Конституції потрібна Януковичу для повної узурпації влади // Український тиждень. – 2012. – 5 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/News/41450;

28. Тягнибоковцы, может, и не настоящие националисты, но зато настоящая партия// Revizor.ru. – 2012. – 3 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://revizor.ua/news/elections/20120204_svoboda;

29. Тягнибок не будет менять свои лозунги для Донбасса // Новости

Донбасса. – 2012. – 10 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://novosti.dn.ua/details/173889;

30. Заровна Т. Тягнибок сподівається на Донбасі здобути 5% голосів виборців // Газета по-українськи. – 2012. – 11 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-spodivaetsya-na-donbasi-zdobuti-5-golosiv-viborciv/422352;

31. Олег Тягнибок: опозиції треба домовитись про загальну ідеологічну платформу // Радіо Свобода. – 2012. – 11 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.radiosvoboda.org/archive/news/20120211/630/630.html?id=24481030;

32. Олег Тягнибок у Дніпропетровську // Корреспондент.net [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.korrespondent.net/users/blog/andrey23k/a57341;

33. Тягнибок переживает, что его арестуют // Цензор.net. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://censor.net.ua/news/197043/tyagnibok_perejivaet_chto_ego_arestuyut;

34. Тягнибок опасается скорого ареста // Обозреватель. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/17892-tyagnibok-opasaetsya-skorogo-aresta.htm;

35. Тягнибок: Оппозиция стопроцентно победит в 115 округах и за 70 округов еще поборется // Флот2017. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://flot2017.com/item/news/48208;

36. Тягнибок боится политического преследования // Украинские новости. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://minprom.ua/news/88137.html;

37. Олег Тягнибок: Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс] Код доступу:http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/027215;

38. Житомирская объединенная оппозиция показала свою довыборную мощь // ОБКОМ. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obkom.net.ua/news/2012-02-13/1240.shtml;

39. «Батькивщина», «Фронта Змін» и «Свобода» попытают счастья вместе // From-ua.com. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.from-ua.com/news/ae2e273c98435.html;

40. Тягнибок закликає розстріляти Табачника // Газета по-українськи. – 2012. – 19 лютого [Електронний ресурс] Код доступу:http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-zaklikae-rozstrilyati-tabachnika/423371;

41. Расизм «Свободи» змусив Кличка задуматись над співпрацею опозиції // Газета по-українськи. – 2012. – 21 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_rasizm-svobodi-zmusiv-klichka-zadumatis-nad-spivpraceyu-opoziciji/423600;

42. «Гайтана – не нашої раси і не може представляти нашу куль-

туру на «Євробаченні» – «свободівець» // Газета по-українськи. – 2012. – 21 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/culture/_gajtana-ne-nashoji-rasi-i-ne-mozhe-predstavlyati-nashu-kulturu-na-evrobachenni-s/423596;

43. «Батьківщина», «Свобода» і «Фронт» зробили спільну заяву у Львові // УНІАН. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.unian.net/ukr/news/news-485467.html;

44. Яценюк: После победы на выборах оппозиция пересмотрит все законы // Флот 2017. – 2012. – 18 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://flot2017.com/item/news/46901.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 (59). – С. 157–196.

ВО «Свобода» у виборчих перегонах: тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – серпень 2012 р.)

У статті розглядається діяльність Всеукраїнського об'єднання «Свобода» в умовах виборчої кампанії 2012 р. Розглядаються виборчі технології, тактика та ідеологія партії, які застосовувало ВО «Свобода» упродовж березня – серпня 2012 р.

На кінець зими 2012 р. ВО «Свобода» чітко сформулювало, хоча й тезово, свої основні виборчі засади й політичну позицію, які активно поширювало усіма доступними їй засобами (телеефіри, інтернет, преса, особисті зустрічі з громадами тощо) протягом зимового періоду 2011–2012 рр.

У нюансах своїх початкових дій в якості майбутньої парламентської партії, які склали ідеологічний спектр тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимовий період 2011–2012 рр. як щодо її позиції у опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції:

По-перше: на кінець лютого 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції).

По-друге: «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок весни 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії. (Дивіться: *Гай-Нижник П.* Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2012. – Вип.3 (59). – С.157–196.)

Тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – травень 2012 р.)

Весна 2012 р. привнесла в політичний розклад опозиційних сил певні важливі й очікувані суспільством зміни. Стало відомо, що виборчий список від КОДу буде формуватися на базі ВО «Батьківщина», очолить його А. Яценюк (на тоді – голова «Фронту Змін»), а начальником штабу стане О.Турчинов (заступник голови «Батьківщини») [1]. Цілком логічно, що ВО «Свобода» мала визначитися щодо свого подальшого місця і ролі в КОДі. Вже 4 березня 2012 р., перебуваючи в Житомирі, лідер «Свободи» О. Тягнибок закликав опозицію забути про об'єднання, а натомість вести розмову про вироблення спільної політичної платформи. Він висловив переконання, що об'єднання всіх опозиційних сил на парламентських виборах 2012 р. є неможливим, позаяк про це свідчить політична історія сучасної України, а також кардинальні розбіжності в ідеологіях. Перемогу ж опозиції може принести лише координація дій заради єдиної платформи й за відсутності зрадників [2].

Показово, що лідер «Свободи» жодного разу не заявив ствердно, що його партія йтиме на вибори за власним списком. Проте член її політради А.Іллєнко в ході круглого столу в Інтитуті Горшеніна 12 квітня повідомив, що ВО «Свобода» піде на вибори до Верховної Ради самостійно. «Сьогодні ставити крапку ще рано, але, швидше за все, буде так. В рамках КОДу (Комітету опору диктатурі) «Фронт змін» і «Батьківщина» підуть на вибори разом. І ще кілька партій, які традиційно є партнерами «Батьківщини», – зазначив він [22]. При цьому політик зауважив, що не вважає такий крок партії розколом опозиції, бо він був погоджений з КОДом. Крім того, він висловив надію, якщо «Свобода» йтиме на вибори окремо, то загалом опозиція набере більше голосів, аніж коли б усі три опозиційні партії йшли б одним списком [22]. За словами А. Іллєнка, причина такої різниці – в різному електораті партій й у тому, що частина виборців не сприймають ідею об'єднання, хоча й не виключив, що стратегія опозиції може й змінитися.

Проте, так чи інакше, а координація дій для членів КОДу залишалася надважливою. Отже й потребувала узгоджень. Відтак в квітні в пресі з'являються перші відомості про те, що Комітет опору диктатурі попередньо погодив кандидатури мажоритарних кандидатів у місті Львів. Очікувалося, що у Львові буде три мажоритарних округи, які будуть розподілені між «Свободою» (І. Фаріон),

«Батьківщиною» (Т. Стецьків) і «Фронтом Змін» (А. Парубій) [22; 23]. Тим не менш у прес-службі Львівської облорганізації ВО «Свобода», коментуючи інформацію про узгодження опозиційних кандидатів, заперечили ці відомості: «Заявляємо, що ця інформація не відповідає дійсності. Мета подібного вкиду – очевидна: внести розкол у діяльність КОДу на Львівщині» [24]. Очевидно подібна заява була зумовлена невизначеністю лідерів «Свободи» щодо способу своєї участі у парламентських виборах. Це побічно підтверджується і тим, що 22 квітня Ю. Тимошенко спробувала втримати «Свободу» (як і «УДАР») від такого кроку, заявивши, що «самостійна гра» О. Тягнибока і В. Кличка є головною загрозою для опозиції [25].

Іншим свідченням негараздів у стосунках між «Свободою» та «Фронтом Змін» і «Батьківщино» була реакція на заяву Ю. Тимошенко О. Тягнибока, який 23 квітня (у своєму блозі) написав, що зазначене «інтерв'ю голови «Батьківщини» в газеті «Дзеркало тижня» викликало шквал обурення активістів та прихильників «Свободи». Люди шоковані: в той час, коли «Свобода» веде активну агітацію за Комітет опору диктатурі, отримуємо випади проти нашої політичної сили, некоректні порівняння та неприхований шантаж союзників по опозиції» [27]. За словами О.Тягнибока такі заяви виглядали як грубе порушення умов взаємонепоборювання і взаємоненападу, викладених в Угоді про спільні дії Об'єднаної опозиції України, яку 22 січня 2012 р. підписали політичні сили, що входять у КОД. Він натякнув, що одна така заява не лише може відкинути переговорний процес в об'єднаній опозиції щонайменше на три місяці назад, але й здатна взагалі перекреслити все те, що було досягнуто в процесі об'єднання опозиційних сил. Крім того, він аргументував таку позиції своєї партії тим, що дві чи три опозиційні колони сумарно набирають на 6–7% більше, ніж так званий «єдиний список», додавши, що це є закономірним явищем, адже кожна партія (особливо «Свобода» як ідеологічна політична сила) має своїх твердих прихильників, які далеко не завжди згодні голосувати за носіїв чужих їм ідей. «Ми свідомі того, що для багатьох прихильників наших нинішніх політичних партнерів може бути неприйнятною і присутність «Свободи» у гіпотетичному «єдиному списку». Чи готове українське суспільство на догоду абстрактному «об'єднанню заради об'єднання» пожертвувати цією перевагою, яка здатна забезпечити перемогу опозиції? Думаємо, питання – рито-

ричне. Очевидно, потрібно поважати переконання своїх виборців, їхнє право вибору та не заганяти українців у ситуацію «вибору без вибору» [27].

Тим не менш окремі вислови провідних діячів «Свободи», зокрема, Ю. Михальчишина, знову стали подразником для українського суспільства. Так, цей депутат-свободівець Львівської міськради 25 квітня на марші вишиванок на честь дивізії «Галичина» (організатором якого був львівський «Автономний Опір», який він же, Михальчишин, і очолює) сказав буквально наступне: «Сьогодні ми, на жаль, не можемо підняти синьо-жовтий прапор, бо цей прапор – не нашої держави. Це прапор, який висить над будівлями прокуратури, цей прапор на плечі в тих, хто гумовими кийками б'є українських студентів й пенсіонерів, коли вони виходять на законний протест. Тому ми цей прапор акуратно згорнемо і, приклавши до серця, заховаємо до кращих часів» [28].

5 квітня 2012 р. на шпальтах популярної газети «День» було опубліковано відкритого листа до лідерів Комітету опору диктатурі, який, зокрема, підписали головний редактор незалежного культурологічного журналу «Ї» Т. Возняк, ведучий каналу TVi, оглядач журналу «Український тиждень» Ю. Макаров, політичні аналітики О. Кривдик, Є. Магда, представник української діаспори в Канаді та США та інші (усього близько сорока осіб). Усі вони вимагали, аби комітет припинив будь-яку співпрацю з ВО «Свобода» і доводили антидемократичний характер діяльності «Свободи», яка насправді працювала не на консолідацію суспільства в боротьбі проти режиму Януковича, а сприяла розколу України [18].

Втім у КОДі, вустами народного депутата від БЮТ-«Батьківщини» В. Бондаренка, заявили, що у Комітеті опору диктатурі не обговорюють можливість виключення зі своїх лав ВО «Свобода» [19]. В свою чергу «Свободівці», зокрема І. Мірошніченко назвав осіб, що підписалися під вищевказаною «Заявою» українофобами «всіх мастей – від сумнозвісних космополітичних лібералів і цинічних грантососів західних фондів до лівацьких екстремістів та мракобісних пропагандистів «євразійства», що їх з якогось дива охрестили «українською демократичною інтелігенцією» [26].

На весні 2012 р. «Свобода» наполегливо прагнула утвердити свою позитивну репутацію. Так, перебуваючи в березні у Закарпатті голова партії заявив, що одним з небезпечних моментів жовтневих

виборів будуть масові фальсифікації. «Боротьба буде надзвичайно жорсткою. Тим більше, мабуть ніхто не сумнівається, що будуть просто шалені фальсифікації. Використовуватимуться всі методі, які і раніше використовувалися, і, очевидно, будуть новітні технології. То, що фальсифікації будуть – поза сумнівом. Тим більше, що останні вибори в місцеві органи влади (не в жовтні, а довибори) це підтверджують», – сказав О. Тягнибок [12].

За його твердженням, відчувався тиск на симпатиків і членів партії, котрих «трясуть», «насилають перевірки», «роблять абсурдні речі», через тиск плади прибічники партії змушені були згортати власний бізнес. «Почалися не просто політичні репресії щодо лідерів опозиції на центральному рівні, а почалися репесії перекидуватися безпосередньо на місця. Це є відчуття того, що у повітрі запахло виборами, що влада не буде гребувати ніякими методами, аби досягти своєї мети – отримати конституційну більшість в парламенті. Ті події, які зараз відбуваються, показують, що нас може очікувати найближчим часом. Політичні репресії проти опозиційних сил почалися масово, зокрема, проти ВО «Свобода», – заявив її лідер [12]. 25 березня О. Тягнибок на прес-конференції в Луцьку заявив, що влада розпочала операцію «Супутник», згідно з якою підприємці-члени «Свободи» піддаються терору і репресіям [13].

В свою чергу, «Свобода» здійснила низку акцій, смолоскипних маршів, мітингів тощо на пошану героїв Крут, Карпатської України, УПА, з протестами проти зловживань влади (як наприклад, 26 березня 2012 р. у Києві було проведено акцію пікетування Київської міської державної адміністрації із гаслом «Геть Попова! Геть забудови!» [14]) тощо. Проте партія так і не висунула свого конкретного економічного плану ані місцевого рівня, ані загальнодержавного, окрім загальних вимог націоналізації, вироблення нового Податкового кодексу тощо. Натомість партія, за свідченням О. Тягнибока, почала обговорювати питання як вона буде діяти в ніч з 28 на 29 жовтня 2012 р., коли будуть фальсифікації й влада спробує придушити перші протести громадян. На це лідер «Свободи» заявив, що його партія підійматиме революцію [20].

Втім, відстежимо, а що про шанси «Свободи», зокрема навесні 2012 р., говорила соціологія. Згідно з результатами опитувань Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), які були проведені з лютого 2011 по лютий 2012 рр.[1], ВО «Свобода» ще рік тому

маючи 5,9%, на той час отримувало 5,5% [3]. Підсумки опитування тим не менш свідчать, «Свобода» таки зберігала шанси потрапити до Верховної Ради. При цьому, варто зауважити, що попри те, що чимало вітчизняних інтелектуалів (зокрема Т. Возняк, І. Лосєв, С. Грабовський, М. Маринович, Б. Гудзяк, Я. Грицак та інші) мали великі сумніви щодо дійсної патріотичності керівництва «Свободи» тощо, як слушно зазначав О. Крамаренко, на електоральні симпатії українців до цієї політичної сили той дискурс ніяким чином не впливав, а симпатії до партії продовжували зростати так, якби його не було взагалі [6]. Аналітик небезпідставно пов'язував таке становище із українською політичною дійсністю: «Звичайно, що зростанню її популярності на електоральному полі України сприяє в першу чергу наступальна антиукраїнська політика режиму Януковича. Погодьтеся, така політика якнайкраще кореспондується зі свободівською «Програмою захисту українців» та спонукає останніх до протестного голосування саме за ВО «Свобода». Свої п'ять копійок на зростаючий рейтинг «Свободи», звичайно, додав і одночасний, нібито на помах диригентської палички, остаточний занепад усіх без винятку національно-демократичних партій України та зрадливе пристосуванство їхніх очільників, які заради особистого політичного безсмертя сьогодні вже попролазили до передвиборчих списків партій компрадорського капіталу [6].

Втім, за даними того ж КМІС, якби вибори проходили у другій половині лютого 2012 р., то «Свобода» б до парламенту не потрапила – прихильність їй віддали 3,4% опитуваних [8]. В березні опитування провела й соціологічна група «Рейтинг», в якій на питання «Якби вибори проводилися б сьогодні» за «Свободу» віддали б свої голоси 4,3% опитуваних [15]. Водночас, в Інтернет-мережі, в опитуванні який проводив М. Найєм на своїй сторінці у Facebook на питання «Якби вибори Президента відбувалися б сьогодні, за кого б Ви віддали свій голос?» (2 квітня 2012 р.) О. Тягнибок впевнено лідирував із 21,06% голосів тих, хто проголосував [16]. Цей факт яскраво свідчив про активність активістів «Свободи», як правило молодого віку, у світовому павутинні. На кінець квітня 2012 р. ситуація склалася така, що якби вибори до Верховної Ради України відбулися у цей час, то об'єднані сили опозиції набрали би більшу кількість голосів, ніж Партія регіонів разом із комуністами. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» самостійно впевнено долало про-

хідний бар'єр. На межі квітня – травня за націоналістів готові були голосувати 5,7% тих, хто мав намір взяти участь у виборах [29].

Слід зазначити й на активності й самого лідера «Свободи», який не лише веде свій блок в «Українській правді» чи власну сторінку в соціальній мережі Facebook, але впродовж зими – весни 2012 р. об'їздив особисто чи не усі регіони України, включно із районними центрами. Цікаво, що у Дніпропетровську 30 березня він навіть заявив, що саме з цього регіону розпочнеться революція проти режиму Януковича [17], очевидно натякаючи, що це батьківщина Ю. Тимошенко.

На весні 2012 р., як власне й у зимку, «Свобода» та її лідер О. Тягнибок продовжували гостро критикувати владу, проте щоправда як правило з ідеологічно-патріотичного боку. Так, наприклад О. Тягнибок вже 7 березня заявив: «Режим Януковича опинився в глибокій міжнародній ізоляції. Разом з цим, партія влади стрімко і безповоротно втрачає підтримку всередині країни. І що для неї особливо загрозливо – навіть у своїй «вотчині» на Донбасі. Усі соціологічні опитування свідчать, що на майбутніх парламентських виборах перемогу здобудуть опозиційні політичні сили, об'єднані в Комітеті опору диктатурі» [7].

Зазначені вище нюанси ідеологічного спектру, тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимово-весняний період 2011–2012 рр. як щодо її позиції у опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції.

По-перше: на кінець травня 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції).

По-друге: «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок літа 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії.

Тим не менш, на кінець весни 2012 р. так остаточно і не було зрозумілим чи піде «Свобода» на парламентські вибори у загально-

му списку КОДу чи самостійно, як і те, яку саме програму представлятиме партія – підтримає виборчу програму об'єднаної опозиції (КОДу) чи висуне власну, відповідну до своїх ідеологічних засад. Очевидно, що усі крапки над «і» у цьому питанні мали б бути розставленими влітку 2012 ж року.

Тактика боротьби та ідеологічні засади (червень – серпень 2012 р.)

Влітку 2012 р. нарешті розв'язалося питання, яке цікавило багатьох виборців, чи піде ВО «Свобода» на вибори окремим партійним списком, чи спільним із іншими членами КОДу в рамках т.зв. Об'єднаної опозиції. «Свобода» очікувано зареєструвала у ЦВК власний список. Сам О. Тягнибок, перебуваючи у США, пояснював таке рішення наступним: «Разом з нашими партнерами ми робили закриту соціологію, яка показала, що якщо іде єдиний список – «Свобода», «Батьківщина» і «Фронт», то ми набираємо набагато менше, ніж ми ідемо окремо» [30]. 1 серпня 2012 р. на своєму передвиборчому з'їзді партія затвердила список кандидатів по багатомандатному виборчому округу. Його першу десятку склали: 1. О. Тягнибок; 2. Б. Бенюк; 3. А. Мохник; 4. І. Мірошниченко; 5. О. Шевченко; 6. А. Вітів; 7. О. Панькевич; 8. І. Швайка; 9. П. Кириленко; 10. І. Янків [35; 44].

Що стосується мажоритарних округів, то на цьому фронті передвиборчої боротьби партії – члени КОДу узгодили своїх кандидатів, внаслідок чого ВО «Свобода» отримала для своїх представників 35 виборчих округів [31; 33]. Серед числа претендентів відзначу таких знакових для «Свободи» партійців як: голова Івано-Франківської обласної парторганізації, голова Івано-Франківської обласної ради О. Сич (В.о. № 83, Івано-Франківськ), член Політради партії, депутат Львівської обласної ради, кандидат філологічних наук І. Фаріон (В.о. №116, Львів, Залізничний район), член Політради партії, заступник голови Львівської обласної парторганізації, кандидат політичних наук Ю. Михальчишин (В.о. № 18, Львів, Личаківський район), брат голови ВО «Свобода», член Львівського обласного парткомітету, депутат Львівської обласної ради А. Тягнибок (В.о. №125, Старий Самбір, Львівська область), голова Київської міської парторганізації, депутат Київської обласної ради А. Іллєнко (В.о. №215, Київ, Деснянський район) та інші [35; 44]. В рамках КОДу було також домовлено, що «Свобода» та

об'єднана опозиція («Батьківщина») координуватимуть свої дії, зокрема, в окружних та дільничних виборчих комісіях, а також при організації роботи спостерігачів [31; 33].

З чим же йшла «Свобода» на вибори? Комплексний аналіз передвиборчої програми партії та заяв її провідників, дозволяє сумарно вивести основні засади виборчих ініціатив цієї політичної сили. В цілому, за словами О.Тягнибока, виборча програма «Свободи» була спрямована на усунення від влади режиму Президента В. Януковича і проведення докорінних змін у країні. Він пояснив, що на першому етапі важливо було б прийняти закон про імпічмент Президенту, а також висловити недовіру уряду Азарова-Тігіпка-Табачника і відправити його у відставку в повному складі [32; 34; 36]. На другому етапі «Свобода» планувала запропонувати на розгляд суспільства проект Національної Конституції, розроблений ще в 2008 р., а також законопроекти, які дозволили б провести кардинальні зміни в усіх галузях життя. Серед першочергових завдань «Свободи» скасування всіх незаконних, а також антиукраїнських антинародних рішень режиму Януковича і в першу чергу – денонсація «харківських угод», відміна пенсійної реформи та Податкового кодексу [32; 36]. Це стосувалося законів «Про стратегічні підприємства» (тобто повернути у власність держави стратегічні підприємства та природні монополії [34]), «Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення», «Про захист української мови» (й, водночас, скасувати антиукраїнський закон Ківалова-Колесніченка «Про засади державної мовної політики» [36]), новий справедливий Податковий кодекс, Виборчий кодекс, а також про формування судової та правоохоронних систем на новій основі, у тому числі з використанням досвіду Грузії. Принциповими для «Свободи» були законопроекти про люстрацію (пропонувалося призначати на звільнені після люстрації вакансії молодих фахівців, випускників українських вишів, відібраних за критеріями патріотизму і професіоналізму), про заборону комуністичної ідеології, про державне визнання ОУН-УПА (визнати вояків ОУН-УПА учасниками національно-визвольної боротьби за державну Незалежність України; надати їм належні пільги і компенсувати недодані за роки Незалежності; оголосити 14 жовтня – День створення УПА – державним святом) [32; 36].

Загалом в арсеналі «Свободи», за словами її керівника, вже було близько двох десятків готових законопроектів і, насамперед,

проект Конституції України. Серед згаданих законопроектів, зокрема, й проекти законів про люстрацію, про заборону комуністичної ідеології. Щодо останнього, то згідно із партійною Програмою захисту українців, «Свобода» воліла б провести публічний судовий процес (свого роду «Нюрнберг-2»), тобто «здійснити публічний судовий процес над комунізмом» [30]. Як один з кроків для цього пропонувалося «відновити кримінальну справу за фактом Голодомору 1932–33 років, який визнаний геноцидом українського народу, тобто, злочином, який не має терміну давності» [30].

В цьому контексті, партія пропонувала також «заборонити використання знущальних щодо українців імперсько-більшовицьких символів, відзначень дат, пам'ятників та назв на честь катів України. Заборонити на території України спорудження будь-яких імперських пам'ятників та символів, які прославляють історію держав – окупантів» [30]. І, насамкінець, – «Створити спеціальну слідчу структуру для розшуку злочинців, які нищили українську націю. І після виявлення – притягати до кримінальної відповідальності» [30].

«Свобода» планувала також проголосувати за пролонгування мораторію на продаж землі, термін дії якого стікав 1 січня 2013 р. На далі ж – провести всеукраїнський референдум. Причому, як пояснював таку позицію О.Тянибок, «не з питання, чи ви «за», чи «проти» торгівлі землею, а референдум провести з питання ухвалення конкретного закону» [30]. Така позиція пояснювалася тим, що українське законодавство побудоване таким чином, що будь-яке рішення референдуму потім повинно бути підтверджено Верховною Радою. Якщо голосується не за питання – «так» чи «ні», а голосується за закон, то тоді можна обійти Верховну Раду. Якщо на референдумі буде проголосовано текст закону, то Президент буде зобов'язаний його підписати, – аргументував О. Тягнибок [30]. Саме тому «Свобода» й пропонувала законопроект, в якому було б зафіксовано заборону торгівлі землею сільськогосподарського призначення, а натомість визначатиметься довготермінова оренда, навіть – з правом родинної спадщини, але не приватизація, заборона приватизації землі іноземцями та особами без громадянства, дозвіл на приватизацію присадибних ділянок, землю під об'єктами нерухомості, а також – паї, які люди отримали законним чином у результаті розпаювання. Крім того, партія виступала за те, аби ці земельні ділянки можна було б продавати тільки попередньо

створеному Національному земельному банку з відповідним попереднім проведенням кадастру та повної інвентаризації землі [30].

Що ж стосувалося податкової реформи, то в цьому питанні між «Свободою» та об'єднаною опозицією («Батьківщина») виявилися певні розбіжності. О. Тягнибок пояснював їх наступним чином: «Наприклад, наші партнери підтримують позицію формування прогресивної шкали оподаткування, яку пропонує «Свобода»: великий бізнес – великі податки, малий бізнес – малі податки. Я сподіваюся, що інші норми, скажімо, податок на розкіш чи скасування оподаткування україномовної продукції, наші партнери також підтримають. Не так, як Азаров і Тигіпко податок на розкіш вирішили формувати, беручи його, скажімо, для автомобілів, виходячи з об'єму двигуна, а не вартості автомобіля. Тобто, людина яка має старий Мерседес, що коштує 6–7 тисяч доларів, але з великим об'ємом двигуна має платити таку ж суму, як і той, хто має Майбах новесенький. Що стосується нерухомості. Той, хто має квартиру площею понад 200 квадратних метрів чи будинок понад 400 метрів, буде платити таку суму, як Янукович за своє Міжгір'я. Хоча насправді Янукович за своє Міжгір'я нічого не буде платити, бо Азаров і Тигіпко запропонували брати на розкіш тільки з фізичних осіб, а не з юридичних. А вони всі ті майбахи, міжгір'я оформляють на юридичних осіб. А наш простий хлоп, який має того Мерседеса, звісно оформляє на себе, буде змушений платити податок на розкіш. Це при теперішній редакції Податкового Кодексу, запропонованого нашою владою» [30]. Свободівці, зокрема, пропонували запровадити низькі податки для малого бізнесу та високі – для великого, податок на розкіш, скасування податку на україномовну продукцію [34], скасувати податок на додану вартість, запровадити єдиний соціальний податок із доходів громадян з прогресивною шкалою оподаткування та базовою ставкою 20%, не оподатковувати доходи громадян у розмірі мінімальної заробітної плати, встановити прогресивні податки на розкіш [36].

Проте були у програмі «Свободи» й певні неузгодження чи протиріччя, часто декларативного характеру. Так, наприклад, теза: «Не оподатковувати доходи громадян у розмірі мінімальної заробітної плати. Встановити прогресивні податки на розкіш (на нерухомість, предмети розкоші тощо). Направляти як мінімум 30% надходжень від податків на розкіш на зниження споживчих цін на товари першої необхідності» викликає певні зауваги. Справа у

тому, як зазначали критики, що ПДВ разом з податком на доходи фізичний осіб – є найбільш збираними податками не тільки в Україні, а й, взагалі, практично в усіх країнах, де є хоча б якесь системне народне господарство та податкова система. Як правило споживачі сплачують ПДВ у складі цін за товари та послуги, а податок з доходів платиться у 15%. «Свобода» ж пропонує громадянам платити за прогресивною шкалою, тобто буде й більше, ніж базова 20% ставка [39]. З бідних, згідно із задекларованим, партія взагалі, нічого не стягувати не збирається. Хто ж тоді платитиме? Декларативно – це багатій. Але згідно із програмою «Свободи» таких багатіїв в Україні вже не буде, позаяк підприємства (стратегічні) та надрові видобудники будуть націоналізовані й віддані під державні монополії [39].

Викликає питання й намагання «перевірити законність приватизації усіх великих підприємств (у яких середньооблікова кількість працівників перевищує тисячу осіб у рік або обсяг валового доходу від реалізації продукту в рік перевищує п'ятдесят мільйонів гривень)» і «повернути незаконно приватизовані об'єкти у державну власність та власність трудових колективів» [36]. Чи знайдуться в Україні законно приватизовані великі і середні підприємства. Очевидно, що майже не буде жодного. А отже – настане час суцільної націоналізації й нової соціальної напруги.

Фактично ж приватна власність буде знищена, а твердження про народну власність взагалі не витримує критики, бо ніби-то забезпечилася б от цим планом: «Забезпечити можливість найманим працівникам набути право власності на підприємства державної та комунальної форм власності, брати участь у їхньому управлінні та в справедливому розподілі прибутків. Дозволити працівникам продавати свою частку в підприємстві виключно відповідному підприємству. Зобов'язати працівників, які припинили трудові відносини з підприємством, продати свою частку цьому підприємству» [36].

«Свобода» обіцяла також прийняти у Верховній Раді новий Виборчий кодекс, який передбачатиме заборону платної політичної реклами, пропорційну систему виборів з відкритими виборчими списками, справедливий порядок формування комісій, унеможливлення фальсифікацій. Що стосується законопроекту про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах, то тут було передбачено запровадження процедури виборності та відкликання місцевих суддів (терміном на 5 років) [34; 36].

Крім того, «Свобода» виступала за те, аби «зобов'язати кандидатів на всі виборні посади зазначати в офіційних біографіях національну приналежність, усі партійні та державні посади (від радянських часів) і судимості, зокрема, погашені; запровадити голосування народних депутатів за відбитком пальця; скасувати депутатську недоторканність щодо кримінальних та економічних злочинів; забезпечити територіальним громадам право відкликати депутатів рад усіх рівнів, суддів місцевих судів та право висловити недовіру голові виконавчого комітету, землевпорядникові й керівникові відділу внутрішніх справ шляхом референдуму» [36].

«Свобода» запропонувала виборцям також: повернути до комунальної власності підприємства-монополісти електро-, газо-, тепло- і водопостачання та водовідведення; перевірити законність приватизації усіх великих підприємств; повертати у державну власність та власність трудових колективів підприємства, власники яких не виконують соціальних, інвестиційних та інших зобов'язань; забезпечити можливість найманим працівникам набути право власності на підприємства державної та комунальної власності, брати участь у їхньому управлінні та справедливому розподілі прибутків; провести повну інвентаризацію всієї землі та нерухомості України; створити Єдиний державний реєстр прав на нерухомість та землю і забезпечити його відкритість та прозорість; ухвалити державну комплексну програму розвитку кооперативного руху на селі; зобов'язати осіб, які вивели капітали в офшори, повернути їх в Україну та сплатити з них усі належні податки; націоналізувати підприємства, заарештувати банківські рахунки та конфіскувати майно порушників; забезпечити контроль держави над банківською сферою (державні банки мають становити щонайменше 30% банківського капіталу країни); заборонити іноземним особам володіти контрольними пакетами банків; обмежити законом лихварські відсотки за банківськими кредитами для населення та підприємств України; ліквідувати соціальну прірву між багатими та бідними, стимулюючи розвиток середнього класу, який становитиме не менше ніж 60% від працездатного населення; забезпечити безвідсоткові цільові державні кредити на відкриття власної справи; запровадити соціально справедливу спрощену систему оподаткування; зменшити фіскальний тиск держави на всі верстви суспільства, які виробляють національний продукт, зокрема, на дрібне та середнє підприємництво; забезпечити пільгові

умови повернення на Батьківщину всіх українських заробітчан, а зароблені ними гроші і майно, за умови їх вкладення у підприємницьку діяльність в Україні, вважати інвестиціями, які не оподатковуються; затвердити державну житлову програму, згідно з якою сім'я з трьома дітьми отримує державний безвідсотковий кредит, сім'я з чотирма дітьми – державний безвідсотковий кредит, 50% якого підлягає поверненню, сім'я з п'ятьма дітьми і більше – безкоштовне житло від держави; запровадити погодинну оплату праці; встановити п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною погодинною заробітною платою у працівників бюджетної сфери; узалежнити пенсійний вік від середньої тривалості життя; встановити пряму залежність розміру пенсії від стажу роботи та допустиме п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною пенсією для солідарної пенсійної системи тощо [36].

Відтак, цілком можна погодитися з наступними підсумками: 1. «Свобода» ліквідує великий бізнес, оскільки він стратегічний, шляхом його націоналізації; 2. Впровадить державну монополію практично на весь енергосектор та транзит (не тільки енергоносіїв, але всього взагалі); 3. Значно виросте державний сектор: згаданий великий бізнес, 30% банківського сектору; 4. Держава фінансуватиме пільги населенню, кредити національному виробнику з невеликого та середнього бізнесу, селянам; 5. Водночас, держава вимагатиме від бізнесу участі в державних програмах (житло (пункт 55 програми партії), пам'ятки культури та архітектури (пункт 16); 6. Право приватної власності буде обмежене до рівня кооперативно-НТП/МП-шного соціалізму горбачовської перебудови; 7. Економічний ізоляціонізм: імпортозаміщення, обмеження експорту тільки тим, що нам самім не потрібно. Ясно, що під контролем держави; 8. Податковий тягар для людей виросте, але мусить бути скомпенсований соціальними програмами переважно за рахунок бізнесу; 9. Більш-менш чітко у Програмі артикульовані наміри стосовно подальшого розвитку видобувної економіки, заснованої на сировині та енергоносіях, а також на географічному становищі (транзит). Трохи уваги приділяється намірам розвивати виробництво малої сільгосптехніки. Стосовно решти можливих галузей – тільки спорадичні декларації; 10. Програма написана у стилістиці реформаторських ініціатив комуністичної «демократичної» верхівки горбачовського СРСР, тобто капіталізм без капіталізму, власність без власності, щоб ринок, але ніхто не програв, щоб були

підприємці, але за їх рахунок, шоб пролетаріат та інтелігенція квартири отримували, щоб дороги ремонтували та пам'ятки старини відновлювали; 11. Програму розраховано на найманих працівників з низькими заробітками, на бюджетників та на тих, кому економіка автоматично «додасться, якщо українська Україна постане» [39].

Відтак, складається враження, що програма «Свободи», це погано обміркована програма побудови в Україні соціалізму, який мало враховував сучасні тенденції світового соціально-економічного державного розвитку. Так званого соціалізму з українським обличчям, рясно обкладеного практикою ізоляціоналізму, і не більше. Здається українці таке вже переживали – в СРСР, за винятком українізації та націоналізму. Залишається лише порівняти програму «Свободи» із соціальним та економічним блоками програм Комуністичної чи Соціалістичної партій України. Відмінностей практично помітно не буде.

Ще більш яскраво відчувається цей факт, коли про своє бачення розвитку України говорять деякі лідери «Свободи». Так, зокрема, для Ю. Михальчишина новий суспільний лад виглядає як «національно однорідна, соціально справедлива держава без олігархів і злидарів, яка забезпечуватиме кожному українцеві життєвий рівень європейського середнього класу, націоналізує незаконно приватизовані виробничі потужності, перебудує економіку із збиткової і залежної від імпорту не лише продуктів розкоші, а й продуктів харчування на успішну, самодостатню і головне – ефективну в умовах сучасної економічної нестабільності у світі господарську систему» [40]. Ідеалізм, популізм чи елементарне примітивне тлумачення націонал-соціалізму? Очевидно – суміш усього разом з домішкою екзальтованості, адже прогнозування цим діячем можливої революційної ситуації в Україні спирається у Ю. Михальчишина «на історичний досвід європейських революцій або революцій у постколоніальних країнах третього світу» [40], отже на початок – середину XX ст., коли були популярними національно-визвольні рухи під прапорами анархо-синдикалізму чи соціалістичних ідеологій.

Подібне співставлення (програм ВО «Свобода» і КПУ) було здійснено 19 серпня 2012 р. й в сюжеті програми «Підсумки з Вахтангом Кіпіані» на телеканалі ТВІ. Втім, справедливо буде й зауважити на тому, що, як зазначали провідники «Свободи», такі порівняння були певною мірою відносними. Так, член Політради ВО

«Свобода» І.Мірошниченко, у своєму блозі наголошував, що ВО «Свобода» у своїй економічній програмі, на відміну від комуністів, пропонує модель консервативного типу – «модель народного капіталізму», або, як її ще називають, «модель соціально орієнтованої ринкової економіки» на зразок таких країн як Австрія, Швейцарія, Норвегія, Ірландія, Швеція, Данія тощо, де націоналістичні сили були присутні у парламентах цих держав. Зазначена модель, окрім того, що утвердилася в багатьох західних країнах, набуває нових обрисів, що викликано зміною світового й національних економічних світоглядів. До нових ознак, які співзвучні із пунктами передвиборчої програми ВО «Свобода», він співвідносить такі: поширення і зміцнення позицій підприємництва та середнього класу – «критичної сили в економічному розвитку», завдяки зусиллям якої приростає реальне багатство; підвищення ролі вільної конкуренції як універсального засобу забезпечення рівного доступу до ресурсів та унеможливлення їх монополізації, протистояння правлінню олігархічних структур; підтримання сильних традицій поваги до права власності як основи економічного зростання національних економік; скорочення розриву між рівнями доходів, а відповідно, і добробуту різних прошарків суспільства; розробка і впровадження державних і регіональних програм підтримки та заохочення інновацій на підприємствах малого і середнього підприємництва; розвиток фінансового ринку, що сприяє підприємницькій діяльності; обмеження державного втручання в економіку, дерегуляція економічних процесів; розосередження контролю над капіталом, стимулювання його нагромадження; надання можливостей і гарантованого права дедалі більшій кількості власників ухвалювати самостійні рішення в процесі управління поза державним контролем, перехід керівництва компаніями від власників до найманих топ-менеджерів, що підвищує рівень компетентності управління, відділяє політичну владу від економічної [43].

Разом з тим, в ідеологічно-пропагандистському напрямі окремі лідери «Свободи» й надалі допускали досить сумнівні та недолугі з точки зору політичної культури вислови, що, з одного боку, можна обумовити політичною недосвідченістю, з іншого ж – банальним невмінням стримувати свої справжні переконання, які з огляду на передвиборчу доцільність не оприлюднювалися в офіційних заявах партії. Так, наприклад, голова Київської організації ВО «Свобода» А. Іллєнко заявив 1 серпня 2012 р. на з'їзді партії у Києві про наміри

«перестріляти їх усіх» після перемоги на парламентських виборах. Він, зокрема, виголосив: «Зараз вони всі будуть використовувати бабло, гнилу гречку, свою брехню й фальсифікації. Але в них немає головного – ідеї, заради якої вони живуть. У нас же ця ідея є. Тому я вірю, що ми 28 жовтня переможемо цих уродів, і перестріляємо їх усіх» [37]. Відтак голова партії О. Тягнибок змушений був на брифінгу по завершенню з'їзду корегувати й пом'ягшувати слова свого соратника, мовляв: «У нас у партії є внутрішнє гасло «розстріляємо їх списками». Це означає, що кожен виборець, ставлячи позначку в бюлетені, робить постріл проти опонента» [37].

В гуманітарній сфері партія виступала за те, щоби: ухвалити Закон «Про захист української мови»; створити Державний комітет мовної політики; запровадити обов'язковий іспит з української мови для держслужбовців та кандидатів на виборні посади; зобов'язати всіх держслужбовців вживати українську мову на роботі та під час публічних виступів; скасувати оподаткування на україномовне книговидання, аудіо- та відеопродукцію, програмне забезпечення; збільшити ввізне мито на іноземну поліграфічну, аудіо- та відеопродукцію; запровадити податок на ретрансляцію іноземних радіо- та телепрограм, тиражування та прокат музичної і кінопродукції; спрямувати кожну шосту гривню з прибутку від прокату іноземної кінопродукції на розвиток вітчизняної кіноіндустрії; регламентувати вживання української мови у ЗМІ відповідно до кількості українців – не менше ніж 78% від друкованої площі та ефірного часу; зобов'язати усі ЗМІ інформувати громадян про всіх своїх власників (для преси – у кожному номері; для ТБ та радіо – щоденно в ефірі); налагодити вітчизняне виробництво україномовного програмного забезпечення для державних установ, навчальних закладів і вільного продажу; зобов'язати бюджетні установи користуватися лише українським програмним продуктом; встановити в паспорті та свідоцтві про народження графу «національність»; відкрити всі архіви ВЧК-ҐПУ-НКВД-МҐБ-КҐБ, які зберігаються у Центральному та обласних архівах СБУ; ухвалити новий закон про громадянство, який унеможливить практику подвійного громадянства; заборонити рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв на всій території України; запровадити кримінальну відповідальність за пропаганду наркоманії та сексуальних збочень [36].

Партія заявила, що прагнутиме також «ліквідувати обласні та районні державні адміністрації, передати їхні повноваження виконкомам місцевих рад» [36]. Виконкоми мали б формуватися й бути підзвітними обласним радам, а сільради при цьому, як первісні ланцюги, повинні отримати максимум повноважень, фінансів й збирати податки. Проте, про що варто зауважити, сам лідер «Свободи» був не надто послідовний у дотриманні програмних цілей. Так, наприклад, 17 серпня 2012 р., перебуваючи у Полтаві, він заявив, що поряд з виконкомами, замість голів ОДА чи губернаторів (нагадаю, до речі, що в Україні не існує таких посад як губернатори), має бути «представник Президента в області» і цей представник повинен бути «прокурором, який слідкує за виконанням указів Президента, постанов уряду і дотримання законодавства», на що деякі ЗМІ відреагували (чи то жартома, чи то застерігаючи громадян), що «Свобода» не погребує створити в Україні такий собі «інститут гауляйтерів» [38].

Основними методами виборчої тактики «Свободи» були чотири шляхи звернення до виборців: преса (партійний часопис «Свобода»), телебачення (як правило політичні ток-шоу на провідних телеканалах), мережа Інтернет (головний та регіональні сайти ВО «Свобода», особисті блоги і сторінки лідерів партії та соціальні мережі), а також безпосередні зустрічі з людьми у різних регіонах країни. Щодо останнього, що в ексклюзивному інтерв'ю агенції «Інтерфакс-Україна» О. Тягнибок зазначив, що за даними одного з аналітичних центрів*, який досліджував рейтинг протестних настроїв в Україні, «Свобода» провела понад 40% від загальної кількості протестних акцій, які відбулися в державі [34]. Варто зазначити, що в партії існувало управління з питань зв'язків з громадськістю. «Свобода», крім того, мала достатню кількість власних кваліфікованих піарщиків, які є членами партії. Якщо вірити О. Тягнибоку, його партія «ніколи в житті не користувалися послугами сторонніх політтехнологів» [30].

Джерела ж фінансування «Свободи» так і не були оприлюднені її керівництвом, а отже в суспільстві продовжували ширитися

* Всеукраїнське опитування проходило 10–19 лютого 2012 р. Методом інтерв'ю опитано 4006 респондентів, що мешкають в усіх областях України (включно з Києвом) та в Криму за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років. Ймовірна похибка вибірки не перевищує 1,6% [4].

усілякого роду чутки з цього приводу. Сам же голова партії мотивував таку непрозорість з боку «Свободи» тиском з боку влади на тих спонсорів, прізвища яких вже були оприлюднені. «Звичайно, ми оприлюднюємо прізвища тих людей. Щоправда, кожного разу після оприлюднення цих прізвищ у цих людей виникають проблеми. Одного разу на вимогу журналістів я назвав кілька прізвищ, – наголошував О. Тягнибок, – і на наступний день в усіх них була вже податкова, профілактична бесіда з владою, бізнеси знищені, зруйновані. Є відомий факт, який ми оприлюднювали, узгоджували на сесії Львівської обласної Ради, що Адміністрація Президента запустила спецоперацію «Супутник». Мета операції – знищити будь-який бізнес, зокрема, причетний до «Свободи» [30]. Як приклад, голова партії вказав, що у Львівській області є перелік 400 підприємств і 600 приватних підприємців, які мали причетність до фінансування будь-кого з опозиційних сил. І на кожному з тих підприємств, якщо представник є власником чи співвласником, засновником чи співзасновником або матеріально-відповідальним, скажімо, головним бухгалтером, ті підприємства почали «жучити», руйнувати і нищити» [30].

Що ж до цілей, які ставила перед собою партія у виборчих перегонах 2012 р., голова «Свободи» заявив, що його політична сила прагнутиме створити у парламенті фракцію націоналістів у 50 народних депутатів та здобути посаду спікера Верховної Ради України. О. Тягнибок також запевнив, що в жодному разі ані тактично, ані ситуативно його партія не буде співпрацювати ні з комуністами, ні з Партією регіонів, ні з будь-якими іншими антиукраїнськими силами [34]. На пряме ж запитання: чи може О. Тягнибок пообіцяти, що «Свобода» ніколи не піде на коаліцію з Партією регіонів та КПУ заради посади голови Верховної Ради, той відповів досить дивно, а саме: «Я нічого не обіцяю, але цього не може бути, тому що не може бути ніколи» [41]. При цьому голова «Свободи», у разі потрапляння його політичної сили до парламенту, сподівається отримати так звану «золоту акцію», яка й допоможе їм здобути місце спікера парламенту.

Таким чином можна зробити висновок, що «Свобода»:

По-перше: уникнула на старті виборчої кампанії внутрішніх чвар (принаймні очевидних для виборця);

По-друге: першу десятку виборчого списку склали визнані лідери партії, у список увійши також усі керівники місцевих партійних осередків;

По-третє: партія запропонувала виборцям чітку й докладну виборчу програму, основу якої склали ідеологія націоналізму та лівий соціально-економічний блок[2*].

1. Лещенко С. Арсеній Яценюк може замінити Юлію Тимошенко // Українська правда. – 2012. – 2 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/2/6959855;

2. Тягнибок советует украинцам бросаться на танк с патриотической силой // Сегодня. – 2012. – 4 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.segodnya.ua/news/14344740.html;

* За підсумками виборів до Верховної Ради України 2012 р. ВО «Свобода» здобуло по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу 10,44% голосів виборців (2 млн. 129 тис. 933 голоси «за»), посівши п'яте місце у виборчому міжпартійному списку і стала парламентською партією. Регіонально «Свобода» отримала такі відсотки «за» та рейтинги: Автономна Республіка Крим – 7637 голосів виборців (1.04%) – 7 місце поміж партіями, що брали участь у виборах; Вінницька обл. – 67024 (8.40%) – 5 місце; Волинська обл. – 90612 (17.98%) – 2 місце; Дніпропетровська обл. – 72257 (5.19%) – 5 місце; Донецька обл. – 23557 (1.20%) – 6 місце; Житомирська обл. – 44188 (7.47%) – 5 місце; Закарпатська обл. – 39160 (8.35%) – 4 місце; Запорізька обл. – 30758 (3.85%) – 5 місце; Івано-Франківська обл. – 222013 (33.79%) – 2 місце; Київська обл. – 93082 (10.84%) – 4 місце; Кіровоградська обл. – 26026 (6.22%) – 5 місце; Луганська обл. – 13203 (1.29%) – 6 місце; Львівська обл. – 499703 (38.02%) – 1 місце; Миколаївська обл. – 20356 (4.30%) – 5 місце; Одеська обл. – 28618 (3.30%) – 5 місце; Полтавська обл. – 54206 (7.94%) – 5 місце; Рівненська обл. – 87444 (16.63%) – 3 місце; Сумська обл. – 33783 (6.37%) – 5 місце; Тернопільська обл. – 176534 (31.22%) – 2 місце; Харківська обл. – 43461 (3.83%) – 5 місце; Херсонська обл. – 20255 (4.71%) – 5 місце; Хмельницька обл. – 75748 (11.79%) – 4 місце; Черкаська обл. – 59414 (9.48%) – 4 місце; Чернівецька обл. – 35450 (8.71%) – 4 місце; Чернігівська обл. – 31473 (5.98%) – 6 місце; м.Київ – 227118 (17.33%) – 3 місце; м.Севастополь – 2026 (1.37%) – 7 місце [45]. Крім того, по мажоритарних округах, попри зухвалі й часто неприховані фальсифікації з боку влади, «Свобода» провела до Верховної Ради 12 своїх кандидатів, якими стали: Є. Мельник (Волинська обл., ОВО №19), О. Сич (Івано-Франківська обл., ОВО №83), І. Фаріон (Львівська обл., ОВО №116), Ю. Михальчишин (Львівська обл., ОВО №118), І. Сех (Львівська обл., ОВО №119), А. Тягнибок (Львівська обл., ОВО №125), Ю. Бублик (Полтавська обл., ОВО №145), О. Осуховський (Рівненська обл., ОВО №152), О. Кайда (Тернопільська обл., ОВО №163), М. Головко (Рівненська обл., ОВО №164), І. Сабій (Хмельницька обл., ОВО №189), А. Іллєнко (м.Київ, ОВО №215) [45].

3. У «Свободи» падає рейтинг – дослідження // Експрес online. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.expres.ua/news/2012/03/06/61846;

4. «Свобода» впевнено долає 5% бар'єр на шляху до Верховної Ради // Свобода. Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/028299;

5. Рейтинг Тимошенко зростає, а Януковича і Тягнибока – падає // Українська правда. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/6/6960140;

6. Крамаренко О. ВО «Свобода»: є певні запитання // Українська правда. – 2012. – 4 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/4/6959792;

7. Олег Тягнибок: «Режим панікує, опинившись у повній міжнародній та внутрішній ізоляції» // Тягнибок.info. – 2012. – 7 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.tyahnybok.info/diyalnist/novyny/028329;

8. «Свобода» не проходить в Раду, а рейтинг Януковича – трохи піднявся // Українська правда. – 2012. – 9 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/14/6960579;

9. Ликоног О. Тягнибок за деньги «регионалов» не слезает с телеэкранов – Мороз // Газета по-українськи. – 2011. – 18 вересня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.gazeta.ua/ru/articles/politics/_tyagnibok-za-dengi-regionalov-ne-slezaet-s-teleekranov-moroz/400219;

10. Мороз програв суд Тягнибокові // Газета по-українськи. – 2012. – 15 березня.

11. На Хмельниччині влада веде системну війну проти «Свободи» та готує чергові провокації // Прес-служба Хмельницької обласної організації ВО «Свобода». – 2012. – 16 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.khmelnytskyy.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/028593;

12. Олег Тягнибок: "Свобода" не співпрацюватиме з угорським "Jobbik"-ом, який зазіхає на територію Закарпаття // Закарпаття.нет. – 2012. – 17 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakarpattya.net.ua/Special/94184-Oleh-Tiahnybok-%E2%80%9CSvoboda-ne-spivpratsiuvatyme-z-uhorskym-%E2%80%9CJobbik-om-iakyi-zazikhaie-na-terytoriiu-Zakarpattia;

13. Власть начала против оппозиции операцию «Спутник», – Тягнибок // Лига. Новости. – 2012. – 25 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/631741-vlast_nachala_protiv_oppozitsii_operatsiyu_sputnik_tyagnibok.htm;

14. Київська «Свобода» провела акцію «Геть Попова! Геть забудови!» // Свобода. Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 26 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/028844;

15. Оппозиция уверенно побеждает на выборах Партию регионов и КПУ – опрос // Delo.UA. – 2012. – 2 квітня [Електронний ресурс] Режим

доступу: http://delo.ua/ukraine/oppozicija-uverenno-pobezhdaet-na-vyborah-partiju-regionov-i-kpu-175717;

16. Найєм М. Президентский Facebook-опрос март-2012: первая тройка – Тягныбок, Гриценко, Тимошенко // Блог М. Найєма в «Українській правді». – 2012. – 2 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/nayem/4f79a3381aa9e;

17. Революция в Украине начнется с Днепропетровщины – Тягнибок // Подробности. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://podrobnosti.ua/opinion/2012/03/30/828849.html;

18. Яхно О. Тягнибок. «За» і «проти» // День. – 2012. – 5 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.day.kiev.ua/226447;

19. БЮТ: «Свобода» – не ангели, але з КОДу їх не виключать // Газета по-українськи. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_byut-svoboda-ne-angeli-ale-z-kodu-jih-ne-viklyuchat/430466;

20. Тягнибок предупредил украинцев, что в ночь выборов нужно готовиться к новой революции // FaceNews. – 2012. – 11 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://facenews.ua/34028/tjagnibok-predupredil-ukraintsev-chto-v-noch-viborov-nugno-gotovitsja-k-novoj-revolutsii.html;

21. Тягнибок зі «Свободою» йтиме до парламенту самостійно // Газета по-українськи. – 2012. – 12 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-zi-svobodoyu-jtime-do-parlamentu-samostijno/431399;

22. Яценюк, Тягнибок і Турчинов поділили округа у Львові // Дзеркало тижня. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/batkivschina,_front_zmin_i_svoboda_poperedno_podilili_okrugi_u_lvovi-100506.html;

23. Яценюк, Тягнибок і Турчинов поділили округа Львова? // Українська правда. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/13/6962726;

24. У Тягнибока запевняють, що Львів ще не ділили // Українська правда. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/13/6962733;

25. Юлия Тимошенко считает, что главной угрозой для оппозиции является самостоятельная игра Кличко и Тягнибока // Хвиля. – 2012. – 22 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://hvylya.org/news/exclusive/22694-timoshenko-dlja-nas-glavnaja-ugroza-eto-samostojatelnyj-pohod-udara-i-svobody.html;

26. Мірошниченко І. Відповідь українців українофобам, які прикрилися маскою «української демократичної інтелігенції» // Блог Ігоря Мірошниченка. – 2012. – 20 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/4f91681c36bda;

27. Тягнибок О. Позиція з приводу випадів лідера «Батьківщини» проти ВО «Свобода» в інтерв'ю, опублікованому в «Дзеркалі тижня» // Блог Олега Тягнибока. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4f95919e77702;

28. Михальчишин принципово проти національного прапору України // Antivos.info. – 2012. – 26 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://antivos.info/ukrnews/mppnpu;

29. Рейтинг «Свободи» росте – вже майже 6% // Свобода. Офіційний сайт. – 2012. – 27 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/029521.

30. Олег Тягнибок: «Ми розуміємо, що суспільство треба струсонути так, щоб люди прокинулися. Насправді, в Україні немає революційної ситуації зараз. Люди не задоволені тим, що відбувається, але не готові виходити на вулицю і захищати свої права» // Час і Події (Чикаго, США). – 2012. – № 24. – 6 червня.

31. «Свобода» и объединенная оппозиция распределили округа // Обком. – 2012. – 26 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://obkom.net.ua/news/2012-07-26/1341.shtml;

32. Після виборів Тягнибок відправить уряд у відставку та заборонить комуністичну ідеологію // Газета по-українськи. – 2012. – 26 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_pislya-viboriv-tyagnibok-vidpravit-uryad-u-vidstavku-ta-zaboronit-komunistichnu-/447576;

33. ВО «Свобода» та Об'єднана опозиція «Батьківщина» оголосили про завершення переговорів щодо участі у виборах до Верховної Ради та спільні дії у ВР // Офіційна сторінка Олега Тянибока. – 2012. – 26 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.tyahnybok.info/diyalnist/novyny/031610;

34. Тягнибок: Про кінцеву конфігурацію парламентських сил можна буде говорити лише після виборів // Електорат. – 2012. – 29 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://elektorat.te.ua/%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%97/%D1%82%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BA%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D1%83-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D1%96%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E-%D0%BF%D0%B0;

35. Список «Свободи» на виборах // Українська правда. – 2012. – 1 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/08/1/6970001;

36. Передвиборна програма Всеукраїнського об'єднання «Свобода» // Свобода. Офіційний веб-сайт ВО «Свобода». – 2012. – 9 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/dokumenty/inshi/031823;

37. Семиженко А. Тягнибок з Іллєнком забрехалися // Газета по-українськи. – 2012. – 1 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://

antivos.info/ukrnews/zapyzdilysya;

38. У Тягнибока появилась идея: вместо облгосадминистраций учредить институт гауляйтеров // Обком.net. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://obkom.net.ua/news/2012-08-18/1200.shtml;

39. Нотатки націонал-космополіта. Про економічну програму ВО «Свобода» // Живий журнал. Kerbasi. – 2012. – 20 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://kerbasi.livejournal.com/151935.html;

40. Програма Комуністичної партії України // Комуністична партія України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kpu.ua/programmakpu;

41. Юрій Михальчишин: «Революцію робитимуть ті, кому сьогодні 25-27 років» // Главком. – 2011. – 27 січня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://glavcom.ua/articles/2739.html;

42. Тягнибок о возможной коалиции с ПР и коммунистами: Я ничего не обещаю // Цензор.нет. – 2012. – 27 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://censor.net.ua/news/215692/tyagnibok_o_vozmojnoyi_koalitsii_s_pr_i_kommunistami_ya_nichego_ne_obeschayu;

43. Мірошниченко І. Підспівування владі за допомогою «кривого метра» // Українська правда. Блог Ігора Мірошниченка [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/503c9f0a13d6c;

44. Політичні партії в демократичному процесі. Інформаційний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». – К., 2012;

45. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua.

Публікується за:

Гай-Нижник П. ВО «Свобода» у виборчих перегонах: тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – серпень 2012 р.) // Гілея. – 2012. – Вип. 67 (№12). – С. 638–650.

Вінець

Не переймайся чи десь пекло пла́є.
На марно це. Лиш тре́мтом кла́ца лік
До дзвону су́дного, який переламає
Твій раптом швидкоплинний вік.
І тільки той Дзвона́р високий знає
Хто впа́де і куди. Ту волю не уник
Ніхто іще. Лиш мент – і вже немає
Тебе ніде. Весь світ навколо зник
Й вже не повстане. Су́рма заволає
В ту мить, коли чесно́та й гріх
Впаду́ть на терези́ і вирок пролунає,
А ти триматимеш чудовисько за ріг
Й втопатимеш у ющці, що палає
Без часу й міри. Неосяжний сміх
Над долею нікчемною заграє
І розчави́ть буття. Ти підеш за поріг
Без вороття. Душа тоді узнає
Дух провидіння й чи раніш ти зміг
Бувати тим, який не заблукає,
Що шлях пізнав поміж земних доріг
Ще за життя. І янгол проспіває
Пісню рішáльну, сонм для тих, хто ліг
В землю скорботи. Суд вже не чекає
На каяття. Ти взнати істину устиг?
Пізна́єш смертю. Бог там сповідає...

5 травня 2013 р.

Цькування Спілки українських письменників в Ізраїлі –наслідок бездіяльності українського представництва в цій країні та української державної влади

Від початку великої алії – від 1989 року до 2004 року (за 15 років) – до Ізраїлю репатріювалися десятки євреїв – українських письменників. Проте, там усі вони опинилися на обліку в російській Спілці письменників і внаслідок такої політики змушені були перейти на російську мову.

У складі Федерації Спілок письменників Ізраїлю не була створена Спілка українських письменників.

Втім, створення Спілки українських письменників повністю залежало від двох чиновників від літератури – панів Бауха та Фінкеля. А це пояснюється нічим іншим, як їхніми етнічними чистками української культури в Ізраїлі. Ефраїм Баух потенційний українофоб, який тяжіє до етнічних чисток і він проводить цю етнічну чистку щодо української культури (принаймні такі висновки кожен зможе зробити, прочитавши його книги «Иск Истории» та «Завеса»). У книзі «Завеса», говорячи про Україну, Ефраїм Баух, зокрема, пише: «Эта же земля пропитана антисемизмом. О да, они все здесь научились политкорректности, хотя с трудом произносят это слово».

На 2004 рік до федерації спілок письменників Ізраїлю входило 12 спілок: бухарсько-єврейська, гірських євреїв, грузинська, польська, румунська та інші. Української спілки не було. Всіх українських письменників, не питаючи їхньої згоди, зараховували до російської спілки письменників.

Після ж створення Спілки українських письменників Ізраїлю й амути українських письменників, проти цієї амути та проти її голови О. Деко почалася дискримінація, переслідування, зневага й всілякі непристойні утиски. В середині 2005 року в Інтернеті не без участі Леоніда Фінкеля з'являється стаття члена російськомовної спілки Юрія Ляховицького із звинуваченням, що Деко заперечує Голокост (хоча на обкладинці третього, на той час, видання книжки О. Дека «Кедойшим» чорним по білому написано – присвячується

шести мільйонам євреїв, загиблим від Голокосту). Всесвітня організація, яка веде енциклопедії, звинуватила Юрія Ляховицького у брехні, яку він друкував, і вже багато років поширює таку ж брехню про українця Підгайного.

Коли ж було створено амуту «Спілку українських письменників», журнал «Соборність», єдиний де друкувалися літературні твори наших письменників, найбільше турбувала одна проблема: як може вижити українська амута не маючи абсолютно ніяких коштів до існування.

Тим часом тамтешні «свої» люди складають бюро чи комітет Федерації. Що таке федерація – це надбудова (посередник) між письменницькою амутою та федерацією. Федерація отримує кошти на всі амутоти, левову частку забирає собі, витрачає невідомо куди і як, а амутот дає по 2 тисячі – 12 амутот, хай вони роздадуть 50 тисяч шекелів на 250 чи 300 письменників, а сто тисяч лишають собі на 9 чоловік ради федерації. Українській амуті за 4 роки існування Баух видав лише 8 тисяч шекелів за два рази. Тобто давав українським письменникам кошти один раз у два роки. Додам також, що Ефраїм Баух стоїть на чолі російськомовної спілки вже 30 років. Смію припустити, що якби служба держконтролера добре перевірила федерацію, було б про що поговорити ізраїльській пресі.

23 квітня 2009 року 5 російських представників федерації: Ефраїм Баух, Леонід Фінкель, дві жінки та прес-аташе партії «Наш дом Израиль» Марк Котлярський вдерлися на закриті звітно-виборчі збори Української спілки, з метою її розколоти, а значить, знищити нашу українську спілку письменників в Ізраїлі.

Потім було незаконне виключення із федерації Олександра Дека та всієї амути українських письменників, що є колективним покаранням за те, що обрали його головою спілки. Публікація ж статті «Осторожно: Олександр Деко» перевершило цинізм, наклепи та брехню разом узяті. Ось лише кілька пунктів: О. Деко зняв з обкладинки журналу «Соборність» прапор Ізраїлю. На обкладинці «Соборності» ніколи не було ніякого прапора. Це відвертий наклеп, відверта брехня. Чи як Вам таке: О. Деко «...впадает в истерику всякий раз, когда кто-то в разговоре или в печати бросит тень на Богдана Хмельницкого...». Статтю «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття», де згадується Богдан Хмельницький, надав журналу «Соборність» Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Тож не українофобам

робити цензуру що можна друкувати в журналі «Соборність», а що ні. Усе, що друкує «Соборність» – тільки для зміцнення дружби Ізраїлю та України. Таких пунктів у статті не менше тридцяти и не менше тридцяти разів в одній статті Е. Баух і Л. Фінкель, як запевняє сам О. Деко, вдаються до наклепів та брехні. І ця стаття розповсюджена на 42 сайтах.

Дискримінація та фізична ліквідація нашої української Спілки письменників є частиною боротьби партії «Наш Дом Ізраїль» за голоси російськомовних виборців на наступних виборах. Так, наприклад, чим є утворення секції українських письменників у складі російськомовної Спілки письменників та обрання її головою високого посадовця партії «Наш дом Ізраїль», завідуючого організаційним відділом партії, не письменника пана Годовського – хіба це не докази того, що ця партія йде по шляху подальшої русифікації Ізраїлю й зокрема україномовних письменників. Не дивно, що Федерація Спілок письменників Ізраїлю, зокрема Е.Баух, від імені Федерації виступив співзасновником Всесвітнього Конгресу російськомовних євреїв, який було утворено російським мільйонером-сенатором Б.Шпигелем.

Не погодившись з дискримаційними діями федерації спілок, і не виконуючи поради секретаря російської спілки Л. Фінкеля – не створювати амуту українських письменників, 2005 року, О. Деко подав документи на створення амути, а 2006 року амута була зареєстрована. Після цього й почалася уся колотнеча навколо Спілки українських письменників Ізраїлю, аби спершу усунути Олександра Деко від керівництва, а потім і ліквідувати саму спілку-амуту.

Рішення ізраїльського суду, який наказав обом сторонам конфлікту провести переговори про поновлення української спілки у Федерації, інша сторона не виконала. Замість цього вона створила при російській спілці спілку українських письменників.

Наголошу також на тому, що посол України в Ізраїлі Г. О. Надоленко за час свого перебування в Ізраїлі, не запросив представника Спілки українських письменників в Ізраїлі на жодне зібрання, яке проводило посольство, аби бодай дізнатися щодо утисків українського письменства та культури в цій країні. Офіційний представник України, громадянином якої, до речі, є О. Деко, досі не знайшов за можливе особисто ознайомитися з цькуванням, оббріхуванням в Ізраїлі українського народу та України.

В оголошеннях українського посольства про консульський прийом громадян в Ізраїлі вимагається приносити з собою на такий прийом, крім українського паспорта, ще й посвідчення члена «Ізраїльського Товариства вихідців з України». Вимога пред'являти посвідчення члена громадської організації на консульському прийомі є грубим, цинічним порушенням прав людини. Така вимога звучить постійно в оголошеннях ізраїльського радіо. Це елементарний шантаж. Яке відношення має згадане товариство до консульського прийому. Що, без такого посвідчення громадянина не приймають, чи його не ставлять на консульський облік, чи його не пустять в Україну?

Два-три роки тому, коли колишній депутат Кнессету Михайло Нудельман оголосив про завершення переговорів з Україною про виплату пенсій громадянам України в Ізраїлі. Тоді ж «Ізраїльське Товариство вихідців з України» почало розповсюджувати «Анкету», що нібито тільки за нею будуть платити пенсії з України. Тисячі людей кинулися шукати цю анкету, навіть був організований її продаж, не знаю ким. Назване Товариство такою фікцією придбало тисячі нових членів товариства й відповідно грошові внески, насправді це була фінансова авантюра. А посольство вкотре змовчало. Так як і мовчить зараз, коли грубо порушуються права українців спритними заробітчанами, антиукраїнськими силами в Ізраїлі та політичними авантюрниками.

Додам також, що колишній посол України в Ізраїлі Ігор Тимофєєв та нинішній Геннадій Надоленко надали кошти російській спілці письменників на заснування нібито українського часопису «Відлуння», натомість патріотичний міжнародний літературний часопис «Соборність» покинуто на банкрутство, а видається він вже шістнадцятий рік й ще жодного разу не критикував Україну чи Ізраїль. Російськомовна ж партія НДІ намагається конкурувати з івритом, щоб насадити в Ізраїлі тільки російську мову. Саме лідер цієї партії, до недавнього часу міністр закордонних справ Ізраїлю, подавав запити Україні з приводу волевиявлення українського народу та обрання до Верховної Ради України депутатів від партії ВО "Свобода". МЗС України, а надто посольство України в Ізраїлі, в чергове промовчало. Відтак складається враження, що українське посольство солідаризується із зубожілим станом українства в Ізраїлі, з його відвертим цькуванням й втручанням у внутрішні справи нашої країни.

І насамкінець: ані міністр закордонних справ України, ані прем'єр-міністр нашої держави навіть не спромоглися відповісти на листи до них голови Спілки українських письменників в Ізраїлі.

Павло Гай-Нижник

доктор історичних наук, голова Міжвідомчої Експертної ради з питань національностей, національних меншин та захисту українців у світі Громадської ради при МЗС України

Від журналу «Музеї України»:

Просимо Міністерство закордонних справ України вивчити ситуацію стосовно співпраці та підтримки Посольством України в Ізраїлі проукраїнськи налаштованих громадських організацій, особливо у письменницькому середовищі, видавничій справі, творчих спілок... Чи спроможні наші дипломати до ефективних, державницьких дій?

Громадські діячі та журналісти будуть звертатися з цією проблемою до Президента України, керівника Уряду...

Публікується за:

Гай-Нижник П. Цькування Спілки українських письменників в Ізраїлі – наслідок бездіяльності українського представництва в цій країні та української державної влади // Музеї України. – 2013. – 18 квітня.

Тенета маховика

Павло Гай-Нижник: «Систему антиправил в Україні було сформовано ще в 1990-х роках. Нинішня влада її лише вдосконалює»

«Я вас трішки здивую. Україна за тенденціями демократичного розвитку сьогодні гірше виглядає, ніж Росія». Про це днями в інтерв'ю Тиждень.ua сказав голова делегації спостерігачів від ПАРЄ Андреас Ґросс. Звичайно, це перебільшення – «переплюнути» Росію важко, але тенденції явно спостерігаються. До речі, той же Ґросс зауважив: «Сьогодні я бачу чимало схожостей із ситуацію часів Кучми, зокрема в питанні утисків свободи слова». Одним з індикаторів рівня демократії наразі в Україні є парламентська виборча кампанія. Із цього ми розпочали нашу розмову ***з доктором історичних наук, старшим науковим співробітником Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України Павлом ГАЙ-НИЖНИКОМ.***

«…НАЗРІВАННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ НЕМИНУЧЕ»

– Пане Павле, у рамках цих виборчих перегонів ви багато їздите країною. Ваші враження від кампанії.

– Враження подвійні. Перше – це чи не суцільне порушення виборчого законодавства й законів України. Майже всюди є підкуп виборців (часто прямолінійний до примітивності), особливо кандидатами від влади (як офіційних, так і мажоритарників у вигляді самовисуванців). Друге – тотальне пряме і приховане залякування виборця. Особливо в державних закладах та установах. Зрештою, низку таких порушень було оприлюднено, і я переконаний, що ще оприлюднюватимуть і надалі. Мені люди неодноразово зізнавалися, що їх залякують чи вчиняють тиск (або ж, так би мовити, натякають на бажаність зробити «правильний» вибір), в окремих випадках змушують взяти участь у так званих «каруселях». Наприклад, в одному з київських університетів викладачам наполегливо «радять» їхати голосувати до іншого району столиці, де балотуватиметься кандидат від влади. Крім того, усі ми знаємо ситуацію в Ірпіні, де батьків студентів змушували приїхати до цього міста і проголосувати за кандидата від Партії регіонів тощо. Не є таємницею й тиск і залякування активістів від опозиційних партій, дові-

рених осіб і самих кандидатів у депутати (деякі з них уже навіть зняли свої кандидатури).

Народ розчарований і частково розгублений. Складається враження, що ситуацію в країні цілеспрямовано (свідомо) доводять до абсурду. Люди опиняються перед дилемою: бути «лояльними» до влади (хоча б і удавано) або ж втратити роботу чи власну справу (бізнес). А зважаючи на невеликі статки громадян, відсутність у країні чесної й незалежної судової системи й водночас системну корупцію, вони – у безвихідному становищі. І все це відбувається на тлі розмов про демократію, покращення життя, економічну стабільність... Влада живе зовсім в іншому світі, абсолютно не розуміючи, що відбувається в державі. Є й другий бік «монети»: вони все прекрасно усвідомлюють, але прагнуть довести ситуацію до крайності, очевидно, розраховуючи на зубожіння населення, коли людей просто перетворять на бездумних виконавців, «кріпаків», або ж зухвальством із народу спровокувати його до масових, проте стихійних виступів протесту, які під личиною наведення правопорядку (чи боротьби з тероризмом) придушать.

– Як би ви охарактеризували реакцію громадян? Вони готові захищати свої права?

– Загальна тенденція виглядає так, що пересічні громадяни у своїй більшості вибрали тактику латентної боротьби. Це мовчазне погодження, але накопичення протестного настрою. Навіть у Східній Україні. Люди не купилися на «кістку», яку Партія регіонів намагалася кинути у вигляді мови (закон Ківалова – Колесніченка). Мешканці східного регіону підкреслюють: жодних утисків російської мови там немає. Їх цікавлять цифри в платіжках за комунальні послуги, а не те, якою мовою їх написано. Влада не зможе постійно утримувати штучну стабільність. Урешті-решт на нас чекатимуть певні економічні «покращення», наприклад, із курсом гривні, зростаючими цінами та подальшим погіршенням економічного становища. Коли пасивний спротив громадян перетвориться на активний, коли відбудеться вибух, наразі передбачити складно. За умов збереження й розвитку наявних у країні тенденцій продовження владної політики Партії регіонів та її сателітів назрівання революційної ситуації є неминучим. Узагалі сьогодні в Україні є сплетіння відразу кількох криз: кризи державної моделі, удаваної демократії, соціально-економічного розвитку й, нарешті, кризи моралі у представників влади (і не лише на її вищих щаблях, а й у про-

вінції). Країна потопає в корупції, свавіллі й розкошах влади на тлі суцільного зубожіння народу, «стабільності» малого й середнього підприємництва та згортання демократичних свобод.

«ЧИ НАСПРАВДІ ПЕВНІ ОПОЗИЦІОНЕРИ Є ДЕМОКРАТАМИ, ЧИ ЛИШЕ ІНШИМ ТАБОРОМ, ЩО НАМАГАЄТЬСЯ ПОСІСТИ МІСЦЕ У ВЛАДІ?»

– Звичайно, Україна – не Росія й не Білорусь, але сьогоднішня ситуація в цих країнах свідчить про те, що там народ так і не «вибухнув».

– Для нинішньої української влади проблема полягає в тому, що в нас ситуація не зовсім така, як у Росії чи Білорусі. Що б там не говорили про помаранчеву революцію, в Україні є досвід, коли люди об'єдналися й добряче струснули систему, так, на жаль, і не змінивши її. Проте водночас народ побачив і те, що його сили не можна зупинити... Страху не буде, свідомо чи підсвідомо народ уже має практику боротьби, відчув, що лише він на сьогодні є єдиним гарантом Конституції. Зрештою, влада сама змусить людей виявити спротив, оскільки в них уже не залишатиметься іншого законного способу захистити власні права (як загальнолюдські, так і конституційні).

– Тим не менше ми маємо дані різних соціологічних компаній, згідно з якими Партія регіонів – на першому місці.

– Соціологічні результати в той же час доводять, що великий відсоток людей не визначився зі своїм вибором (за різними оцінками, від 20% до 30% виборців). Крім того, у соціології є таке поняття, як прихованість думки, тобто до моменту виборів люди не завжди говорять те, про що насправді думають. Не варто забувати, що за сьогоднішніх умов величезна кількість виборців просто відмовляється брати участь в опитуваннях (ідеться про так звану «спіраль мовчання», добре відому в соціології).

Але певна розгубленість і пасивність виборців зумовлені ще одним аспектом. Не завжди адекватними й зрозумілими є дії певних опозиційних сил. Це вводить в оману ту частину населення, яка прихильна до опозиції, але разом з тим ще вагається. Маю на увазі можливість повторення ситуації із потенційними «тушками», які були включені до списків чи кандидатів-мажоритарників від опозиції (на жаль, це стосується і ОО «Батьківщина», і «УДАРу»).

М'яко кажучи, це викликає запитання: як вони там опинилися і чому?

Дивним також виглядає те, що одна з опозиційних коаліцій заявляє, що вона є єдиною й безальтернативною опозицією, а всі інші, за логікою, яку намагаються накинути виборцям, нібито підігрують владі. Виходить, що ця коаліція елементарно прагне узурпувати місце опозиції взагалі так само, як провладна партія хоче узурпувати владу. Тож постає запитання, чи насправді ці опозиціонери є демократами, чи лише іншим табором, що намагається посісти місце у владі; на яких моральних або ж інших підставах решта опозиційних партій (хай і не таких численних чи заможних) не має права запропонувати себе виборцю (апеляція до «карликовості» є нічим іншим як блюзнірством, адже ще зовсім нещодавно і «Фронт Змін», і та ж «Свобода» самі були невеличкими партіями, яким, проте, ніхто не закидав на їхню участь у виборчому процесі).

Крім того, очевидним є й те, що опозиція сподівається, що на тлі проблем у соціально-економічній сфері і спроб Партії регіонів «закрутити гайки» вона переможе. Але це помилка. Принцип Сталіна – головне не те, як голосують, а хто і як підраховує – до цих пір діє в Україні. До того ж пасивність Об'єднаної опозиції як у Верховній Раді, так і в спільній боротьбі за ОВК й ДВК теж викликає певні запитання. Навіть із погляду офіційних дій. Тому що перш ніж закликати народ до спротиву, треба використати всі етапи легальної боротьби. Зрозуміло, що це неможливо втілити за наявної виборчої й судової систем, але, зрештою, потрібно і варто діяти.

– Ситуація якраз і полягає в тому, що дії влади були прогнозованими. А от опозиція, в чому тут проблема?

– Кроки влади були зрозумілі й передбачувані навіть до того часу, як Партія регіонів отримала свого Президента. У них тенденція прямолінійна, яка не зовсім вирізняється інтелектом, але характеризується напором і примітивною силою. І тут, справді, є питання до опозиції. Так, вона відрізняється від Партії регіонів та її сателітів, але ж, хай як це дивно, Об'єднану опозицію нині представляють багато людей, які ще вчора були при владі (зокрема й її лідери) та які, власне, є творцями або ж продуктом цієї системи. Навіть той нюанс, що «польові командири» Майдану (Доній, Стецьків та інші) не лише не потрапили до списків Об'єднаної опозиції, а й зазнають відвертого таврування та наклепів з її боку, вже свідчить про проблеми. Натомість присутність бізнесу в політичній обоймі

«офіційної» опозиції ще раз вказує на повторення давніх помилок і наводить на невтішні думки щодо майбутньої якості нашого новообраного законодавчого (чи, знову ж таки, кнопкодавчого) органу.

«УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ПОСТУПОВО ПЕРЕТВОРИВСЯ ІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ОРГАНУ НА ОБСЛУГОВУЮЧИЙ ПЕРСОНАЛ»

– Враховуючи все це, який ваш прогноз щодо складу майбутнього парламенту?

– Звісно, до парламенту потраплять дві політичні силі, які ми фактично вже обговорили, – Партія регіонів і ОО «Батьківщина». Також пройде «УДАР» Віталія Кличка. «Свобода»» близька до потрапляння у Верховну Раду, але її загальний результат залежатиме від нюансів виборчої політики партії на фінішній прямій. Разом із тим, остаточне обличчя парламенту залежатиме й від інших аспектів, які завжди були присутніми у вітчизняній великій політиці, – продажність та брехня. Певні питання викликають не лише окремі особи в опозиційних списках, а й спосіб висування та персоніфікація мажоритарників від опозиції. І справа не стільки в тому, скільки відсотків «намалюють» представникам псевдоопозиції (маю на увазі КПУ та «Україну – вперед!»), а наскільки стійкими виявляться депутати, що як кандидати йшли від непровладних партій; наскільки стійкий буде в них імунітет від реальної можливості покращити життя свого бізнесу, від спокуси перед високими посадами чи поразового прийняття «матеріальної» допомоги або перед прямим чи прихованим тиском тощо. Тому, знаючи наші сьогоднішні реалії та ситуацію в мажоритарних округах, більшість у парламенті все ж з великою ймовірністю знову набере (або в кінцевому варіанті здобуде вже у ВР) провладна партія та її сателіти. Частина депутатів, які пройдуть від опозиції чи як самовисуванці, на жаль, як і раніше, явно чи приховано співпрацюватимуть із владою.

– Експерти зазначають, що з кожним наступним скликанням український парламент стає менш якісним. У чому, з вашої точки зору, причина?

– Справді, український парламент поступово перетворився із законодавчого органу, який має представляти інтереси людей та Української держави, на обслуговуючий персонал Президента та його оточення. Одна з причин – комерціалізація Верховної Ради. Там представляються інтереси не людей, а капіталу, що, власне,

не було б чимось надзвичайним (адже в кожному законодавчому органі завжди є якась частина депутатів, що лобіюють інтереси певних фінансово-економічних кіл), якби українська парламентська діяльність не була настільки спотвореною корупцією та гіпертрофованою політико-бізнесовими кланами. А це вже якісно інший рівень парламентаризму (власне, псевдопарламентаризму), який, у поєднанні з керованістю судової системи, утисками вільної преси та громадянських свобод тощо, у XXI столітті однозначно свідчить про деградацію державного організму.

Проблема також полягає в тому, що виборці не мають механізму відкликання депутатів. Система гарантує тому, хто здобув депутатський мандат, фактичну (й практичну) страховку від «несподіванок» та проблем на п'ять років і, до того ж, мати змогу бути переобраним кожного разу на безліч таких п'яти років. Ситуація подібна склалася, звісно ж, не сьогодні, але провину за те, що вона сформувалася й не зазнає змін, однаковою мірою лежить як на Партії регіонів, так і на опозиції, позаяк усі ці роки їхні представники в тій чи іншій іпостасі були у владі. Крім того, в попередні роки, перебуючи при владі, нинішня опозиція не заклала тих визначальних засад, які б убезпечили їх самих від переслідування. Сьогоднішні опозиціонери, будучи при владі, діяли так само, як сучасні можновладці, щоправда, з меншим «нахрапом».

Ще однією проблемою нашого парламенту є відсутність механізму люстрації. Також було б бажано обмежити кількісну можливість обиратися депутатом (усіх рівнів). Ми маємо ситуацію, коли міняються партії, їхні назви, але у ВР ми бачимо одних і тих самих людей. Тож як опозиція, так і влада – «колишні й незмінні». Отже, Україна за 21 рік своєї незалежності не пережила зміни та оновлення політичних еліт, хоча, загалом, говорити про «політичну еліту» в нашій країні можна лише відносно, це, радше, – політична верхівка.

«ЛЮДЯМ ВАРТО ОБ'ЄДНУВАТИСЯ І НЕ БОЯТИСЯ ВИХОДИТИ НА ПРОТЕСТИ, ЗДІЙСНЮВАТИ ПОСТІЙНИЙ ТИСК НА ВЛАДУ»

– У чому, на вашу думку, різниця між цією виборчою кампанією і тими, що відбувались за часів президентства Кучми та Ющенка?

– Цьогорічна кампанія відрізняється більшою зухвалістю влади. За часів Кучми влада тиснула на виборців та опозицію, але

намагалася при цьому зберегти обличчя, бодай видимість виборчого процесу, а також удавану українськість щодо державотворення. Сьогоднішня ж влада здійснює тиск неприховано і демонстративно, натякаючи, що вона здатна зробити ще більше. Крім того, нинішня влада відкрито позиціонує себе як сила антиукраїнська.

– Але система, в умовах якої вони діють, була створена не сьогодні. Коли зародилися ці антиправила?

– Наочні ознаки з'явилися ще на початку 1990-х років, коли формувався наш політикум. Відсутність люстрації – це одна з найбільших і визначальних помилок тих, хто закладав фундамент новітньої України (і особисто Кравчука, і тогочасних націонал-демократів). Вітчизняна політична верхівка у 1990-х формувалася у своїх основах із чотирьох складових. Перша з них – колишні партійні бонзи й комсомольські лідери вищого щабля, які отримали під час пануючого безладу і хаосу у СРСР кінця вісімдесятих років (а потім і в Україні) можливість використовувати тогочасний владно-адміністративний ресурс, що дозволило їм сформуватися як політикам і створити власні партії.

Другі – так звані «червоні директори», які швидко усвідомили можливості, надані новою системою, в тому числі з огляду на власне збагачення. Треті – представники кримінальних угруповань, найпотужніші й найрозумніші з яких усвідомили, що ефективніше здобувати й гарантувати контроль над певною територією, господарством, бізнесом, йдучи у політику, тобто через створення партій і депутатську діяльність. І, нарешті, четверта складова – тогочасні опозиціонери, так звані націонал-демократи. Частина з них, потрапивши до парламенту, припинила боротьбу, мовляв, незалежність здобуто. Замість того щоб виборювати якість української держави, вони задовольнилися своїм теплим місцем у парламенті чи у владних структурах й погодилися з тими правилами гри, які привніс у нашу політичну дійсність сплав із трьох вищевказаних складових. Саме тоді й були закладені основні підвалини для цієї системи.

Далі ж тривали лише, так би мовити, її часткова кореляція, шліфовка та стагнація заради власної стабільності, збагачення та можливості бути переобраними на наступні роки. Чинна влада – не виключення. Вона вдосконалила і тепер намагається посилити й закріпити виключно за собою створену раніше систему, й поступово кількість кланів у владі звузилося до мінімуму. Але в цій системі є й недолік: маховик може затягнути у свої тенета й перемолоти

тих, хто в ньому крутиться (декого, до речі, він уже й поглинув). Чудово відомо також і те, що зараз, всупереч демонстративній єдності Партії регіонів, у ній відбувається протистояння кількох ще й внутрішніх сил. Цей прихований конфлікт рано чи пізно також відіграє свою роль.

– Як опозиційні, так і провладні партії задають низьку планку політичної якості, людям фактично немає на кого орієнтуватися. В такій ситуації де шукати сили громадянам?

– Коли ми бачимо в офіційних телетрансляціях, як Президент говорить такі речі, як, скажімо, «відірву голову», «повідриваю руки» – це наочна демонстрація того, яким є загальний рівень культури, зокрема й політичної, нинішньої влади, який буде стиль керування державою. Вихід один – створювати громадські об'єднання, незалежні профспілки, будувати громадянське суспільство та шукати лідерів, котрі не заплямували своєї репутації (і не лише перебуванням у владі чи продажністю, але й популізмом). Можна орієнтуватися на ті сили, які існували давно і з визначеною ідеологією та соціально-економічною програмою. Як варіант, варто домагатися юридичного закріплення певної законодавчої ініціативи за громадськими організаціями та впровадження механізму громадянського контролю. У нас є громадські та політичні діячі, котрі зберегли свою честь і котрих потребує нація. Людям варто об'єднуватися та не боятися виходити на протести, здійснювати постійний тиск на владу, врешті – бути готовими до революції, якщо влада, хоч від якої партії вона була б, продовжуватиме не помічати українського народу, а свої приватні інтереси задовольняти за рахунок громадян та держави.

Іван КАПСАМУН

Публікується за:

Тенета маховика. Павло Гай-Нижник: «Систему антиправил в Україні було сформовано ще в 1990-х роках. Нинішня влада її лише вдосконалює» (інтерв'ю взяв І.Капсамун) // День. – 2012. – №174–175. – 28–29 вересня. – С.5.

Гра тіней

З тіне́й престолів простяглися руки
Брудні і засмальцьовані від карт
Краплéних. Зтерті долі. Чутно лише звуки
Ошуканих від слів. В тих ду́шах виє гарт
Наживи й блуду. В мертвої Любові тихі луки.
Розпо́між молитві́в звели на глум і жарт
Самого Бога. Церковники ж Ісусовії муки
На гроші розміняли. Там злодіїв з-за ґрат
Звели в божків, а вбивці й недоу́ки
У святці й в вчені записались кров'ю страт.
І плодять спів серед злотих поко́їв круки
Про злет гріха, жадо́би й марність втрат.
Світ збожеволів! Вимерли науки!
А розумом кермує гра у фарт!

16 липня 2013 р.

Позиції та завдання сучасного українського консерватизму

Як відомо, національним консерватизмом є політичний термін, що використовується для опису варіації консерватизму, який концентрується здебільшого на національних інтересах і який, як правило, має традиційні соціальні та етичні погляди. В європейському контексті він більш схильний до євроскептицизму, ніж стандартний консерватизм, що не підтримує відкрито націоналістичний чи ультраправий підхід. Багато з націонал-консерваторів є соціал-консерваторами й виступають за обмеження імміграції в Європу. Європейські консерватори виступають за право власності. У економічних питаннях вони зазвичай ліберали, погляди яких виходять із класичного лібералізму А.Сміта. Дехто із консерваторів прагне до модифікованого вільного ринку, наприклад, до американської системи, ордолібералізму або національної системи Ф.Ліста. Ці погляди відрізняються від суворого laissez-faire тим, що у них державі відводиться роль підтримувати конкуренцію, водночас захищаючи національні інтереси, національне суспільство та ідентичність.

Попри широкий спектр та різноманіття політичних партій та ідеологій у сучасній Україні, консервативна виразно представлена, принаймні у назві, лише у двох вітчизняних діючих партіях – Українській національній консервативній партії (УНКП) та Українській консервативній партії (УКП). Здавалося б, їхня ідеологія, враховуючи здебільшого традиціоналістський характер українського суспільства, мала б зайняти свою відносно міцну/сталу нішу як у громадській свідомості, так і в політичному житті країни, а отже, й суттєво впливати на державотворчі процеси в Україні.

Проте й досі ці партії, як і їхні програмові засади, майже невідомі серед народу. Фактично виборець часто-густо навіть і не знає про існування цих політичних сил. Як наслідок, український консерватизм як суспільно-політичний напрям, як світоглядна ідеологія практично не присутній (про впливовість тут взагалі й годі згадувати) у свідомості населення. Досить нагадати, що кожна з вищезазначених партій лише по одному разу за весь час свого існування взяла участь у виборчих перегонах до законодавчо-пред-

ставницького органу країни і, одразу ж зауважу, вкрай невдало. Так, УНКП, що була заснована 27 червня 1992 р. (зареєстрована Міністерством юстиції України 30 жовтня 1992 р.), лише у 2006 р. спробувала потрапити до Верховної Ради України, до того ж не самотужки, а у складі виборчого блоку "Патріоти України". В підсумку блок зазнав нищівної поразки – за нього проголосували лише 12 тис. 027 осіб (0,04% виборців). УКП, що була створена значно пізніше – 22 грудня 2004 р. (зареєстрована Мін'юстом України 25 березня 2005 р.), вже майже за рік (також у 2006 р.) взяла участь у виборчих перегонах, проте також практично не була помічена громадянами, які віддали за нею лише 25 тис. 123 голоси (0,09% виборців; найбільшу прихильність партія завоювала на Закарпатті та у м.Києві (по 0,22%). З того часу обидві партії майже не виявляли політичної активності й досі залишаються незнаними не лише серед широких народних мас, але, очевидно, для своїх потенційних прибічників. Побічно сприяла цьому (попри фінансовий аспект та специфічні правила української політичної дійсності) й пасивна діяльність партійних активів та скупий ідеологічний багаж. Їхні програми є далекими від консерватизму, а швидше – ксенофобською та націонал-ліберальною. Фактично консервативну думку в Україні (власне, її історичний спадок) досліджують й намагаються поширити лише науковці, зокрема й ті, що об'єднані у Всеукраїнській громадській організації "Союз гетьманців-державників" (СГД), одним із співзасновників якої мені випала честь бути, а також поодинокі інтелектуали. Проте увесь цей процес закутий, як правило, у вузьке академічно-викладацьке коло та обмежується не лише нечисленними накладами згаданих праць, але й часовою хронологією (надбанням минулого). Навіть видатні твори ідеолога українського консерватизму В.Липинського, що вийшли з-під його пера в першій чверті XX ст., практично недоступні широкому загалові. Крім того, новітня світова та вітчизняна дійсність, вимоги, які висуває сьогодення перед нацією, державою та й кожним окремо взятим українцем, вимагають еволюції й консервативної думки відповідно до викликів сучасності.

Сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку свободу особистості. На їхню думку, суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою

інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії – вважають, що партійна демократія за умов постійної боротьби за владу призводить до того, що громадяни стають неслухняними, розбещеними. Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, вони виступають за політичну централізацію, проголошують концепцію "обмеженої" демократії.

Не варто щодо цього апелювати й до класиків українського консерватизму. Так, характеризуючи "демократію", В.Липинський вказував, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук "багатіїв-плутократів", або до рук винайнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтелігенції. Як наслідок – державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування ж в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку. Одним із прикладів такої "демократії" В.Липинський вважав Українську Народну Республіку.

Свого часу монархічні консервативні організації були зорганізовані як структури орденського типу (на подобу до Українського союзу хліборобів-демократів (УСХД) чи Братства українських класократів-монархістів В.Липинського). Свого роду клубом "традиціоналістів" були європейські "Фонтанкрім", "Товариство Гвідо фон Ліста", "Хучін унд Мунін" та ін. Тоді ж у 1920-х рр. виникли новітні ідеї "консервативної революції" 1920-х рр. (якравим представником її у ті часи був, зокрема, засновник "Червневого клубу", батько младоконсерваторів Мюллер ван Де Брук). Постає також ідея "нації золотих комірців", тобто побудови країни на засадах ієрархічності та шанування традицій.

Європейські неоконсерватори критикують лібералів, які, на їхню думку, завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку. Наріжним каменем соціальної політики сучасні консерватори вважають заохочення особистих

досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості сучасні консерватори розглядають як зрівнялівку, послаблення свободи. Коли громадянин сподівається, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним, на їхню думку, є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості.

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині XX ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в неоконсерватизм.

Неоконсерватори наголошують, що суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення, на думку сучасних консерваторів, мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку представники цього ідеологічного напряму вважають зміну звичок, традицій і характеру людей. Сучасні консерватори наголошують, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства сучасні консерватори надають моральному вдосконаленню людини.

Стабільність – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Встановлення

такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Важливою рисою є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Традиціоналістський консерватизм представлений патерналістським крилом в англійському торизмі та французькому голлізмі, німецькими правими консерваторами й частиною соціал-консерваторів Німеччини. Для прихильників цієї течії характерні більші, порівняно з новими правими, акценти на традиціях і релігії. Але якщо в Європі вони роблять ставку на християнство, то нові праві у США – на модерністські "електронні" церкви. Європейські нові праві взагалі відмовляються від іудейських і християнських традицій і виступають за відродження язичництва. А неоконсерватори є прихильниками ліберальних церков.

Тут доречно згадати й про В.Липинського, який вважав, що особливістю і позитивним елементом національного консерватизму була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави. Нація для нього – це всі громадяни держави. Націоналізм В.Липинського зводиться до того, що українці відрізняються від інших народів лише своєю політичною інтеграцією. Інтегровані на ґрунті етнокультури і національної самосвідомості, вони повинні згуртовувати всі народи в одне ціле. Поряд з цим важливою складовою його національного консерватизму можна вважати ставлення до ідеології, яку він виводить із народних традицій та звичаїв, зокрема з державного досвіду гетьмансько-козацьких часів, високої етичної культури хліборобської спільноти, вважаючи її рушійною силою національного відродження України.

Характеризуючи «демократію» В.Липинський зауважує, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук «багатіїв-плутократів», або до рук найнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтелігенції. Внаслідок цього державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку.

До держав «охлократичного» типу В.Липинський відносив революційні диктатури, фашизм, більшовизм та ін. Для цієї системи характерне зосередження політичної й духовної влади в одних руках. Під духовною владою він розуміє не лише церковну в її традиційному розумінні, а й ідеологічну в сучасному розумінні, коли глава держави є водночас пророком і непогрішимим інтерпретатором офіційної ідеологічної доктрини. Особливістю «охлократії» є, на його думку, те, що вона в минулому складалася з кочівників, а в новітні часи – з декласованих елементів. За такого державного устрою панівною стає монолітна військово-бюрократична ланка, яка легко маніпулює юрбою.

Найприйнятнішою для України В.Липинський вважає «клясократію» – форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, «законом обмежена і законом обмежуюча» конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною. Пропонуючи монархічний устрій, В.Липинський заперечує демократію як метод оганізації нації, але не заперечує її як свободу. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади.

Загалом ідеї В.Липинського не знайшли широкої підтримки. Однак багато його висновків щодо утвердження України як самостійної держави зберегли своє значення, викликаючи інтерес у сучасних політиків і політологів. Зокрема, непересічне значення мають думки про теорію еліт, які за оригінальністю можна поставити в один ряд з класичними визначеннями Г. Моски, В. Парето і Р. Міхельса. Неординарний політико-плюралістичний підхід В. Липинського і до питання про майбутній державний устрій України, поєднання в єдиному сплаві соціальної, політичної і релігійної толерантності щодо вирішення найважливіших суспільно-політичних проблем. Вартісним є і його теоретичне осмислення на національному ґрунті проблеми легітимності влади. На відміну від Д. Донцова, політику він розглядав не як засіб ідеологічного забезпечення влади, а як універсальний засіб, що сприяє вибору найоптимальніших методів здобуття та організації влади, досягненню суспільної злагоди, утворенню і збереженню окремої держави на

українській землі, забезпеченню існування й розвитку української нації.

Зокрема В. Липинський твердив, що метою українських консерваторів є «виграти у смертельній боротьбі національних сил з інтернаціональним капіталом». Проте українцям слід перебороти свій «первородний гріх», який полягав в ідейному хаосі в політиці і браку організаційної дисципліни.

З цього приводу дивує небажання сучасних консервативних партій усвідомити доконані історичні закономірності розвитку національної Церкви в Україні і сьогоднішні реалії. Йдеться про ставлення до Греко-Католицької Церкви, яку сповідує п'ята частина українців. Не слід забувати, що ця Церква – національна, має досить давні коріння в Україні, є невід'ємною частиною її духовного світу та єства. Хочеться нагадати, що консервативні політики в еміграції ще в середині XX ст. усвідомили важливість обох українських Церков для держави (УАПЦ – УГКЦ), що офіційно було заявлено, зокрема, Союзом гетьманців-державників на чолі з Гетьманичем Данилом Скоропадським. Такі засади Гетьманського руху свідчать, що від часів існування Гетьманату 1918 р. на чолі з П. Скоропадським і протягом усього повоєнного часу провідники гетьманської ідеї залишилися щодо справ віри на сповідуваних ними консервативних позиціях: невід'єдність Церкви від держави, автокефальність УПЦ, традиціоналізм у визнанні провідної віри. Разом з тим відбулася еволюція до глибших і міцніших національно-державницьких позицій у церковному питанні: визнання провідною не лише православної, як за Гетьманату 1918 р., а й греко-католицької віри, підтримання ідеї їхнього воз'єднання в майбутньому та взаємопошани у сьогоденні як засіб і шлях об'єднання нації, соборності держави та інше. Консерватори стали у своїх поглядах більш орієнтованими не на політичну кон'юктуру, а на погляди віруючих (прагнення донести ідею воз'єднання УПЦ й УГКЦ до українського народу). Їхній підхід до Церкви став практичнішим – у розумінні того, що релігійний розкол розхитує не лише Церкву, а й українську громаду, прагнення поставити під державний контроль діяльність релігійних сект, узяти дійову участь у відродженні Церкви. Відтак, нині є нагальна потреба враховувати досвід розвитку українського консерватизму, якого уже набула ця ідеологія за минулі часи (і не лише в релігійних питаннях).

Безумовно, будь-які консерватори завжди є патріотами та націоналістами. Неоконсерватизм в Україні поки що так і не сформувався на ідеологічно-теоретичній основі, а політиків-консерваторів, які усвідомлювали б глибинну суть та багатомірність консерватизму і націоналізму, а тим паче могли б виробити їх оновлену концепцію до потреб і викликів новітніх та прийдешніх української дійсності та загальносвітових перетворень – поки що немає.

Таким чином нові політичні умови, суспільний лад, новий соціально-демографічний стан країни та нова структуризація її населення, новітня форма економічних рушіїв, плинність духовності, глобалізаційні процеси та достеменно інший ритм життя і його зміни, що відбулися й відбуватимуться за нового століття, вимагають і новітнього розвитку, збагачення консерватизму. В тому числі й політичного. І саме над цими викликами мали б і мають замислюватися політики-консерватори та партійні ідеологи, власне, кожної політичної сили. Очевидно, що сучасному українському політичному консерватизму ще належить перейнятися як боротьбою за власну нішу у серцях, розумі та душах свого народу, так і проблемою власної еволюції.

Сьогодні неоконсерватизм в Україні як права політична ідеологія ще не посів своєї потенційної ніші. Він ще має самоорганізуватися і запропонувати свої ідеї українському народові.

Консерватори – завжди є націоналістами, але не кожний націоналіст є консерватором. І саме консерватизм посідає правий політичний фронт, на відміну, від деяких націоналістичних партій, які насправді, попри націоналістичну риторику, є лівими партіями, позаяк сповідують цілком соціалістичний підхід щодо соціально-економічних поглядів. Консерватори виступають за приватну власність і вважають за основу економіки країни – саме приватну власність і потужний середній клас у всіх спектрах господарського життя держави.

В основі трактування консерваторами націоналізму лежить його визначення В. Липинським, який 1925 р. писав до С. Шемета: «Націоналізм буває двоякий: державотворчий і державоруйнуючий – такий, що сприяє державному життю нації і такий, що це життя роз'їдає. Прикладом першого може бути націоналізм англійський; другого – націоналізм польський, український. Перший є націоналізм територіальний, другий – націоналізм екстериторіальний і віросповідний. Перший називається патріотизмом, другий –

шовінізмом. Коли Ви хочете, щоб була Українська Держава – Ви мусите бути патріотами, а не шовіністами. Шовінізм український, який є націоналізмом на моду лавочників (єврейське гасло «свій до свого») і на моду живучих від вівтарів «національної ідеї інтелігентів», доведе політичну ідею України до загибелі, бо ані дійсні бакалейщики, ані до чогось здатні інтелігенти на Україні шовінізмом українським не захопляться.

Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення в Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить перш за все вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не перш за все ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі перш за все громадські, політичні, державнотворчі прикмети: віру в Бога й послух його законам, тобто духовні вартості; далі вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості. Натомість бути шовіністом – це значить прикривати свою духовну пустку (безрелігійність) і своє руїнництво: отже, зрадництво, кар'єризм, здеклясованість – фанатичними вигуками про «неньку Україну», про «рідну мову», про «ми – українці!», про клятих «москалів і ляхів» і т.п. Борони Вас Боже від такого роду «націоналізму», який може принести тільки те, що вже приніс: руїну України».

Сьогодні одна відома політична сила прагне монополізувати за собою своє бачення націоналізму і себе як єдиної правої сили. Цього не буде.

Консерватори мають докласти усіх зусиль аби зламати феодально-кланову, торалітарно-автократичну і охлократично-плутократичну владу в Україні. Крім того консерватори прагнутимуть здійснити консервативну революцію, яка має завданням зламати існуючу державно-бюрократичну та адміністративну модель держави.

Ми виступаємо за зміну адміністративно-територіального поділу України (поділу на етнографічно-історичні території – Краї) і

за надання цим Краям максимального самоуправління у господарській діяльності.

Сучасна модель української державності є нежиттєздатною, а існуючий режим – нелігитимним і злочинним. Отже режим має бути зметеним, а модель, що є прогнилою і застарілою, – має бути зруйнованою. Відтак слід побудувати нову державну модель на якісно нових засадах.

Консерватори виступають за скликання тимчасової Національної Ради на термін 2 роки, першим завданням якої буде вироблення форми і структури держави.

Консерватори виступають за зміну виборчого законодавства, коли законодавчу ініціативу мають отримати не лише політичні партії, а й професійні об'єднання громадян та громадські організації. Таким чином класократичний принцип знищить принцип демократичний і встановить справжнє народовладдя. Ми за створення національних професійних і громадських рад із наданням їм законодавчої ініціативи та повноважень.

Ми за розпуск Верховної Ради України й за створення двопалатного парламенту. Сойм – перша законодавча палата, до якої мають обиратися представники політичних партій; Народна Рада – друга законодавча палата, до якої мають обиратися представники професійних об'єднань громадян та громадських організацій. Крім того, кожних 2 роки має бути оновлення 1/3 частин законодавчого органу, що дасть можливість провадити оновлення політичних еліт. Одна особа має право бути обраною до законодавчого органу не більш як 2 терміни поспіль. Депутатська недоторканність скасовується, проте запроваджується імунітет за політичну діяльність. Аналогічний виборчий принцип застосовується й щодо краєвих соймів та рад. Виборці повинні отримати дієвий механізм відкликання депутата й голови держави (Гетьмана).

Ми виступаємо за законодавчу заборону зміни персонального складу державного бюрократичного апарату (державних службовців) в залежності від зміни урядового чи законодавчого складу до рівня заступників міністра.

Для державних службовців усіх рангів мають бути встановлені іспити з української мови, історії та культури (в тому числі й для міністрів уряду). Депутатам парламенту, урядовцям та держслужбовцям забороняється робити будь-які прилюдні заяви, промови, виступи тощо не українською мовою. Реформувати бюрократичну

систему на принципах особистої відповідальності з подальшим значним скороченням контролюючих органів.

Державною мовою в Україні є винятково українська мова. В паспортах громадян України має бути занесена графа про національну приналежність. Вища, середня й дошкільна освіта мають бути українізовані. Засоби широкого оповіщення (ЗМІ) мають користуватися державною мовою. Засоби зовнішнього оповіщення, назви продукції, вивіски тощо повинні бути українською мовою.

Ми усвідомлюємо загрози для української мови з боку домінуючих іноземних мов. Від безумовності української мови як єдиної державної та мови міжнаціонального спілкування в державі, обов'язкової для усього населення країни, до усвідомлення більш ширших загроз збереженню нашої мови, коли космополіти й чужинецькі зайди в шатах нинішньої влади її не лише прагнуть штучно і силоміць загнати у резервацію шляхом всебічного насадження московської мови, а й поступової роз'їдаючої дії глобалістичного світу й через безоглядне мавпування так званої європейськості, внаслідок чого наша мова піддається небаченій досі англізації й практично без опору здає англійській слово за словом, словосполучення за словосполученням, а подекуди вже й цілі смислові поняття, й відтак, борючись проти зовнішніх утисків російською з боку промосковських вітчизняних нуворишів, ми фактично без опору здаємо нашу мову англо-американській мовній окупації зсередини, тобто вичавлюємо модними англіканізмами та американізмами українську з української. Отже є загроза в тому, що нашу сьогоднішню українську наші онуки вже не розумітимуть, вважаючи свою англізовану – українською... Тому вимагаємо створення спеціального гуманітарного органу, складеного з фахівців з різних галузей життя, який би виробляв українські відповідники старих чи новітніх слів, що з'являються в інших мовах. Відповідно встановити юридичну відповідальність за порушення принципу чистоти мови та главенства української мови в державі.

Ми за збереження забезпечення права кожному українцеві одержати вищу освіту та зайняти керівну посаду, держава повинна турбуватися про ґрунтовну розбудову нашої системи народної освіти. Програми всіх навчальних закладів повинні бути приведенні у відповідність до вимог практичного життя. З самого початку розвитку свідомості дитини, школа повинна цілеспрямовано виховувати в учнів розуміння ідеї держави. Ми вимагаємо, щоби особливо

обдаровані діти бідних батьків, незважаючи на їхнє становище у суспільстві чи професію, отримували освіту (в т.ч. і в приватних навчальних закладах) за рахунок держави.

Ми маємо беззаперечно домогтися україноцентричності у питаннях духовності, мистецтва, історії тощо (не забуваючи й не виключаючи при цьому наявність сторонніх чинників). Провідними Церквами в Україні є УПЦ та УГКЦ. В Україні мають бути заборонені тоталітарні секти. Ми вимагаємо свободи всіх релігійних віросповідань в межах держави, поки вони не загрожують її існуванню та не виступають проти моральності та моральних почуттів української нації.

Зобов'язати державу забезпечувати і утримувати в системі освіти спосіб виключного і постійного формування національної свідомості та характеру неупередженим чином за світською системою (основи християнства викладаються факультативно і виключно традиційними українськими церквами (УПЦ і УГКЦ, які мають попередньо узгодити спосіб та теми викладання між собою за посередництва держави). Виховання у школах повинне мати такий характер, аби виховувати душі і тіла для захисту Батьківщини, проте таким чином, щоби не піддавати їх небезпеці, а натомість уможливити підвищення моральних і культурних якостей молоді.

Ми закликаємо українців одружуватися з українцями, або принаймні із людьми слов'янської чи європейської раси. Ми закликаємо українців надавати дітям українські національні імена й виховувати їх в національних традиціях та в любові до Бога і Батьківщини.

Українська держава має зжорсточити міграційне законодавство (громадянство України повинно надаватися неукраїнцям за національністю лише у виключних випадках). Нелегальні мігранти, затримані в Україні, мають залучатися до примусової праці, аби таким чином заробити кошти на своє переправлення на Батьківщину).

Ми виступаємо за запровадження жорстких покарань за псування навколишнього середовища, забруднення річок, вирубку лісів тощо.

Мусимо повернути й захистити природні багатства нашої землі народові й водночас стати на захист самої землі і права тих, хто її обробляє, володіти нею, не бути новим кріпаком у новоявлених феодалів-латифундистів, а стати власником своєї частки землі.

Селянин має бути господарем на селі, а не жебраком й наймитом, що за копійки чи подачки жевріє без засобів для існування. Консерватори виступають за безкоштовну передачу землі у приватну власність селян. Запровадження спеціального Державного земельного банку для надання довгострокових пільгових позик (під мінімальні відсотки) для купівлі реманенту та інших приладь та насіння для обробки землі. Для малих і середніх селян-землевласників на 5 років встановити податок у розмірі 5% річних, як і для об'єднань селян (сільськогосподарських кооперативів) тощо. Для великих землевласників – у 15%. Зобов'язати землевласників обробляти землі і запровадити санкції, відповідно до яких необроблювальні землі мають передаватися кооперативам селян.

Консерватори виступають за створення професійної армії, проте із обов'язковою військовою підготовкою у середній та вищій школі.

Мусимо йти до вирішення соціально-правових та фінансово-економічних питань, маємо вимагати соціальної справедливості й невідворотності покарання. Творити сталі умови для правового й щонайширшого розвитку та розквіту малого і середнього підприємництва в усіх галузях народного господарства. Задля цього потрібно буде визначально змінити форму вертикального та горизонтального існування державного організму на якісно інших ніж тепер принципах та засадах.

Вимагаємо податкової реформи й вироблення нового Податкового кодексу, де б податки мали диференційований характер, пільги для середнього бізнесу й тимчасові знижки для галузей, що потребують розвитку в Україні. Встановити прогресивний податок на капітал.

Консерватори вимагають скасування нетрудових доходів та знищення процентного рабства. Накласти верхню межу у позиках банківських відсотків.

Ми домагатимемося на законодавчому рівні участі професійних громадських організацій, які є науково-технічно і морально вартісними, у технічній перевірці роботи менеджменту підприємств і комунальних служб.

Консерватори за встановлення мінімальної заробітної платні. Ми вимагаємо участі робітників у розподілі прибутків великих підприємств.

Ми прагнемо прийняти новий закон про страхування інвалідності та непрацездатності з причин похилого віку (каліцтва та пенсіонерів), встановити віковий ліміт залежно до витрат сил, що потребували ті чи інші види праці.

Однією з найбільших проблем сучасної України є суцільна корупція. Ми виступаємо за те, щоби всі можновладці – диктатори, лідери, прем'єри і їх найближче (сімейне і посадове) оточення – підпадали під категорію ПЕП (англ. PEP – politically exposed person; іноді його перекладають як «політично уразлива персона»). Директор департаменту міжнародного права Міністерства закордонних справ Швейцарії В. Зелльвегер подає таке визначення терміна ПЕП: «Людина, що займає керівну посаду, завдяки чому у неї є можливість привласнювати великі грошові суми». Відтак, маються на увазі ті, хто має владу і перебуває на виду: глави держав і урядів, провідні політичні діячі, високопоставлені державні службовці, а також особи з їх сімейного і особистого оточення. У більш широкому сенсі йдеться не тільки про президентів, міністрів, суверенів, а й про їх найближче оточення. Завдяки своєму службовому становищу і впливу в суспільстві ПЕП, або «політично уразлива персона», піддається потенційному ризику бути залученою в корупційні дії, або ж їх організатором чи покривачем. В Україні ці персони не мають подібного визначення (навіть задекларованого неюридично), а натомість де-юре очолюють антикорупційні заходи, а отже (вірогідно) можуть стати й покривачами корупційних схем. Принагідно зауважу: за оцінками експертів Світового банку, щорічно в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою керівний апарат отримує у вигляді хабарів від 20 до 40 млрд. дол США, що відповідає 20–40% коштів, які виділяються цим країнам як офіційна допомога.

Консерватори вимагають, аби законодавчо було зафіксовано такі прагнення та положення:

- криміналізувати корупційні діяння згідно Міжнародних конвенцій;

- запровадити виборність суддів та можливість їх дострокового відкликання;

- забезпечити однакове застосування всіма судами законів України;

- запровадити експертизу судових рішень на відповідність Конституції та законам;

- запровадити обов'язковий контроль судами за виконанням судових рішень;

- запровадити механізм дострокового відкликання громадами голів сільських, селищних та міських рад без згоди Верховної Ради України;

- запровадити реєстр корупціонерів, чия причетність до корупції встановлена рішенням суду.

31 жовтня 2003 р. Україною була прийнята Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC – UN Convention against Corruption) – багатосторонній міжнародно-правовий документ, який визначає природу корупції і пропонує низку заходів з протидії цьому явищу. Конвенція стала основою Ініціативи Стар (Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative), з якою виступили у вересні 2007 р. Світовий банк і Управління ООН з боротьби з наркотиками і злочинністю (ЮНОДК). Мета СТАР – ініціювати повернення викрадених активів, заохочувати і сприяти систематичному і своєчасному поверненню активів, які є доходами від корупції, а також удосконалювати заходи щодо забезпечення повернення викрадених активів. Вважаю, що подібні визначення слід запровадити й в Україні.

З огляду на міжнародний досвід (напр. подібно до чотирьох глав розділу 18 Зводу Законів США), варто додати й ознаки корупційних дій, як то:

1) "Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями";

2) "Посадовці і службовці по найму";

3) "Здирство і погрози";

4) "Вибори і політична діяльність".

Кримінальному переслідуванню за хабарництво мали б піддаватися не тільки ті, хто одержує хабарі, але і ті, хто їх дає. Зокрема детально вказати, які категорії посадовців розуміються під особами, що одержують хабарі.

Відповідальності за дачу хабара має підлягати усякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, щоб покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягав як колишній, так і майбутній службовець.

З огляду на рівень та обсяг корупції в Україні, вважаю за доцільним звернутися й до досвіду Італії й запровадити термін «ма-

фіозне угруповання». Виходячи з українських реалій під таке угруповання можуть підпасти й відомі українські політичні партії, які створені і діють за принципом піраміди, або ж партій-корпорацій тощо. З огляду на це антикорупційна діяльність влади має бути відкритою для політичних партій, об'єднань громадян, засобів масової інформації. Усе це надає можливість для участі в антикорупційній роботі інститутам соціального контролю. Слід визначити конкретні ознаки, які притаманні мафіозним угрупованням, зокрема:

- залякування та підкорення силою інших людей, нав'язування їм «закону мовчання» та кругової поруки з метою вчинення кримінальних злочинів;

- встановлення прямого або непрямого правління і контролю за різного роду економічною діяльністю;

- отримання незаконних прибутків та незаконних пріоритетів в такій діяльності для себе та інших осіб;

- протистояння вільного волевиявлення при голосуванні;

- встановлення жорстких покарань за фінансування легальної економічної діяльності за рахунок коштів, здобутих злочинним шляхом, в тому числі прибутку від легалізації «брудних грошей».

При цьому варто зазначити, що боротьба владних структур із корупцією має відбуватися під контролем громадськості та органів представницького народовладдя. Однією з форм такого контролю є заслуховування звітів МВС у парламенті два рази на рік.

Ми – за незалежний суд і прокуратуру, які були б підконтрольні громадським організаціям, а порушення законодавства чи професійної етики каралося б в'язницею. Варто запровадити досвід, коли дві третини членів Вищої Ради Суддів (досвід Італії) обираються суддями, і одна третина – політичними партіями. Крім того, адміністративні комісії мають статус судів, а Конституція передбачає адміністративне провадження з деяких кримінальних справ. Дієвим антикорупційним механізмом слід визнати також те, що судді, прокурори і слідчі вважаються членами однієї професії і регулярно міняються ролями. Кожна прокуратура є автономною. Кожний прокурор має такі ж гарантії незалежності, як і судді.

Важливим в антикорупційних заходах є так звана «культура прозорості», яку також варто адаптувати до українських умов. Зокрема запровадити систему контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації. Така програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією. Вільний до-

ступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм хабарів з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, ця програма шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян, як необхідної умови існування корупції, виконує основну свою задачу – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міської адміністрації.

Ми прагнемо децентралізувати і спростити діяльність служб на користь виробників енергії, казначейства й обслуговуючих служб. Ми за націоналізацію усіх об'єктів з виробництва зброї та торгівлі зброєю, а також підприємств та галузей стратегічного значення, що впливають і забезпечують національну безпеку.

Консерватори усвідомлюють й майбутні виклики новітніх часів й тому розуміємо, що настане пора, коли часу буде менше, ніж ми думаємо. Світові загрози вже сьогодні попереджають людство про майбутні труднощі. Ми не можемо дозволити собі апатії. Проблема не є однією, їх комплекс. Брак чистої води є однією з найактуальніших. Вода є дорожчою, ніж нафта.

Ми маємо бути готові вистояти й перед загрозою глобального економічно-продуктового колапсу, до якого держава має готуватися аби вижити і бути готовою до світових криз і викликів. В досить скорому майбутньому на нас чекатимуть світова економічна нестабільність, брак нафти і доступної енергії, перенаселення планети і міграція тощо. З року в рік ресурсів буде менше, а відтак – слід розвивати власні ресурси, хоч і така економіка не дає швидких прибутків, потрібна локалізація економіки і сільського господарства (усе слід намагатися виробляти тут). Варто переписати норми законів у фінансовій практиці. Ми маємо готуватися й катаклізмів, як природних, так і внаслідок терористичних нападів. Саме тому однією з норм військової підготовки в навчальних закладах має бути навчання навичкам поведінки і взаємодопомоги під час терористичних атак або природних негараздів. Усі ці та інші загрози, якщо держава заздалегідь не готуватиметься до них, як правило, спричинять соціальну нестабільність, поставлять під загрозу цілісність країни, культури, нації.

Крім того, людству загрожує занепад духовності. Армія загублених душ є народжувальниками брехні та омани, харизмати і ненависники, спокусники та лжепророки, грошолюбці та сектанти, раціоналісти та владолюбці, гедоністи та церковники, що потонули

у розкошах і перелюбі, що Церкву Христову перетворили на торжище, усі вони є падлом людським, що ширить сморід гріха, та є бранцями до армії сатани. Що наближають кінець. Ми мусимо не допустити приходу великого ошуканця. Бо прийде лжезамирювач і лжеоб'єднувач, що встановлюватиме видиму стабільність, а за ним – лжепророк із псевдодивами, і роздаватимуть добробут і хабарі за владу свою, а нестимуть ненависть, нетерпимість, авторитаризм і терор. Готуймося, бо прийде червона смерть (війни й сутички) і біла смерть (хвороби і пошесті), і ще два вершника, що нестимуть наш крах, що нестимуть падіння синьої зірки. І які клапті нашого народу матимуть можливість вижити у світовій битві й кінці цивілізацій? І на чиєму боці? Хто зможе знову зібрати наш народ у єдине, чи в силі буде він вижити й зберегти саму країну. І чи буде з кого цей народ збирати, і чи буде з кого та з чого відроджувати країну та державу, на яких основах вона поставатиме?

Історія довела, а сучасність підтвердила те, що успішна державотворча нація мусить мати: лицарів політики (свідомий своєї відповідальності й освічений національний Провід), лицарів віри (щиру національну Церкву), лицарів-воїнів (міцне національне Військо), лицарів праці (успішні національні трудові, грошові та наукові верстви) та лицарів пам'яті (хранителів національних спадщини предків та надбань минулого). Усіх їх має взаємооб'єднувати та взаємопов'язувати триєдність спільної мети: велич держави, добробут народу й окремішність крові. Ми мусимо зберігати старі цінності, плекати минулі скарби і, спираючись на них, творити нові закони, оновлені чесноти та новітню життєздатну і чисту націю.

Відтак наш обов'язок, а надто в умовах викликів сьогодення, опанувати усіма тими державотворчими джерелами аби досягти і забезпечити нащадкам цих три складових існування нашого величного народу на нашій споконвічній Батьківщині та у нових заселених ним землях.

Звитяга не є одноликою, переможна боротьба неможлива у замкненні лише на одному фронті, політична діяльність безплідна в однобічній скутості засобів, напрямів та дій. Наш чин має бути багатогранним і всеохоплюючим, як і поступ державотворця. Тож нині політична партія не має дозволити собі замкнутися лише у лицарсько-орденському панцирі, як і не повинна перетворитися на суто політичний, нехай і націоналістичний, гурток партійного типу. Час вимагає змін, нова доба вимагає від нас еволюції, полі-

тичне і соціально-економічне становище в країні – виважених, але рішучих дій, нація потребує захисту і згуртованості, а державність – порятунку. Тому ми не лише зобов'язані, але й мусимо діяти у всіх вищевказаних напрямах та сферах.

Починаючи від захисту належних нам прав бути єдиним домінуючим народом у власній державі й вбираючи у себе тих, хто щиро прагне долучитися до нього і стати часткою його, кінчаючи забезпеченням незворотності націоналістичного розвитку держави і новітньої традиціоналістської (неоконсервативної) сталості суспільства. Наша віра, наші традиції, мова, расова спорідненість та наша готовність передбачити імовірні труднощі й підготуватися до їх поборення, і в умінні пронести наші цінності крізь них, визначають наше майбутнє – як окремої людини, так і цілого соборного народу.

Консерватори уже тепер повинні виходити за рамки гурткового існування чи дії за принципом закритих клубів або організацій орденського типу й активно включитися у політичні процеси. Ми маємо створити спільний правий фронт і об'єднатися у спільну координаційну громадсько-політичну Консервативну Національну Лігу й не поборювати одне одного, а поширювати традиціоналістичні цінності та нести консервативну ідеологію до людей. Нашим завданням є створення правої консервативної партії, яка займе свою нішу в вітчизняному політикумі й, вірю, займе належне місце у серцях українців. Досить скиглити й вишукувати зовнішніх ворогів. Ніхто не збудує нам державу окрім самих нас. Ніхто не зробить її дійсно українською окрім самих нас. Ніхто не покращить наше життя й не захистить націю на нашій споконвічній землі, окрім нас самих.

Відтак коли ми кажемо: "Слава нації!" Мусимо відповісти: "Українській нації!". "Слава державі! – Українській Державі!". Слава Україні і смерть ворогам!

Публікується за:

Гай-Нижник П. Позиції та завдання сучасного українського консерватизму // Гілея. – 2013. – Вип. 74 (№7). – С. 346–350.

Честь і відданість!

ПАРТІЯ
БУЛАВА

Програма національ-консервативної партії «БУЛАВА»

Честь і відданість!

Преамбула

«БУЛАВА» є національ-консервативною партією орденського типу.

Партія «БУЛАВА» виступає за формування єдиної соборної унітарної держави Україна на основах народовладдя української нації; країни, де кожна людина незалежно від етнічної приналежності, статі, походження, матеріального стану інших відмінностей може вільно і різнобічно реалізувати себе.

Ми підтримуємо консервативні традиції, які спрямовані на формування справедливої і сильної національної держави, яка захищає права і свободи громадян і сприяє розвитку громадянського суспільства. Ми розглядаємо державу не лише як інструмент для примноження суспільних благ, а й як доконану національну цінність та запоруку існування та процвітання українського народу.

Партія закликає українців одружуватися з українками (українок з українцями), або принаймні із людьми слов'янської чи європейської раси. Ми закликаємо українців надавати дітям українські національні імена й виховувати їх в національних традиціях та в любові до Бога і Батьківщини.

Межі державного впливу на суспільство визначаються спільною волею громадян та втілюються у законах. Їхнє виконання ґрунтується на верховенстві права і контролюється активним громадянським суспільством.

Для побудови нових відносин між державою та громадянином необхідно, насамперед, змінити ціннісні орієнтири суспільства.

Сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку повну свободу особистості. Суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії (обраного народовладдя). Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, партія виступає за політичну централізацію, проголошує концепцію "обмеженої" демократії.

Світоглядні позиції

Партія «БУЛАВА» є продовжувачем ідейної традиції українського консерватизму, уособленого іменами П.Куліша, О.Барвінського, М.Міхновського, П.Скоропадського, Д.Дорошенка, В.Липинського, В.Кучабського, С.Томашівського, В.Вишиваного, В.Залозецького, Н.Полонської-Василенко, О.Оглоблина, С. та В.Шеметів, О.Скорописа-Йолтуховського, О.Шаповала, В.Андріївського та інших мислителів та політичних діячів.

Політичний світогляд Партії «БУЛАВА» твориться в руслі тисячолітньої державницької, політичної та культурної традиції українського народу. Імена величного князя Святослава Хороброго, блаженного князя Аскольда, святої княгині Ольги, святого рівноапостольного князя Володимира Великого, князів Ярослава Мудрого, Мстислава Володимировича, Володимира Мономаха, Мстислава Гаральда, королів Романа, Данила, Лева, князя Вітовта, гетьманів Петра Конашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Івана Мазепи, Кирила Розумовського та Павла Скоропадського – є уособленням державницького аспекту цієї традиції.

Партія не сприймає теорію лібералів, які завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку.

Наріжним каменем соціальної політики партія вважає заохочення особистих досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості є недопустима зрівнялівка, послаблення свободи. Коли громадянин сподівається, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості.

Суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку є зміна звичок, традицій і характеру людей. Партія наголошує, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства ми надаємо моральному вдосконаленню людини.

Сталість – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Партія виступає за встановлення такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Партія прагне побудови такої держави, в якій однією з найважливіших принципів є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Як зазначав свого часу В.Липинський, метою українських консерваторів є «виграти у смертельній боротьбі національних сил з інтернаціональним капіталом». Для цього українцям слід пере-

бороти свій «первородний гріх», який полягає в ідейному хаосі в політиці і браку організаційної дисципліни.

Консерватори – завжди є патріотами, які плекають державу, народ та звичаї у поєднанні із цивілізаційним поступом. І саме консерватизм посідає правий політичний фронт. Ми виступаємо за приватну власність і вважаємо за основу економіки країни – саме приватну власність і потужний середній клас у всіх спектрах господарського життя держави.

Консерватори мають докласти усіх зусиль аби зламати кланову й охлократично-плутократичну владу в Україні. Партія прагнутиме здійснити консервативну революцію, яка має завданням змінити існуючу державно-бюрократичну та адміністративну модель держави.

Державний устрій та актуальні політичні проблеми

Партія «БУЛАВА» виступає за єдину соборну та унітарну державу Україна.

Партія домагатиметься зміни адміністративно-територіального поділу України (поділу на етнографічно-історичні території – Краї) і надання цим Краям максимального самоуправління у господарській діяльності.

Головою держави є Гетьман України, що має широкі повноваження й обирається народним голосуванням терміном на 5 років. Гетьман не може бути обраним більш як на 2 терміни поспіль. Партія прагне встановлення сильної гетьманської влади, повноваження якої обмежуються Конституцією й контролюються законодавчим органом та незалежною судовою гілкою влади.

Партія виступає за розпуск Верховної Ради України й обрання нового законодавчого органу – *Народної Ради.*

Партія запровадить мажоритарну систему виборів до законодавчого органу. За сучасної існуючої в Україні виборчої системи партія вимагає запровадження пропорційної систему виборів до законодавчого органу за відкритими виборчими списками.

Обирати депутатом можна громадянина України, який останні 10 років проживає в Україні, досяг 25-ти років, володіє і спілкується державною мовою, є дієздатним та несудимим.

Кожних 2 роки має бути оновлення 1/3 частин законодавчого органу, що дасть можливість провадити оновлення політичних еліт. Одна особа має право бути обраною до законодавчого органу не більш як на 2 терміни поспіль.

Депутатська недоторканність скасовується, проте запроваджується імунітет за політичну діяльність. Аналогічний виборчий принцип застосовується й щодо краєвих соймів та рад.

Необхідно узаконити порядок звітності депутатів усіх рівнів перед виборцями й встановити чіткі правила відкликання громадами раніше обраних депутатів, якщо вони не захищають інтереси громади. Виборці повинні отримати дієвий механізм відкликання депутата й глави держави (Гетьмана).

Консерватори виступають за зміну виборчого законодавства, коли законодавчу ініціативу мають отримати не лише політичні партії, а й професійні об'єднання громадян та громадські організації. Таким чином класократичний принцип знищить принцип демократичний і встановить справжнє народовладдя. Ми за створення національних професійних і громадських рад із наданням їм законодавчої ініціативи та повноважень.

Партія виступає за законодавчу заборону зміни персонального складу державного бюрократичного апарату (державних службовців) в залежності від зміни урядового чи законодавчого складу до рівня заступників міністра.

Для державних службовців усіх рангів мають бути встановлені іспити з української мови, історії та культури (в тому числі й для міністрів уряду). Депутатам парламенту, урядовцям та держслужбовцям забороняється робити будь-які прилюдні заяви, промови, виступи тощо неукраїнською мовою.

Реформувати бюрократичну систему на принципах особистої відповідальності з подальшим значним скороченням контролюючих органів.

Партія виступає за утвердження принципів посиленої відповідальності перед законом, зміцнення виконавчої дисципліни та невідворотності покарання за злочинну діяльність на всіх щаблях державної влади. Ухвалити та моніторити виконання спеціального антикорупційного Закону про контроль не тільки доходів, але й видатків державних посадовців та членів їхніх сімей. Запровадити в кримінальному законодавстві принцип «чим вища державна посада, тим вищий рівень відповідальності за скоєний злочин».

Партія виступає за утвердження принципу субсидіарності[**] у державі. За збільшення прав, економічної та господарської самостійності органів місцевого самоврядування: міських, сільських та селищних рад та їх виконавчих органів. Партія виступає за наділення реальними повноваженнями органи самоврядування на рівні мікрорайонів та окремих сіл.

Забезпечити підвищення ролі місцевого самоврядування шляхом перерозподілу повноважень та фінансових ресурсів між центральними органами влади і органами місцевого самоврядування за принципом формування бюджету: «знизу вгору».

Запровадити практику якнайширшого прямого народовладдя у територіальних громадах – референдуми, плебісцити, загальні збори тощо. Проводити місцеві референдуми з життєво важливих питань. Запровадити механізм «вето» громади щодо окремих рішень органів місцевого самоврядування.

В паспортах громадян України має бути занесена графа про національну приналежність.

Державною мовою в Україні є виняткова українська мова. Вища, середня й дошкільна освіта мають бути українізовані. Засоби широкого оповіщення (ЗМІ) мають користуватися державною мовою. Засоби зовнішнього оповіщення, назви продукції, вивіски тощо повинні бути українською мовою.

Партія усвідомлює загрози для української мови з боку домінуючих іноземних мов. Від безумовності української мови як єдиної державної та мови міжнаціонального спілкування в державі, обов'язкової для усього населення країни, до усвідомлення більш ширших загроз збереженню нашої мови, коли космополіти й чужинецькі зайди в шатах нинішньої влади не лише прагнуть штучно і силоміць загнати її у резервацію шляхом всебічного насадження московської мови, а й поступової роз'їдаючої дії глобалістичного світу й через безоглядне мавпування так званої європейськості, внаслідок чого наша мова піддається небаченій досі англізації. Тому Партія вимагатиме створення спеціального гуманітарного органу, складеного з фахівців з різних галузей життя, який би виробляв українські відповідники старих чи новітніх слів, що з'являються в інших мовах. Відповідно встановити юридичну відповідальність за

[**] Субсидіарність – засада, згідно якої кожен щабель влади повинен реалізувати лише ті завдання, які не можуть бути успішно реалізовані на нижчому щаблі.

порушення принципу чистоти мови та главенства української мови в державі.

Партія виступає за дотримання прав етнічних меншин. Держава повинна створити програми, по підтримці мов та культур, що їм загрожує асиміляція та зникнення – караїмської, греко-урумської, греко-ромейської, гагаузької і т.п. Партія виступає проти поширення міжетнічної ворожнечі в Україні. Збалансоване співіснування різних етносів – гарантія сили та добробуту всієї української нації.

Партія підтримує принцип суспільного солідаризму. Вирішення соціальних проблем повинно бути справою не лише державних органів (що досить часто є причиною корупції та несправедливого розподілу коштів), але й широкої мережі добровільних об'єднань громадян. Держава повинна всіляко сприяти діяльності цих організацій (не допускаючи, однак, впливу на ці структури з боку іноземних та ворожих до України чинників).

Однією з найбільших проблем сучасної України є суцільна корупція. Ми виступаємо за те, щоби всі можновладці та їх найближче (сімейне і посадове) оточення – підпадали під категорію ПЕП (англ. PEP – politically exposed person; іноді його перекладають як «політично уразлива персона»). Директор департаменту міжнародного права Міністерства закордонних справ Швейцарії В.Зелльвегер подає таке визначення терміна ПЕП: «Людина, що займає керівну посаду, завдяки чому у неї є можливість привласнювати великі грошові суми». Відтак, маються на увазі ті, хто має владу і перебуває на виду: глави держав і урядів, провідні політичні діячі, високопоставлені державні службовці, а також особи з їх сімейного і особистого оточення. У більш широкому сенсі йдеться не тільки про президентів, міністрів, суверенів, а й про їх найближче оточення. Завдяки своєму службовому становищу і впливу в суспільстві ПЕП, або «політично уразлива персона», піддається потенційному ризику бути залученою в корупційні дії, або ж їх організатором чи покривачем. В Україні ці персони не мають подібного визначення (навіть задекларованого не юридично), а натомість де-юре очолюють антикорупційні заходи, а отже (вірогідно) можуть стати й покривачами корупційних схем (за оцінками експертів Світового банку, щорічно в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою керівний апарат отримує у вигляді хабарів від 20 до 40 млрд. дол

США, що відповідає 20–40% коштів, які виділяються цим країнам як офіційна допомога).

Вимагаємо, аби законодавчо було зафіксовано такі прагнення та положення:

- криміналізувати корупційні діяння згідно Міжнародних конвенцій;

- запровадити виборність суддів та можливість їх дострокового відкликання;

- забезпечити однакове застосування всіма судами законів України;

- запровадити експертизу судових рішень на відповідність Конституції та законам;

- запровадити обов'язковий контроль судами за виконанням судових рішень;

- запровадити механізм дострокового відкликання громадами голів сільських, селищних та міських рад без згоди Верховної Ради України;

- запровадити реєстр корупціонерів, чия причетність до корупції встановлена рішенням суду.

31 жовтня 2003 р. Україною була прийнята Конвенція ООН проти корупції (UNCAC – UN Convention against Corruption) – багатосторонній міжнародноправовий документ, який визначає природу корупції і пропонує низку заходів з протидії цьому явищу. Конвенція стала основою Ініціативи Стар (Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative), з якою виступили у вересні 2007 р. Світовий банк і Управління ООН з боротьби з наркотиками і злочинністю (ЮНОДК). Мета СТАР – ініціювати повернення викрадених активів, заохочувати і сприяти систематичному і своєчасному поверненню активів, які є доходами від корупції, а також удосконалювати заходи щодо забезпечення повернення викрадених активів.

Вважаємо, що подібні визначення слід запровадити й в Україні.

З огляду на міжнародний досвід (напр. подібно до чотирьох глав розділу 18 Зводу Законів США), Партія прагнутиме додати й ознаки корупційних дій, як то:

1) "Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями";

2) "Посадовці і службовці по найму";

3) "Здирство і погрози";

4) "Вибори і політична діяльність".

Кримінальному переслідуванню за хабарництво будуть піддаватися не тільки ті, хто одержує хабарі, але і ті, хто їх дає. Відповідальності за дачу хабара має підлягати всякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, щоб покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягав як колишній, так і майбутній службовець.

Важливим в антикорупційних заходах є так звана «культура прозорості», яку також варто адаптувати до українських умов. Зокрема запровадити систему контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації. Така програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією. Вільний доступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм хабарів з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, ця програма шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян, як необхідної умови існування корупції, виконує основну свою задачу – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міської адміністрації.

З огляду на рівень та обсяг корупції в Україні, вважаємо за доцільне звернутися й до досвіду Італії й запровадити термін «мафіозне угруповання». Виходячи з українських реалій під таке угруповання можуть підпасти й відомі українські політичні партії, які створені і діють за принципом піраміди, або ж партій-корпорацій тощо. З огляду на це антикорупційна діяльність влади має бути відкритою для політичних партій, об'єднань громадян, засобів масової інформації. Усе це надає можливість для участі в антикорупційній роботі інститутам соціального контролю.

Слід визначити конкретні ознаки, які притаманні мафіозним угрупованням, зокрема:

- залякування та підкорення силою інших людей, нав'язування їм «закону мовчання» та кругової поруки з метою вчинення кримінальних злочинів;

- встановлення прямого або непрямого правління і контролю за різного роду економічною діяльністю;

- отримання незаконних прибутків та незаконних пріоритетів в такій діяльності для себе та інших осіб;

- протистояння вільному волевиявленню при голосуванні;

- встановлення жорстких покарань за фінансування легальної економічної діяльності за рахунок коштів, здобутих злочинним шляхом, в тому числі прибутку від легалізації «брудних грошей».

Боротьба владних структур із корупцією має відбуватися під контролем громадськості та органів представницького народовладдя. Однією з форм такого контролю є заслуховування звітів МВС у парламенті два рази на рік.

Ми – за незалежний суд і прокуратуру, які були б підконтрольні громадським організаціям, а порушення законодавства чи професійної етики каралося б в'язницею.

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. В процесі судочинства в Україні діє принцип верховенства права. Юрисдикція судів поширюється на всі правові відносини, що виникають у державі. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Військові суди діють тільки в період військового стану. Система судів в Україні будується за адміністративно-територіальним принципом. Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. У разі скасування вироку суду як неправосудного, держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей. Суддя не може бути без згоди Народної Ради України затриманий чи заарештований. Суддя може бути звільнений з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;

2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;

3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

4) припинення його громадянства;

5) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;

6) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

7) смерті.

Правосуддя здійснюють професійні судді. Професійні судді не можуть належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як п'ять років, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Вищим судовим органом України є Верховний Суд України. Верховний Суд України вирішує питання відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції і законів України. Вирішує спори між вищими органами державної влади та їх посадовими особами як суд першої інстанції. Розглядає звернення юридичних та фізичних осіб на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Здійснює касаційне провадження відповідно до закону. Забезпечує однакове застосування законів на всій території України. Здійснює матеріально-технічне забезпечення діяльності судової системи України.

На посаду судді Верховного Суду України може бути обрано особу, яка відповідає вимогам, передбаченим у статті 99 та має стаж практичної роботи на посаді судді не менше 7 років. Судді Верховного Суду України обіймають посади безстроково. Вищою посадовою особою в системі органів правосуддя є Голова Верховного Суду України, який здійснює свої повноваження відповідно до закону. Голова Верховного Суду України обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного Суду України в порядку, встановленому законом.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Судді апеляційних судів призначаються Гетьманом (Президентом) України терміном на 5 років у порядку, встановленому законом.

Судді місцевих судів призначаються Гетьманом (Президентом) України терміном на 2 роки в порядку, встановленому законом.

Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних. Основними засадами судочинства є:

1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;

2) змагальність сторін;

3) забезпечення обвинуваченому права на захист;

4) гласність судового процесу та повне його фіксування технічними засобами;

5) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом;

6) обов'язковість рішень суду;

За неповагу до суду і судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності.

У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів. Держава забезпечує фінансування судової системи та належні умов суддям для здійснення правосуддя.

Варто запровадити досвід, коли дві третини членів Вищої Ради Суддів (досвід Італії) обираються суддями, і одна третина – політичними партіями. Крім того, адміністративні комісії мають статус судів, а Конституція передбачає адміністративне провадження з деяких кримінальних справ. Дієвим антикорупційним механізмом слід визнати також те, що судді, прокурори і слідчі вважаються членами однієї професії і регулярно міняються ролями. Кожна прокуратура є автономною. Кожний прокурор має такі ж гарантії незалежності, як і судді.

Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

6) внесення до Народної Ради України, або Гетьмана (Президента) України, подання про звільнення з посади Судді за порушення закону чи вчинення злочину.

Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Народної Ради України Гетьманом (Президентом) України. Народна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади. Строк повноважень Генерального прокурора України – п'ять років.

Ми виступаємо за деполітизацію правоохоронних органів, які не повинні служити злочинній владі, виконуючи її політичні замовлення, а повинні чесно і відповідально захищати Український народ і Українську державу, захищаючи її від зовнішніх і внутрішніх ворогів.

Міська і районна міліція має бути реорганізованою у муніципальну поліцію, керівництво якої повинно бути контрольованим і підзвітним місцевій громаді (голова міської/районної муніципальної поліції має бути затверджений волевиявленням районної громади).

Партія виступає за легалізацію володіння вогнепальною зброєю для законослухняних громадян. Озброєний вільний громадянин – основна вільного суспільства.

Партія виступає за збалансовану, прагматичну та багатовекторну зовнішню політику. Україна повинна налагоджувати добросусідські стосунки зі всіма сусідами. Разом із тим, Україна повинна жорстко захищати свої права на міжнародній арені від зазіхань на незалежність та суверенітет держави.

Українська держава має зжорсточити міграційне законодавство (громадянство України повинно надаватися неукраїнцям за національністю лише у виключних випадках). Нелегальні мігранти, затримані в Україні, мають залучатися до примусової праці, аби таким чином заробити кошти на своє переправлення на Батьківщину).

Партія виступає за неухильне забезпечення особистих прав кожного законослухняного громадянина. Легітимні майнові права, право на захист приватної сфери життя, права на особисту безпеку – повинні неухильно забезпечуватися всією силою держави.

Розбудова Українського Війська (Армії Держави Україна)

Партія «БУЛАВА» виступає виступає за створення національної високоефективної системи всебічного забезпечення та оснащення Збройних Сил озброєнням та технікою, яка б відповідала сучасним викликам національній безпеці України, створення в короткі строки якісно нових Збройних Сил європейського типу, професійних та мобільних, добре оснащених та підготовлених, спроможних адекватно реагувати на сучасні загрози національній безпеці у воєнній сфері.

Сьогодні всі мають зрозуміти, що проводити так звані реформи у сучасних пострадянських українських Збройних Силах неможливо. Армія України знаходиться у стані глибокої деградації та занепаду. Тож першочерговим завданням є максимально пригальмувати процес розвалу українського Війська із одночасним створенням нової моделі збройних сил України.

З метою приступити до створення дійсно боєздатної армії, ми проведемо ретельний аналіз загроз національній безпеці у воєнній сфері, відпрацюємо стратегічну програму створення Національних Збройних Сил України й програму забезпечення повноцінного фінансування військового будівництва (розробимо «Військову доктрину Збройних Сил України» партії «БУЛАВА»).

Армія – це не тільки озброєння та військова техніка. Армія, у першу чергу, – це люди, висококласні фахівці, які здатні забезпечити управління системами сучасних озброєнь і здатні самостійно приймати рішення.

Армія в державі – це не тільки невід`ємний атрибут держави, це ще і школа виховання справжніх українських патріотів, державників, які здатні взяти на себе відповідальність не лише за військові підрозділи, але й за усю країну.

Військовослужбовці мають стати реальним резервом для державної служби.

Важливим питанням сьогодення залишається розробка сучасної всебічної системи соціального забезпечення людей у погонах. Держава має і зобов'язана створити такі соціальні умови життя військовослужбовців і членів їх сімей, щоб сумлінне виконання своїх службових обов`язків стало безумовним. Військова людина

має дбати про безпеку держави, а не замислюватися над тим, чим вона буде годувати свою родину і де вона буде жити.

Суспільство повинно усвідомити, що армія може бути великою або маленькою, але вона не може бути дешевою. За свою власну безпеку необхідно платити! Це питання є надзвичайно болючим за сучасних умов, проте нагальним у потребі розв'язання в ім'я збереження Української державності та забезпечення національної безпеки.

Ми стверджуємо, що без громадського контролю неможливо забезпечити ефективне використання коштів платників податків, які виділяються з державного бюджету на забезпечення старшин та козаків Українського Війська.

Усвідомлюючи геополітичне положення України, консерватори виступають за створення професійної контрактної армії, із одночасним забезпеченням короткостроковою (до 2 років) добровільною службою. Виконання священного обов`язку захисту держави має бути забезпечене для всіх громадян. Поряд із військовою службою за контрактом має бути передбачена і добровільна служба, тобто служба осіб, які приймають на себе обов'язки військовослужбовця на термін від шести місяців до двох років. Виконання священного обов'язку захисту держави має бути гарантоване для всіх громадян України, які за станом здоров'я можуть і особисто бажають проходити військову службу. Відбір на добровільну службу здійснювати на конкурсній основі.

Консерватори виступають за створення професійної армії, проте із обов'язковою військовою підготовкою у середній та вищій школі. Початкова військова підготовка у середній школі має бути обов'язковим предметом навчання.

Економічний світогляд

Мусимо йти до вирішення соціально-правових та фінансово-економічних питань, маємо вимагати соціальної справедливості й невідворотності покарання. Творити сталі умови для правового й щонайширшого розвитку та розквіту малого і середнього підприємництва в усіх галузях народного господарства. Задля цього потрібно буде визначально змінити форму вертикального та горизонтального існування державного організму на якісно інших ніж тепер принципах та засадах.

Партія «БУЛАВА» виступає за стимулювання приватної ініціативи в економіці, за зменшення бюрократичного та податкового тиску на підприємців. Партія виступає за стимулювання дрібного та середнього бізнесу. Однією із гарантій успішної діяльності дрібних та середніх підприємців є адекватне антимонопольне законодавство.

Вимагаємо податкової реформи й вироблення нового Податкового кодексу, де б податки мали диференційований характер, пільги для середнього бізнесу й тимчасові знижки для галузей, що потребують розвитку в Україні. Встановити прогресивний податок на капітал.

Виведення економіки з тіні. Гроші в бюджет отримувати не шляхом посилення податкового тиску, а внаслідок встановлення прозорого і справедливого оподаткування, коли олігархічні групи повинні сплачувати більше ніж середній і дрібний бізнес, а взамін отримувати гарантію безпеки бізнесу.

Ринки й базарчики, автостоянки тощо, що були захоплені у людей, переведемо у власність і підпорядкування місцевих громад, тож мешканці мікрорайонів міст стануть їх співвласниками й отримуватимуть прибуток із спільного майна.

В кожному районі міста відкрити соціальні продуктові та техномагазини.

Партія виступає за відновлення «золотого стандарту» у валютно-грошовій сфері. Валютні курси не повинні бути залежними від банківських спекуляцій або адміністративного волюнтаризму.

Партія виступає за запровадження посилення контролю над банківською сферою, негайне запровадження суттєвих обмежень на розмір відсотків по кредитах, заборону закладання та подальшого відчуження нерухомого та рухомого майна за кредити. Консерватори вимагають скасування нетрудових доходів та знищення процентного рабства. Накласти верхню межу у позиках банківських відсотків.

Всі платежі держбюджету повинні проходити виключно через державні банки.

Ми домагатимемося на законодавчому рівні участі професійних громадських організацій, які є науково-технічно і морально вартісними, у технічній перевірці роботи менеджменту підприємств і комунальних служб.

Консерватори за встановлення мінімальної заробітної платні. Ми вимагаємо участі робітників у розподілі прибутків великих підприємств.

Партія виступає за захист прав вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника. Повинні бути створені міцні бар'єри на шляху демпінгового імпорту неякісних сільгосппродуктів. Держава повинна всіляко стимулювати виробництво біологічної, екологічно чистої сільгосппродукції.

Мусимо повернути й захистити природні багатства нашої землі народові й водночас стати на захист самої землі і права тих, хто її обробляє, володіти нею, не бути новим кріпаком у новоявлених феодалів-латифундистів, а стати власником своєї частки землі. Селянин має бути господарем на селі, а не жебраком й наймитом, що за копійки чи подачки жевріє без засобів для існування.

Консерватори виступають за безкоштовну передачу землі у приватну власність селян. Запровадження спеціального Державного земельного банку для надання довгострокових пільгових позик (під мінімальні відсотки) для купівлі реманенту та інших приладь та насіння для обробки землі. Для малих і середніх селян-землевласників на 5 років встановити податок у розмірі 5% річних, як і для об'єднань селян (сільськогосподарських кооперативів) тощо. Для великих землевласників – у 15%. Зобов'язати землевласників обробляти землі і запровадити санкції, відповідно до яких необроблювальні землі мають передаватися кооперативам селян.

Ми прагнемо прийняти *новий закон про страхування інвалідності та непрацездатності* з причин похилого віку (каліцтва та пенсіонерів), встановити віковий ліміт залежно до витрат сил, що потребували ті чи інші види праці.

Задля залучення інвестицій, Партія пропонує створити на території України спеціальні офшорні (безподаткові) зони, з відповідною інфраструктурою та жорстким забезпеченням режиму фінансової секретності для інвесторів.

Партія виступає за усіляке стимулювання розвитку наукоємних технологій та експорт відповідної продукції на світові ринки. Україна повинна перестати бути «сировинною економікою».

Ми прагнемо децентралізувати і спростити діяльність служб на користь виробників енергії, казначейства й обслуговуючих служб.

Ми за націоналізацію усіх об'єктів з виробництва зброї та торгівлі зброєю, а також підприємств та галузей стратегічного значення, що впливають і забезпечують національну безпеку.

Здоров'я нації та охорона довкілля
Подолання демографічної кризи

Партія «БУЛАВА» виступає за виважену екологічну політику. Громадяни України мають право на чисте довкілля та якісне і здорове харчування. Всі злісні порушники цих прав повинні нести посилену відповідальність перед законом, незалежно від їх політичного та економічного статусу.

Партія ініціюватиме започаткування в Україні екологічної поліції.

Реалізувати довгострокову державну програму популяризації в суспільстві здорового способу життя, що включає пропаганду духовного і фізичного здоров'я, боротьбу з наркоманією, алкоголізмом, тютюнопалінням.

Запровадити обов'язкове державне соціальне медичне страхування, яке забезпечить ґарантований базовий пакет невідкладної первинної медичної допомоги, що надається безоплатно коштом державного медичного фонду.

Реалізувати програму «Репродуктивне здоров'я нації». Заборонити переривання вагітності, окрім випадків, зумовлених медичними показаннями.

Забезпечити суворий державний контроль за якістю та цінами на лікарські препарати, особливо імпортного виробництва.

Відновити і повернути у державну власність відчужені в неї й приватизовані державні санаторно-курортні комплекси. Заборонити перепрофілювання санаторіїв. Заборонити приватизацію державних курортних та санаторних земель на всій території України.

Затвердити державну житлову програму, згідно з якою сім'я з трьома дітьми отримує державний безвідсотковий кредит, сім'я з чотирма дітьми – державний безвідсотковий кредит, 50% якого підлягає поверненню, сім'я з п'ятьма дітьми і більше – безкоштовне житло від держави. Запровадити доступні державні пільгові кредити на придбання житла для молодих сімей.

Збільшувати розмір виплат українським сім'ям у зв'язку з народженням кожної наступної дитини відповідно до показників інфляції в країні та росту цін на дитячі товари.

Заборонити рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв у будь-якій формі на всій території України. Встановити кримінальну відповідальність за пропаганду наркоманії (у тому числі так званих «легких наркотиків») та сексуальних збочень.

Встановити спеціальний податок на алкогольні напої, тютюнові вироби, генетично модифіковані продукти харчування. Отримані кошти спрямовувати на програми подолання соціальних хвороб (туберкульоз, онкологічні та серцево-судинні захворювання, діабет, ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, наркоманія).

Створити мережу сучасних лабораторій для аналізу продуктів харчування на предмет наявності в них генетично-модифікованих організмів. Посилити кримінальну відповідальність за недотримання правил маркування та торгівлі генетично-модифікованими продуктами харчування.

Організувати належний державний контроль за охороною здоров'я працівників, санітарними умовами праці громадян та безпекою на виробництві.

Надати мешканцям регіонів України, які постраждали від техногенних забруднень, статус, прирівняний до чорнобильського.

Зберігати наявні заповідні території та парки і створювати нові рекреаційні зони.

Зобов'язати великі підприємства сировинно-інтенсивних галузей провести екологічну модернізацію засобів виробництва.

Заохочувати перенесення за межі населених пунктів на безпечну відстань усіх підприємств, що здійснюють шкідливі викиди в навколишнє середовище. Ми виступаємо за запровадження жорстких покарань за псування навколишнього середовища, забруднення річок, вирубку лісів тощо.

Ініціюємо встановлення сонячних батарей на дахах будинків, нагнітачів енергії та дворових водяних бюветів. Кожний двір має бути заквітчаним та облаштований лавками та дитячим майданчиком.

Зобов'яжемо власників спортивних та культурно-мистецьких закладів надати 50% знижку для їх відвідування малозабезпеченим громадянам та дітям, дітям з багатодітних сімей та сиротам – безкоштовно (на початковому етапі – із застосування обов'язкової та гарантованої державної дотації).

Відновимо пільгові центри страхування, безкоштовні юридичні консультації, медичне і соціальне обслуговування.

Ми вимагаємо прийняття мораторію про заборону забудов історичних центрів міст України, а також про заборону знесення і забудов дитячих майданчиків та парків і галявин на території усіх міст, містечок, селищ та сіл.

Усі історичні й архітектурні пам'ятки Києва та інших історичних міст та сіл мають бути відновлені й повернуті у спільну власність громад.

Ми домагатимемося перенесення з центра міста офісних компаній до спеціальних бізнес-районів (наприклад у передмістя чи до так званої «промзони»). Подібне ж ініціюватимемо й щодо виведення за межі центральних районів великих міст промислових підприємств.

Ми прагнемо збільшення кількості бюветів, дитячих майданчиків, парків, садів, фонтанів та галявин для відпочинку в усіх населених пунктах України.

Консерватори усвідомлюють й майбутні виклики новітніх часів й тому розуміємо, що настане пора, коли часу буде менше, ніж ми думаємо. Світові загрози вже сьогодні попереджають людство про майбутні труднощі. Ми не можемо дозволити собі апатії. Проблема не є однією, їх комплекс. Брак чистої води є однією з найактуальніших. Вода є дорожчою, ніж нафта.

Ми маємо бути готові вистояти й перед загрозою глобального економічно-продуктового колапсу, до якого держава має готуватися, аби вижити і бути готовою до світових криз і викликів. В досить скорому майбутньому на нас чекатимуть світова економічна нестабільність, брак нафти і доступної енергії, перенаселення планети і міграція тощо. З року в рік ресурсів буде менше, а відтак слід розвивати власні ресурси, хоч і така економіка не дає швидких прибутків, потрібна локалізація економіки і сільського господарства (усе слід намагатися виробляти тут). Варто переписати норми законів у фінансовій практиці. Ми маємо готуватися й катаклізмів, як природних, так і внаслідок терористичних нападів. Саме тому однією з норм військової підготовки в навчальних закладах має бути навчання навичкам поведінки і взаємодопомоги під час терористичних атак або природних негараздів. Усі ці та інші загрози, якщо держава заздалегідь не готуватиметься до них, як правило, спричинять соціальну нестабільність, поставлять під загрозу цілісність країни, культури, нації.

Освіта. Культура. Духовність

Партія «БУЛАВА» виступає за усіляке сприяння розвиткові української культурної традиції – фундаментальної основи українського соціуму. Українська культура, мова, традиційний спосіб життя – основа майбутнього українського народу. Ми маємо беззаперечно домогтися україноцентричності у питаннях духовності, мистецтва, історії тощо (не забуваючи й не виключаючи при цьому наявність сторонніх чинників).

Партія виступає за відродження кращих традицій української педагогіки. Ми виступаємо за подолання наслідків необдуманих реформ, що значною мірою зруйнували середню та вищу освіту в Україні.

Школа не є «світоглядно нейтральною» – вона повинна виховувати свідомих та високоосвічених громадян України. Світоглядним завданням середньої освіти є виховання поваги до власної держави, традиційної культури, родини, вчителів, старших та ровесників. Змістовно – середня освіта повинна давати максимально можливий обсяг знань з фізико-математичних, природничих та соціо-гуманітарних дисциплін, щоб забезпечити державу відповідною кількістю висококласних спеціалістів.

Ми за збереження забезпечення права кожному українцеві одержати вищу освіту та зайняти керівну посаду, держава повинна турбуватися про ґрунтовну розбудову нашої системи народної освіти. З самого початку розвитку свідомості дитини, школа повинна цілеспрямовано виховувати в учнів розуміння ідеї держави. Ми вимагаємо, щоби особливо обдаровані діти бідних батьків, незважаючи на їхнє становище у суспільстві чи професію, отримували освіту (в т.ч. і в приватних навчальних закладах) за рахунок держави.

Одним із завдань школи є також виховання майбутніх захисників Вітчизни. Відповідно повинне бути поновлене викладання початкової військової підготовки, в комплексі із виховання відчуття дисципліни та обов'язку серед учнів. В зв'язку із глобальною небезпекою терористичних актів у середніх навчальних закладах запровадити викладання основ безпеки та громадської оборони.

Вища школа повинна бути наділена максимальною автономією у фінансовій та адміністративній сфері. Разом з тим, повинен бути налагоджений чіткий державний контроль за дотриманням

стандартів якості навчання (який, втім, не повинен означати збільшення бюрократичної складової навчально-наукового процесу).

Кількість вищих навчальних закладів повинна бути зменшена. Викладач повинен отримувати достойну зарплатню, при суттєвому скороченні нинішній погодинних стандартів аудиторного навантаження.

Партія також виступає за:

- поширення україномовного середовища в російськомовних регіонах шляхом створення і гарантованої державної підтримки україномовних дошкільних і шкільних навчальних закладів;
- створення мережі курсів вивчення української мови для підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців;
- державну підтримку програм перекладу кращої іноземної літератури українською мовою;
- визначення основних пріоритетів вітчизняного освітнього та науково-технологічного розвитку шляхом розробки програми розвитку інноваційних процесів в даних галузях, які в сукупності формують інфраструктуру економіки знань – основу майбутньої конкурентоспроможності України у глобалізованому світі;
- формування стратегічного планування розвитку пріоритетних галузей економіки з врахуванням їх збалансованого кадрового забезпечення. Це дасть можливість усунути значні структурні невідповідності між потребами економіки та обсягами й структурою підготовки і перепідготовки фахівців;
- створення належних умов для відбору талановитої молоді на всіх етапах (школа, вуз, аспірантура) для протидії відтоку високоінтелектуальної молоді за кордон. Заснування відповідних фондів, грантів, премій. Створення ефективної системи кредитів молоді для навчання та будівництва житла;
- активний розвиток тих стратегічних напрямків науки, де Україна ще займає міцні позиції. Налагодження більш тісного і швидкого зв'язку «наука – виробництво», так як більшість наших дослідників, не маючи можливість реалізувати свої винаходи у рідній країні, змушені продавати їх за кордон. Створення належних умов для залучення іноземних інвестицій у вітчизняну науку;

- подолання корупційних явищ в освітній сфері. Посилення відповідальності за отримання хабарів;
- збільшення фінансування освітньої сфери. Фінансування освіти здійснюється за залишковим принципом. Потрібно сформувати чітке розуміння того, що досягнення достатньо високого рівня соціального та економічного прогресу є неможливим в жодній державі, де наука і освіта розвиваються за «залишковим принципом»;
- посилення академічної та господарської автономії інститутів та університетів з метою підвищення якості знань та посилення науково-дослідницької роботи вузів. Слід констатувати, що сьогодні вищі навчальні заклади відіграють другорядна роль у проведенні передових наукових досліджень, які є основою елітної університетської підготовки. Відтак обсяги фінансування університетської науки є майже на порядок нижчими академічної;
- формування нового типу типу університетів - дослідницьких університетів, який комплексно поєднує . освіту, дослідження та інновації, що підвищить якість підготовки кадрів, в значній мірі буде сприяти розвитку наукоємного високотехнологічного виробництва та збільшить конкурентоспроможність країни у світі;
- розвиток етнородинної педагогіки;
- активне виховання в національному дусі;
- залучення молоді до народних традицій, починаючи ще з дошкільного віку, шляхом не тільки викладання на уроках народознавства та українознавства основ народних обрядів та ремесел, а й безпосередньою участю дітей у обрядах та знайомство з майстрами ремесел. У школах запровадити уроки українського національного танцю та вивчення основ традицій українців.

Партія «БУЛАВА» виступає за збереження історичного середовища та пам'яток історії та культури, що є важливим чинником «духовної екології» суспільства. У цій сфері необхідно:

- формування і популяризація державної ідеології, яка була б зрозумілою і прийнятною для більшості населення та враховувала культурні та історичні традиції розвитку багатонаціональної країни;

- розробка та здійснення цивілізованих форм впливу на засоби масової інформації з метою їх орієнтації на поширення в суспільстві духовних цінностей, що відповідають національним цілям країни, вихованню патріотизму та громадянського обов'язку щодо захисту її інтересів;
- створення ефективних механізмів протидії «культурній експансії» західних країн, що популяризує культ споживацтва, розпусти, насилля, нівелюючи національні цінності та традиції.
- розробка Стратегії розвитку вітчизняних культурних індустрій;
- забезпечити проведення єдиної державної політики щодо вирішення питань, пов'язаних з організацією діяльності кіноіндустрії та видавничого сектора;
- вдосконалити чинне законодавства в галузі культури, чітко визначивши шляхи оптимізації фінансового забезпечення галузі з використанням недержавних джерел фінансування;
- створити механізми звільнення від оподаткування коштів, інвестованих з інших сфер діяльності у розвиток національних культурних індустрій. Вирішення питання звільнення від оподаткування меценатських і спонсорських коштів, спрямованих на розвиток даної галузі;
- розробити механізми пільгового кредитування державними і комерційними банками підприємств кіноіндустрії та видавничої галузі;
- забезпечити створення широкої загальнонаціональної мережі кінотеатрів та книгорозповсюдження, зорієнтованої на реалізацію вітчизняної продукції, зокрема досягнути забезпеченості населення закладами кіновідеопоказу: міське населення – до 2 кінозалів в розрахунку на 100 тис. жителів; сільське населення – до 4 кіно(відео) установок в розрахунку на 10 тис. жителів;
- створити умови для формування корпоративної та приватної культури благодійництва та меценатства шляхом вдосконалення відповідного законодавства;
- створити ефективну систему контролю відповідних державних структур за належним рівнем збереження інвесторами історичних пам'яток з встановленням більш жорсткої адміністративної і навіть кримінальної відповідальності в разі

пошкодження, руйнування історичних пам'яток чи використання їх не за призначенням.

Партія «БУЛАВА» виступає за збереження та утвердження у суспільстві світоглядних цінностей традиційного християнства. Партія всіляко сприятиме конструктивній діяльності традиційних християнських конфесій (православної та католицької обох обрядів, класичних протестантів) в ділі утвердження цих цінностей. Разом з тим, Партія визнає принцип свободи віросповідання та чіткого розмежування сфери компетенції держави і релігійних конфесій. Держава не втручається у сферу канонічного права та догматики релігійних організацій.

Партія визнає провідними Церквами в Україні УПЦ та УГКЦ. Консерватори вітатимуть і підтримуватимуть створення єдиної Української Помісної Церкви.

Виступаючи за традиційні сімейні цінності, ми вимагаємо заборони діяльності релігійних та псевдорелігійних сект, рухів та тоталітарних організацій (конфіскації їхнього нерухомого майна у власність місцевої громади) і підтримуємо християнські цінності та традиції. В Україні мають бути заборонені тоталітарні секти. Ми вимагаємо свободи всіх релігійних віросповідань в межах держави, поки вони не загрожують її існуванню та не виступають проти моральності та моральних почуттів української нації.

Виховання у школах мусить мати такий характер, аби виховувати душі і тіла для захисту Батьківщини, проте таким чином, щоби не піддавати їх небезпеці, а натомість уможливити підвищення моральних і культурних якостей молоді.

Прикінцеві положення

Історія довела, а сучасність підтвердила те, що успішна державотворча нація мусить мати: лицарів політики (свідомий своєї відповідальності й освічений національний Провід), лицарів віри (щиру національну Церкву), лицарів-воїнів (міцне національне Військо), лицарів праці (успішні національні трудові, грошові та наукові верстви) та лицарів пам'яті (хранителів національних спадщини предків та надбань минулого). Усіх їх має взаємооб'єднувати та взаємопов'язувати триєдність спільної мети: велич держави, добробут народу й окремішність крові. Ми мусимо зберігати старі цінності, плекати минулі скарби і, спираючись на них, творити нові закони, оновлені чесноти та новітню життєздатну і чисту націю.

Відтак наш обов'язок, а надто в умовах викликів сьогодення, опанувати усіма тими державотворчими джерелами, аби досягти і забезпечити нащадкам цих три складових існування нашого величного народу на нашій споконвічній Батьківщині та у нових заселених ним землях.

Звитяга не є одноликою, переможна боротьба неможлива у замкненні лише на одному фронті, політична діяльність безплідна в однобічній скутості засобів, напрямів та дій. Наш чин має бути багатогранним і всеохоплюючим, як і поступ державотворця. Тож нині політична партія не має дозволити собі замкнутися лише у лицарсько-орденському панцирі, як і не повинна перетворитися на суто політичний гурток партійного типу. Час вимагає змін, нова доба вимагає від нас еволюції, політичне і соціально-економічне становище в країні – виважених, але рішучих дій, нація потребує захисту і згуртованості, а державність – порятунку. Тому ми не лише зобов'язані, але й мусимо діяти у всіх вищевказаних напрямах та сферах.

Починаючи від захисту належних нам прав бути єдиним домінуючим народом у власній державі й вбираючи у себе тих, хто щиро прагне долучитися до нього і стати часткою його, кінчаючи забезпеченням незворотності національного розвитку держави і новітньої традиціоналістської (неоконсервативної) сталості суспільства. Наша віра, наші традиції, мова, расова спорідненість та наша готовність передбачити імовірні труднощі й підготуватися до їх поборення, і в умінні пронести наші цінності крізь них, визначають наше майбутнє – як окремої людини, так і цілого соборного народу.

Консерватори у своїй діяльності повинні виходити за рамки гурткового існування чи дії за принципом закритих клубів й активно включитися у політичні процеси. Ми маємо створити спільний правий фронт й не поборювати одне одного, а поширювати традиціоналістичні цінності та нести консервативну ідеологію до людей.

Ніхто не збудує нам державу окрім самих нас. Ніхто не зробить її дійсно українською окрім самих нас. Ніхто не покращить наше життя й не захистить націю на нашій споконвічній землі, окрім нас самих.

Відтак коли ми кажемо: *«Слава Нації!»*. Мусимо відповісти: *«Українській Нації!»*

Коли ми кажемо: *«Слава державі!»*. Мусимо відповісти: *«Українській Державі!»*

Слава Україні і смерть ворогам!.

Гасло Партії «БУЛАВА»: *Честь і відданість!*

26 вересня 2013 р. Рада Засновників Провідник:
м. Київ *Павло Гай-Нижник*

Публікується за:
Офіційний веб-сайт партії "БУЛАВА":
www.bulava.info

ЗМІСТ

В очікуванні тотальної русифікації та диктатури: перестороги з минулого у світлі сьогодення (своєчасні думки історика про український політикум початку XX та XXI століть) . . . 3

“Будівникам” Життя . . . 12

Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій (з огляду на програмові засади УНКП та УКП) . . . 14

У галасі юрби не чу́тно Бога . . . 35

Україна за двадцять років: матеріали міжнародної веб-конференції 22 серпня 2011 р. . . . 36

Земля, в якій рубають тихий рай . . . 42

Історія і національна безпека. Павло Гай-Нижник: Досвід нашої державності початку XX століття вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім себе (інтерв’ю взяв О. Купрієнко) . . . 43

Свобода . . . 52

Бійтеся березневих ід! Круглий стіл у Києві, присвячений Лютневій революції 1917 року, як стратегія російської зовнішньополітичної лінії . . . 53

Омана . . . 62

Усі – в патріоти: за планом, повідсотково і з вибірковою свідомістю . . . 63

Час на зміни . . . 68

Гай-Нижник П.: «У влади немає інтелектуального резерву» (інтерв’ю взяв О. Куриленко) . . . 69

Вони і ми . . . 71

Гай-Нижник П.: «В авторитарній державі дракон з’їдає сам себе» (інтерв’ю взяв О. Куриленко) . . . 72

Остання крапля . . . 75

Потворна сутність української влади, або в яку «державу» прагнуть загнати один з європейських народів . . . 76

Ми вийшли із глибин блакитно-жовтих вен . . . 86

«Фронт Змін» А. Яценюка на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) . . . 87

А. Яценюк та політична партія «Фронт Змін» х виборів 2012 р. (березень–травень 2012 р.) . . . 115

Вершителям (Послання) 135

Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) 136

ВО «Свобода» у виборчих перегонах: тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – серпень 2012 р.) 171

Вінець 195

Цькування Спілки українських письменників в Ізраїлі –наслідок бездіяльності українського представництва в цій країні та української державної влади 196

Тенета маховика. Павло Гай-Нижник: «Систему антиправил в Україні було сформовано ще в 1990-х роках. Нинішня влада її лише вдосконалює» (інтерв'ю взяв І. Капсамун) 201

Гра тіней 209

Позиції та завдання сучасного українського консерватизму 210

Програма націонал-консервативної партії «БУЛВА» 229

Зміст 256

Науково-публіцистична збірка

Гай-Нижник Павло Павлович

Час на зміни (політична публіцистика та інтерв'ю за 2010–2013 рр.)

Оригінал-макет та
дизайн обкладинки
Гай-Нижник О.В.

Формат 84х108-1/32
Папір офсетний. Друк офсетний
Наклад_____

«Відсутність люстрації – це одна з найбільших і визначальних помилок тих, хто закладав фундамент новітньої України (і особисто Кравчука, і тогочасних націонал-демократів).

Вітчизняна політична верхівка у 1990-х формувалася у своїх основах із чотирьох складових. Перша з них – колишні партійні бонзи й комсомольські лідери вищого щабля, які отримали під час пануючого безладу і хаосу у СРСР кінця вісімдесятих років (а потім і в Україні) можливість використовувати тогочасний владно-адміністративний ресурс, що дозволило їм сформуватися як політикам і створити власні партії.

Другі – так звані «червоні директори», які швидко усвідомили можливості, надані новою системою, в тому числі з огляду на власне збагачення.

Треті – представники кримінальних угруповань, найпотужніші й найрозумніші з яких усвідомили, що ефективніше здобувати й гарантувати контроль над певною територією, господарством, бізнесом, йдучи у політику, тобто через створення партій і депутатську діяльність.

І, нарешті, четверта складова – тогочасні опозиціонери, так звані націонал-демократи. Частина з них, потрапивши до парламенту, припинила боротьбу, мовляв, незалежність здобуто. Замість того щоб виборювати якість української держави, вони задовольнилися своїм теплим місцем у парламенті чи у владних структурах й погодилися з тими правилами гри, які привніс у нашу політичну дійсність сплав із трьох вищевказаних складових.

Саме тоді й були закладені основні підвалини для цієї системи. Далі ж тривали лише, так би мовити, її часткова кореляція, шліфовка та стагнація заради власної стабільності, збагачення та можливості бути переобраними на наступні роки. Чинна влада – не виключення. Вона вдосконалила і тепер намагається посилити й закріпити виключно за собою створену раніше систему, й поступово кількість кланів у владі звузилося до мінімуму. Але в цій системі є й недолік: маховик може затягнути у свої тенета й перемолоти тих, хто в ньому крутиться (декого, до речі, він уже й поглинув)».

Павло Гай-Нижник

«Нинішня українська влада, що є продуктом вітчизняної політичної історії останніх 20 років, виродилася у потворну суміш, яка має три складових: новітній феодалізм в господарсько-світогляднoму вимірі, неоденікінщина в ідеологічному усвідомлені антиукраїнськості цієї влади й, врешті, початкова стадія неосталінізму...

Перша з них, як це не дивно, виглядає у XXI столітті як новітній феодалізм українського зразка, вибудовуваний владою за принципом майорату. Є верховний феодал та його васали, які живуть в іншому, своєму власному світі, аніж простолюдини – українські громадяни, які в очах цієї ж спорідненої круговою порукою та взаємопотребою одних в одних групи феодалів, є лише робочим матеріалом, який, своєю чергою, є джерелом отримання податків, прибутків та інших благ. Ці новітні феодали (олігархи і латифундисти), що захопили у свою власність ліси й поля, озера і надра, врешті – владу, відгородилися від так званого плебса своїми замками із височенними парканами, власними міні-арміями та фалангами державних силовиків-сатрапів, своєю інквізицією, вигодованим прошарком корумпованого, підлабузникуватого чиновництва й власними принципами внутрішньостанової поведінки та регуляції взаємовідносин...

Другою ознакою існуючого в країні режиму є своєрідна нова денікінщина, яка ідеологічно виявляється у неприхованому україноφобстві влади у гуманітарній сфері й відвертій, часто неприхованій, зневазі до української культури, освіти, історії, мови тощо...

Третьою ознакою нинішньої влади, як я вже зазначав, є намагання встановити в країні сталінський тип керування, адаптований під сучасні українські реалії, що виявляється в спробах зацементувати авторитаризм у політико-адміністративному способі вертикального керівництва країною, і в намаганнях утвердити тоталітарну форму правління по горизонталі суспільно-державного життя. За такої моделі, як засвідчила історія, людина є лише порохом, а система влади утримується через постійне т.з. закручування гайок, переслідування (і знищення) політичних опонентів, тотальний контроль, репресії, відсутність свободи слова та народного волевиявлення тощо».

ПавлоГай-Нижник

Павло Гай-Нижник

ЧАС НА ЗМІНИ

**(політична публіцистика та інтерв'ю
за 2010–2013 рр.)**

Київ – 2013

УДК 351

Гай-Нижник Павло.
Час на зміни (політична публіцистика та інтерв'ю за 2010–2013 рр.). – К., 2013. – 258 с.

У збірці опубліковано окремі нариси та інтерв'ю автора політико-ідеологічного та науково-публіцистичного характеру, що були надруковані протягом 2010–2013 років, а також окремі поетичні твори.

© Гай-Нижник П. П.

В очікуванні тотальної русифікації та диктатури: перестороги з минулого у світлі сьогодення

(своєчасні думки історика про український політикум початку XX та XXI століть)

Сьогодні, коли сучасна Україна стоїть перед низкою внутрішніх та зовнішніх соціально-політичних, військово-стратегічних, фінансово-економічних та геополітичних викликів на порядку денному реально постала загроза її існуванню як суверенної держави. Нездатність до політичного компромісу, обмеженість виборчого права з огляду на особливий принцип виборчого процесу і спосіб розподілу посадових місць за ознаками партійної та особистої вірності, соціальний "тероризм" щодо прожиткових можливостей пересічного громадянина в умовах економічного ступору, занепад військових сил в поєднанні із перебуванням іноземних військових баз на території України, штучне загострення міжнаціонального питання й утиски української мови у всіх сферах державного і суспільного життя, початок першої хвилі утиску свободи слова та політичних репресій тощо – уся ця жахлива комбінація може стати тією вибуховою сумішшю, що поставить крапку в черговій спробі українців таки збудувати свою незалежну державу. А може і не поставити, якщо ми будемо пильними до самих себе, провідників, яких ми обираємо, та до уроків минулого, які нарешті маємо засвоїти. Не боятися правди про минуле – значить розуміти сьогодення, а отже – мати майбутнє.

Усе це може спричинити незворотні процеси згортання державотворчого розвитку країни та виникнення міжетнічного та соціального протистояння. Вітчизняна історія початку XX ст. вже має невтішний досвід подібного характеру і він мусить бути повчальним для сьогодення. Українська Народна Республіка (УНР), що виникла, подібно до нинішньої України, внаслідок розпаду імперії, невдовзі припинила своє існування, проте процеси які стали акумулятором до падіння УНР присутні й у житті сучасної Української держави, а відтак мають бути попередженням і повчальним

уроком для наших політиків та громадян. При цьому, оглядаючись на українське державотворення початку XX ст. й кінця XX – початку XXI ст., нерідно складається враження своєрідного дежавю, коли певною мірою (чи то в загальних тенденціях) справджується оте «історія рухається за спіраллю». Безумовно, ці паралелі подібностей логічно мають і свої відмінності як загального світового (цивілізаційного) становища, так і місця України в ньому. Проте характеристичні ознаки фундаментального шляху історичного спрямування на диво тотожні, що змушує (з певною долею застережень) оглянути їх і усвідомити спільні небезпеки для обох державотворчих процесів та підсумки, що їх вже зазнала Україна початку XX ст. й що поволі втрачає Україна сучасна.

Коли Російська імперія (як і Радянська) доживали свої останні роки, український політичний національний рух очолювали (і складали його основну активну масу) представники інтеліґенції. Винниченко, Петлюра, Христюк, Швець, Єфремов, як і Чорновіл, Лукяненко, Горинь, Павличко, Драч та інші були письменниками, поетами, журналістами, правниками, що зазнали гонінь за імперських часів. Й ті, й інші, з постанням Республіки, прагли бачити Україну демократичною країною, але спосіб досягнення цієї мети не передбачав протистояння з колишнім імперським центром, а тим паче – національно-визвольної збройної боротьби. Відтак за обох епох було обрано парламентську форму здобуття національних прав, коли провідники національним рухом оголосили про своє лояльне ставлення до загальноросійського / загальносоюзного центру на принципах федеративно-конфедеративного співжиття. Центральна Рада ані в своїх перших трьох універсалах, ані навіть у четвертому не поставила руба питання самостійності України (у IV-му самостійність оголошувалася до зібрання Установчих зборів). За сучасних часів (кінець 1980-х – поч. 1990-х) Товариство української мови ім.Шевченка, згодом – Народний рух України, додали до своєї назви «за перебудову», чим окреслили свою відносну лояльність до політики Москви. Лише окремі діячі (Міхновський, Лук'яненко), які опинилися у меншості, прагли чіткого оголошення шляху на самостійність, після чого були оголошені ледь не провокаторами. Відтак складася тенденція самоплинності процесу набуття Україною державності в залежності від світових та загальноросійських процесів (сприятливого міжнародного ста-

новища, відцентрових процесів у самій Росії тощо) – мовляв, від українців мало що залежить.

З огляду на це, коли російський центр фактично розвалився (падіння Тимчасового уряду й розкол Росії на «червону» й кілька «білих» центрів наприкінці 1917 – початку 1918 рр., або ж децентралізація в СРСР, заколот ГКЧП тощо у 1990-х), і Україна отримала очікувану, але, як не дивно, несподівану незалежність, молода держава опинилася без національно свідомого провідництва (еліти). Здавалося б, саме в цей час провідництво нацією, як моральне, так і фактичне, мала б узяти на себе вітчизняна інтеліґенція (не лише творча, але й технічна, адміністративна, управлінська), що опинилася у ролі новітньої політичної еліти. Проте виявилося, що ані на початку, ані наприкінці ХХ ст. «цвіт» української нації був неспроможний до керівництва державою. «Виявилося», що державний організм потребує зваженого рутинного керівництва, політичного компромісу та соціального регулювання, економічного розвитку, а фінанси не стають стальбільнішими від яскравих і гарних промов про любов до народу. З колишнього ж центру (Петроград – Москва) припинили надходити не лише вказівки, але й кошти. Ще 29 жовтня 1917 р. голова першого (соціал-демократичного) уряду Центральної Ради В.Винниченко практично визнав бездіяльність генеральних секретарів (міністрів) в справі розбудови державної урядової та адміністративної служб, коли заявив про неготовність національної інтелігенції до урядової роботи та загальну кадрову кризу.

При цьому на поверхню життя випливли і цілком меркантильні потреби – не лише як керувати державою, але й як облаштувати власне життя. Відтак М.Грушевський, що створив собі ореол «мудрого дядька», який став головою українського парламенту й нібито міг «під час дощу між краплями пройти» (нікого не нагадує?), все частіше на засіданнях Центральної Ради переймався написанням статтей задля особистого заробітку й вступив до однієї з найпотужніших партій (есерів), а голова Верховної Ради (а згодом Президент – Л.Кравчук) теж став партійним й не забув про питання більш близькі до приземлених. Інтеліґенція, що асоціювалася (чи, швидше, сама себе ідентифікувала із совістю нації) у Верховній Раді досить швидко поступилася провідною роллю колишнім директорам, які усвідомили переваги власного нового становища. Тож невдовзі «провідники» національного руху стали підігравати

владі не лише червоних директорів, а й новопосталої олігархії, задовольняючись «скромною» вигодою від свого перебування у владі чи у т.зв. «конструктивній» опозиції. Крім того, потреба закріпитися на владному Олімпі витворила потребу винайти кілька міфів та технологій, головною метою яких стало збереження статус-кво існуючих речей.

Свого часу військовий міністр УНР О.Жуковський у 1918 р. із захопленням і, водночас, з жалем та усвідомленням історичного заручництва політичної долі тогочасної України, писав: "Кожен майже із діячів почував себе Наполеоном, почував себе героєм призваним спасти отчизну і дати її лад та порядок. Багато із них міркували в душі, що тільки він один покликан і призван історією до святого діла – відродження батьківщини. В цьому виявилось інтелігентське кружкове виховання і вплив російської культури. Чисті душею, з великими святими ідеалами, переповненим серцем робити і принести людству добро, любов та правду, але простої роботи, техніки в праці, адміністративного хисту і марудної мілкої щоденної роботи для них вона не була зрозумілою... Правда не всі то з чистими намірами..., щоб щиро працювати. Не треба забувати. ...А такі обставини, в свою чергу, висували на підмостки політичного життя політиків демагогів, ріжних авантюристів, людей аморальних, безпринципних, які устраювали свої особисті інтереси і хтіли взяти від життя, від других людей що тільки можна взяти, але накладати високих обов'язків на себе, ні – це заборонялосє, це не полягало в їхні натурі".

Більше того, на практиці селянство та робітництво, від імені яких творилася нова українська державність та будувався новий соціальний лад, також, врешті-решт, були позбавлені можливостей та важелів впливу на соціально-економічну політику в державі, а Республікою керувала лише група інтелігентів-романтиків, яких невдовзі (за Гетьманату) від влади усунули тогочасні «олігархи» – великі земельні власники, промисловці та фінансисти.

Як на початку XX ст., так і дотепер, плідній роботі заважала кадрова проблема. Підбір працівників за партійною приналежністю викинув за межі державотворчої роботи досвічених у таких справах працівників середньої ланки. Не було вжито заходів й до реформування системи праці у департаментах, через відсутність коштів заробітна платня урядових службовців не відповідала потребам часу, а отже – не сприяла притоку фахівців до урядових структур.

Непродумана кадрова політика призводила до того, що в органах виконавчої влади не було досвічених, професійно підготовлених державних службовців. Все це сприяло до розвою хабарництва, безпринципності, залежності від вказівок партійних бонзів та й елементарного підлабузництва та безхребетності владних структур на усіх щаблях державної вертикалі й у всіх сферах суспільного життя.

Фактично було знищено армію. Закон Центральної Ради від 3 січня 1918 р. практично знищував ідею створення збройних сил УНР. Що відбувається із сучасною нашою армією й годі нагадувати. Після відмови від будівництва національної армії та усунення від служби кваліфікованих, але "партійно несвідомих", державних та інших службовців, до шарів незадоволених політикою влади потрапив й численний прошарок цивільних і військових службовців.

"Техніки, інженери, промисловці, дідичі, управителі культурних маєтків, всі інтелігентські сили, цілий вихований літами апарат новочасної суспільности, що міг би одиноко вирвати край з руїни, загнано в кут", – справедливо зазначалося на Всеукраїнському з'їзді хліборобів-демократів*. Більш того, насправді Центральна Рада (як і сучасна Верховна Рада) так і не стала, "уособленням національно-демократичного фронту", позаяк саме її лідери розкололи спочатку український національний рух (самостійники-націоналісти були оголошені ледь не провокаторами, а середній клас та консервативні кола взагалі позбавлялися права бути представниками українства), згодом було нівельовано й поняття демократичного фронту (взяти хоча б політику утиску профспілок) тощо. Таким чином в країні виникла ще й глибока системна політична криза.

Остаточного ж вироку долі УНР, репрезентованій Центральною Радою, завдала, попри системних управлінської та політичної криз, криза економічна. Не спромігшись опанувати економічною ситуацією, українська влада втратила лояльність робітництва (саме лояльність, а не підтримку, бо її практично не мала). І, врешті, в підтримці владі відмовили ті, кого вона вважала за свою соціальну базу, ті, кого українські вожді ототожнювали (й ототожнюють) з безмірною губкою, що мала б бути просякнута їхньою ідеологією, і що були для них взірцем народного українства – селяни. Село, кинуте бездіяльністю уряду сам на сам на поталу хаосу та анархії, не пробачило Центральній Раді невирішеність земельного питання. Чи пробачить Верховній Раді – теж питання. Відсутність же армії

і зовсім залишила УНР беззахисною як перед внутрішніми, так і перед зовнішніми загрозами.

Таким чином увесь цей комплекс крайнощів, сукупність управлінської, політичної та економічної криз, фактично ізолювали УНР та її уряд від власного народу («близькість» до народу режиму В.Януковича, на диво провідників його уряду та партії («регіонів»), невдячний народ чомусь не відчуває) і в усьому вищенаведеному слід шукати причини падіння української державності. Отже, УНР у тій моделі та за тієї структури владно-управлінських інституцій, які існували на той час, була приречена на падіння. Питання полягало лише в тому, коли, хто і в який спосіб підірве її ззовні, або коли ця вибухова суміш здетонує з середини. Сталося так, що ці обидва фактори вже визрівали практично одночасно.

Прихід більшовиків на межі 1917 та 1918 рр. – тоді ще слабких і погано організованих – не був чудом, коли враховувати бездарність тогочасного українського проводу. До влади уенерівців повернули німці, але коли українцям (уряду есерів) і далі закортіло продовжувати свої соціалістичні експерименти, в окупаційної влади урвався терпець – встановлення прямого правління німецької військової влади могло стати реальністю.

Відтак владу Центральної Ради було повалено в квітні 1918 р. переворотом гетьмана П.Скоропадського (за німецького, щоправда, сприяння). Роль Верховної Ради також через короткий час було нівельовано режимом Л. Кучми. За обидвох лідерів відчувалася певна економічна стабільність, життя «вирувало», бізнес почувався гарно й тулився до влади, відкривалися українські школи, але російська лояльність відчувалася у кожному ковткові повітря, а у владних вікнах відсвічувалося відображення Кремля. Водночас селянство залишалося без землі, профспілки були позбавлені можливостей захистити робітництво, армії фактично не було, а демократичні свободи чим далі, але швидкісно згорталися тощо. Як і в ті часи більшість свідомої інтеліґенції зайняла вичікувальну позицію «проти всіх» і лише охочі до влади вожді продовжили боротьбу... за власне місце під сонцем... руками народу.

Проте розхитування влади було в руслі тогочасної моди – революція понад усе, особливо якщо є можливість її очолити. А коли гетьман втратив владу, – зрозуміло, що не через свою грамоту про федерацію з Росією, а внаслідок масштабної соціально-політичної кризи та зубожіння населення, – у його наступників з'явився ре-

альний шанс показати свої державотворчі таланти, щоправда – за умови засвоєння попередніх уроків історії. Відтак невдовзі обидва режими було повалено: в листопаді–грудні 1918 р. – П. Скоропадського, в листопаді–грудні 2004 р. – Л. Кучми.

Нові керівники держави (голова Директорії В. Винниченко і головний отаман С. Петлюра, як Президент В. Ющенко і голова Кабміну Ю. Тимошенко) мали "шаленну" популярність, проте дуже скоро особиста боротьба закінчилася фактичною перемогою других революційних вождів і вони стали першими (С. Петлюра вичавив з Директорії В. Винниченка, а Ю. Тимошенко фактично знівелювала владу В. Ющенка). Кожен з них вважав (а дехто й досі ще вважає) себе ледь не за месію. Але обидва виявилися напіввладними й «халіфами на годину»... Країною почали правити отамани, князьки «місцевого розливу», що з посмішкою спостерігали за боротьбою за Київ, розмірковували на який важіль кинути копійку й зняти карбованець (гривню, марку, долар – за смаком та планами майбутнього самовлаштування). Між тим країна й народ зубожіли й все частіше займали позицію «проти всіх – лише за себе». Простим людям йшлося про примітивне фізичне виживання. Проте, як завжди, не спали Москва та проросійські сили, Захід же – багато повчав пустопорожніми словами й оглядався на «єдіную і нєдєлімую» (у будь-якому її становищі та забарвленні). При цьому те, що державність в Україні існує лише номінально й скоро може взагалі перетворитися на фікцію, не помічав (не помічає й сьогодні) лише сліпий.

Здавалося б, саме в такі часи національна інтеліґенція мала голосно й згуртовано заявити про себе, закликати владну верхівку схаменутися й апелювати до народу. Але інтеліґенція (її більшість) знов наступила на старі граблі – вона оголосила нейтралітет, вона уявила себе «вищою» над ситуацією в країні, заявила, що вона «проти всіх». Й потрапила у пастку. У пастку національної совісті й історичної відповідальності. «Розум нації» не має права бути над нацією, він має бути її провідником, надто – за відсутності національної еліти.

Як наслідок – в Україні настали часи гонінь на українське, часи, коли українська державність є засобом збереження новітньої моделі російського (будьмо відверті – російського) панування на певній території – настали часи нової дєнікінщини. Сьогоднішня неодєнікінщина, як і та дєнікінщина, що прийшла в Україну в

1919–1920 рр., також не приховує своєї сили, призирства до всього українського й своєї російськості, до принципів «рубай з плеча» і владарюй. До того ж, нова (українська) дєнікінщина ще й не нехтує не лише послугами комуністів, а й добре опанувала риторикою та засобами їхніх вчителів – більшовиків (лєнінців-сталінців). І як і та дєнікінщина, сьогоднішня веде нас у Росію, в Росію «білу», а може й якусь «свою» (а чи навіть під жовто-блакитним прапором), проте якою керуватиме таки Москва, але не Україна, не українство!

Звичайно ж це ще не кінець і сьогоднішня ситуація ще не означає, що боротьба за Україну є вже програною українцями й не факт, що історія у своєму загальному підсумкові повториться. Власне, щоб цього не трапилося і треба пам'ятати й аналізувати її тенденції та загрози. А вони були такими: боротьбу було програно, Європа вкотре віддала перевагу єдиній Росії, потім були голодомори, в'язниці, табори... Що ж до тих, хто сьогодні «проти всіх», то хотілося б нагадати (ні, не їм, а нам усім), що врешті решт вони (ті, що раніше змирилися – Грушевський, Єфремов, Річицький та багато інших) наслухалися заспокійливих пісень нового режиму і навіть спробували співпрацювати, впливати на нього (дехто увійшов в коаліцію з режимом, вислужували теплі місця, письменники шукали народну ідею, академіки тишком-нишком шепотіли й шукали спокою для наукової роботи, ректори принишкли тощо, а потім – усі вступали до партії...). Для забуття (навіть тимчасового) деякі отримали посади, гроші, "українізацію", а зрештою – тюрми, сльози родин, катування, могили... Інші (Винниченко та ін.) встигли усвідомити помилку й утекти за Захід... А терор набирав обертів, який згодом перетворився на геноцид українського народу (у їх більшовицько-російському різновиді під українським КПУшним туманом), залишився... Згодом тисячі молодих (і не дуже) людей загинуть у підпіллі в боротьбі з окупантами, але ж цього усього могло б і не бути, коли б наша «розумова верхівка», «совість нації» активно заявляли б свою позицію, очолили спротив народу й включилися б до процесу консолідації нації та формування української політичної еліти, якої українське суспільство й досі не сформувало.

Відтак короткозорість і провінційність світоголяду тогочасних та й сьогоднішніх «лідерів» і «володарів дум», котрі не бачили (не бачать) національних інтересів зі стратегічної перспективи, лише на ходу звикаючи до самостійництва і державного будівництва, становлять моральну загрозу існуванню української нації, яка, як свідчить минуле, цілком здатна сягнути її фізичного нищення. І тоді, й досі, нову державу (модель нового часу) прагли населити на

стару базу (чи то російсько-імперську, чи то російсько-радянську). І у той, і у цей часи світ зазнавав кардинальних перетворень чи не в усіх аспектах як державоврядного, так і суспільноладного життя, й лише українські можновладці залишалися пасивними будівничими старих фундаментів, які прикрашаються й досі новітньою риторикою. Але ж і тоді, і сьогодні, ані управлінська, ані наукова, ані творча «еліти» не вимагають глибинних змін. От і виходить, що найбільша країна Європи в умовах нових світових викликів все ще не має чим захищатися, «ліки» надто застарі, та й «лікарі», здається, самі невиліковні. І на сцену ту велику, міжнародну (як і немалу внутрішню) очевидно поки що нам немає кого виставити у якості «актора» і «гравця» світового рівня, бо й власна сцена порожня. Складається враження, що вітчизняна політична верхівка України є найбільшою загрозою її національній безпеці. Ні меча, ні щита, ані думки! Дай Боже, щоб «не дай-боже»...

Проте, водночас, нині ми можемо зробити найважливіший висновок з наших дежавю: ми вже достатньо багато знаємо про себе і нарешті не боїмося своїх минулих і поточних помилок. Іншими словами, сьогодні ми розуміємо, що маємо силу і потенціал аби стати повноцінною і справді незалежною державою в сучасному світі. Розуміємо, що для цього треба багато і напружено працювати – «Не треба слів, хай буде тільки діло», як казала Олена Теліга. Матимемо і права та вольності козацькі, і достойну державну еліту, і розвинену економіку, і національну історію, і українську мову...

Публікується за:

Гай-Нижник П.П. Українське «сьогодні» крізь призму українського «вчора» // Гілея. – 2010. – №42. – С. 80–85.

Гай-Нижник П. В очікуванні тотальної русифікації та диктатури (Конспект доповіді автора на ІІ Всеукраїнській науковій конференції «Геноцид України у ХХ столітті: Україна під окупаційними режимами – історія та наслідки» (25 березня 2011 р.) // Історична правда. – 2011. – 28 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/columns/2011/03/28/33704

Гай-Нижник П. В очікуванні тотальної русифікації та диктатури // Україна Incognita: веб-додаток до всеукраїнської газети «День». – 2011. – 8 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://incognita.day.kiev.ua/v-ochikuvanni-totalnoyi-rusifikacziyi.html

Гай-Нижник П. В очікуванні тотальної русифікації та диктатури: перестороги з минулого у світлі сьогодення (своєчасні думки історика про український політикум початку ХХ та ХХІ століть) // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції "Геноцид України в ХХ столітті під окупаційними режимами: історія та наслідки", Львів, 25–26 березня 2011 року. – Львів: Добрий друк, 2013. – С. 8–15.

“Будівникам” Життя

Якби ж то Ви, Будівники,
Та ще й уміли б будувати,
То було в кожного по Хаті,
Були б у нас тоді Шляхи.

Якби ж то Ви, Провідники,
Ще вміли би та й не блукати,
То ми б давно уже прийшли
До Світла правди би пізнати.

Якби то Ви, Просвітники,
Та ще й навчилися б читати –
Тоді пізнали би книжки
Щоби облуди не брехати.

Коли би Ви, Годівники,
Хліби ще й вміли випікати,
То наші б діти та діди
Забули би голодувати.

Були би Ви, Народники,
З нами єдино кровники
Та мову мовити могли –
Тоді б ми в злагоді жили.

А ще якби, Молитники,
Могли би Ви молитви знати,
То би угледіли гріхи
Й спокути би змогли вчиняти.

Коли би Ви, Духівники,
Не душогубами були –
Змогли б у мирі повмирати
Та й суду Божого чекати.

Якби ж то Ви, Святенники,
Хреститись вміли, не вбивати,
То й ми не хтіли би стріляти
І Вас, "святих", не проклинати.

Якби ж то Ви, Будівники,
Та й повиздихували кляті,
Чи повдавилися б грішми –
То стали б Люди панувати.

10 березня 2011 р.

Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій
(з огляду на програмові засади УНКП та УКП)

«Первородним гріхом українців єсть ідейний хаос в політиці і брак організаційної дисципліни».
В.Липинський

Попри широкий спектр та різноманіття політичних партій та ідеологій у сучасній Україні, консервативна виразно представлена, принаймні у назві, лише у двох вітчизняних діючих партіях – Українській національній консервативній партії (УНКП) та Української консервативній партії (УКП). Здавалося б, їхня ідеологія, враховуючи здебільшого традиціоналістський характер українського суспільства, мала б зайняти свою відносно міцну/сталу нішу як у громадській свідомості, так і в політичному житті країни, а отже й суттєво впливати на державотворчі процеси в Україні.

Проте й досі ці партії, як і їхні програмові засади, майже невідомі серед народу. Фактично виборець часто-густо навіть і знає про існування цих політичних сил. Як наслідок, український консерватизм як суспільно-політичний напрям, як світоглядна ідеологія практично не присутній (про впливовість тут взагалі й годі згадувати) у свідомості населення. Досить нагадати, що кожна з вищезазначених партій лише по одному разу за весь час свого існування взяла участь у виборчих перегонах до законодавчо-представницького органу країни і, одразу ж зауважу, вкрай невдало.

Так, УНКП, що була заснована 27 червня 1992 р.[**] (зареєстрована Міністерством юстиції України 30 жовтня 1992 р. [1]), лише у 2006 р. спробувала потрапити до Верховної Ради України, до того ж не самотужки, а у складі виборчого блоку "Патріоти України". В підсумку блок зазнав нищівної поразки – за нього проголосували лише 12 тис. 027 осіб (0,04% виборців).

[*] Українська національна консервативна партія (УНКП) утворилася на установчому з'їзді 27 червня 1992 р. у Києві внаслідок об'єднання Української народно-демократичної партії (УНДП) та Української національної партії (УНП).

УКП, що була створена значно пізніше – 22 грудня 2004 р.[**](зареєстрована Мін'юстом України 25 березня 2005 р. [1]), вже майже за рік (також у 2006 р.) взяла участь у виборчих перегонах, проте також практично не була помічена громадянами, які віддали за нею лише 25 тис. 123 голоси (0,09% виборців; найбільшу прихильність партія завоювала на Закарпатті та у м.Києві (по 0,22%).

З того часу обидві партії майже не виявляли політичної активності й досі залишаються незнаними не лише серед широких народних мас, але, очевидно, для своїх потенційних прибічників. Побічно сприяла цьому (попри фінансовий аспект та специфічні правила української політичної дійсності) й пасивна діяльність партійних активів та скупий ідеологічний багаж. Фактично консервативну думку в Україні (власне, її історичний спадок) досліджують й намагаються поширити лише науковці, зокрема й ті, що об'єднані у Всеукраїнській громадській організації "Союз гетьманців-державників" (СГД), одним із співзасновників якої мені випала честь бути, а також поодинокі інтелектуали. Проте увесь цей процес закутий, як правило, у вузьке академічно-викладацьке коло та обмежується не лише нечисленними накладами згаданих праць, але й часовою хронологією (надбанням минулого). Навіть видатні твори ідеолога українського консерватизму В. Липинського, що вийшли з-під його пера в першій чверті XX ст., практично недоступні широкому загалові. Крім того, новітня світова та вітчизняна дійсність, вимоги, які висуває сьогодення перед нацією, державою та й кожним окремо взятим українцем, вимагають еволюції й консервативної думки відповідно до викликів сучасності.

Тим не менш вищезгадані політичні партії (УНКП та УКП), що позиціонують себе як відверто консервативні, внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних причин уже виробили власні програми, декларації тощо, в яких й мають бути присутніми їхні ідеологічні засади. Логічно, що ідеологія ця має бути консервативною (або ж неоконсервативною).

Перш за все, слід зазначити, що УКП з 2004 по 2005 рр. очолював Г. Щокін, який був і головним ідеологом партії. До колективного керівного ж кола партії (президії Національної Ради

[**] Установчий з'їзд Української консервативної партії (УКП) відбувся 22 грудня 2004 р. у Києві в культурно-просвітницькому центрі Міжрегіональної академії управління персоналом.

УКП) увійшли: М. Дробноход (перший заступник голови УКП), Ю. Бондар, В. Ісаков, В. Короткій, М. Котляр, В. Шовкошитний, В. Бебик, М. Дробноход, І. Слісаренко, Р. Щокін, Г. Щокін, М. Головатий. У 2005 р. лідером УКП став М. Сенченко, який очолює партію й дотепер. Основним же полем діяльності та фінансовим опертям УКП стала Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП) та її структури [2]. Головними пресовими органами – газета "Український вибір" та часописи МАУП "Персонал" та "Персонал-плюс".

Першим головою УНКП був Г. Приходько, якого згодом замінив Ю. Восковнюк. Головними ідеологами партії були члени Комітету Ради УКП В.Родіонов, Г. Приходько та М. Продум, а друкованим органом – часопис "Український час". 6 квітня 1996 р. на черговій Раді УНКП головою партії було обрано О. Соскіна – директора Інституту трансформації суспільства. Тоді ж було переобрано керівний склад УНКП – Комітет партії, до складу якого увійшли О. Соскін (голова УНКП), А. Матвійчук (дружина О. Соскіна), І. Вовк (кум О. Соскіна), Н. Матвійчук (донька О. Соскіна) [3]. Крім того у Статуті УНКП щодо умов виключення з лав партії, між інших, з'явилася й така, що особа може бути позбавлена членства в УНКП "на основі рішення Комітету УНКП або рішення Голови УНКП" (тобто самого О. Соскіна) [4]. Таким чином, партія опинилася у руках однієї родини. Від 3 жовтня 1996 р. друкованим органом партії стала газета "Національна фортеця".

На сьогодні обидві партії (УНКП та УКП) представляють свої погляди у програмах, що були прийняті 7–8 років тому: Програма УНКП (Нова редакція) була затверджена на раді (з'їзді) партії 22 березня 2003 р. [5]; Програма УКП – Установчим з'їздом партії 22 грудня 2004 р. [6; 7]. Принагідно зауважу, що Консервативна партія Великобританії, наприклад, не має однієї незмінної програми, а натомість виробляє оновлену відповідно до соціально-політичних змін у країні та світі; як правило, партійна програма знаходить вираження у передвиборчих маніфестах, які складаються з програмних положень консерваторів на наступних виборах.

Як не дивно, але у всьому тексті програми УНКП жодного разу не згадано, що ідеологією партії є, власне, консерватизм. Натомість, уже з першого рядка зазначається, що "історичний досвід усього людства переконливо свідчить, що альтернативи демократичному устрою суспільства немає", а відтак із прийняттям 1996 р. Конституції

"наша держава встала на шлях цивілізованого національно-демократичного розвитку". Про демократію зазначається й у підрозділі про мету, завдання та пріоритетні напрями діяльності УНКП, а саме: що основною метою партії є сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, участь у виборах та інших політичних заходах, а стратегічною метою – "побудова Української Самостійної Соборної Національної Демократичної Держави, яка базується на християнських цінностях" [5]. УНКП вказує, що майбутнє України бачить в розбудові політичної системи на основі громадянського суспільства, що є основою правової держави, при якій забезпечуються найбільші успіхи в матеріальному й духовному розвитку нації, поважається особиста свобода громадян.

Утім, сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує такі ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку свободу особистості. На їхню думку, суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії – вважають, що партійна демократія за умов постійної боротьби за владу призводить до того, що громадяни стають неслухняними, розбещеними. Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, вони виступають за політичну централізацію, проголошують концепцію "обмеженої" демократії.

Не варто щодо цього апелювати й до класиків українського консерватизму. Так, характеризуючи "демократію", В. Липинський вказував, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук "багатіїв-плутократів", або до рук винайнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтеліґенції. Як наслідок – державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування ж в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку. Одним

із прикладів такої "демократії" В. Липинський вважав Українську Народну Республіку.

Разом з тим, слід зауважити, що ідеологія УНКП до 1990-х рр., до очолення партії О. Соскіним, суттєво відрізнялася від тих засад, які сповідуються нею тепер. На відміну від теперішньої УНКП, партія, наприклад зразка 1995 р., виразно заявляла про свої консервативні засади, в тому числі щодо погляду на демократію. Так, один з ідеологів тогочасної УНКП В.Родіонов зазначав: "Українські національні консерватори не сприймають демократію понад політичною системою. Надлишковій демократії властиве порушення рівноваги між владою і свободою на користь останньої. Необмежений демократичний індивідуалізм підкопує в суспільстві основи дисципліни та правопорядку, розхитуючи підвалини держави, сіє хаос і породжує анархію" [8, с.5]. Розвиваючи тему партійної ідеології, він пояснює: "В період становлення державності, після періоду колоніяльної залежності і в умовах соціальної ущербності Нації, історично оправданою стає монархія (з забезпеченням найвищого вираження державності в монархові і при величі правлячого Дому на ґрунті недоторканності привілеїв), але Україна не має жодного претендента і національної аристократії, що не дозволяє утворити апарат такої держави. Тому Українські Національні Консерватори репрезентують консервативно-республіканський рух" [8, с.5].

Тут яскраво простежується вплив на лідерів УНКП 1990-х рр. ідей В. Липинського, зокрема його праці "Листи до братів-хліборобів". Це підтверджується й тим, що під час очолення УНКП М.Продумом партія прагне переформатуватися у структуру орденського типу (на подобу до Українського союзу хліборобів-демократів (УСХД) чи Братства українських класократів-монархістів В. Липинського), свого роду клуб "традиціоналістів" на кшталт західних "Фонтанкрім", "Товариства Гвідо фон Ліста", "Хучін унд Мунін" та ін. [9–14]. Лідери УНКП М.Продум та Г. Приходько захоплюються ідеями "консервативної революції" 1920-х рр. (яскравим представником її у ті часи був, зокрема, засновник "Червневого клубу", батько младоконсерваторів Мюллер ван Де Брук). На шпальтах "Українського часу" друкуються статті, в яких М.Продум говорить про концепцію циклічного розвитку України, його посилання часто звертаються до давньоіндійської міфології, що також відповідає захопленням містицизмом західноєвропейських традиціоналістів 1920-х рр. І врешті УНКП висуває ідею "нації золотих

комірців", тобто побудову України на засадах ієрархічності та шанування традицій. Проте з приходом до головування в партії О. Соскіна УНКП поступово перетворюється на типову національно-ліберальну партію, залишаючи у своїй назві слово "консервативна".

Щодо УКП, то ця партія у своїх програмних документах неодноразово наголошує, що її ідеологією є саме національний консерватизм, додаючи, що саме він є "ідеологічним типом українського суспільного розвитку". Як відомо, національним консерватизмом є політичний термін, що використовується для опису варіації консерватизму, який концентрується здебільшого на національних інтересах і який, як правило, має традиційні соціальні та етичні погляди. В європейському контексті він більш схильний до євроскептицизму, ніж стандартний консерватизм, що не підтримує відкрито націоналістичний чи ультраправий підхід. Багато з націонал-консерваторів є соціал-консерваторами й виступають за обмеження іміграції в Європу.

Тут доречно згадати й про В. Липинського, який вважав, що особливістю і позитивним елементом національного консерватизму була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави. Нація для нього – це всі громадяни держави. Націоналізм В. Липинського зводиться до того, що українці відрізняються від інших народів лише своєю політичною інтеграцією. Інтегровані на ґрунті етнокультури і національної самосвідомості, вони повинні згуртовувати всі народи в одне ціле. Поряд з цим важливою складовою його національного консерватизму можна вважати ставлення до ідеології, яку він виводить із народних традицій та звичаїв, зокрема з державного досвіду гетьмансько-козацьких часів, високої етичної культури хліборобської спільноти, вважаючи її рушійною силою національного відродження України.

Поряд із "демократією" В. Липинський відкидає й "охлократію". До держав "охлократичного" типу він відносить революційні диктатури, фашизм, більшовизм та ін. Для цієї системи характерне зосередження політичної й духовної влади в одних руках. Під духовною владою він розуміє не лише церковну в її традиційному розумінні, а й ідеологічну в сучасному розумінні, коли глава держави є водночас пророком і непогрішимим інтерпретатором офіційної ідеологічної доктрини. Особливістю "охлократії" є, на його думку, те, що вона в минулому складалася з кочівників, а в новітні часи – з декласованих елементів. За такого державного устрою панівною

стає монолітна військово-бюрократична ланка, яка легко маніпулює юрбою.

Найприйнятнішою для України В. Липинський вважав "клясократію" – форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, "законом обмежена і законом обмежуюча" конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною. Пропонуючи монархічний устрій, він заперечує демократію як метод оганізації нації, але не заперечує її як свободу. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади. "Клясократія" в його розумінні є гармонійною політичною співдружністю хліборобського класу як консервативної опори держави з іншими класами. Лише ця співдружність здатна, на думку В. Липинського, забезпечити державотворення й організацію української нації.

Зазначені сучасні українські консервативні партії (УНКП та УКП) не задекларували подібних поглядів, але одностайні в унітарності української державності, її соборництві та збереження української мови як єдиної державної. При цьому УКП виступає за повернення в суспільно-політичне життя ідеології українського консерватизму на основі традицій і морально-правових засад українського козацтва, пріоритетності засад української культури. УКП переконана: "Українська держава зобов'язана дбати про відродження й розвиток української нації – сукупності усього населення, всіх етносів, які проживають у межах держави й об'єднуються за допомогою юридичних інституцій, прав громадянства, які мають духовну потребу жити разом і спільно рухатися до визначеної мети, покладаючи в основу розвитку цінності культури титульної нації" [6; 7].

УКП заявляє також, що вона розуміє реалізацію української національної ідеї "як здійснення права українського народу на створення соціального ладу, який гармонізував би інтереси індивідуума та соціальних груп на принципах ідеології українського консерватизму, ставки на культуру титульної нації у всіх сферах діяльності суспільства" [6; 7]. УКП в порядку, що не суперечить чинному законодавству, виступає за пріоритет представників українського етносу в усіх владних структурах. При цьому УКП

пояснює своє бачення державної моделі України: "Найпритаманнішою українцям моделлю влади є гетьманська держава, яка поєднує управлінську ефективність і систему суспільного контролю над владою: наразі Президент (Гетьман) України повинен бути єдиним главою виконавчої влади, повністю відповідальним за роботу уряду і всіх інших виконавчих структур, які діють на підставі верховенства закону, незаперечного пріоритету національних інтересів і духовно-моральних засад організації суспільства. Президент (Гетьман) України особисто відповідає за стан справ у всій державі власним майном і свободою. Водночас партія виступає за розширення повноважень громад, місцевого самоврядування, в тому числі козацького" [6; 7]. Відтак у цьому УКП є близькою до основних течій консерватизму – традиціоналістської й патерналістської, які виступають на захист сильної влади й держави, вбачаючи в них засіб забезпечення традицій, національної своєрідності.

УНКП, щоправда, також задекларувала, що прагне сприяти "поверненню індивідові, сім'ї і суспільству патерналістської функції", а незалежна держава повинна стати умовою та інструментом захисту національних інтересів, але при цьому виступає за втілення в життя соціально-економічної моделі народного капіталізму, перетворення економічної системи із суцільно державної на переважно приватну, оскільки вона є основою найефективнішого на сьогодні способу виробництва та формування в Україні середнього класу шляхом розвитку вітчизняного середнього та малого бізнесу. УНКП виступає за розбудову політичної системи на основі громадянського суспільства, що є основою правової держави, при якій забезпечуються найбільші успіхи в матеріальному й духовному розвитку нації, поважається особиста свобода громадян. УНКП переконана, що пріоритетним напрямом державної політики України має бути підтримка розвитку місцевого самоврядування. Держава мусить усебічно підтримувати ініціативи міст, спрямовані на вирішення проблем місцевого самоврядування і побудову демократичного громадянського суспільства, а усім громадянам України, незалежно від національності, необхідно забезпечити рівні політичні та соціальні права.

УНКП вважає, що потрібно створити ефективну й оптимально структуровану армію й необхідно відмінити обов'язкову військову службу та перейти до формування армії на основі професійно-добровільного контрактного принципу. УКП також виступає

за професійно-добровільну армію, проте з широким залученням, в установленому чинним законодавством порядку, до самооборони козацьких об'єднань.

У державній політиці, на думку УНКП, мають превалювати національно-патріотичні інтереси: необхідно запровадити такі умови надання українського громадянства, як присяга на вірність Україні; перевірка знань державної мови, історії та Конституції України; 10 років проживання на українській території, а для осіб українського походження, які бажають повернутися в Україну, гарантувати позачергове надання громадянства; право на утворення національно-культурних автономій у місцях компактного проживання єдиної національності мають представники всіх етнічних груп. УНКП відкидає геноцид, етноцид та інші форми насильства над іншими націями та етнічними групами [5].

Європейські консерватори виступають за право власності. У економічних питаннях вони зазвичай ліберали, погляди яких виходять із класичного лібералізму А.Сміта. Дехто із консерваторів прагне до модифікованого вільного ринку, наприклад, до американської системи, ордолібералізму або національної системи Ф.Ліста. Ці погляди відрізняються від суворого laissez-faire тим, що у них державі відводиться роль підтримувати конкуренцію, водночас захищаючи національні інтереси, національне суспільство та ідентичність.

Основою економічного розвитку України, метою якого є забезпечення гідного рівня життя всім громадянам України, на думку УНКП, може бути лише державний суверенітет, ринкова економіка та недоторканність приватної власності. При цьому має бути сформована потужна національна буржуазія, а ефективний розвиток економіки України можливий лише за умови впровадження у життя соціально-економічної моделі народного капіталізму, яка передбачає: поширення дії об'єктивних законів ринку на діяльність усіх економічних структур; перевагу приватної власності над іншими формами власності; формування потужного середнього класу, який повинен становити не менше 65% громадян України; усіляку підтримку розвитку малого та середнього бізнесу; конкуренцію як основного стимулюючого принципу функціонування будь-якої системи; визнання індивідуальної праці та особистого інтересу людини за найсильніші спонукальні мотиви життєдіяльності будь-якої системи. Разом з тим, УНКП стверджує, що розбудова вільної

ринкової системи має відбуватися шляхом роздержавлення (приватизації) власності та формування потужного середнього класу – станового хребта суспільства. У державній власності повинні залишатися лише стратегічно важливі для Української держави підприємства, а державна машина має бути виведена з більшої частини суспільно-економічного життя.

Є в програмі УНКП й інші протиріччя. Так, УНКП вважає, що Українська держава на час формування конкурентоспроможності нації мусить взяти на себе її економічний захист, "що означає сприяння розвиткові вітчизняних приватних підприємств, захист їх від економічної агресії іноземних корпорацій". І разом з тим, "впевнена, що лише та країна зможе утвердитися в ІІІ тисячолітті, яка вміє створювати сприятливі умови для залучення світового капіталу" [5]. При цьому УНКП прагне застосовувати в життя і дійсно радикальні економічні реформи, які здатні вивести нашу країну на європейський шлях розвитку.

УКП вважає, що розподіл власності повинен здійснюватися за її різними формами (державною, колективною, індивідуальною) з орієнтацією на пріоритетність прав суспільства, виступає проти приватизації стратегічних галузей (оборонних підприємств, енергетики, водопостачання тощо, діяльність яких може призвести до загрози національній безпеці), за раціональне використання можливостей природно-ресурсного потенціалу України та переваг її геополітичного розташування як центру комунікаційних зв'язків між Сходом і Заходом, Північчю й Півднем. Партія виступає за припинення пограбування національних трудових ресурсів і перетворення України на сировинний придаток інших країн. В Україні має бути державний контроль і управління природними ресурсами. Партія виступає за створення державного природно-ресурсного фонду, статок якого забезпечуватиме потреби (передусім соціальні) усіх громадян України, а не лише окремих груп чи кланів, за державний контроль та управління природними ресурсами як матеріальної бази існування суспільства. Всі природні ресурси повинні бути передані під опіку Державного природно-ресурсного фонду України.

УКП виступає за уникнення політики подвійних стандартів у наданні соціальних послуг, за формування справжньої української еліти, яка вболіває за свій народ і гідно відстоює його національні інтереси; підтримує всебічний розвиток малого і середнього підпри-

ємництва в Україні як основи динамічного розвитку й стабільності національного виробництва. Партія обстоює державну програму кредитування для започаткування малого бізнесу і підтримує проведення реформ в аграрному секторі, забезпечення селянам права вільного вибору форм господарювання, за широке впровадження у виробничі відносини на селі моделі реального співвласництва, а також проти приватизації землі іноземними громадянами [6; 7].

УНКП у своїй програмі виступає за те, аби кожний громадянин України отримав земельний сертифікат на володіння земельною ділянкою, а на кожного працюючого громадянина в банківській установі відкривався б індивідуальний депозитний пенсійно-соціальний рахунок. Щомісяця на нього мало б нараховуватися 10% заробітної плати працівника. Для уникнення монополізації з боку приватних українських чи іноземних компаній на ринках України мають бути прийняті ефективні антимонопольні закони, що передбачають відстоювання передусім національних інтересів нашої держави. Що ж до соціальної політики УНКП, то партія заперечує втручання держави в особисте життя громадян. А отже, на її думку, необхідно: ліквідувати систему індивідуальних ідентифікаційних номерів, які сьогодні надаються всім громадянам України, а також всі електронні досьє на них; зупинити дію Закону України "Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за ухилення від сплати податків". УНКП виступає за зміну підходів до формування витратної частини бюджету, де насамперед мають виділятися кошти на освіту, охорону здоров'я, культуру, науку, соціальне забезпечення громадян. УНКП вважає за доцільне запровадження системи дешевих кредитів для особистого будівництва, створення малих і середніх підприємств, купівлі споживчих товарів тощо.

Європейські ж неоконсерватори критикують лібералів, які, на їхню думку, завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку. Наріжним каменем соціальної політики сучасні консерватори вважають заохочення особистих досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості сучасні консерватори розглядають як зрівнялівку, послаблення свободи. Коли громадянин сподіва-

ється, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним, на їхню думку, є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості [15–20].

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині XX ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в неоконсерватизм.

Неоконсерватори наголошують, що суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення, на думку сучасних консерваторів, мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку представники цього ідеологічного напряму вважають зміну звичок, традицій і характеру людей. Сучасні консерватори наголошують, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства сучасні консерватори надають моральному вдосконаленню людини.

Стабільність – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Встановлення такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Важливою рисою є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не

може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Традиціоналістський консерватизм представлений патерналістським крилом в англійському торизмі та французькому голлізмі, німецькими правими консерваторами й частиною соціал-консерваторів Німеччини. Для прихильників цієї течії характерні більші, порівняно з новими правими, акценти на традиціях і релігії. Але якщо в Європі вони роблять ставку на християнство, то нові праві у США – на модерністські "електронні" церкви. Європейські нові праві взагалі відмовляються від іудейських і християнських традицій і виступають за відродження язичництва. А неоконсерватори є прихильниками ліберальних церков.

Вітчизняні консервативні партії близькі до таких постулатів, надто до європейських. УКП оголошує себе колективним носієм ідеології національного консерватизму, що ґрунтується на українській національній ідеї, яка полягає у збереженні традиційних духовних цінностей, захисті національного буття, його історії і культури, відстоюванні національної релігії, держави, родини та власності. Життя ж українців має базуватися на основі побудови національної, демократичної, духовно і економічно розвиненої, соціальної, правової, соборної держави – досконалого інструменту управління. УКП вважає, що для України традиційно основою світогляду народу, а отже, і сучасної української державної влади мають бути християнські цінності. Ідеологічним типом українського суспільного розвитку, вважає партія, є ідеологія національного консерватизму, що ґрунтується на традиційній християнській моралі, духовних цінностях і засадах патріотизму, національної єдності, міцності шлюбно-сімейних відносин, на верховенстві закону, свідомому виборі історичної національної долі. Партія категорично виступає проти зовнішнього втручання і використання національного інформаційного простору й домагатиметься, щоб інформаційний простір України використовувався на забезпечення інформаційних, духовних потреб українського народу. УКП проти дезінтеграції української нації за регіональними, конфесійними, мовними та іншими ознаками. Партія обстоює визнання на міжнародному рівні Голодомору 1932–1933 рр. в Україні спланованим геноцидом проти всього українського народу.

УКП "на законних засадах" домагається впровадження в суспільне життя морально-правових засад, заснованих на тради-

ційно-культурних цінностях української титульної нації, виступає за розвиток нації на основі міцних шлюбно-сімейних відносин, патріотизму, збереження довкілля, відданості духовним ідеалам, а також визначення пріоритетності науки, культури й освіти. Партія домагається поступового перетворення України на експортера інтелектуальних послуг, країни університетів, яка керується національною духовно орієнтованою елітою, а також повноцінного функціонування української мови, яка є духовним стрижнем розвитку титульної нації: "Чия мова – того й держава. Немає рідної мови – немає держави!".

УКП проти введення поняття "політична нація", за яким, як зазначається у програмі партії, прихована відсутність провідної ролі в державі титульної нації, її культури, традицій тощо. Партійці переконані, що подолання хаосу і відновлення соціального порядку починається з відновлення порядку в душах і головах людей, а тому для еліти нової епохи домінуючими повинні стати духовні цінності українського народу. УКП прагне того, щоб кожен займав свою суспільну нішу відповідно до здібностей, за рівність усіх перед законом, за розвиток соціального партнерства на основі українського національного солідаризму. Партія домагатиметься повернення у суспільно-політичну свідомість і широке використання у виховній роботі традицій і морально-правових норм українського козацтва і виступає за формування у кожного громадянина України відданості національним ідеалам і традиціям, високої духовності й активної громадянської позиції. Крім того, УКП за законодавче відновлення графи "національність" у паспортах українських громадян і за скасування введеного ідентифікаційного коду для кожного громадянина. Партія сприяє відродженню українського козацтва як масового громадсько-патріотичного руху, а козацької ідеї як основи національно-патріотичного виховання молоді. Таким чином, УКП відстоює утвердження соціального оптимізму у світогляді молоді, здорового способу життя, створення козацьких, патріотичних молодіжних об'єднань, створення умов для реалізації творчого потенціалу обдарованої молоді, розвиток туризму, фізкультури та спорту. Партія вбачає своїм обов'язком впровадження моделі національної культурної політики, яка гарантуватиме високий рівень державної і громадської підтримки для національної спадщини, культури й мистецтв, а основними принципами такої політики у сфері культури повинно стати, передусім, створення єдиного на-

ціонального культурного простору, захист цього простору від негативних впливів ззовні [6; 7].

У свою чергу, УНКП вважає за необхідне повернення історичних назв, перейменування міст, у назвах яких закарбувалася тоталітарна епоха. Для осіб, які претендують на статус державного службовця, потрібно ввести обов'язкову перевірку знань державної мови, історії та Конституції України. Партія виступає за вироблення та реалізацію національних програм з питань охорони сім'ї, материнства та дитинства, заохочення народжуваності, зниження рівня смертності. УНКП прагне визнання та утвердження традиційних християнських цінностей, національної історичної спадщини, традицій, культури, етики. Виступає за відродження традиційно високої ролі жінки в українському суспільстві, усунення відкритих і прихованих форм дискримінації жінок, а українські громадяни, які народилися в 1928–1945 рр., повинні мати статус учасників ВВВ з відповідними соціальними гарантіями, передбаченими законодавством [5].

Що стосується церковного питання, то УКП проголошує захист свободи совісті й виступає за зростання консолідуючої ролі Церкви у духовному оздоровленні української нації, за відновлення Української Помісної Православної Церкви на засадах самоврядування [6; 7]. У презентації УКП в 2005 р. її тогочасний голова Г.Щокін додав: "Світоглядно-концептуальною владою для сучасної України – найбільшої в світі Православної Держави – може бути тільки християнська доктрина, побудована на світлій Нагорній Проповіді Ісуса Христа. Природним продовженням такої світоглядної влади є український консерватизм" [21].

У свою чергу, УНКП також орієнтується на християнські цінності. Партія переконана, що Україна не зможе стати повноцінною державою доти, доки не матиме єдиної незалежної Української Помісної Православної Церкви на чолі з Українським Патріархом у Києві. УНКП дотримується позиції, що нетрадиційні для української нації церкви мають виступати лише як представництва іноземних церков. Секти, які спрямовують свою діяльність на руйнування людської душі та сімейних цінностей, не повинні мати місця в Україні. При цьому викликає здивування твердження, що "протестантизм породив капіталізм XVI–XVII ст., католицтво – капіталізм XIX–XX ст. Настала черга православ'я породити народний капіталізм XXI ст." [5].

З цього приводу дивує небажання сучасних консервативних партій (власне як УКП, так і УНКП) усвідомити доконані історичні закономірності розвитку національної Церкви в Україні і сьогоднішні реалії. Йдеться про ставлення до Греко-Католицької Церкви, яку сповідує п'ята частина українців. Не слід забувати, що ця Церква – національна, має досить давні коріння в Україні, є невід'ємною частиною її духовного світу та єства. Хочеться нагадати, що консервативні політики в еміграції ще в середині XX ст. усвідомили важливість обох українських Церков для держави (УАПЦ – УГКЦ), що офіційно було заявлено, зокрема, Союзом гетьманців-державників на чолі з Гетьманичем Данилом Скоропадським. Такі засади Гетьманського руху свідчать, що від часів існування Гетьманату 1918 р. на чолі з П. Скоропадським і протягом усього повоєнного часу провідники гетьманської ідеї залишилися щодо справ віри на сповідуваних ними консервативних позиціях: невід'єдність Церкви від держави, автокефальність УПЦ, традиціоналізм у визнанні провідної віри. Разом з тим відбулася еволюція до глибших і міцніших національно-державницьких позицій у церковному питанні: визнання провідною не лише православної, як за Гетьманату 1918 р., а й греко-католицької віри, підтримання ідеї їхнього воз'єднання в майбутньому та взаємопошани у сьогоденні як засіб і шлях об'єднання нації, соборності держави та інше. Консерватори стали у своїх поглядах більш орієнтованими не на політичну кон'юктуру, а на погляди віруючих (прагнення донести ідею воз'єднання УПЦ й УГКЦ до українського народу) [22]. Їхній підхід до Церкви став практичнішим – у розумінні того, що релігійний розкол розхитує не лише Церкву, а й українську громаду, прагнення поставити під державний контроль діяльність релігійних сект, узяти дійову участь у відродженні Церкви. Відтак, нині є нагальна потреба враховувати досвід розвитку українського консерватизму, якого уже набула ця ідеологія за минулі часи (і не лише в релігійних питаннях).

Безумовно, будь-які консерватори завжди є патріотами та націоналістами. УНКП вважає, що націоналізм є процесом політичної самореалізації народу і властивий тією чи іншою мірою всім націям. Водночас ця партія заявляє, що культивує український націоналізм без приниження національної гідності інших мешканців України. Крім того, УНКП виступає за те, щоб "держава визнала ОУН-УПА, яка вела справедливу, героїчну і священну боротьбу за

свободу та незалежність своєї Батьківщини, воюючою стороною, а учасники національно-визвольної боротьби були прирівняні у правах до ветеранів Великої Вітчизняної війни, забезпечені високими пенсіями, офіційно удостоєні почестей" [5]. Разом з тим, лідер УНКП О. Соскін 2 лютого 2010 р., засуджуючи надання Президентом В. Ющенком С. Бандері звання Героя України, назвав провідника ОУН(р) "Каїном". О. Соскін, зокрема, заявив, що С. Бандера є винним "у розколі українського національного руху напередодні страшної Другої світової війни двох імперій: фашистської на чолі з Гітлером та радянської на чолі із Сталіним. Бандера і його група розпочали братовбивчу війну в середині ОУН і здійснила низку брутальних вбивств своїх побратимів – тих, хто створювали ОУН та були її лідерами" [23]. О. Соскін також вважає, що С. Бандера був одним з тих, хто сприяв розпаленню війни між українською та польськими націями, фактично перенісши її на рівень фізичних розправ з мирним населенням. Присвоєння звання Героя України С. Бандері, заявив лідер УНКП, викликає подив як у Польщі, так і в Україні, а дії В. Ющенка ніби-то послаблюють єдність українського народу і сприяють його міжнародній ізоляції. При цьому О. Соскін під своєю заявою не підписався як голова УНКП, а лише як директор Інституту трансформації суспільства. Дивна позиція лідера національної консервативної партії, яка, до того ж, неприховано відображає пропольські симпатії.

Перший же голова УКП Г. Щокін, презентуючи 2005 р. цю нещодавно зареєстровану партію, заявив, що УКП виступає за здоровий націоналізм, етнізм і патріотизм, який базується на любові до Бога та Батьківщини і боротьбі проти расизму, шовінізму, фашизму, сіонізму, які сповідують ненависть до інших Божих творінь [24]. При цьому притаманний консерватизму націоналізм розуміється як патріотизм, активна життєва позиція кожного громадянина України [25, с.13]. Серед своїх основних принципів УКП вбачає українську етнократію, за якої всі гілки і рівні державної влади належать представникам титульної української нації (не менш як 80%) з одночасним пропорційним залученням представників національних меншин. А отже, вважає, що етносоціальну структуру українського суспільства треба відновити на всіх щаблях "соціальної піраміди", як і запис про національність у паспортах і свідоцтвах про народження громадян нашої держави [26]. Водночас, в ідеології УКП присутнє питання зміцнення відносин та солідарності країн

слов'янського та православного світу та виразний антисемітизм [25, с.8; 27].

Важливе місце у програмах двох зазначених консервативних партій (УНКП та УКП) займає їхне бачення зовнішньої політики України. В цьому контексті позиція УКП більш відповідає консервативним постулатам, аніж УНКП, яка більш схильна до ліберальних зовнішньополітичних напрямів. Так, УКП наполягає на недопущенні в міжнародних стосунках утворення наддержавних інституцій, на недопущення військово-технічної залежності Збройних сил України від військово-промислового комплексу Росії, базування в Україні Чорноморського флоту Росії. УКП виступає за позаблоковий статус Української держави. Разом з цим партія підтримує участь України у побудові нової системи європейської та світової безпеки.

У сфері зовнішньої політики пріоритетом для УКП є утвердження орієнтації України на європейські цінності, здійснення реальних партнерських, взаємовигідних стосунків з європейськими політичними та економічними структурами, з одночасним розвитком добросусідських відносин з Росією та іншими країнами світу. Партія розглядає як важливе завдання створення та впровадження ґрунтовної Концепції зовнішньої політики, орієнтованої на забезпечення національних інтересів, покликаної дати адекватні відповіді на глобалізаційні виклики. При цьому УКП вбачає своїм завданням відстоювання національних інтересів, орієнтацію на духовно близьких партнерів, протистояння разом з ними різним проявам антикультури та намаганням встановити світове панування з одного центру. Водночас, виступаючи за розвиток усебічного співробітництва та взаємовигідних відносин України з державами-сусідами, УКП є противником утворених в європейському та євразійському регіонах наддержавних утворень. Разом з цим партія підтримує розвиток співпраці, взаємодії України з українською діаспорою і на Заході, і на Сході [6; 7].

Натомість УНКП вбачає пріоритетними напрямами своєї діяльності в: розробці конкретних форм реалізації євроатлантичної моделі народного капіталізму; формуванні практичних кроків щодо входження України до НАТО та набуття нею статусу асоційованого члена Європейського Союзу; розробленні моделі Балто-Чорноморського економічного альянсу, ядром якого повинні стати країни трикутника Україна – Польща – Німеччина; виробленні

механізмів реального наповнення українсько-російських відносин за принципом мирного співіснування. УНКП дотримується позиції, що Україна не повинна бути членом СНД. Згідно з програмою партії, Україна має виробити параметри і впроваджувати в країні євроатлантичну модель розвитку та набути статусу асоційованого члена Європейського Союзу, в якому її партнерами мають бути передусім центральноєвропейські держави та країни Балтії, а також Німеччина, Франція, Італія. На кордонах з Росією і Білоруссю слід створити зони вільної торгівлі, маючи за мету перетворити Україну на величезну інфраструктурну торгову базу, "перевалочну" між Європою та Азією, а також між Північчю та Півднем. На кордонах України з її західними сусідами також доцільно формувати вільні торгові зони. УНКП домагатиметься виведення з України іноземних (очевидно – російських) військ і виступає за вступ України до НАТО [5].

Отже, можна зробити висновок, що ідеологія УКП здебільшого відповідає принципам націоналістичного консерватизму, а УНКП – практично злилася з ліберальною. Проте обидві ці партії є надто пасивними в політичному житті країни, а їхні сьогоднішні програми потребують змін до потреб сучасності. Неоконсерватизм в Україні поки що так і не сформувався на ідеологічно-теоретичній основі, а політиків-консерваторів, які б усвідомлювали глибинну суть та багатомірність консерватизму, а тим паче могли б виробити оновлену його концепцію до потреб і викликів новітніх та прийдешніх української дійсності та загальносвітових перетворень – поки що немає.

Таким чином нові політичні умови, суспільний лад, новий соціально-демографічний стан країни та нова структуризація її населення, новітня форма економічних рушіїв, плинність духовності, глобалізаційні процеси та достеменно інший ритм життя і його зміни, що відбулися й відбуватимуться за нового століття, вимагають і новітнього розвитку, збагачення консерватизму. В тому числі й політичного. І саме над цими викликами мали б і мають замислюватися політики-консерватори та партійні ідеологи, власне, кожної політичної сили. Очевидно, що сучасному українському політичному консерватизму ще належить перейнятися як боротьбою за власну нішу у серцях, розумі та душах свого народу, так і проблемою власної еволюції.

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України: Реєстр політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/parties.

2. Українська Консервативна партія та її структури // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.

3. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Про УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=about.

4. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Членство в УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=vstup.

5. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Програма УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=platforma.

6. Програма Української Консервативної партії // Персонал. – 2005. – № 5.

7. Програма Української Консервативної партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrvybir.com/index.php?go=Content&id=3.

8. Родіонов В. Ідейно-теоретичні засади українського національного консерватизму // Український час. – 1995. – № 2.

9. Boehm, Max Hildebert. Das eigenstandige Volk. – Gottingen, 1932; Boehm, Max Hildebert. Der Burger im Kreuzfeuer.– Gottingen, 1933.

10. Boehm, Max Hildebert. Der Burger im Kreuzfeuer.– Gottingen, 1933.

11. Freyer, Hans. Der Staat. – Leipzig, 1925.

12. Повель Л., Бержье Ж. Утро магов. – М.: Вече, 2005.

13. Spengler, Oswald. Der Untergang des Abendlandes. – Munchen (zuerst 1918/1972), 1973.

14. Spengler, Oswald. Politische Schriften. – Munchen, 1932.

15. Stefan Breuer. Die “Konservative Revolution“ – Kritik eines Mythos“ // Politische Vierteljahresschrift. – 1990. – Jahrgang 31. – Heft 4.

16. Griffen, Roger (ed). “The Legal Basis of the Total State” – by Carl Schmitt. Fascism. – New York: Oxford University Press, 1995.

17. Дугин А. Философия политики. – М.: Арктогея, 2004.

18. Alter, Peter. Nationalismus. – Frankfurt, 1985.

19. Gerstenberger, Heide. Der revolutionare Konservatismus. – Berlin, 1969.

20. Schwarz, Hans-Peter. Der konservative Anarchist. Politik und Zeitkriuk Ernst Jungers. – Freiburg, 1962.

21. Українська Консервативна партія: основні принципи // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.

22. Гай-Нижник П. П. Позиція Гетьманського руху після Другої світової війни щодо становища Церкви в майбутній Українській Державі

// Друга міжнародна науково-практична конференція “Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації”: Тези доповідей: 18–20 червня 2008 р., м. Львів. – Лв.: Поліграфічний центр видавництва Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. – С.184–186.

23. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Навіщо Ющенко дав звання Героя України Степану Бандері? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncp.soskin.info/material.php?pokaz=2863.

24. Українська Консервативна партія: основні принципи // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.

25. Концепція стратегії розвитку України у XXI столітті: консервативна модель / Авт. кол.: Г. В. Щокін (кер.), О.В.Бабкіна, В.М. Бебик та ін. – К.: МАУП, 2003.

26. Щокін Г. Основні принципи Української Консервативної партії // Персонал. – 2005. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.personal.in.ua/article.php?ida=32.

27. Щекин Г. Славянство: его место и роль в европейской истории: Докл. на Междунар. науч. конф. “Славянский мир в условиях глобализации”, 3–7 дек. 2003 г., София, Болгария. – К.: МАУП, 2004.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій (з огляду на програмові засади УНКП та УКП) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2011. – Вип.3 (53). – С.94–115.

* * *

У галасі юрби не чу́тно Бога,
Не видно янголів і праведних шляхів,
Там в'ється блуд і пастками дорога,
Трясовина оман і манівців.
Отрутою обмащені вуста
Цілунками лукавих травлять душі,
Й принадно-лестно зраджують Христа
Порожнім дзвоном й зпоюють з калюжі
Хмельних із розуму. Жадоба
До слави п'яної та розблиску монет
Там править літургію і подоба
Тіней ширяє й божевілля злет.

10 серпня 2011 р.

Україна за двадцять років: матеріали міжнародної веб-конференції 22 серпня 2011 р.

[...]

Павло Гай-Нижник

Я хотел спросить, не кажется ли вам, что Евросоюз не совсем четко понимает систему, структуру и психологию власти сегодняшней Украины? В частности то, что тот компромисс, о котором Вы говорили, был не столько компромиссом между коммунистами-ортодоксами, коммунистами-«неодемократами» и новыми либерально-демократическими силами Украины на стыке 1980-х – 1990-х гг., а скорее его впоследствии уже так окрестили национал-демократы, которые фактически проиграли борьбу за новую Украину и власть в ней тандему украинских коммунистов (политической и администативной номенклатуре КПСС в УССР) и «красных» директоров (по сути – «бизнес»-номенклатуре той же КПСС в той же УССР), к которым вскоре присоединились екс-комсомольские лидеры (ставшие успешными предпринимателями) и представители криминалитета (активно создававшие свои политпартии и все более просачивавшиеся во власть). Именно эти составляющие и стали основой, на которой на протяжении этих двадцати лет была выращена, вскормлена и сформирована в сегодняшнем виде иерархическая прослойка современной Украины, называемая политической и бизнес верхушкой государства (являясь, впрочем, в нашей действительности единоутробным двуликим Янусом). Понятие «элита», считаю, в данном временном и конкретном случае неприемлимым. Во всяком случае – по сегодняшний день, а будущее, как говорят, туманно, но предсказуемо.

Что касается национал-демократов, то они, говоря на чистоту, в 1980-х гг. (в т.ч. и в перестроечные годы), исключая, разве что, группы Левка Лукьяненко, Юрия Бадзьё и немногочисленных и маловлиятельных тогда еще молодых националистических организаций) не высказывали категорическое и принципиальное требование обретения Украиной (тогда – УССР) самостоятельности и полноценной государственности. И только явный процесс развала Советского Союза подтолкнул их к более радикальным за-

явлениям. В 1990 г. появился «Манифест» Юрия Бадзьё от имени Демократической партии Украины (опубликован 31 мая 1990 г.), а Народный Рух Украины заявил о своем твердом намерении стремиться к оглашению Украины самостоятельным государством на своих II Всеукраинских сборах (25–28 октября 1990 г.). Тем не менее, мы (Украина) приняли участие в обсуждении проекта союзного договора, допустили проведение референдума об обновлённом Союзе, тогда как пять республик, как известно, их игнорировали. И это была чёткая и конкретная позиция. Коммунистическое же большинство в Верховной Раде УССР выбрало (точнее – вынуждено было принять) курс на украинскую государственность в 1991 г. как относительно безболезненный путь и наиболее эффективный способ сохранения своей власти, а национал-демократическое меншинство в той же Раде – как такого же рода возможность не только провозглашения самостоятельности Украины, но и вхождения (именно вхождения, а не взятия) во власть в новообразованном государстве. Что, кстати, и подтвердили последующие (в том числе и текущие) годы новейшей истории независимости Украины.

Кроме того, не кажется ли Вам, что сегодняшняя власть, которая так и осталась сплавом номенклатуры и криминала (т.е. политики и бизнеса), не совсем есть то, что представляют себе в Европе. Насколько здесь доминирует криминальная составляющая системы власти и дисциплинарной вертикали? И в этом контексте не кажется ли Вам, что сегодняшнее украинское руководство просто «водит Европу за нос», регулярно и громогласно заявляя о своём европейском (ЕС) выборе, а игра на евроинтеграции – это лиш сохранение возможности для олигархического бизнеса интегрировать в европейский рынок и банковскую систему свои материальные нужды, экономические интересы и финансовые сбережения? Ведь если бы случилось чудо и Европа сейчас открыла путь для вступления Украины в ЕС, то наше государственное руководство также дивно нашло бы повод повременить с таким опрометчивым шагом (потому что, как минимум, тогда вынуждено будет не играть в демократию, а гарантировать её, не создавать видимость реформ, а производить их, не имитировать прозрачность своих капиталов, прибылей и издержек и тому подобных иных соответствующих критериев Евросоюза, не говоря уже о всепоглощающей коррупции и прочих «особенностях» современной украинской действительности).

С другой стороны, как Вы прокомментируете позицию Евросоюза относительно Украины, в частности, таких стран как Франция и Германия? Или, к примеру, то, что бывший канцлер Германии Шредер работал на полугосударственную российскую компанию «Газпром», и не есть ли в этом символическое объяснение особой позиции Германии в вопросе взаимоотношений «Украина – ЕС» или же «Украина – НАТО» и удивительное совпадение этого особого мнения с чаяниями России. А нужна ли вообще Украина ЕС? Ведь легче (проще) допустить в Украине определённый режим, а потом разглагольствовать о демократии, как сейчас это делается относительно Беларуссии или же частично России, а не предотвратить его формирование своим прямым давлением и иными как экомическими, так и дипломатическими рычагами. Пассивность ЕС и НАТО в российско-грузинской войне, в практически молчаливом принятии марионетковых кремлёвских квази-государств на Кавказе (очевидно с оглядкой на Косово) и фактическом развязывании рук России в давлении на Украину, уж больно, хоть и отдаленно, но напоминают позицию западноевропейских демократий известных предмюнхеновских времён. Кроме того, уже сегодня отчетливо проявляются первые системные проблемы в странах ЕС не только в экономике, но и религиозного, а также расово-национального характера, которые в конечном итоге, по моему мнению, лет через 7–10 неизменно приведут западно- и центрально-европейские страны к серьйозным внутренним потрясениям, кардинально изменив, в первую очередь, этно-политический облик современной Европы. Спасибо!

[...]

Павло Гай-Нижник. З приводу згадки про польсько-українські взаємини, важаю за необхідне нагадати, перш за все, з огляду на одну з відомих російських ідеологем, за якими Кремль незграбно намагається приховати свої імперські амбіції щодо України, що поляки є теж слов'янами найближчої до українців гілки й, відтак, і ми є також народами-братами.

А з приводу деяких історичних моментів, зокрема того, що поляки дуже часто згадують відомі волинські проблеми у взаєминах між нашими народами під час ІІ світової війни, мушу нагадати, що ніщо не виникає з нічого й в усього є свої спонуки та причини. У згаданому випадкові польським адептам однобічного обвинувачення українців у «волинській різні» не варто забувати про її предтечі,

зокрема, про польську політику пацифікації українців і способи її проведення, процеси над громадськими організаціями і політичними партіями (скажімо процес «56» у Луцьку 1934 р. тощо), політичні репресії й релігійні утиски у міжвоєнний період XX ст. (хоча б, навіть, про тиск і заперечення щодо повернення владики УГКЦ А.Шептицького до Львова у 1920-х рр. тощо) й, врешті, і про польський терор щодо українців під час II світової війни. Разом з тим, вважаю, що це питання є багатогранним і складним, а надто – заполітизованим.

При цьому варто зазначити, що сучасній Польщі потрібна новітня Україна як спільна страховка і запорука від впливів та тиску Росії, і це польський естаблішмент чудово розуміє та усвідомлює. З свого боку українці цим теж повинні користатися й, очевидно, йти разом у взаємній співпраці, незважаючи на те, які уряди за партійною складовою та ідеологічною ознакою є в той чи інший мент як у Польщі, так і в Україні. Водночас, задля відновлення історичної пам'яті, коли ми говоримо про рівність прав і підходів з обох боків, треба згадати й про те, що Україна зі свого боку робить дуже багато для відновлення шани польських людей і польських загиблих в Україні, зокрема, як зразок, облаштований цвинтар «Орлят» у Львові та в інших місцинах. В такому масштабі Польща, на жаль, не відповіла нам. Як приклад, можна пригадати відому ситуацію, пов'язану з візитом Президента Віктора Ющенка до Польщі, коли були певні заперечення щодо окремих нюансів вшанування українських повстанців. Втім, слід сказати, що це наслідок, відбиток минулого, яке, проте, не повинно лягати тавром на нинішні та майбутні взаємини між нашими народами і державами. А надто – минуле мусить пам'ятатися й шануватися, але не має конче від'ємно впливати на сучасність.

Щодо питання пошанування Степана Бандери, то, я переконаний, що це є внутрішня справа України. В іншому разі так само можна мати різні оцінки діяльності багатьох діячів, того ж таки Богдана Хмельницкого чи, скажімо, Костюшка, який для поляків є борцем за незалежну Польщу, а для декого він є ворогом, тощо.

У кожної нації, а надто у народа, в якого є непросте державотворче минуле, в якого є історія, що особливими жилами вплітається в історію інших (сусідніх) народів, завжди будуть контроверсійні питання, і дослідження та розв'язання подібних вузлів з минувшини потрібно віддавати на відкуп фаховим історикам, дотримуючись

відповідного рівня наукового вивчення та аналізу, уникаючи їх розрубання з огляду на політичну доцільність та загравання з національними чи іншими почуттями сучасного суспільства, часто-густо притаманну різного щибу діячам, які здебільшого не лише не мають уявлення повної й істинної картини події, а й щонайменше прагнуть її пізнати.

Повертаючись до українсько-польських стосунків, зауважу на своєму переконанні, що на наші країни очікує ще щільніше зближення й попереду видніється якісно новий рівень співпраці, особливо з огляду на перспективу політичних і економічних негараздів, які очікуватимуть європейську спільноту за 7–10 років. Гадаю, що спілка України і Польщі буде непоганою й взаємовигідною зв'язкою, як щодо забезпечення різнобічних аспектів осібних проблем державної безпеки, так і щодо як заперечення прагнень тотальних апетитів Росії, так і щодо імовірних ускладнень у західному напрямкові для обох країн. Дякую!

[...]

Павло Гай-Нижник. По этому поводу хочу вставить ремарку. Надо иметь ввиду, что у нас не произошло то, что в странах Прибалтики и бывшего соцлагеря. В Украине не произошла люстрация кадров и сохранилась старая советская номенклатура, которая с середины 1990-х годов начала расплавляться бывшими комсомольскими руководителями и криминальным миром (необизнесменами и неополитиками в одном лице). Кроме того, мы двадцать лет пытаемся построить новое государство, при новой системе как экономических, так и политических взаимоотношений и принципов, на старой (фактически большевистско-советской) форме государственного устройства. Стране крайне необходим целый комплекс взаимосвязанных и взаимообусловленных реформ, соответствующих ее новейшему политическому строю (во всяком случае, конституционно провозглашенному) и хозяйственных подходах. Однако новые принципы развития государства все ещё зажаты в тиски старой, изжившей себя, системы советского образца (лишь частично видоизменённого) в то время, когда весь мир стремительно видоизменяется и движется вперёд.

Очевидно, существующей сегодня (имею ввиду последние десятилетия) власти такое положение вещей удобно, однако отвечает ли оно интересам народа и государства – ответ, думаю, нагляден по тому, в каком состоянии находится вот уже двадцать

лет кряду вся страна и каждый среднестатистический украинец. Сейчас в стране сложились (вернее было бы сказать – созданы) такие условия, что фактически не существует возможностей реальной смены политических элит, а политико-экономические реалии обуславливаются сменой во власти определённых кланов. Исходя из вышеизложеного складывается впечатление, что существующая на сегодня политическая верхушка государства составляет ныне основную угрозу национальной безопасности Украины. Таким образом, само собой напрашивается вывод, что без новой революции в Украине кардинально ничего не изменится, во всяком случае в ближайшее время.

[...]

Публікується за:

Україна за двадцять років: матеріали міжнародної веб-конференції 22 серпня 2011 р. / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. Самоврядування, держ п-в, установ і організацій; Ред. кол. : В.М.Бойко (голова ред.) [та ін.]. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2012. – 48 с.

Земля, в якій рубають тихий рай

Під небом є земля, де на очах у Бога
Облу́дники рубають тихий рай
І не страшаться. В них своя дорога
Без божих сентиментів. Зазвичай
Вони з лукавства й моляться. Відро́ддя
Там горстка є, що золотим тельцем
Вже й Господа запнули і з пого́рдя
Себе на стінах вішають взірцем.
У тім Краю, у цілого народу
Стирають пам'ять, а з душі
Здирають віру наживо й свободу
Як пса припняли і за бариші
Купують слово й затикають мову.
Поступово конає право там й сваволя
Розхристано зухвало вкотре знову
Ґвалтує люд й пиячить, а недоля
Блукає в тім раю. І тільки в вишині
На глум цей Бог вже підбира нагоду,
Аби воздати кару в судні дні
І гультяям, і рабському народу.

13 серпня 2011 р.

Історія і національна безпека

Павло ГАЙ-НИЖНИК: Досвід нашої державності початку XX століття вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім себе.

Про ставлення російських істориків до української історії, історичний русоцентризм, заперечення поняття «українська революція» росіянами, кальку процес десталінізації, уроки кризи європейського мультикультуралізму та інше говоримо в інтерв'ю з **доктором історичних наук, старшим науковим співробітником Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса Павлом Гай-Нижником.**

— Нещодавно газета «День» видала нову книжку – «Сила м'якого знака», мета якої – висвітлення правдивої історії часів Київської Русі, яку вирішили «монополізувати» росіяни. Ви спілкуєтеся зі своїми російськими колегами. Цікаво, яке у них ставлення до української історії?

— 2009 року мене з іще двома українськими колегами було запрошено на засідання Вченої ради Російської академії наук під назвою «Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики Росії». Вчені обговорювали питання «Полтавської перемоги і зовнішньої політики Росії у першій чверті XVIII століття». Тоді ж провели круглий стіл, тематику якого визначили так: «Народи України, Білорусі, Молдови і Росії під час шведської інтервенції». Спочатку ставили собі за мету – досягти порозуміння в історичних питаннях між цими народами, і я погодився зробити доповідь щодо того, чи був Іван Мазепа зрадником, тобто, як оцінити його крок щодо переходу на бік шведського короля у його війні з Московією: як особисту інтригу гетьмана, чи як вимушений крок задля порятунку Батьківщини? В результаті мій виступ викликав величезну кількість суперечок. Мене почали буквально перекрикувати словами: «Ви нам сюди ще Бандеру привезіть». Люди навіть не хотіли слухати думки з приводу того, що ж сталося у 1708–1709 роках з погляду інтересів українського народу, для них «зрада» Мазепи є найочевиднішим й незаперечним фактом. Мене вразило те, що у перерві деякі історики підходили до мене й починали виправдовуватися, мовляв: «Ви ж розумієте, яка політична ситуація склалася

між Росією і Україною. Ми не можемо визнати, що Іван Мазепа не зрадник». Лише одиниці з російських дослідників тієї доби погоджувалися (зокрема академік Є. Челишев), що 1709 року не було «підступного кроку» з боку козацтва, а І. Мазепа мав право вибору, і з українського погляду цілком може вважатися за великого гетьмана. Тавро ж «зрадника», поставлене на його особу московитами, й так звана «анафема» царської церкви, є відвертим намаганням держави-гнобителя, держави-завойовника (Московії) затаврувати й упередити усілякі спроби пригнобленого народу, народу підкореного (українців і не тільки) визволитися з-під імперського ярма, на прагнення самим вирішувати власну долю, прокльоном навіть думки про відхід від москвоцентризму.

— Тобто політика має визначальну роль серед істориків Російської Федерації. Отже, там і досі відбувається постійне насаджування міфів?

— У Росії відбувається історичний русоцентризм, який справді виявляється політично обумовленим. Це, зокрема, проявляється й у дослідженнях історії Київської Русі. Фактично, політика під гаслом «Усі, хто не з нами, ті – проти нас» працює й досі. Є, звичайно, поодинокі приклади істориків, які намагаються працювати автономно (варто згадати відому дослідницю періоду козаччини Тетяну Таїрову-Яковлєву), але загалом ситуація обумовлена впливом оновленої російсько-радянсько-імперської історіографії. Тобто риторика нова, але постулати «архаїчні».

Росія не позбулася негативного минулого, вірніше – вона взагалі намагається не бачити в своїй історії негативних сторінок, надто – у завойовницькій політиці тощо. Населення живе у стані визначеності наперед не лише у політичному майбутньому, а й у питаннях трактування історії. Наприклад, у період єльцинської перебудови воно отримало свіжий ковток історичної правди, і відбулася певна переоцінка діяльності комуністичної партії, історії СРСР, а інші періоди становлення держави, її форми і характеру, відійшли у тінь. Щодо українських питань – діяльності українських повстанців під час радянсько-німецької війни, національної революції, Гетьманської держави, Київської Русі – складається враження, що російські історики, за деяким винятком, перш за все, керуються у своїх дослідженнях не прагненням дійти до встановлення історичної дійсності, а подають бачення подій минулого з

огляду на політичну доцільність, під соусом великодержавної аксіоми.

— А як сучасні російські історики подають бачення подій періоду української революції?

— Річ у тім, що ними заперечується поняття «українська революція» як таке, і це явище вважається штучним. Серед них панує уявлення про те, що в Україні на той час відбувалася виключно російська революція, під час якої група націоналістів і сепаратистів алогічно й тимчасово захопила владу. Взагалі ж, у сучасній російській історіографії (як і в пропаганді) нині відбувається певний симбіоз – поєднання ідеалізації царату й більшовицької наддержави. Загальна ж мета цього процесу – створення «Великої Росії», на шляху до якої вони не гребують й абсолютно міфічними тезами про український повстанський рух, надуманими й брехливими твердженнями про службу усіх відомих історичних осіб націонал-соціалізму (до речі, слід сказати, що у нас часто плутають поняття фашизму і націонал-соціалізму, називаючи гітлерівські війська саме фашистами, що, власне, не відповідає істині, адже фашизм сповідувався італійським дуче – Б. Муссоліні). При цьому росіяни намагаються відверто приховати чи замовчати історичну правду про своїх співвітчизників, які чинили злочинні й каральні дії не тільки проти «ворогів», а й проти свого ж народу. Про тисячі російських колаборантів під час Другої світової війни. Наприклад, відомо, що й «красновці», й «власівці» служили А. Гітлерові, про злочинні та каральні дії російських Ваффен-СС підрозділів, зокрема у Білорусі й в самій Росії (частково в Україні). Ситуація майже повністю відповідає відомій фразі, коли вказують на скалку у чужому оці, а натомість колоди у своєму бачити відмовляються.

— Яку, на вашу думку, можна мати науку з історії створення і занепаду Директорії на початку XX століття?

— Досвід нашої державності початку XX століття (і ЗУНР, і УНР, і Гетьманату) вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім самих себе. У цьому контексті вважаю, що не треба надто наголошувати на діях тих чи інших окупантів або ж агресорів, які мали місце в нашій історії і зіграли свою зловісну роль, передусім варто ретельно проаналізувати власні прорахунки у побудові держави, у її здатності протистояти викликам історії, військовим, економічним, духовним і соціальним викликам, зокрема іноземного походження. Історія має

властивість не лише повторюватися, але й вказувати на фатальні помилки. Коли державотворча романтика змінюється усвідомленням того, що твоєю державою вже незбагненно довго керують не ті люди, в яких одні й ті ж обличчя, і що складається враження, що ти й вони живуть в одній, але водночас, на диво, у різних державах. Що у XXI столітті чомусь є великокиївські й удільні князі, коли життя людини не варте й гроша, а нові феодали лише себе ототожнюють із державою. Тому в часи небезпеки така держава, що не має ані дієздатної армії, ані національної політичної еліти, ані об'єднаного національною ідеєю народу, ані свого національного політичного проводу, ризикує тим, що її народ оголосить щодо неї свій власний нейтралітет. Сьогодні в нас держава оголосила нейтралітет щодо свого народу, армія не боєздатна, влада не національна, яка до того ж відгородилася від чужого їй народу величезними загонами міліції та палацовими парканами. За наявності наукової та творчої еліт в Україні так і не було сформовано національної політичної еліти, яку банально підмінила політична верхівка. Таким чином, я бачу принаймні два шляхи розв'язання української державотворчої кризи: або змінити цю верхівку (зазвичай коли перша спроба мирно розв'язати питання не вдається, протестні настрої населення зростають у геометричній прогресії), або дозволити можновладцям й надалі здавати національні інтереси держави й перетворити існування цієї, вже неукраїнської, України на фікцію.

— Створено парадоксальну ситуацію: з одного боку, чимала частина російських істориків і політиків заперечують існування Української держави (на закритій зустрічі ради Росія — НАТО 7 квітня 2008 року Володимир Путін, звертаючись до Джорджа Буша-молодшого, сказав: «Ти ж розумієш, Джордже, що Україна — це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій — це Східна Європа, а частина — подарована нами!»), але водночас ці люди докладають великих зусиль, щоб укорінити у свідомості українців і росіян, що ми є братніми народами.

— Зрозуміло, що й сьогодні, і в майбутньому все буде залежати від того, наскільки міцною буде Українська держава і незламною українська думка. Я вважаю, що термін «братні народи» – це калька, однобічно привласнена й хибно трактована Росією. Скажімо, з поляками ми так само є братніми народами, причому ще з часів Русі; білі хорвати вийшли з Карпатських гір й осіли на Балканах; власне, українці є братами й сестрами всім слов'янським

народам, й узурпація братерської тематики Москвою, сама назва якої та територія не є слов'янськими, є доволі дивною; з литовцями ми хоч і не кровні браття, але наші землі довго були у складі спільної держави, в якій державною була староукраїнська мова. Тому у так званому питанні братерства треба вбачати централізовані потуги російських ідеологічних і політичних кіл, які, на жаль, мають великий вплив на суспільство, зокрема й на наше. Через масовану ідеологічну обробку населення доходить до того, що навіть пересічний громадянин РФ переконаний у тому, що Україна без Росії не виживе, хоча в приватному житті відвертої ворожості росіян до українців я не вбачав.

Зрозуміло, що подібні стереотипи – «Україна – це вигаданий проект», «Україна – це штучна держава» – є наслідком політичного маніпулювання суспільною свідомістю. Причому очевидно, що це роблять не якісь дрібні політичні авантюристи, які заробляють гроші на скандалах, а владні кола РФ. З іншого боку, не варто забувати й про «беззубу» політику української влади в цих питаннях. Адже на відверто образливі для українців заяви Володимира Путіна наші державні мужі поки що жодного разу адекватно не зреагували. А якщо залишати такі речі без адекватної відповіді, то вони поширюватимуться й надалі, триватиме ескалація антиукраїнських настроїв. Можна не реагувати на заяву приватної особи, яка не посідає офіційної посади в російському парламенті чи уряді, але коли це лунає на офіційному рівні – а треба зважати на досить жорсткий тон В. Путіна чи інших російських політиків, – реакція мусить бути, зокрема й на рівні наукових кіл. Держава має залучати науковців, які можуть дати обгрунтоване, адекватне пояснення суперечливих історичних питань, а не повторювати вигадки сусідів. Також не треба забувати, що незабаром в Росії відбудуться президентські вибори, які тільки посилюють культурний, політичний і економічний тиск на Україну. Справді, можна констатувати, що політика Росії щодо нас є незмінною, цілеспрямованою і виваженою, але лише з погляду її імперських амбіцій.

— Незважаючи на невиправдані надії щодо президентства Віктора Ющенка, за час його правління термін «десталінізація» дістав не тільки досить широке теоретичне обгрунтування, а й практичний ужиток. У Росії президент Дмитро Медведєв теж говорив про проведення десталінізації, але все це поки залишається

словами. Наскільки актуальною є політика десталінізації для нинішнього керівництва Української держави?

— «Десталінізація» в Україні почала відбуватися ще за часів «перебудови» в СРСР. Проте щодо суспільства і політичної структури України я вживав би термін «десовєтизація». У цьому сенсі варто зауважити, що загальна побудова держави залишилася без змін, фактично вона все ще є «совєтською». Держава розвивається у XXI столітті за нових посткапіталістичних умов, при цьому виборчий процес зовні хоч і змінюється і нагадує неодемократичні течії, водночас вертикаль і горизонталь влади залишаються радянськими. А в цьому панцирі Україну розвивати неможливо. Крім того, в Україні не відбулася зміна еліт, не сталося таке явище, як люстрація, таким чином, у політикумі залишилося «радянське» керівництво. З єдиною різницею – червоні директори стали жовто-блакитними капіталістами з великим відсотком кримінальних елементів, які зрозуміли, що тотальна влада є впливовішою, ніж гроші, із шаленою бюрократією, корумпованим чиновництвом на всіх рівнях. Політична верхівка перебуває у досить зручному для себе становищі – важелі і структура влади залишилися тими, до яких вона звикла ще з радянських часів, а способи особистого збагачення – нові. У країні панує політика свавілля, економічного визискування, суцільної брехні, примітивізації владної риторики та зухвалого насміхання з власного народу.

У свою чергу, Європарламент і США зараз більше переймаються своїми власними проблемами, у них фактично немає часу відстежувати і впливати на ситуацію в нашій державі. Складається небезпідставне враження, що Україну поза очі вже поділено на сфери впливу між основними політичними гравцями сьогодення – Росією, США, Німеччиною та Францією. Показово, що екс-канцлер Німеччини Герхард Шредер працює на квазідержавну російську структуру, а три друзі – Саркозі, Меркель та Путін – домовилися дружити проти України. Тому безоглядно сподіватися, що Захід усіляко допомагатиме Україні в подоланні різних труднощів, – це досить необачно. У той же час жодному із президентів незалежної України чомусь не хотілося провадити будь-які реальні реформи у власній державі. Співпраця ж із Європою для наших чиновників означає ніщо інше, як просування свого бізнесу на Захід, але членство в Євроспілці – це зовсім інша розмова. Це звітування щодо посадових прибутків, звітування про видатки, це підтримання

справжньої демократії, а не її імітація тощо. Тому цілком логічно, що українській владній верхівці Європа потрібна як ринок і банк водночас, але аж ніяк не як спільне політичне утворення із Україною. 20 років поспіль влада примітивно вичавлює із країни власний добробут, нахабно спекулюючи терміном «молода країна», й вишукано бреше світовому співтовариству і безталанно – власному народові. Нігілізм владного мислення та відверта байдужість до долі народу набувають загрозливих рис щодо здобуття фіктивного існування України як державного організму.

— Як ви гадаєте, чи вповні Європа розбирається у складних українських політичних процесах?

— Справді, складається враження, що європейські політики не розуміють структури й «підкилимовості» української влади. Вони мають візію того, що задекларовано, але розуміння її внутрішньої суті там не мають. І це перша річ, яку усвідомлюють західні бізнесмени, що намагаються вкласти інвестиції в Україну, але потім змушені звідси тікати. Також можна говорити і про те, що Європа не надто хоче перейматися процесами в Україні. Як я вже казав, Захід зайнятий своїми власними проблемами: економічна, релігійна і міжетнічна кризи можуть кардинально змінити обличчя Європи вже наступного десятиріччя. Позиція ж геополітичної невизначеності України дуже вигідна як для Європи, так і для Росії: у такому стані найлегше маніпулювати не тільки людиною, а й державною політикою. Те, що наша держава стоїть перед загрозою прихованого тоталітаризму, на думку Європи, є лише нашою внутрішньою проблемою. Мені здається, що західні політики тішаться думкою про те, що українське суспільство за 20 років стало досить самодостатнім і політично свідомим, щоб не скотитися у прірву диктатури. Проте всі ми розуміємо, що на наше суспільство (і кожну окремо вилучену з нього людину) є інші важелі впливу. Це й нагромадження психологічного тиску, який часто є страшнішим, ніж фізичний, і загроза втратити робоче місце (бути просто звільненим), і загроза бути витісненим за межі юридичної захищеності (останні судові процеси є яскравим підтвердженням цього), і загроза втратити власну справу (відомий нинішній стан малого й середнього бізнесу), і, врешті, загроза втратити право на власний голос (маніпуляції з виборчими процесами, прагнення влаштувати обрання президента у Верховній Раді), а то й життя тощо. Усе це може призвести до білоруського чи російського варіантів розвитку

подій; усе це водночас може призвести й до спалаху, не завжди керованого, народного гніву, до нової, але вже не мирної революції, до міжетнічної різанини та громадянської війни.

— Чи може криза європейського мультикультуралізму болісно відобразитися на Україні та її найближчих сусідах?

— Європа потрапила в пастку, яку сама собі створила. Тому що європейські інтелектуали надмірно зромантизували нову епоху, яка насправді є прагматичнішою. Емігранти з мусульманського світу, для яких євродемократичні правила життя є несподіваною новизною, не змогли інкорпоруватися у європейську (переважно християнську) систему цінностей. Разом з тим політична демократія дає цілком законний спосіб не лише змінити політичну структуру держави, а й її територіальну цілісність тощо. У цьому розумінні класичним прикладом є Сербія, де зміна демографічної ситуації призвела до внутрішньодержавного конфлікту й утрати історичної території (маємо на увазі проблему Косово). Політичний, етнічний та релігійний сепаратизм, економічні, демографічні та морально-етичні проблеми, тероризм, надмірна міграція та конфлікт цінностей – ось далеко не весь перелік проблем, із якими вже сьогодні зіткнулася Європа і які чимдалі набуватимуть більшого загострення. Подібні виклики цілком можуть постати й перед Україною, тому нашій державі не варто безоглядно мавпувати ані європейські, ані російські моделі суспільного та державного розвитку, уже нині слід розпочати створення застережних бар'єрів до можливого розвитку схожих сценаріїв. Слід також згадати і про те, що наша країна стає транзитом східних, як правило, зубожілих людей на Захід. Ці люди зазвичай займаються незаконною діяльністю і, не зумівши потрапити в Європу, залишаються тут. Як наслідок утворюються етнічні райони, які не здатні інтегруватися ні в мовну реальність, ні в суспільну структуру. І це також є реальною загрозою внутрішній безпеці України. Такою ж загрозою є й релігійна експансія іноземних релігійних структур. Сюди слід додати й діяльність в Україні російського патріарха Кирила.

— До речі, як ви вважаєте, яка головна мета його частих візитів в Україну?

— Голова РПЦ робить в Україні політичний (і не тільки) бізнес, у тому числі й в особі УПЦ (МП), а також нав'язує цінності російської системи та кремлівські імперські ідеологеми Україні. Патріарх Кирил (голова, нагадаю, іноземної церковної структури,

яка в сучасній Росії є цілком керованою політичною владою) виступає «ідеологом» у питанні розбудови «Русского мира» і прищеплює цей вірус українцям, яким слід усвідомити: ідея «Русского мира» є неправомірною й безпідставною, і водночас її втілення в Україні – загроза як для нашого народу, так і для цілої держави. При цьому Служба безпеки України чомусь дивиться крізь пальці на його не зовсім адекватні дії й заяви. Я не розумію також, чому з нашого боку немає жодної офіційної реакції на це. Дискусії щодо статусу української мови мені взагалі нагадують ситуацію, яка існувала в СРСР: де-юре українську мову не забороняють, а де-факто її повністю ізолюють. Виявляється, що дитина, яка не вивчає російської мови, фактично не має майбутнього в Україні. У результаті Україна перетворюється на квазідержаву, у якій, власне, українці можуть стати тимчасовим народом. Проте історія свідчить, що такий народ, як українці, не чекатиме покірно на власне винищення й обстоюватиме своє право на життя, на існування власної мови і право мати свою національну державу.

Олександр КУПРІЄНКО

Публікується за:

Історія і національна безпека. Павло Гай-Нижник: «Досвід нашої державності початку XX століття вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім себе» (інтерв'ю взяв О. Купрієнко) // День. – 2011. – №174. – четвер. – 29 вересня. – С.4.

Свобода

Свобода! Із зашитими вустáми,
З брехнею у вухах й словами,
Що хтять із зовні грати нами
Та потай панувать мізкáми.
Свобода! Закута щільно ланцюгами,
Й одружених кайданами ногами,
Що прагнуть руху, і руками
Зцілованих кривавими цвяхáми.
Свобода! Із павутинням, що ниткáми
Зплітає очі, щоб не йти шляхами,
До правди мертвих і живих. З думками,
В яких пульсує вже віками
Свобода! Її не викупиш грошáми
Й не закатуєш батогами
І не запнеш в куток кийками.
Не вбєш уже. Під небесами
Вона є вічна. Янголáми
Її на Землю Бог спустив і нами
Свобода дихає і кличе голосами
Безсмертних лицарів із вільними серцями.

12 жовтня 2011 р.

Бійтеся березневих ід![**]

Круглий стіл у Києві, присвячений Лютневій революції 1917 року, як стратегія російської зовнішньополітичної лінії

17 лютого 2012 р. у Російському центрі науки і культури в Києві відбувся круглий стіл «Лютнева революція 1917 р.: влада, опозиція, народ. Історія і сучасність», організований Центром системного аналізу і прогнозування, POLIT.UA, за підтримки Посольства Росії в Україні та Представництва Росспівробітництва в Україні.

Вів засідання президент Центру системного аналізу і прогнозування, але по факту у співведучі йому досить швидко долучився Надзвичайний і Повноважний Посол РФ в Україні М. Зурабов. Російську сторону представляли: К. Воробйов (керівник Представництва Росспівробітництва в Україні), В. Корнілов (директор Української філії інституту країн СНД), К. Затулін (відомий політик, радник голови передвиборчого штабу В. Путіна – С. Говорухіна), Р. Іщенко (президент Центру системного аналізу і прогнозування), Ю. Півоваров (академік РАН), А. Подберьозкін (проректор МГІМО(У) МЗС РФ), О. Вєнєдіктов (головний редактор, «Эхо Москвы»), М. Ганапольський (відомий теле-радіожурналіст, «Эхо Москвы»), Ю. Гусман (правозахисник, «Эхо Москвы»); з українського боку в круглому столі взяли участь: В. Воронін (перший заступник голови Державної архівної служби України), В. Солдатенко (член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, директор Українського інституту національної пам'яті), В. Верстюк (доктор історичних наук, Інститут історії України НАН України), В. Кульчицький (доктор історичних наук, Інститут історії України НАН України) і П. Гай-Нижник (доктор історичних наук, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України).

Відзначу також, що зібрання викликало жваву зацікавленість

---

[*] *У березневі іди (15 березня) 44 р. до н.е. змовники вбили Юлія Цезаря. Згідно з Плутархом, провісник попередив Цезаря за декілька днів, що цього дня йому треба боятися смерті. Зустрівши провісника на сходах Сенату, Цезар сказав йому кепкуючи: «Березневі іди настали». «Настали, але ще не минули», – відповів провісник. Через кілька хвилин Цезаря вбили. Фраза «стережися березневих ід!» з п'єси Шекспіра «Юлій Цезар» стала крилатою. Символ тривожних очікувань.*

представників мас-медіа, які практично заполонили залу засідань.

Попри заявлену тематику, розмова чи не одразу трансформувалася до обговорення сучасних політичних процесів, що відбуваються нині в Росії, українське ж питання зачіпалося лише побічно, та й то лише в контексті (підтексті) сучасного та проблем соціально-політичного становища в Росії. Попри це, з вуст представників російського, так би мовити, прокремлівського «десанту», злетіли досить показові думки щодо їхнього бачення шляхів розвитку Росії, в якому простежувались практично неприховані поради й щодо того, який шлях був би, на їхню думку, оптимальним й для нинішньої України.

Передусім хотілося б все ж таки певною мірою відзначити окремі акценти щодо роздумів присутніх стосовно історичної долі Росії, зокрема щодо їхньої оцінки Лютневої революції 1917 р., позаяк вони дають певне показове уявлення на світогляд російських політиків і експертів, що мають або ж намагаються мати певний вплив на розвиток сучасної української дійсності. Зазначу, що усіма учасниками круглого столу було засуджено сталінський злочинний і кривавий режим, але при цьому явно тон розмови з самого початку завдав посол РФ в Україні М. ЗУРАБОВ, який зазначив, що реформи, які зараз відбуваються в Росії та Україні, багато в чому схожі з тими реформами, що відбувалися в Росії в другій половині XIX – на початку XX ст. Проте пан посол так і не уточнив, що він розуміє під тогочасними реформами й сьогодення та яку подібність вони мають. При цьому дипломат відзначив, що сьогоднішнє російське селянство дуже схоже на дореволюційну общину, що, власне, є доволі спірним твердженням.

Іще далі пішов у своїх роздумах Р. ІЩЕНКО. Виявляється, те, що люди часто-густо не бажають слухати інших, багато в чому є наслідком революцій, зокрема 1905–1907 рр., Лютневої та Жовтневої 1917 р. у Росії й навіть Великої Французької революції. А винен в цих революціях не хто інший, як інтелігенція, яка підбурює маси й виводить їх на вулицю. При цьому доповідач засудив ту ж таки інтелігенцію. Яка, за його словами, організувала державний переворот у Росії в лютому 1917 р. (Лютневу революцію), а за півроку втекла, й країна опинилася в руїнах. Такі ж процеси, на думку аналітика, відбувалися й за Французької революції.

Звертаючись до сьогодення, пан Р. Іщенко не без іронії зазначив й про нещодавні протестні акції в російській столиці,

зазначивши, що «50–100 тис. у Москві вийшли прогулятися», а світова преса чомусь надає цьому більше уваги, ніж процесам у ЄС та Греції, додавши, що в Росії цих демонстрантів підтримує лише 5–7% населення. Було згадано й Україну. Іщенко твердо заявив, що 2004 р. відбулося втручання іноземних держав у внутрішні справи України, й ними також надавалися величезні гроші на помаранчеву революцію, яка була не чим іншим, як «спецопераціею іноземних держав» (при цьому було зауважено, що 1917 р. більшовики аж ніяк не користувалися німецькою фінансовою допомогою).

Полегшено зітхнувши, що події 2004 р. не закінчилися кров'ю (подякувавши при цьому Богові), а лідери помаранчевої революції перебувають у тюрмі й поза політикою, Р. Іщенко все ж констатував, що саме через тогочасні події Україна розвивається по «нісходящей», а поштовхом цьому був 2004 р. Ви запитаєте: хто винен? Р. Іщенко дає чітку відповідь: провина в цьому лежить на науковцях, інтелігенції та журналістах, які винні у підбурюванні населення, й у нього немає надії переконати інтелігенцію України та Росії, що з владою не треба боротися, а потрібно співробітничати. Цій владі (В. Путіна та В. Януковича), глибоко переконаний експерт, можна подати руку (руку не можна було подавати лише Гітлеру). Відтак, очевидно, маючи достовірну інформацію, Р. Іщенко запевнив, що в Росії цього (революції) не буде, позаяк влада є сильною й підтримується народом, а «поступка – це зрада».

В.Корнілов, перейнявши естафету від попередника, засудив тих, хто засуджує більшовицький переворот. Із іронією говорив про Лютневу революцію, заявивши, з цілком прозорим натяком на українську «помаранчеву» владу, що до влади в лютому 1917 р. прийшли ідеалісти, кар'єристи й «временщики», які не уявляли, як треба розвивати державу. Мовляв, влада не діяла, а мітингувала, а серед дуже поганих речей був розгін поліції, яка, за твердженням доповідача, ще й збирала податки. Відтак, отримали розвал економіки, розвал податків, розгул юрби, а селянство було кинуте на призволяще. Влада в Петрограді мовчала й до того ж брала участь у цьому розвалі. А ще та нерозумна влада підтримала робітників, які вимагали підвищення зарплати. От і тепер, на думку експерта, люди проголошують ті ж гасла, що були під час розвалу Росії в лютому 1917 р. та під час розвалу СРСР, а це, безумовно, дуже погано. При цьому в пана В.Корнілова викликає сміх і подив те, що народ у Росії вимагає якихось змін, адже, за його словами, люди

виходять із гарними гаслами, але не розуміють їх й прагнуть змін лише заради самих змін. Приклад же М. Горбачова, як було зазначено, показує, що значить не розуміти того, до чого може призвести самодіяльність мас. Те, що відбувається зараз, зауважив В. Корнілов, – це прагнення відновити те, що було у 80-х рр. XX ст., мовляв, скинемо режим, а там побачимо. Різношерсті маси стають раптом в одні лави, при цьому думають, що якщо зміни відбудуться, вони влаштують Росію, здивовано відзначив він, додавши, що все це веде Росію до «временщиков» і до краху Росії, як і в лютому 1917 р.

Така пересторога схвилювала посла **М. Зурабова**, який одразу ж заходився питаннями: що робити й як уникнути революцій? Доповідачі відповіли просто, однозначно й чітко: не відрікатися, як помилково зробив цар Микола II, адже Лютнева революція – момент неповернення для Росії, а революції – це не вихід **(В. Корнілов)**; будь-який зрив («мятеж») влада повинна придушити **(Р. Іщенко)**.

Після таких войовничих заяв **О. Подберьозкін** спробував внести у розмову певний науковий підтекст, зосередившись на проблемі креативного класу (науковці, освітяни, інтелігенція) й влади. Доповідач наголосив, що креативний клас – основа національного людського потенціалу й держави й саме його база нині руйнується (культура, фундаментальна наука, відсутність модернізації). Ядром же креативного класу, який створює основний прибуток у розвинених державах, є бюджетники. І в таких державах основний прибуток залежить на 75% саме від інтелігенції й лише 15% – від заводів, промисловості тощо й ще 10% – від природних запасів. У Росії ж ані влада, ані опозиція не прагнули вникнути в ці проблеми. При цьому, зауважив учений, влада й опозиція мають розмірковувати, як розвивати соціальні інститути, адже якщо вони розвалятся – розвалиться й політична система.

Проте фактичний ведучий круглого столу посол **М. Зурабов** не без підтексту поставив питання руба: реформи можна проводити лише за умов стабільності, й чи потрібні вони в умовах світової кризи? Й ось тут ми почули низку рецептів. **О. Подберьозкін**, зізнавшись, що є російським монархістом, заявив, що не лише можна, а й потрібно реформувати недоліки ліберальної економіки та суспільства. Щодо України, доповідач висновував думку, що орієнтуючись на енергетику, жодні реформи неможливі, а відтак слід розвивати високі технології, програмування. При цьому в політичному спектрі, на його думку, найефективнішою політичною

системою є монархія. Експерт зазначив також, що авторитарний режим за Б. Єльцина був сильніший, ніж зараз, за В. Путіна, посилаючись при цьому на досвід виборчих процесів 1993, 1996 рр., проте запозичення політичної системи ззовні (очевидно малася на увазі Європа) для Росії згубне.

З огляду на вищесказане, посол М. Зурабов згадав і про Україну й, зауваживши, що в 2010 р. в Україні були чудові умови для реформ, зазначив, що вони не відбулися й не відбудуться, позаяк ціна на газ тепер не сприятлива. Який шлях до реформ і за яких умов їх найліпше проводити? Відповідь у російського посла однозначна: в рамках демократичних інститутів ви є заручником демократичного голосування, але треба досягнути максимальної керованості – тобто згортання демократії й посилення авторитаризму.

Ю.Пивоваров, у свою чергу, заявивши, що тимчасовий уряд – найпрактичніше покоління російських політиків, його голови – князь Львов (був найефективнішим менеджером) і Керенський (був дуже серйозною людиною). І якщо ці найефективніші люди не змогли втримати владу, то нинішній владі треба бути ще обережнішою. Як утримати владу? Більшовики й Гітлер утримали владу, але за яку ціну? Лише перейшовши межу, після чого за більшовиків 1929 року розпочалося рабство. Учений також звернувся до європейського досвіду й висловив твердження: кращі уми Німеччини у 1930-х рр. вступили до НСДАП, економіка пішла вгору, соціальна політика поліпшилася... і все було б добре, якби не це жидівське питання. Зробивши такий висновок, учений сказав, що коли відбуваються революції, відносно ліберально, то стає не небезпечно, бо з'являється група запеклих лібералів, і найліпший вихід із цього становища – осучаснений тип конституції 1906 року – найкращого періоду в російській історії, коли було створено політичний дуалізм легітимізму (цар – парламент). Сьогодні ж у Росії, на думку Ю. Пивоварова, виборів практично немає – ні президентських, ні парламентських, народний суверенітет не працює, утвердилася кратократична влада (Єльцин ставить Путіна, Путін – Медведєва і т.д.). Сам же В.Путін показав, як він – прем'єр – перетворив президента на декоративну фігуру. При цьому експерт зазначив, що нині революції в Росії не буде, опозиція має 15–20% прихильників, але й вона є призначеною – в міру дозволеною. У рамках нинішньої системи Росія із кризи не вийде. Усіляким революціям передує де-

мографічний злет, зараз в Росії немає пасіонарної молоді, додавши: слава Богу.

І тут російський посол **М. Зурабов**, можна сказати, сенсаційно висловився щодо виборчого права, заявивши, що в Росії виборів немає, їх умовно можна назвати виборами, проте це захист еліти від нерозумного виборця, якого потрібно виховувати. **Р. Іщенко**, у свою чергу, узагалі задумався над ще глобальнішим запитанням: чи варто давати освіту кухарчиним дітям, якщо вони кухарчиними дітьми так і залишаться? На зауваження ж одного з присутніх про те, що, незважаючи на численні пророцтва щодо краху США і Європи, Європа таки впорається із сьогоднішніми проблемами, **Посол РФ в Україні** майже вигукнув: «Не впорається!» І при цьому додав, що європейські перспективи треба розглядати в контексті Бреттон-Вудської системи, поки Китай не вийде на арену... А тоді, як усі мали зрозуміти, Європі й США таки настане довгоочікуваний паном М. Зурабовим кінець.

Після такої риторики слово було надано **В. Вороніну**, який одразу ж здетонував і так досить напружену атмосферу в залі, коли безпідставно заявив, що в Росії ніякої Лютневої революції не було через те, що, мовляв, у Петрограді зміну влади активно підтримали 3% населення і 2% в гарнізоні, а ще тому, що в лютому 1917 р. було вбито більше 1 тис. осіб, а в жовтні під час більшовицького перевороту – лише дві-три людини. Аж тут зчинився скандал. **О. Венедиктов**, не втримавшись від такої некомпетенції українського архівного посадовця, вигукнув: «Ви брешете! У жовтні в Москві було розстріляно цілий гарнізон! Мракобісна конференція! Пан Воронін – російський шпигун і брехун! Воронін бреше!» І справді, як згодом зазначив і **В. Верстюк**, під час жовтневих подій лише в Москві було вбито й поранено близько 2 тисяч осіб. Утім, номінальний ведучий зустрічі **Р. Іщенко** нічого іншого не вигадав, як порадити **О. Венедиктову** вийти із зали й попити кави, а сам **В. Воронін**, незважаючи на те, що годиться журналістові в сини, зухвало вказав йому випити валер'янки, додавши, що так звана опозиція в Росії ходить на консультації в іноземні посольства. Таке хамство з боку українського службовця викликало справедливе обурення **М. Ганапольського**, який, підвівшись, резонно запитав присутніх: «Чому ви це терпите? Він дурень! Де докази?!»

Скандал було приборкано оголошенням перерви, після якої посол М. Зурабов знову задав запитанням, що «тіпало» його протя-

гом усього зібрання: «Чи можна й чи потрібно зараз щось змінювати в Росії?» І при цьому за звичкою сам же відповідав, що революція – це конфлікт еліт, але це не дає права виводити народ на вулиці, бо елементів заспокоєння народної стихії, окрім терору, 1917 р. не було, й отже, як можна було зрозуміти натяк дипломата, не буде й тепер. Що ж до України, то російський посол був максимально відвертим й обійшовся без натяків, заявивши, що цій країні необхідна авторитаризація влади, тиск на пресу, повернення й посилення кумівської конституції задля здійснення реформ.

Лише наприкінці зустрічі слово було надано українським ученим (В. Солдатенку, С. Кульчицькому та В. Верстюку, останнім двом – на їхнє прохання), які даремно намагалися у своїх коротких промовах повернути розмову до заявленої в назві теми круглого столу. Наостанок **С. Кульчицький** зазначив, що Україна зараз виходить із комунізму, і слава Богові, що ми нині пришвидшеними темпами виходимо з комунізму, додавши, що це є соціальним питанням. **В. Солдатенко** підсумував, що в історії відомі два шляхи змін – еволюційний і революційний, і висловив незгоду з твердженням, що у XXI ст. революційний ліміт вичерпано.

У свою чергу, **К. Затулін** заявив, що коли справа стосується революцій, то гасло Французької революції «Свобода! Рівність! Братерство!» є лукавим гаслом, і додав, що в сучасній Росії народ теж прагне свободи, але насправді вони можуть не помітити, що передусім народ прагне рівності, і першими постраждалими будуть саме ці люди – еліта. Політик висловив своє незадоволення Путіним, проте уникнув деталізації аспектів такої позиції й розкритикував законопроект про зміни виборчої системи в Росії. При цьому він схвально відгукнувся про нові виборчі правила в Україні, яка «врешті додумалася» запровадити нову пропорційно-мажоритарну систему. К. Затулін також застеріг присутніх переконанням, що В. Путін не Микола II та відрікатися не буде. При цьому доповідач наголосив, що, підписавши зречення, Микола II зрадив своє призначення, але цар, на думку К. Затуліна, справедливо заявив, що народ його не гідний і не розуміє його. Пригадую, я тоді згадав про Партію регіонів, Президента В. Януковича та прем'єр-міністра М. Азарова, які також ніяк не збагнуть, чому український народ їх не розуміє і не бачить очевидного – покращення життя вже сьогодні. Мабуть, вони теж прийшли до висновку, що цей народ їх не вартий. Боюсь, щоби ця влада не додумалася до іншого, але найпро-

стішого виходу – «замєніть народ». Якими методами це втілюється – історії відомо.

Втім, повернімося до Круглого столу. Той самий **К. Затулін** на ньому філософськи зазначив, що для більшості населення революція не така вже й важлива, вона важлива для еліт. Сама ж революція – це заколот, і за всіх революцій зовнішній вплив був, є і буде. Так було 2004 р., так є і зараз, додав російський політик, після чого заявив, що ставлення Європи до Росії нині таке ж, яким було ставлення переможців у Першій світовій війні до Німеччини після Версальського договору. На що він натякав, гадаю, нескладно здогадатися.

І наостанок ведучі врешті надали слово **О. Вєнєдіктову**, чию промову, варто зауважити, безцеремонно перегукували, обривали глузуванням та вигуками – люди, яких запросив на зустріч їхній же посол. Відтак доповідач висловив сподівання, що спадкоємець Хорошковського на посаді голови СБУ не вважатиме всіх присутніх на цьому прийомі у російського посла за шпигунів та висловив думку, що народ має право на протести і демонстрації проти уряду. При цьому журналіст закликав і владу, і опозицію до компромісів, навівши приклад, який трапився відносно нещодавно, 35 років тому. Тоді провідник іспанських комуністів Сантьяго Корилья, попри рішення партії, один виступив із запереченням бойового повстання комуністів проти фалангістів по смерті Франко й пішов на перемовини з франкістами під патронатом короля Хуана Карлоса. Як наслідок, діалог між франкістами і радикалами-підпільниками, комуністами, які стріляли одне в одного, врятував Іспанію від чергової громадянської війни.

О. Вєнєдіктов відзначив також певні складності сучасного протестного руху, адже в XXI ст. багато рухів не мають явних лідерів, а отже владі нема з ким вести перемовини. Немає штабу, немає персоніфікації, і це – проблема. Несистемна опозиція – хто це, запитує від імені влади О. Вєнєдіктов, додаючи, що коли влада відчуває, що вулиця стає некерованою, то слід створювати механізми переговорного процесу.

Ю. Гусман під час свого коротенького виступу закликав уникати штампів, ярликів, а особливо звинувачень у шпигунстві, й висловив подив, що українські колеги нічого не сказали про українські реалії (на що ми з колегами резонно завили, що нам буквально слова не давати сказати в перебігу круглого столу). Що ж до

аналогій щодо світосприйняття минулого в проекції на сьогодення, то Ю. Гусман переконаний, що вони досить скоро кануть у Лету, а всі прийдешні революції, які все одно будуть, набуватимуть зовсім іншого інформаційного насичення, як і війни. І тому уроки Лютневої революції тут не допоможуть.

Насамкінець **В. Корнілов** не втримався й вирішив ще раз нагадати присутнім, що 2004 р. в Україні відбулася технологічна операція зміни влади, хоч і не було демографічного злету, на що Посол РФ в Україні **М. Зурабов** лаконічно заявив: «Погоджуюся». І при цьому додав, що ще 2004 р. великий вплив мав зовнішній фактор.

На цьому круглий стіл з проблем завершився. Присутнім та кому було потрібно досить прямо було вказано на неофіційну, але тверду позицію Кремля щодо подальшого розвитку Росії й не менш відверто зроблено натяк щодо того, який напрямок розвитку політичної системи в Україні є прийнятним для Білокаменної. Одним словом, цей круглий стіл – свого роду стратегія зовнішньополітичної лінії Росії. Гуманітарна ін'єкція для кіл, які опинилися у фокусі уваги.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Бійтеся березневих ід! Круглий стіл у Києві, присвячений Лютневій революції 1917 року, як стратегія російської зовнішньополітичної лінії // День. – 2012. – №30. – 21 лютого. – С.4.

Омана

Не йди шляхом всевидячих сліпців,
Які, плазуючи, повчають як літати,
І затискаючи ґвалт тисячів ротів,
Вчать батогами мовчки розмовляти
Про вільність слів. У прірву манівців
Вони штовхають, аби там блукати
Ти б міг до скону, й не шукав шляхів
До світла правди. Де не розпізнати
Глас Господа від голосінь скопців,
Хотінь співати від тяжінь волати
У камері життя, де мряку ліхтарів
За сяйво сонця вчать тебе вбачати
Й довіку не прозріти. Безлічі життів
Безликих там готові розміняти
На блиск монети й на кінець світів,
Щоб ти себе зумів перебрехати
Й, уярмлений в душі обглоданій, катів
Своїх й у собі вже не міг здолати.

6 березня 2012 р.

Усі – в патріоти: за планом, повідсотково і з вибірковою свідомістю

Ні, це не жарт. Вони планують у відсотках за звітністю по кожному року, починаючи з 2013-го і аж по 2017-ий рр. (вочевидь, з огляду на уже заздалегідь запланований другий термін президентства В. Януковича), згідно з чітким графіком перевиховати народ у патріотизм. Ви здивувалися? Так. Так. Влада «професіоналів» та «патріотів» навчить Вас, як любити, що пам'ятати й кого шанувати.

Ви запитаєте, а звідки вони знають що це таке, і як ото виховується. То це вже не так й важливо. Прогляньте, або якщо вистачить терпіння – вчитайтеся, у Проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр. (з текстом можна ознайомитися тут: www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/2011(12).proekt.php) І все зрозумієте. А хто жив за часів розквіту передового соціалізму (іншими словами – за тлілого, проте пафосного, брежнєвського застою), той матиме змогу ще й пригадати не такі вже далекі радянсько-партійні п'ятирічні плани, зокрема, й щодо патріотичного виховання населення. З усіма його принадами – звітами про перевиконання плану, зростанням відсотків чи не щотижня, підлабузництвом чиновництва перед вищими посадовцями та правлячими партійними босами, портретами генсека (вибачте, тепер – Президента усієї України) на кожному кутку, маразмом, який усі бачать й сміються з того, що король (вибачте, влада) голий і, врешті, пам'ятаючи безславний кінець (таки загнилого, а не розквітлого) правління будівників кращого життя вже сьогодні й іще ліпшого в перспективі. Я, звичайно ж, про партію влади (КПРС) та їхнє патріотичне виховання та гігантизм (думки), якщо Ви не на тих подумали.

Втім, повернімося до самої Концепції, від якої вже з першого погляду тхне, перепрошую, декларативністю за характером та майже повною ідентичністю за духом та змістом з подібними документами за часів Радянського Союзу.

При цьому, зазначу лише на окремих її твердженнях, які, за сучасних умов, викликають усвідомлення підміни понять, або ж забюрократизації цієї проблеми.

Так, наприклад, у Концепції стверджується, що «рівень патріотизму народу України є недостатньо високим» через те, що «серед молоді у віці 18–29 років показник готовності до еміграції становить 50,4%, а у віковій групі 30–39 років – 42,4%». Проте загальновідомо, що такий показник, як і готовність до еміграції, спричинені достеменно не відсутністю патріотизму, а, натомість, неспроможністю реалізувати свої можливості в Україні, тотальною корупцією, відсутністю місця працевлаштування чи низькою заробітною платнею. Відтак, такі та інші реалії сьогоднішнього життя в Україні абсолютно не вказують на відсутність у вищевказаної категорії громадян патріотизму і мали б звернути увагу влади не на звинуваченні їх у цьому, а на розв'язання поточних соціальних, правових та економічних проблем у державі.

Так само, приміром, «формування позитивного ставлення населення до військової служби і позитивної мотивації у молодих людей щодо проходження військової служби за контрактом та призовом» можливе не з плакатів чи деклараційних заяв Концепції, а в елементарному наведенні ладу, проведенні плідних реформ, переозброєнні та належному фінансуванні тощо Збройних сил України.

У Концепції вказано, що «патріотизм в період становлення нації – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про своє та його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної і незалежної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею». Виникає питання: а хіба ці ознаки мають щезнути (чи не притаманні) вже сформованій нації і хіба все ще не існує української нації?

Доволі дивним, при декларуванні демократичних цінностей і свобод у державі та забезпеченні їх нею, є твердження на необхідності «єдиної оцінки та трактування найважливіших історичних подій, великих наукових звершень, досягнень і військових перемог попередніх поколінь», і що її відсутність «призводить до дефіциту загальновизнаних, позитивних, героїчних прикладів, якими має пишатися підростаюче покоління, не сприяє створенню системи переконань у тому, що бути патріотом своєї країни є життєво необхідним». При цьому наголошується на потребі у «корегуванні змісту освіти на загальнодержавному рівні». Нагадаю, що такі підходи притаманні тоталітарним і авторитарним державам тощо.

Водночас, попередні вимоги Концепції суперечать її подальшому посилу в прагненні забезпечити «розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях, вміння знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми, брати участь у дебатах, вміння переосмислювати дії та аргументи, передбачати можливі наслідки дій та вчинків».

Зазначаючи про обсяг щорічного фінансування Програми у 2013–2017 роках (40,0 млн. гривень), автори Концепції не вказали, з яких міркувань та обрахунків було взято саме цю суму, і яким чином вона витрачатиметься. Відтак, щороку на патріотизм українців витрачатимуть по 40 млн. грн. Таку суму заклали у проекті концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 роки. Автори склали чіткий графік перевиховання українців на патріотів. Наприклад, частка громадян, які безумовно вважають себе патріотами, має зрости з теперішніх 31 відсотка до 48. При цьому, щороку таких безумовних патріотів має більшати чітко на 4–6 відсотків. Або показник людей, які пишаються військовою могутністю держави. Зараз таких лише 3 відсотки, але 2017-го мусить бути 11. За планом, готовність українців до еміграції доти має впасти рівно наполовину – з 40 відсотків до 20. Хоч це більше проблема не відсутності патріотизму, а браку можливостей самореалізуватися в Україні.

Аби досягнути таких показників, проводитимуть історико-патріотичні заходи. Вказуючи на необхідності підготовки теле- і радіопрограм патріотичного спрямування, підтримки та сприяння розширенню патріотичної тематики в телевізійних програмах, виданнях періодичної преси, творах літератури і мистецтва та випуску книг і періодичних видань військово-патріотичної тематики, в Концепції ані словом не згадано про проблему пільг щодо видавців, а, тим паче, забезпечення і гарантію їхнього видання українською (!) мовою.

Дивним виглядає неприхований диктат та вказівка на очікуваний результат при проведенні конференцій, фестивалів, конкурсів та виставок на теми військово-патріотичної тематики, де вказується на отримання «об'єктивної інформації про Велику Вітчизняну війну та героїзм українського народу» тощо. У концепції вказано, на які сторінки історії України звернути увагу, а на які – ні. Український патріотизм пропонують будувати не на різносторонній та

складній історичній правді, а на однобічному трактуванні фактів. Відтак, у Концепції заздалегідь відкидається намір стимулювати розгляд інших проблем, зокрема, періодів Української революції, Голодомору-геноциду українського народу, ІІ світової війни (Карпатської України, визвольної боротьби середини ХХ ст. тощо), репресій українців за часів СРСР. Автори вважають, що «велика перемога» 1945-го у війні з Німеччиною формує почуття любові до рідної землі, а українська революція 1917–1921 років, Голодомор і масові розстріли 1930-х нічого не важать. Це свідчить, що у влади немає інтелектуального резерву. Радянська пропаганда для них зрозуміла, бо дозволяє створювати кероване населення.

В підсумку, ніхто не вимагатиме демократії, поведінка влади видаватиметься нормою. Українцям варто показувати не лише боротьбу, а й трагедію. У нас є проблемні точки історії – вчинок гетьмана Івана Мазепи перед Полтавською битвою, політичні помилки керівників Української Народної Республіки. Люди також змалечку мають знати, що ми пережили в ХХ столітті і після штурму Берліна. Що радянські часи – це не тільки спокій і добробут, а й залякування, звільнення з роботи й ув'язнення.

Дивним (явно запозиченим з відомого досвіду «епохальних» звітів бюрократії Радянського Союзу) є зазначення на планове отримання показників реалізації програми патріотичного виховання населення (додаток 1), де, зокрема, наприклад, вказується на заплановані (!) відсоткові рівні показників та проявів патріотизму серед населення (зокрема, за «партії патріотичного спрямування» – які партії і хто визначатиме їх за патріотичні?). А чого варті заплановані відсоткові показники «конструктивної критики недоліків у своїй країні», «розмов на патріотичні теми» (!), або ж «роботи з повною віддачею по спеціальності». Патріотизм просувають через самоідентичність і високу культуру, а не нормативно-директивним шляхом. Знаючи, як наші бюрократи полюбляють домальовувати циферки, аби гарно прозвітувати перед начальством, за п'ять років будемо патріотами на всі 120 відсотків.

Вище зазначено лише на окремих аспектах Концепції, яка як за змістом, так і за якістю не відповідає сучасним викликам у суспільстві й не вказує на дійсні і дієві шляхи вирішення проблеми підвищення патріотичних настроїв серед населення нашої держави, а за своїм духом та ознаками нагадує пріснопам'ятні радянські часи.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Усі – в патріоти: за планом, повідсотково і з вибірковою свідомістю // Час і події (Чикаго, США). – 2012. – №17. – 25 квітня.

Опубліковано:

Гай-Нижник П. Як влада збирається виховувати у нас патріотизм. Деякі враження від Проекту Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр. // Україна Incognita: веб-додаток до всеукраїнської газети «День». – 2012. – 3 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://incognita.day.kiev.ua/yak-vlada-zbirayetsya-vixovuvati-u-nas-patriotizm.html;

Гай-Нижник П. Як влада збирається виховувати у нас патріотизм. Деякі враження від Проекту Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 рр. // Українська правда: Історична правда. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/columns/2012/01/23/69821

Час на зміни

В одній, колись заквітчаній, країні
Народ приспався (чи забув устати),
І розплодились там, як ще ніде до нині,
З кубла чужого варвари пихаті,
В яких і по ночáх і в днини
Рефлекс тваринний пожирати
Собі подібних рве. І без провини
Та інших відчуттів стокляті
Вчорашні босяки з широкої стежини
Обсіли люд, зарвáлись, й в чистій хаті
Регочучи паскудять. А між ними
Смердять курвú і блазні волохаті
Волають п'яні гімни й золотими
Побрязкують цяцьками. Розіп'яті
Відтоді право там й свобода. Тихо гине
У цій землі зерно, а зáйди, мов затяті,
Безбожно моляться язúками німими,
Та й тішаться, немов своїх «понятій»
Від Бога приховали і сліпими
Людей зробили, що святих скупляти
Будуть як тушок срібними, масними
Грішми невартими; і так владарювати
У куряві сваволі до скінчини
Віків довічних будуть. Де їм знати,
Що Бог – не піп, з подачкою не згине,
Й вгодóваними псами не злякати
Гніву небес. А ще, що із темнúни
Світанок волі сяє, і що ґрати
Іржавіють поволі, а з-за спини
Народ заносить кару і тесати
Ножі почав давно. Його із домовини
Підняли сурми янголів й повстати
Зве честь Людини. Час настав на зміни.

21 липня 2012 р.

Гай-Нижник П.: «У влади немає інтелектуального резерву»

Щороку на патріотизм українців витрачатимуть по 40 млн грн. Таку суму заклали у проекті концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 роки. – Автори склали чіткий графік перевиховання українців на патріотів, – коментує доктор історичних наук Павло Гай-Нижник, 40 років, з Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Кураса. – Наприклад, частка громадян, які безумовно вважають себе патріотами, має зрости з теперішніх 31 відсотка до 48. При цьому щороку таких безумовних патріотів має більшати чітко на 4-6 відсотків. Або показник людей, які пишаються військовою могутністю держави. Зараз таких лише 3 відсотки, але 2017-го мусить бути 11. За планом, готовність українців до еміграції доти має впасти рівно наполовину – з 40 відсотків до 20. Хоч це більше проблема не відсутності патріотизму, а браку можливостей самореалізуватися в Україні.

Аби досягнути таких показників, проводитимуть історико-патріотичні заходи. У концепції вказано, на які сторінки історії України звернути увагу, а на які – ні. Український патріотизм пропонують будувати не на різносторонній та складній історичній правді, а на однобічному трактуванні фактів. Автори вважають, що «велика перемога» 1945-го у війні з Німеччиною формує почуття любові до рідної землі, а українська революція 1917–1921 років, Голодомор і масові розстріли 1930-х нічого не важать. Це свідчить, що у влади немає інтелектуального резерву. Радянська пропаганда для них зрозуміла, бо дозволяє створювати кероване населення. В підсумку ніхто не вимагатиме демократії, поведінка влади видаватиметься нормою.

Українцям варто показувати не лише боротьбу, а й трагедію. У нас є проблемні точки історії – вчинок гетьмана Івана Мазепи перед Полтавською битвою, політичні помилки керівників Української Народної Республіки. Люди також змалечку мають знати, що ми пережили в ХХ столітті і після штурму Берліна. Що радянські

часи – це не тільки спокій і добробут, а й залякування, звільнення з роботи й ув'язнення.

Патріотизм просувають через самоідентичність і високу культуру, а не нормативно-директивним шляхом. Знаючи, як наші бюрократи полюбляють домальовувати циферки, аби гарно прозвітувати перед начальством, за п'ять років будемо патріотами на всі 120 відсотків.

Олександр КУРИЛЕНКО

Публікується за:

Гай-Нижник П.: «У влади немає інтелектуального резерву» (інтерв'ю взяв О.Куриленко) // Газета по-українськи. – 2012. – №1360. – 27 січня.

Вони і ми

Їхні мрії про рабів інколи
збуваються...
Втім, лиш раз. Й не серед нас.
Сподіваюся...

В їх кишенях холуїв
назбирається
Повсякчас... Та хай без нас
лобизаються...

Бо вже суне в їх бордель,
наближається
Гніву час. І кожен з нас
поквитається...

12 серпня 2011 р.

В авторитарній державі дракон з'їдає сам себе

Доктор історичних наук з Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Івана Кураса **40-річний Павло Гай-Нижник** розповідає про три складові нинішньої української влади: **новітній феодалізм, нову денікінщину і неосталінізм у початковій стадії.**

Павло Гай-Нижник: «Репресії поволі набирають обертів: спочатку зі шляху прибирають політичних супротивників, потім настане черга конкурентів»

— Перша складова проявляється в господарсько-світоглядному вимірі. Є верховний феодал і його васали. Вони захопили у свою власність ліси й поля, озера і надра, врешті – владу. Відгородилися від простолюдинів – українських громадян — височенними парканами, міні-арміями силовиків і вигодованим прошарком корумпованого чиновництва. Це суцільні «свої люди», які живуть за певним набором понять. Кар'єрний успіх на цій феодалізованій владній драбині залежить зовсім не від професійної придатності чи суми талантів, а від рівня особистої відданості й приналежності до почту феодала чи олігарха за нинішньою термінологією або ліги, партії. Тому в Україні низка міністрів чи їхніх заступників не мають відповідної фахової освіти і тасуються на владних посадах, мов карти в колоді. Їхнє завдання – розподіляти та володарювати. Люди для них є лише робочим матеріалом і джерелом отримання податків, прибутків та інших благ.

Неприховане україножобство влади в гуманітарній сфері формує ідеологію нової денікінщини. Це друга складова існуючого в країні режиму. Вона проявляється у зневазі української культури, освіти, історії, мови. Український територіальний простір нова денікінщина розглядає лише з точки зору його експлуатації. Тому все, що генетично протистоїть їм, люди, котрі відчувають свою приналежність до спадщини предків, – у цей простір не вписуються.

Третя складова влади – неосталінізм у початковій стадії. Він виявляється у прагненні зацементувати авторитаризм у керівництві країною. За такої моделі, як засвідчила історія, система влади утримується через поступове закручування гайок, тотальний контроль, репресії, відсутність свободи слова та народного волеви-

явлення тощо. Держава перетворюється на фікцію, в якій нівелюються громадські свободи.

В арсеналі теперішньої неосталінської системи є принцип, що на виборах перемагає не той, за кого найбільше проголосували, а той, хто підраховував голоси. Із цього ж арсеналу – методи нищення політичних опонентів. Раніше їх змушували емігрувати, кидали за ґрати або вбивали. Тепер позбавляють засобів існування – нищать або ж відбирають бізнес, чинять моральний і фізичний тиск. Підручних засобів для цього вистачає – податкова, митна, пожежна, санітарна служби, прокуратури, судова система, міліція тощо.

В авторитарній державі поліцейського типу, де одні стережуть, інші – працюють і не протестують, дракон з'їдає сам себе. Репресії поволі набирають обертів: спочатку зі шляху прибирають політичних супротивників, потім настане черга конкурентів. Екс-прем'єр Юлія Тимошенко вже у в'язниці, суд роздумує над вироком колишньому міністрові внутрішніх справ Юрію Луценкові. Сьогоднішня влада страждає на манії, вбачає довкола суцільний заколот і змову – характерна риса сталінських часів. Страх оточення накладається на страхи вождя, і це провокує точкові удари на випередження. Це ми вже бачили на прикладі переслідувань організаторів податкового майдану та інших громадських активістів. Ми перейшли до того становища, що у свої супротивники теперішній режим записав не лише лідерів політичної опозиції та організаторів несистемного спротиву, а все суспільство. Останні ротації в силових структурах засвідчують, що влада готується до протистояння з народом і не збирається шукати шляхів самоеволюції. До певного часу владу рятувало те, що одна з найактивніших частин суспільства сподівалася на зміни, а інша – від'їжджала за кордон на заробітки. А тепер влада опинилася в ситуації, коли не має інтелектуального резерву для самокритичного мислення.

Тінізація економіки – один із різновидів суспільного підпілля в Україні. Якщо неможливо змінити владу легально, то, як свідчить історія, рано чи пізно з'явиться шанс опанувати її нелегальним шляхом. У країні створяться потужні легальні чи напівлегальні організації партійного типу, які рватимуть авторитаризм по швах. Частина бізнесу також примкне до цих груп, щоб вижити в монополізованій і корумпованій державі. Не варто пов'язувати це нове політичне покоління із віковими рамками. Це не буде конфлікт поколінь у вимірі батьки-діти. Це радше протистояння людських

якостей і життєвих світоглядів. Ці нові люди вже постали з усіх зрізів суспільства: із бізнесу, з науки, з громадських, правозахисних організацій тощо.

Олександр КУРИЛЕНКО

Публікується за:

Гай-Нижник П.: «В авторитарній державі дракон з'їдає сам себе» (інтерв'ю взяв О. Куриленко) // Газета по-українськи. – 2012. – №1375. – 23 лютого. – С.8.

Остання крапля

Сльóзи Всевишнього оплакують людину,
Вмивають ви́разку відмови каяття,
Й, обпалюючи гнівом шлях загину,
Остання крапля розтрощить буття.
І відкупитися молитвою від Бога
Не вдасться вже. В очах Його давно
Нема невинних... Є лише дорога
Усіх на плаху, по життєве дно.
Там, без лахміття виправдань, душа
Оголена, прибита покаянням
До скелі із гріхів, себе не спокуша,
Зазнає ляпаса всевишнім покаранням.

12 березня 2012 р.

Потворна сутність української влади, або в яку «державу» прагнуть загнати один з європейських народів

По завершенні ювілейних святкувань, пов'язаних із новітнім здобуттям Україною незалежності, природно хочеться якось осмислити пройдений твоєю країною шлях, осягнути модель держави, яку було сформовано за ці два десятиріччя, збагнути її сутність, звершення і успіхи. Й сьогодні, напередодні нових виборів та нових викликів нового ж таки часу, невільно вхоплюєш себе на думці: що ми маємо – річницю державності чи роковини по державності.

Нинішня українська влада, що є продуктом вітчизняної політичної історії останніх 20 років, виродилася у потворну суміш, яка має три складових: новітній феодалізм в господарсько-світоглядному вимірі, неоденікінщина в ідеологічному усвідомлені антиукраїнськості цієї влади й, врешті, початкова стадія неосталінізму, що виявляється в прагненнях зацементувати авторитаризм у політико-адміністративному способі вертикального керівництва країною, і в намаганнях утвердити тоталітарну форму правління по горизонталі суспільно-державного життя.

Перша з них, як це не дивно, виглядає у XXI столітті як новітній феодалізм українського зразка, вибудовуваний владою за принципом майорату. Є верховний феодал та його васали, які живуть в іншому, своєму власному світі, аніж простолюдини – українські громадяни, які в очах цієї ж спорідненої круговою порукою та взаємопотребою одних в одних групи феодалів, є лише робочим матеріалом, який, своєю чергою, є джерелом отримання податків, прибутків та інших благ. Ці новітні феодали (олігархи і латифундисти), що захопили у свою власність ліси й поля, озера і надра, врешті – владу, відгородилися від так званого плебса своїми замками із височенними парканами, власними міні-арміями та фалангами державних силовиків-сатрапів, своєю інквізицією, вигодованим прошарком корумпованого, підлабузникуватого чиновництва й власними принципами внутрішньостанової поведінки та регуляції взаємовідносин. Дійшло до того, що людина поволі перетворюється у закріпаченого безправного хлопа, якого нерідко навіть затравлюють псами, а працювати на пана вона змушена фак-

тично за безцінь й існувати у злиднях. Невеличка ж купка людей, більша частина якої до того ж не вирізняється моральними якостями і розумовими здібностями, потопає у неприхованих розкошах, й зухвало і привселюдно кепкує та насміхається із зубожілого люду. Нинішня влада – це суцільні «свої люди» – держава в державі, яка живе за іншими правилами й законами, ніж народ, за певним набором понять та принципом особистої відданості вождю та вождикам (зі збереженням хрестоматійного принципу на зразок: васал мого васала – не мій васал). Відтак, кар'єрний успіх у цій феодалізованій владній драбині залежить зовсім не від професійної придатності чи суми талантів, а від рівня особистої відданості й приналежності до почту того чи іншого феодала (олігархічного клану), тієї чи іншої ліги (партії). Саме тому в Україні низка міністрів (чи їх заступників) не мають відповідної фахової освіти і тасуються на владних посадах, мов карти в колоді. Їхнє завдання – розподіляти та володарювати.

Другою ознакою існуючого в країні режиму є своєрідна нова денікінщина, яка ідеологічно виявляється у неприхованому українофобстві влади у гуманітарній сфері й відвертій, часто неприхованій, зневазі до української культури, освіти, історії, мови тощо. Відтак, в Українській державі склалося парадоксальне становище, де під соусом теревенів про демократизм та міжнаціональну терпимість, потерпає від гонінь усе українське. Вони будують свій варіант так званого «русскава міра» в Україні, не усвідомлюючи, що такий «мір» є міфом, ілюзією. Український територіальний простір розглядається лише з точки зору його експлуатації, проте українська ідентичність в нього зовсім не вписується. Натомість, вписується держава Україна, яка де-факто перетворюється на фікцію, нівелює всі громадські свободи і, попри все, генетично протистоїть їм. Відтак, вони потребують саме такої псевдодержави, доводячи морально-етичні норми в ній до абсурду, проте їм не потрібне це суспільство, громадянське суспільство – люди, що вміють мислити і відчувати свою приналежність до спадщини предків, до крові нації, до гордості за своє минуле, з вірою у здобуття та збереженням належних собі «прав і вольностей».

Третьою ознакою нинішньої влади, як я вже зазначав, є намагання встановити в країні сталінський тип керування, адаптований під сучасні українські реалії, що виявляється в спробах зацементувати авторитаризм у політико-адміністративному способі верти-

кального керівництва країною, і в намаганнях утвердити тоталітарну форму правління по горизонталі суспільно-державного життя. За такої моделі, як засвідчила історія, людина є лише порохом, а система влади утримується через постійне т. з. закручування гайок, переслідування (і знищення) політичних опонентів, тотальний контроль, репресії, відсутність свободи слова та народного волевиявлення тощо. Дехто скаже, що до 1937 р. у нас не дійде, бо, мовляв, уже часи не ті. Я не поділяю цей оптимізм й саме тому закликаю подолати ці паростки неосталінізму на його початковій стадії.

Звичайно ж, до рівня апогею сталінського терору справа не дійде, саме й тому в Україні жевріє привид нового типу сталінізму (осучасненого). Не забувайте, що Йосип Віссаріонович до початку масових репресій був при владі понад 10 років і також не із самого початку почав винищення простих людей. Проте наша влада вже застосовує той принцип, що на виборах, наприклад, перемагає не той, хто здобув найбільше голосів виборців, а той, хто ці голоси підраховує; що позбутися політичних опонентів можна або, змусивши їх емігрувати, або ж запроторивши за грати (чи просто убити). В сучасних умовах, в арсеналі неосталінської системи є також й інші методи, як от: позбавлення засобів існування (знищення бізнесу чи витурення з роботи), залякування, моральний та фізичний тиск тощо. Задля цього вже існує одержавлена каральна машина у вигляді податкової, митної, пожежної, санітарної служб тощо, СБУ, прокуратури, фактично ручної судової системи, міліції (чисельність якої в Україні перевищує чисельність Збройних сил, що також є ознакою поліцейської держави), не кажучи вже про приватні загони міцних хлопців...

І якщо в когось виникне омана чи запитання: А що ж стримує владу від масових репресій? Відповім: Чому ж стримує? Такі репресії поволі вже набирають обертів, подібна організація влади діє за принципом маховика. Принцип цей відомий: спочатку зі шляху прибираються політичні супротивники, потім – конкуренти, згодом – опоненти. Далі йде міжпартійна, а потім внутрішньопартійна боротьба. Ми бачили внутріпартійну на прикладі боротьби Сталіна з Троцьким, потім із союзниками по боротьбі з Троцьким – і з Бухаріним, Каменевим, Зінов'євим та іншими. Після цього роблять точкові (випробувальні) удари в суспільстві, а надалі – масові репресії. У нас маховик перейшов міжпартійну боротьбу з посадкою Тимошенко, Луценка та інших. Удари по представниках податко-

вого майдану та інших громадських активістах – це вже точкові (пробні) удари по суспільству.

Нагадаю, що Ленін, Сталін та їхня кліка злочинців, ще перед Голодомором-геноцидом 1932–1933 рр. та репресіями 1937 р. застосувала терор в Україні, винищення національної інтелігенції, а вже потім взялася за чистку власного оточення. Нинішня влада страждає на істерику та манії, коли довкола їй вбачається суцільний заколот, змова «продажних» журналістів, населення, яке скуповує зброю з метою штурму адміністративних споруд тощо. Чи не схоже це на відому сталінську манію замаху та змови. Страх оточення (часто удаваний з огляду на особисті розрахунки) ретранслюється на страхи вождя, й відповідно з новою силою на його ж більш ширше оточення, яке починає грати на цьому. За таких умов поведінка владоможця цілком може бути непередбачуваною у певних випадках, а дії – невиправданими.

Відтак, спровокувати і спрямувати проти когось упереджувальний удар досить легко. Останні ротації у владних кабінетах, зокрема, у силових структурах, засвідчують, що влада боїться народу, влада боїться виборів і, що влада готується до протистояння з народом й не хоче шукати шляхів для самоеволюції, що вона не здатна усвідомити очікування та прагнення людей. Натомість, українська влада, уособлена Президентом, Кабінетом Міністрів та Партією регіонів, ображається на власний (невдячний, або ж нетямущий) народ, який, на їхню думку, чомусь не відчуває «покращення життя вже сьогодні», який бреше, волаючи про своє зубожіння, безробіття, безправ'я та елементарне безгрошів'я навіть тих, хто має працю.

При цьому, під махових репресій можуть потрапити також й представники самої влади. Рано чи пізно силові структури візьмуться й за віддалене, а потім й ближче оточення президента. Щодня невдоволення наростає не лише в навколо Партії регіонів, але й в середині партії влади. Тому гвинтики і навіть програмісти такої системи також можуть потрапити в її жорна. Історія знає такі приклади, що притаманні тоталітарним структурам й системам. В авторитарній державі поліцейського типу, де одні стережуть, інші – працюють і не протестують, дракон з'їдає сам себе, а потім його добиває повсталий народ, що накопичив протестні настрої та ненависть до своїх гнобителів.

Податковий та «цифровий» майдан, як і багато інших, – це вже і є міні-повстання. З таких все й починається. Влада намагаєть-

ся реагувати точковими ударами – б'є по організаторам, як це було з податковим майданом. А це диктаторський метод тиску. Втім, «цифровий майдан» не мав явного (засвідченого) організатора чи групи організаторів, тому владі важко включити репресивний апарат, адже не було відомо, проти кого застосувати примітивний широкий демонстративний удар, а інтелекту їй явно не вистачає. Тобто, ми перейшли до того становища, що влада сприймає за своїх супротивників (якщо не сказати – ворогів) не стільки політичну опозицію, не дисидентів (відступників) всередині влади, не лідерів та організаторів несистемної опозиції, а все суспільство. І це підводить нас до наступного кроку – загрози масових репресій без будь-якої логіки.

Тут варто зазначити, що в Україні влада не змінилась за істотними якісними ознаками ні в 1991 році, ані у 2004 році. 1991 р. було змінено прапори, владну комуністично-директорську жижу розбавлено креативними комсомольськими бонзами та діяльними переможцями кримінальних війн 90-х, які зрозуміли вигоду перебування в політиці, а також – меншістю з націонал-демократів, більшість з яких швидко вловили вигоди перебування при владі. Відтак, попри показне політичне протистояння, усі зацікавлені сторони дійшли певного компромісу. Всі зрозуміли, що єдиний спосіб зберегти награбоване – очолити головного грабіжника – державу, перебування при владі в якій було гарантією недоторканності як твоєї особи, так і твоїх грошей. При цьому шляхи примноження цих грошей також спрощувалися й набували статусу недоторканих.

В усій цій політико-грошовій кухні й зварилися наша владна верхівка перших 10 років незалежності. Досить швидко головним кухарем на цій кухні став Л. Кучма із своїм оточенням («сім'єю») й практично усі представники нашої владної верхівки другого десятиріччя незалежності, як ті, що садовили на президентство В. Ющенка, так і ті, що вели до влади В. Януковича, й справді вийшли з його (кучминого) гнізда. І ті, й інші – суть одна і та ж, лише з різних фінансово-економічних угруповань. Як від них можна було чекати чогось кардинально нового, якщо вони й були логічним продовженням кучмізму? Події 2004 р. дали народові ковтнути свіжого повітря і випустити пару, розелектризуватися. Проте глибинних змін майже ніхто з тих, що тоді стали переможцями, не прагнув. Існуючий статус-кво задовольнив нову владу. Нинішня ж нова влада також не прагне справжніх реформ, істотних змін, проте

буде змушена за сучасних умов здійснювати їх. Та чи здатна вона їх провести? Поки що Партія регіонів прагне примітивно узурпувати владу, фінанси та господарство країни, а відтак – державу.

Розрив між «верхами» та «низами». Нині в Україні дійсно існує два світи – світ «верхів» та світ «низів». Вертикаль же влади ще комуно-радянська, а користуються в ній способом капіталістичного нагромадження. Влада не хоче міняти радянську модель управління, оскільки вона зручна та проста у функціонуванні й в концентрації контрольно-розпорядчих повноважень. Водночас, вони намагаються спаяти радянську риторику та сучасний менеджмент – проте це є абсурдом і профанацією державного розвитку. І цей парадокс не має під собою інтелектуального, закономірного і життєздатного підґрунтя, а тому має (змушений буде) зазнати змін. Чи шляхом добровільної еволюції, або ж через примус. Поряд з тим, народ вже не хоче, аби ним управляли по-старому, коли самі еліти (політично-олігархічна верхівка) живуть по-новому. В цьому і є внутрішня суперечність сьогоднішньої України. Наша влада не може управляти по-іншому, а народ вже не хоче і не може існувати за старими правилами. Рано чи пізно ці протиріччя мають дійти до логічного завершення – відкритого зіткнення. Між іншим, вказана суперечність є проблемою і в євроінтеграції – влада не здатна відмовитись від цієї азіатської моделі управління, але її не може сприйняти і Євросоюз. Європейці ще миряться з тим, що така модель існує при їхніх кордонах в одній з найбільших країн географічної Європи, але не будуть миритись з такою моделлю в межах своїх кордонів, адже це загроза для принципів організації політичного і господарського життя в самій Європі.

Шляхи оновлення еліт надто вузькі й мають численні обмеження і умови, що за сучасної дійсності походять на капкани заручництва. Існуючий принцип структуризації Верховної Ради, поділу урядових посад, місць в адміністраціях тощо зациклений на понятті «свої люди». І це також заганяє владу у кут, стримує реформи та прогрес.

Існуюча владна верхівка не бачить народу за високими парканами своїх елітних селищ, своїх лімузинів і гвинтокрилів, своїх позолочених унітазів і з власних портретів у кожному кабінеті переляканого чиновника чи міліціонера. Активні, пасіонарні, розумні люди не можуть потрапити у владу, бо принципи підбору до неї не

передбачають інших критеріїв. Нові ж правила здатні виробити лише нові, свіжі еліти.

В Україні час від часу відбувається горизонтальне переміщення еліт, натомість, відсутнє вертикальне оновлення. Попри це, нова еліта зараз вже формується, її потребує народ, і вона уже перебуває серед цього народу. Поки що ці нові пасіонарії ще не мають легального доступу до влади (адже за партійними списками потрапити у владу й змінити її неможливо, позаяк наші партії побудовані за принципом пірамід або ж корпорацій; у мажоритарних округах ці неофіти українського політикуму також у своєму загалові поки що не в змозі перемогти через відомі реалії сучасності – адміністративний і фінансовий ресурси, тиск СБУ, міліції, прокуратури, судів, врешті – ОВК). Як показує досвід, наші вибори не можуть «покращити життя вже сьогодні». Тому у народу є один вихід – нова революція. Вона вже не може бути фальшстартом типу 2004 року.

За фактом, влада заганяє суспільство в підпілля, а тінізація економіки – один з різновидів суспільного підпілля в Україні. Проте, як відомо, якщо неможливо увійти й змінити владу легально, то історія свідчить, що рано чи пізно з'явиться шанс опанувати її нелегальним шляхом. В країні вимушено з'являться потужні легальні чи напівлегальні (нелегальні) організації партійного типу, які будуть рвати по швах авторитаризм. Частина бізнесу також примкне до цих груп, бо це єдиний шлях для виживання в монополізованій та корумпованій українській дійсності. При цьому, не варто пов'язувати це нове політичне покоління з віковими рамками. Адже є й молоді люди, які вже повністю асимільовані теперішньою системою влади і діють цілком за її логікою, і навпаки – є такі, які гидують й не сприймають такий формат свого політичного сходження і становлення, і таких людей, на щастя, нині переважна більшість. І це не є конфліктом поколінь в спектрі батьки–діти. Це, швидше, конфлікт людських якостей, життєвих світоглядів. Нові еліти – це нове мислення і нові принципи управління. Формування еліти не за круговою порукою, притаманній мафіозним угрупованням (зокрема, й у політичному сенсі), за принципом кум – брат – сват – водій – коханка – депутат – маріонетка тощо, а за особистими якостями та відданістю ідеалам звеличення та добробуту свого народу і держави. Ці нові люди вже постали з усіх зрізів нашого суспільства: із бізнесу, із ЗМІ, з науки, з громадських організацій, правозахисних організацій тощо.

Важливо також і те, що народ, безумовно, усвідомлює саме таке обличчя нинішньої влади. Навіть більше – він відчуває до неї, щонайменше, відразу, огиду й бажання сатисфакції водночас. І варто зауважити, що влада сама сприяла й продовжує допомагати такому сприйняттю себе власними ж діями, риторикою та зверхнім, зневажливим ставленням до цього ж народу. Президент, уряд, Верховна Рада, волею пропрезидентської більшості з Партії регіонів, її партій-сателітів і продажних народних обранців (т. зв. «тушок»), регулярно нехтують Конституцією та чинним законодавством України, що цілком може визначатися як спроба узурпації влади, а отже й має ознаки державного перевороту. З огляду на це, фактично, існуючі владні органи не є легітимними ні юридично, а тим паче – правомочними в очах людей. Чому ж тоді народ має виконувати нелегітимні рішення, тоді коли влада з легкістю порушує закони, які сама й приймає? В країні склалося становище сваволі владоможців та їхніх сатрапів і обслуговуючо-прислуговуючого апарату (міліції, спецслужб, суддів, прокурорів, податківців, митників тощо). Усі ці явища набули в країні системного і навіть демонстративного характеру, рясно підгодовуваного всеохоплюючою корупцією і залякуванням, й загрожують як національній безпеці загалом, так і безпеці будь-якого громадянина будь-якого соціального чи посадового статусу. Країну кинуто в обійми темних часів, суцільної брехні та блюзнірства, де усе продається і ніщо не має вартості, надто – людська гідність, закон, справедливість, особистість, свободи та право. Держава знеславлюється, народ -ґвалтується.

До певного часу владу рятувало те, що одна з найактивніших частин суспільства сподівалася на зміни, інша – від'їжджала за кордон на заробітки, влада ж в цьому була і є зацікавленою, бо чим менше в країні думаючих та пасіонарних людей, тим простіше керувати масами. Але вона сама ж і продукує те, чого вона боїться – спротив. При цьому сама влада просто не здатна мислити самокритично, позаяк у цій замкненій кастовій системі немає інтелектуального резерву. Українська влада елементарно не усвідомлює, не визнає нової громадсько-політичної дійсності, революції ж можливо буде уникнути лише тоді, коли влада зрозуміє потребу у пошуку компромісу, у поступках й потребу еволюціонування до оновленої системи державно-політичного життя.

На нас очікує важка осінь. Восени будуть вибори і це загострить ситуацію, вибори завжди її загострюють за умов постійної

структурної та соціально-політичної й економічної криз. Це спричинить суперечності всередині влади, бо новий список Верховної Ради буде здатен перекроїти політичний розклад та доступ до ресурсів різних груп. Президент це розуміє, усвідомлює це і його оточення. Новий голова СБУ та Міноборони – це підготовка до кризи по межі народ–влада та всередині влади. Така ротація означає, що переговорний процес не планується. Крім того, не є гарантією й те, що влада вкотре не порушить Конституцію й чинне законодавство і не скасує вибори чи не запровадить військовий стан з певних надуманих причин. Влада вже підійшла до межі, чи перейде вона її – питання, але останні тенденції вказують, що В.Янукович і Партія регіонів готові переступити через український народ.

У цій країні Богом все було створено для благого життя і добробуту людей, проте в цій державі владою було зроблено все, аби люди зубожіли й існували на межі виживання. В країні встановлено тоталітарний режим у своїй початковій стадії. І не лише тому, що було ув'язнено провідників опозиції, які перебували на державно-політичному олімпі, але й тому, що в Україні є політв'язні серед широких верств суспільства (часто маловідомі чи й взагалі невідомі громадськості), є в'язні совісті, і є в'язні елементарної сваволі, беззаконня і вседозволеності системи. В державі існує прихований і неприхований тиск на пресу, громадські організації, бізнес та людську думку, врешті – на право мислити й вільно висловлювати свої міркування. В державі панує суцільна й всеохоплююча корупція, продажне депутатство й чиновництво, трясовина бюрократії, вибіркове правосуддя й застосовується практика помсти щодо інакомислячих. Дотискування народної честі може досягнути апогею під час осінніх виборів до Верховної Ради. Якщо ж влада сфальсифікує ці вибори, або скасує їх, а восени водночас безумовно загостриться ще й економічна криза, то народне обурення й соціальна, політична, управлінська, економічна й гуманітарна кризи зійдуться в одній точці, що може спричини вибух, і цю владу буде зметено і розчавлено якщо не одразу, то протягом найближчого року. Або ж влада розпочне змінюватися, хоча б з інстинкту самозбереження.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Потворна сутність української влади, або в яку «державу» прагнуть загнати один з європейських народів // Час і Події (Чикаго, США). – 2012. – 21 березня. –№ 12.

Опубліковано зі скороченнями:

Гай-Нижник П. Влада продукує спротив. Народ не хоче, щоб ним керували по-старому, тоді як самі еліти живуть по-новому // День. – 2012. – № 90. – 29 травня. - С.5.

"Після 20 років проголошення незалежності України, стало особливо яскраво видно, що Української держави вже не існує. Сьогодні в Україні не існує, власне, держави як такої. Її цілеспрямовано послаблювала так звана "політична верхівка", а остаточно зруйнувала державність, перетворивши її на номінальну фікцію, нинішня влада, уособлена Партією регіонів та В.Януковичем".

ПавлоГай-Нижник

* * *

Ми вийшли із глибин блакитно-жовтих вен,
Із чорних днів минулого, з легендових давен,
Й червоною, багряною кровою пролилúся
На вишиванку долі. Ми в світло уплелúся
Славетними піснями перемог і плачем дів,
Ночами ту́жними і розцвітанням днів,
І стали вічним, нездоланним родом,
Величним в Бозі, обраним народом.
Ми в землю цю вплелися ниточка́ми
Із наших пращурів, батьками й діточками,
Героями звитяг, що без страху́ загину,
Попрали смерть в борні за Батьківщину.

26 серпня 2012 р.

«Фронт Змін» А. Яценюка на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.)

У статті розглядається діяльність політичної партії «Фронт Змін» та її лідера А. Яценюка в умовах старту виборчої кампанії 2012 р. Особлива увага акцентується на труднощах, з якими зіткнулася політична партія. Розглядаються виборчі технології, які застосовувала партія «Фронт змін» упродовж грудня 2011 р. – лютого 2012 р.

Історична довідка: Політична партія «Фронт змін» (попередня назва – «Народна трудова партія»; «Демократичний фронт») – створена 23 вересня 2009 р. шляхом перейменування партії «Демократичний фронт». Зареєстрована Міністерством юстиції України 26 червня 2007 р. (реєстраційний номер 144-п.п.). Головою партії обрано А. Іванчука. У листопаді того ж року Головою партії обрано А.Яценюка, який раніше очолював громадський рух «Фронт змін». Керівні органи: з'їзд, Голова партії, Рада партії, Політрада партії. Місце розташування керівних органів – м.Київ.

На позачерговому з'їзді партії, який відбувся 23 вересня 2009 р., назву партії «Демократичний фронт» було змінено на «Політична партія «Фронт Змін», а в жовтні 2009 р. – на «Фронт Змін».

Мета партії: побудова країни динамічного, сталого розвитку, у якій буде втілено європейські цінності свободи, рівності, справедливості, солідарності та толерантності, принципи демократії і суспільного діалогу, а також забезпечено можливість участі всіх громадян України у виробленні нової державної політики.

Основні програмні цілі «Фронту змін» – проведення нової індустріалізації, прискорений розвиток сільського господарства, здорове та освічене населення, боєздатна сучасна армія, створення східноєвропейського проекту інтеграції.

На початок 2010 р. діяли 707 територіальних і місцевих організацій партії «*Фронт Змін*». На президентських виборах 2010 р. партія підтримала кандидата в Президенти України *А.Яценюка*. У першому турі політик отримав підтримку 6,96% виборців і посів четверте місце. Після президентських виборів 2010 р. *А. Яценюк* розглядався як один з кандидатів на пост Прем'єр-міністра України. Після створення у Верховній Раді України коаліції

«Стабільність і реформи» (у складі ПР, КПУ, «*Блоку Литвина*» і ряду депутатів фракцій БЮТ і *НУ-НС*) *А. Яценюк* заявив про перехід в опозицію і намір сформувати опозиційний уряд, не приєднуючись до опозиційного об'єднання, ядром якого став БЮТ. На виборах до місцевих органів влади 2010 р. партія здобула 49 мандатів (0,043%) сільських, селищних, міських голів.

Після відносного успіху лідера «Фронту Змін» на президентських виборах 2010 р. (6,96%) А. Яценюк заробив досить потужний політичний капітал, який необхідно було вкласти у подальшу велику політику. Надії очолити уряд за новообраного Президента В. Януковича, після інтенсивних, проте нетривалих, перемовин досить швидко розбилися об кастову кругову поруку Партії регіонів. Відтак, аби мати реальні шанси опанувати політичний Олімп на наступних президентських виборах 2015 р., А. Яценюк разом із партією «Фронт Змін» оголосив про свій перехід в опозицію. Проте ніша лідера опозиційного фронту належала Ю. Тимошенко та очолюваною нею партією «Батьківщина», а отже, аби поборотися за президентську першість на наступних виборах глави держави, А. Яценюку необхідно було перехопити лаври (які невдовзі виявляться для Ю. Тимошенко терновим вінком) вождя опозиції й, відповідно, очолити своєю партією антивладний фронт як у виборчій кампанії 2012 р., так і в Верховній Раді України.

Натхнення на 2012 р. А. Яценюкові мали додати й підсумки експертного опитування (було опитано 61 експерта), проведеного фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, згідно з якими він та В. Кличко були визнані найуспішнішими політиками 2011 р. Метою опитування було зясувати думку експертів щодо основних підсумків 2011 року для України і прогнозів на 2012 рік [6].

15 грудня 2011 р. в ефірі «5 каналу» А. Яценюк заявив, що в тому випадку, якщо на той час в Україні буде створено газовий консорціум між Україною та Росією, тобто без участі ЄС та США, то він гарантує, що такий консорціум проіснує лише до виборів у Верховну Раду, до того моменту, коли з'явиться демократична парламентська більшість [1]. Таким однозначним твердженням (із виголошенням «гарантії») політик фактично заявив, що саме він очолить цю більшість у майбутній Верховній Раді й, таким чином, очолить опозицію В. Януковичу замість Ю. Тимошенко. А. Яценюк також недвозначно дав посил Євроспілці та адміністрації США,

що саме він буде провідником демократів у законодавчому органі країни й стане головним лоббістом їхніх інтересів щодо посідання місця акціонерів українського газогону.

Ще одним кроком до прагнення очолити опозиційний рух в Україні стало повідомлення 22 грудня 2011 р. А. Яценюком, що партія «За Україну!» об'єднується з «Фронтом Змін». Він зазначив, що їхнім завданням буде перемогти на парламентських виборах восени 2012 року. Партія «За Україну!», своєю чергою, обіцяє об'єднатися після виборів у спільну фракцію «Фронт Змін» і всі члени «За Україну!» вступлять до партії А.Яценюка. З свого боку лідер партії «За Україну!» заявив, що кандидати підуть по одномандатних округах, а вже потім буде єдина фракція та об'єднавчий з'їзд. Він також додав, що поступається першим місцем у списку А. Яценюку, «бо він має більший рейтинг, він правильно поводить себе з політичної точки зору», додавши, що «За Україну!» не стала партнером БЮТу через деякі протиріччя [3]. На той час рейтинг «Фронту Змін» складав 13%, «За Україну!» – лише 1% [4]. Тоді ж голова фракції «БЮТ-Батьківщина» у Верховній Раді повідомив пресу про консультації з партією «Фронт Змін» й можливе їхне об'єднання в єдину опозиційну коаліцію [4], проте аж до створення КОДу такий альянс так і не склався.

29 грудня 2011 р. А. Яценюк, коментуючи лист Ю. Тимошенко з СІЗО, в якому вона закликала об'єднатися навколо нейтральної партії та морального авторитета рівня Л. Костенко, заявив: «Чи піде моральний авторитет очолювати список політичних партій? Не піде ніколи, тому що він саме тому і є моральним авторитетом» [10]. Така відповідь має цілком обумовлену логіку, адже об'єднану опозиційну силу мав намір очолити він сам. Колишнім же лідерам опозиції, які були ізольовані владою (Ю. Тимошенко та Ю. Луценку), лідер «Фронту Змін» А. Яценюк відвів лише моральне право на помсту, додаючи: «У політиці помста – не краща річ, але в житті вона є. Для політика важливо не керуватися помстою, але вони (влада) зробили все, щоб вони мали право на помсту» [10]. Що ж до самої Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, то в інтерв'ю газеті «День» (надруковане 30 грудня 2011 р.) А. Яценюк зазначив: «Моральний обов'язок опозиції зробити все, щоб Юлія Тимошенко і Юрій Луценко вийшли на волю і брали участь у виборах» [12], хоча наступний 2012 рік показав, що реальних кроків щодо вимог чи ме-

ханізмів звільнення цих політв'язнів ані лідер «Фронту Змін», ані очолювана ним партія не ініціювали й не здійснили.

Що стосується опозиції, об'єднаної опозиції, то А. Яценюк визначив її мету наступним чином: «Тактична мета – не пересваритися. Це вже багато. Стратегічна мета: 1. Піти єдиним списком мажоритарних кандидатів у депутати. 2. Піти двома-трьома партійними списками на вибори. 3. Спільно захистити результат; 4. До моменту виборів проголосити спільні завдання опозиції в парламенті. 5. Отримати 226 голосів у новій Верховній Раді; 6. Сформувати демократичний проукраїнський уряд; 7. Змінити режим і життя в країні» [12]. Показовим є також вислів А. Яценюка про те, що партії, які не увійдуть в коаліцію, основу якої склали ВО «Батьківщина», «Фронт Змін» і з якими тоді вже почала співпрацювати «Свобода», «значить, ідуть від Януковича» [12]. А відтак до представників режиму (представленого Партією регіонів, партією «Сильна Україна» С. Тигіпка, «Народною партією» В. Литвина) апріорі було залічено й усіх незалежних кандидатів [12]. А. Яценюк також висловився за те, аби опозиційні партії йшли на вибори окремими колонами (при цьому до опозиційних партій зарахував лише 3 політичні партії). Він, зокрема, сказав: «Я щиро сподіваюся, що Тимошенко вийде з тюрми й очолить список «Батьківщини» – це перша колона. Друга – це «Фронт Змін». Сподіваюся, що «Свобода» також зможе пройти п'ять відсотків» [12]. Що ж до інших партій, то А. Яценюк зазначив, що вони мусять визначитися – з ким вони; і фактично заявив про узурпацію його партією та її тогочасними партнерами (трьома партіями – «Фронтом Змін», «Батьківщиною» та «Свободою») права називатися опозицією до режиму В. Януковича і виступати у якості опозиції. При цьому, реагуючи на критику, яка звучала «від дрібних народних депутатів» на адресу підтримки «Фронтом Змін» нового виборчого закону й, зокрема, п'ятивідсоткового бар'єру, А. Яценюк багатозначно зачвив: «Що це за партія, яка не може набрати 5%? Це не партія, це клуб» [12].

Втім, невдовзі, лідер «Фронту Змін» змушений був не так різко виступати проти єдиного списку опозиції, що однак, зовсім не означало його відмову спрямувати свою партію окремою колоною. Словесну еквілібристику було продемонстровано 11 січня 2012 р. на засіданні Комітету опору диктатурі, де вкотре обговорювалося питання створення єдиного списку опозиції на парламентські вибори. Причиною ж, як повідомило «Газеті по-українськи» (Gazeta.

ua) джерело з парламенту, стала відповідна заява лідерів опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка про необхідність об'єднання. Депутат-співрозмовник, зокрема, розповів: «На КОДі першими виступили «свободівці». Вони вважають, що треба іти трьома колонами – «Батьківщина», «Фронт змін» та «Свобода». Але вони погодяться на одну, якщо всі домовляться. Потім виступив Арсеній Яценюк і сказав: «Треба думати про перемогу. Сьогодні ми не знаємо, як краще йти на вибори. Треба проводити серйозні соціологічні дослідження. Якщо ми зрозуміємо, що загальний список дасть нам 250 голосів, я перший готовий поступитися амбіціями і виступити за це. Але якщо буде зрозуміло, що трьома колонами ми наберемо більше, треба йти так» [16]. Отже, авторитет Ю. Тимошенко й Ю. Луценка, а також очікування суспільства на реакцію від політиків на їхній заклик про формування єдиного списку, змусили як «Свободу», так і «Фронт Змін», явно нехотячи, завуалювати свої виборчі партійні амбіції обіцянкою опертися на якійсь невідомо коли й невідомо ким проведені соцопитування, які, до речі, так і не відбулися.

За кілька днів, 18 січня, А. Яценюк в ефірі Першого каналу українського радіо заявив, що 22 січня опозиційні сили підпишуть Угоду про спільні дії й підуть на вибори з єдиною платформою. При цьому голова «Фронту Змін» перелічив й першочергові закони, котрі опозиція мала б прийняти після сформування більшості у Верховній Раді України. Це, зокрема, нові закони: про освіту; про охорону здоров'я; про пенсійну реформу; про персональне голосування в парламенті; про новий Податковий кодекс; пакет законопроектів про боротьбу з корупцією. Крім того, підкреслив А. Яценюк, після перемоги демократичних сил на виборах 2012 р. у Верховній Раді буде створена спеціальна слідча комісія щодо розкрадання державних коштів у 2010–2011 рр. під час підготовки до Євро-2012 [17].

Варто зазначити, що озвучені А.Яценюком від імені КОДу першочергові законодавчі ініціативи, що мали би бути прийняті опозиційною режиму В. Януковича коаліцією у новій Верховній Раді, не були офіційно затверджені рішенням того ж таки КОДу й, наприклад, кардинально різнилися із тими першочерговими законодавчими ініціативами, які, наприклад, від імені ВО «Свободи» у той же час вимагав до прийняття союзниками по опозиції О. Тягнибок (це, зокрема, за винятком хіба що нового Податкового кодексу, закони: про імпічмент Президенту, про вибори (на базі

пропорційної системи з відкритими списками), про люстрацію, про відкликання посадовців народом, про заборону комуністичної ідеології, про визнання ОУН–УПА, про історичну справедливість, про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення, про стратегічні підприємства, про захист української мови, новий Податковий кодекс, про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах, про денонсацію Харківських угод [18; 19; 20; 21]). Дещо пізніше, 1 лютого 2012 р., А. Яценюк додав, що якщо опозиція переможе, то вона має контролювати весь уряд й одразу ж поставити на голосування закон про імпічмент, який саме він внесе в парламент. Як наслідок, В. Янукович втратить контроль над урядом та парламентом і тоді відбудеться відновлення балансу влади в Україні. У виборчому ж списку «Фронту Змін» за всі сфери відповідатиме перша десятка [32].

Отже, настало 22 січня 2012 р. – День соборності, і день, коли на Софійській площі в Києві об'єднана опозиція підписала Угоду про об'єднання. Тоді ж лідер «Фронту Змін» заявив, що вважає, що на парламентські вибори мають бути сформовані три партійні списки – від «Фронту Змін», «Свободи» і «Батьківщини», а по мажоритарних округах має бути єдиний список від усіх опозиційних сил. А.Яценюк пояснив: «Наразі ми бачимо те, що за пропорційною системою мають іти принаймні три партії, а за мажоритарною – виключно один єдиний об'єднаний опозиційний список. І це власне предмет нашої угоди» [26]. При цьому він зазначив, що партійних списків може бути і 25, «але в суспільній свідомості виборча кампанія 2012 року буде наступною – об'єднана опозиція і влада» [26]. При цьому, як було видно з телетрансляції події, А. Яценюк усіляко намагався продемонструвати своє де-факто лідерство в КОДі, що в моральному плані заперечувало де-юре номінальну рівноправність усіх підписантів угоди як на персональному, так і на партійному рівнях.

Згодом А. Яценюк в інтерв'ю «Українському тижню» так прокоментував кілька важливих пунктів підписаної угоди: «Перше – це те, що підпис під текстом документу поставили всі члени КОДу, і що до угоди приєднався «УДАР». І це результат того, що є розуміння необхідності спільно діяти.

Основне, чого ми намагались досягнути – це формування єдиного списку мажоритарних кандидатів. Це стало частиною угоди. І ми дійдемо до того, як це має робитись. Друге, предметом

угоди також є підготовка членів комісій і спостерігачів та захист результатів голосування. І третє – це формування більшості у новій Верховній Раді. Це базові принципи угоди.

Є багато речей, прописаних в угоді, які ще не розкриті. Наприклад, формування єдиних принципів і підходів опозиції, підходи щодо підбору кандидатів-мажоритарників, формування пакету законів, які підтримуватиме опозиція у Верховній Раді наступного скликання. Все це наступний раунд переговорів. Але найважливіше, що перемовини перейшли в практичну фазу підписання документів і спільних дій» [32].

Лідер «Фронту Змін» зазначив також і на складнощах, що гальмували на той час переговорний процес всередині КОДу, зокрема: «Перше, що стосується так званих ідеологічних засад, принципів і підходів. Ми сповідуємо різну ідеологію, і саме тому, на жаль, не можемо об'єднатись в єдиний партійний список. Наприклад, «Свобода» каже: найвища цінність – це нація. А ми вважаємо: найвища цінність – це людина. Ведеться також дискусія щодо предметних речей: системи оподаткування, формування бюджету, місцевих органів влади, системи медицини (повністю безкоштовна, повністю страхова, чи на половину і те й інше), система освіти тощо. Якщо певні принципи і підходи будуть наближуватись в процесі виборчої кампанії це може стати запорукою того, що до виборів (що набагато складніше) або після них зможе сформуватись єдина партія. Тому над принципами і підходами працюють» [32]. А. Яценюк також пояснив, що не підтримував систему праймеріз тому, що вона не виправдала себе на практиці, застосованій свого часу «Сильною Україною».

«Фронт Змін», за словами свого голови, пропонував застосувати одночасно три підходи до формування єдиного списку від опозиції. Перший – всі мали висунути по одному кандидату, заміряти базовий рейтинг кожного, ще один замір мав робитися в травні. Підтримку діставав найсильніший. Другий варіант – поділити кількість округів згідно з сьогоднішнім рейтингом партій і зафіксувати пропорції по округах. Третій варіант – сісти і домовитися по кожному округу, виходячи с пропозицій обласних партійних організацій. Таким чином планувалося отримати рейтинги, пропорції та предмет домовленості по кожній області. Іншою проблемою КОДу, на думку А.Яценюка, була «якість людей», коли окрім «Фронту Змін», БЮТу (очевидно, політик мав на увазі «Батьківщину») та

«Свободи», інші партії не можуть назвати хоча б десяти прізвищ кандидатів на виборчий округ. А. Яценюк також зауважив, що «змінити ставлення опозиціонерів один до одного змусило ув'язнення Юлії Тимошенко. У багатьох з'явилось чітке розуміння, що завтра пересаджають всіх інших. Тобто, це інстинкт самозбереження, і про нього треба говорити чесно» [32]. Крім того, лідер «Фронту Змін» наголосив, що в угоді про спільні дії об'єднаної опозиції було чітко прописано, що звільнення Тимошенко і Луценка – це предмет політичної частини угоди, а отже відтоді це завдання стало не тільки моральним обов'язком, а й політичним, бо всі поставили під цим пунктом свої підписи.

Одночасно А. Яценюк не лише почав приміряти на себе роль лідера об'єднаної опозиції, а й активно грати її. Так, 22 січня він перед журналістами та тисячами люду майстерно обставив думку про те, що лідер «УДАРУ» В. Кличко має усі шанси перемогти на виборах міського голови Києва так, що справлялося враження, що саме А.Яценюк висуває його кандидату на цю посаду («від опозиції має йти Кличко»; він «повинен заявитися, а ми повинні його підтримати»; «іншої кандидатури від опозиції, як Кличко, немає і не може бути», – владно і пафосно говорив А. Яценюк [28]). І це при тому, що «УДАР» В.Кличка ще не був навіть членом КОДу. Таким чином йому прямою мовою було вказано на небажаність виходу на велику всеукраїнську політичну арену й обмежити боротьбою за місце київського голови, а в разі перемоги – В. Кличко також змушений буде обмежитися в політичній діяльності, скутий господарськими та соціальними проблемами столиці, а відтак – не зможе зазіхати на провідну роль в опозиції. А ще голова «Фронту Змін» зпрогнозував, що вибори столичного голови пройдуть «десь влітку, за тиждень до Євро-2012» [28], а Першість Європи з футболу 2012 року, як відомо, має розпочатися 8 червня.

Що ж до долі Ю. Тимошенко, то в інтерв'ю агенції «Інтерфакс-Україна», що було опубліковане 29 січня, А. Яценюк заявив, що вважає за найкращий шлях до звільнення лідерки БЮТ – це у перший же тиждень засідання нового складу Верховної Ради внести зміни до законодавства, що регулює діяльність судової гілки влади, наділити відповідними повноваженнями Верховний Суд України [27]. При цьому немає сумнівів, що він знав, що ВО «Батьківщина» неодноразово заявляло про своє прагнення поставити Ю. Тимошенко саме на чолі партійного виборчого списку, аби та могла прийняти

участь у виборах. Крім того з юридичної точки зору проголошені А. Яценюком плани зміни законодавства не так вже й просто було би прийняти навіть в умовах оновленого парламенту (до того ж, вимоги подібної законодавчої ініціативи він не називав у своєму переліку першочергових дій новосформованої демократичної більшості у Верховній Раді після виборів 2012 р.). Очільник «Фронту Змін» також додав, що не варто приймати окремий закон по Тимошенко, бо в її кримінальній справі немає складу злочину й, мовляв, якщо відбудеться чесний суд, то Ю. Тимошенко буде виправдана [27]. Цим було вказано, що доля Ю. Тимошенко фактично залежатиме від перемоги опозиції на виборах (тобто й від А. Яценюка як нового лідера парламентської опозиції, в якій «Юля» не могла б вже опинитися, навіть за умов звільнення після виборів), або ж – від В. Януковича. Таким чином А. Яценюк побічно засвідчив, що до завершення виборів, він не шукатиме практичних та юридичних шляхів щодо звільнення лідерки «Батьківщини» (хіба що, окрім словесних заяв для виборців перед пресою). Вона затьмарила б його, й знівелювала би плани представляти себе у якості нового лідера протестного руху, а тому й участь Ю. Тимошенко у виборчому процесі була елементарно політично невигідна А. Яценюку і навіть певною мірою небезпечна.

В цьому контексті бонуси А. Яценюку надавала й пасивна (політично беззуба) позиція ще донедавна другої людини у ВО «Батьківщина» О. Турчинова, який після ув'язнення Ю. Тимошенко розпочав фактично перерозподіл посад у партії колишнього прем'єр-міністра, в тіні якої перебував довгі роки політичної кар'єри, і негласно самоусунувся від претензій на лідерство в КОДі на користь лідера «Фронту Змін».

Про практичне намагання представити себе очільником КОДу свідчить й те, що з кінця січня 2012 р. саме А. Яценюк виступав від імені всієї опозиції, оприлюднював її рішення та наміри на майбутнє, які часто-густо були суто його особистими міркуваннями. Так, наприклад, саме А.Яценюк 31 січня 2012 р. заявив, що опозиційні партії, що входять до складу КОДу, не будуть брати участь у Конституційній асамблеї, ініційованій В. Януковичем, яка є лише «ширмою» аби гарантувати тому другий президентський термін через вибори у Верховній Раді [29]. При цьому робилася ставка й на психологічне сприйняття його таким не лише у вітчизняному суспільстві та політикумі, а й поза межами України,

провідним членам КОДу пропонувалося морально змиритися з цим фактом під соусом (і, навіть, звинуваченням) у розколі єдиної опозиції (як це було із прихованим примушенням В. Кличка без істотних попередніх переговорів прилюдно підписати КОДівську угоду прямо на Софіївському майдані 22 січня). Іноді шляхи такого самопіару не відповідали етичним нормам, як то було навколо відомого світового економічного форуму в Давосі, коли на офіційному сайті А.Яценюка 26 січня з'явилася інформація, що саме він буде там представляти об'єднану опозицію. Проте, як відмітив інформаційно-аналітичний ресурс «Цензор.НЕТ» із посиланням на блог журналіста «Української правди» С. Лещенка, А. Яценюк навіть не брав участі у Всесвітньому економічному форумі, а повідомлення його прес-служби було брехнею. Так, як вказувало інтернет-видання «Багнет» у офіційному спискові громадян України, що приймали участь у роботі форуму, лідер «Фронту Змін» навіть не був зазначений. Не було його прізвища й в офіційному спискові учасників форуму в Давосі (WEF), що був виданий окремою книгою Всесвітнім економічним форумом. Як виявилося, А. Яценюк лише виступив на українському ланчі В. Пінчука, що був винятково приватним заходом цього бізнесмена й не мав жодного стосунку до Форуму, а також здійснив кілька приватних зустрічей (в рамках WEF) [30]. 31 січня 2012 р., викритий журналістами, А. Яценюк на своїй сторінці у Facebook змушений був визнати, що не брав участі у Форумі в Давосі, вказавши, що його прес-служба подала помилкове і некоректне повідомлення.

Зауважу, що такі неприховані амбіції та поведінка А. Яценюка свого часу вже звели нанівець спроби реального об'єднання опозиційних сил. Так сталося, приміром, у січні 2011 р. коли провідники чотирьох опозиційних партій (А. Яценюк («Фронт Змін»), А. Гриценко («Громадянська позиція»), М. Катеринчук («Європейська партія») та А. Матвієнко (УРП «Собор») заявили про своє прагнення об'єднатися в одну міцну політичну силу, яке так і не було втілено у життя. Нагадаю, що коли в серпні 2012 р. створювався Комітет опору диктатурі, то невдовзі вищезгадуваний А. Гриценко вийшов з КОДу на знак протесту, а впливи кількох з партій-співзасновників КОДу (як от НРУ, «Реформи і порядок» та ін.) було знівельовано.

Ще на початку року, 4 січня 2012 р., А. Яценюк висловив переконання, що на парламентських виборах 2012 р. опозиція зможе

здобути більшість і у Верховній Раді ця більшість буде мати перевагу у два–три голоси (можливо, 227 на 223). 1 лютого 2012 р. А. Яценюк заявив, що опозиція виставить кандидатів на всіх 225 округах. Основний ресурс опозиція планувала концентрувати на 175 округах [32].

Що стосується позицій «Фронту Змін» у регіональному вимірі, то в зимовий період 2011–2012 рр. активність партії та її лідера не були якимось чином помітними. Таким чином можна зробити висновок, що партія «Фронт Змін» не вважала за доцільне як з тактичного, так і з стратегічного боку політичної боротьби посилювати свою діяльність у провінції взимку 2012 р., активізація якої вочевидь була запланована на пізніший період, а натомість головну свою увагу звертала на об'єднання / очолення опозиційнийного руху в рамках КОДу.

Ще більш вражаючою щодо політичного обличчя А. Яценюка виявилося журналістське розслідування І. Ведернікової («Дзеркало тижня») [24], базоване на співставленні дій і промов лідера «Фронту Змін» часів 2008–2010 рр. у якості голови Верховної Ради й кандидата в Президенти України (і, зокрема, конкурента лідера опозиції Ю. Тимошенко) та часів 2010–2011 рр. у якості опозиціонера перед виборами до Верховної Ради України 2012 р. (і, зокрема, претендента на роль нового лідера опозиції, коли її визнані провідники Ю. Тимошенко та Ю. Луценко були ізольовані режимом В. Януковича від політичного життя й утримувалися у СІЗО).

Порівняльна таблиця окремих висловлювань та пропозицій лідера «Фронта Змін» А. Яценюка з подібних проблем

Дата	**Дії А.Яценюка**	**Дії А.Яценюка**	**Дата**
01.2008	Без згоди і доручення Верховної Ради підписав відомий «лист трьох» (Ющенко, Тимошенко, Яценюк) про приєднання до ПДЧ і подальший вступ до НАТО.	Подає до Верховної Ради законопроект про всенародний референдум щодо НАТО.	04.2008

2008	Як голова Верховної Ради з трибуни викрив «змову ПР і БЮТ, які вирішили законами про ТСК, перепідпорядкування СБУ та Кабмін обмежити повноваження Ющенка». Не голосує ані «за», ані «проти». Не бере участі в голосуваннях щодо Грузії, а підтримує лише постанову фракції ігнорувати голосування (втім депутати фракції висловили свою позицію по кожній з 12 винесених постанов) [24].		
2008	Назвав повернення до мажоритарної системи виборів «трьома кроками назад» [25].	Проголосував за новий закон про вибори, назвавши його «перемогою опозиції» [25].	17.11.2011
23.07.2009	«Газовий контракт, підписаний НАК «Нафтогаз України» за директивою прем'єр-міністра Ю.Тимошенко, веде країну до банкрутства. Це злочин, і винні в ньому мають бути покарані. За роки незалежності в нас у країні у сфері газу нагромадилося злочинів на багатотомну справу. Окремі томи цієї справи мають бути присвячені й газовим посередникам. «Ітера», ЄЕСУ, РУЕ, «Республіка», «Газпромзбут» [40].	У численних виступах не вважає контракт кабальним, протестує проти проведення СБУ розслідування що корпорації ЄЕСУ, засудження 13 жовтня 2011 р. до 7 років ув'язнення Ю. Тимошенко визначає як вибіркове правосуддя.	2011
15.12.2009	Проект Закону №9746 «Про Національне антикорупційне бюро (НАК)» - НАК необхідно напряму підпорядкувати президенту України;	Проект Закону №9746 «Про Національне антикорупційне бюро» - НАК необхідно безпосередньо підпорядкувати Верховній Раді;	24.01.2011

	- надання НАКові правового статусу військового формування; - повноваження НАК: складання адміністративних протоколів, здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства щодо діянь, пов'язаних із корупцією та посадовими злочинами; - кадровий склад: 1500 осіб (1200 з яких – військовослужбовці). Висновки науково-експертного управління Верховної Ради: проект неконституційний щодо розширення повноважень президента; НАК не може бути військовим формуванням, та ще й таким, який проводить розвідувальну діяльність; законопроект може сприяти посиленню корупції [24].		
28.12.2009	Проект закону №5494 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України». Пропонованими змінами до ККУ (зокрема, до статей 191, 209, 255, 257, 364, 368, 375) передбачалося запровадити санкції, які передбачають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, в т.ч. й по статті 364 – зловживання владою або службовим становищем, а статю 365 – перевищення влади або службових повноважень – передбачалося зжорсточити [24].	Проект закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження європейських стандартів у кримінальній юстиції)»: «Слід зазначити, що в більшості країн англосаксонської (у Великобританії, США) та континентальної (в Італії, Німеччині, Франції) систем права не передбачено окремого складу злочину «перевищення влади або службових повноважень». При цьому склад злочину «перевищення влади або	16.09.2011 2011–2012

	.	службових повноважень», що передбачений чинною редакцією статті 365 КК, в основних своїх визначеннях і поняттях повторює положення статті 98 Кримінального кодексу Української РСР 1927 року, а також статті 166 Кримінального кодексу Української РСР 1960 року. Така практика є пережитком радянського репресивного правозастосовного механізму» (А. Яценюк) [24]. Вважає, що засудження 13 жовтня 2011 р. Ю.Тимошенко, зокрема за ст.ст. 364–365 ККУ, до 7 років ув'язнення є надто великим і політичним переслідуванням; висловлювався за пом'якшення цих стетей ККУ.	
2010	Програмні засади «Фронту Змін» перед місцевими виборами 2010 р. наголошують на потребі відкритих списків на виборах до Верховної Ради. Особисто реєструє у Верховній Раді закон із закріпленням і на місцевому рівні пропорційної виборчої системи з відкритими списками [25]	Закон про вибори народних депутатів №4061-VI: змішана виборча система, закриті списки, прохідний бар'єр у 5%. Опозиційні партії у Верховній Раді (в т.ч. й від «Фронту Змін») закон підтримали. На критику Ю.Тимошенко в листі з ув'язнення щодо голосування за цей законів опозиційних депутатів А.Яценюк ніяк не відреагував.	17.11.2011

2.03 2011, 12.2011	Закон №9014 (поданий В.Яворівським) про продовження мораторію на продаж землі – А.Яценюк не голосує.	На зустрічі з виборцями в Дніпропетровську перед камерами вимагає продовжити мораторій на продаж землі, обіцяє «завтра ж особисто подати відповідний закон» [24].	15.10.2011

Як видно з вищевказаної таблиці А. Яценюк не є досить принциповим у своїх переконаннях політиком, або ж, як зовсім нещодавно висловив свої спостереження Б. Березовський, він «гутаперчева», «дуже гнучка» людина й «ніякий» політик [41].

В політичній системі координат питання «Яценюк – діюча влада» й досі немає вичерпної відповіді. К. Бондаренко, досліджуючи специфіку становлення А. Яценюка, зазначає: «Початкам своєї кар'єри Яценюк може завдячувати губернатору області Івану Гнатишину. Син доцента Чернівецького університету, 18-річний Арсеній Яценюк... подружився з сином губернатора (представника Президента) Валентином Гнатишиним. Разом вони створили фірму «ЮрЕк Лтд.», що надавала юридичні консультації. Те, що чернівецькі Гнатишини були родичами 24-го генерал-губернатора Канади Рамона Гнатишина (одного з найбільших лобістів незалежної України у світі), відкривало широкі перспективи і давало серйозний «дах» для розвитку фірми: прямі виходи на вертикаль влади аж до оточення президента Кравчука включно» [39]. Невдовзі, як стверджує К. Бондаренко, у фірми з'явилися поважні клієнти (серед яких, для прикладу, був і нинішній губернатор Чернівецької області М. Папієв, на той час – голова ВО «Альянс»). У середині 90-х А. Яценюк починає працювати з середовищем заступника міністра внутрішніх справ України та начальника податкової міліції генерала В. Короля – майбутнього народного депутата (1998 р.) і кандидата на пост глави СБУ (в часи В. Ющенка). Паралельно, як знову ж таки зазначає К. Бондаренко, А. Яценюк працював з людьми з групи покійного нині І. Плужнікова, вихідця з Буковини і одного з лідерів СДПУ(о) [39].

У 1998 р., коли В. Король став народним депутатом України, А. Яценюк стає його помічником-консультантом і переїздить до Києва. Він перекваліфіковується з юристів у економісти (консультант кредитного відділу банку «Аваль»), далі стає радником

голови правління банку. Банк «Аваль», що належав близькому другу І. Плужнікова і О. Зінченка Ф. Шпигу (у 80-х рр. – керуючий справами ЛКСМУ, у той час як О. Зінченко робив стрімку кар'єру від секретаря комітету комсомолу Чернівецького університету до другого секретаря ЦК ВЛКСМ, а брат І. Плужнікова – від секретаря парткому Чернівецького університету до секретаря ЦК КПУ). «Все пов'язано дуже і дуже тісними нитками» – підсумовує К. Бондаренко [39].

Втім, чи не усі дослідники сходяться в одному – шлях у владу А. Яценюк пройшов аж надто швидко й безтурботно і саме під час корумпованого та авторитарного режиму обуржуазненого «червоного» директора Л. Кучми та вихідця з «гнізда» кучминого «помаранчевого» Президента В. Ющенка. Стисло це сходження виглядає наступним чином: радник голови правління Акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль» (грудень 1998 – серпень 2001 рр., м.Київ); заступник голови правління Акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль» (серпень – вересень 2001 рр., м.Київ); міністр економіки АР Крим (вересень 2001 – листопад 2003 рр., м.Сімферополь; у 27 років; зауважу, що А. Яценюк не мав досвіду роботи на керівних посадах, а диплом економіста за спеціальністю «облік та аудит» (друга вища освіта) він отримав лише за три місяці до свого призначення на міністерську посаду [39]); перший заступник голови Нацбанку України (січень 2003 – лютий 2005 рр.; у 29 років; там, як з'ясував К. Бондаренко «його розглядали виключно як креатуру СДПУ(о) і ставлення до нього було відповідним», а сам А. Яценюк на посту в.о. голови Нацбанку відверто лобіював інтереси П. Порошенка та його банку «Мрія», документальні підтвердження чому свого часу пред'являв Н. Шуфрич [39]); міністр економіки України (27 вересня 2005 – 4 серпня 2006 р.; у 31 рік). У грудні 2005 р., до речі, розглядалося питання про включення А.Яценюка до списку Народного Блоку Литвина на виборах до Верховної Ради [39]. Після того, як у серпні 2006 року було сформовано уряд на чолі з В. Януковичем, А. Яценюк склав свої повноваження міністра економіки і перейшов на роботу до Секретаріату Президента – першим заступником голови (спочатку О. Рибачука, потім – В. Балоги). «Це означало, – зазначає К. Бондаренко, – що Секретаріат перетворюється на орган боротьби і протистояння з урядом. Яценюк мав бути одним

із кураторів цієї боротьби. Окрім всього іншого, це призначення означало те, що він потрапив у фавор до Віктора Ющенка» [39]. Протягом 2007 р. (у 33 роки) А. Яценюк займає посаду міністра іноземних справ, а потім – голови Верховної Ради України (12 місяців 2008 р.).

Тим часом, з метою партійного будівництва безпосередньо під А. Яценюка, було придбано нікому невідому і безбарвну політичну силу, зареєстровану 3 березня 2007 р., яку у грудні 2008 р. перейменували на «Фронт Змін», а її основними партійними функціонерами стали друзі А. Яценюка – заступник секретаря РНБО України А. Пишиний та відомий бізнесмен А. Іванчук.

Невдовзі, Яценюк – кандидат в Президенти України (2009–2010 рр.), розпочав нищівну критику системи влади в Україні, а Яценюк-опозиціонер, після відмови новообраного Президента В. Януковича запросити його на посаду прем'єр-міністра, обрав ще більш войовничий образ борця із існуючим режимом. Природно, що ця критика ще більш загострилася напередодні й протягом 2012-го виборчого року.

28 грудня 2011 р. А. Яценюк висунув вимогу до Президента В. Януковича накласти вето на Закон «Про державний бюджет на 2012 рік», позаяк той бюджет був антисоціальним, не вирішував жодної економічної проблеми й був спрямований виключно на подальше збагачення купки наближених до влади осіб. Крім того, за словами А. Яценюка, уряд отримав можливість маніпулювати державними фінансами і здійснювати виплати одним категоріям пільговиків за рахунок інших. Крім того, той бюджет не забезпечував усіх соціальних виплат, що передбачені законодавством, а натомість передбачав скорочення фонду оплати праці на 15,6 млрд. грн. При цьому витрати на владу, порівняно з 2011 р., збільшувалися на 6 млрд. грн. поряд із зменшенням на 2,3 млрд. грн. фінансування охорони здоров'я.

За словами А. Яценюка, такий бюджет давав можливість грабувати державні кошти. «В держбюджеті задекларовано дефіцит у 25,1 млрд. грн. Однак ще 31,7 млрд. грн. складе прихований дефіцит бюджету. За цим бюджетом країна продовжує жити у борг і набирати нових кредитів – об'єм державних запозичень прогнозується на рівні 98,5 млрд. грн., а в цілому державний борг зросте до 415,3 млрд. грн.», – відмічав політик. А. Яценюк вимагав

також скорочення витрат на Президента, Верховну Раду та силові структури до рівня 2009 року [5].

Дещо згодом, 30 грудня 2011 р. А.Яценюк дав коротку характеристику владі: «Влада Януковича та оточення перестала бути владою, а стала класичним режимом – диктатурою з елементами пострадянського капіталізму» [12]. Лідер «Фронту Змін» поклав відповідальність за несприятливу ціну на російський газ на В. Януковича, «який у квітні 2010 року разом з президентом Росії Медведєвим заявив про те, що вони отримали нову справедливу ціну в обмін на 25 років додаткового перебування російської армії на українській території» [12].

10 січня 2012 р. лідер «Фронту Змін» А. Яценюк зареєстрував законопроект (№ 9670) щодо впорядкування діяльності Конституційного суду України з метою гарантування верховенства Конституції України та захисту прав і свобод громадян. Ним, зокрема, передбачалося обмеження привілеїв суддям Конституційного суду. Лідер «Фронту Змін», зокрема, хтів надати парламенту право звільнювати суддів КС. Відповідно до чинного законодавства, народні депутати України, мають право вносити пропозиції щодо кандидатур на посади суддів КС, але не мають можливості порушувати питання про звільнення суддів. А.Яценюк же запропонував законодавчо закріпити, що питання про звільнення з посад суддів КС може ініціювати голова Верховної Ради України або не менш як 45 народних депутатів. Згідно з законопроектом №9670, видатки на КС у 2012 році пропонувалося скоротити втричі (майже на 45 млн грн), а зекономлені кошти направити на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [13; 14]. «Передбачені чинним Законом України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» видатки на фінансування Конституційного суду є невиправдано завищеними та не відображають реальних потреб цього органу», – йшлося у пояснювальній записці до законопроекту [13].

Із загостренням газової кризи в грудні–січні 2012 р. А.Яценюк торкнувся й цієї проблеми. Варто пригадати, що Україна вже майже півтора роки добивалася зниження ціни на російський газ, називаючи діючі контракти кабальними, а наприкінці грудня 2011 р. голова «Газпрому» повідомив, що Україна оцінила свою ГТС у 20 мільярдів доларів і запитала знижку на газ у 9 мільярдів

доларів щорічно у разі створення газотранспортного консорціуму. Росія в обмін на перегляд ціни домагалася доступу до управління української ГТС. В свою чергу Парламент України 10 січня 2012 р. ухвалив рішення відкласти розгляд законопроекту про реформування нафтогазового комплексу, що передбачав передачу газотранспортної системи країни в оренду, до завершення газових переговорів із РФ. Врешті і Київ, і Москва не виключали, що в результаті переговорів міг бути створений консорціум з управління української ГТС, проте формат такого консорціуму на той час ще не був визначений. Реагуючи на подібні тенденції, А.Яценюк зазначав: «Нашим російським партнерам і українській владі я вже чітко заявив – ми прийдемо до влади, і всьому, що ви зробили, буде дана оцінка. Українська влада відповідатиме і політично, і кримінально. Що стосується наших російських партнерів, ми готові лише до взаємних рівноцінних і рівнозначних партнерських відносин. Якщо йтиметься про те, що у нас відбирають національний капітал і актив, новий парламент все поверне на місце. Де взяли, туди і покладіть – на те саме місце» [15]. При цьому слід нагадати, що чинне законодавство України забороняло реорганізацію і приватизацію державних підприємств трубопровідного транспорту.

31 січня 2012 р. прес-служба «Фронту Змін» поширила заяву А. Яценюка, що опозиційні партії-члени КОДу, не братимуть участь у Конституційній асамблеї, яка є лише «ширмою» аби гарантувати другий президентський термін В. Януковичу через вибори у Верховній Раді. Водночас А. Яценюк не заперечував саму потребу у започаткуванні Конституційної асамблеї, хоча й така державна інституція і не передбачена жодними законодавчо-правовими нормами України, а висловив упевнення, що така асамблея «може бути створена тільки Верховною Радою України – тим органом, який приймає Конституцію, а не Президентом» [29; 36].

7 лютого 2012 р. А.Яценюк із парламентської трибуни від імені опозиції виголосив вимогу негайно припинити політичні переслідування в країні – як лідерів опозиції, так і представників опозиційних сил на місцях. «Опозиція вимагає розгляду і прийняття всіх законопроектів, які стосуються зупинки політичних переслідувань у країні. Ми вимагаємо звільнити Юлію Тимошенко і Юрія Луценка. Ми вимагаємо дати їм можливість брати участь у виборчій кампанії», – наголосив лідер «Фронту Змін» [37].

А. Яценюк повідомив також, що в Одесі розпочалися арешти, пов'язані зі справою одеського заводу «Стальканат-Сілур», який, зауважу, був спонсором «Фронту Змін». Лідер «Фронту Змін» наголосив також, що об'єднана опозиція прийняла рішення внести до порядку денного парламентської сесії питання про розгляд закону України про порядок імпічменту Президента України. «Якщо президент Янукович не боїться парламенту і не боїться власного народу, то він повинен сам визначити цей законопроект як невідкладний і внести його до парламенту», – додав він [37]. Критикуючи і вкотре називаючи владу «злодійською» А. Яценюк також заявив: «Погляньте, до чого ви довели країну. За останні два роки державний борг країни зріс до $60 млрд. Ви додатково за два роки набрали $15 млрд. Значна частина цих коштів пішли на ваші рахунки, але за це треба буде відповідати. І цей час настане» [37].

Попри досить войовничий тон А. Яценюка та критику діючого режиму, його самого і партію часто звинувачували у співпраці з владою. Так, 17 липня 2011 р. заступник голови партії «Сильна Україна» О. Кужель на прес-конференції в Інформаційній агенції «МОСТ-ДНЕПР» заявила, що член Партії регіонів і близький до Президента В. Януковича олігарх Р. Ахметов «купив проект Арсенія Яценюка «Фронт Змін», про що, як зазначила політик, мільярдер сам про це їй розповів [1].

3 грудня 2011 р. в політоглядачів та журналістів виникли питання, чому досить потужний антивладний мітинг «Фронту Змін» на Михайлівській площі в Києві, на відміну від протестних акцій інших опозиційних партій, влада не заборонила й не розігнала спецзагонами «Беркута». На закиди, мовляв у «Фронта Змін» є домовленості із владою, А. Яценюк зазначив, що «Беркут» там був, проте перебував в автобусах на вулицях, а мітинг не розігнали тому, що протест відбувався напередодні саміту Україна–ЄС. На зауваження ж журналіста, що попри саміт, відбулося судове засідання над Ю.Тимошенко безпосередньо в камері СІЗО і вона була вдруге заарештована, А. Яценюк запропонував дізнатися чому акцію не заборонили у самої влади, але зметикував: «Мітинг проходив навпроти «Інтерконтиненталя» та «Хаята», де зібралося повністю усе УЄФА. Гадаю, вони не заборонили мітинг, аби ви задали мені це питання» [9]. Й додав: «Чому так сталося? Тому що

так стали зірки, тому що так ми спрацювали» [9]. Отже, фактично чіткого пояснення такому факту, А. Яценюк так і не дав.

В свою чергу про близькість/зацікавленість до режиму В. Януковича лідера «Фронту Змін» заявив 23 січня 2012 р. й близький до влади голова Київського інституту конфліктології і політичних досліджень М.Погребинський, який в інтерв'ю «ЛІГАБізнесІнформ» заявив, що у опозиції немає шансів отримати більшість у наступному парламенті, навіть за наявності мінімальної переваги у чисельності обраних до Верховної Ради народних депутатів. Причиною тому стане те, що в стінах Верховної Ради «неминуче виникне традиційна для українського парламентаризму тема – зрада» [22]. Найбільш же підходящою кандидатурою на роль такого «зрадника», на думку політолога, є саме А. Яценюк. «Якщо йому запропонують посаду прем'єра, то він перейде на бік президента. Звичайно, це буде супроводжуватися тисячею розумних промов на тему «краще я, ніж хтось інший». Правда, після цього він перестане говорити про те, який поганий Янукович», – пояснив М. Погребинський [22]. В цьому контексті на пам'ять приходить доконаний факт початку 2010 р., коли посісти посаду голови уряду, одразу ж після перемоги на президентських виборах В.Януковича, наполегливо намагався ще нещодавно войовничий його опонент і безкомпромісний критик – кандидат в Президенти України А. Яценюк. Коли ж вищезгаданому М. Погребинському зауважили на те, що А. Яценюк не раз декларував намір стати президентом, а значить, не захоче собі долі О. Мороза, який погодився на коаліцію з регіоналами в обмін на посаду спікера в минулому скликанні Верховної Ради, експерт зазначив: «Не можна робити таких висновків з одного випадку з Морозом. Є, звичайно, і такий шанс, що він провалить своє прем'єрство, як, наприклад, провалився Тігіпко. Це не виключено, але й не обов'язково – є безліч чинників» [22].

В унісон М.Погребинському про майбутню зраду опозиційного блоку А. Яценюком вкотре повторила й близька в недалекому минулому до С. Тигіпка по партії «Сильна Україна» О. Кужель. Перебуваючи в Дніпропетровську у липні 2011 р., вона на прес-конференції в інформаційній агенції «МОСТ-ДНЕПР» зокрема заявила, що мільярдер і член Партії регіонів «Ринат Ахметов купив проект Арсенія Яценюка «Фронт змін» [42]. За інформацією

ж, яку інтернет-ресурс «Полеміка» отримав від інформованого джерела і оприлюднив 28 січня 2012 р., О. Кужель налаштовувала О. Турчинова (ВО «Батьківщина») проти співробітництва з А. Яценюком, запевняючи, що він після виборів обов'язково зрадить опозицію й, зокрема, піде на співробітництво з В. Януковичем, котрий запропонує йому високу посаду у виконавчій владі. За інформацією «Полеміки», хоча О. Турчинов й погодився з думкою О. Кужель, проте заборонив їй відкрито викрити такі можливі наміри А. Яценюка, посилаючись на відомий лист з-за грат Ю. Тимошенко, в якому вона закликала опозицію до об'єднання, а відтак, міркував О. Турчинов, слід офіційно показувати виборцям саме таку лінію поведінки [23].

Про те, що А. Яценюку після виборів В. Янукович запропонує крісло голови уряду – в обмін на коаліцію у Верховній Раді, неодноразово передбачав й керівник Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. В. Небоженко, директор соціологічної служби «Український барометр», щодо провладної заангажованості голови «Фронту Змін» також висловив свої міркування: «В наявний момент Яценюк має виключне право на «єресь», може критикувати владу, коли усім іншим – неможна. Ну, тому що де ви бачили опозиціонера, якому ця влада пробачила б акцію «Україна без Януковича»? Тепер зрозуміло, що це був договірний матч» [35].

Дайджест інтернет-видань «Народный Кореспондент» пригадав, що якось про те, що А.Яценюк бував в Адміністрації Президента В. Януковича, обмовилася його радник з гуманітарних питань Г. Герман, але вчасно отямилася й вибачилася, а М. Чечетов, відомий парламентський «диригент» з Партії регіонів, відверто розповідав про А. Яценюка, який він цікавий, симпатичний й освічений політик – «молода поросль» [35].

Своєю чергою політолог К. Бондаренко, змальовуючи специфіку політичного і кар'єрного сходження А. Яценюка, зазначає, що він належить до специфічного покоління. А специфіка ця полягає в наступному: «По-перше, ці люди не брали активної участі в революційних процесах 1989–1991-го років. Вони прийшли в доросле життя після розпаду СРСР і не мають глибоких рудиментів комуністичної ідеологічно-пропагандистської системи. Більшість із них навіть не встигли вступити до Комсомолу. Тому

це – представники «покоління піонерів», яке не те що на екс-комуністів – на колишніх комсомольців дивиться як на мамонтів чи динозаврів. По-друге, це покоління, позбавлене ідеалістичного підходу до життя, орієнтирів та розуміння віддаленої перспективи. Серед політиків цього вікового проміжку дуже багато тих, хто формувався в умовах економічної кризи початку 90-х і вийшов нагору завдяки фактору «природного відбору»: у когось були впливові батьки, у когось – зв'язки, у когось – голова на плечах. По-третє, це було перше покоління, в якому служба в армії (як і взагалі служба) не вважалися священним обов'язком – навпаки, це було покоління, яке всім своїм видом протиставлялося будь-яким зобов'язанням перед державою, суспільством тощо. Патріотизм перестав бути елементом modus vivendi. Бути патріотом для цього покоління було не комільфо. Розрахунок, «мета виправдовує засоби», всеїдність, сліпа орієнтація на західний спосіб життя без розуміння основ цього самого способу, гроші та влада як замінник ідеології – ось ті основні моменти, які в 90-х багатьох лякали, а сьогодні окреслюються словом «прагматизм» [39].

Відтак, аналітик робить висновок, що А. Яценюк – конформіст. Астенічна домінанта у психофізіологічній суті Яценюка диктує саме таку поведінку. Його задовольнить проміжний результат – пост прем'єр-міністра чи першого віце-прем'єра, обіцянка спікерства у Верховній Раді тощо. Він навряд чи буде ризикувати і ставити на кін все – життя, кар'єру, статки. Він обережно вичекає і домовиться [39]. А. Яценюк, на небезпідставну думку багатьох політаналітиків, зрозумілий і вигідний лідер опозиції, до того ж доволі зручний та найменш революціонізований для виборів 2015 року.

Перед настанням нового 2012 р., який для нього та його партії мав стати роком передвиборчих перегонів та виборів до Верховної Ради України, А. Яценюк в ефірі телеканалу ТВі оприлюднив фінансові ресурси «Фронту Змін». Він повідомив, що партію фінансували близько 28 бізнесменів з 14 областей України та багато представників середнього і малого бізнесу, які були її членами, й зокрема в Одесі «дуже великий завод «Стальканат», де члени нашої партії допомагають і безпосередньо її фінансують» [7; 8]. На його думку, диверсифікація джерел фінансування дозволить «Фронту Змін» відбутися як партії. «Це єдиний правильний шлях, щоб партія відбулася як політична партія, а не як закрита бізнес-

установа. Кожен долар, що ти візьмеш у олігархів, потім потрібно віддавати у стократному розмірі», – підкреслив політик [7].

Що ж до опікування передвиборчими технологіями, то «Фронт Змін» розірвав стосунки з російськими політтехнологами І. Валітовим, В. Грановським, Д. Куліковим та Т. Сєргєйцевим, які 2009 р. створили А. Яценюку мілітарі-образ на президентських виборах, що не був сприйнятий українцями. У 2011–2012 рр. «Фронт Змін» співробітничав у рамках проекту «Консорціум із зміцнення виборчого і політичного процесу» з NDI, IRI, IFES, а також з іншими міжнародними інститутами, зокрема, Фондом Фрідріха Науманна за Свободу та фондом Конрада Аденауера. Зазначу також, що співробітники NDI організовували кілька семінарів для депутатів місцевих рад від «Фронта Змін» з метою підвищення їх навичок роботи в органах місцевого самоврядування. До виборів 2012 р. і створення нового іміджу своєї партії лідер «Фронту Змін» запросив нового політтехнолога – сербського американця Марко Івковича, який є співробітником вже згаданого NDI [33; 34]. М. Івкович – громадянин Сербії, який є співробітником Національного демократичного інституту США (NDI), що спонсується Демократичною партією США. Свого часу він став відомим як організатор сербської організації «Отпор», що була серцевиною «бульдозерної революції» 2000 р. Згодом М. Івкович працював з грузинською «Кмарою» та українською «Порою», а кілька років тому, коли намагався створити щось подібне в Росії, був висланий з країни й отримав статус нев'їздного. У 2010 р. він доклав руку до процесів у Киргизії, коли там було повалено Президента Бакієва [33; 34]. Отже, вочевидь, новітні виборчі політтехнології будуть задіяні, а відповідні кошти – залучені.

При цьому сьогодні (на початок весни 2012 р.) політична кон'юнктура в лавах опозиції й відсутність авторитетних провідників антивладної коаліції, які б були здатні замінити ув'язнених визнаних харизматичних лідерів опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, цілком сприяють тому, аби голова «Фронту Змін» посів це вакантне місце. Такому сходженню потужно допомагатиме й позалаштункове оточення А. Яценюка, а також досвідчені фахівці з політичних передвиборчих технологій, що активно використовуються керівництвом партії. До того ж,

схоже, що у цій ролі А. Яценюк задовольняє і діючу владу... як до виборів, так і після них.

1. Яценюк пытается обогнать Тимошенко // Столичные новости. – 2011. – 16 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://cn.com.ua/ru/article/9220;

2. Захарова Т. Ахметов купил проект Яценюка, – Александра Кужель // МОСТ-ДНЕПР.info. – 2011. – 17 липня [Електронний ресурс] Код доступу: http://most-dnepr.info/news/society/41532.htm;

3. Кириленко: приєднання до «Фронту Змін» поглинанням партії назвати не можна // Газета по-українськи. – 2011. – 22 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_kirilenko-priednannya-do-frontu-zmin-poglinannyam-partiji-nazvati-nemozhna/415509;

4. News.zn.ua [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.zn.ua/POLITICS/byut_planiruet_prisoedinitsya_k_partii_yatsenyuka-94329.html;

5. Яценюк требует от Януковича ветировать госбюджет-2012 // Обозреватель. – 2011. – 28 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/yatsenyuk-potreboval-ot-yanukovicha-vetirovat-gosbyudzhet-2012.htm;

6. Политиками года признаны Яценюк и Кличко // www.from-ua.com. – 2011. – 28 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.from-ua.com/news/08dcff4ad5d6a.html;

7. «Фронт змін» фінансують близько тридцяти підприємців // 24 канал. Офіційний сайт. [Електронний ресурс] Код доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?front_zmin_finansuyut_blizko_tridtsyati_pidpriyemtsiv&objectId=172726;

8. Яценюк рассказал, кто финансирует его партию // ПАРЛАМЕНТ: Украинская политика онлайн. – 2011. – 29 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.parlamentua.com/ru/full/27135;

9. Яценюк объяснил, почему его митинги не разгоняют // Фокус.UA. [Електронний ресурс] Код доступу: http://focus.ua/politics/213516;

10. Тимошенко и Луценко имеют моральное право на месть, – Яценюк // Цензор.Нет. – 2011. – 29 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://censor.net.ua/news/192834/timoshenko_i_lutsenko_imeyut_moralnoe_pravo_na_mest_yatsenyuk;

11. Яценюк назвал Донецкую область «логовом» // Proxima-информ. – 2012. – 4 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.proximainform.net/content/news/5/14304;

12. Капсамун І. Як не інфікувати «свіжу кров»? Арсеній Яценюк: «Угоду з ЄС підпишемо, коли буде новий парламент» // День. – 2011. – №240-241. – 30 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.day.kiev.ua/221622;

13. Яценюк пропонує зекономити на суддях КСУ 45 млн грн // ZAXID.NET. [Електронний ресурс] Код доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?yatsenyuk_proponuye_zekonomiti_na_suddyah_ksu_45_mln_grn&objectId=1245064;

14. Яценюк залез в карман к судьям Конституционного суда // Polemika. – 2012. – 11 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-80189.html#title;

15. Яценюк обіцяє владі, що вона відповість «і політично, і кримінально» // УНІАН. – 2012. – 12 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.unian.net/ukr/news/news-479240.html;

16. Яценюк не хоче йди на вибори одним списком? // Газета по-українськи. – 2012. – 11 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-ne-hoche-jdi-na-vibori-odnim-spiskom/417873;

17. Яценюк: После победы на выборах оппозиция пересмотрит все законы // Флот 2017. – 2012. – 18 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://flot2017.com/item/news/46901;

18. Тягнибок: єдиного партійного списку не буде // Українська правда. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2011/12/25/6864712;

19. Тягнибок выдвинул оппозиции свои условия // Обозреватель. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/96042-tyagnibok-vyidvinul-oppozitsii-svoi-usloviya.htm;

20. Олег Тягнибок у Дніпропетровську // Корреспондент.net [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.korrespondent.net/users/blog/andrey23k/a57341;

21. Олег Тягнибок: Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/027215;

22. Яценюк зрадить опозицію – експерт // Газета по-українськи. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-zradit-opoziciyu-ekspert/419402;

23. Кужель: Нельзя сотрудничать с Яценюком. Он станет предателем // Полемика. – 2012. – 28 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81446.html#title;

24. Ведернікова І. Неймовірні пригоди слуги народу в парламенті // Дзеркало тижня. – 2012. – № 3. [Електронний ресурс] Код доступу: http://dt.ua/POLITICS/neymovirni_prigodi__slugi_narodu_v_parlamenti_-96393.html;

25. Яценюк-2008: Мажоритарка – це три кроки назад. Яценюк-2011: Це – перемога опозиції // Дзеркало тижня. [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/yatsenyuk-2008_mazhoritarka_-_tse_tri_kroki_nazad_yatsenyuk-2011_tse_-_peremoga_opozitsiyi-96365.html;

26. Яценюк поділив опозицію на трьох // Дзеркало тижня. – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/yatsenyuk_podiliv_opozitsiyu_na_troh-96038.html;

27. Яценюк: Тимошенко оправдают после выборов // Главком. – 2012. – 29 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://glavcom.ua/news/68869.html;

28. Яценюк висунув на мера Києва Кличка // Газета по-українськи. – 2012. – 30 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-visunuv-na-mera-kieva-klichka/420427;

29. Яценюк понял, что Конституционная ассамблея создается, чтобы выбирать Президента в ВР // Багнет. – 2012. – 31 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bagnet.org/news/politics/173451;

30. Яценюк использовал Давос для раскола оппозиции // Багнет. – 2012. – 31 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bagnet.org/news/politics/173465;

31. На Львівщині «Батьківщина», «Свобода» та «Фронт змін» скинули політичний баласт? // Гал-інфо. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://galinfo.com.ua/news/103628.html;

32. Арсеній Яценюк: «Ми поставимо на голосування закон про імпічмент» // Український тиждень. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/Politics/41073;

33. Яценюк кардинально сменит имидж перед выборами // Полемика. – 2012. – 2 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81724.html#title;

34. Яценюк найняв нового політтехнолога // Український тиждень. – 2012. – 2 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/News/41150;

35. Кличко и Яценюк – дружба или война? // Народный Кореспондент. Дайджест інтернет-видань. – 2012. – 3 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://nk.org.ua/news/view/10602;

36. Опозиція вирішила не брати участі у розробці нової Конституції // Український тиждень. – 2012. – 30 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/News/40873;

37. Яценюк: Президент має визначити закон про імпічмент як невідкладний // RegioNews. Інформаційне агенство. – 2012. – 7 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://regionews.com.ua/node/31366;

38. На Поліссі об'єднана опозиція продемонструвала, як уміє розгромно бити регіоналів // Expres.ua. – 2012. – 14 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.expres.ua/news/2012/02/14/60283;

39. Бондаренко К. Арсеній Яценюк: політичний портрет // Comments.ua. – 2012. – 14 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://politics.comments.ua/2012/02/14/321616/arseniy-yatsenyuk-politichniy.html;

40. Аргументы и факты. – 2009. – 24 липня;

41. Березовский назвал Яценюка «слабеньким» политиком // FaceNews. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://facenews.ua/29297/berezovskij-nazval-jatsenuka-slabenkim-politikom.html;

42. Захарова Т. Ахметов купил проект Яценюка, – Александра Кужель // МОСТ. Первый интернет-ресурс Днепропетровска. Проект Института Горшенина. – 2011. – 19 липня [Електронний ресурс] Код доступу: http://most-dnepr.info/news/society/41532.htm

Публікується за:

Гай-Нижник П. «Фронт Змін» А.Яценюка на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2012. – Вип. 2 (58). – С. 121–152.

А. Яценюк та політична партія «Фронт Змін» на шляху до парламентських виборів 2012 р. (березень–травень 2012 р.)

У статті висвітлюється діяльність політичної партії «Фронт Змін» та її голови А. Яценюка під час підготовки (березень–травень 2012 р.) до початку виборчої кампанії до Верховної Ради України.

З початком весни 2012 р. актуальність об'єднувальних процесів в лавах КОДу не лише набула політичної актуальності серед опозиційних сил, але й в контексті посилення суспільних очікувань. Одним з найактуальніших і найобговорюваних як серед політичних оглядачів, так і серед виборців, було питання хто очолить список об'єднаної опозиції на парламентських виборах 2012 р. Як відомо перемовини про єдиний список членів КОДу розпочалися після відомого листа Ю. Тимошенко до керівництва ВО «Батьківщина», який з Качанівської колонії на вул.Турівську (у центральний офіс партії) передав її адвокат С. Власенко в січні 2012 р. [1]. За складання єдиного списку від об'єднаної опозиції ще з осені 2011 р. закликав і Ю. Луценко, а також підтверджував таку свою позицію і на весні 2012 р. [3]. Тоді ж виникло й логічне запитання: хто має очолити такий список. Станом на весну 2012 р. найбільш інтенсивно такі переговори відбувалися саме між «Батьківщиною» та «Фронтом Змін».

Питання очолення та формування єдиного списку від КОДу

Вже на початок березня 2012 р. серед вузького кола політиків та оглядачів стало відомо, що виборчий список від КОДу буде формуватися на базі «Батьківщини», очолить його А. Яценюк (на тоді – голова «Фронту Змін»), а начальником штабу стане О. Турчинов (заступник голови ВО «Батьківщина»). Це стало відомо, зокрема за конфіденційною інформацією «Української правди», після зустрічі українських опозиціонерів із заступником держсекретаря США Ф. Гордоном, яка відбулася на початку лютого 2012 р. [1]. Згідно із задумом опозиції, першим і другим номерами у її списку зумисно мали бути висунені Ю. Тимошенко

та Ю. Луценко, які, як неважко здогадатися, будуть зняті з виборів Центрвиборчкомом (через заборону українським законодавством балотуватися засудженим особам). Таким чином, на думку опозиціонерів, зокрема ВО «Батьківщина», це дозволить підсилити сигнал про незаконне засудження Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, а також зберегти за цими особами статус загальновизнаних лідерів української опозиції. Після цього третій номер виборчого списку від об'єднаної опозиції А. Яценюк мав перетворитися на його перший номер. За для цього А. Яценюк формально мав вийти із лав «Фронту Змін» й стати технічним членом ВО «Батьківщина».

Відтак, зберігаючи фактичну владу у «Фронті Змін», А. Яценюк де-юре здобував би ще й певний контроль і над «Батьківщиною», зокрема й вплив над процесом формування списку, на обласні осередки партії та над спільною касою обох партій. Крім того, як цілком слушно зазначав С. Лещенко, «результат, який отримає спільний список – а це буде понад 30% – асоціюватиметься в першу чергу з Яценюком як його першим номером, а не з Тимошенко. Не дарма в одному з попередніх листів Тимошенко пропонувала знайти на роль лідера єдиного опозиційного списку нейтральну постать на кшталт Ліни Костенко» [1]. Крім того, за інформацією «Української правди», Ю. Тимошенко дала згоду, щоб єдиний список очолив А. Яценюк, з однією умовою: аби у відповідь лідер «Фронту Змін» підтримав її кандидатуру на виборах Президента України [1].

Незабаром цей пункт трансформувався у нові домовленості: а) якщо А. Яценюк внаслідок усунення Януковича стає прем'єр-міністром, то він має зобов'язатися підтримати Ю. Тимошенко на посаду Президента України на наступних виборах; б) якщо внаслідок усунення В. Януковича новим Президентом стає А. Яценюк, то він зобов'язується підтримати Ю. Тимошенко на посаду прем'єр-міністра. При цьому, як стверджувала «Українська правда», коли А. Яценюк вперше почув вимогу підтримувати Ю. Тимошенко на посаду Президента, він погодився на це за умови повернення Конституції 2004 р., або створення нової редакції Конституції, яка більше не наділятиме Президента нинішніми повноваженнями [1].

Варто зазначити й на тому, що якщо питання виходу Ю. Тимошенко з-за ґрат є здебільшого теоретичним, а позиціювання А. Яценюка як єдиного діючого авторитетного опозиційного

лідера відбувалося у цілком реальній площині, то вищезазначені умови угоди, запропоновані йому з боку «леді Ю», є безумовно надважливими швидше для неї самої, ніж для лідера «Фронту Змін». Із зростаючими рейтингами та впливами А. Яценюка в українському опозиційному політикумі та в очах виборців погоджувалася й більшість політаналітиків. Так, наприклад, В. Карасьов вважав, що саме А. Яценюк є найдостойнішим політичним суперником В. Януковича в наступній боротьбі за президентське крісло й впевненим кандидатом на посаду прем'єр-міністра країни [2]. Експерт, зокрема, припускав, що «оскільки сьогодні Тимошенко у в'язниці, і оскільки вона розуміє, що вийти на свободу їй може забезпечити лише перемога опозиції на парламентських виборах 2012 року, вона згодна на об'єднаний список «Батьківщини» і «Фронту змін» на чолі з Арсенієм Яценюком» [11].

В той же час дружина іншого ув'язненого лідера опозиції Ю. Луценка* 22 березня завила про свою впевненість, що А. Яценюк зацікавлений в тому, щоби її чоловік сидів у тюрмі**. В своєму інтерв'ю «KyivPost» вона, зокрема, обґрунтувала це тим, що, коли «запитували чи буде Луценко мститися, а Яценюк швиденько за нього відповів «так буде», даючи сигнал владі, що неможна Луценка випускати, пому що він буде мстити» [14]. І. Луценко вважала, що А. Яценюк зацікавлений в ув'язненому Ю. Луценку, позаяк бачить в особі останнього свого політичного конкурента.

---

* 27 лютого 2012 р. Печерський районний суд м. Києва виніс вирок Ю. Луценку до ув'язнення на 4 роки з конфіскацією майна.

** В цьому контексті Т. Фролов на сторінках «Української правди» нагадав досить показовий факт. 24 травня 2011 р., А. Яценюк, коментуючи інформацію про затримання в Генпрокуратурі лідера БЮТ Ю. Тимошенко пообіцяв бойкотувати пленарні засідання, у разі її арешту. «Якщо Тимошенко буде арештована, то жоден опозиційний народний депутат не повинен з'являтися в залі парламенту. [...] Ми підемо в народ. Опозиція не братиме участі в пленарних засіданнях, бо після такого рішення це вже не парламент, у країні – не влада, а хунта [...]» [30]. Втім, арешт Ю. Тимошенко 5 липня 2011 р. не вплинув на роботу А. Яценюка в парламенті та відвідуваність ним пленарних засідань. Згідно сайту Верховної Ради, нагадував Т. Фролов, «уже за два дні після арешту Тимошенко Арсеній Яценюк працював у ВР, наче нічого не сталося. Яценюк не полишив парламентську діяльність ані під час проведення суду над пані Тимошенко, ані після винесення вироку, ані після її ув'язнення. Навіть відкриття нової кримінальної справи проти Тимошенко, не змусило Арсенія Яценюка піти в народ та бойкотувати пленарні засідання» [30].

Тим не менш, провідні діячі КОДу чи не усю весну 2012 р. заявляли, очевидно дотримуючись вищевказаного тут плану дій, що питання щодо лідерства у виборчому списку ще не визначено, але його однозначно має очолити Ю. Тимошенко і тим часом триває узгодження кандидатур до списку [4; 7].

15 березня 2012 р. відбулося засідання КОДу, формальним приводом для чого, за інформацією анонімного джерела тижневика «Дзеркало тижня», послужив лист, з яким 1 березня до лідерів опозиційних партій, які входили до складу КОД, звернувся голова виконавчого комітету партії «Наша Україна» С. Бондарчук. В листі містилася вимога пояснити заяву лідера партії «Фронт Змін» А. Яценюка про те, що об'єднана опозиція вже сформувала список мажоритарних кандидатів. Крім того, за словами джерела, в листі містилася вимога припинити ділити відсотки незатвердженого поки що єдиного списку, а зосередитися на затвердженні принципів його формування і принципах визначення кандидатів від опозиційних партій [9].

На засіданні заступник голови ВО «Батьківщина» О. Турчинов від імені «Батьківщини» і партії «Фронт Змін» запропонував решті партій, які входили до КОДу і підписали 22 січня на Софійській площі угоду про спільні дії опозиції*, надати список кандидатів для розгляду можливості їх включення до списку від єдиної опозиції для участі в парламентських виборах у 25 мажоритарних округах (загалом, згідно із законом, мало бути створено 225 округів). Отже, дрібним партіям, які входили до Комітету опору диктатурі, було запропоновано відмовитися від участі у виборах за пропорційною системою в обмін на підтримку їх кандидатів у мажоритарних округах. За словами джерела, на далі мала розглядатися можливість підтримки цих кандидатів об'єднаною опозицією. При цьому висуватися вони могли б як від самої партії, так і від імені об'єднаної опозиції. В обмін на підтримку партія, кандидат від якої буде схвалений, повинна була відмовитися від участі у виборах за пропорційною системою. Якщо партія відмовляється від того, що бере участь у парламентських виборах за списками, то її

* 22 січня 2012 р. на Софійській площі угоду про спільні дії опозиції підписали ВО «Батьківщина», «Фронт Змін», Європейська партія, «За Україну!», «Народна самооборона», «Наша Україна», Народний Рух України, партія «Реформи і порядок», Партія захисників вітчизни, ВО «Свобода», Українська соціал-демократична партія і партія «УДАР», яка не входила до КОД.

кандидати одержували шанс бути погодженими й одержати підтримку об'єднаної опозиції, а загалом же списки повинні б бути надані впродовж 10 днів [9]. Таким чином, фактично йшлося про закріплення диктату «Батьківщини» та «Фронту Змін», за погодженням із ВО «Свобода», у Комітеті опору диктатурі.

На це вказав і заступник голови УСДП Є.Суслов. Він, зокрема, заявив, що об'єднавчі процеси опозиції давно перетворилися на ілюзію, наголосивши, що «Зараз [у березні 2012 р. – Г-Н.] на трьох між «Свободою», «Батьківщиною» та «Фронтом Змін» кулуарно діляться округи, на двох між «Фронтом Змін» та «Батьківщиною» ділиться передвиборчий список» [10].

Проблеми всередині КОДу яскраво відобразилися, попри гучні заяви про єдність опозиційних сил, навесні 2012 р. на довиборах до місцевих рад тощо. Так, наприклад, на виборах голови м.Обухова 18 березня 2012 р. опозиція зазнала поразки від кандидата від Партії регіонів. Попри пропозицію місцевого осередку УСДП щодо висування єдиного кандидата, жодна опозиційна сила не відмовилася зняти свого представника з виборів, в тому числі й «Фронт Змін» [5]. Відтак, вказана подія показала, що на місцевому рівні про спільний похід проти режиму В. Януковича тоді говорити було ще зарано.

Водночас такі тенденції змусили окремих політологів замислитися над принципами формування спільного списку серед партій-членів КОДу. Так, наприклад, заступник директора Агентства моделювання ситуацій О. Голобуцький, закликавши опозиційні політичні партії формувати списки кандидатів у народні депутати у стилі праймеріз чи за системою народних списків, тим не менш залишався переконаним, що парламентська опозиція формуватиме список кулуарно. З цього приводу політолог зазначав: «Немає жодної політичної сили, яка б пропонувала альтернативу. Формування єдиного списку «Батьківщини» і «Фронту Змін» – це не політичний, а бізнес-проект. Зросли лише ціни. Тому Мартиненко і Турчинов можуть більше грошей заробити на продажі місць. У більшому виграші опинився «Фронт Змін», бо там ледве 10 людей набереться. Звісно, що ніхто там не буде робити праймеріз. Як домовляться, так і буде» [12]. Разом з тим, за словами О. Голобуцького, якщо хоч 30 народних депутатів із твердою громадянською позицією прийдуть до парламенту, то не буде «тушок».

Навесні загострилися також і стосунки серед окремих провідних діячів обласних партійних організацій. Так, наприклад, в одному з телеефірів О. Волков, виступаючи у якості одного з керівників передвиборчого штабу Сумської облорганізації ВО «Батьківщина», нецензурно висловився на адресу одного з лідерів місцевого облвідділення «Фронту Змін» М. Клочка. У відповідь останній висловив сумнів чи є колишній радник Президента Л. Кучми взагалі членом «Батьківщини». З іншого боку віце-спікер Верховної Ради України і один з провідних діячів опозиції М. Томенко відповів, що кандидатура О. Волкова іще не узгоджена й саме тому слід виходити з інформації тих людей, що мають стосунок до ВО «Батьківщина». Водночас від передбачив, що, швидше за все, стосунки О. Волкова і «Батьківщини» будуються на якихось незрозумілих внутрішніх домовленостях, і офіційних рішень з цього питання нема*. Відтак, як заявив М. Клочко, йому та Сумській парторганізації «Фронту Змін» жодних інструкцій про співпрацю із О. Волковим не надходило. Відтак, за словами регіонального лідера «Фронту Змін», якщо керівництво «Батьківщини» буде сприяти О. Волкову, то воно й мало би розділити відповідальність і за ті слова, що той дозволяє собі на адресу партнерів по опозиційному руху [15].

Тим не менш, на вищому рівні, «Батьківщина» і «Фронт Змін» ще на середину березня 2012 р. попередньо узгодили розподіл можливого спільного списку. Він мав би формуватися на базі партії Ю. Тимошенко. Квоти передбачено було поділити в пропорції 55% для «Батьківщини» та 45% – для «Фронту Змін». Цей варіант був вигідний особисто А. Яценюку, оскільки рейтинг його партії суттєво відставав від рейтингу «Батьківщини». Разом з тим, як зазначав С. Лещенко, був один момент, який стримував А. Яценюка – це втрата власного бренду: «Участь у виборах на чолі «Батьківщини» та неучасть у них «Фронту змін» фактично знищує його окремий політичний проект. Такий-сякий, але «Фронт змін» існував, і підпорядковувався він Яценюку. Відмова від участі у виборах робить «Фронт змін» напівмертвою структурою. Ці фобії Яценюка підси-

*«Мало хто знає, – стверджувала «Українська правда», – але Волков балотується на Сумщині згідно з персональними гарантіями Тимошенко. Їх пов'язують давні близькі стосунки – Тимошенко жила у Волкова вдома під час помаранчевої революції та за його посередництва контактувала з Борисом Березовським. Але в 2006 році під тиском Томенка і Бродського не взяла Волкова до списку БЮТ» [22].

люються тим, що соратники Тимошенко дуже активно запрошують його до свого списку – чим породжують підозри про поглинання. А у здатність Яценюка командувати «Батьківщиною» в нинішньому вигляді не вірить він самий. На одній з нарад навіть обговорювалася можливість інтеграції Яценюка у оновлену «Батьківщину» [16]. За гіпотетичним сценарієм, у «Батьківщині» пропонували ввести ще одну посаду першого заступника голови партії, яку мав би посісти А. Яценюк. Таким чином, він і О. Турчинов ставали б фактичними співголовами «Батьківщини» за відсутності Ю. Тимошенко. Другий крок, який обговорювався – це призначення керівниками деяких обласних осередків «Батьківщини» нинішніх керівників осередків «Фронту Змін» у цих регіонах. Тобто йшлося не про механічний союз на парламентські вибори, а про фактичне злиття двох партій. Остаточної згоди в цьому питанні на той час так і не дійшли, а займатися цим процесом в період, коли до виборів залишалося сім місяців, було надто ризиковано [16].

Фактично, перемога на парламентських виборах спільного списку «Батьківщини» і «Фронту Змін», як цілком логічно виснував С. Лещенко, мала б створити ефект першого місця «Нашої України» у 2002 р. Тоді В. Ющенко, набравши найбільше голосів, автоматично сприймався як кандидат номер один на майбутніх виборах Президента 2004 р. Це створило відповідні настрої серед населення, в елітах та олігархічних колах [16]. Домогтися такого ефекту – надмета А. Яценюка, заради якої він прагнув перебороти ризики, спричинені втратою контролю над самостійною одиницею «Фронт Змін».

На мажоритарному рівні в лавах КОДу йшлося про три найбільші сили – «Батьківщину», «Фронт Змін» і «Свободу», а також низку сателітів. Загалом, за оцінкою БЮТівських соціологів, потенційно переможними вони вважали 116 із 225 виборчих округів. Так, три області Галичини – Львівську, Іван-Франківську і Тернопільську – пропонувалося розділити в пропорції по 30% для «Батьківщини», «Фронту Змін» і «Свободи». На останніх президентських виборах Галичина мала 24 округи, тобто три топпартії отримали б приблизно по сім округів кожна. Решта округів Галичини – приблизно три – передбачалися для дрібніших партій, що брали участь в КОДі. У решті України, окрім Галичини, пропонувалося застосувати інший принцип: на території кожної області «Свобода» отримувала б один округ, а «Батьківщина» і «Фронт

Змін» решту мали б поділити у пропорції приблизно 3 до 2. При цьому було вирішено, що дрібні партії-учасники Комітету опору диктатурі, які не виставлятимуть список на пропорційних виборах, отримали б право висунути своїх кандидатів у двох прохідних округах з логотипом «представник від єдиної опозиції» [16].

Сам А. Яценюк 30 березня на з'їзді ВО «Батьківщина» запропонував об'єднаній опозиції протягом трьох тижнів оголосити свою стратегію на парламентських виборах і до 10 квітня остаточно сформувати опозиційний список на вибори 2012 р. [17]. В. Кириленко, що був присутній на з'їзді, написав того дня у своєму Twitter, що рішення про об'єднання опозиції на 90% готове, а першим номером «Батьківщини» став А. Яценюк [19]. При цьому, за джерелами «Українського тижня», на початок квітня передвиборче об'єднання партій «Батьківщина» і «Фронт Змін» все ще відкладалося через неузгодженість позицій щодо висування кандидатів у низці регіонів, у першу чергу, на Сході та висунення спільного кандидата від опозиції на виборах мера Києва. Як зазначив тижневику один із депутатів від фракції БЮТ, на думку його однопартійців, місцеві осередки «Фронту Змін» у Донецькій та Луганській областях «поголівно куплені «регіоналами» [18].

На кінець квітня – початок травня 2012 р. попри всі заяви щодо об'єднання зусиль та відсутності внутрішніх суперечностей, представників у списки кандидатів у народні депутати по мажоритарних округах було узгоджено лише в половині округів. «Переговори йдуть непросто, адже всі мають неабиякі амбіції», – приблизно такими словами описували поточну ситуацію джерела «Українського тижня» в КОДі від різноманітних політсил. Створення остаточного списку кандидатів гальмував ще один фактор – цілковита невизначеність з межами мажоритарних округів, які Центрвиборчком повинен був «нарізати» до 30 квітня [37]. Так, наприклад, у Хмельницькій області кандидатам від «Фронту Змін» попередньо було надано 2 округи (188 округ: центр – м.Хмельницький, до складу округу входить: м.Хмельницький; та 192 округ: центр – м.Кам'янець-Подільський, до складу округу входять: м.Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський, Новоушицький райони), а у Миколаївській області – лише 1 округ (128 округ: центр – м.Миколаїв, Заводський район; до складу округу входять: Заводський, Ленінський райони м.Миколаєва) [37].

Відтак, це підтверджувало твердження В. Фесенка, що серед політичної верхівки «Фронту Змін» не було довіри до подібної верхівки з «Батьківщини» [25]. Крім того, як зауважував С. Лещенко, не до кінця були зрозумілими й стосунки А. Яценюка з деякими олігархами, які раніше підтримували його проекти – приміром, з Л. Юрушевим і В. Пінчуком, і чи отримали вони право дорадчого голосу. Перший з них мав спільний бізнес з Р. Ахметовим, а інший – не сприймав Ю. Тимошенко. З іншого боку, зазначав експерт, «об'єднання з «Батьківщиною» мало б полегшити фінансовий тягар тогочасного начальника штабу Яценюка – Миколи Мартиненка. Нещодавні обшуки в «Діамант-банку» були додатковим сигналом Мартиненку, що Давид Жванія і його бригада «тушок» більше не могли бути бути стримувачеми від «наїздів» на спільний бізнес. Так само, як перебування родини Жванії у Швейцарії не гарантувало збереження його нервів. Офіційним майданчиком для переговорного процесу об'єднання опозиції був Комітет опору диктатурі, а його суб'єктами виступали чотири партії – «Батьківщина», «Фронт Змін», «Свобода» і «УДАР». Дві останніх фактично призупинили цей процес щодо єдиного списку і залишалися узгоджувати тільки-но мажоритарку [1]. Зрештою, на кінець весни 2012 р. реальним виглядав варіант об'єднання лише «Фронту Змін» та «Батьківщини» з А. Яценюком на чолі.

Існували, очевидно, й технічні питання, які все ж мали бути вирішені. Так, 7 квітня після політради партії, А. Яценюк оголосив на прес-конференції, що технічні формальності щодо єдиного списку будуть розв'язані до 23 квітня. Що ж до своєї партії, то він повідомив, що «Фронт Змін», з 225 кандидатів у народні депутати, які визначально подавалися партією, передає на розгляд контрольної комісії лише 138 кандидатів, які пройшли ретельну перевірку [24; 27]. В свою чергу, член політради «Фронту Змін» А. Пишний на своїй сторінці у Facebook додав, що єдиний список об'єднаної опозиції буде на базі «Батьківщини», і що також передбачено єдиний список кандидатів у мажоритарних округах; рішення було прийнято одноголосно [24].

Що ж до факту продовження існування «Фронту Змін» як політичної сили, то як заявляв А. Яценюк після політради 7 квітня 2012 р., партія «Фронт Змін» не буде ліквідовуватись, а просто дехто призупинить своє партійне членство, щоб йти на вибори до Верховної Ради єдиним списком об'єднаної опозиції на базі «Бать-

ківщини». Він, зокрема, зазначав, що необхідно буде виконати формальності закону і «комусь треба буде тимчасово, я підкреслюю, тимчасово, залишити лави своєї партії, щоб відновити партійне членство після виборів» [26]. «Це технічна процедура», – наголошував А. Яценюк [26].

Втім, перед загрозою не здобути більшості у Верховній Раді, основні опозиційні партії України змушені були шукати компромісів й торувати шлях до об'єднання. Зрештою в середині квітня 2012 р. Ю. Тимошенко підписала декларацію про спільну участь у виборах з А. Яценюком – як у мажоритарних округах, так і за єдиним списком. Ю. Тимошенко передала текст зі своїм автографом через адвоката С. Власенка. У документі Ю. Тимошенко та А. Яценюк заявили про об'єднання перед обличчям встановлення в Україні авторитарного режиму. Вони домовилися сформувати єдиний список для виборів за пропорційною системою на базі партії «Батьківщина», а після виборів – спільну фракцію в новій Верховній Раді України. Фактичним першим номером списку ставав А. Яценюк. Об'єднавчими процесами у партіях займалися групи на чолі з О. Турчиновим (від «Батьківщини») та М. Мартиненком (від «Фронту Змін»). За словами джерел, станом на 17 квітня вони вже узгодили 70% мажоритарників [31].

23 квітня 2012 р. КОД офіційно оприлюднив зазначений документ, який дістав назву «Декларація єдності». «Ми заявляємо про наше об'єднання для перемоги на парламентських виборах, відновлення в Україні демократії та справедливості. Наші політичні сили сформують єдиний список на виборах та узгодять своїх кандидатів у мажоритарних округах», – сказано у документі. «Законодавство забороняє участь блоків на виборах, тому єдиний список буде сформовано на основі партії «Батьківщина» як найбільш рейтингової опозиційної сили. Його очолять Юлія Тимошенко і Арсеній Яценюк як найбільш рейтингові опозиційні політики», – йшлося у ньому [33].

Того ж дня А. Яценюк заявив, що вважає похід опозиції єдиним списком на вибори запорукою для початку переговорів про формування єдиної партії. На питання, чи вступлять члени «Фронту Змін» до «Батьківщини», він сказав, що його однопартійцям доведеться виконати технічні формальності, щоб піти на вибори за списком «Батьківщини»: «Чинний закон не дає формувати блоки, а тому нам доведеться виконати технічні формальності, щоб піти

за списком «Батьківщини». Такі формальності будуть виконані. А наше єднання засвідчується тим, що депутати від партії «Батьківщина» вступлять до громадської організації «Фронт Змін» [34]. «Це є запорукою до серйозних перемовин про формування єдиної партії», – додав він. Щодо списку кандидатів до єдиного списку опозиції, то А. Яценюк нагадав, що за законом його потрібно буде сформувати до 29 липня 2012 р., але обіцяв представити список на суд громадськості раніше [34]. Відтак єдиний партійний список «Батьківщини» і «Фронту Змін», який іще нещодавно більшість аналітиків називали фантастикою, поволі ставав реальністю. Крім того, політологи відзначали, що А. Яценюку таке об'єднання вигідне особисто, позаяк він прагне стати Президентом України [35; 36].

Втім, відстежимо, а що про шанси опозиції взагалі (і А. Яценюка як її офіційного лідера) й «Фронту Змін» зокрема, говорила тогочасна соціологія. За рік рейтинг «Фронту Змін» (станом на лютий 2012 р., згідно з опитуваннями КМІС) зріс з 12,4% до 12,6% [6]. За прогнозами соціологів БЮТ, спільний список «Батьківщини» і «Фронту Змін» мав би набрати 40%, тоді як Партія регіонів – близько 30% [16].

На думку директора Фонду «Демократичні ініціативи» І. Бекешкіної, виборці «Батківщини» та «Фронту Змін» об'єднуються досить легко. Тих, хто взаємно не перехрещуються, в електораті цих партій близько 20%, а це небагато. Саме тому, на думку соціолога, таке об'єднання було раціональним. Експерт також висловила думку, що якщо «Батьківщина» і «Фронт Змін» підуть на вибори різними колонами й боротимуться одне проти одного, то мали би значні втрати, адже окремо вони набирають 31%, а якщо об'єднаються – 30%. Щонайменше, вони нічого не втрачали, до того ж об'єднання могло стимулювати тих, хто ще не визначився, підтримати його, вважала І.Бекешкіна [20]. За даними ж соціологічної групи «Рейтинг», якщо б вибори відбувалися б березні 2012 р., то «Фронт Змін» набрав би 9,9% голосів опитаних респондентів. Отже показники «Фронту Змін» погіршилися з 11,2 у лютому 2012 р. до 9,9% у березні. На думку соціологів цьому сприяв намір об'єднатися саме на базі «Батьківщини», адже за лютневим опитуванням лише 75% прибічників «Фронту Змін» були готові підтримати єдиний список із «Батьківщиною» [21].

Крім того, згідно з результатами опитування, проведеного соціологічною службою Центра Разумкова, майже чверть укра-

їнців (23,7%) в квітні 2012 р. вважали, що опозицію на наступних парламентських виборах, у разі якщо Ю. Тимошенко не випустять на волю, мав би очолити саме А. Яценюк [32]. Опитування, проведені соціологічною службою Центра Разумкова в квітні 2012 р. засвідчили, що рівень популярності об'єднаної опозиції знову зріс: за об'єднані партії «Батьківщина» і «Фронт Змін» готові були проголосувати вже майже 26,8% тих, хто мав намір взяти участь у виборах [38]. Це практично підтверджувало й опитування, проведене соціологічною групою «Рейтинг» – «Об'єднавчі процеси на виборах 2012». Дослідження показало, що таке об'єднання готові були підтримати 30% виборців [40] (що практично збігалося з даними останнього опитування Центру Разумкова – 26,8%).

«Фронт Змін»: передвиборні заяви і законодавчі ініціативи

Попри те, що «Фронт Змін» позиціонував себе як активна опозиційна партія, власне нею як політичною силою ані взимку, ані влітку 2012 р. не було зроблено жодних передвиборчих заяв; активність у цьому сенсі виявляв лише особисто А. Яценюк, який практично вже не позиціонував себе як лідер партії, очевидно прагнучи виступати вже в якості лідера об'єднаної опозиції.

Так, реагуючи на соціальні ініціативи В.Януковича*, 16 березня 2012 р. А. Яценюк вніс до Верховної Ради законопроект, яким запропонував збільшити соціальні виплати та заробітні платні 17 млн. громадян. Кошти передбачалося здобути шляхом продажу державних резиденцій та автопарків чиновників. Прес-служба «Фронту Змін» повідомляла, що законопроект пропонував здійснювати щорічний перерахунок пенсій з огляду на новий показник середньої заробітної платні, а також встановити розміри мінімальних пенсій в залежності від трудового внеску кожної людини. Крім того, законопроектом пропонувалося встановити базову тарифну ставку за першим тарифним розрядом на рівні 120% мінімальної зарплатні (на березень 2012 р. тарифна ставка першого тарифного розряду робітників бюджетної сфери встановлювалася Кабінетом міністрів й була меншою за прожитковий мінімум). А. Яценюк та-

* 7 березня 2012 р. на розширеному засіданні Кабінету міністрів В. Янукович озвучив низку соціальних ініціатив, серед яких: компенсація до кінця року вкладів в «Ощадбанку» в розмірі 1 тис. грн.; підвищення з 1 травня в середньому на 100 грн. пенсії тим, хто вийшов на пенсію до 2008 р.; початок роботи з 1 травня програми іпотечного кредитування для придбання доступного житла під 2–3% річних терміном на 10–15 років.

кож запропонував доручити Кабміну переглянути базові показники для формування розміру прожиткового мінімуму й збільшити такий мінімум на 30%. Кошти за для цього пропонувалося отримати через зменшення адміністративних витрат органів влади, зростання доходної частини бюджету завдяки боротьбі із контрабандою та наведення бюджетної дисципліни. Так, законопроектом пропонувалося внести зміни до держбюджету, за якими передбачалося скоротити витрати на забезпечення діяльності органів влади до рівня 2009 р. Зокрема, документом передбачалися: продаж з аукціону 10 з 13 державних резиденцій, продаж автопарків керівництва органів державної влади, припинення ремонтних та будівельних робіт в адміністративних будівлях органів держвлади, а також скорочення на 20% об'ємів державних закупівель у всіх міністерствах та відомствах, окрім Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і Міністерства оборони [8].

Разом з тим, А. Яценюк закликав народних депутатів, що представляли демократичну опозицію, тих людей, українців, що прагнули змін, не приховувати свої доходи і видатки. Він звернувся до своїх колег не бути подібними до представників влади й «показати декларації за 2011 рік» [13]. Водночас лідер «Фронту Змін» не забув зазначити, що Конституційний суд України своїм рішенням* «остаточно узаконив корупцію в країні», відмітивши, що відтоді влада не зобов'язана декларувати свої прибутки і видатки [13]. А. Яценюк наголосив, що члени Партії регіонів і люди у владі перед виборами не хтять декларувати мільярдні статки, а корупція є основою державної політики діючого президента і провладної партії.

В інтерв'ю журналістам, коментуючи урядовий проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2012 рік», А. Яценюк також гостро розкритикував і його: «Згідно з урядовим законопроектом, Кабмін віднайшов понад 33 млрд грн на забезпечення соціальних ініціатив Президента України, проте тільки близько половини коштів уряд передбачає спрямувати саме на соціальну сферу, а решта грошей знову ідуть на збільшення витрат для забезпечення роботи органів державної

*20 березня 2012 р. Конституційний суд України оприлюднив рішення, за яким фактично на рік відтермінував декларацію держслужбовцями і депутатами своїх видатків і видатків своїх сімей. Цим же рішенням Конституційний суд фактично узаконив право держслужбовців і народних депутатів на володіння корпоративними правами.

влади» [28]. Він підкреслив, що, зокрема, «додатково 10 мільйонів планується спрямувати на перельоти вищих посадових осіб, 20 мільйонів – на оздоровлення та курорти чиновників, 15 мільйонів – на фінансування матеріально-технічного забезпечення Кабміну та 43 мільйони – на РНБО України» [28]. «Таким чином, гучно декларуючи соціальну спрямованість змін до державного бюджету України на 2012 рік та заявляючи про пріоритетність покращення соціального забезпечення і підвищення добробуту населення, влада вкотре цинічно обманює та обкрадає український народ, збільшуючи за його рахунок видатки на обслуговування державного апарату, чиновників та силових відомств», – заявив А. Яценюк [28].

Натомість А. Яценюк повідомив, що вніс до Верховної Ради альтернативний урядовому проект змін до держбюджету, який «дозволяє реально збільшити витрати на соціальні програми та профінансувати програми енергозбереження та реновації житлового фонду» [28]. Зокрема, цим законопроектом пропонувалося «понад 3 мільярди гривень додатково спрямувати у галузь охорони здоров'я, по мільярду гривень додатково виділити на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; забезпечення житлом інвалідів війни, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам і тимчасової державної допомоги дітям; заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів» [28]. Також законопроектом А. Яценюка передбачалося виділити по півмільярда гривень додатково на галузь освіти та щорічну разову грошову допомогу ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань. Законопроектом пропонувалося виділити по мільярду гривень на надання роботодавцям дотацій для забезпечення молоді першим робочим місцем, одноразову виплату матерям-героїням, одноразову матеріальну допомогу інвалідам і непрацюючим малозабезпеченим особам, та на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. А. Яценюк також наголосив, що «на вказані напрямки урядовим законопроектом не передбачалось взагалі жодних коштів» [28].

Критиці було піддано й новий Кримінально-процесуальний кодекс (КПК). Жодна з опозиційних поправок не була врахована під час голосування за КПК. Так, А. Яценюк, зокрема, зазначав: «У парламентській залі була профанація голосування, бо 50 депутатів

голосували за 271. Опозиція внесла кілька тисяч поправок. Комітет врахував 27 моїх поправок. Це ключові моменти, які стосуються Інституту незалежності слідчих, обмеження прав прокурорів при проведенні слідства, але у залі їх не врахували» [29]. Лідер «Фронту Змін» додав також, що Кодекс має дух кримінального переслідування: «Я більше за все побоююсь, що він може стати не Кримінально-процесуальним, а Кодексом кримінальних переслідувань. Цей кодекс не захищає права громадянина. Він захищає права прокурора та слідчого, міліціонера та тюремника. Це загальна канва та дух кодексу. Якщо б врахували поправки опозиції, кодекс мав би більш людське обличчя» [29].

Крім того, у квітні 2012 р. лідер «Фронту Змін» жорстко розкритикував рішення Конституційного Суду (КС) щодо закону «Про вибори народних депутатів»*, за який 17 листопада 2011 р. проголосувала парламентська більшість, частина «Батьківщини», а також депутати з «Фронту Змін» у Верховній Раді. «Пакт про проведення чесних виборів розірвано Віктором Януковичем. У Верховній Раді відкрито ящик Пандори щодо зміни закону про вибори народних депутатів», – підкреслив лідер «Фронту змін» [23]. За словами Яценюка, своїм рішенням КС скасував створення дільниць за кордоном, які були прикріплені до міста Києва, і створював три додаткових округи в регіонах, підконтрольних Партії регіонів. «Влада розуміє, що кияни її не підтримають, тому сподівається отримати додаткові мандати в регіонах, де зможе сфальсифікувати вибори. Виборчий процес фактично розпочався, і шулери з Партії регіонів у черговий раз вирішили змінити правила гри під себе», – заявив він [23]. А. Яценюк також додав, що парламент повинен прийняти рішення про незмінність процедури визначення одномандатних округів і неможливість внесення змін до закону про вибори в цілому.

Разом з тим навесні 2012 р. А. Яценюк так і не спромігся сформулювати власного бачення перетворень у країні в разі здобуття влади і, попри «войовничу» риторику, обмежувався загальними фразами на кшталт «демократизації», «повернення до європейського шляху розвитку», «відновлення парламентаризму»,

* В квітні 2012 р. Конституційний суд України визнав неконституційним положення Закону «Про вибори народних депутатів», згідно з яким зарубіжні виборчі дільниці включаються до складу одномандатних округів на території Києва.

а також відмовками про те, що «програма реформ уже давно є, але ніхто не хоче її реалізовувати». Відтак можна погодитися із думкою А. Скуміна, що «все це мимоволі, створює враження, що Арсеній Яценюк не має намірів зламати наявну в країні олігархічно-монополістичну модель, без чого ні успішний розвиток країни, ні її реальна європейська інтеграція неможливі, натомість планує лише зміну декорацій та її адаптацію під себе» [39].

Свого роду спробою відповісти на ці закиди, була промова А. Яценюка під час Форуму об'єднаної опозиції на Михайлівській площі в травні 2012 р. Лідер опозиції зокрема торкнувся питання реформи місцевої влади. З цього приводу він, попри звичну критику влади, зокрема, заявив: «Ми зобов'язані змінити систему державного управління на місцях і в центрі. Вважаю за необхідне ліквідувати інститут опричників президента у вигляді голів областей і державних адміністрацій, або, як їх називають, губернаторами. Губернії – в Росії, у нас – області. Місцева влада і народ в кожній області повинен отримати право самостійно розпоряджатися своїми ресурсами, своїми коштами, самостійно управляти своєю областю. Ми введемо інститут виконавчих комітетів, які обираються безпосередньо радами, а ради обираються людьми. Ми хочем, щоб місцевий чиновник знав, що він підзвітний перд кожним громадянином, перед кожною людиною, яка голосувала за нього. І його так само можуть відкликати, як і можуть відкликати членів українського парламенту. Це перший блок великої політичної реформи, яку пропонує об'єднана опозиція» [41]. Проте назвати це програмою реформ, чи навіть програмою реформи місцевої влади навряд чи можна. Тим не менш, 12 травня вищезазначений Форум затвердив проект Програми дій «Справедлива держава, чесна влада, достойне життя» й опозиція (КОД) пообіцяла провести його всенародне громадське обговорення. Про це було вказано у відповідній резолюції. Передбачалося, що протягом травня–липня 2012 р. буде проведена серія конференцій, круглих столів, громадських слухань із залученням представників громадянського суспільства, експертів, громадських організацій, де буде обговорюватися запропонований проект програми. Водночас було заплановано провести Форуми опозиційних сил у всіх регіонах України щодо розгляду цієї програми. Чого, зауважу, так і не сталося.

Таким чином на кінець весни 2012 р. стало зрозумілим, що «Фронт Змін», як окрема політична сила, вже фактично припинив

своє існування. Щоправда варто зауважити, що й створювався він відверто під амбіції та інтереси однієї людини (та її прихованого оточення) – А. Яценюка. Коли ж йому до рук, за умов ізоляції Ю. Тимошенко, потрапило більш впливове й потужніше ВО «Батьківщина», а на небосхилі замайоріли статус лідера об'єднаної опозиції та уявне президентське крісло, політичні апетити цього політика почали всебічно зростати. Отже з травня 2012 р. А. Яценюк вже ані де-факто, ані де-юре не вважав себе головою якоїсь однієї політичної партії, а енергійно намагався грати роль єдиного лідера усієї української опозиції, навіть попри те, що не усі опозиційні сили за такого його визнавали.

1. Лещенко С. Арсеній Яценюк може замінити Юлію Тимошенко // Українська правда. – 2012. – 2 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/2/6959855;

2. Юля согласна на союз с Арсением? // Веб-сайт "From-ua.com". – 2012. – 3 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.from-ua.com/news/852c47a758b09.html;

3. Луценко выдвинул свои требования оппозиции // КИД. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zadonbass.org/news/politics_other/message_46328;

4. Яценюк может стать номером 1 в списке оппозиции // Видео-новости. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://videonews.com.ua/news/view/27517;

5. Куришко О. Оппозиция предприняла безуспешную попытку согласовать действия на выборах мэра Обухова // Коммерсантъ-Украина. Online. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kommersant.ua/doc-rss/1888598;

6. Рейтинг Тимошенко зростає, а Януковича і Тягнибока – падає // Українська правда. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/6/6960140;

7. БЮТ та «Фронт змін» кличуть Кличка до формування єдиного списку // 24: Телевізійний канал. Офіційний сайт [Електронний ресурс] Режим доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?byut_ta_front_zmin_klichut_klichka_do_formuvannya_yedinogo_spisku&objectId=195778;

8. Яценюк предложил продать государственные резиденции и автопарки чиновников // Фокус.ua. – 2012. – 16 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://focus.ua/politics/223416;

9. «Батьківщина» і «Фронт Змін» вирішили поділитися округами із соратниками // Дзеркало тижня. – 2012. – 16 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.unian.net/ukr/news/492250-batkivschina-i-front-zmin-virishili-podilitisya-okrugami-iz-soratnikami.html;

10. «Свобода», «Батькивщина» и «Фронт перемен» кулуарно делят предвыборные списки между собой, – Суслов // КИД. – 2012. – 19 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zadonbass.org/news/politics_other/message_46975;

11. «Батьківщину» очолить Яценюк, бо це єдиний шанс звільнити Тимошенко – експерт // Газета по-українськи. – 2012. – 2 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_batkivschinu-ocholit-yacenyuk-bo-ce-edinij-shans-zvilniti-timoshenko-ekspert/425372;

12. Політолог: «Єдиний список «Батьківщини» і «Фронту Змін» – це бізнес-проект» // Газета по-українськи. – 2012. – 7 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_politolog-edinij-spisok-batkivschini-i-frontu-zmin-ce-biznes-proekt/426058;

13. Яценюк призывает оппозиционеров обнародовать свои декларации о доходах // Інтерфакс-Україна. – 2012. – 21 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.interfax.com.ua/rus/pol/98528;

14. Жена Луценко: Яценюк заинтересован в том, чтобы муж сідел // Фокус.ua. – 2012. – 22 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://focus.ua/politics/224128;

15. Лидер «Фронта змин» на Сумщине сомневается в легитимности Волкова // Главком. – 2012. – 23 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://glavcom.ua/news/74444.html;

16. Лещенко С. Яценюк і Тимошенко: весілля неминуче? // Українська правда. – 2012. – 23 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/23/6961330;

17. Яценюк предлагает оппозиции обнародовать стратегию победы на выборах-2012, забыв о «родовом проклятии» // Интерфакс-Украина. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.interfax.com.ua/rus/pol/99591;

18. Михельсон О. «Батьківщина» і «Фронт змін» не можуть домовитися про кандидатів на Сході і «спільного» мера Києва // Український тиждень. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tyzhden.ua/News/46239;

19. Яценюк возглавил партию Тимошенко // Пульс Киева. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://politics.puls.kiev.ua/country_policy/93402.html#1333122806;

20. Штепура А. Бекешкина: Голоса избирателей – это не чемодан, который политики могут дарить друг другу // ГолосUA. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.golosua.com/main/article/politika/20120331_bekeshkina-golosa-izbirateley-eto-ne-chemodan-kotoryiy-politiki-mogut-darit-drug-drugu ;

21. Оппозиция уверенно побеждает на выборах Партию регионов и КПУ — опрос // DeloUA. – 2012. – 2 квітня [Електронний ресурс] Режим

доступу: http://delo.ua/ukraine/oppozicija-uverenno-pobezhdaet-na-vyborah-partiju-regionov-i-kpu-175717;

22. Ніколаєнко Т., Лещенко С. Юлія Тимошенко віддала ключі від «Батьківщини» // Українська правда. – 2012. – 31 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/31/6961828;

23. Яценюк образився на Партію регіонів за зміни до закону про вибори і обізвав їх шулерами // Дзеркало тижня. – 2012. – 5 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/yatsenyuk_obrazivsya_na_partiyu_regioniv_za_zmini_do_zakonu_pro_vibori_i_obizvav_yih_shulerami-99994.html;

24. Объединенная оппозиция объявит о формате участия в выборах 23 апреля, а 12 мая проведет форум – Яценюк // Интерфакс-Украина. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.interfax.com.ua/rus/pol/100400;

25. Среди партийных элит «Батькивщины» и «Фронта перемен» царит взаимное недоверие, – политолог // ЦензорНЕТ. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://censor.net.ua/news/202627/sredi_partiyinyh_elit_batkivschiny_i_fronta_peremen_tsarit_vzaimnoe_nedoverie_politolog;

26. Яценюк запевнив, що «Фронт змін» не зникне // ТСН. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tsn.ua/politika/yacenyuk-zapevniv-scho-front-zmin-ne-znikne.html;

27. Тейзе А. «Фронт змін» піде на вибори разом з «Батьківщиною» // Deutsche Welle. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.dw.de/dw/article/0,,15865460,00.html?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml;

28. Яценюк заявляє, що «новий» бюджет допоможе головно владі // Український тиждень. – 2012. – 12 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.unian.ua/news/497667-yatsenyuk-zayavlyae-scho-noviy-byudjet-dopomoje-golovno-vladi.html;

29. Яценюк побачив «дух кримінального переслідування» у новому КПК // Газета по-українськи. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yacenyuk-pobachiv-duh-kriminalnogo-peresliduvannya-u-novomu-kpk/431484;

30. Фролов Т. Сім нещасливих обіцянок // Українська правда. – 2012. – 17 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/04/17/6962691;

31. Лещенко С. Тимошенко дала «добро» Яценюку // Українська правда. – 2012. – 19 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/04/19/6962978;

32. Четверть украинцев видят Яценюка лидером оппозиции // Пульс Киева. – 2012. – 21 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://politics.puls.kiev.ua/person/97590.html#1335037784;

33. Тимошенко і Яценюк об'єдналися // Українська правда. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/23/6963250;

34. Яценюк вже задумався про єдину партію // Українська правда. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/23/6963255;

35. Яценюк объединился с «Батькивщиной», чтобы стать президентом – експерт // Главком. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://glavcom.ua/news/77463.html;

36. Експерт пояснив, для чого Яценюку потрібна «Батьківщина» // Захід. Нет. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?ekspert_poyasniv_dlya_chogo_yatsenyuku_potribna_batkivshhina&objectId=1253318;

37. Лєліч М. Опозиція почала ділити округи // Український тиждень. – 2012. – 27 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tyzhden.ua/Politics/48813;

38. Півроку до виборів: опозиція обганяє владу // Радіо «Свобода». – 2012. – 30 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/content/article/24564425.html;

39. Скумін А. Друг олігархів: Арсеній Яценюк не демонструє готовності зламати олігархічний устрій // Український тиждень. – 2012. – 30 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tyzhden.ua/Politics/48656;

40. Рейтинг «Свободи» росте – вже майже 6% // Свобода. Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 27 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/029521;

41. Несчетная С. Яценюк про реформування місцевої влади: губернії – в Росії, у нас – області // Обозреватель. – 2012. – 12 травня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://obozrevatel.com/politics/61250-yatsenyuk-pro-reformuvannya-mistsevoi-vladi-gubernii-v-rosii-u-nas-oblasti.htm.

Публікується за:

Гай-Нижник П. А. Яценюк та політична партія «Фронт Змін» на шляху до парламентських виборів 2012 р. (березень–травень 2012 р.) // Гілея. – 2013. – Вип.70 (№3) – С.795–805.

Вершителям
(Послання)

Спускайте псів, хай рвуть, нехай шматують.
Оскальте дзвін зубів, нехай для вас вполюють
Нових нескорених. Позрубуйте голів
До забуття..., щоб кожен з вас зп'янів
З дзюрчання крові, з зойку забиття. Хай чують
Усі навкіл крик схованих страхів і як катують
Вас власні біси. А в примарах снів
Знов прокидайтесь від невбитих слів,
Від завиття і марев, що лютують
В уяві хворій. Каяття святі вже не дарують.
Лиш янголи до гнаних вами спів
Луною скинуть й розійдéться гнів,
Й не буде вороття. Нові серця зруйнують
Ваші хлівй й спаскуджені життя. Звоюють
Й тих псів скажених, й їх поводирів,
І Бог не зглянеться до ваших молитвів.

1 вересня 2012 р.

Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.)

У статті розглядається діяльність Всеукраїнського об'єднання «Свобода» в умовах старту виборчої кампанії 2012 р. Особлива увага акцентується на труднощах, з якими зіткнулася політична партія. Розглядаються виборчі технології, які застосовувало Всеукраїнське об'єднання «Свобода» упродовж грудня 2011 р. – лютого 2012 р.

*** Історична довідка: Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (попередня назва – Соціал-Національна партія України)** – політична партія, що була створена в результаті об'єднання активістів націоналістичних громадських організацій: Варта Руху, Студентське Братство, ОУМ «Спадщина», Українські Ветерани Афганістану. За ідеологічну основу партії було взято працю Провідника Організації Українських Націоналістів Я. Стецька «Дві революції». 29 вересня 1991 р. у Львові відбулися збори ініціативної групи, а 13 жовтня 1991 р. – установчий З'їзд, який проголосив створення Соціал-Національної партії України. Головою СНПУ було обрано Я. Андрушківа. СНПУ була зареєстрована Міністерством юстиції України 16 жовтня 1995 р. (реєстраційне свідоцтво №686).

14 лютого 2004 р. на IX З'їзді партії було ухвалено нову назву партії – «Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Головою партії було обрано О.Тягнибока. У 2006 р. ВО «Свобода» вперше взяла самостійну участь у парламентських та місцевих виборах. Виборчою програмою партії стала «Програма захисту українців». Партія не подолала прохідний бар'єр до Верховної Ради України. Під час парламентської виборчої кампанії 2007 р. «Свободі» також не вдалося подолати прохідного бар'єру. На сьогодні понад 15 тисяч українців є членами партії, а партійні організації ВО «Свобода» діють на всій території України.

Тактика політичної боротьби та іміджеві технології

Всеукраїнське об'єднання «Свобода»* (далі – «Свобода») з нетерпінням очікувала початку офіційного парламентського передвиборчого процесу 2012 р. і фактично перманентно перебувала у ньому з часу завершення виборів Президента України у 2010 р. Загалом увесь цей відрізок часу було тактично використано у спробі

не лише викристалізувати свій партійний образ у трьох основних напрямах: ідеологічному, соціально-економічному та політичному, але й монополізувати власну провідну роль серед опозиції по усіх зазначених спектрах в очах пересічного громадянина. При цьому своєю загальною риторикою партія прагла опанувати увесь обшир виборчого поля, зокрема її правого крила шляхом фактичної узурпації у своїй політичній силі втілення націоналістичної й патріотичної ідеології; лівого сегменту електорату, коли партія видавала себе за чи не єдину політструктуру, яка бореться за соціальну справедливість, націоналізацію природних і головних господарських об'єктів державою, а відтак – виступає істинним борцем за народні інтереси й непримиренним супротивником олігархії. Й, нарешті, тимчасова деморалізація ВО Батьківщина», партії «Народна самооборона» та їхніх політичних партнерів по ліберально-демократичному табору після арешту визнаних і харизматичних провідників опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, була використана «Свободою» для спроби представити в очах електорату інших лідерів та партій з так званого ліберального табору як псевдонаціонал-патріотів і угодовців із проросійською та олігархічною антинародною владою, а відтак й заявити про себе як про єдину і справжню політсилу, що має право очолити опозицію. При цьому провідник «Свободи» О. Тягнибок природно, за задумом, мав би стати уособленням нового лідера опозиції (спочатку в очах нації, а згодом і номінально, відтіснивши, допоки ізольовані Ю. Тимошенко та Ю. Луценко, нових претендентів на очільників руху по боротьбі з «антинародним режимом» В. Януковича – А. Яценюка з «Фронту Змін», В. Кличка з «УДАРУ», Н. Королевську чи О. Турчинова з «Батьківщини» та інших).

Агітаційно усе це було сфокусовано у промовах на багатотисячному мітингу, що був зібраний біля пам'ятника Т.Шевченку в Києві на Покрову 14 жовтня 2011 р. до 65-ї річниці утворення УПА, де представникам інших опозиційних партій не було надано слова, а самих їх ідеологічних репрезентантів було призирливо названо «ліберастами». Організаційно ж – на ІІ етапі ХХІІІ з'їзду ВО «Свобода», що відбувся 24 грудня 2011 р. у Києві.

На з'їзді (в якому взяли участь 486 делегатів з 500 обраних з усіх регіонів України) було розглянуто звіт про діяльність партії після місцевих виборів 2010 р. та плани щодо діяльності на 2012 рік. На з'їзді також було ухвалено зміни та доповнення до Про-

грами та Статуту ВО «Свобода». У цей виборчий рік партією було поставлено завдання перед своїм активом проводити масову роботу з виборцями та організовувати багатотисячні акції протесту. З цього приводу заступник голови фракції ВО «Свобода» у Львівській міськраді й радник голови «Свободи» з питань ідеології Ю.Михальчишин заявив тоді, що вони мають стати «партією професійних революціонерів», і сприймати революцію як призначення організації, вказавши при цьому на головну поточну мету партії: «Коли ми зможемо мобілізувати на свої середньостатистичні акції приблизно таку ж кількість активу, як ми вивели 9 травня [2011 р.] у Львові, ми зможемо не просто зривати плани діючого режиму – ми зможемо самі формувати порядок денний політичного процесу» [1]. Не більше і не менше.

Варто звернути увагу, власне, на те, які посили своїм однопартійцям і, очевидно, прихильникам та й союзникам по опозиції, висловив провідник ВО «Свобода». О. Тягнибок, який зокрема, заявив: «Ми – чи не єдина партія в Україні, для якої ідеологія та світоглядні засади мають найвищу вартість. Протягом року після першого етапу XXIII З'їзду нашої політичної сили у грудні 2010 року ми напрацьовували доповнення до нашої партійної програми – «Програми захисту українців», яку ухвалив сьогоднішній з'їзд [2].

Саме виходячи з ідеології українського націоналізму і соціального захисту, як зазначав О. Тягнибок, «Свобода» запланувала свої передвиборчу тактику та визначила політичну стратегію. Глобальним завданням партії у 2012 р. стала перемога над антиукраїнським режимом В. Януковича. При цьому лідер «Свободи» наголосив, що партія усвідомлює, що у разі поразки на виборах до Верховної Ради 2012 р. існуючий режим може вдатися до силового сценарію утримання влади. Відтак ВО «Свобода» має бути готова «до боротьби усіма доступними методами, включаючи парламентські та непарламентські форми боротьби. Наша боротьба, – заявив О. Тягнибок, – має носити тотальний характер: в органах місцевого самоврядування, на площах та вулицях» [2]. Відтак головним завданням партії було визначено донесення її ідеології до кожного українця, захист кожного українця, його національних та соціальних прав; яку би посаду не обіймав свободівець – він має діяти, виходячи із цих завдань, зазначив лідер «Свободи» [2].

Основними напрямками такого поширення своїх ідей, принаймні в зимовий період 2011–2012 рр. було обрано: проведення масових акцій в різних регіонах країни; робочі візити в регіони голови партії О. Тягнибока; організація виступів голови та членів Політради «Свободи» на телебаченні чи радіо, зокрема у прямих ефірах популярних політичних ток-шоу, де, як правило, вплив цензури мінімізується; використання можливостей новітніх технологій інтернет-простору. Інтернет-мережа, в якій регулярно й стабільно перебуває і молодь, і люди середнього віку, різного соціального статусу й інформація в якій активно моніториться світовими та вітчизняними медіа, свободівці використовували надзвичайно потужно і розгалужено. Це, зокрема, й офіційний веб-сайт ВО «Свобода» (що має окремі веб-сторінки обласних партійних організацій), і блогосфера на різних інтернет-ресурсах (так, власні блоги на популярних веб-сайтах, як-то в «Українській правді», «Історичній правді», «Україні Incognita» газети «День», «LB», «Газети по-українськи» тощо ведуть О. Тягнибок, Ю. Михальчишин, І. Мірошніченко, А. Мохник та інші провідні діячі партії), і соціальні мережі (зокрема у «Facebook», «Twitter», «ВКонтакте» та ін. розміщено не лише партійні сторінки та сторінки регіональних осередків «Свободи», але й особисті сторінки усіх керівників партії й тисяч її активістів та прихильників).

Втім, такий широкий спектр вільного використання новітніх медіа-технологічних можливостей не лише розширив масштаби й активність партійних ідеологів, але й виявив недопрацювання керівництва партії як в організаційно-ідеологічній передвиборчій дисципліні (до часу вироблення й оприлюднення офіційної передвиборчої програми партії), так і в перевиборчій тактиці провідних діячів «Свободи», принаймні в зимовий період 2011–2012 рр. Так, наприклад, на вже згадуваному вище ІІ етапі ХХІІ з'їзду партії О. Тягнибок піддав різкій критиці голову Донецької міської організації ВО «Свобода» А. Шевцова, який напередодні в інтерв'ю порталові «Острів» зазначив, що єдиної позиції у партії щодо ставлення до А. Гітлера немає й що в українських націоналістів, тобто у його однопартійців, є певна подібність із німецькими націонал-соціалістами. При цьому, А. Шевцов, додав, що неможна ігнорувати чужий досвід, якщо він може бути корисним для справи [3]. Голова «Свободи» назвав такі висловлювання «маячнею», наголосивши, що в партії існує позиція: Сталін і Гітлер – це одне і теж, а різниця

між націонал-соціалізмом та соціал-націоналізмом величезна. При цьому лідер партії зауважив, що висловлювання голови Донецької міської парторганізації свідчить або про свідому провокацію, або ж про нерозуміння людиною партійної ідеології [3]. Відтак А. Шевцова було знято з посади «за порушення дисциплінарного та партійного статутів» з оголошенням догани та забороною займати керівні партійні посади («проти» проголосували лише 3 делегати з'їзду). Таким чином було застосовано типовий акт поширення духу єдності партійних лав, продемонстровано партійну дисципліну та колегіальність рішень й, головно, у передвиборчий рік, здійснено показовий крок в напрямку збереження політичної репутації, що мав би вкотре відкинути звинувачення партії у схильності до нацистської ідеології.

Такий показовий акт покарання відбувся саме на з'їзді, аби максимально поширити його інформаційність, а спрямований був щонайменше до двох, але важливих і взаємопов'язаних, адресатів: з одного боку – до потенційних симпатиків, які ще не визначилися із прихильністю до одного з опозиційних таборів, проте є виборцями і яких вкотре потрібно переконати, що «Свобода» не є неонацистською партією; а з іншого – до власних партійних активістів, яким було дано чіткий сигнал бути стриманішими й виваженішими у своїх заявах у виборчий рік, аби не відлякати потенційних неофітів й не схилити частину протестного електорату на бік союзників-конкурентів з опозиційного блоку.

Попри це, скандали таки не оминули партію, зокрема 21 лютого 2012 р., коли через інтерв'ю одному з російських інтернет-порталів голови прес-служби «Свободи» Ю. Сиротюка з приводу перемоги у національному відборі на пісенний конкурс «Євробачення» перемогу здобула чорношкіра співачка конголезького походження Гайтана, а члена «Свободи» було звинувачено у расизмі. Зокрема Ю. Сиротюк заявив, що відтак «Україну асоціюватимуть з іншим континентом, десь в Африці», додавши, що з такою політикою нашу країну ніколи не візьмуть до Євросоюзу [42]. «Так буде при кожному відборі на «Євробачення», поки Національною телекомпанією керуватиме В. Арфуш, далекий від усього українського. І мільйони, які будуть дивитися це шоу, побачать, що Україну представляє, умовно, людина, яка не належить до нашої раси, вкорениться поняття, що Україна десь в далекій Африці», – наголосив представник «Свободи» [42]. Проте партія та її керівництво не засудили

подібні висловлювання, а сам Ю. Сиротюк, як і голова Київської міської парторганізації А. Іллєнко, в прямому ефірі політичного ток-шоу «Шустер LIVE» на Першому національному каналі 24 лютого 2012 р. відмовилися вибачитися перед співачкою.

Варто наголосити й на тому, що подібні ідеологічні «відвертя» дозволяли собі не лише представники регіональних партійних організацій «Свободи» (як, наприклад, згадуваний А.Шевцов), які мають недостатній досвід політичної діяльності, а й представники партійної верхівки (як вищезазначені Ю. Сиротюк, А. Іллєнко, І. Мірошніченко), й відтак із загостренням політичної боротьби обмовляються про такі аспекти своїх переконань, які в сучасному, а надто – в європейському, політикумі сприймаються негативно. Так, скажімо, скандал з приводу української чорношкірої співачки Гайтани був негативно сприйнятий за кордоном, про що згадувалося у вищезгадуваному телеефірі. Зазначу й на тому, що серед партнерів «Свободи» по передвиборчій коаліції цей скандал помітили лише в партії «УДАР», що очевидно було пов'язано із зобов'язаннями опозиціонерів не поборювати одне одного. Попри це В. Кличко, таки виступив із політичною заявою із цього приводу і закликав жорстко і публічно засудити такі висловлювання одного з членів Політради «Свободи» і зробити висновки щодо принципів подальшої співпраці [41]. Тим не менш подальшого розвитку інцидент не отримав. Разом з цим, він засвідчив на певні тактико-ідеологічні проколи ВО «Свобода» у підготовці до старту передвиборчих перегонів й, очевидно, таки вплинув на певне узгодження політичної риторики між лідерами партії, тон в якій, безумовно, задавав О.Тягнибок. Тим не менш, за доступною інформацією, «Свобода» все ж не вдалася до послуг професійних фахівців з передвиборчих технологій (так званих політтехнологів).

Ще задовго до старту офіційної виборчої кампанії 2012 р. ВО «Свобода» стикнулася із закидами політичних опонентів щодо вимог оприлюднення нею джерел свого фінансування. Так, 27 грудня 2011 р. Апеляційний суд м. Києва визнав недостовірною інформацію, що була надрукована газетою «Коммунист» понад 2 роки тому про те, що ВО «Свобода» нібито фінансується олігархами. Суд підтвердив рішення Шевченківського районного суду й зобов'язав пресовий орган КПУ опублікувати спростування неправдивої інформації на першій шпальті [18].

Варто зазначити, що чутки про фінансування «Свободи» олігархами довгий час ширяться серед громадянства й постійно спростовуються керівництвом партії, яке, разом з тим, так і не оприлюднило джерел з яких отримує кошти, вказуючи на пожертви громадян різного соціального та майнового статусу. Очевидно саме з припинення кривотолків з цього приводу 25 січня 2012 р. О. Тягнибок в інтерв'ю інформаційній агенції Інтерфакс зазначив, що «зараз виборча кампанія нашої партії не фінансується, оскільки законом чітко визначені терміни початку виборів і, відповідно, початку проведення агітації» [19]. Провідник свободівців також повідомив, що в партії існує Економічна рада, яка була створена кілька років і яка забезпечує партійну внутрішню діяльність фінансовими і матеріальними ресурсами. При цьому О. Тягнибок уточнив, що процес збору коштів партією ведеться постійно, тобто – цілий рік, й на той час (на січень 2012 р.) «Свобода» перебуває у стані пошуку коштів на проведення виборів, і що незабаром партія почне процес публічного їх збору. «Ми використовуємо різні можливості наших прихильників, симпатиків, членів партії для того, щоб партія могла існувати і проводити свою роботу. Природно, виборча кампанія вимагає великих ресурсів, але ми працюємо над цим», – зазначив він і запевнив, що «як і завжди, партія «Свобода» оприлюднить всі джерела фінансування своєї виборчої кампанії» [19].

Тактика дій та агітаційні технології в регіонах

Слід відмітити, що регіональні партійні осередки «Свободи» протягом 2010–2012 рр. значно посилили свою активність і досягли певних успіхів у здобутті додаткових симпатиків. Щоправда, цьому сприяли й деякі побічні, незалежні від самої «Свободи» реалії політичної системи України, зокрема послаблення позицій та активності конкурентів з патріотичного табору («Батьківщини» та «Народної самооборони», які сфокусували головні зусилля своїх активів на проблемі звільнення Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, а отже значною мірою персоніфікували свою діяльність на людях, які практично були ізольовані від діяльної політики) та відсутності істотної конкуренції серед націоналістичних політсил.

Таке моє судження побічно підтвердив й керівник партійної прес-служби «Свободи» Ю. Сиротюк, який 17 жовтня 2011 р. в одному з коментарів заявив: «Ми зараз чомусь говоримо так, наче вже немає Блоку Юлії Тимошенко, ніби ця політсила – вже по-

кійник. Юлю посадили і більше там нікого немає... Насправді ж якщо засудження лідера БЮТу спричинить розчленування і самознищення цієї політсили, саме тоді і з'явиться це пусте місце» [4]. Хто має посісти це місце, за логікою свободівця, цілком зрозуміло – їхня політструктура, що й відверто було засвідчено наступним натяком: «Більшість тих, хто розчарувався у Тимошенко під час її урядової діяльності, уже не повернеться до неї, оскільки в Україні немає кріпосницького електорату, який намертво закріплений за тим же БЮТом» [4]. Тим паче, що «Батьківщині» ще потрібно буде довести, що вона не партія однієї людини й не «посиплеться» без Ю. Тимошенко.

Отже особливої ваги закономірно набула боротьба за прихильність виборця в регіонах. При цьому ще під час з'їзду лідери «Свободи» прагли підтримати своїх однопартійців на місцях гучними заявами й конкретними вказівками домінантних напрямків роботи на місцях. Так, О. Тягнибок на зустрічі із журналістами 24 грудня 2011 р. заявив: «Маячня влади у намаганнях залякувати політиків і суспільство вже доходить до найвищої межі. Очевидно, що влада намагається поселити страх не тільки у суспільстві, але і у своєму оточенні, щоб розуміли, що Янукович залізною рукою керує державою. Але це вже переходить у певне паяцтво, бо такий собі їжак, перепрошую, з голою задницею, хоче нас всіх налякати – прокуратурою чи міліцією» [6]. В свою чергу його радник з ідеологічних питань Ю. Михальчишин того ж дня висловив перед представниками преси впевнення, що 2012 рік стане роком переростання протесту в революцію, проте для досягнення такої мети свободівці мають: «Посилити роботу із залучення молоді до організації. Завдяки молоді ми зможемо витягнути те, що не вдається нам через брак коштів і відсутність доступу до мас-медіа. Тільки сформувавши потужні маршируючі колони молоді на наступні 8 місяців, ми можемо претендувати на отримання на виборах потрібного результату», а також «Йти у трудові колективи, навчальні заклади, в транспорт, на базар, там повинні бути наші листівки та наші агітатори, там чекають нас і нашого слова» [7].

Таким чином, мусіли активізуватися місцеві партійні організації, робота яких, слід віддати належне, була досить активною задовго до офіційного початку передвиборчої кампанії.

Так, відмічу лише окремі з них, як от багатотисячне пікетування 27 квітня 2010 р. (спільно з іншими національно-патріотичними

організаціями) Верховної Ради України проти Харківських угод про продовження терміну перебування Чорноморського флоту Росії на терені України; масові акції протесту проти легалізації так званого «Прапора перемоги» 9 травня 2010 р. у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Києві та інших містах тощо.

14 жовтня 2011 р. на свято Покрови (й день Українського козацтва та УПА) «Свобода» практично самостійно організувала багатотисячний мітинг і ходу від пам'ятника Т.Шевченку до Михайлівської площі у Києві. 25 листопада 2011 р. Вінницька міська організація ВО «Свобода» (голова – В. Базелюк) спільно із громадсько-політичними силами патріотичного спрямування Вінниці, що об'єднані в Громадському комітеті зі спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку, провели пікетування сесії Вінницької міської ради під гаслом: «Шевченку на Театральній – бути!». Свободівці спільно з об'єднанням «Український дім» та Вінницьким козацьким полком І. Богуна вимагали від Вінницького міськвиконкому та міського голови В. Гройсмана виконати законне рішення Вінницької міськради № 394 від 26 лютого 2004 р. «Про реконструкцію площі Театральної та встановлення пам'ятника Т. Г. Шевченку»; припинити втручання в проведення всеукраїнського конкурсу на проект пам'ятника Т. Шевченку; припинити спекуляції і маніпуляції думкою вінничан за допомогою запущеного міською владою так званого «громадського обговорення» [8].

Разом з тим, інколи на місцях та в місцевих радах траплялися випадки неузгоджених дій місцевих структур опозиційних партій, які, слід зауважити, не мали частого або ж поширеного характеру й досить швидко залагоджувалися регіональним керівництвом. Так, наприклад, у січні 2012 р. фракція ВО «Свобода» в Коломийській районній раді не взяла участь у голосуванні за політичну заяву, ініційовану депутатами від ВО «Батьківщина», з тієї причини, що внесення заяви здійснювалося безпосередньо на сесії без попереднього узгодження із фракцією ВО «Свобода». Відповідно, фракція здійснила демарш у знак протесту, що з нею не рахуються і партнери її ігнорують. Коментуючи ситуацію, що склалася голова Івано-Франківської обласної організації ВО «Свобода» О. Сич (заяву було поширено прес-службою ВО «Свобода» 11 січня 2012 р.) назвав такий демарш своїх однопартійців помилковим, внаслідок чого було завдано шкоди іміджу партії, а сама заява не набрала необхідної кількості голосів. О. Сич запевнив, що винуватців, які

допустили таку помилку, буде покарано, проте водночас «щоби наголосити, що ця колізія сталася через елементарну міжпартійну неузгодженість, слід навести приклад: зовсім недавно аналогічну заяву було ухвалено на сесії Коломийської міської ради, і фракція ВО «Свобода» її підтримала. Однак там це було здійснено за попереднім погодженням із фракцією» [14].

1 січня 2012 р. під егідою «Свободи» в Горлівці Донецької області (вперше у Донбасі) було проведено смолоскипну ходу на честь дня народження С. Бандери. Влада не чинила заборон, що викликало обурення з боку комуністів [26]. 21 січня 2012 р. «Свобода» спільно з іншими опозиційними силами провела у Києві масові мітинги на честь дня Дня Соборності та Свободи. Коли ж у пресі з'явилися повідомлення про випадки оплати окремим учасникам протестів, О.Тягнибок, виступаючи 23 січня на каналі TVi, заявив, що його партія виступає категорично проти таких речей й підкреслив, що такі відомості аж ніяк не стосуються прихильників «Свободи», які завжди добровільно беруть участь у подібних акціях [16].

Водночас, з січня 2012 р. керівники «Свободи» розпочали активну піар-кампанію, в якій суспільству пропонувалася думка, що партія активно поширює свій вплив в центрі та сході України і саме ця частина країни, яка, як було прийнято вважати, є вотчиною відповідно «Батьківщини» і Партії регіонів, стане головним донором голосів, що дадуть «Свободі» змогу впевнено потрапити до Верховної Ради. Так, 25 січня 2012 р. голова Київської міської організації партії А.Іллєнко заявив, що найбільше виборців, які на найближчих виборах уперше проголосують за ВО «Свобода» – в центральних областях України. «По Галичині, – зазначив політик, – ми вже маємо 25–30% підтримки, тому говорити про якийсь стрибок нема передумов, а от центральні області дадуть нам у 3–4 рази більше голосів, ніж давали досі» і на підтвердженням своїх слів навів приклад, що, мовляв, на додаткових виборах у Кіровограді (22 січня 2012 р.) свободівський кандидат у мери міста В. Пасіка набрав 15%, що всемеро перевищило результат цієї політичної сили відносно минулого народного волевиявлення [21].

Виконуючи означені плани, 10 лютого 2012 р. лідер «Свободи» О. Тягнибок відвідав Донецьк. Він відвідав у Донбас не лише аби показати, що його партія розпочала похід на Схід, але й представити нового керівника виборчого штабу «Свободи» в Донецькій області – заступника голови Київської міської парторганізації

Ю. Ноєвого. Голова виборчого штабу отримав завдання створити в усіх районах області та в м.Донецьку передвиборні штаби, забезпечити координацію роботи організації й підготуватися до виборів.

Сам лідер «Свободи» зазначив, що прибув у Донбас не в рамках передвиборного туру, а за для зустрічі з партійними активістами та вивчення становища напередодні виборів. На запитання ж місцевих журналістів скільки відсотків голосів виборців «Свобода» планує набрати у Донецькій області, лідер націоналістів виявився на перших порах більш стриманий своїх розрахунках, аніж його підлеглі по партійній лінії. Тим не менш, згодом О.Тягнибок, таки сказав, що його політсила усвідомлює, «що невеликий відсоток в Донецькій області рівноцінний великому відсоткові у західних областях. Населення Донецької області досить велике і якщо ми [«Свобода»] ефективно спрацюємо, то результат у східних областях й, зокрема, у Донецькій області може дорівнювати результатові у деяких центральних областях, або навіть у західних» [29]. Не більше не менше... Й додав, що вважає, що «Свобода» у цьому регіоні має 5–8% й «на таку цифру ми можемо розраховувати навіть з урахуванням крадіжки голосів» і при цьому партія не мінятиме передвиборні гасла і риторику у східних та західних областях [29; 30].

«Різниця між Сходом і Заходом тільки в тому, що там була окупація однієї держави, а тут – інша окупація, – сказав голова «Свободи». – А проблеми, про які я чую, зустрічаючись з людьми в Донбасі і у Львові одні й ті ж: соціальна несправедливість, бандитська влада, приниження національної гідності. Ми можемо подобатися чи ні, але ми завжди однакові – і не будемо лукавити в Донецькій області. Наприклад, не станемо переходити на російську мову агітації, ми не будемо мінятися. Адже в тому і проблема, що перед виборами лідери партій говорять одне, а в парламенті інше. Ми не будемо мінятися», – наголосив голова ВО «Свободи» [30].

Наступного дня, 11 лютого 2012 р., О. Тягнибок вже перебував у Дніпропетровську, де заявив, що парламентські вибори 2012 р. будуть «визначальними для України як в плані внутрішнього, так і зовнішнього розвитку», а шанси ВО «Свобода» здобути голоси виборців на сході України оцінив як «реальні» [31]. Що ж до саме цього регіону, то О. Тягнибок зазначив: «Зокрема, ми сприймаємо Дніпропетровську область як регіон, який дасть нам левову частку голосів. Ми відчуваємо, що Дніпропетровщина може стати націо-

налістичної базою на південному сході Україні» [31], що загалом відповідає дійсності (націоналістичні настрої на Дніпропетровщині дійсно зростають, надто – серед молоді й людей середнього віку; інші, хоч і дрібніші, партії не ведуть у цьому регіоні активну роботу, а відтак прихильність зазначених виборців цілком здатна повернутися до «Свободи» хоча б і через відсутність іншої альтернативи).

Слід відзначити, що до зали, в якій мав виступати О. Тягнибок, він, до речі, зайшов разом з усіма гостями, без охорони й із зали спостерігав за виступом хлопця, що співав на сцені під гітару. Почав свій виступ лідер «Свободи» з доповіді про кількість депутататів-однопартійців у місцевих радах, згадав фальсифікації на місцевих виборах 2010 р., про корумпованість судів, про те що вони підконтрольні бандитському режиму (при цьому, коли він назвав режим бандитським, зала вибухнула оплесками). Далі мова йшлося про продаж землі (обіцяв не відміняти мораторій на продаж земель і прийняти Закон про землю, яким буде заборонено відчуження землі на користь іноземців), згадувалося про призначення росіян-КДБістів на посади силовиків в Україні, а також про те що ключові економічні посади займають друзі «сім'ї» В. Януковича, згадувалася й Росія (в контексті сиру та газу), про альтернативну енергетику та про деверсифікацію поставок вуглеродів (про можливість поставок вуглеродів з перської затоки танкерами в обмін на карбамід (добрива), про проблеми села (назвав трагедією села панування п'янства і безробіття) тощо [32].

Зі свого боку влада чим ближче до виборів намагалася тримати «під ковпаком» політичний процес в Україні, в тому числі доволі специфічними методами. Так, наприклад, у своєму блозі член Політради ВО «Свобода» й, водночас, голова її Сумської обласної організації І. Мірошніченко 28 січня 2012 р. оприлюднив відомості, які назвав «колоритом «єжовщини» 1937 р. на Сумщині. Йшлося про керівника Лебединської районної організації ВО «Свобода» В.Бистренка, до якого надвечір 26 січня завітав такий собі В. Осокін, який відрекомендувавшись заступником начальника управління СБУ в Сумській області, випитував у активіста-свободівця інформацію про І. Мірошніченка й схиляв самого В. Бистренка до співпраці, намаючись переконати останнього в тому, що займатися політикою і бути націоналістом не варто та може бути небезпечно тощо [17]. Зі свого боку прес-служба ВО «Свобода», повідомляючи про цей інцидент, заявила, що такі дії необхідні Президентові

В.Януковичу і Партії регіонів для жорсткої боротьби з реальними претендентами на перемогу на виборах до Верховної Ради України по мажоритарних округах [20]. Тобто – із представниками «Свободи».

Тим часом, 1 лютого 2012 р. лідери львівських обласних осередків політичних партій ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт Змін» підписали угоду про спільні дії об'єднаної опозиції на Львівщині. Документ було підписано на основі угоди, яку 22 січня в Києві підписали лідери опозиційних партій, учасників Комітету опору диктатурі. При цьому дрібніших політичних партій на підписання угоди не запрошували [24].

Попри такі угоди, що в перспективі були розраховані на виборчу осінь 2012 р., поточні довибори до місцевих органів влади показали, що в регіонах партійним осередкам «Свободи» домовитися й дійти компромісу з іншими опозиційними парторганізаціями не завжди вдавалося. І її кандидати програвали виборчі перегони. Так, наприклад, сталося у 41-му виборчому окрузі (Красноармійський район Житомирської обл.), де на довиборах депутата облради 12 лютого 2012 р. переміг із 42,57% голосів виборців кандидат від об'єднаної опозиції («Фронт Змін», «Батьківщина», Українська платформа «Собор»), а кандидат ВО «Свободи» із 9,28% голосами виборців посів лише третє місце, пропустивши поперед себе кандидата від провладної Партії регіонів, що здобув 35,05% голосів [38].

Втім, то був лише епізод, який проте наглядно показав опозиції, що її сила в єдності. Висновки було зроблено. Так, наприклад, 9 лютого 2012 р. угоду про співпрацю підписали голови волинських обласних організацій «Батьківщини», «Свободи» та «Фронту Змін», 10 лютого 2012 р. – в Чернігові представники ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт Змін» підписали угоду про спільні дії об'єднаної опозиції. Того ж дня у Дніпропетровську керівники обласних організацій п'яти опозиційних партій – «Батьківщини», «Нашої України», «Фронту Змін», «Свободи» та «УДАРУ» – уклали угоду про координацію дій під час підготовки і проведення чесних виборів до Верховної Ради України в жовтні 2012 року. 12 лютого 2012 р. близько 700 депутатів місцевих рад та представників партій «Батьківщина», ВО «Свобода» і «Фронт Змін» взяли участь у спільних зборах, що відбулись у Львівській філармонії, де одноголосно було прийнято заяву, в якій учасники зборів активу і депутатів місцевих рад Львівської області від цих

партій, підтримали підписання Угоди про спільні дії об'єднаної опозиції 22 січня на Софійському майдані у Києві та Угоди про координацію дій трьох обласних організацій партій, укладеної 1 лютого у Львові [43]. 13 лютого 2012 р. Черкаські обласні організації партій «Батьківщина», «Фронт Змін» і «Свобода» також уклали угоду про спільні дії на парламентських виборах 2012 р. [39]. Подібні угоди було підписано й іншими регіональними представниками опозиційних партій.

Слід згадати також, що «Свобода» мала у 2011–2012 рр. більшість та керівні посади в обласних радах народних депутатів, зокрема: Тернопільській (голова – О.Кайда), Івано-Франківській (голова – О. Сич), Львівській (перший заступник голови – П.Колодій), а також посади міських голів Тернополя (С.Надал), секретаря Львівської та Івано-Франківської міськрад (В. Павлюк, Р. Марцінків) тощо. Зауважу при цьому, що ці посадовці-свободівці з трьох областей регулярно висловлюють свою, незгодну із провладною, позицію не лише безпосередньо у своїх областях, але й на кожній Раді регіонів при Президентові України, зокрема виступали проти запровадження так званого «ринку землі», ініціювавши на сесіях ухвалення звернень до Президента та Верховної Ради України [9].

Ставлення ВО «Свобода» до діючої влади в Україні

Партійну позицію щодо питання ринку землі, сам О. Тягнибок виклав у своєму блозі 23 грудня 2011 р., не забувши при цьому звинуватити у бездіяльності парламентську опозицію намаганням пропрезидентської більшості у Верховній Раді узаконити продаж землі, коли 9 грудня 2011 р. «прорегіональна» більшість разом із «тушками», у першому читанні ухвалила законопроект «Про ринок земель». Як відомо, 20 грудня 2011 р. Верховна Рада під тиском громадськості була змушена продовжити мораторій на торгівлю землею сільськогосподарського призначення до 1 січня 2013 р. Зазначивши, «ясно як білий день: якби панівний антиукраїнський режим наважився наділити собі право торгувати землею, то він продавав би Україну вроздріб уже сьогодні», О.Тягнибок повідомив, що ВО «Свобода» запропонувало ухвалити на всенародному референдумі закон про заборону торгівлі землею. З цією метою по всій країні відбулися збори громадян, з метою реєстрації ініціативних груп для проведення цього референдуму. Проте, влада, в особі ЦВК, зробила все можливе, аби під різними надуманими приводами від-

хилити таку ініціативу громад. Як наслідок, «Свобода»розпочала другий етап з ініціювання Всеукраїнського референдуму щодо ухвалення розробленого самою партією Закону України «Про заборону торгівлі землею сільськогосподарського призначення» й з вересня 2011 р. взялася за формування ініціативних груп. Водночас кожного разу, коли Верховна Рада виносила це питання у порядок денний, свободівці пікетували парламент і місцеві адміністрації. Було проведено десятки масових протестних заходів. При цьому, О. Тягнибок висловив надію, що «що новий парламент зупинить цей, задуманий антиукраїнськими олігархічними кланами, дерибан», а «Свобода» із свого боку «й далі робитиме все можливе, аби референдум із заборони торгівлі землею сільськогосподарського призначення все ж відбувся» [10].

В грудні 2011 р. аналітична служба ВО «Свобода» виступила також і з різкою критикою щодо процедури ухвалення Верховною Радою бюджету на 2012 р. та окремих його статтей, зазначаючи, що за вказівкою з Адміністрації Президента, народні депутати порушили Конституцію України, Бюджетний кодекс України та Регламент Верховної Ради України і ухвалили бюджет із порушенням спеціальної процедури розгляду проекту бюджету. При цьому, як відомо, урядовці відразу ж заявили, що вже за 2 місяці бюджет буде переглянутий – внесуть зміни відповідно до нової, як очікувалося, ціни на газ, а також обіцяли віднайти кошти, що дозволили би профінансувати національні проекти у повному обсязі (1.4 млрд. грн.). Таким чином, в режимі ручного керування, режимом В. Януковича було закладено становище, що пільги та надбавки незахищеним верствам населення (а саме: чорнобильцям, сім'ям і дітям загиблих ліквідаторів аварії, працівникам у медичній галузі та сфери культури, спеціалістам із захисту рослин, які живуть у сільській місцевості, учасникам бойових дій, учасникам війни, інвалідам війни, а також членам їхніх родин, ветеранам праці та особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, працівникам шахт і гірничих підприємств, дітям війни, колишнім неповнолітнім в'язням концтаборів, працівникам державної пожежної охорони) їхні пільги та надбавки будуть виплачуватися лише, виходячи з наявних фінансових ресурсів Державного бюджету України та бюджету Пенсійного фонду України. Враховуючи ж той факт, як зазначав О. Тягнибок у своєму блозі, що Державний бюджет «тріщить по швах», то навряд чи ці верстви населення отримають допомогу

від держави, додаючи, що «й надіятися на нашу «безкоштовну» медицину цим людям не слід, адже на неї витрати скорочуються майже на 2 млрд. грн.» [11].

Аналітична служба «Свободи» також звернула увагу й на зростання державного боргу України. Так, наприклад, нею вказувалося, що на 31 грудня 2012 р. було встановлено граничний обсяг державного боргу в сумі 415 326 338,2 тис. грн., що на 39 682 936,3 тис.грн. більше, ніж 2011 р., а це означає збільшення боргової ями. Між тим, сума витрат на обслуговування державного боргу в 2012 р. становила 95,5 млрд. грн., з них 42,3 – за зовнішнім боргом. Обсяг платежів («відсотки») з обслуговування державного боргу становив 29,6 млрд. гривень. «Свобода» також висловила занепокоєння з суми надходжень від приватизації державного майна – 10000 000,00 тис. грн., яку влада розраховує для покриття дефіциту державного бюджету. «Враховуючи те, що найбільшими активами держави залишилася українська земля (на продаж якої наклали поки що мораторій) та природні монополії, – як небезпідставно висловлював своє занепокоєння О. Тягнибок, – можна вже стверджувати про той факт, що ці активи будуть активно роздаватися олігархам, для підтримання існування (саме, існування, а не розвитку) держави» [11]. Крім того, влада також ввела людей в оману, встановивши дефіцит бюджету в 25 129 484,1 тис. грн., проте, зауважували свободівські аналітики, в цю цифру не входила сума випуску облігацій внутрішньої державної позики у розмірі 12 000 000,00 тис. грн., якою влада планує покрити збитки НАК «Нафтогаз України». А відтак, сумарний дефіцит державного бюджету України насправді становитиме 37 129 484,1 тис. грн., що ще більше, ніж 2011 року. Не можна не відзначити й того, як слушно вказав у своєму блозі О. Тягнибок, що влада розраховувала отримати збільшення податкових надходжень на 30 604 728,3 тис. грн., а «враховуючи той факт, що влада не поспішає закривати офшори для олігархів та створює сприятливий податковий режим для своїх утримувачів, цей тягар у вигляді сплати податків ляже на знекровлений малий та середній бізнес» [11].

Різкої критики зазнали й обсяги фінансування МВС, СБУ та ГПУ, яке збільшилося майже на 2 млрд. грн. у порівнянні з 2011 р. (при цьому бюджет МВС та ГПУ сумарно перевищив бюджет Міністерства оборони України), що, на думку партії, спрямовано на посилення репресивного апарату в державі. Нереальними було

названо й макроекономічні прогнози, закладені урядом на 2012 р., а звідси й свідоме заниження рівня передбачуваної інфляції у 7,9% тоді, як світові експерти оптимістичним варіантом назвали 9,4%. Так само неправдивими було названо обсяг доходів бюджету у 2012 р., які уряд обчислив в 332,8 млрд. грн., розраховуючи на зростання ВВП до 3,9%, тоді як експерти прогнозували його на рівні 2,5%. Виходячи з вищевказаного, ВО «Свобода» вважала, що «такі маніпуляції можуть закінчитися або друком грошей, або подальшим збільшенням зовнішнього боргу, або банальним невиконанням бюджету. Складається враження, що Уряд не надто й хвилюється про реалістичність бюджету, а просто розраховує керувати економікою у «ручному режимі» [11].

Підсумовуючи висновки партійної аналітичної служби, О.Тягнибок зробив висновок, що проект держбюджету-2012 «продовжує традицію утримання місцевого самоврядування на «прив'язі», адже 78% доходів сконцентруються в центральному бюджеті, і лише 22% будуть підконтрольними місцевим органам влади. Така політика знов змушуватиме міських голів звертатися до Києва по гроші з центрального бюджету для фінансування вирішення проблем на місцях. «Вочевидь, таким нехитрим способом, – зазначав провідник «Свободи» – намагатимуться тримати місцевих керівників на надійному мотузку – зрозуміло ж, що дотації вище мінімального рівня даватимуть лише лояльним до влади. Особливо, зважаючи на майбутні вибори. І це при тому, що, по видатках із загальної суми в 461,7 мільярдів гривень з держбюджету фінансується 268,6 мільярдів гривень (58,23%), інші суми лягають тягарем на місцеві бюджети» [11]. Таким чином О.Тягнибок доводив, що «режим Януковича, грабуючи український народ та неймовірно збагачуючись, затвердив бюджет мародерів, який пропагує життя у кредит, зміцнення поліцейської держави в Україні та веде Україну до економічної та соціальної кризи» [11].

«Свободу» обурив й юридичний бік рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р., яким було визнано конституційним пункт 4 прикінцевих положень Закону «Про державний бюджет України на 2011 рік», що надав уряду право встановлювати розмір соціальних виплат чорнобильцям, дітям війни, особам, звільненим з військової служби та іншим. Нагадаю, що Конституційний Суд визначив, що Кабінет Міністрів може змінювати розмір соціальних виплат у відповідності з фінансовими можливостями

держави. О. Тягнибок поширив з цього приводу заяву, в якій, зокрема, зазначалося, що «зазначене рішення суперечить статті 22 Конституції України, в якій зазначено, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Саме на цю статтю Конституції робили посилання як урядовці, так і народні депутати, коли вносили зміни до Закону «Про пенсійне забезпечення», яким встановили, що з 1 жовтня 2011 року розмір максимальної пенсії не може перевищувати розмір мінімальної більше, ніж у десять разів. При цьому вони залишили недоторканними розміри чиновницьких пенсій, які було призначено до 1 жовтня 2011 року, посилаючись на статтю 22, котра забороняє «звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Але, як бачимо, стаття 22 Конституції діє лише для «обраних».

«Звернімо увагу на те, – наголосив О. Тягнибок у свому блозі 31 грудня 2011 р., – що Конституційний Суд, ухвалюючи рішення від 26 грудня 2011 року, вступив у протиріччя зі своїм же рішенням від 22 травня 2008 року (№10-рп/2008, п.5.4.),у якому зазначено: «Конституція України не надає закону про Держбюджет вищої юридичної сили стосовно інших законів. Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина. У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони». Проте режим Януковича розуміє: для того, щоб окремим законом зменшити розмір соціальних виплат, потрібно скасувати статтю 22 Конституції. А для цього недостатньо навіть двох третин голосів ручного парламенту. Для цього необхідно скасувати саму Конституцію, стаття 157 якої забороняє вносити зімни, що скасовують або обмежують права і свободи людини і громадянина. Тому влада мародерів вдалася до примітивного шахрайства з елементами клоунади» [12].

22 січня 2012 р. О. Тягнибок, виступаючи після підписання опозиційними силами загальної декларації про спільні дії, спрямовані на повалення режиму Януковича, заявив своє ставлення до існуючої влади: «Чи будемо ми спроможні виконати свою місію в цей час, коли в українському суспільстві зростає відчуття загрози, що

постає перед нацією і державою, перед кожною людиною у вигляді бездушного диктату кривавої кримінальної олігархії?

Україноненависництво як прояв совкового реваншу штовхає режим на політичні репресії, економічну експлуатацію, соціальне гноблення та духовне мародерство.

Щоденна боротьба за виживання пробуджує генетичну пам'ять та інстинкт самозбереження. Це надихає нові й нові тисячі українців на спротив антиукраїнському антинародному режиму.

Але в масштабному протистоянні узурпаторів влади та народу вирішальну роль має відіграти не тільки масовість, а якість опору. Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі.

Перш за все, треба повернути віру людей. Це можна зробити, відкрито оголосивши План порятунку України. Не зважаючи на різні ідеології та програми, об'єднані опозиційні сили мусять виробити такий план. Без нього будь-яке об'єднання в очах суспільства буде виглядати пустопорожніми деклараціями та круговою порукою політиків заради отримання депутатських мандатів. Єднати мають гордість, спільні здобутки, а не поділ місць у парламенті!

Не зміна облич при владі – а системні заходи з повалення режиму Януковича, припинення грабунку України і недопущення реваншу" [37].

Тим часом 25 січня Президент В. Янукович затвердив концепцію Конституційної асамблеї, яка мала підготувати нову редакцію Основного закону. У відповідь, 30 січня КОД (а отже й ВО «Свобода») прийняв рішення не брати участі в роботі Конституційної асамблеї. Позицію «Свободи» прокоментував О. Тягнибок, який заявив з цього приводу, що режим Януковича, розпочавши черговий етап конституційних махінацій планує поновити шосту статтю совєтської конституції про «керівну і спрямовуючу роль Партії регіонів і «донецьких» як її авангарду» [27]. Він також вважав, що з точки зору Конституції легітимність так званої «Конституційної Асамблеї» є сумнівною, оскільки Президент має право видати Указ про створення відповідного органу, однак не може самостійно призначити її склад. «Одноосібне призначення складу, – наголосив лідер «Свободи», – це черговий крок до узурпації влади. А замах на узурпацію влади – це кримінальний злочин. Стаття 5 Конституції України чітко зазначає, що «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути

узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу» [27].

При цьому, як повідомляв «Український тиждень», О. Тягнибок відмітив, що лише громадяни мають право обирати членів Конституційної Асамблеї, а також вказав на те, що законодавчо мало би бути передбачено, що члени Конституційної Асамблеї не можуть претендувати на виборні та виконавчі посади впродовж наступних 10 років, щоб ні в кого не було спокуси «писати Конституцію під себе». Лідер «Свободи» припустив, що «обрана народом Конституційна Асамблея могла би стати до роботи лише після того, як основні концептуальні конституційні положення було затверджено на загальнонаціональному референдумі. Саме нація має визначити форму державного правління (президентська чи парламентська); повноваження гілок влади, принципи їх виборності та відповідальності, питання власності, землі, надр, стратегічних підприємств та природних монополій; розподіл прибутків виробництва (участь колективу в розподілі прибутків); соціальних гарантій (охорона здоров'я, освіта – платні чи безкоштовні); порядок формування армії; питання захисту навколишнього середовища». Саме за таких умов Конституційна Асамблея могла би в подальшому напрацювати цілісний текст Конституції, який можна було би винести на референдум. Втім, О. Тягнибок одразу ж зауважив, що за існуючої влади втілити такий задум у життя неможливо [27].

Водночас він нагадав, що Партія регіонів у 2004 р. активно підтримувала зміни до Конституції та перетворення України у парламентсько-президентську республіку, а щойно прийшли до влади – незаконно «реанімували» Конституцію 1996 р. з президентсько-парламентською формою. «Ні першої, ні другої Конституції режим Януковича не дотримувався. Тому перед тим, як говорити про гіпотетичні конституційні зміни, – зауважив О. Тягнибок, – слід навчитися дотримуватись Конституції чинної. Також потрібно брати до уваги «особливість мови» режиму Януковича – коли, як у «1984» Орвела, говорять одне, а роблять зовсім інше. Кажуть про соціальні гарантії – значить грабуватимуть, людям потрібно тримати кишені; говорять про національні інтереси – чекай нових зрадницьких Харківських угод» [27]. Відтак очільник «Свободи» переконаний, що насправді «конституційні махінації потрібні чинному режиму лише для повної узурпації влади» [27].

Однією з ознак такої узурпації О. Тягнибок вважав й закриття

популярного файлообмінника «Ex.ua», а тепер же, на його думку, висловлену в прямому ефірі програми «Шустер LIVE» 5 лютого 2012 р., важливо щоб «сотні тисяч громадян», що здійснили опір владі, сидячи за своїми комп'ютерами, вийшли на вулиці й здійснили реальну революцію і тоді влада впаде.

12–13 лютого 2012 р., перебуваючи у Кременчуці Полтавської обл., лідер «Свободи» вперше заявив, що побоюється арешту, але, разом з тим, впевнений, що для нього таких приводів як для Ю. Тимошенко, Ю. Луценка та інших у «діючого донецького клана» нема. Й одразу ж войовничо пояснив, що він не був при владі, та й взагалі, його краще не зачіпати, позаяк то буде лише мінус для влади, адже суспільство не зрозуміє такого кроку й це лише підігріє градус до революційної ситуації, що визріває в країні [33; 34; 36]. Він також висловив міркування, що влада до парламентських виборів восени 2012 р. не випустить з в'язниці Ю. Тимошенко, а навпаки готується до протистояння, а Президент В.Янукович будує «поліцейську державу» [33; 34; 36]. О. Тягнибок також висловив глибоке переконання в тому, що об'єднана опозиція впевнено переможе у 115 мажоритарних округах, куди буде висунуто єдиних кандидатів,й за 50–70 округів ще побореться. При цьому він підкреслив, що, аби внести зміни до Конституції й таким чином обрати Президента у Верховній Раді, Партії регіонів необхідно буде здобути 300 голосів народних депутатів, проте такого не станеться, бо цього не допустить народ й віддасть свої голоси за опозицію [35].

19 лютого 2012 р. стало відомо, що міністр освіти та науки Д. Табачник затвердив нові учбові плани для середньої школи. Згідно з новим учбовим планом, кількість уроків з української мови скорочувалося до двох на тиждень, кількість годин на вивчення української літератури також зменшувалося. Крім того, історія України взагалі вилучена з розкладу занять. Реакція ВО «Свобода» була миттєвою. Того ж дня її лідер О. Тягнибок заявив, що «За таку програму Табачника треба було б розстріляти. Це вже є таке знущання над українською нацією, така демонстрація зневаги, приниження українців у своїй країні, що я думаю, що терпіти далі просто не можна» [40]. При цьому він дав й оцінку рівню соціально-політичної напруги в країні, зазначивши, що затвердження такої антиукраїнської освітньої програми стане каталізатором для масових протестних акцій й, водночас, визнав, що в Україні «ще не визріла революційна ситуація. Люди незадоволені, але поки що

не готові виходити на вулицю й захищати свої права, зокрема й у царині мови, освіти, культури, не говорячи вже про економічні та соціальні. Але це буде дуже серйозний поштовх, якщо не привід для майбутніх масових акцій протесту» [40].

Разом з тим, попри критику режиму В. Януковича, в інтернеті та серед політичних опонентів «Свободи» поширювалася думка, що насправді активна діяльність цієї партії вигідна й, відповідно, сприяється владою. Так, наприклад, лідер комуністів Донецька народний депутат України Кравченко висловив обурення з того, що влада допустила смолоскипну ходу на честь дня народження С. Бандери, що вперше у Донбасі відбулася під егідою «Свободи» 1 січня 2012 р. в Горлівці Донецької області [26]. А блогер і правозахисник О. Володарський, реагуючи на затримку міліцією 29 січня 2012 р. поблизу метро «Арсенальна» в Києві групи активістів лівого антифашистського руху, яким правоохоронні органи інкримінували «дрібне хуліганство» за спробу нападу на смолоскипну ходу близько 500 українців в пам'ять загиблих героїв Крут, яке проводилося під патронатом «Свободи», заявив, що існування цієї партії вигідне в першу чергу владі, позаяк існування «неонацистів» дозволяє їй посилювати репресивний апарат. На думку О. Володарського ВО «Свобода» «дійсно має усі ознаки класичної неонацистської партії», яка сповідує «ксенофобію, заперечення основних прав і свобод людини, поділ людей за етнічною ознакою» [22].

Про те, що ВО «Свобода» є маріонеткою в руках Партії регіонів і, до того ж, далекою від ідеї українського націоналізму заявив 2 лютого 2012 р. в ефірі телепрограми «Совещание с Натальей Переваловой» і її колишній голова Луганської партійної організації Д. Снєгирьов. Він, зокрема, вважає цю партію не націоналістичною, а штучною, що підтримується владою з метою розколу опозиції. Ось деякі аргументи, які наводив Д. Снєгірьов: по-перше, він нагадав, що саме свободівці зривали мітинг під Верховною Радою, що був спрямований проти ратифікації «Харківських угод» в квітні 2010 р. (саме тоді опозиція влаштувала «димову завісу» у сесійній залі); по-друге, у 2008 р. під час війни в Південній Осетії «Свобода», що заявляла про свою анти кремлівську позицію, так і не наважилася засудити дії Росії на Кавказі і саме Д. Снєгирьов самостійно (від імені Луганської обласної парторганізації) зробив це, за що й отримав догану від керівництва «Свободи». Тоді ж «Свобода» відбула зустріч із «Слов'янським союзом» (голова – Д. Дьомушкін), який

заперечує існування українського народу. Водночас Д. Снєгирьов категорично заперечував визначенню «Свободи» як фашистської партії. Разом з цим колишній лідер Луганської «Свободи» повідомив, що прийом у члени партії етнічних росіян чи євреїв відбувається виключно на рівні Політради. Слід, проте, наголосити, що Д. Снєгирьов зауважив, що переважна частина рядових членів партії є справжніми прихильниками ідеології націоналізму, тоді як верхівка «Свободи» перебуває під контролем влади (сам же О. Тягнибок «грає» націоналіста). Причиною ж зростання популярності «Свободи» Д. Снєгирьов небезпідставно вбачав у провалі так званих «помаранчевих», а також вчасний вимушений відхід О. Тягнибока від В. Ющенка, який 2004 р. виставив того з фракції «Наша Україна» через тягнибоківську промову, в тому числі й про «жидів», на горі Яворина [28].

Натомість інший учасник згаданої телепередачі, депутат Одеської міської ради й політоглядач О. Васільєв, вважає «Свободу» однією з двох справжніх партій, що існують в Україні (інша, як не складно здогадатися – Партія регіонів). «Вони [регіонали] зробили те, чого в СНД більше не зробив ніхто. Це люди, що досягли довіри, за них проголосували і вони створили політичну структуру, – зазначив О. Васільєв. – Інша партія – це «Свобода». Це точно така ж структура, котра зростала знизу, яка послідовно досягає політичних цілей й в більшій мірі, ніж регіонали, ідеологічна» [28]. Крім цього, однією з переваг «Свободи» політоглядач вбачає в наявності у партії «піхоти», що готова брати участь у протистоянні з правоохоронними органами. О.Васильєв також зауважив, що за будь-якого розвитку подій, становище «Свободи» поміж усіх опозиційних партій є найвигіднішим [28].

Позиція ВО «Свобода» та її ідеологічний спектр у стосунках з партнерами по опозиційній коаліції (КОДу)

До офіційного старту передвиборчих перегонів 2012 р., а отже й до оприлюднення відповідної партійної програми на виборах до Верховної Ради України, аналізувати виборчу ідеологію ВО «Свобода», звісно ж, не доводилося. Проте, вже у зимовий політичний сезон 2011–2012 рр., виразно простежувалася конкретна позиція «Свободи», зокрема й в ідеологічному спектрі, щодо основних передвиборчих посилів до виборців та ідеологічних засад, які партія чітко заявила й в рамках опозиційної коаліції – Комітету опору

диктатурі (КОДу). Ще 24 грудня 2011 р. на ІІ етапі ХХІІІ з'їзду ВО «Свобода», що відбувся у Києві, голова ВО «Свобода» О.Тягнибок заявив, що опозиція мала б визначитися не лише з планом перемоги на виборах, але, передусім, з діями після приходу до влади, «щоби не сталося так, як було після перемоги помаранчевих сил 2007 року» [2]. «Ми повинні мати пакет першочергових законодавчих ініціатив, які буде ухвалено в наступному парламенті. На нашу думку, – зазначив він, – одними із першочергових мають стати закон про люстрацію та закон про заборону торгівлі землею, що має бути ухвалений на референдумі – закони, що забезпечать національну, соціальну та економічну справедливість. Саме ця стратегія протирежимної боротьби та ідеологічні засади мають бути головним предметом обговорення Комітету опору диктатурі. Інші речі – формула приходу до парламенту, узгодження спільних кандидатів на мажоритарних округах – є тактичними питаннями. На разі ми підтримуємо обговорену на КОДі тактику походу на вибори трьома ідеологічними колонами: соціал-демократичною «Батьківщиною», ліберальним «Фронтом Змін» та націоналістичною «Свободою» [2].Чисельна націоналістична фракція у наступному парламенті, – наголосив лідер «Свободи», – це ще один інструмент у боротьбі «за права нашої Нації та за Велику Україну» [2].

Водночас, усвідомлюючи потребу у спільному поході опозиції на виборах до Верховної Ради, в грудні 2011 р. «Свобода» відхилила пропозицію Ю.Тимошенко скласти єдиний партійний список, небезпідставно зауважуючи, буде досить складно об'єднати в одну політичну силу абсолютно різні ідеологічно політичні організації.

Згодом, на брифінгу (під час ІІ етапу ХХІІІ з'їзду партії, 24 грудня 2011 р.) голова ВО «Свобода», коментуючи лист колишнього прем'єр-міністра, лідера партії ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко із закликом до опозиціонерів сформувати єдиний список на вибори до Верховної Ради України у 2012 р., висловив сумнів щодо чи то можливості, чи то доцільності подібного кроку. «Я не знаю, чи реально взагалі на сьогодні говорити про створення єдиного списку на базі однієї нейтральної партії. Але це питання ми будемо обговорювати на засіданні «Комітету опору диктатурі», – заявив він, додаючи, що першочерговим на даному етапі для опозиційних сил мусить стати узгодження ідеологічної платформи майбутньої парламентської більшості, а «всі такі технічні питання, як висування єдиних кандидатів у мажоритарних округах, як ми технічно

будемо проводити виборчу кампанію, – це важливо, але я думаю, що поки не час для цього» [5].

І дійсно, відповідно до української як законодавчої, так і політичної дійсності, пропозиція єдиного партійного списку виглядала або як піар, або ж як утопія. Адже жодна велика і потужна партія не погодилася б вступити до списку іншої (тобто й під її назвою), а створювати де-юре єдину партію, яка б задовольнила різні політичні ідеології, світоглядні погляди та й партократичні структури вимагало би неабиякого часу та зусиль і не факт, що ця акція завершилася б успішно. Крім того, навіть на рівні попереднього (гіпотетичного) розгляду такого варіанту, «Свобода», вже апріорі виявила недовіру до своїх номінальних союзників по опозиції й, побічно, висловила натяк на ненадійність місцевих осередків, скажімо, ВО «Батьківщина».

Так, наприклад, член київського міського комітету ВО «Свобода» й відповідальний за зв'язки з громадськістю О. Аронець у своєму блозі 14 січня 2012 р. написав, що навіть коли б єдиний список було б складено, «що робити тоді, коли буде ситуація, як на місцевих виборах, де деякі місцеві осередки БЮТу контролювали тушки партії регіонів і виставили своїх людей, або в останній момент зняли список з виборів... Крім цього, виборець Свободи не проголосує за цей список, оскільки там є бютівці і інші нацдеми, а виборець Фронту Змін не проголосує за Свободу, адже йому не подобається націоналістична ідеологія тощо» [15]. При цьому він прямо заявив у бік дрібних партій, що важливим є те, аби вони усвідомили, що в них не повинно бути жодних амбіцій, бо такі амбіції лише шкодять загальній справі. Найбільше на що вони могли б розраховувати, це на мажоритарний округ для 1–2 представників від партії (тобто – для лідерів таких партій, як випливає з підтексту заяви та реалій вітчизняної партійно-політичної традиції). Попри удаваний практичний підхід у такій безапеляційній заяві, у ній є цілком реальний цинізм й ознаки політичного диктату та безпам'ятства (адже член «Свободи», очевидно, забув, що його політсила теж починала як дрібна й непарламентська партія, яка натомість не відмовлялася через це, а тим паче за вказівкою діячів з інших партій, від спроб потрапити до Верховної Ради України).

З свого боку лідер «Свободи» ще 25 грудня 2011 р. у коментарі журналістові «Газети по-українськи», вказав, що «Свобода» виступає за інтеграційні процеси в лавах опозиції. «Координувати

дії – це цілком можливо і реально, і це питання ми будемо обговорювати», – запевнив О. Тягнибок [13]. Проте чи не одразу ж додав, що пропонує найчисельнішим партіям іти на вибори окремо – трьома колонами («Батьківщина», «Фронт Змін» і «Свобода») й завдяки цьому опозиційні партії не лише подолають 5% бар'єр, але й наберуть більше голосів, ніж якби вони були у спільному спискові. Стосовно ж мажоритарних округів, то «Свобода» виступила однозначно за те, щоб формувати єдиний список кандидатів. В цьому форматі, зауважив О.Тягнибок, його партія готова до поступок заради спільної перемоги на виборах-2012, пояснивши: «Ми розуміємо, що заради спільної перемоги нам доведеться поступитися деякими округами, зокрема на Галичині. З іншого боку ми, можливо, отримаємо підсилення в центральній і східній Україні, де ми так само розраховуємо провести депутатів, в тому числі і по мажоритарних округах».

Тоді ж (25 грудня 2011 р.) лідер «Свободи» наголосив, що головним завданням об'єднаної опозиції є заздалегідь одразу домовитися про ті рішення, за які буде голосувати майбутня парламентська більшість, яку, судячи з підтексту таки створить опозиція. На думку О. Тягнибока, то мали б бути 12 законів, хоча й перелічив лише 6, а саме: 1) Закон про імпічмент президента Януковича; 2) Новий закон про вибори – на базі пропорційної системи з відкритими списками;3) Закон про люстрацію; 4) Закон про заборону комуністичної ідеології; 5) Закон про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення; 6) Закон про повернення стратегічних об'єктів у власність держави» [13].

Попри те, що реакції союзників по КОДу на ці ініціативи «Свободи» не було, 22 січня 2012 р. вона, разом з іншими партіями-членами Комітету опору диктатурі підписала угоду про сформування єдиного списку кандидатів в народні депутати по мажоритарним округах на парламентських виборах 2012 р., до чого долучився, з певними зауваженнями, й голова партії «УДАР» В. Кличко [25].Виступаючи того дня перед народом, О. Тягнибок виголосив своє бачення тих дій, які мали б бути застосовані об'єднаними силами опозиції аби повалити режим В. Януковича, а саме: викривання фактів зловживань з боку влади та інформування про це громади;утворення коаліцій депутатів у місцевих радах;систематичне проведення спільних протестних акцій;координація діяльності членів комісій, спостерігачів, юристів на виборах; план дій на випадок фальсифіка-

ції виборів або відмови Януковича визнати свою поразку і спроби утримати владу силовими методами [37].

Але, зазначав лідер «Свободи», це – лише тактика повалення режиму й зазначив на необхідності вироблення плану дій після перемоги об'єднаних опозиційних сил, який передбачатиме не косметичні зміни, а докорінні перетворення. Відтак, О. Тягнибок знову висловився за напрацювання переліку першочергових законодавчих ініціатив, які є надважливими для всієї України й, вкотре, запропонував свій перелік: 1) Про імпічмент Президенту. Автоматично першим рішення нової Верховної Ради, на думку голови «Свободи», має бути висловлення недовіри уряду Азарова–Тігіпка і його відставка в повному складі); 2) Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення; 3) Про стратегічні підприємства (закон передбачатиме заборону приватизації стратегічних підприємств та повернення у державну власність незаконно приватизованих; у власність держави потрібно негайно повернути енергогенерувальні та енергорозподільчі компанії та гарантувати державний контроль над природними монополіями, такими як «Укрзалізниця», «Укртелеком», ГТС, підприємства водо- та енергопостачання та ін.); 4) Про захист української мови (з обов'язковим іспитом з української мови для держслужбовців); 5) Новий Податковий кодекс (низькі податки – для малого бізнесу, високі – для великого, податок на розкіш, скасування податку на україномовну продукцію тощо); 6) Про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах (зокрема, використовуючи досвід Грузії); 7) Виборчий кодекс (заборона платної політичної реклами, пропорційна система з відкритими виборчими списками, справедливий порядок формування комісій, унеможливлення фальсифікацій); 8) Законопроекти про люстрацію і про заборону комуністичної ідеології; 9) Про визнання ОУН–УПА; 10) Про денонсацію ганебних Харківських угод [37].

Невдовзі, 1 лютого 2012 р., О. Тягнибок запропонував членам КОДу ще до початку виборчої кампанії, а також спільним кандидатам по мажоритарних округах, підписати зобов'язання по підтримці тепер уже 9 законодавчих ініціатив, серед яких мають бути закони: 1) Про імпічмент Президенту; 2) Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення; 3) Про стратегічні підприємства; 4) Про захист української мови; 5) Новий Податковий кодекс; 6) Про формування судової та правоохоронної систем; 7)

Виборчий кодекс; 8) Про визнання ОУН–УПА; 9) Про денонсацію Харківських угод.

При цьому «Свобода» наполягала, що кожен з мажоритарних кандидатів повинен публічно підписати зобов'язання підтримати вищевказаний пакет законодавчих ініціатив, аби уникнути потенційних «тушок» (зрадників) по отриманні ними мандатів народних депутатів України, які перейдуть на бік В. Януковича [23].

Таким чином ВО «Свобода» фактично виклало основні передвиборчі тези своєї політичної сили, які, до речі, не викликали жвавого обговорення ані серед політикуму, ані в пресі, а такі наполегливі ініціативи можна кваліфікувати як намагання «Свободи» якщо не де-юре, то де-факто заявити про себе як про провідну політичну силу опозиції.

Такий образ об'єднувача опозиції, з натяком знову ж таки на її лідера й, водночас, єдиного зцементовувача, ще раз спробував сформувати для «Свободи» О. Тягнибок 11 лютого 2012 р. під час свого перебування у Дніпропетровську. Він, незважаючи на те, що вже було сформовано КОД, а 22 січня 2012 р. його членами підписано угоду про сформування єдиного списку кандидатів в народні депутати по мажоритарним округах, вкотре заявив, що опозиції потрібно домовитися про загальну ідеологічну платформу. За його словами, опозиційні сили в Україні повинні розуміти, за які закони вони будуть спільно голосувати в разі входження до парламенту. «Ми часто бачили в українській політиці варіанти об'єднань, які нічим не закінчувалися. ВО «Свобода» активно включилася в роботу «Комітету опору диктатурі» (КОД) і розраховуємо, що цей комітет спрацює. В КОД зібралися політичні сили, дуже різні ідеологічно. На цьому етапі нам потрібно домовитися про координацію наших дій на рівні фракцій у місцевих радах. Навесні ми будемо проводити спільні вуличні акції протесту. Також нам необхідно скоординувати свої дії в період передвиборної кампанії: спостерігачі, члени виборчих комісій, юристи, які будуть працювати на збереження отриманого результату. Але найголовніше – нам потрібно домовитися про загальну ідеологічну платформу», – вкотре зазначив О. Тягнибок [31].

При цьому, оголошуючи у Дніпропетровську про перші законодавчі акти, які О. Тягнибок та його політсила у випадку потрапляння до Верховної Ради поставлять на голосування, знову поновив свій список, який включав тепер уже 10 пунктів: 1) Закон

про імпічмент (і, за можливості, провести імпічмент В. Януковичу); 2) Відправити у відставку М. Азарова; 3) Закон про стратегічні підприємства; 4) Закон про землю; 5) Новий Податковий кодекс; 6) Закон про мову; 7) Судова реформа (в рамках якої пропонується обрання суддів); 8) Закон про відкликання посадовців народом; 9) Закон про історичну справедливість; 10) Закон про люстрацію [32].

Отже на початок весни 2012 р. можна констатувати, що основні свої посили до виборця (до поки не розпочалася офіційна передвиборна агітація, а відтак – не представлена й передвиборна програма ВО «Свобода») у вигляді оприлюднених О. Тягнибоком у різні відрізки часу в період грудня 2011 р. – лютого 2012 р. (див. табл.) в своєму загалові була чітко визначена.

Порівняльна таблиця першочергових законодавчих ініціатив ВО «Свобода» у разі потрапляння його до ВерховноїРади України [13; 23; 32; 37].

25 грудня 2011 р.	**22 січня 2012 р.**	**1 лютого 2012 р.**	**11 лютого 2012 р.**
Закон про імпічмент президента В. Януковича	Закон про імпічмент Президенту	Закон про імпічмент Президенту	Закон про імпічмент (за можливості, провести імпічмент В. Януковичу)
–	Відставка уряду Азарова–Тігіпка	–	Відправити у відставку М. Азарова
Новий закон про вибори (на базі пропорційної системи з відкритими списками)	Виборчий кодекс	Виборчий кодекс	–
Закон про люстрацію	Закон про люстрацію	–	Закон про люстрацію
–	–	–	Закон про відкликання посадовців народом

Закон про заборону комуністичної ідеології	Закон про заборону комуністичної ідеології	–	–
–	Закон про визнання ОУН–УПА	Закон про визнання ОУН–УПА	Закон про історичну справедли-вість
Закон про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення	Закон про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення	Закон про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення	Закон про землю
Закон про повернення стратегічних об'єктів у власність держави	Закон про стратегічні підприємства	Закон про стратегічні підприємства	Закон про стратегічні підпри-ємства
–	Закон про захист української мови	Закон про захист української мови	Закон про мову
–	Новий Податковий кодекс	Новий Податковий кодекс	Новий Податковий кодекс
–	Закон про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах	Закон про формування судової та правоохоронної систем	Судова реформа (в рамках якої пропонується обрання суддів)
–	Закон про денонсацію Харківських угод	Закон про денонсацію Харківських угод	–

Варто зазначити, що ці пропоновані «Свободою» першочергові законодавчі ініціативи, що мали би бути прийняті опозиційною

режиму В. Януковича коаліцією у новій Верховній Раді України, кардинально різнилися із тими першочерговими законодавчими ініціативами, які, наприклад, від імені «Фронту Змін» і КОДу, озвучив 18 січня 2012 р. в ефірі Першого каналу Українського радіо А.Яценюк (це, зокрема, за винятком хіба що нового Податкового кодексу, закони: про освіту, про охорону здоров'я, про пенсійну реформу, про персональне голосування в парламенті, про новий Податковий кодекс, пакет законопроектів про боротьбу з корупцією, а також створення спеціальної слідчої комісії щодо розкрадання державних коштів у 2010–2011 рр. під час підготовки до Євро-2012 [44]).

Зазначені вище зміни у нюансах своїх початкових дій в якості парламентської партії, які склали ідеологічний спектр тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимовий період 2011–2012 рр. як щодо її позиції у опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції. По-перше: на кінець лютого 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції). По-друге: «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок весни 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії.

1. «Свободу» зроблять партією професійних революціонерів // Відголос.com. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://vidgolos.com/130349-94-svobodu-zroblyat-partiyeyu-profesijnix.html;

2. У Києві відбувся XXIII З'їзд ВО «Свобода». Ухвалено нову редакцію Програми ВО «Свобода» // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026672;

3. Главный донецкий «свободовец» лишился должности за «бред» о Гитлере // Подробности. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://podrobnosti.ua/power/2011/12/25/811618.html;

4. Тимошенко Д. Хвиля популярності Юлі вже минула – ВО «Свобо-

да» // Газета по-українськи. – 2011. – 17 жовтня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_hvilya-populyarnosti-yuli-vzhe-minula-vo-svoboda/405016;

5. Тягнибок сумнівається в ідеї Тимошенко // Український тиждень. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://ut.net.ua/News/38482#.TvbQPejypiA.facebook;

6. Янукович з «голим задом» хоче всіх залякати міліцією – Тягнибок // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_yanukovich-z-golim-zadom-hoche-vsih-zalyakati-milicieyu-tyagnibok/415881;

7. Місюкевич Р. «Свобода» вірить, що у 2012 році станеться революція // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_svoboda-virit-scho-u-2012-roci-stanetsya-revolyuciya/415870;

8. Свободівці спільно з патріотичними організаціями Вінниці пікетували міську владу під гаслом «Шевченку на Театральній – бути!» // «Свобода». Офіційна сторінка Вінницької міської організації ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.vinnytsya.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/025907;

9. У Києві відбувся XXIII З'їзд ВО «Свобода». Ухвалено нову редакцію Програми ВО «Свобода» // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026676;

10. Тягнибок О. Боротьба за українську землю триває // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4ef434a0dc1d5;

11.Тягнибок О. Бюджет мародерів // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4ef495209723a;

12. Тягнибок О. К(л)о(у)нституційне судочинство // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4efef1f2e42e0;

13. Тягнибок: єдиного партійного списку не буде // Українська правда. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2011/12/25/6864712;

14. Олександр Сич: Міра захисту була неадекватною щодо міри нападу // «Свобода». Офіційна сторінка Івано-Франківської міської організації ВО «Свобода» [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.ivano-frankivsk.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026999;

15. Аронець О. Три колони – Свобода, БЮТ, ФЗ – запорука до перемоги на виборах! // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/blog/1703/tri-koloni-svoboda-byut-fz-zaporuka-do-peremogi-na-viborah;

16. Тягнибок обещает разобраться с проплаченными митингами // Экономические известия. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://news.eizvestia.com/news_politics/full/tyagnibok-obeshhaet-razobratsya-s-proplachennymi-mitingami;

17. Мірошніченко І. СБУ збирає інформацію у сталінський спосіб та цілодобово стежить за свободівцями! // Блог Ігора Мірошніченка на «Українській правді» [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/4f23e2c6e4a69;

18. Тягнибок «побил» Симоненко в суде // Багнет [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bagnet.org/news/politics/170612;

19. Тягнибок: «Свобода» шукає гроші для виборів // Газета по-українськи. – 2012. – 25 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-svoboda-shukae-groshi-dlya-viboriv/419671;

20. «Свобода»: СБУ цілодобово стежить за членами партії // Газета по-українськи. – 2012. – 27 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_svoboda-sbu-cilodobovo-stezhit-za-chlenami-partiji/420312;

21. Наливайко С. Головний електорат «Свободи» не на Заході України – Іллєнко // Газета по-українськи. – 2012. – 25 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_golovnij-elektorat-svobodi-ne-na-zahodi-ukrajini-illenko/419688;

22. Власти выгодно существование неонацистской «Свободы» – Володарский // Полемика [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81535.html#title;

23. Тягнибок выдвинул оппозиции свои условия // Обозреватель. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/96042-tyagnibok-vyidvinul-oppozitsii-svoi-usloviya.htm;

24. На Львівщині «Батьківщина», «Свобода» та «Фронт змін» скинули політичний баласт? // Гал-інфо. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://galinfo.com.ua/news/103628.html;

25. Тягнибок – КОДу: Признавайте ОУН-УПА, будем дружить! // Полемика [Електронний ресурс] Код доступу:http://polemika.com.ua/news-81705.html#title;

26. «Свободовцы» объявили войну красным мастодонтам // Полемика. – 2012. – 4 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://polemika.com.ua/news-81881.html#title;

27. Тягнибок: зміна Конституції потрібна Януковичу для повної узурпації влади // Український тиждень. – 2012. – 5 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://tyzhden.ua/News/41450;

28. Тягнибоковцы, может, и не настоящие националисты, но зато настоящая партия// Revizor.ru. – 2012. – 3 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://revizor.ua/news/elections/20120204_svoboda;

29. Тягнибок не будет менять свои лозунги для Донбасса // Новости

Донбасса. – 2012. – 10 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://novosti.dn.ua/details/173889;

30. Заровна Т. Тягнибок сподівається на Донбасі здобути 5% голосів виборців // Газета по-українськи. – 2012. – 11 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-spodivaetsya-na-donbasi-zdobuti-5-golosiv-viborciv/422352;

31. Олег Тягнибок: опозиції треба домовитись про загальну ідеологічну платформу // Радіо Свобода. – 2012. – 11 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.radiosvoboda.org/archive/news/20120211/630/630.html?id=24481030;

32. Олег Тягнибок у Дніпропетровську // Корреспондент.net [Електронний ресурс] Код доступу: http://blogs.korrespondent.net/users/blog/andrey23k/a57341;

33. Тягнибок переживает, что его арестуют // Цензор.net. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://censor.net.ua/news/197043/tyagnibok_perejivaet_chto_ego_arestuyut;

34. Тягнибок опасается скорого ареста // Обозреватель. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obozrevatel.com/politics/17892-tyagnibok-opasaetsya-skorogo-aresta.htm;

35. Тягнибок: Оппозиция стопроцентно победит в 115 округах и за 70 округов еще поборется // Флот2017. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://flot2017.com/item/news/48208;

36. Тягнибок боится политического преследования // Украинские новости. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://minprom.ua/news/88137.html;

37. Олег Тягнибок: Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс] Код доступу:http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/027215;

38. Житомирская объединенная оппозиция показала свою довыборную мощь // ОБКОМ. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://obkom.net.ua/news/2012-02-13/1240.shtml;

39. «Батькивщина», «Фронта Змін» и «Свобода» попытают счастья вместе // From-ua.com. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.from-ua.com/news/ae2e273c98435.html;

40. Тягнибок закликає розстріляти Табачника // Газета по-українськи. – 2012. – 19 лютого [Електронний ресурс] Код доступу:http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-zaklikae-rozstrilyati-tabachnika/423371;

41. Расизм «Свободи» змусив Кличка задуматись над співпрацею опозиції // Газета по-українськи. – 2012. – 21 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_rasizm-svobodi-zmusiv-klichka-zadumatis-nad-spivpraceyu-opoziciji/423600;

42. «Гайтана – не нашої раси і не може представляти нашу куль-

туру на «Євробаченні» – «свободівець» // Газета по-українськи. – 2012. – 21 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://gazeta.ua/articles/culture/_gajtana-ne-nashoji-rasi-i-ne-mozhe-predstavlyati-nashu-kulturu-na-evrobachenni-s/423596;

43. «Батьківщина», «Свобода» і «Фронт» зробили спільну заяву у Львові // УНІАН. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.unian.net/ukr/news/news-485467.html;

44. Яценюк: После победы на выборах оппозиция пересмотрит все законы // Флот 2017. – 2012. – 18 січня [Електронний ресурс] Код доступу: http://flot2017.com/item/news/46901.

Публікується за:

Гай-Нижник П. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 (59). – С. 157–196.

ВО «Свобода» у виборчих перегонах: тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – серпень 2012 р.)

У статті розглядається діяльність Всеукраїнського об'єднання «Свобода» в умовах виборчої кампанії 2012 р. Розглядаються виборчі технології, тактика та ідеологія партії, які застосовувало ВО «Свобода» упродовж березня – серпня 2012 р.

На кінець зими 2012 р. ВО «Свобода» чітко сформулювало, хоча й тезово, свої основні виборчі засади й політичну позицію, які активно поширювало усіма доступними їй засобами (телеефіри, інтернет, преса, особисті зустрічі з громадами тощо) протягом зимового періоду 2011–2012 рр.

У нюансах своїх початкових дій в якості майбутньої парламентської партії, які склали ідеологічний спектр тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимовий період 2011–2012 рр. як щодо її позиції у опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції:

По-перше: на кінець лютого 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції).

По-друге: «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок весни 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії. (Дивіться: *Гай-Нижник П.* Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2012. – Вип.3 (59). – С.157–196.)

Тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – травень 2012 р.)

Весна 2012 р. привнесла в політичний розклад опозиційних сил певні важливі й очікувані суспільством зміни. Стало відомо, що виборчий список від КОДу буде формуватися на базі ВО «Батьківщина», очолить його А. Яценюк (на тоді – голова «Фронту Змін»), а начальником штабу стане О.Турчинов (заступник голови «Батьківщини») [1]. Цілком логічно, що ВО «Свобода» мала визначитися щодо свого подальшого місця і ролі в КОДі. Вже 4 березня 2012 р., перебуваючи в Житомирі, лідер «Свободи» О. Тягнибок закликав опозицію забути про об'єднання, а натомість вести розмову про вироблення спільної політичної платформи. Він висловив переконання, що об'єднання всіх опозиційних сил на парламентських виборах 2012 р. є неможливим, позаяк про це свідчить політична історія сучасної України, а також кардинальні розбіжності в ідеологіях. Перемогу ж опозиції може принести лише координація дій заради єдиної платформи й за відсутності зрадників [2].

Показово, що лідер «Свободи» жодного разу не заявив ствердно, що його партія йтиме на вибори за власним списком. Проте член її політради А.Іллєнко в ході круглого столу в Інтитуті Горшеніна 12 квітня повідомив, що ВО «Свобода» піде на вибори до Верховної Ради самостійно. «Сьогодні ставити крапку ще рано, але, швидше за все, буде так. В рамках КОДу (Комітету опору диктатурі) «Фронт змін» і «Батьківщина» підуть на вибори разом. І ще кілька партій, які традиційно є партнерами «Батьківщини», – зазначив він [22]. При цьому політик зауважив, що не вважає такий крок партії розколом опозиції, бо він був погоджений з КОДом. Крім того, він висловив надію, якщо «Свобода» йтиме на вибори окремо, то загалом опозиція набере більше голосів, аніж коли б усі три опозиційні партії йшли б одним списком [22]. За словами А. Іллєнка, причина такої різниці – в різному електораті партій й у тому, що частина виборців не сприймають ідею об'єднання, хоча й не виключив, що стратегія опозиції може й змінитися.

Проте, так чи інакше, а координація дій для членів КОДу залишалася надважливою. Отже й потребувала узгоджень. Відтак в квітні в пресі з'являються перші відомості про те, що Комітет опору диктатурі попередньо погодив кандидатури мажоритарних кандидатів у місті Львів. Очікувалося, що у Львові буде три мажоритарних округи, які будуть розподілені між «Свободою» (І. Фаріон),

«Батьківщиною» (Т. Стецьків) і «Фронтом Змін» (А. Парубій) [22; 23]. Тим не менш у прес-службі Львівської облорганізації ВО «Свобода», коментуючи інформацію про узгодження опозиційних кандидатів, заперечили ці відомості: «Заявляємо, що ця інформація не відповідає дійсності. Мета подібного вкиду – очевидна: внести розкол у діяльність КОДу на Львівщині» [24]. Очевидно подібна заява була зумовлена невизначеністю лідерів «Свободи» щодо способу своєї участі у парламентських виборах. Це побічно підтверджується і тим, що 22 квітня Ю. Тимошенко спробувала втримати «Свободу» (як і «УДАР») від такого кроку, заявивши, що «самостійна гра» О. Тягнибока і В. Кличка є головною загрозою для опозиції [25].

Іншим свідченням негараздів у стосунках між «Свободою» та «Фронтом Змін» і «Батьківщино» була реакція на заяву Ю. Тимошенко О. Тягнибока, який 23 квітня (у своєму блозі) написав, що зазначене «інтерв'ю голови «Батьківщини» в газеті «Дзеркало тижня» викликало шквал обурення активістів та прихильників «Свободи». Люди шоковані: в той час, коли «Свобода» веде активну агітацію за Комітет опору диктатурі, отримуємо випади проти нашої політичної сили, некоректні порівняння та неприхований шантаж союзників по опозиції» [27]. За словами О.Тягнибока такі заяви виглядали як грубе порушення умов взаємонепоборювання і взаємоненападу, викладених в Угоді про спільні дії Об'єднаної опозиції України, яку 22 січня 2012 р. підписали політичні сили, що входять у КОД. Він натякнув, що одна така заява не лише може відкинути переговорний процес в об'єднаній опозиції щонайменше на три місяці назад, але й здатна взагалі перекреслити все те, що було досягнуто в процесі об'єднання опозиційних сил. Крім того, він аргументував таку позиції своєї партії тим, що дві чи три опозиційні колони сумарно набирають на 6–7% більше, ніж так званий «єдиний список», додавши, що це є закономірним явищем, адже кожна партія (особливо «Свобода» як ідеологічна політична сила) має своїх твердих прихильників, які далеко не завжди згодні голосувати за носіїв чужих їм ідей. «Ми свідомі того, що для багатьох прихильників наших нинішніх політичних партнерів може бути неприйнятною і присутність «Свободи» у гіпотетичному «єдиному списку». Чи готове українське суспільство на догоду абстрактному «об'єднанню заради об'єднання» пожертвувати цією перевагою, яка здатна забезпечити перемогу опозиції? Думаємо, питання – рито-

ричне. Очевидно, потрібно поважати переконання своїх виборців, їхнє право вибору та не заганяти українців у ситуацію «вибору без вибору» [27].

Тим не менш окремі вислови провідних діячів «Свободи», зокрема, Ю. Михальчишина, знову стали подразником для українського суспільства. Так, цей депутат-свободівець Львівської міськради 25 квітня на марші вишиванок на честь дивізії «Галичина» (організатором якого був львівський «Автономний Опір», який він же, Михальчишин, і очолює) сказав буквально наступне: «Сьогодні ми, на жаль, не можемо підняти синьо-жовтий прапор, бо цей прапор – не нашої держави. Це прапор, який висить над будівлями прокуратури, цей прапор на плечі в тих, хто гумовими кийками б'є українських студентів й пенсіонерів, коли вони виходять на законний протест. Тому ми цей прапор акуратно згорнемо і, приклавши до серця, заховаємо до кращих часів» [28].

5 квітня 2012 р. на шпальтах популярної газети «День» було опубліковано відкритого листа до лідерів Комітету опору диктатурі, який, зокрема, підписали головний редактор незалежного культурологічного журналу «Ї» Т. Возняк, ведучий каналу TVi, оглядач журналу «Український тиждень» Ю. Макаров, політичні аналітики О. Кривдик, Є. Магда, представник української діаспори в Канаді та США та інші (усього близько сорока осіб). Усі вони вимагали, аби комітет припинив будь-яку співпрацю з ВО «Свобода» і доводили антидемократичний характер діяльності «Свободи», яка насправді працювала не на консолідацію суспільства в боротьбі проти режиму Януковича, а сприяла розколу України [18].

Втім у КОДі, вустами народного депутата від БЮТ-«Батьківщини» В. Бондаренка, заявили, що у Комітеті опору диктатурі не обговорюють можливість виключення зі своїх лав ВО «Свобода» [19]. В свою чергу «Свободівці», зокрема І. Мірошніченко назвав осіб, що підписалися під вищевказаною «Заявою» українофобами «всіх мастей – від сумнозвісних космополітичних лібералів і цинічних грантососів західних фондів до лівацьких екстремістів та мракобісних пропагандистів «євразійства», що їх з якогось дива охрестили «українською демократичною інтелігенцією» [26].

На весні 2012 р. «Свобода» наполегливо прагнула утвердити свою позитивну репутацію. Так, перебуваючи в березні у Закарпатті голова партії заявив, що одним з небезпечних моментів жовтневих

виборів будуть масові фальсифікації. «Боротьба буде надзвичайно жорсткою. Тим більше, мабуть ніхто не сумнівається, що будуть просто шалені фальсифікації. Використовуватимуться всі методі, які і раніше використовувалися, і, очевидно, будуть новітні технології. То, що фальсифікації будуть – поза сумнівом. Тим більше, що останні вибори в місцеві органи влади (не в жовтні, а довибори) це підтверджують», – сказав О. Тягнибок [12].

За його твердженням, відчувався тиск на симпатиків і членів партії, котрих «трясуть», «насилають перевірки», «роблять абсурдні речі», через тиск плади прибічники партії змушені були згортати власний бізнес. «Почалися не просто політичні репресії щодо лідерів опозиції на центральному рівні, а почалися репесії перекидуватися безпосередньо на місця. Це є відчуття того, що у повітрі запахло виборами, що влада не буде гребувати ніякими методами, аби досягти своєї мети – отримати конституційну більшість в парламенті. Ті події, які зараз відбуваються, показують, що нас може очікувати найближчим часом. Політичні репресії проти опозиційних сил почалися масово, зокрема, проти ВО «Свобода», – заявив її лідер [12]. 25 березня О. Тягнибок на прес-конференції в Луцьку заявив, що влада розпочала операцію «Супутник», згідно з якою підприємці-члени «Свободи» піддаються терору і репресіям [13].

В свою чергу, «Свобода» здійснила низку акцій, смолоскипних маршів, мітингів тощо на пошану героїв Крут, Карпатської України, УПА, з протестами проти зловживань влади (як наприклад, 26 березня 2012 р. у Києві було проведено акцію пікетування Київської міської державної адміністрації із гаслом «Геть Попова! Геть забудови!» [14]) тощо. Проте партія так і не висунула свого конкретного економічного плану ані місцевого рівня, ані загальнодержавного, окрім загальних вимог націоналізації, вироблення нового Податкового кодексу тощо. Натомість партія, за свідченням О. Тягнибока, почала обговорювати питання як вона буде діяти в ніч з 28 на 29 жовтня 2012 р., коли будуть фальсифікації й влада спробує придушити перші протести громадян. На це лідер «Свободи» заявив, що його партія підійматиме революцію [20].

Втім, відстежимо, а що про шанси «Свободи», зокрема навесні 2012 р., говорила соціологія. Згідно з результатами опитувань Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), які були проведені з лютого 2011 по лютий 2012 рр.[1], ВО «Свобода» ще рік тому

маючи 5,9%, на той час отримувало 5,5% [3]. Підсумки опитування тим не менш свідчать, «Свобода» таки зберігала шанси потрапити до Верховної Ради. При цьому, варто зауважити, що попри те, що чимало вітчизняних інтелектуалів (зокрема Т. Возняк, І. Лосєв, С. Грабовський, М. Маринович, Б. Гудзяк, Я. Грицак та інші) мали великі сумніви щодо дійсної патріотичності керівництва «Свободи» тощо, як слушно зазначав О. Крамаренко, на електоральні симпатії українців до цієї політичної сили той дискурс ніяким чином не впливав, а симпатії до партії продовжували зростати так, якби його не було взагалі [6]. Аналітик небезпідставно пов'язував таке становище із українською політичною дійсністю: «Звичайно, що зростанню її популярності на електоральному полі України сприяє в першу чергу наступальна антиукраїнська політика режиму Януковича. Погодьтеся, така політика якнайкраще кореспондується зі свободівською «Програмою захисту українців» та спонукає останніх до протестного голосування саме за ВО «Свобода». Свої п'ять копійок на зростаючий рейтинг «Свободи», звичайно, додав і одночасний, нібито на помах диригентської палички, остаточний занепад усіх без винятку національно-демократичних партій України та зрадливе пристосуванство їхніх очільників, які заради особистого політичного безсмертя сьогодні вже попролазили до передвиборчих списків партій компрадорського капіталу [6].

Втім, за даними того ж КМІС, якби вибори проходили у другій половині лютого 2012 р., то «Свобода» б до парламенту не потрапила – прихильність їй віддали 3,4% опитуваних [8]. В березні опитування провела й соціологічна група «Рейтинг», в якій на питання «Якби вибори проводилися б сьогодні» за «Свободу» віддали б свої голоси 4,3% опитуваних [15]. Водночас, в Інтернет-мережі, в опитуванні який проводив М. Найєм на своїй сторінці у Facebook на питання «Якби вибори Президента відбувалися б сьогодні, за кого б Ви віддали свій голос?» (2 квітня 2012 р.) О. Тягнибок впевнено лідирував із 21,06% голосів тих, хто проголосував [16]. Цей факт яскраво свідчив про активність активістів «Свободи», як правило молодого віку, у світовому павутинні. На кінець квітня 2012 р. ситуація склалася така, що якби вибори до Верховної Ради України відбулися у цей час, то об'єднані сили опозиції набрали би більшу кількість голосів, ніж Партія регіонів разом із комуністами. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» самостійно впевнено долало про-

хідний бар'єр. На межі квітня – травня за націоналістів готові були голосувати 5,7% тих, хто мав намір взяти участь у виборах [29].

Слід зазначити й на активності й самого лідера «Свободи», який не лише веде свій блок в «Українській правді» чи власну сторінку в соціальній мережі Facebook, але впродовж зими – весни 2012 р. об'їздив особисто чи не усі регіони України, включно із районними центрами. Цікаво, що у Дніпропетровську 30 березня він навіть заявив, що саме з цього регіону розпочнеться революція проти режиму Януковича [17], очевидно натякаючи, що це батьківщина Ю. Тимошенко.

На весні 2012 р., як власне й у зимку, «Свобода» та її лідер О. Тягнибок продовжували гостро критикувати владу, проте щоправда як правило з ідеологічно-патріотичного боку. Так, наприклад О. Тягнибок вже 7 березня заявив: «Режим Януковича опинився в глибокій міжнародній ізоляції. Разом з цим, партія влади стрімко і безповоротно втрачає підтримку всередині країни. І що для неї особливо загрозливо – навіть у своїй «вотчині» на Донбасі. Усі соціологічні опитування свідчать, що на майбутніх парламентських виборах перемогу здобудуть опозиційні політичні сили, об'єднані в Комітеті опору диктатурі» [7].

Зазначені вище нюанси ідеологічного спектру, тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимово-весняний період 2011–2012 рр. як щодо її позиції у опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції.

По-перше: на кінець травня 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції).

По-друге: «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок літа 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії.

Тим не менш, на кінець весни 2012 р. так остаточно і не було зрозумілим чи піде «Свобода» на парламентські вибори у загально-

му списку КОДу чи самостійно, як і те, яку саме програму представлятиме партія – підтримає виборчу програму об'єднаної опозиції (КОДу) чи висуне власну, відповідну до своїх ідеологічних засад. Очевидно, що усі крапки над «і» у цьому питанні мали б бути розставленими влітку 2012 ж року.

Тактика боротьби та ідеологічні засади (червень – серпень 2012 р.)

Влітку 2012 р. нарешті розв'язалося питання, яке цікавило багатьох виборців, чи піде ВО «Свобода» на вибори окремим партійним списком, чи спільним із іншими членами КОДу в рамках т.зв. Об'єднаної опозиції. «Свобода» очікувано зареєструвала у ЦВК власний список. Сам О. Тягнибок, перебуваючи у США, пояснював таке рішення наступним: «Разом з нашими партнерами ми робили закриту соціологію, яка показала, що якщо іде єдиний список – «Свобода», «Батьківщина» і «Фронт», то ми набираємо набагато менше, ніж ми ідемо окремо» [30]. 1 серпня 2012 р. на своєму передвиборчому з'їзді партія затвердила список кандидатів по багатомандатному виборчому округу. Його першу десятку склали: 1. О. Тягнибок; 2. Б. Бенюк; 3. А. Мохник; 4. І. Мірошниченко; 5. О. Шевченко; 6. А. Вітів; 7. О. Панькевич; 8. І. Швайка; 9. П. Кириленко; 10. І. Янків [35; 44].

Що стосується мажоритарних округів, то на цьому фронті передвиборчої боротьби партії – члени КОДу узгодили своїх кандидатів, внаслідок чого ВО «Свобода» отримала для своїх представників 35 виборчих округів [31; 33]. Серед числа претендентів відзначу таких знакових для «Свободи» партійців як: голова Івано-Франківської обласної парторганізації, голова Івано-Франківської обласної ради О. Сич (В.о. № 83, Івано-Франківськ), член Політради партії, депутат Львівської обласної ради, кандидат філологічних наук І. Фаріон (В.о. №116, Львів, Залізничний район), член Політради партії, заступник голови Львівської обласної парторганізації, кандидат політичних наук Ю. Михальчишин (В.о. № 18, Львів, Личаківський район), брат голови ВО «Свобода», член Львівського обласного парткомітету, депутат Львівської обласної ради А. Тягнибок (В.о. №125, Старий Самбір, Львівська область), голова Київської міської парторганізації, депутат Київської обласної ради А. Іллєнко (В.о. №215, Київ, Деснянський район) та інші [35; 44]. В рамках КОДу було також домовлено, що «Свобода» та

об'єднана опозиція («Батьківщина») координуватимуть свої дії, зокрема, в окружних та дільничних виборчих комісіях, а також при організації роботи спостерігачів [31; 33].

З чим же йшла «Свобода» на вибори? Комплексний аналіз передвиборчої програми партії та заяв її провідників, дозволяє сумарно вивести основні засади виборчих ініціатив цієї політичної сили. В цілому, за словами О.Тягнибока, виборча програма «Свободи» була спрямована на усунення від влади режиму Президента В. Януковича і проведення докорінних змін у країні. Він пояснив, що на першому етапі важливо було б прийняти закон про імпічмент Президенту, а також висловити недовіру уряду Азарова-Тігіпка-Табачника і відправити його у відставку в повному складі [32; 34; 36]. На другому етапі «Свобода» планувала запропонувати на розгляд суспільства проект Національної Конституції, розроблений ще в 2008 р., а також законопроекти, які дозволили б провести кардинальні зміни в усіх галузях життя. Серед першочергових завдань «Свободи» скасування всіх незаконних, а також антиукраїнських антинародних рішень режиму Януковича і в першу чергу – денонсація «харківських угод», відміна пенсійної реформи та Податкового кодексу [32; 36]. Це стосувалося законів «Про стратегічні підприємства» (тобто повернути у власність держави стратегічні підприємства та природні монополії [34]), «Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення», «Про захист української мови» (й, водночас, скасувати антиукраїнський закон Ківалова-Колесніченка «Про засади державної мовної політики» [36]), новий справедливий Податковий кодекс, Виборчий кодекс, а також про формування судової та правоохоронних систем на новій основі, у тому числі з використанням досвіду Грузії. Принциповими для «Свободи» були законопроекти про люстрацію (пропонувалося призначати на звільнені після люстрації вакансії молодих фахівців, випускників українських вишів, відібраних за критеріями патріотизму і професіоналізму), про заборону комуністичної ідеології, про державне визнання ОУН-УПА (визнати вояків ОУН-УПА учасниками національно-визвольної боротьби за державну Незалежність України; надати їм належні пільги і компенсувати недодані за роки Незалежності; оголосити 14 жовтня – День створення УПА – державним святом) [32; 36].

Загалом в арсеналі «Свободи», за словами її керівника, вже було близько двох десятків готових законопроектів і, насамперед,

проект Конституції України. Серед згаданих законопроектів, зокрема, й проекти законів про люстрацію, про заборону комуністичної ідеології. Щодо останнього, то згідно із партійною Програмою захисту українців, «Свобода» воліла б провести публічний судовий процес (свого роду «Нюрнберг-2»), тобто «здійснити публічний судовий процес над комунізмом» [30]. Як один з кроків для цього пропонувалося «відновити кримінальну справу за фактом Голодомору 1932–33 років, який визнаний геноцидом українського народу, тобто, злочином, який не має терміну давності» [30].

В цьому контексті, партія пропонувала також «заборонити використання знущальних щодо українців імперсько-більшовицьких символів, відзначень дат, пам'ятників та назв на честь катів України. Заборонити на території України спорудження будь-яких імперських пам'ятників та символів, які прославляють історію держав – окупантів» [30]. І, насамкінець, – «Створити спеціальну слідчу структуру для розшуку злочинців, які нищили українську націю. І після виявлення – притягати до кримінальної відповідальності» [30].

«Свобода» планувала також проголосувати за пролонгування мораторію на продаж землі, термін дії якого стікав 1 січня 2013 р. На далі ж – провести всеукраїнський референдум. Причому, як пояснював таку позицію О.Тянибок, «не з питання, чи ви «за», чи «проти» торгівлі землею, а референдум провести з питання ухвалення конкретного закону» [30]. Така позиція пояснювалася тим, що українське законодавство побудоване таким чином, що будь-яке рішення референдуму потім повинно бути підтверджено Верховною Радою. Якщо голосується не за питання – «так» чи «ні», а голосується за закон, то тоді можна обійти Верховну Раду. Якщо на референдумі буде проголосовано текст закону, то Президент буде зобов'язаний його підписати, – аргументував О. Тягнибок [30]. Саме тому «Свобода» й пропонувала законопроект, в якому було б зафіксовано заборону торгівлі землею сільськогосподарського призначення, а натомість визначатиметься довготермінова оренда, навіть – з правом родинної спадщини, але не приватизація, заборона приватизації землі іноземцями та особами без громадянства, дозвіл на приватизацію присадибних ділянок, землю під об'єктами нерухомості, а також – паї, які люди отримали законним чином у результаті розпаювання. Крім того, партія виступала за те, аби ці земельні ділянки можна було б продавати тільки попередньо

створеному Національному земельному банку з відповідним попереднім проведенням кадастру та повної інвентаризації землі [30].

Що ж стосувалося податкової реформи, то в цьому питанні між «Свободою» та об'єднаною опозицією («Батьківщина») виявилися певні розбіжності. О. Тягнибок пояснював їх наступним чином: «Наприклад, наші партнери підтримують позицію формування прогресивної шкали оподаткування, яку пропонує «Свобода»: великий бізнес – великі податки, малий бізнес – малі податки. Я сподіваюся, що інші норми, скажімо, податок на розкіш чи скасування оподаткування україномовної продукції, наші партнери також підтримають. Не так, як Азаров і Тигіпко податок на розкіш вирішили формувати, беручи його, скажімо, для автомобілів, виходячи з об'єму двигуна, а не вартості автомобіля. Тобто, людина яка має старий Мерседес, що коштує 6–7 тисяч доларів, але з великим об'ємом двигуна має платити таку ж суму, як і той, хто має Майбах новесенький. Що стосується нерухомості. Той, хто має квартиру площею понад 200 квадратних метрів чи будинок понад 400 метрів, буде платити таку суму, як Янукович за своє Міжгір'я. Хоча насправді Янукович за своє Міжгір'я нічого не буде платити, бо Азаров і Тигіпко запропонували брати на розкіш тільки з фізичних осіб, а не з юридичних. А вони всі ті майбахи, міжгір'я оформляють на юридичних осіб. А наш простий хлоп, який має того Мерседеса, звісно оформляє на себе, буде змушений платити податок на розкіш. Це при теперішній редакції Податкового Кодексу, запропонованого нашою владою» [30]. Свободівці, зокрема, пропонували запровадити низькі податки для малого бізнесу та високі – для великого, податок на розкіш, скасування податку на україномовну продукцію [34], скасувати податок на додану вартість, запровадити єдиний соціальний податок із доходів громадян з прогресивною шкалою оподаткування та базовою ставкою 20%, не оподатковувати доходи громадян у розмірі мінімальної заробітної плати, встановити прогресивні податки на розкіш [36].

Проте були у програмі «Свободи» й певні неузгодження чи протиріччя, часто декларативного характеру. Так, наприклад, теза: «Не оподатковувати доходи громадян у розмірі мінімальної заробітної плати. Встановити прогресивні податки на розкіш (на нерухомість, предмети розкоші тощо). Направляти як мінімум 30% надходжень від податків на розкіш на зниження споживчих цін на товари першої необхідності» викликає певні зауваги. Справа у

тому, як зазначали критики, що ПДВ разом з податком на доходи фізичний осіб – є найбільш збираними податками не тільки в Україні, а й, взагалі, практично в усіх країнах, де є хоча б якесь системне народне господарство та податкова система. Як правило споживачі сплачують ПДВ у складі цін за товари та послуги, а податок з доходів платиться у 15%. «Свобода» ж пропонує громадянам платити за прогресивною шкалою, тобто буде й більше, ніж базова 20% ставка [39]. З бідних, згідно із задекларованим, партія взагалі, нічого не стягувати не збирається. Хто ж тоді платитиме? Декларативно – це багатій. Але згідно із програмою «Свободи» таких багатіїв в Україні вже не буде, позаяк підприємства (стратегічні) та надрові видобудники будуть націоналізовані й віддані під державні монополії [39].

Викликає питання й намагання «перевірити законність приватизації усіх великих підприємств (у яких середньооблікова кількість працівників перевищує тисячу осіб у рік або обсяг валового доходу від реалізації продукту в рік перевищує п'ятдесят мільйонів гривень)» і «повернути незаконно приватизовані об'єкти у державну власність та власність трудових колективів» [36]. Чи знайдуться в Україні законно приватизовані великі і середні підприємства. Очевидно, що майже не буде жодного. А отже – настане час суцільної націоналізації й нової соціальної напруги.

Фактично ж приватна власність буде знищена, а твердження про народну власність взагалі не витримує критики, бо ніби-то забезпечилася б от цим планом: «Забезпечити можливість найманим працівникам набути право власності на підприємства державної та комунальної форм власності, брати участь у їхньому управлінні та в справедливому розподілі прибутків. Дозволити працівникам продавати свою частку в підприємстві виключно відповідному підприємству. Зобов'язати працівників, які припинили трудові відносини з підприємством, продати свою частку цьому підприємству» [36].

«Свобода» обіцяла також прийняти у Верховній Раді новий Виборчий кодекс, який передбачатиме заборону платної політичної реклами, пропорційну систему виборів з відкритими виборчими списками, справедливий порядок формування комісій, унеможливлення фальсифікацій. Що стосується законопроекту про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах, то тут було передбачено запровадження процедури виборності та відкликання місцевих суддів (терміном на 5 років) [34; 36].

Крім того, «Свобода» виступала за те, аби «зобов'язати кандидатів на всі виборні посади зазначати в офіційних біографіях національну приналежність, усі партійні та державні посади (від радянських часів) і судимості, зокрема, погашені; запровадити голосування народних депутатів за відбитком пальця; скасувати депутатську недоторканність щодо кримінальних та економічних злочинів; забезпечити територіальним громадам право відкликати депутатів рад усіх рівнів, суддів місцевих судів та право висловити недовіру голові виконавчого комітету, землевпорядникові й керівникові відділу внутрішніх справ шляхом референдуму» [36].

«Свобода» запропонувала виборцям також: повернути до комунальної власності підприємства-монополісти електро-, газо-, тепло- і водопостачання та водовідведення; перевірити законність приватизації усіх великих підприємств; повертати у державну власність та власність трудових колективів підприємства, власники яких не виконують соціальних, інвестиційних та інших зобов'язань; забезпечити можливість найманим працівникам набути право власності на підприємства державної та комунальної власності, брати участь у їхньому управлінні та справедливому розподілі прибутків; провести повну інвентаризацію всієї землі та нерухомості України; створити Єдиний державний реєстр прав на нерухомість та землю і забезпечити його відкритість та прозорість; ухвалити державну комплексну програму розвитку кооперативного руху на селі; зобов'язати осіб, які вивели капітали в офшори, повернути їх в Україну та сплатити з них усі належні податки; націоналізувати підприємства, заарештувати банківські рахунки та конфіскувати майно порушників; забезпечити контроль держави над банківською сферою (державні банки мають становити щонайменше 30% банківського капіталу країни); заборонити іноземним особам володіти контрольними пакетами банків; обмежити законом лихварські відсотки за банківськими кредитами для населення та підприємств України; ліквідувати соціальну прірву між багатими та бідними, стимулюючи розвиток середнього класу, який становитиме не менше ніж 60% від працездатного населення; забезпечити безвідсоткові цільові державні кредити на відкриття власної справи; запровадити соціально справедливу спрощену систему оподаткування; зменшити фіскальний тиск держави на всі верстви суспільства, які виробляють національний продукт, зокрема, на дрібне та середнє підприємництво; забезпечити пільгові

умови повернення на Батьківщину всіх українських заробітчан, а зароблені ними гроші і майно, за умови їх вкладення у підприємницьку діяльність в Україні, вважати інвестиціями, які не оподатковуються; затвердити державну житлову програму, згідно з якою сім'я з трьома дітьми отримує державний безвідсотковий кредит, сім'я з чотирма дітьми – державний безвідсотковий кредит, 50% якого підлягає поверненню, сім'я з п'ятьма дітьми і більше – безкоштовне житло від держави; запровадити погодинну оплату праці; встановити п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною погодинною заробітною платою у працівників бюджетної сфери; узалежнити пенсійний вік від середньої тривалості життя; встановити пряму залежність розміру пенсії від стажу роботи та допустиме п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною пенсією для солідарної пенсійної системи тощо [36].

Відтак, цілком можна погодитися з наступними підсумками: 1. «Свобода» ліквідує великий бізнес, оскільки він стратегічний, шляхом його націоналізації; 2. Впровадить державну монополію практично на весь енергосектор та транзит (не тільки енергоносіїв, але всього взагалі); 3. Значно виросте державний сектор: згаданий великий бізнес, 30% банківського сектору; 4. Держава фінансуватиме пільги населенню, кредити національному виробнику з невеликого та середнього бізнесу, селянам; 5. Водночас, держава вимагатиме від бізнесу участі в державних програмах (житло (пункт 55 програми партії), пам'ятки культури та архітектури (пункт 16); 6. Право приватної власності буде обмежене до рівня кооперативно-НТП/МП-шного соціалізму горбачовської перебудови; 7. Економічний ізоляціонізм: імпортозаміщення, обмеження експорту тільки тим, що нам самім не потрібно. Ясно, що під контролем держави; 8. Податковий тягар для людей виросте, але мусить бути скомпенсований соціальними програмами переважно за рахунок бізнесу; 9. Більш-менш чітко у Програмі артикульовані наміри стосовно подальшого розвитку видобувної економіки, заснованої на сировині та енергоносіях, а також на географічному становищі (транзит). Трохи уваги приділяється намірам розвивати виробництво малої сільгосптехніки. Стосовно решти можливих галузей – тільки спорадичні декларації; 10. Програма написана у стилістиці реформаторських ініціатив комуністичної «демократичної» верхівки горбачовського СРСР, тобто капіталізм без капіталізму, власність без власності, щоб ринок, але ніхто не програв, щоб були

підприємці, але за їх рахунок, шоб пролетаріат та інтелігенція квартири отримували, щоб дороги ремонтували та пам'ятки старини відновлювали; 11. Програму розраховано на найманих працівників з низькими заробітками, на бюджетників та на тих, кому економіка автоматично «додасться, якщо українська Україна постане» [39].

Відтак, складається враження, що програма «Свободи», це погано обміркована програма побудови в Україні соціалізму, який мало враховував сучасні тенденції світового соціально-економічного державного розвитку. Так званого соціалізму з українським обличчям, рясно обкладеного практикою ізоляціоналізму, і не більше. Здається українці таке вже переживали – в СРСР, за винятком українізації та націоналізму. Залишається лише порівняти програму «Свободи» із соціальним та економічним блоками програм Комуністичної чи Соціалістичної партій України. Відмінностей практично помітно не буде.

Ще більш яскраво відчувається цей факт, коли про своє бачення розвитку України говорять деякі лідери «Свободи». Так, зокрема, для Ю. Михальчишина новий суспільний лад виглядає як «національно однорідна, соціально справедлива держава без олігархів і злидарів, яка забезпечуватиме кожному українцеві життєвий рівень європейського середнього класу, націоналізує незаконно приватизовані виробничі потужності, перебудує економіку із збиткової і залежної від імпорту не лише продуктів розкоші, а й продуктів харчування на успішну, самодостатню і головне – ефективну в умовах сучасної економічної нестабільності у світі господарську систему» [40]. Ідеалізм, популізм чи елементарне примітивне тлумачення націонал-соціалізму? Очевидно – суміш усього разом з домішкою екзальтованості, адже прогнозування цим діячем можливої революційної ситуації в Україні спирається у Ю. Михальчишина «на історичний досвід європейських революцій або революцій у постколоніальних країнах третього світу» [40], отже на початок – середину XX ст., коли були популярними національно-визвольні рухи під прапорами анархо-синдикалізму чи соціалістичних ідеологій.

Подібне співставлення (програм ВО «Свобода» і КПУ) було здійснено 19 серпня 2012 р. й в сюжеті програми «Підсумки з Вахтангом Кіпіані» на телеканалі ТВІ. Втім, справедливо буде й зауважити на тому, що, як зазначали провідники «Свободи», такі порівняння були певною мірою відносними. Так, член Політради ВО

«Свобода» І.Мірошниченко, у своєму блозі наголошував, що ВО «Свобода» у своїй економічній програмі, на відміну від комуністів, пропонує модель консервативного типу – «модель народного капіталізму», або, як її ще називають, «модель соціально орієнтованої ринкової економіки» на зразок таких країн як Австрія, Швейцарія, Норвегія, Ірландія, Швеція, Данія тощо, де націоналістичні сили були присутні у парламентах цих держав. Зазначена модель, окрім того, що утвердилася в багатьох західних країнах, набуває нових обрисів, що викликано зміною світового й національних економічних світоглядів. До нових ознак, які співзвучні із пунктами передвиборчої програми ВО «Свобода», він співвідносить такі: поширення і зміцнення позицій підприємництва та середнього класу – «критичної сили в економічному розвитку», завдяки зусиллям якої приростає реальне багатство; підвищення ролі вільної конкуренції як універсального засобу забезпечення рівного доступу до ресурсів та унеможливлення їх монополізації, протистояння правлінню олігархічних структур; підтримання сильних традицій поваги до права власності як основи економічного зростання національних економік; скорочення розриву між рівнями доходів, а відповідно, і добробуту різних прошарків суспільства; розробка і впровадження державних і регіональних програм підтримки та заохочення інновацій на підприємствах малого і середнього підприємництва; розвиток фінансового ринку, що сприяє підприємницькій діяльності; обмеження державного втручання в економіку, дерегуляція економічних процесів; розосередження контролю над капіталом, стимулювання його нагромадження; надання можливостей і гарантованого права дедалі більшій кількості власників ухвалювати самостійні рішення в процесі управління поза державним контролем, перехід керівництва компаніями від власників до найманих топ-менеджерів, що підвищує рівень компетентності управління, відділяє політичну владу від економічної [43].

Разом з тим, в ідеологічно-пропагандистському напрямі окремі лідери «Свободи» й надалі допускали досить сумнівні та недолугі з точки зору політичної культури вислови, що, з одного боку, можна обумовити політичною недосвідченістю, з іншого ж – банальним невмінням стримувати свої справжні переконання, які з огляду на передвиборчу доцільність не оприлюднювалися в офіційних заявах партії. Так, наприклад, голова Київської організації ВО «Свобода» А. Іллєнко заявив 1 серпня 2012 р. на з'їзді партії у Києві про наміри

«перестріляти їх усіх» після перемоги на парламентських виборах. Він, зокрема, виголосив: «Зараз вони всі будуть використовувати бабло, гнилу гречку, свою брехню й фальсифікації. Але в них немає головного – ідеї, заради якої вони живуть. У нас же ця ідея є. Тому я вірю, що ми 28 жовтня переможемо цих уродів, і перестріляємо їх усіх» [37]. Відтак голова партії О. Тягнибок змушений був на брифінгу по завершенню з'їзду корегувати й пом'ягшувати слова свого соратника, мовляв: «У нас у партії є внутрішнє гасло «розстріляємо їх списками». Це означає, що кожен виборець, ставлячи позначку в бюлетені, робить постріл проти опонента» [37].

В гуманітарній сфері партія виступала за те, щоби: ухвалити Закон «Про захист української мови»; створити Державний комітет мовної політики; запровадити обов'язковий іспит з української мови для держслужбовців та кандидатів на виборні посади; зобов'язати всіх держслужбовців вживати українську мову на роботі та під час публічних виступів; скасувати оподаткування на україномовне книговидання, аудіо- та відеопродукцію, програмне забезпечення; збільшити ввізне мито на іноземну поліграфічну, аудіо- та відеопродукцію; запровадити податок на ретрансляцію іноземних радіо- та телепрограм, тиражування та прокат музичної і кінопродукції; спрямувати кожну шосту гривню з прибутку від прокату іноземної кінопродукції на розвиток вітчизняної кіноіндустрії; регламентувати вживання української мови у ЗМІ відповідно до кількості українців – не менше ніж 78% від друкованої площі та ефірного часу; зобов'язати усі ЗМІ інформувати громадян про всіх своїх власників (для преси – у кожному номері; для ТБ та радіо – щоденно в ефірі); налагодити вітчизняне виробництво україномовного програмного забезпечення для державних установ, навчальних закладів і вільного продажу; зобов'язати бюджетні установи користуватися лише українським програмним продуктом; встановити в паспорті та свідоцтві про народження графу «національність»; відкрити всі архіви ВЧК-ҐПУ-НКВД-МҐБ-КҐБ, які зберігаються у Центральному та обласних архівах СБУ; ухвалити новий закон про громадянство, який унеможливить практику подвійного громадянства; заборонити рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв на всій території України; запровадити кримінальну відповідальність за пропаганду наркоманії та сексуальних збочень [36].

Партія заявила, що прагнутиме також «ліквідувати обласні та районні державні адміністрації, передати їхні повноваження виконкомам місцевих рад» [36]. Виконкоми мали б формуватися й бути підзвітними обласним радам, а сільради при цьому, як первісні ланцюги, повинні отримати максимум повноважень, фінансів й збирати податки. Проте, про що варто зауважити, сам лідер «Свободи» був не надто послідовний у дотриманні програмних цілей. Так, наприклад, 17 серпня 2012 р., перебуваючи у Полтаві, він заявив, що поряд з виконкомами, замість голів ОДА чи губернаторів (нагадаю, до речі, що в Україні не існує таких посад як губернатори), має бути «представник Президента в області» і цей представник повинен бути «прокурором, який слідкує за виконанням указів Президента, постанов уряду і дотримання законодавства», на що деякі ЗМІ відреагували (чи то жартома, чи то застерігаючи громадян), що «Свобода» не погребує створити в Україні такий собі «інститут гауляйтерів» [38].

Основними методами виборчої тактики «Свободи» були чотири шляхи звернення до виборців: преса (партійний часопис «Свобода»), телебачення (як правило політичні ток-шоу на провідних телеканалах), мережа Інтернет (головний та регіональні сайти ВО «Свобода», особисті блоги і сторінки лідерів партії та соціальні мережі), а також безпосередні зустрічі з людьми у різних регіонах країни. Щодо останнього, що в ексклюзивному інтерв'ю агенції «Інтерфакс-Україна» О. Тягнибок зазначив, що за даними одного з аналітичних центрів*, який досліджував рейтинг протестних настроїв в Україні, «Свобода» провела понад 40% від загальної кількості протестних акцій, які відбулися в державі [34]. Варто зазначити, що в партії існувало управління з питань зв'язків з громадськістю. «Свобода», крім того, мала достатню кількість власних кваліфікованих піарщиків, які є членами партії. Якщо вірити О. Тягнибоку, його партія «ніколи в житті не користувалися послугами сторонніх політтехнологів» [30].

Джерела ж фінансування «Свободи» так і не були оприлюднені її керівництвом, а отже в суспільстві продовжували ширитися

* Всеукраїнське опитування проходило 10–19 лютого 2012 р. Методом інтерв'ю опитано 4006 респондентів, що мешкають в усіх областях України (включно з Києвом) та в Криму за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років. Ймовірна похибка вибірки не перевищує 1,6% [4].

усілякого роду чутки з цього приводу. Сам же голова партії мотивував таку непрозорість з боку «Свободи» тиском з боку влади на тих спонсорів, прізвища яких вже були оприлюднені. «Звичайно, ми оприлюднюємо прізвища тих людей. Щоправда, кожного разу після оприлюднення цих прізвищ у цих людей виникають проблеми. Одного разу на вимогу журналістів я назвав кілька прізвищ, – наголошував О. Тягнибок, – і на наступний день в усіх них була вже податкова, профілактична бесіда з владою, бізнеси знищені, зруйновані. Є відомий факт, який ми оприлюднювали, узгоджували на сесії Львівської обласної Ради, що Адміністрація Президента запустила спецоперацію «Супутник». Мета операції – знищити будь-який бізнес, зокрема, причетний до «Свободи» [30]. Як приклад, голова партії вказав, що у Львівській області є перелік 400 підприємств і 600 приватних підприємців, які мали причетність до фінансування будь-кого з опозиційних сил. І на кожному з тих підприємств, якщо представник є власником чи співвласником, засновником чи співзасновником або матеріально-відповідальним, скажімо, головним бухгалтером, ті підприємства почали «жучити», руйнувати і нищити» [30].

Що ж до цілей, які ставила перед собою партія у виборчих перегонах 2012 р., голова «Свободи» заявив, що його політична сила прагнутиме створити у парламенті фракцію націоналістів у 50 народних депутатів та здобути посаду спікера Верховної Ради України. О. Тягнибок також запевнив, що в жодному разі ані тактично, ані ситуативно його партія не буде співпрацювати ні з комуністами, ні з Партією регіонів, ні з будь-якими іншими антиукраїнськими силами [34]. На пряме ж запитання: чи може О. Тягнибок пообіцяти, що «Свобода» ніколи не піде на коаліцію з Партією регіонів та КПУ заради посади голови Верховної Ради, той відповів досить дивно, а саме: «Я нічого не обіцяю, але цього не може бути, тому що не може бути ніколи» [41]. При цьому голова «Свободи», у разі потрапляння його політичної сили до парламенту, сподівається отримати так звану «золоту акцію», яка й допоможе їм здобути місце спікера парламенту.

Таким чином можна зробити висновок, що «Свобода»:

По-перше: уникнула на старті виборчої кампанії внутрішніх чвар (принаймні очевидних для виборця);

По-друге: першу десятку виборчого списку склали визнані лідери партії, у список увійши також усі керівники місцевих партійних осередків;

По-третє: партія запропонувала виборцям чітку й докладну виборчу програму, основу якої склали ідеологія націоналізму та лівий соціально-економічний блок[2*].

1. Лещенко С. Арсеній Яценюк може замінити Юлію Тимошенко // Українська правда. – 2012. – 2 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/2/6959855;

2. Тягнибок советует украинцам бросаться на танк с патриотической силой // Сегодня. – 2012. – 4 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.segodnya.ua/news/14344740.html;

* За підсумками виборів до Верховної Ради України 2012 р. ВО «Свобода» здобуло по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу 10,44% голосів виборців (2 млн. 129 тис. 933 голоси «за»), посівши п'яте місце у виборчому міжпартійному списку і стала парламентською партією. Регіонально «Свобода» отримала такі відсотки «за» та рейтинги: Автономна Республіка Крим – 7637 голосів виборців (1.04%) – 7 місце поміж партіями, що брали участь у виборах; Вінницька обл. – 67024 (8.40%) – 5 місце; Волинська обл. – 90612 (17.98%) – 2 місце; Дніпропетровська обл. – 72257 (5.19%) – 5 місце; Донецька обл. – 23557 (1.20%) – 6 місце; Житомирська обл. – 44188 (7.47%) – 5 місце; Закарпатська обл. – 39160 (8.35%) – 4 місце; Запорізька обл. – 30758 (3.85%) – 5 місце; Івано-Франківська обл. – 222013 (33.79%) – 2 місце; Київська обл. – 93082 (10.84%) – 4 місце; Кіровоградська обл. – 26026 (6.22%) – 5 місце; Луганська обл. – 13203 (1.29%) – 6 місце; Львівська обл. – 499703 (38.02%) – 1 місце; Миколаївська обл. – 20356 (4.30%) – 5 місце; Одеська обл. – 28618 (3.30%) – 5 місце; Полтавська обл. – 54206 (7.94%) – 5 місце; Рівненська обл. – 87444 (16.63%) – 3 місце; Сумська обл. – 33783 (6.37%) – 5 місце; Тернопільська обл. – 176534 (31.22%) – 2 місце; Харківська обл. – 43461 (3.83%) – 5 місце; Херсонська обл. – 20255 (4.71%) – 5 місце; Хмельницька обл. – 75748 (11.79%) – 4 місце; Черкаська обл. – 59414 (9.48%) – 4 місце; Чернівецька обл. – 35450 (8.71%) – 4 місце; Чернігівська обл. – 31473 (5.98%) – 6 місце; м.Київ – 227118 (17.33%) – 3 місце; м.Севастополь – 2026 (1.37%) – 7 місце [45]. Крім того, по мажоритарних округах, попри зухвалі й часто неприховані фальсифікації з боку влади, «Свобода» провела до Верховної Ради 12 своїх кандидатів, якими стали: Є. Мельник (Волинська обл., ОВО №19), О. Сич (Івано-Франківська обл., ОВО №83), І. Фаріон (Львівська обл., ОВО №116), Ю. Михальчишин (Львівська обл., ОВО №118), І. Сех (Львівська обл., ОВО №119), А. Тягнибок (Львівська обл., ОВО №125), Ю. Бублик (Полтавська обл., ОВО №145), О. Осуховський (Рівненська обл., ОВО №152), О. Кайда (Тернопільська обл., ОВО №163), М. Головко (Рівненська обл., ОВО №164), І. Сабій (Хмельницька обл., ОВО №189), А. Іллєнко (м.Київ, ОВО №215) [45].

3. У «Свободи» падає рейтинг – дослідження // Експрес online. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.expres.ua/news/2012/03/06/61846;

4. «Свобода» впевнено долає 5% бар'єр на шляху до Верховної Ради // Свобода. Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/028299;

5. Рейтинг Тимошенко зростає, а Януковича і Тягнибока – падає // Українська правда. – 2012. – 6 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/6/6960140;

6. Крамаренко О. ВО «Свобода»: є певні запитання // Українська правда. – 2012. – 4 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/4/6959792;

7. Олег Тягнибок: «Режим панікує, опинившись у повній міжнародній та внутрішній ізоляції» // Тягнибок.info. – 2012. – 7 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.tyahnybok.info/diyalnist/novyny/028329;

8. «Свобода» не проходить в Раду, а рейтинг Януковича – трохи піднявся // Українська правда. – 2012. – 9 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/14/6960579;

9. Ликоног О. Тягнибок за деньги «регионалов» не слезает с телеэкранов – Мороз // Газета по-українськи. – 2011. – 18 вересня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.gazeta.ua/ru/articles/politics/_tyagnibok-za-dengi-regionalov-ne-slezaet-s-teleekranov-moroz/400219;

10. Мороз програв суд Тягнибокові // Газета по-українськи. – 2012. – 15 березня.

11. На Хмельниччині влада веде системну війну проти «Свободи» та готує чергові провокації // Прес-служба Хмельницької обласної організації ВО «Свобода». – 2012. – 16 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.khmelnytskyy.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/028593;

12. Олег Тягнибок: "Свобода" не співпрацюватиме з угорським "Jobbik"-ом, який зазіхає на територію Закарпаття // Закарпаття.нет. – 2012. – 17 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakarpattya.net.ua/Special/94184-Oleh-Tiahnybok-%E2%80%9CSvoboda-ne-spivpratsiuvatyme-z-uhorskym-%E2%80%9CJobbik-om-iakyi-zazikhaie-na-terytoriiu-Zakarpattia;

13. Власть начала против оппозиции операцию «Спутник», – Тягнибок // Лига. Новости. – 2012. – 25 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/631741-vlast_nachala_protiv_oppozitsii_operatsiyu_sputnik_tyagnibok.htm;

14. Київська «Свобода» провела акцію «Геть Попова! Геть забудови!» // Свобода. Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 26 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/028844;

15. Оппозиция уверенно побеждает на выборах Партию регионов и КПУ – опрос // Delo.UA. – 2012. – 2 квітня [Електронний ресурс] Режим

доступу: http://delo.ua/ukraine/oppozicija-uverenno-pobezhdaet-na-vyborah-partiju-regionov-i-kpu-175717;

16. Найєм М. Президентский Facebook-опрос март-2012: первая тройка – Тягныбок, Гриценко, Тимошенко // Блог М. Найєма в «Українській правді». – 2012. – 2 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/nayem/4f79a3381aa9e;

17. Революция в Украине начнется с Днепропетровщины – Тягнибок // Подробности. – 2012. – 30 березня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://podrobnosti.ua/opinion/2012/03/30/828849.html;

18. Яхно О. Тягнибок. «За» і «проти» // День. – 2012. – 5 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.day.kiev.ua/226447;

19. БЮТ: «Свобода» – не ангели, але з КОДу їх не виключать // Газета по-українськи. – 2012. – 7 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_byut-svoboda-ne-angeli-ale-z-kodu-jih-ne-viklyuchat/430466;

20. Тягнибок предупредил украинцев, что в ночь выборов нужно готовиться к новой революции // FaceNews. – 2012. – 11 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://facenews.ua/34028/tjagnibok-predupredil-ukraintsev-chto-v-noch-viborov-nugno-gotovitsja-k-novoj-revolutsii.html;

21. Тягнибок зі «Свободою» йтиме до парламенту самостійно // Газета по-українськи. – 2012. – 12 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-zi-svobodoyu-jtime-do-parlamentu-samostijno/431399;

22. Яценюк, Тягнибок і Турчинов поділили округа у Львові // Дзеркало тижня. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/batkivschina,_front_zmin_i_svoboda_poperedno_podilili_okrugi_u_lvovi-100506.html;

23. Яценюк, Тягнибок і Турчинов поділили округа Львова? // Українська правда. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/13/6962726;

24. У Тягнибока запевняють, що Львів ще не ділили // Українська правда. – 2012. – 13 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/13/6962733;

25. Юлия Тимошенко считает, что главной угрозой для оппозиции является самостоятельная игра Кличко и Тягнибока // Хвиля. – 2012. – 22 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://hvylya.org/news/exclusive/22694-timoshenko-dlja-nas-glavnaja-ugroza-eto-samostojatelnyj-pohod-udara-i-svobody.html;

26. Мірошниченко І. Відповідь українців українофобам, які прикрилися маскою «української демократичної інтелігенції» // Блог Ігоря Мірошниченка. – 2012. – 20 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/4f91681c36bda;

27. Тягнибок О. Позиція з приводу випадів лідера «Батьківщини» проти ВО «Свобода» в інтерв'ю, опублікованому в «Дзеркалі тижня» // Блог Олега Тягнибока. – 2012. – 23 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4f95919e77702;

28. Михальчишин принципово проти національного прапору України // Antivos.info. – 2012. – 26 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://antivos.info/ukrnews/mppnpu;

29. Рейтинг «Свободи» росте – вже майже 6% // Свобода. Офіційний сайт. – 2012. – 27 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/029521.

30. Олег Тягнибок: «Ми розуміємо, що суспільство треба струсонути так, щоб люди прокинулися. Насправді, в Україні немає революційної ситуації зараз. Люди не задоволені тим, що відбувається, але не готові виходити на вулицю і захищати свої права» // Час і Події (Чикаго, США). – 2012. – № 24. – 6 червня.

31. «Свобода» и объединенная оппозиция распределили округа // Обком. – 2012. – 26 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://obkom.net.ua/news/2012-07-26/1341.shtml;

32. Після виборів Тягнибок відправить уряд у відставку та заборонить комуністичну ідеологію // Газета по-українськи. – 2012. – 26 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_pislya-viboriv-tyagnibok-vidpravit-uryad-u-vidstavku-ta-zaboronit-komunistichnu-/447576;

33. ВО «Свобода» та Об'єднана опозиція «Батьківщина» оголосили про завершення переговорів щодо участі у виборах до Верховної Ради та спільні дії у ВР // Офіційна сторінка Олега Тянибока. – 2012. – 26 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.tyahnybok.info/diyalnist/novyny/031610;

34. Тягнибок: Про кінцеву конфігурацію парламентських сил можна буде говорити лише після виборів // Електорат. – 2012. – 29 липня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://elektorat.te.ua/%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%97/%D1%82%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BA%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D1%83-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D1%96%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E-%D0%BF%D0%B0;

35. Список «Свободи» на виборах // Українська правда. – 2012. – 1 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/08/1/6970001;

36. Передвиборна програма Всеукраїнського об'єднання «Свобода» // Свобода. Офіційний веб-сайт ВО «Свобода». – 2012. – 9 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/dokumenty/inshi/031823;

37. Семиженко А. Тягнибок з Іллєнком забрехалися // Газета по-українськи. – 2012. – 1 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://

antivos.info/ukrnews/zapyzdilysya;

38. У Тягнибока появилась идея: вместо облгосадминистраций учредить институт гауляйтеров // Обком.net. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://obkom.net.ua/news/2012-08-18/1200.shtml;

39. Нотатки націонал-космополіта. Про економічну програму ВО «Свобода» // Живий журнал. Kerbasi. – 2012. – 20 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://kerbasi.livejournal.com/151935.html;

40. Програма Комуністичної партії України // Комуністична партія України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kpu.ua/programmakpu;

41. Юрій Михальчишин: «Революцію робитимуть ті, кому сьогодні 25-27 років» // Главком. – 2011. – 27 січня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://glavcom.ua/articles/2739.html;

42. Тягнибок о возможной коалиции с ПР и коммунистами: Я ничего не обещаю // Цензор.нет. – 2012. – 27 серпня [Електронний ресурс] Режим доступу: http://censor.net.ua/news/215692/tyagnibok_o_vozmojnoyi_koalitsii_s_pr_i_kommunistami_ya_nichego_ne_obeschayu;

43. Мірошниченко І. Підспівування владі за допомогою «кривого метра» // Українська правда. Блог Ігора Мірошниченка [Електронний ресурс] Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/503c9f0a13d6c;

44. Політичні партії в демократичному процесі. Інформаційний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». – К., 2012;

45. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua.

Публікується за:

Гай-Нижник П. ВО «Свобода» у виборчих перегонах: тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – серпень 2012 р.) // Гілея. – 2012. – Вип. 67 (№12). – С. 638–650.

Вінець

Не переймайся чи десь пекло пла́є.
На марно це. Лиш тре́мтом кла́ца лік
До дзвону су́дного, який переламає
Твій раптом швидкоплинний вік.
І тільки той Дзвона́р високий знає
Хто впа́де і куди. Ту волю не уник
Ніхто іще. Лиш мент – і вже немає
Тебе ніде. Весь світ навколо зник
Й вже не повстане. Су́рма заволає
В ту мить, коли чесно́та й гріх
Впаду́ть на терези́ і вирок пролунає,
А ти триматимеш чудовисько за ріг
Й втопатимеш у ющці, що палає
Без часу й міри. Неосяжний сміх
Над долею нікчемною заграє
І розчави́ть буття. Ти підеш за поріг
Без вороття. Душа тоді узнає
Дух провидіння й чи раніш ти зміг
Бувати тим, який не заблукає,
Що шлях пізнав поміж земних доріг
Ще за життя. І янгол проспіває
Пісню рішáльну, сонм для тих, хто ліг
В землю скорботи. Суд вже не чекає
На каяття. Ти взнати істину устиг?
Пізна́єш смертю. Бог там сповідає...

5 травня 2013 р.

Цькування Спілки українських письменників в Ізраїлі –наслідок бездіяльності українського представництва в цій країні та української державної влади

Від початку великої алії – від 1989 року до 2004 року (за 15 років) – до Ізраїлю репатріювалися десятки євреїв – українських письменників. Проте, там усі вони опинилися на обліку в російській Спілці письменників і внаслідок такої політики змушені були перейти на російську мову.

У складі Федерації Спілок письменників Ізраїлю не була створена Спілка українських письменників.

Втім, створення Спілки українських письменників повністю залежало від двох чиновників від літератури – панів Бауха та Фінкеля. А це пояснюється нічим іншим, як їхніми етнічними чистками української культури в Ізраїлі. Ефраїм Баух потенційний українофоб, який тяжіє до етнічних чисток і він проводить цю етнічну чистку щодо української культури (принаймні такі висновки кожен зможе зробити, прочитавши його книги «Иск Истории» та «Завеса»). У книзі «Завеса», говорячи про Україну, Ефраїм Баух, зокрема, пише: «Эта же земля пропитана антисемизмом. О да, они все здесь научились политкорректности, хотя с трудом произносят это слово».

На 2004 рік до федерації спілок письменників Ізраїлю входило 12 спілок: бухарсько-єврейська, гірських євреїв, грузинська, польська, румунська та інші. Української спілки не було. Всіх українських письменників, не питаючи їхньої згоди, зараховували до російської спілки письменників.

Після ж створення Спілки українських письменників Ізраїлю й амути українських письменників, проти цієї амути та проти її голови О. Деко почалася дискримінація, переслідування, зневага й всілякі непристойні утиски. В середині 2005 року в Інтернеті не без участі Леоніда Фінкеля з'являється стаття члена російськомовної спілки Юрія Ляховицького із звинуваченням, що Деко заперечує Голокост (хоча на обкладинці третього, на той час, видання книжки О. Дека «Кедойшим» чорним по білому написано – присвячується

шести мільйонам євреїв, загиблим від Голокосту). Всесвітня організація, яка веде енциклопедії, звинуватила Юрія Ляховицького у брехні, яку він друкував, і вже багато років поширює таку ж брехню про українця Підгайного.

Коли ж було створено амуту «Спілку українських письменників», журнал «Соборність», єдиний де друкувалися літературні твори наших письменників, найбільше турбувала одна проблема: як може вижити українська амута не маючи абсолютно ніяких коштів до існування.

Тим часом тамтешні «свої» люди складають бюро чи комітет Федерації. Що таке федерація – це надбудова (посередник) між письменницькою амутою та федерацією. Федерація отримує кошти на всі амутоти, левову частку забирає собі, витрачає невідомо куди і як, а амутот дає по 2 тисячі – 12 амутот, хай вони роздадуть 50 тисяч шекелів на 250 чи 300 письменників, а сто тисяч лишають собі на 9 чоловік ради федерації. Українській амуті за 4 роки існування Баух видав лише 8 тисяч шекелів за два рази. Тобто давав українським письменникам кошти один раз у два роки. Додам також, що Ефраїм Баух стоїть на чолі російськомовної спілки вже 30 років. Смію припустити, що якби служба держконтролера добре перевірила федерацію, було б про що поговорити ізраїльській пресі.

23 квітня 2009 року 5 російських представників федерації: Ефраїм Баух, Леонід Фінкель, дві жінки та прес-аташе партії «Наш дом Израиль» Марк Котлярський вдерлися на закриті звітно-виборчі збори Української спілки, з метою її розколоти, а значить, знищити нашу українську спілку письменників в Ізраїлі.

Потім було незаконне виключення із федерації Олександра Дека та всієї амути українських письменників, що є колективним покаранням за те, що обрали його головою спілки. Публікація ж статті «Осторожно: Олександр Деко» перевершило цинізм, наклепи та брехню разом узяті. Ось лише кілька пунктів: О. Деко зняв з обкладинки журналу «Соборність» прапор Ізраїлю. На обкладинці «Соборності» ніколи не було ніякого прапора. Це відвертий наклеп, відверта брехня. Чи як Вам таке: О. Деко «...впадает в истерику всякий раз, когда кто-то в разговоре или в печати бросит тень на Богдана Хмельницкого...». Статтю «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття», де згадується Богдан Хмельницький, надав журналу «Соборність» Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Тож не українофобам

робити цензуру що можна друкувати в журналі «Соборність», а що ні. Усе, що друкує «Соборність» – тільки для зміцнення дружби Ізраїлю та України. Таких пунктів у статті не менше тридцяти и не менше тридцяти разів в одній статті Е. Баух і Л. Фінкель, як запевняє сам О. Деко, вдаються до наклепів та брехні. І ця стаття розповсюджена на 42 сайтах.

Дискримінація та фізична ліквідація нашої української Спілки письменників є частиною боротьби партії «Наш Дом Ізраїль» за голоси російськомовних виборців на наступних виборах. Так, наприклад, чим є утворення секції українських письменників у складі російськомовної Спілки письменників та обрання її головою високого посадовця партії «Наш дом Ізраїль», завідуючого організаційним відділом партії, не письменника пана Годовського – хіба це не докази того, що ця партія йде по шляху подальшої русифікації Ізраїлю й зокрема україномовних письменників. Не дивно, що Федерація Спілок письменників Ізраїлю, зокрема Е.Баух, від імені Федерації виступив співзасновником Всесвітнього Конгресу російськомовних євреїв, який було утворено російським мільйонером-сенатором Б.Шпигелем.

Не погодившись з дискримаційними діями федерації спілок, і не виконуючи поради секретаря російської спілки Л. Фінкеля – не створювати амуту українських письменників, 2005 року, О. Деко подав документи на створення амути, а 2006 року амута була зареєстрована. Після цього й почалася уся колотнеча навколо Спілки українських письменників Ізраїлю, аби спершу усунути Олександра Деко від керівництва, а потім і ліквідувати саму спілку-амуту.

Рішення ізраїльського суду, який наказав обом сторонам конфлікту провести переговори про поновлення української спілки у Федерації, інша сторона не виконала. Замість цього вона створила при російській спілці спілку українських письменників.

Наголошу також на тому, що посол України в Ізраїлі Г. О. Надоленко за час свого перебування в Ізраїлі, не запросив представника Спілки українських письменників в Ізраїлі на жодне зібрання, яке проводило посольство, аби бодай дізнатися щодо утисків українського письменства та культури в цій країні. Офіційний представник України, громадянином якої, до речі, є О. Деко, досі не знайшов за можливе особисто ознайомитися з цькуванням, оббріхуванням в Ізраїлі українського народу та України.

В оголошеннях українського посольства про консульський прийом громадян в Ізраїлі вимагається приносити з собою на такий прийом, крім українського паспорта, ще й посвідчення члена «Ізраїльського Товариства вихідців з України». Вимога пред'являти посвідчення члена громадської організації на консульському прийомі є грубим, цинічним порушенням прав людини. Така вимога звучить постійно в оголошеннях ізраїльського радіо. Це елементарний шантаж. Яке відношення має згадане товариство до консульського прийому. Що, без такого посвідчення громадянина не приймають, чи його не ставлять на консульський облік, чи його не пустять в Україну?

Два-три роки тому, коли колишній депутат Кнессету Михайло Нудельман оголосив про завершення переговорів з Україною про виплату пенсій громадянам України в Ізраїлі. Тоді ж «Ізраїльське Товариство вихідців з України» почало розповсюджувати «Анкету», що нібито тільки за нею будуть платити пенсії з України. Тисячі людей кинулися шукати цю анкету, навіть був організований її продаж, не знаю ким. Назване Товариство такою фікцією придбало тисячі нових членів товариства й відповідно грошові внески, насправді це була фінансова авантюра. А посольство вкотре змовчало. Так як і мовчить зараз, коли грубо порушуються права українців спритними заробітчанами, антиукраїнськими силами в Ізраїлі та політичними авантюрниками.

Додам також, що колишній посол України в Ізраїлі Ігор Тимофєєв та нинішній Геннадій Надоленко надали кошти російській спілці письменників на заснування нібито українського часопису «Відлуння», натомість патріотичний міжнародний літературний часопис «Соборність» покинуто на банкрутство, а видається він вже шістнадцятий рік й ще жодного разу не критикував Україну чи Ізраїль. Російськомовна ж партія НДІ намагається конкурувати з івритом, щоб насадити в Ізраїлі тільки російську мову. Саме лідер цієї партії, до недавнього часу міністр закордонних справ Ізраїлю, подавав запити Україні з приводу волевиявлення українського народу та обрання до Верховної Ради України депутатів від партії ВО "Свобода". МЗС України, а надто посольство України в Ізраїлі, в чергове промовчало. Відтак складається враження, що українське посольство солідаризується із зубожілим станом українства в Ізраїлі, з його відвертим цькуванням й втручанням у внутрішні справи нашої країни.

І насамкінець: ані міністр закордонних справ України, ані прем'єр-міністр нашої держави навіть не спромоглися відповісти на листи до них голови Спілки українських письменників в Ізраїлі.

Павло Гай-Нижник

доктор історичних наук, голова Міжвідомчої Експертної ради з питань національностей, національних меншин та захисту українців у світі Громадської ради при МЗС України

Від журналу «Музеї України»:

Просимо Міністерство закордонних справ України вивчити ситуацію стосовно співпраці та підтримки Посольством України в Ізраїлі проукраїнськи налаштованих громадських організацій, особливо у письменницькому середовищі, видавничій справі, творчих спілок... Чи спроможні наші дипломати до ефективних, державницьких дій?

Громадські діячі та журналісти будуть звертатися з цією проблемою до Президента України, керівника Уряду...

Публікується за:

Гай-Нижник П. Цькування Спілки українських письменників в Ізраїлі – наслідок бездіяльності українського представництва в цій країні та української державної влади // Музеї України. – 2013. – 18 квітня.

Тенета маховика

Павло Гай-Нижник: «Систему антиправил в Україні було сформовано ще в 1990-х роках. Нинішня влада її лише вдосконалює»

«Я вас трішки здивую. Україна за тенденціями демократичного розвитку сьогодні гірше виглядає, ніж Росія». Про це днями в інтерв'ю Тиждень.ua сказав голова делегації спостерігачів від ПАРЄ Андреас Ґросс. Звичайно, це перебільшення – «переплюнути» Росію важко, але тенденції явно спостерігаються. До речі, той же Ґросс зауважив: «Сьогодні я бачу чимало схожостей із ситуацію часів Кучми, зокрема в питанні утисків свободи слова». Одним з індикаторів рівня демократії наразі в Україні є парламентська виборча кампанія. Із цього ми розпочали нашу розмову ***з доктором історичних наук, старшим науковим співробітником Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України Павлом ГАЙ-НИЖНИКОМ.***

«…НАЗРІВАННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ НЕМИНУЧЕ»

– Пане Павле, у рамках цих виборчих перегонів ви багато їздите країною. Ваші враження від кампанії.

– Враження подвійні. Перше – це чи не суцільне порушення виборчого законодавства й законів України. Майже всюди є підкуп виборців (часто прямолінійний до примітивності), особливо кандидатами від влади (як офіційних, так і мажоритарників у вигляді самовисуванців). Друге – тотальне пряме і приховане залякування виборця. Особливо в державних закладах та установах. Зрештою, низку таких порушень було оприлюднено, і я переконаний, що ще оприлюднюватимуть і надалі. Мені люди неодноразово зізнавалися, що їх залякують чи вчиняють тиск (або ж, так би мовити, натякають на бажаність зробити «правильний» вибір), в окремих випадках змушують взяти участь у так званих «каруселях». Наприклад, в одному з київських університетів викладачам наполегливо «радять» їхати голосувати до іншого району столиці, де балотуватиметься кандидат від влади. Крім того, усі ми знаємо ситуацію в Ірпіні, де батьків студентів змушували приїхати до цього міста і проголосувати за кандидата від Партії регіонів тощо. Не є таємницею й тиск і залякування активістів від опозиційних партій, дові-

рених осіб і самих кандидатів у депутати (деякі з них уже навіть зняли свої кандидатури).

Народ розчарований і частково розгублений. Складається враження, що ситуацію в країні цілеспрямовано (свідомо) доводять до абсурду. Люди опиняються перед дилемою: бути «лояльними» до влади (хоча б і удавано) або ж втратити роботу чи власну справу (бізнес). А зважаючи на невеликі статки громадян, відсутність у країні чесної й незалежної судової системи й водночас системну корупцію, вони – у безвихідному становищі. І все це відбувається на тлі розмов про демократію, покращення життя, економічну стабільність... Влада живе зовсім в іншому світі, абсолютно не розуміючи, що відбувається в державі. Є й другий бік «монети»: вони все прекрасно усвідомлюють, але прагнуть довести ситуацію до крайності, очевидно, розраховуючи на зубожіння населення, коли людей просто перетворять на бездумних виконавців, «кріпаків», або ж зухвальством із народу спровокувати його до масових, проте стихійних виступів протесту, які під личиною наведення правопорядку (чи боротьби з тероризмом) придушать.

– Як би ви охарактеризували реакцію громадян? Вони готові захищати свої права?

– Загальна тенденція виглядає так, що пересічні громадяни у своїй більшості вибрали тактику латентної боротьби. Це мовчазне погодження, але накопичення протестного настрою. Навіть у Східній Україні. Люди не купилися на «кістку», яку Партія регіонів намагалася кинути у вигляді мови (закон Ківалова – Колесніченка). Мешканці східного регіону підкреслюють: жодних утисків російської мови там немає. Їх цікавлять цифри в платіжках за комунальні послуги, а не те, якою мовою їх написано. Влада не зможе постійно утримувати штучну стабільність. Урешті-решт на нас чекатимуть певні економічні «покращення», наприклад, із курсом гривні, зростаючими цінами та подальшим погіршенням економічного становища. Коли пасивний спротив громадян перетвориться на активний, коли відбудеться вибух, наразі передбачити складно. За умов збереження й розвитку наявних у країні тенденцій продовження владної політики Партії регіонів та її сателітів назрівання революційної ситуації є неминучим. Узагалі сьогодні в Україні є сплетіння відразу кількох криз: кризи державної моделі, удаваної демократії, соціально-економічного розвитку й, нарешті, кризи моралі у представників влади (і не лише на її вищих щаблях, а й у про-

вінції). Країна потопає в корупції, свавіллі й розкошах влади на тлі суцільного зубожіння народу, «стабільності» малого й середнього підприємництва та згортання демократичних свобод.

«ЧИ НАСПРАВДІ ПЕВНІ ОПОЗИЦІОНЕРИ Є ДЕМОКРАТАМИ, ЧИ ЛИШЕ ІНШИМ ТАБОРОМ, ЩО НАМАГАЄТЬСЯ ПОСІСТИ МІСЦЕ У ВЛАДІ?»

– Звичайно, Україна – не Росія й не Білорусь, але сьогоднішня ситуація в цих країнах свідчить про те, що там народ так і не «вибухнув».

– Для нинішньої української влади проблема полягає в тому, що в нас ситуація не зовсім така, як у Росії чи Білорусі. Що б там не говорили про помаранчеву революцію, в Україні є досвід, коли люди об'єдналися й добряче струснули систему, так, на жаль, і не змінивши її. Проте водночас народ побачив і те, що його сили не можна зупинити... Страху не буде, свідомо чи підсвідомо народ уже має практику боротьби, відчув, що лише він на сьогодні є єдиним гарантом Конституції. Зрештою, влада сама змусить людей виявити спротив, оскільки в них уже не залишатиметься іншого законного способу захистити власні права (як загальнолюдські, так і конституційні).

– Тим не менше ми маємо дані різних соціологічних компаній, згідно з якими Партія регіонів – на першому місці.

– Соціологічні результати в той же час доводять, що великий відсоток людей не визначився зі своїм вибором (за різними оцінками, від 20% до 30% виборців). Крім того, у соціології є таке поняття, як прихованість думки, тобто до моменту виборів люди не завжди говорять те, про що насправді думають. Не варто забувати, що за сьогоднішніх умов величезна кількість виборців просто відмовляється брати участь в опитуваннях (ідеться про так звану «спіраль мовчання», добре відому в соціології).

Але певна розгубленість і пасивність виборців зумовлені ще одним аспектом. Не завжди адекватними й зрозумілими є дії певних опозиційних сил. Це вводить в оману ту частину населення, яка прихильна до опозиції, але разом з тим ще вагається. Маю на увазі можливість повторення ситуації із потенційними «тушками», які були включені до списків чи кандидатів-мажоритарників від опозиції (на жаль, це стосується і ОО «Батьківщина», і «УДАРу»).

М'яко кажучи, це викликає запитання: як вони там опинилися і чому?

Дивним також виглядає те, що одна з опозиційних коаліцій заявляє, що вона є єдиною й безальтернативною опозицією, а всі інші, за логікою, яку намагаються накинути виборцям, нібито підігрують владі. Виходить, що ця коаліція елементарно прагне узурпувати місце опозиції взагалі так само, як провладна партія хоче узурпувати владу. Тож постає запитання, чи насправді ці опозиціонери є демократами, чи лише іншим табором, що намагається посісти місце у владі; на яких моральних або ж інших підставах решта опозиційних партій (хай і не таких численних чи заможних) не має права запропонувати себе виборцю (апеляція до «карликовості» є нічим іншим як блюзнірством, адже ще зовсім нещодавно і «Фронт Змін», і та ж «Свобода» самі були невеличкими партіями, яким, проте, ніхто не закидав на їхню участь у виборчому процесі).

Крім того, очевидним є й те, що опозиція сподівається, що на тлі проблем у соціально-економічній сфері і спроб Партії регіонів «закрутити гайки» вона переможе. Але це помилка. Принцип Сталіна – головне не те, як голосують, а хто і як підраховує – до цих пір діє в Україні. До того ж пасивність Об'єднаної опозиції як у Верховній Раді, так і в спільній боротьбі за ОВК й ДВК теж викликає певні запитання. Навіть із погляду офіційних дій. Тому що перш ніж закликати народ до спротиву, треба використати всі етапи легальної боротьби. Зрозуміло, що це неможливо втілити за наявної виборчої й судової систем, але, зрештою, потрібно і варто діяти.

– Ситуація якраз і полягає в тому, що дії влади були прогнозованими. А от опозиція, в чому тут проблема?

– Кроки влади були зрозумілі й передбачувані навіть до того часу, як Партія регіонів отримала свого Президента. У них тенденція прямолінійна, яка не зовсім вирізняється інтелектом, але характеризується напором і примітивною силою. І тут, справді, є питання до опозиції. Так, вона відрізняється від Партії регіонів та її сателітів, але ж, хай як це дивно, Об'єднану опозицію нині представляють багато людей, які ще вчора були при владі (зокрема й її лідери) та які, власне, є творцями або ж продуктом цієї системи. Навіть той нюанс, що «польові командири» Майдану (Доній, Стецьків та інші) не лише не потрапили до списків Об'єднаної опозиції, а й зазнають відвертого таврування та наклепів з її боку, вже свідчить про проблеми. Натомість присутність бізнесу в політичній обоймі

«офіційної» опозиції ще раз вказує на повторення давніх помилок і наводить на невтішні думки щодо майбутньої якості нашого новообраного законодавчого (чи, знову ж таки, кнопкодавчого) органу.

«УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ПОСТУПОВО ПЕРЕТВОРИВСЯ ІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ОРГАНУ НА ОБСЛУГОВУЮЧИЙ ПЕРСОНАЛ»

– Враховуючи все це, який ваш прогноз щодо складу майбутнього парламенту?

– Звісно, до парламенту потраплять дві політичні силі, які ми фактично вже обговорили, – Партія регіонів і ОО «Батьківщина». Також пройде «УДАР» Віталія Кличка. «Свобода»» близька до потрапляння у Верховну Раду, але її загальний результат залежатиме від нюансів виборчої політики партії на фінішній прямій. Разом із тим, остаточне обличчя парламенту залежатиме й від інших аспектів, які завжди були присутніми у вітчизняній великій політиці, – продажність та брехня. Певні питання викликають не лише окремі особи в опозиційних списках, а й спосіб висування та персоніфікація мажоритарників від опозиції. І справа не стільки в тому, скільки відсотків «намалюють» представникам псевдоопозиції (маю на увазі КПУ та «Україну – вперед!»), а наскільки стійкими виявляться депутати, що як кандидати йшли від непровладних партій; наскільки стійкий буде в них імунітет від реальної можливості покращити життя свого бізнесу, від спокуси перед високими посадами чи поразового прийняття «матеріальної» допомоги або перед прямим чи прихованим тиском тощо. Тому, знаючи наші сьогоднішні реалії та ситуацію в мажоритарних округах, більшість у парламенті все ж з великою ймовірністю знову набере (або в кінцевому варіанті здобуде вже у ВР) провладна партія та її сателіти. Частина депутатів, які пройдуть від опозиції чи як самовисуванці, на жаль, як і раніше, явно чи приховано співпрацюватимуть із владою.

– Експерти зазначають, що з кожним наступним скликанням український парламент стає менш якісним. У чому, з вашої точки зору, причина?

– Справді, український парламент поступово перетворився із законодавчого органу, який має представляти інтереси людей та Української держави, на обслуговуючий персонал Президента та його оточення. Одна з причин – комерціалізація Верховної Ради. Там представляються інтереси не людей, а капіталу, що, власне,

не було б чимось надзвичайним (адже в кожному законодавчому органі завжди є якась частина депутатів, що лобіюють інтереси певних фінансово-економічних кіл), якби українська парламентська діяльність не була настільки спотвореною корупцією та гіпертрофованою політико-бізнесовими кланами. А це вже якісно інший рівень парламентаризму (власне, псевдопарламентаризму), який, у поєднанні з керованістю судової системи, утисками вільної преси та громадянських свобод тощо, у XXI столітті однозначно свідчить про деградацію державного організму.

Проблема також полягає в тому, що виборці не мають механізму відкликання депутатів. Система гарантує тому, хто здобув депутатський мандат, фактичну (й практичну) страховку від «несподіванок» та проблем на п'ять років і, до того ж, мати змогу бути переобраним кожного разу на безліч таких п'яти років. Ситуація подібна склалася, звісно ж, не сьогодні, але провину за те, що вона сформувалася й не зазнає змін, однаковою мірою лежить як на Партії регіонів, так і на опозиції, позаяк усі ці роки їхні представники в тій чи іншій іпостасі були у владі. Крім того, в попередні роки, перебуючи при владі, нинішня опозиція не заклала тих визначальних засад, які б убезпечили їх самих від переслідування. Сьогоднішні опозиціонери, будучи при владі, діяли так само, як сучасні можновладці, щоправда, з меншим «нахрапом».

Ще однією проблемою нашого парламенту є відсутність механізму люстрації. Також було б бажано обмежити кількісну можливість обиратися депутатом (усіх рівнів). Ми маємо ситуацію, коли міняються партії, їхні назви, але у ВР ми бачимо одних і тих самих людей. Тож як опозиція, так і влада – «колишні й незмінні». Отже, Україна за 21 рік своєї незалежності не пережила зміни та оновлення політичних еліт, хоча, загалом, говорити про «політичну еліту» в нашій країні можна лише відносно, це, радше, – політична верхівка.

«ЛЮДЯМ ВАРТО ОБ'ЄДНУВАТИСЯ І НЕ БОЯТИСЯ ВИХОДИТИ НА ПРОТЕСТИ, ЗДІЙСНЮВАТИ ПОСТІЙНИЙ ТИСК НА ВЛАДУ»

– У чому, на вашу думку, різниця між цією виборчою кампанією і тими, що відбувались за часів президентства Кучми та Ющенка?

– Цьогорічна кампанія відрізняється більшою зухвалістю влади. За часів Кучми влада тиснула на виборців та опозицію, але

намагалася при цьому зберегти обличчя, бодай видимість виборчого процесу, а також удавану українськість щодо державотворення. Сьогоднішня ж влада здійснює тиск неприховано і демонстративно, натякаючи, що вона здатна зробити ще більше. Крім того, нинішня влада відкрито позиціонує себе як сила антиукраїнська.

– Але система, в умовах якої вони діють, була створена не сьогодні. Коли зародилися ці антиправила?

– Наочні ознаки з'явилися ще на початку 1990-х років, коли формувався наш політикум. Відсутність люстрації – це одна з найбільших і визначальних помилок тих, хто закладав фундамент новітньої України (і особисто Кравчука, і тогочасних націонал-демократів). Вітчизняна політична верхівка у 1990-х формувалася у своїх основах із чотирьох складових. Перша з них – колишні партійні бонзи й комсомольські лідери вищого щабля, які отримали під час пануючого безладу і хаосу у СРСР кінця вісімдесятих років (а потім і в Україні) можливість використовувати тогочасний владно-адміністративний ресурс, що дозволило їм сформуватися як політикам і створити власні партії.

Другі – так звані «червоні директори», які швидко усвідомили можливості, надані новою системою, в тому числі з огляду на власне збагачення. Треті – представники кримінальних угруповань, найпотужніші й найрозумніші з яких усвідомили, що ефективніше здобувати й гарантувати контроль над певною територією, господарством, бізнесом, йдучи у політику, тобто через створення партій і депутатську діяльність. І, нарешті, четверта складова – тогочасні опозиціонери, так звані націонал-демократи. Частина з них, потрапивши до парламенту, припинила боротьбу, мовляв, незалежність здобуто. Замість того щоб виборювати якість української держави, вони задовольнилися своїм теплим місцем у парламенті чи у владних структурах й погодилися з тими правилами гри, які привніс у нашу політичну дійсність сплав із трьох вищевказаних складових. Саме тоді й були закладені основні підвалини для цієї системи.

Далі ж тривали лише, так би мовити, її часткова кореляція, шліфовка та стагнація заради власної стабільності, збагачення та можливості бути переобраними на наступні роки. Чинна влада – не виключення. Вона вдосконалила і тепер намагається посилити й закріпити виключно за собою створену раніше систему, й поступово кількість кланів у владі звузилося до мінімуму. Але в цій системі є й недолік: маховик може затягнути у свої тенета й перемолоти

тих, хто в ньому крутиться (декого, до речі, він уже й поглинув). Чудово відомо також і те, що зараз, всупереч демонстративній єдності Партії регіонів, у ній відбувається протистояння кількох ще й внутрішніх сил. Цей прихований конфлікт рано чи пізно також відіграє свою роль.

– Як опозиційні, так і провладні партії задають низьку планку політичної якості, людям фактично немає на кого орієнтуватися. В такій ситуації де шукати сили громадянам?

– Коли ми бачимо в офіційних телетрансляціях, як Президент говорить такі речі, як, скажімо, «відірву голову», «повідриваю руки» – це наочна демонстрація того, яким є загальний рівень культури, зокрема й політичної, нинішньої влади, який буде стиль керування державою. Вихід один – створювати громадські об'єднання, незалежні профспілки, будувати громадянське суспільство та шукати лідерів, котрі не заплямували своєї репутації (і не лише перебуванням у владі чи продажністю, але й популізмом). Можна орієнтуватися на ті сили, які існували давно і з визначеною ідеологією та соціально-економічною програмою. Як варіант, варто домагатися юридичного закріплення певної законодавчої ініціативи за громадськими організаціями та впровадження механізму громадянського контролю. У нас є громадські та політичні діячі, котрі зберегли свою честь і котрих потребує нація. Людям варто об'єднуватися та не боятися виходити на протести, здійснювати постійний тиск на владу, врешті – бути готовими до революції, якщо влада, хоч від якої партії вона була б, продовжуватиме не помічати українського народу, а свої приватні інтереси задовольняти за рахунок громадян та держави.

Іван КАПСАМУН

Публікується за:

Тенета маховика. Павло Гай-Нижник: «Систему антиправил в Україні було сформовано ще в 1990-х роках. Нинішня влада її лише вдосконалює» (інтерв'ю взяв І.Капсамун) // День. – 2012. – №174–175. – 28–29 вересня. – С.5.

Гра тіней

З тіне́й престолів простяглися руки
Брудні і засмальцьовані від карт
Краплéних. Зтерті долі. Чутно лише звуки
Ошуканих від слів. В тих ду́шах виє гарт
Наживи й блуду. В мертвої Любові тихі луки.
Розпо́між молитві́в звели на глум і жарт
Самого Бога. Церковники ж Ісусовії муки
На гроші розміняли. Там злодіїв з-за ґрат
Звели в божків, а вбивці й недоу́ки
У святці й в вчені записались кров'ю страт.
І плодять спів серед злотих поко́їв круки
Про злет гріха, жадо́би й марність втрат.
Світ збожеволів! Вимерли науки!
А розумом кермує гра у фарт!

16 липня 2013 р.

Позиції та завдання сучасного українського консерватизму

Як відомо, національним консерватизмом є політичний термін, що використовується для опису варіації консерватизму, який концентрується здебільшого на національних інтересах і який, як правило, має традиційні соціальні та етичні погляди. В європейському контексті він більш схильний до євроскептицизму, ніж стандартний консерватизм, що не підтримує відкрито націоналістичний чи ультраправий підхід. Багато з націонал-консерваторів є соціал-консерваторами й виступають за обмеження імміграції в Європу. Європейські консерватори виступають за право власності. У економічних питаннях вони зазвичай ліберали, погляди яких виходять із класичного лібералізму А.Сміта. Дехто із консерваторів прагне до модифікованого вільного ринку, наприклад, до американської системи, ордолібералізму або національної системи Ф.Ліста. Ці погляди відрізняються від суворого laissez-faire тим, що у них державі відводиться роль підтримувати конкуренцію, водночас захищаючи національні інтереси, національне суспільство та ідентичність.

Попри широкий спектр та різноманіття політичних партій та ідеологій у сучасній Україні, консервативна виразно представлена, принаймні у назві, лише у двох вітчизняних діючих партіях – Українській національній консервативній партії (УНКП) та Українській консервативній партії (УКП). Здавалося б, їхня ідеологія, враховуючи здебільшого традиціоналістський характер українського суспільства, мала б зайняти свою відносно міцну/сталу нішу як у громадській свідомості, так і в політичному житті країни, а отже, й суттєво впливати на державотворчі процеси в Україні.

Проте й досі ці партії, як і їхні програмові засади, майже невідомі серед народу. Фактично виборець часто-густо навіть і не знає про існування цих політичних сил. Як наслідок, український консерватизм як суспільно-політичний напрям, як світоглядна ідеологія практично не присутній (про впливовість тут взагалі й годі згадувати) у свідомості населення. Досить нагадати, що кожна з вищезазначених партій лише по одному разу за весь час свого існування взяла участь у виборчих перегонах до законодавчо-пред-

ставницького органу країни і, одразу ж зауважу, вкрай невдало. Так, УНКП, що була заснована 27 червня 1992 р. (зареєстрована Міністерством юстиції України 30 жовтня 1992 р.), лише у 2006 р. спробувала потрапити до Верховної Ради України, до того ж не самотужки, а у складі виборчого блоку "Патріоти України". В підсумку блок зазнав нищівної поразки – за нього проголосували лише 12 тис. 027 осіб (0,04% виборців). УКП, що була створена значно пізніше – 22 грудня 2004 р. (зареєстрована Мін'юстом України 25 березня 2005 р.), вже майже за рік (також у 2006 р.) взяла участь у виборчих перегонах, проте також практично не була помічена громадянами, які віддали за нею лише 25 тис. 123 голоси (0,09% виборців; найбільшу прихильність партія завоювала на Закарпатті та у м.Києві (по 0,22%). З того часу обидві партії майже не виявляли політичної активності й досі залишаються незнаними не лише серед широких народних мас, але, очевидно, для своїх потенційних прибічників. Побічно сприяла цьому (попри фінансовий аспект та специфічні правила української політичної дійсності) й пасивна діяльність партійних активів та скупий ідеологічний багаж. Їхні програми є далекими від консерватизму, а швидше – ксенофобською та націонал-ліберальною. Фактично консервативну думку в Україні (власне, її історичний спадок) досліджують й намагаються поширити лише науковці, зокрема й ті, що об'єднані у Всеукраїнській громадській організації "Союз гетьманців-державників" (СГД), одним із співзасновників якої мені випала честь бути, а також поодинокі інтелектуали. Проте увесь цей процес закутий, як правило, у вузьке академічно-викладацьке коло та обмежується не лише нечисленними накладами згаданих праць, але й часовою хронологією (надбанням минулого). Навіть видатні твори ідеолога українського консерватизму В.Липинського, що вийшли з-під його пера в першій чверті XX ст., практично недоступні широкому загалові. Крім того, новітня світова та вітчизняна дійсність, вимоги, які висуває сьогодення перед нацією, державою та й кожним окремо взятим українцем, вимагають еволюції й консервативної думки відповідно до викликів сучасності.

Сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку свободу особистості. На їхню думку, суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою

інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії – вважають, що партійна демократія за умов постійної боротьби за владу призводить до того, що громадяни стають неслухняними, розбещеними. Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, вони виступають за політичну централізацію, проголошують концепцію "обмеженої" демократії.

Не варто щодо цього апелювати й до класиків українського консерватизму. Так, характеризуючи "демократію", В.Липинський вказував, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук "багатіїв-плутократів", або до рук винайнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтелігенції. Як наслідок – державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування ж в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку. Одним із прикладів такої "демократії" В.Липинський вважав Українську Народну Республіку.

Свого часу монархічні консервативні організації були зорганізовані як структури орденського типу (на подобу до Українського союзу хліборобів-демократів (УСХД) чи Братства українських класократів-монархістів В.Липинського). Свого роду клубом "традиціоналістів" були європейські "Фонтанкрім", "Товариство Гвідо фон Ліста", "Хучін унд Мунін" та ін. Тоді ж у 1920-х рр. виникли новітні ідеї "консервативної революції" 1920-х рр. (якравим представником її у ті часи був, зокрема, засновник "Червневого клубу", батько младоконсерваторів Мюллер ван Де Брук). Постає також ідея "нації золотих комірців", тобто побудови країни на засадах ієрархічності та шанування традицій.

Європейські неоконсерватори критикують лібералів, які, на їхню думку, завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку. Наріжним каменем соціальної політики сучасні консерватори вважають заохочення особистих

досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості сучасні консерватори розглядають як зрівнялівку, послаблення свободи. Коли громадянин сподівається, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним, на їхню думку, є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості.

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині XX ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в неоконсерватизм.

Неоконсерватори наголошують, що суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення, на думку сучасних консерваторів, мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку представники цього ідеологічного напряму вважають зміну звичок, традицій і характеру людей. Сучасні консерватори наголошують, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства сучасні консерватори надають моральному вдосконаленню людини.

Стабільність – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Встановлення

такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Важливою рисою є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Традиціоналістський консерватизм представлений патерналістським крилом в англійському торизмі та французькому голлізмі, німецькими правими консерваторами й частиною соціал-консерваторів Німеччини. Для прихильників цієї течії характерні більші, порівняно з новими правими, акценти на традиціях і релігії. Але якщо в Європі вони роблять ставку на християнство, то нові праві у США – на модерністські "електронні" церкви. Європейські нові праві взагалі відмовляються від іудейських і християнських традицій і виступають за відродження язичництва. А неоконсерватори є прихильниками ліберальних церков.

Тут доречно згадати й про В.Липинського, який вважав, що особливістю і позитивним елементом національного консерватизму була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави. Нація для нього – це всі громадяни держави. Націоналізм В.Липинського зводиться до того, що українці відрізняються від інших народів лише своєю політичною інтеграцією. Інтегровані на ґрунті етнокультури і національної самосвідомості, вони повинні згуртовувати всі народи в одне ціле. Поряд з цим важливою складовою його національного консерватизму можна вважати ставлення до ідеології, яку він виводить із народних традицій та звичаїв, зокрема з державного досвіду гетьмансько-козацьких часів, високої етичної культури хліборобської спільноти, вважаючи її рушійною силою національного відродження України.

Характеризуючи «демократію» В.Липинський зауважує, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук «багатіїв-плутократів», або до рук найнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтелігенції. Внаслідок цього державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку.

До держав «охлократичного» типу В.Липинський відносив революційні диктатури, фашизм, більшовизм та ін. Для цієї системи характерне зосередження політичної й духовної влади в одних руках. Під духовною владою він розуміє не лише церковну в її традиційному розумінні, а й ідеологічну в сучасному розумінні, коли глава держави є водночас пророком і непогрішимим інтерпретатором офіційної ідеологічної доктрини. Особливістю «охлократії» є, на його думку, те, що вона в минулому складалася з кочівників, а в новітні часи – з декласованих елементів. За такого державного устрою панівною стає монолітна військово-бюрократична ланка, яка легко маніпулює юрбою.

Найприйнятнішою для України В.Липинський вважає «клясократію» – форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, «законом обмежена і законом обмежуюча» конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною. Пропонуючи монархічний устрій, В.Липинський заперечує демократію як метод оганізації нації, але не заперечує її як свободу. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади.

Загалом ідеї В.Липинського не знайшли широкої підтримки. Однак багато його висновків щодо утвердження України як самостійної держави зберегли своє значення, викликаючи інтерес у сучасних політиків і політологів. Зокрема, непересічне значення мають думки про теорію еліт, які за оригінальністю можна поставити в один ряд з класичними визначеннями Г. Моски, В. Парето і Р. Міхельса. Неординарний політико-плюралістичний підхід В. Липинського і до питання про майбутній державний устрій України, поєднання в єдиному сплаві соціальної, політичної і релігійної толерантності щодо вирішення найважливіших суспільно-політичних проблем. Вартісним є і його теоретичне осмислення на національному ґрунті проблеми легітимності влади. На відміну від Д. Донцова, політику він розглядав не як засіб ідеологічного забезпечення влади, а як універсальний засіб, що сприяє вибору найоптимальніших методів здобуття та організації влади, досягненню суспільної злагоди, утворенню і збереженню окремої держави на

українській землі, забезпеченню існування й розвитку української нації.

Зокрема В. Липинський твердив, що метою українських консерваторів є «виграти у смертельній боротьбі національних сил з інтернаціональним капіталом». Проте українцям слід перебороти свій «первородний гріх», який полягав в ідейному хаосі в політиці і браку організаційної дисципліни.

З цього приводу дивує небажання сучасних консервативних партій усвідомити доконані історичні закономірності розвитку національної Церкви в Україні і сьогоднішні реалії. Йдеться про ставлення до Греко-Католицької Церкви, яку сповідує п'ята частина українців. Не слід забувати, що ця Церква – національна, має досить давні коріння в Україні, є невід'ємною частиною її духовного світу та єства. Хочеться нагадати, що консервативні політики в еміграції ще в середині XX ст. усвідомили важливість обох українських Церков для держави (УАПЦ – УГКЦ), що офіційно було заявлено, зокрема, Союзом гетьманців-державників на чолі з Гетьманичем Данилом Скоропадським. Такі засади Гетьманського руху свідчать, що від часів існування Гетьманату 1918 р. на чолі з П. Скоропадським і протягом усього повоєнного часу провідники гетьманської ідеї залишилися щодо справ віри на сповідуваних ними консервативних позиціях: невід'єдність Церкви від держави, автокефальність УПЦ, традиціоналізм у визнанні провідної віри. Разом з тим відбулася еволюція до глибших і міцніших національно-державницьких позицій у церковному питанні: визнання провідною не лише православної, як за Гетьманату 1918 р., а й греко-католицької віри, підтримання ідеї їхнього воз'єднання в майбутньому та взаємопошани у сьогоденні як засіб і шлях об'єднання нації, соборності держави та інше. Консерватори стали у своїх поглядах більш орієнтованими не на політичну кон'юктуру, а на погляди віруючих (прагнення донести ідею воз'єднання УПЦ й УГКЦ до українського народу). Їхній підхід до Церкви став практичнішим – у розумінні того, що релігійний розкол розхитує не лише Церкву, а й українську громаду, прагнення поставити під державний контроль діяльність релігійних сект, узяти дійову участь у відродженні Церкви. Відтак, нині є нагальна потреба враховувати досвід розвитку українського консерватизму, якого уже набула ця ідеологія за минулі часи (і не лише в релігійних питаннях).

Безумовно, будь-які консерватори завжди є патріотами та націоналістами. Неоконсерватизм в Україні поки що так і не сформувався на ідеологічно-теоретичній основі, а політиків-консерваторів, які усвідомлювали б глибинну суть та багатомірність консерватизму і націоналізму, а тим паче могли б виробити їх оновлену концепцію до потреб і викликів новітніх та прийдешніх української дійсності та загальносвітових перетворень – поки що немає.

Таким чином нові політичні умови, суспільний лад, новий соціально-демографічний стан країни та нова структуризація її населення, новітня форма економічних рушіїв, плинність духовності, глобалізаційні процеси та достеменно інший ритм життя і його зміни, що відбулися й відбуватимуться за нового століття, вимагають і новітнього розвитку, збагачення консерватизму. В тому числі й політичного. І саме над цими викликами мали б і мають замислюватися політики-консерватори та партійні ідеологи, власне, кожної політичної сили. Очевидно, що сучасному українському політичному консерватизму ще належить перейнятися як боротьбою за власну нішу у серцях, розумі та душах свого народу, так і проблемою власної еволюції.

Сьогодні неоконсерватизм в Україні як права політична ідеологія ще не посів своєї потенційної ніші. Він ще має самоорганізуватися і запропонувати свої ідеї українському народові.

Консерватори – завжди є націоналістами, але не кожний націоналіст є консерватором. І саме консерватизм посідає правий політичний фронт, на відміну, від деяких націоналістичних партій, які насправді, попри націоналістичну риторику, є лівими партіями, позаяк сповідують цілком соціалістичний підхід щодо соціально-економічних поглядів. Консерватори виступають за приватну власність і вважають за основу економіки країни – саме приватну власність і потужний середній клас у всіх спектрах господарського життя держави.

В основі трактування консерваторами націоналізму лежить його визначення В. Липинським, який 1925 р. писав до С. Шемета: «Націоналізм буває двоякий: державотворчий і державоруйнуючий – такий, що сприяє державному життю нації і такий, що це життя роз'їдає. Прикладом першого може бути націоналізм англійський; другого – націоналізм польський, український. Перший є націоналізм територіальний, другий – націоналізм екстериторіальний і віросповідний. Перший називається патріотизмом, другий –

шовінізмом. Коли Ви хочете, щоб була Українська Держава – Ви мусите бути патріотами, а не шовіністами. Шовінізм український, який є націоналізмом на моду лавочників (єврейське гасло «свій до свого») і на моду живучих від вівтарів «національної ідеї інтелігентів», доведе політичну ідею України до загибелі, бо ані дійсні бакалейщики, ані до чогось здатні інтелігенти на Україні шовінізмом українським не захопляться.

Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення в Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить перш за все вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не перш за все ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі перш за все громадські, політичні, державнотворчі прикмети: віру в Бога й послух його законам, тобто духовні вартості; далі вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості. Натомість бути шовіністом – це значить прикривати свою духовну пустку (безрелігійність) і своє руїнництво: отже, зрадництво, кар'єризм, здеклясованість – фанатичними вигуками про «неньку Україну», про «рідну мову», про «ми – українці!», про клятих «москалів і ляхів» і т.п. Борони Вас Боже від такого роду «націоналізму», який може принести тільки те, що вже приніс: руїну України».

Сьогодні одна відома політична сила прагне монополізувати за собою своє бачення націоналізму і себе як єдиної правої сили. Цього не буде.

Консерватори мають докласти усіх зусиль аби зламати феодально-кланову, торалітарно-автократичну і охлократично-плутократичну владу в Україні. Крім того консерватори прагнутимуть здійснити консервативну революцію, яка має завданням зламати існуючу державно-бюрократичну та адміністративну модель держави.

Ми виступаємо за зміну адміністративно-територіального поділу України (поділу на етнографічно-історичні території – Краї) і

за надання цим Краям максимального самоуправління у господарській діяльності.

Сучасна модель української державності є нежиттєздатною, а існуючий режим – нелігитимним і злочинним. Отже режим має бути зметеним, а модель, що є прогнилою і застарілою, – має бути зруйнованою. Відтак слід побудувати нову державну модель на якісно нових засадах.

Консерватори виступають за скликання тимчасової Національної Ради на термін 2 роки, першим завданням якої буде вироблення форми і структури держави.

Консерватори виступають за зміну виборчого законодавства, коли законодавчу ініціативу мають отримати не лише політичні партії, а й професійні об'єднання громадян та громадські організації. Таким чином класократичний принцип знищить принцип демократичний і встановить справжнє народовладдя. Ми за створення національних професійних і громадських рад із наданням їм законодавчої ініціативи та повноважень.

Ми за розпуск Верховної Ради України й за створення двопалатного парламенту. Сойм – перша законодавча палата, до якої мають обиратися представники політичних партій; Народна Рада – друга законодавча палата, до якої мають обиратися представники професійних об'єднань громадян та громадських організацій. Крім того, кожних 2 роки має бути оновлення 1/3 частин законодавчого органу, що дасть можливість провадити оновлення політичних еліт. Одна особа має право бути обраною до законодавчого органу не більш як 2 терміни поспіль. Депутатська недоторканність скасовується, проте запроваджується імунітет за політичну діяльність. Аналогічний виборчий принцип застосовується й щодо краєвих соймів та рад. Виборці повинні отримати дієвий механізм відкликання депутата й голови держави (Гетьмана).

Ми виступаємо за законодавчу заборону зміни персонального складу державного бюрократичного апарату (державних службовців) в залежності від зміни урядового чи законодавчого складу до рівня заступників міністра.

Для державних службовців усіх рангів мають бути встановлені іспити з української мови, історії та культури (в тому числі й для міністрів уряду). Депутатам парламенту, урядовцям та держслужбовцям забороняється робити будь-які прилюдні заяви, промови, виступи тощо не українською мовою. Реформувати бюрократичну

систему на принципах особистої відповідальності з подальшим значним скороченням контролюючих органів.

Державною мовою в Україні є винятково українська мова. В паспортах громадян України має бути занесена графа про національну приналежність. Вища, середня й дошкільна освіта мають бути українізовані. Засоби широкого оповіщення (ЗМІ) мають користуватися державною мовою. Засоби зовнішнього оповіщення, назви продукції, вивіски тощо повинні бути українською мовою.

Ми усвідомлюємо загрози для української мови з боку домінуючих іноземних мов. Від безумовності української мови як єдиної державної та мови міжнаціонального спілкування в державі, обов'язкової для усього населення країни, до усвідомлення більш ширших загроз збереженню нашої мови, коли космополіти й чужинецькі зайди в шатах нинішньої влади її не лише прагнуть штучно і силоміць загнати у резервацію шляхом всебічного насадження московської мови, а й поступової роз'їдаючої дії глобалістичного світу й через безоглядне мавпування так званої європейськості, внаслідок чого наша мова піддається небаченій досі англізації й практично без опору здає англійській слово за словом, словосполучення за словосполученням, а подекуди вже й цілі смислові поняття, й відтак, борючись проти зовнішніх утисків російською з боку промосковських вітчизняних нуворишів, ми фактично без опору здаємо нашу мову англо-американській мовній окупації зсередини, тобто вичавлюємо модними англіканізмами та американізмами українську з української. Отже є загроза в тому, що нашу сьогоднішню українську наші онуки вже не розумітимуть, вважаючи свою англізовану – українською... Тому вимагаємо створення спеціального гуманітарного органу, складеного з фахівців з різних галузей життя, який би виробляв українські відповідники старих чи новітніх слів, що з'являються в інших мовах. Відповідно встановити юридичну відповідальність за порушення принципу чистоти мови та главенства української мови в державі.

Ми за збереження забезпечення права кожному українцеві одержати вищу освіту та зайняти керівну посаду, держава повинна турбуватися про ґрунтовну розбудову нашої системи народної освіти. Програми всіх навчальних закладів повинні бути приведенні у відповідність до вимог практичного життя. З самого початку розвитку свідомості дитини, школа повинна цілеспрямовано виховувати в учнів розуміння ідеї держави. Ми вимагаємо, щоби особливо

обдаровані діти бідних батьків, незважаючи на їхнє становище у суспільстві чи професію, отримували освіту (в т.ч. і в приватних навчальних закладах) за рахунок держави.

Ми маємо беззаперечно домогтися україноцентричності у питаннях духовності, мистецтва, історії тощо (не забуваючи й не виключаючи при цьому наявність сторонніх чинників). Провідними Церквами в Україні є УПЦ та УГКЦ. В Україні мають бути заборонені тоталітарні секти. Ми вимагаємо свободи всіх релігійних віросповідань в межах держави, поки вони не загрожують її існуванню та не виступають проти моральності та моральних почуттів української нації.

Зобов'язати державу забезпечувати і утримувати в системі освіти спосіб виключного і постійного формування національної свідомості та характеру неупередженим чином за світською системою (основи християнства викладаються факультативно і виключно традиційними українськими церквами (УПЦ і УГКЦ, які мають попередньо узгодити спосіб та теми викладання між собою за посередництва держави). Виховання у школах повинне мати такий характер, аби виховувати душі і тіла для захисту Батьківщини, проте таким чином, щоби не піддавати їх небезпеці, а натомість уможливити підвищення моральних і культурних якостей молоді.

Ми закликаємо українців одружуватися з українцями, або принаймні із людьми слов'янської чи європейської раси. Ми закликаємо українців надавати дітям українські національні імена й виховувати їх в національних традиціях та в любові до Бога і Батьківщини.

Українська держава має зжорсточити міграційне законодавство (громадянство України повинно надаватися неукраїнцям за національністю лише у виключних випадках). Нелегальні мігранти, затримані в Україні, мають залучатися до примусової праці, аби таким чином заробити кошти на своє переправлення на Батьківщину).

Ми виступаємо за запровадження жорстких покарань за псування навколишнього середовища, забруднення річок, вирубку лісів тощо.

Мусимо повернути й захистити природні багатства нашої землі народові й водночас стати на захист самої землі і права тих, хто її обробляє, володіти нею, не бути новим кріпаком у новоявлених феодалів-латифундистів, а стати власником своєї частки землі.

Селянин має бути господарем на селі, а не жебраком й наймитом, що за копійки чи подачки жевріє без засобів для існування. Консерватори виступають за безкоштовну передачу землі у приватну власність селян. Запровадження спеціального Державного земельного банку для надання довгострокових пільгових позик (під мінімальні відсотки) для купівлі реманенту та інших приладь та насіння для обробки землі. Для малих і середніх селян-землевласників на 5 років встановити податок у розмірі 5% річних, як і для об'єднань селян (сільськогосподарських кооперативів) тощо. Для великих землевласників – у 15%. Зобов'язати землевласників обробляти землі і запровадити санкції, відповідно до яких необроблювальні землі мають передаватися кооперативам селян.

Консерватори виступають за створення професійної армії, проте із обов'язковою військовою підготовкою у середній та вищій школі.

Мусимо йти до вирішення соціально-правових та фінансово-економічних питань, маємо вимагати соціальної справедливості й невідворотності покарання. Творити сталі умови для правового й щонайширшого розвитку та розквіту малого і середнього підприємництва в усіх галузях народного господарства. Задля цього потрібно буде визначально змінити форму вертикального та горизонтального існування державного організму на якісно інших ніж тепер принципах та засадах.

Вимагаємо податкової реформи й вироблення нового Податкового кодексу, де б податки мали диференційований характер, пільги для середнього бізнесу й тимчасові знижки для галузей, що потребують розвитку в Україні. Встановити прогресивний податок на капітал.

Консерватори вимагають скасування нетрудових доходів та знищення процентного рабства. Накласти верхню межу у позиках банківських відсотків.

Ми домагатимемося на законодавчому рівні участі професійних громадських організацій, які є науково-технічно і морально вартісними, у технічній перевірці роботи менеджменту підприємств і комунальних служб.

Консерватори за встановлення мінімальної заробітної платні. Ми вимагаємо участі робітників у розподілі прибутків великих підприємств.

Ми прагнемо прийняти новий закон про страхування інвалідності та непрацездатності з причин похилого віку (каліцтва та пенсіонерів), встановити віковий ліміт залежно до витрат сил, що потребували ті чи інші види праці.

Однією з найбільших проблем сучасної України є суцільна корупція. Ми виступаємо за те, щоби всі можновладці – диктатори, лідери, прем'єри і їх найближче (сімейне і посадове) оточення – підпадали під категорію ПЕП (англ. PEP – politically exposed person; іноді його перекладають як «політично уразлива персона»). Директор департаменту міжнародного права Міністерства закордонних справ Швейцарії В. Зелльвегер подає таке визначення терміна ПЕП: «Людина, що займає керівну посаду, завдяки чому у неї є можливість привласнювати великі грошові суми». Відтак, маються на увазі ті, хто має владу і перебуває на виду: глави держав і урядів, провідні політичні діячі, високопоставлені державні службовці, а також особи з їх сімейного і особистого оточення. У більш широкому сенсі йдеться не тільки про президентів, міністрів, суверенів, а й про їх найближче оточення. Завдяки своєму службовому становищу і впливу в суспільстві ПЕП, або «політично уразлива персона», піддається потенційному ризику бути залученою в корупційні дії, або ж їх організатором чи покривачем. В Україні ці персони не мають подібного визначення (навіть задекларованого неюридично), а натомість де-юре очолюють антикорупційні заходи, а отже (вірогідно) можуть стати й покривачами корупційних схем. Принагідно зауважу: за оцінками експертів Світового банку, щорічно в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою керівний апарат отримує у вигляді хабарів від 20 до 40 млрд. дол США, що відповідає 20–40% коштів, які виділяються цим країнам як офіційна допомога.

Консерватори вимагають, аби законодавчо було зафіксовано такі прагнення та положення:

- криміналізувати корупційні діяння згідно Міжнародних конвенцій;

- запровадити виборність суддів та можливість їх дострокового відкликання;

- забезпечити однакове застосування всіма судами законів України;

- запровадити експертизу судових рішень на відповідність Конституції та законам;

- запровадити обов'язковий контроль судами за виконанням судових рішень;

- запровадити механізм дострокового відкликання громадами голів сільських, селищних та міських рад без згоди Верховної Ради України;

- запровадити реєстр корупціонерів, чия причетність до корупції встановлена рішенням суду.

31 жовтня 2003 р. Україною була прийнята Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC – UN Convention against Corruption) – багатосторонній міжнародно-правовий документ, який визначає природу корупції і пропонує низку заходів з протидії цьому явищу. Конвенція стала основою Ініціативи Стар (Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative), з якою виступили у вересні 2007 р. Світовий банк і Управління ООН з боротьби з наркотиками і злочинністю (ЮНОДК). Мета СТАР – ініціювати повернення викрадених активів, заохочувати і сприяти систематичному і своєчасному поверненню активів, які є доходами від корупції, а також удосконалювати заходи щодо забезпечення повернення викрадених активів. Вважаю, що подібні визначення слід запровадити й в Україні.

З огляду на міжнародний досвід (напр. подібно до чотирьох глав розділу 18 Зводу Законів США), варто додати й ознаки корупційних дій, як то:

1) "Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями";

2) "Посадовці і службовці по найму";

3) "Здирство і погрози";

4) "Вибори і політична діяльність".

Кримінальному переслідуванню за хабарництво мали б піддаватися не тільки ті, хто одержує хабарі, але і ті, хто їх дає. Зокрема детально вказати, які категорії посадовців розуміються під особами, що одержують хабарі.

Відповідальності за дачу хабара має підлягати усякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, щоб покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягав як колишній, так і майбутній службовець.

З огляду на рівень та обсяг корупції в Україні, вважаю за доцільним звернутися й до досвіду Італії й запровадити термін «ма-

фіозне угруповання». Виходячи з українських реалій під таке угруповання можуть підпасти й відомі українські політичні партії, які створені і діють за принципом піраміди, або ж партій-корпорацій тощо. З огляду на це антикорупційна діяльність влади має бути відкритою для політичних партій, об'єднань громадян, засобів масової інформації. Усе це надає можливість для участі в антикорупційній роботі інститутам соціального контролю. Слід визначити конкретні ознаки, які притаманні мафіозним угрупованням, зокрема:

- залякування та підкорення силою інших людей, нав'язування їм «закону мовчання» та кругової поруки з метою вчинення кримінальних злочинів;

- встановлення прямого або непрямого правління і контролю за різного роду економічною діяльністю;

- отримання незаконних прибутків та незаконних пріоритетів в такій діяльності для себе та інших осіб;

- протистояння вільного волевиявлення при голосуванні;

- встановлення жорстких покарань за фінансування легальної економічної діяльності за рахунок коштів, здобутих злочинним шляхом, в тому числі прибутку від легалізації «брудних грошей».

При цьому варто зазначити, що боротьба владних структур із корупцією має відбуватися під контролем громадськості та органів представницького народовладдя. Однією з форм такого контролю є заслуховування звітів МВС у парламенті два рази на рік.

Ми – за незалежний суд і прокуратуру, які були б підконтрольні громадським організаціям, а порушення законодавства чи професійної етики каралося б в'язницею. Варто запровадити досвід, коли дві третини членів Вищої Ради Суддів (досвід Італії) обираються суддями, і одна третина – політичними партіями. Крім того, адміністративні комісії мають статус судів, а Конституція передбачає адміністративне провадження з деяких кримінальних справ. Дієвим антикорупційним механізмом слід визнати також те, що судді, прокурори і слідчі вважаються членами однієї професії і регулярно міняються ролями. Кожна прокуратура є автономною. Кожний прокурор має такі ж гарантії незалежності, як і судді.

Важливим в антикорупційних заходах є так звана «культура прозорості», яку також варто адаптувати до українських умов. Зокрема запровадити систему контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації. Така програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією. Вільний до-

ступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм хабарів з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, ця програма шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян, як необхідної умови існування корупції, виконує основну свою задачу – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міської адміністрації.

Ми прагнемо децентралізувати і спростити діяльність служб на користь виробників енергії, казначейства й обслуговуючих служб. Ми за націоналізацію усіх об'єктів з виробництва зброї та торгівлі зброєю, а також підприємств та галузей стратегічного значення, що впливають і забезпечують національну безпеку.

Консерватори усвідомлюють й майбутні виклики новітніх часів й тому розуміємо, що настане пора, коли часу буде менше, ніж ми думаємо. Світові загрози вже сьогодні попереджають людство про майбутні труднощі. Ми не можемо дозволити собі апатії. Проблема не є однією, їх комплекс. Брак чистої води є однією з найактуальніших. Вода є дорожчою, ніж нафта.

Ми маємо бути готові вистояти й перед загрозою глобального економічно-продуктового колапсу, до якого держава має готуватися аби вижити і бути готовою до світових криз і викликів. В досить скорому майбутньому на нас чекатимуть світова економічна нестабільність, брак нафти і доступної енергії, перенаселення планети і міграція тощо. З року в рік ресурсів буде менше, а відтак – слід розвивати власні ресурси, хоч і така економіка не дає швидких прибутків, потрібна локалізація економіки і сільського господарства (усе слід намагатися виробляти тут). Варто переписати норми законів у фінансовій практиці. Ми маємо готуватися й катаклізмів, як природних, так і внаслідок терористичних нападів. Саме тому однією з норм військової підготовки в навчальних закладах має бути навчання навичкам поведінки і взаємодопомоги під час терористичних атак або природних негараздів. Усі ці та інші загрози, якщо держава заздалегідь не готуватиметься до них, як правило, спричинять соціальну нестабільність, поставлять під загрозу цілісність країни, культури, нації.

Крім того, людству загрожує занепад духовності. Армія загублених душ є народжувальниками брехні та омани, харизмати і ненависники, спокусники та лжепророки, грошолюбці та сектанти, раціоналісти та владолюбці, гедоністи та церковники, що потонули

у розкошах і перелюбі, що Церкву Христову перетворили на торжище, усі вони є падлом людським, що ширить сморід гріха, та є бранцями до армії сатани. Що наближають кінець. Ми мусимо не допустити приходу великого ошуканця. Бо прийде лжезамирювач і лжеоб'єднувач, що встановлюватиме видиму стабільність, а за ним – лжепророк із псевдодивами, і роздаватимуть добробут і хабарі за владу свою, а нестимуть ненависть, нетерпимість, авторитаризм і терор. Готуймося, бо прийде червона смерть (війни й сутички) і біла смерть (хвороби і пошесті), і ще два вершника, що нестимуть наш крах, що нестимуть падіння синьої зірки. І які клапті нашого народу матимуть можливість вижити у світовій битві й кінці цивілізацій? І на чиєму боці? Хто зможе знову зібрати наш народ у єдине, чи в силі буде він вижити й зберегти саму країну. І чи буде з кого цей народ збирати, і чи буде з кого та з чого відроджувати країну та державу, на яких основах вона поставатиме?

Історія довела, а сучасність підтвердила те, що успішна державотворча нація мусить мати: лицарів політики (свідомий своєї відповідальності й освічений національний Провід), лицарів віри (щиру національну Церкву), лицарів-воїнів (міцне національне Військо), лицарів праці (успішні національні трудові, грошові та наукові верстви) та лицарів пам'яті (хранителів національних спадщини предків та надбань минулого). Усіх їх має взаємооб'єднувати та взаємопов'язувати триєдність спільної мети: велич держави, добробут народу й окремішність крові. Ми мусимо зберігати старі цінності, плекати минулі скарби і, спираючись на них, творити нові закони, оновлені чесноти та новітню життєздатну і чисту націю.

Відтак наш обов'язок, а надто в умовах викликів сьогодення, опанувати усіма тими державотворчими джерелами аби досягти і забезпечити нащадкам цих три складових існування нашого величного народу на нашій споконвічній Батьківщині та у нових заселених ним землях.

Звитяга не є одноликою, переможна боротьба неможлива у замкненні лише на одному фронті, політична діяльність безплідна в однобічній скутості засобів, напрямів та дій. Наш чин має бути багатогранним і всеохоплюючим, як і поступ державотворця. Тож нині політична партія не має дозволити собі замкнутися лише у лицарсько-орденському панцирі, як і не повинна перетворитися на суто політичний, нехай і націоналістичний, гурток партійного типу. Час вимагає змін, нова доба вимагає від нас еволюції, полі-

тичне і соціально-економічне становище в країні – виважених, але рішучих дій, нація потребує захисту і згуртованості, а державність – порятунку. Тому ми не лише зобов'язані, але й мусимо діяти у всіх вищевказаних напрямах та сферах.

Починаючи від захисту належних нам прав бути єдиним домінуючим народом у власній державі й вбираючи у себе тих, хто щиро прагне долучитися до нього і стати часткою його, кінчаючи забезпеченням незворотності націоналістичного розвитку держави і новітньої традиціоналістської (неоконсервативної) сталості суспільства. Наша віра, наші традиції, мова, расова спорідненість та наша готовність передбачити імовірні труднощі й підготуватися до їх поборення, і в умінні пронести наші цінності крізь них, визначають наше майбутнє – як окремої людини, так і цілого соборного народу.

Консерватори уже тепер повинні виходити за рамки гурткового існування чи дії за принципом закритих клубів або організацій орденського типу й активно включитися у політичні процеси. Ми маємо створити спільний правий фронт і об'єднатися у спільну координаційну громадсько-політичну Консервативну Національну Лігу й не поборювати одне одного, а поширювати традиціоналістичні цінності та нести консервативну ідеологію до людей. Нашим завданням є створення правої консервативної партії, яка займе свою нішу в вітчизняному політикумі й, вірю, займе належне місце у серцях українців. Досить скиглити й вишукувати зовнішніх ворогів. Ніхто не збудує нам державу окрім самих нас. Ніхто не зробить її дійсно українською окрім самих нас. Ніхто не покращить наше життя й не захистить націю на нашій споконвічній землі, окрім нас самих.

Відтак коли ми кажемо: "Слава нації!" Мусимо відповісти: "Українській нації!". "Слава державі! – Українській Державі!". Слава Україні і смерть ворогам!

Публікується за:

Гай-Нижник П. Позиції та завдання сучасного українського консерватизму // Гілея. – 2013. – Вип. 74 (№7). – С. 346–350.

Честь і відданість!

ПАРТІЯ
БУЛАВА

Програма національ-консервативної партії «БУЛАВА»

Честь і відданість!

Преамбула

«БУЛАВА» є національ-консервативною партією орденського типу.

Партія «БУЛАВА» виступає за формування єдиної соборної унітарної держави Україна на основах народовладдя української нації; країни, де кожна людина незалежно від етнічної приналежності, статі, походження, матеріального стану інших відмінностей може вільно і різнобічно реалізувати себе.

Ми підтримуємо консервативні традиції, які спрямовані на формування справедливої і сильної національної держави, яка захищає права і свободи громадян і сприяє розвитку громадянського суспільства. Ми розглядаємо державу не лише як інструмент для примноження суспільних благ, а й як доконану національну цінність та запоруку існування та процвітання українського народу.

Партія закликає українців одружуватися з українками (українок з українцями), або принаймні із людьми слов'янської чи європейської раси. Ми закликаємо українців надавати дітям українські національні імена й виховувати їх в національних традиціях та в любові до Бога і Батьківщини.

Межі державного впливу на суспільство визначаються спільною волею громадян та втілюються у законах. Їхнє виконання ґрунтується на верховенстві права і контролюється активним громадянським суспільством.

Для побудови нових відносин між державою та громадянином необхідно, насамперед, змінити ціннісні орієнтири суспільства.

Сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку повну свободу особистості. Суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії (обраного народовладдя). Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, партія виступає за політичну централізацію, проголошує концепцію "обмеженої" демократії.

Світоглядні позиції

Партія «БУЛАВА» є продовжувачем ідейної традиції українського консерватизму, уособленого іменами П.Куліша, О.Барвінського, М.Міхновського, П.Скоропадського, Д.Дорошенка, В.Липинського, В.Кучабського, С.Томашівського, В.Вишиваного, В.Залозецького, Н.Полонської-Василенко, О.Оглоблина, С. та В.Шеметів, О.Скорописа-Йолтуховського, О.Шаповала, В.Андріївського та інших мислителів та політичних діячів.

Політичний світогляд Партії «БУЛАВА» твориться в руслі тисячолітньої державницької, політичної та культурної традиції українського народу. Імена величного князя Святослава Хороброго, блаженного князя Аскольда, святої княгині Ольги, святого рівноапостольного князя Володимира Великого, князів Ярослава Мудрого, Мстислава Володимировича, Володимира Мономаха, Мстислава Гаральда, королів Романа, Данила, Лева, князя Вітовта, гетьманів Петра Конашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Івана Мазепи, Кирила Розумовського та Павла Скоропадського – є уособленням державницького аспекту цієї традиції.

Партія не сприймає теорію лібералів, які завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку.

Наріжним каменем соціальної політики партія вважає заохочення особистих досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості є недопустима зрівнялівка, послаблення свободи. Коли громадянин сподівається, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості.

Суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку є зміна звичок, традицій і характеру людей. Партія наголошує, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства ми надаємо моральному вдосконаленню людини.

Сталість – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Партія виступає за встановлення такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Партія прагне побудови такої держави, в якій однією з найважливіших принципів є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Як зазначав свого часу В.Липинський, метою українських консерваторів є «виграти у смертельній боротьбі національних сил з інтернаціональним капіталом». Для цього українцям слід пере-

бороти свій «первородний гріх», який полягає в ідейному хаосі в політиці і браку організаційної дисципліни.

Консерватори – завжди є патріотами, які плекають державу, народ та звичаї у поєднанні із цивілізаційним поступом. І саме консерватизм посідає правий політичний фронт. Ми виступаємо за приватну власність і вважаємо за основу економіки країни – саме приватну власність і потужний середній клас у всіх спектрах господарського життя держави.

Консерватори мають докласти усіх зусиль аби зламати кланову й охлократично-плутократичну владу в Україні. Партія прагнутиме здійснити консервативну революцію, яка має завданням змінити існуючу державно-бюрократичну та адміністративну модель держави.

Державний устрій та актуальні політичні проблеми

Партія «БУЛАВА» виступає за єдину соборну та унітарну державу Україна.

Партія домагатиметься зміни адміністративно-територіального поділу України (поділу на етнографічно-історичні території – Краї) і надання цим Краям максимального самоуправління у господарській діяльності.

Головою держави є Гетьман України, що має широкі повноваження й обирається народним голосуванням терміном на 5 років. Гетьман не може бути обраним більш як на 2 терміни поспіль. Партія прагне встановлення сильної гетьманської влади, повноваження якої обмежуються Конституцією й контролюються законодавчим органом та незалежною судовою гілкою влади.

Партія виступає за розпуск Верховної Ради України й обрання нового законодавчого органу – *Народної Ради.*

Партія запровадить мажоритарну систему виборів до законодавчого органу. За сучасної існуючої в Україні виборчої системи партія вимагає запровадження пропорційної систему виборів до законодавчого органу за відкритими виборчими списками.

Обирати депутатом можна громадянина України, який останні 10 років проживає в Україні, досяг 25-ти років, володіє і спілкується державною мовою, є дієздатним та несудимим.

Кожних 2 роки має бути оновлення 1/3 частин законодавчого органу, що дасть можливість провадити оновлення політичних еліт. Одна особа має право бути обраною до законодавчого органу не більш як на 2 терміни поспіль.

Депутатська недоторканність скасовується, проте запроваджується імунітет за політичну діяльність. Аналогічний виборчий принцип застосовується й щодо краєвих соймів та рад.

Необхідно узаконити порядок звітності депутатів усіх рівнів перед виборцями й встановити чіткі правила відкликання громадами раніше обраних депутатів, якщо вони не захищають інтереси громади. Виборці повинні отримати дієвий механізм відкликання депутата й глави держави (Гетьмана).

Консерватори виступають за зміну виборчого законодавства, коли законодавчу ініціативу мають отримати не лише політичні партії, а й професійні об'єднання громадян та громадські організації. Таким чином класократичний принцип знищить принцип демократичний і встановить справжнє народовладдя. Ми за створення національних професійних і громадських рад із наданням їм законодавчої ініціативи та повноважень.

Партія виступає за законодавчу заборону зміни персонального складу державного бюрократичного апарату (державних службовців) в залежності від зміни урядового чи законодавчого складу до рівня заступників міністра.

Для державних службовців усіх рангів мають бути встановлені іспити з української мови, історії та культури (в тому числі й для міністрів уряду). Депутатам парламенту, урядовцям та держслужбовцям забороняється робити будь-які прилюдні заяви, промови, виступи тощо неукраїнською мовою.

Реформувати бюрократичну систему на принципах особистої відповідальності з подальшим значним скороченням контролюючих органів.

Партія виступає за утвердження принципів посиленої відповідальності перед законом, зміцнення виконавчої дисципліни та невідворотності покарання за злочинну діяльність на всіх щаблях державної влади. Ухвалити та моніторити виконання спеціального антикорупційного Закону про контроль не тільки доходів, але й видатків державних посадовців та членів їхніх сімей. Запровадити в кримінальному законодавстві принцип «чим вища державна посада, тим вищий рівень відповідальності за скоєний злочин».

Партія виступає за утвердження принципу субсидіарності[**] у державі. За збільшення прав, економічної та господарської самостійності органів місцевого самоврядування: міських, сільських та селищних рад та їх виконавчих органів. Партія виступає за наділення реальними повноваженнями органи самоврядування на рівні мікрорайонів та окремих сіл.

Забезпечити підвищення ролі місцевого самоврядування шляхом перерозподілу повноважень та фінансових ресурсів між центральними органами влади і органами місцевого самоврядування за принципом формування бюджету: «знизу вгору».

Запровадити практику якнайширшого прямого народовладдя у територіальних громадах – референдуми, плебісцити, загальні збори тощо. Проводити місцеві референдуми з життєво важливих питань. Запровадити механізм «вето» громади щодо окремих рішень органів місцевого самоврядування.

В паспортах громадян України має бути занесена графа про національну приналежність.

Державною мовою в Україні є виняткова українська мова. Вища, середня й дошкільна освіта мають бути українізовані. Засоби широкого оповіщення (ЗМІ) мають користуватися державною мовою. Засоби зовнішнього оповіщення, назви продукції, вивіски тощо повинні бути українською мовою.

Партія усвідомлює загрози для української мови з боку домінуючих іноземних мов. Від безумовності української мови як єдиної державної та мови міжнаціонального спілкування в державі, обов'язкової для усього населення країни, до усвідомлення більш ширших загроз збереженню нашої мови, коли космополіти й чужинецькі зайди в шатах нинішньої влади не лише прагнуть штучно і силоміць загнати її у резервацію шляхом всебічного насадження московської мови, а й поступової роз'їдаючої дії глобалістичного світу й через безоглядне мавпування так званої європейськості, внаслідок чого наша мова піддається небаченій досі англізації. Тому Партія вимагатиме створення спеціального гуманітарного органу, складеного з фахівців з різних галузей життя, який би виробляв українські відповідники старих чи новітніх слів, що з'являються в інших мовах. Відповідно встановити юридичну відповідальність за

[**] Субсидіарність – засада, згідно якої кожен щабель влади повинен реалізувати лише ті завдання, які не можуть бути успішно реалізовані на нижчому щаблі.

порушення принципу чистоти мови та главенства української мови в державі.

Партія виступає за дотримання прав етнічних меншин. Держава повинна створити програми, по підтримці мов та культур, що їм загрожує асиміляція та зникнення – караїмської, греко-урумської, греко-ромейської, гагаузької і т.п. Партія виступає проти поширення міжетнічної ворожнечі в Україні. Збалансоване співіснування різних етносів – гарантія сили та добробуту всієї української нації.

Партія підтримує принцип суспільного солідаризму. Вирішення соціальних проблем повинно бути справою не лише державних органів (що досить часто є причиною корупції та несправедливого розподілу коштів), але й широкої мережі добровільних об'єднань громадян. Держава повинна всіляко сприяти діяльності цих організацій (не допускаючи, однак, впливу на ці структури з боку іноземних та ворожих до України чинників).

Однією з найбільших проблем сучасної України є суцільна корупція. Ми виступаємо за те, щоби всі можновладці та їх найближче (сімейне і посадове) оточення – підпадали під категорію ПЕП (англ. PEP – politically exposed person; іноді його перекладають як «політично уразлива персона»). Директор департаменту міжнародного права Міністерства закордонних справ Швейцарії В.Зелльвегер подає таке визначення терміна ПЕП: «Людина, що займає керівну посаду, завдяки чому у неї є можливість привласнювати великі грошові суми». Відтак, маються на увазі ті, хто має владу і перебуває на виду: глави держав і урядів, провідні політичні діячі, високопоставлені державні службовці, а також особи з їх сімейного і особистого оточення. У більш широкому сенсі йдеться не тільки про президентів, міністрів, суверенів, а й про їх найближче оточення. Завдяки своєму службовому становищу і впливу в суспільстві ПЕП, або «політично уразлива персона», піддається потенційному ризику бути залученою в корупційні дії, або ж їх організатором чи покривачем. В Україні ці персони не мають подібного визначення (навіть задекларованого не юридично), а натомість де-юре очолюють антикорупційні заходи, а отже (вірогідно) можуть стати й покривачами корупційних схем (за оцінками експертів Світового банку, щорічно в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою керівний апарат отримує у вигляді хабарів від 20 до 40 млрд. дол

США, що відповідає 20–40% коштів, які виділяються цим країнам як офіційна допомога).

Вимагаємо, аби законодавчо було зафіксовано такі прагнення та положення:

- криміналізувати корупційні діяння згідно Міжнародних конвенцій;

- запровадити виборність суддів та можливість їх дострокового відкликання;

- забезпечити однакове застосування всіма судами законів України;

- запровадити експертизу судових рішень на відповідність Конституції та законам;

- запровадити обов'язковий контроль судами за виконанням судових рішень;

- запровадити механізм дострокового відкликання громадами голів сільських, селищних та міських рад без згоди Верховної Ради України;

- запровадити реєстр корупціонерів, чия причетність до корупції встановлена рішенням суду.

31 жовтня 2003 р. Україною була прийнята Конвенція ООН проти корупції (UNCAC – UN Convention against Corruption) – багатосторонній міжнародноправовий документ, який визначає природу корупції і пропонує низку заходів з протидії цьому явищу. Конвенція стала основою Ініціативи Стар (Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative), з якою виступили у вересні 2007 р. Світовий банк і Управління ООН з боротьби з наркотиками і злочинністю (ЮНОДК). Мета СТАР – ініціювати повернення викрадених активів, заохочувати і сприяти систематичному і своєчасному поверненню активів, які є доходами від корупції, а також удосконалювати заходи щодо забезпечення повернення викрадених активів.

Вважаємо, що подібні визначення слід запровадити й в Україні.

З огляду на міжнародний досвід (напр. подібно до чотирьох глав розділу 18 Зводу Законів США), Партія прагнутиме додати й ознаки корупційних дій, як то:

1) "Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями";

2) "Посадовці і службовці по найму";

3) "Здирство і погрози";

4) "Вибори і політична діяльність".

Кримінальному переслідуванню за хабарництво будуть піддаватися не тільки ті, хто одержує хабарі, але і ті, хто їх дає. Відповідальності за дачу хабара має підлягати всякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, щоб покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягав як колишній, так і майбутній службовець.

Важливим в антикорупційних заходах є так звана «культура прозорості», яку також варто адаптувати до українських умов. Зокрема запровадити систему контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації. Така програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією. Вільний доступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм хабарів з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, ця програма шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян, як необхідної умови існування корупції, виконує основну свою задачу – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міської адміністрації.

З огляду на рівень та обсяг корупції в Україні, вважаємо за доцільне звернутися й до досвіду Італії й запровадити термін «мафіозне угруповання». Виходячи з українських реалій під таке угруповання можуть підпасти й відомі українські політичні партії, які створені і діють за принципом піраміди, або ж партій-корпорацій тощо. З огляду на це антикорупційна діяльність влади має бути відкритою для політичних партій, об'єднань громадян, засобів масової інформації. Усе це надає можливість для участі в антикорупційній роботі інститутам соціального контролю.

Слід визначити конкретні ознаки, які притаманні мафіозним угрупованням, зокрема:

- залякування та підкорення силою інших людей, нав'язування їм «закону мовчання» та кругової поруки з метою вчинення кримінальних злочинів;

- встановлення прямого або непрямого правління і контролю за різного роду економічною діяльністю;

- отримання незаконних прибутків та незаконних пріоритетів в такій діяльності для себе та інших осіб;

- протистояння вільному волевиявленню при голосуванні;

- встановлення жорстких покарань за фінансування легальної економічної діяльності за рахунок коштів, здобутих злочинним шляхом, в тому числі прибутку від легалізації «брудних грошей».

Боротьба владних структур із корупцією має відбуватися під контролем громадськості та органів представницького народовладдя. Однією з форм такого контролю є заслуховування звітів МВС у парламенті два рази на рік.

Ми – за незалежний суд і прокуратуру, які були б підконтрольні громадським організаціям, а порушення законодавства чи професійної етики каралося б в'язницею.

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. В процесі судочинства в Україні діє принцип верховенства права. Юрисдикція судів поширюється на всі правові відносини, що виникають у державі. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Військові суди діють тільки в період військового стану. Система судів в Україні будується за адміністративно-територіальним принципом. Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. У разі скасування вироку суду як неправосудного, держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей. Суддя не може бути без згоди Народної Ради України затриманий чи заарештований. Суддя може бути звільнений з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;

2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;

3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

4) припинення його громадянства;

5) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;

6) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

7) смерті.

Правосуддя здійснюють професійні судді. Професійні судді не можуть належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як п'ять років, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Вищим судовим органом України є Верховний Суд України. Верховний Суд України вирішує питання відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції і законів України. Вирішує спори між вищими органами державної влади та їх посадовими особами як суд першої інстанції. Розглядає звернення юридичних та фізичних осіб на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Здійснює касаційне провадження відповідно до закону. Забезпечує однакове застосування законів на всій території України. Здійснює матеріально-технічне забезпечення діяльності судової системи України.

На посаду судді Верховного Суду України може бути обрано особу, яка відповідає вимогам, передбаченим у статті 99 та має стаж практичної роботи на посаді судді не менше 7 років. Судді Верховного Суду України обіймають посади безстроково. Вищою посадовою особою в системі органів правосуддя є Голова Верховного Суду України, який здійснює свої повноваження відповідно до закону. Голова Верховного Суду України обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного Суду України в порядку, встановленому законом.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Судді апеляційних судів призначаються Гетьманом (Президентом) України терміном на 5 років у порядку, встановленому законом.

Судді місцевих судів призначаються Гетьманом (Президентом) України терміном на 2 роки в порядку, встановленому законом.

Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних. Основними засадами судочинства є:

1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;

2) змагальність сторін;

3) забезпечення обвинуваченому права на захист;

4) гласність судового процесу та повне його фіксування технічними засобами;

5) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом;

6) обов'язковість рішень суду;

За неповагу до суду і судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності.

У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів. Держава забезпечує фінансування судової системи та належні умов суддям для здійснення правосуддя.

Варто запровадити досвід, коли дві третини членів Вищої Ради Суддів (досвід Італії) обираються суддями, і одна третина – політичними партіями. Крім того, адміністративні комісії мають статус судів, а Конституція передбачає адміністративне провадження з деяких кримінальних справ. Дієвим антикорупційним механізмом слід визнати також те, що судді, прокурори і слідчі вважаються членами однієї професії і регулярно міняються ролями. Кожна прокуратура є автономною. Кожний прокурор має такі ж гарантії незалежності, як і судді.

Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

6) внесення до Народної Ради України, або Гетьмана (Президента) України, подання про звільнення з посади Судді за порушення закону чи вчинення злочину.

Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Народної Ради України Гетьманом (Президентом) України. Народна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади. Строк повноважень Генерального прокурора України – п'ять років.

Ми виступаємо за деполітизацію правоохоронних органів, які не повинні служити злочинній владі, виконуючи її політичні замовлення, а повинні чесно і відповідально захищати Український народ і Українську державу, захищаючи її від зовнішніх і внутрішніх ворогів.

Міська і районна міліція має бути реорганізованою у муніципальну поліцію, керівництво якої повинно бути контрольованим і підзвітним місцевій громаді (голова міської/районної муніципальної поліції має бути затверджений волевиявленням районної громади).

Партія виступає за легалізацію володіння вогнепальною зброєю для законослухняних громадян. Озброєний вільний громадянин – основна вільного суспільства.

Партія виступає за збалансовану, прагматичну та багатовекторну зовнішню політику. Україна повинна налагоджувати добросусідські стосунки зі всіма сусідами. Разом із тим, Україна повинна жорстко захищати свої права на міжнародній арені від зазіхань на незалежність та суверенітет держави.

Українська держава має зжорсточити міграційне законодавство (громадянство України повинно надаватися неукраїнцям за національністю лише у виключних випадках). Нелегальні мігранти, затримані в Україні, мають залучатися до примусової праці, аби таким чином заробити кошти на своє переправлення на Батьківщину).

Партія виступає за неухильне забезпечення особистих прав кожного законослухняного громадянина. Легітимні майнові права, право на захист приватної сфери життя, права на особисту безпеку – повинні неухильно забезпечуватися всією силою держави.

Розбудова Українського Війська (Армії Держави Україна)

Партія «БУЛАВА» виступає виступає за створення національної високоефективної системи всебічного забезпечення та оснащення Збройних Сил озброєнням та технікою, яка б відповідала сучасним викликам національній безпеці України, створення в короткі строки якісно нових Збройних Сил європейського типу, професійних та мобільних, добре оснащених та підготовлених, спроможних адекватно реагувати на сучасні загрози національній безпеці у воєнній сфері.

Сьогодні всі мають зрозуміти, що проводити так звані реформи у сучасних пострадянських українських Збройних Силах неможливо. Армія України знаходиться у стані глибокої деградації та занепаду. Тож першочерговим завданням є максимально пригальмувати процес розвалу українського Війська із одночасним створенням нової моделі збройних сил України.

З метою приступити до створення дійсно боєздатної армії, ми проведемо ретельний аналіз загроз національній безпеці у воєнній сфері, відпрацюємо стратегічну програму створення Національних Збройних Сил України й програму забезпечення повноцінного фінансування військового будівництва (розробимо «Військову доктрину Збройних Сил України» партії «БУЛАВА»).

Армія – це не тільки озброєння та військова техніка. Армія, у першу чергу, – це люди, висококласні фахівці, які здатні забезпечити управління системами сучасних озброєнь і здатні самостійно приймати рішення.

Армія в державі – це не тільки невід`ємний атрибут держави, це ще і школа виховання справжніх українських патріотів, державників, які здатні взяти на себе відповідальність не лише за військові підрозділи, але й за усю країну.

Військовослужбовці мають стати реальним резервом для державної служби.

Важливим питанням сьогодення залишається розробка сучасної всебічної системи соціального забезпечення людей у погонах. Держава має і зобов'язана створити такі соціальні умови життя військовослужбовців і членів їх сімей, щоб сумлінне виконання своїх службових обов`язків стало безумовним. Військова людина

має дбати про безпеку держави, а не замислюватися над тим, чим вона буде годувати свою родину і де вона буде жити.

Суспільство повинно усвідомити, що армія може бути великою або маленькою, але вона не може бути дешевою. За свою власну безпеку необхідно платити! Це питання є надзвичайно болючим за сучасних умов, проте нагальним у потребі розв'язання в ім'я збереження Української державності та забезпечення національної безпеки.

Ми стверджуємо, що без громадського контролю неможливо забезпечити ефективне використання коштів платників податків, які виділяються з державного бюджету на забезпечення старшин та козаків Українського Війська.

Усвідомлюючи геополітичне положення України, консерватори виступають за створення професійної контрактної армії, із одночасним забезпеченням короткостроковою (до 2 років) добровільною службою. Виконання священного обов`язку захисту держави має бути забезпечене для всіх громадян. Поряд із військовою службою за контрактом має бути передбачена і добровільна служба, тобто служба осіб, які приймають на себе обов'язки військовослужбовця на термін від шести місяців до двох років. Виконання священного обов'язку захисту держави має бути гарантоване для всіх громадян України, які за станом здоров'я можуть і особисто бажають проходити військову службу. Відбір на добровільну службу здійснювати на конкурсній основі.

Консерватори виступають за створення професійної армії, проте із обов'язковою військовою підготовкою у середній та вищій школі. Початкова військова підготовка у середній школі має бути обов'язковим предметом навчання.

Економічний світогляд

Мусимо йти до вирішення соціально-правових та фінансово-економічних питань, маємо вимагати соціальної справедливості й невідворотності покарання. Творити сталі умови для правового й щонайширшого розвитку та розквіту малого і середнього підприємництва в усіх галузях народного господарства. Задля цього потрібно буде визначально змінити форму вертикального та горизонтального існування державного організму на якісно інших ніж тепер принципах та засадах.

Партія «БУЛАВА» виступає за стимулювання приватної ініціативи в економіці, за зменшення бюрократичного та податкового тиску на підприємців. Партія виступає за стимулювання дрібного та середнього бізнесу. Однією із гарантій успішної діяльності дрібних та середніх підприємців є адекватне антимонопольне законодавство.

Вимагаємо податкової реформи й вироблення нового Податкового кодексу, де б податки мали диференційований характер, пільги для середнього бізнесу й тимчасові знижки для галузей, що потребують розвитку в Україні. Встановити прогресивний податок на капітал.

Виведення економіки з тіні. Гроші в бюджет отримувати не шляхом посилення податкового тиску, а внаслідок встановлення прозорого і справедливого оподаткування, коли олігархічні групи повинні сплачувати більше ніж середній і дрібний бізнес, а взамін отримувати гарантію безпеки бізнесу.

Ринки й базарчики, автостоянки тощо, що були захоплені у людей, переведемо у власність і підпорядкування місцевих громад, тож мешканці мікрорайонів міст стануть їх співвласниками й отримуватимуть прибуток із спільного майна.

В кожному районі міста відкрити соціальні продуктові та техномагазини.

Партія виступає за відновлення «золотого стандарту» у валютно-грошовій сфері. Валютні курси не повинні бути залежними від банківських спекуляцій або адміністративного волюнтаризму.

Партія виступає за запровадження посилення контролю над банківською сферою, негайне запровадження суттєвих обмежень на розмір відсотків по кредитах, заборону закладання та подальшого відчуження нерухомого та рухомого майна за кредити. Консерватори вимагають скасування нетрудових доходів та знищення процентного рабства. Накласти верхню межу у позиках банківських відсотків.

Всі платежі держбюджету повинні проходити виключно через державні банки.

Ми домагатимемося на законодавчому рівні участі професійних громадських організацій, які є науково-технічно і морально вартісними, у технічній перевірці роботи менеджменту підприємств і комунальних служб.

Консерватори за встановлення мінімальної заробітної платні. Ми вимагаємо участі робітників у розподілі прибутків великих підприємств.

Партія виступає за захист прав вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника. Повинні бути створені міцні бар'єри на шляху демпінгового імпорту неякісних сільгосппродуктів. Держава повинна всіляко стимулювати виробництво біологічної, екологічно чистої сільгосппродукції.

Мусимо повернути й захистити природні багатства нашої землі народові й водночас стати на захист самої землі і права тих, хто її обробляє, володіти нею, не бути новим кріпаком у новоявлених феодалів-латифундистів, а стати власником своєї частки землі. Селянин має бути господарем на селі, а не жебраком й наймитом, що за копійки чи подачки жевріє без засобів для існування.

Консерватори виступають за безкоштовну передачу землі у приватну власність селян. Запровадження спеціального Державного земельного банку для надання довгострокових пільгових позик (під мінімальні відсотки) для купівлі реманенту та інших приладь та насіння для обробки землі. Для малих і середніх селян-землевласників на 5 років встановити податок у розмірі 5% річних, як і для об'єднань селян (сільськогосподарських кооперативів) тощо. Для великих землевласників – у 15%. Зобов'язати землевласників обробляти землі і запровадити санкції, відповідно до яких необроблювальні землі мають передаватися кооперативам селян.

Ми прагнемо прийняти *новий закон про страхування інвалідності та непрацездатності* з причин похилого віку (каліцтва та пенсіонерів), встановити віковий ліміт залежно до витрат сил, що потребували ті чи інші види праці.

Задля залучення інвестицій, Партія пропонує створити на території України спеціальні офшорні (безподаткові) зони, з відповідною інфраструктурою та жорстким забезпеченням режиму фінансової секретності для інвесторів.

Партія виступає за усіляке стимулювання розвитку наукоємних технологій та експорт відповідної продукції на світові ринки. Україна повинна перестати бути «сировинною економікою».

Ми прагнемо децентралізувати і спростити діяльність служб на користь виробників енергії, казначейства й обслуговуючих служб.

Ми за націоналізацію усіх об'єктів з виробництва зброї та торгівлі зброєю, а також підприємств та галузей стратегічного значення, що впливають і забезпечують національну безпеку.

Здоров'я нації та охорона довкілля
Подолання демографічної кризи

Партія «БУЛАВА» виступає за виважену екологічну політику. Громадяни України мають право на чисте довкілля та якісне і здорове харчування. Всі злісні порушники цих прав повинні нести посилену відповідальність перед законом, незалежно від їх політичного та економічного статусу.

Партія ініціюватиме започаткування в Україні екологічної поліції.

Реалізувати довгострокову державну програму популяризації в суспільстві здорового способу життя, що включає пропаганду духовного і фізичного здоров'я, боротьбу з наркоманією, алкоголізмом, тютюнопалінням.

Запровадити обов'язкове державне соціальне медичне страхування, яке забезпечить ґарантований базовий пакет невідкладної первинної медичної допомоги, що надається безоплатно коштом державного медичного фонду.

Реалізувати програму «Репродуктивне здоров'я нації». Заборонити переривання вагітності, окрім випадків, зумовлених медичними показаннями.

Забезпечити суворий державний контроль за якістю та цінами на лікарські препарати, особливо імпортного виробництва.

Відновити і повернути у державну власність відчужені в неї й приватизовані державні санаторно-курортні комплекси. Заборонити перепрофілювання санаторіїв. Заборонити приватизацію державних курортних та санаторних земель на всій території України.

Затвердити державну житлову програму, згідно з якою сім'я з трьома дітьми отримує державний безвідсотковий кредит, сім'я з чотирма дітьми – державний безвідсотковий кредит, 50% якого підлягає поверненню, сім'я з п'ятьма дітьми і більше – безкоштовне житло від держави. Запровадити доступні державні пільгові кредити на придбання житла для молодих сімей.

Збільшувати розмір виплат українським сім'ям у зв'язку з народженням кожної наступної дитини відповідно до показників інфляції в країні та росту цін на дитячі товари.

Заборонити рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв у будь-якій формі на всій території України. Встановити кримінальну відповідальність за пропаганду наркоманії (у тому числі так званих «легких наркотиків») та сексуальних збочень.

Встановити спеціальний податок на алкогольні напої, тютюнові вироби, генетично модифіковані продукти харчування. Отримані кошти спрямовувати на програми подолання соціальних хвороб (туберкульоз, онкологічні та серцево-судинні захворювання, діабет, ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, наркоманія).

Створити мережу сучасних лабораторій для аналізу продуктів харчування на предмет наявності в них генетично-модифікованих організмів. Посилити кримінальну відповідальність за недотримання правил маркування та торгівлі генетично-модифікованими продуктами харчування.

Організувати належний державний контроль за охороною здоров'я працівників, санітарними умовами праці громадян та безпекою на виробництві.

Надати мешканцям регіонів України, які постраждали від техногенних забруднень, статус, прирівняний до чорнобильського.

Зберігати наявні заповідні території та парки і створювати нові рекреаційні зони.

Зобов'язати великі підприємства сировинно-інтенсивних галузей провести екологічну модернізацію засобів виробництва.

Заохочувати перенесення за межі населених пунктів на безпечну відстань усіх підприємств, що здійснюють шкідливі викиди в навколишнє середовище. Ми виступаємо за запровадження жорстких покарань за псування навколишнього середовища, забруднення річок, вирубку лісів тощо.

Ініціюємо встановлення сонячних батарей на дахах будинків, нагнітачів енергії та дворових водяних бюветів. Кожний двір має бути заквітчаним та облаштований лавками та дитячим майданчиком.

Зобов'яжемо власників спортивних та культурно-мистецьких закладів надати 50% знижку для їх відвідування малозабезпеченим громадянам та дітям, дітям з багатодітних сімей та сиротам – безкоштовно (на початковому етапі – із застосування обов'язкової та гарантованої державної дотації).

Відновимо пільгові центри страхування, безкоштовні юридичні консультації, медичне і соціальне обслуговування.

Ми вимагаємо прийняття мораторію про заборону забудов історичних центрів міст України, а також про заборону знесення і забудов дитячих майданчиків та парків і галявин на території усіх міст, містечок, селищ та сіл.

Усі історичні й архітектурні пам'ятки Києва та інших історичних міст та сіл мають бути відновлені й повернуті у спільну власність громад.

Ми домагатимемося перенесення з центра міста офісних компаній до спеціальних бізнес-районів (наприклад у передмістя чи до так званої «промзони»). Подібне ж ініціюватимемо й щодо виведення за межі центральних районів великих міст промислових підприємств.

Ми прагнемо збільшення кількості бюветів, дитячих майданчиків, парків, садів, фонтанів та галявин для відпочинку в усіх населених пунктах України.

Консерватори усвідомлюють й майбутні виклики новітніх часів й тому розуміємо, що настане пора, коли часу буде менше, ніж ми думаємо. Світові загрози вже сьогодні попереджають людство про майбутні труднощі. Ми не можемо дозволити собі апатії. Проблема не є однією, їх комплекс. Брак чистої води є однією з найактуальніших. Вода є дорожчою, ніж нафта.

Ми маємо бути готові вистояти й перед загрозою глобального економічно-продуктового колапсу, до якого держава має готуватися, аби вижити і бути готовою до світових криз і викликів. В досить скорому майбутньому на нас чекатимуть світова економічна нестабільність, брак нафти і доступної енергії, перенаселення планети і міграція тощо. З року в рік ресурсів буде менше, а відтак слід розвивати власні ресурси, хоч і така економіка не дає швидких прибутків, потрібна локалізація економіки і сільського господарства (усе слід намагатися виробляти тут). Варто переписати норми законів у фінансовій практиці. Ми маємо готуватися й катаклізмів, як природних, так і внаслідок терористичних нападів. Саме тому однією з норм військової підготовки в навчальних закладах має бути навчання навичкам поведінки і взаємодопомоги під час терористичних атак або природних негараздів. Усі ці та інші загрози, якщо держава заздалегідь не готуватиметься до них, як правило, спричинять соціальну нестабільність, поставлять під загрозу цілісність країни, культури, нації.

Освіта. Культура. Духовність

Партія «БУЛАВА» виступає за усіляке сприяння розвиткові української культурної традиції – фундаментальної основи українського соціуму. Українська культура, мова, традиційний спосіб життя – основа майбутнього українського народу. Ми маємо беззаперечно домогтися україноцентричності у питаннях духовності, мистецтва, історії тощо (не забуваючи й не виключаючи при цьому наявність сторонніх чинників).

Партія виступає за відродження кращих традицій української педагогіки. Ми виступаємо за подолання наслідків необдуманих реформ, що значною мірою зруйнували середню та вищу освіту в Україні.

Школа не є «світоглядно нейтральною» – вона повинна виховувати свідомих та високоосвічених громадян України. Світоглядним завданням середньої освіти є виховання поваги до власної держави, традиційної культури, родини, вчителів, старших та ровесників. Змістовно – середня освіта повинна давати максимально можливий обсяг знань з фізико-математичних, природничих та соціо-гуманітарних дисциплін, щоб забезпечити державу відповідною кількістю висококласних спеціалістів.

Ми за збереження забезпечення права кожному українцеві одержати вищу освіту та зайняти керівну посаду, держава повинна турбуватися про ґрунтовну розбудову нашої системи народної освіти. З самого початку розвитку свідомості дитини, школа повинна цілеспрямовано виховувати в учнів розуміння ідеї держави. Ми вимагаємо, щоби особливо обдаровані діти бідних батьків, незважаючи на їхнє становище у суспільстві чи професію, отримували освіту (в т.ч. і в приватних навчальних закладах) за рахунок держави.

Одним із завдань школи є також виховання майбутніх захисників Вітчизни. Відповідно повинне бути поновлене викладання початкової військової підготовки, в комплексі із виховання відчуття дисципліни та обов'язку серед учнів. В зв'язку із глобальною небезпекою терористичних актів у середніх навчальних закладах запровадити викладання основ безпеки та громадської оборони.

Вища школа повинна бути наділена максимальною автономією у фінансовій та адміністративній сфері. Разом з тим, повинен бути налагоджений чіткий державний контроль за дотриманням

стандартів якості навчання (який, втім, не повинен означати збільшення бюрократичної складової навчально-наукового процесу).

Кількість вищих навчальних закладів повинна бути зменшена. Викладач повинен отримувати достойну зарплатню, при суттєвому скороченні нинішній погодинних стандартів аудиторного навантаження.

Партія також виступає за:

- поширення україномовного середовища в російськомовних регіонах шляхом створення і гарантованої державної підтримки україномовних дошкільних і шкільних навчальних закладів;
- створення мережі курсів вивчення української мови для підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців;
- державну підтримку програм перекладу кращої іноземної літератури українською мовою;
- визначення основних пріоритетів вітчизняного освітнього та науково-технологічного розвитку шляхом розробки програми розвитку інноваційних процесів в даних галузях, які в сукупності формують інфраструктуру економіки знань – основу майбутньої конкурентоспроможності України у глобалізованому світі;
- формування стратегічного планування розвитку пріоритетних галузей економіки з врахуванням їх збалансованого кадрового забезпечення. Це дасть можливість усунути значні структурні невідповідності між потребами економіки та обсягами й структурою підготовки і перепідготовки фахівців;
- створення належних умов для відбору талановитої молоді на всіх етапах (школа, вуз, аспірантура) для протидії відтоку високоінтелектуальної молоді за кордон. Заснування відповідних фондів, грантів, премій. Створення ефективної системи кредитів молоді для навчання та будівництва житла;
- активний розвиток тих стратегічних напрямків науки, де Україна ще займає міцні позиції. Налагодження більш тісного і швидкого зв'язку «наука – виробництво», так як більшість наших дослідників, не маючи можливість реалізувати свої винаходи у рідній країні, змушені продавати їх за кордон. Створення належних умов для залучення іноземних інвестицій у вітчизняну науку;

- подолання корупційних явищ в освітній сфері. Посилення відповідальності за отримання хабарів;
- збільшення фінансування освітньої сфери. Фінансування освіти здійснюється за залишковим принципом. Потрібно сформувати чітке розуміння того, що досягнення достатньо високого рівня соціального та економічного прогресу є неможливим в жодній державі, де наука і освіта розвиваються за «залишковим принципом»;
- посилення академічної та господарської автономії інститутів та університетів з метою підвищення якості знань та посилення науково-дослідницької роботи вузів. Слід констатувати, що сьогодні вищі навчальні заклади відіграють другорядна роль у проведенні передових наукових досліджень, які є основою елітної університетської підготовки. Відтак обсяги фінансування університетської науки є майже на порядок нижчими академічної;
- формування нового типу типу університетів - дослідницьких університетів, який комплексно поєднує . освіту, дослідження та інновації, що підвищить якість підготовки кадрів, в значній мірі буде сприяти розвитку наукоємного високотехнологічного виробництва та збільшить конкурентоспроможність країни у світі;
- розвиток етнородинної педагогіки;
- активне виховання в національному дусі;
- залучення молоді до народних традицій, починаючи ще з дошкільного віку, шляхом не тільки викладання на уроках народознавства та українознавства основ народних обрядів та ремесел, а й безпосередньою участю дітей у обрядах та знайомство з майстрами ремесел. У школах запровадити уроки українського національного танцю та вивчення основ традицій українців.

Партія «БУЛАВА» виступає за збереження історичного середовища та пам'яток історії та культури, що є важливим чинником «духовної екології» суспільства. У цій сфері необхідно:

- формування і популяризація державної ідеології, яка була б зрозумілою і прийнятною для більшості населення та враховувала культурні та історичні традиції розвитку багатонаціональної країни;

- розробка та здійснення цивілізованих форм впливу на засоби масової інформації з метою їх орієнтації на поширення в суспільстві духовних цінностей, що відповідають національним цілям країни, вихованню патріотизму та громадянського обов'язку щодо захисту її інтересів;
- створення ефективних механізмів протидії «культурній експансії» західних країн, що популяризує культ споживацтва, розпусти, насилля, нівелюючи національні цінності та традиції.
- розробка Стратегії розвитку вітчизняних культурних індустрій;
- забезпечити проведення єдиної державної політики щодо вирішення питань, пов'язаних з організацією діяльності кіноіндустрії та видавничого сектора;
- вдосконалити чинне законодавства в галузі культури, чітко визначивши шляхи оптимізації фінансового забезпечення галузі з використанням недержавних джерел фінансування;
- створити механізми звільнення від оподаткування коштів, інвестованих з інших сфер діяльності у розвиток національних культурних індустрій. Вирішення питання звільнення від оподаткування меценатських і спонсорських коштів, спрямованих на розвиток даної галузі;
- розробити механізми пільгового кредитування державними і комерційними банками підприємств кіноіндустрії та видавничої галузі;
- забезпечити створення широкої загальнонаціональної мережі кінотеатрів та книгорозповсюдження, зорієнтованої на реалізацію вітчизняної продукції, зокрема досягнути забезпеченості населення закладами кіновідеопоказу: міське населення – до 2 кінозалів в розрахунку на 100 тис. жителів; сільське населення – до 4 кіно(відео) установок в розрахунку на 10 тис. жителів;
- створити умови для формування корпоративної та приватної культури благодійництва та меценатства шляхом вдосконалення відповідного законодавства;
- створити ефективну систему контролю відповідних державних структур за належним рівнем збереження інвесторами історичних пам'яток з встановленням більш жорсткої адміністративної і навіть кримінальної відповідальності в разі

пошкодження, руйнування історичних пам'яток чи використання їх не за призначенням.

Партія «БУЛАВА» виступає за збереження та утвердження у суспільстві світоглядних цінностей традиційного християнства. Партія всіляко сприятиме конструктивній діяльності традиційних християнських конфесій (православної та католицької обох обрядів, класичних протестантів) в ділі утвердження цих цінностей. Разом з тим, Партія визнає принцип свободи віросповідання та чіткого розмежування сфери компетенції держави і релігійних конфесій. Держава не втручається у сферу канонічного права та догматики релігійних організацій.

Партія визнає провідними Церквами в Україні УПЦ та УГКЦ. Консерватори вітатимуть і підтримуватимуть створення єдиної Української Помісної Церкви.

Виступаючи за традиційні сімейні цінності, ми вимагаємо заборони діяльності релігійних та псевдорелігійних сект, рухів та тоталітарних організацій (конфіскації їхнього нерухомого майна у власність місцевої громади) і підтримуємо християнські цінності та традиції. В Україні мають бути заборонені тоталітарні секти. Ми вимагаємо свободи всіх релігійних віросповідань в межах держави, поки вони не загрожують її існуванню та не виступають проти моральності та моральних почуттів української нації.

Виховання у школах мусить мати такий характер, аби виховувати душі і тіла для захисту Батьківщини, проте таким чином, щоби не піддавати їх небезпеці, а натомість уможливити підвищення моральних і культурних якостей молоді.

Прикінцеві положення

Історія довела, а сучасність підтвердила те, що успішна державотворча нація мусить мати: лицарів політики (свідомий своєї відповідальності й освічений національний Провід), лицарів віри (щиру національну Церкву), лицарів-воїнів (міцне національне Військо), лицарів праці (успішні національні трудові, грошові та наукові верстви) та лицарів пам'яті (хранителів національних спадщини предків та надбань минулого). Усіх їх має взаємооб'єднувати та взаємопов'язувати триєдність спільної мети: велич держави, добробут народу й окремішність крові. Ми мусимо зберігати старі цінності, плекати минулі скарби і, спираючись на них, творити нові закони, оновлені чесноти та новітню життєздатну і чисту націю.

Відтак наш обов'язок, а надто в умовах викликів сьогодення, опанувати усіма тими державотворчими джерелами, аби досягти і забезпечити нащадкам цих три складових існування нашого величного народу на нашій споконвічній Батьківщині та у нових заселених ним землях.

Звитяга не є одноликою, переможна боротьба неможлива у замкненні лише на одному фронті, політична діяльність безплідна в однобічній скутості засобів, напрямів та дій. Наш чин має бути багатогранним і всеохоплюючим, як і поступ державотворця. Тож нині політична партія не має дозволити собі замкнутися лише у лицарсько-орденському панцирі, як і не повинна перетворитися на суто політичний гурток партійного типу. Час вимагає змін, нова доба вимагає від нас еволюції, політичне і соціально-економічне становище в країні – виважених, але рішучих дій, нація потребує захисту і згуртованості, а державність – порятунку. Тому ми не лише зобов'язані, але й мусимо діяти у всіх вищевказаних напрямах та сферах.

Починаючи від захисту належних нам прав бути єдиним домінуючим народом у власній державі й вбираючи у себе тих, хто щиро прагне долучитися до нього і стати часткою його, кінчаючи забезпеченням незворотності національного розвитку держави і новітньої традиціоналістської (неоконсервативної) сталості суспільства. Наша віра, наші традиції, мова, расова спорідненість та наша готовність передбачити імовірні труднощі й підготуватися до їх поборення, і в умінні пронести наші цінності крізь них, визначають наше майбутнє – як окремої людини, так і цілого соборного народу.

Консерватори у своїй діяльності повинні виходити за рамки гурткового існування чи дії за принципом закритих клубів й активно включитися у політичні процеси. Ми маємо створити спільний правий фронт й не поборювати одне одного, а поширювати традиціоналістичні цінності та нести консервативну ідеологію до людей.

Ніхто не збудує нам державу окрім самих нас. Ніхто не зробить її дійсно українською окрім самих нас. Ніхто не покращить наше життя й не захистить націю на нашій споконвічній землі, окрім нас самих.

Відтак коли ми кажемо: *«Слава Нації!»*. Мусимо відповісти: *«Українській Нації!»*

Коли ми кажемо: *«Слава державі!»*. Мусимо відповісти: *«Українській Державі!»*

Слава Україні і смерть ворогам!.

Гасло Партії «БУЛАВА»: *Честь і відданість!*

26 вересня 2013 р. Рада Засновників Провідник:
м. Київ *Павло Гай-Нижник*

Публікується за:
Офіційний веб-сайт партії "БУЛАВА":
www.bulava.info

ЗМІСТ

В очікуванні тотальної русифікації та диктатури: перестороги з минулого у світлі сьогодення (своєчасні думки історика про український політикум початку XX та XXI століть) . . . 3

“Будівникам” Життя . . . 12

Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій (з огляду на програмові засади УНКП та УКП) . . . 14

У галасі юрби не чу́тно Бога . . . 35

Україна за двадцять років: матеріали міжнародної веб-конференції 22 серпня 2011 р. . . . 36

Земля, в якій рубають тихий рай . . . 42

Історія і національна безпека. Павло Гай-Нижник: Досвід нашої державності початку XX століття вказує українцям на просту істину – не варто нікого звинувачувати у втраті державності, окрім себе (інтерв’ю взяв О. Купрієнко) . . . 43

Свобода . . . 52

Бійтеся березневих ід! Круглий стіл у Києві, присвячений Лютневій революції 1917 року, як стратегія російської зовнішньополітичної лінії . . . 53

Омана . . . 62

Усі – в патріоти: за планом, повідсотково і з вибірковою свідомістю . . . 63

Час на зміни . . . 68

Гай-Нижник П.: «У влади немає інтелектуального резерву» (інтерв’ю взяв О. Куриленко) . . . 69

Вони і ми . . . 71

Гай-Нижник П.: «В авторитарній державі дракон з’їдає сам себе» (інтерв’ю взяв О. Куриленко) . . . 72

Остання крапля . . . 75

Потворна сутність української влади, або в яку «державу» прагнуть загнати один з європейських народів . . . 76

Ми вийшли із глибин блакитно-жовтих вен . . . 86

«Фронт Змін» А. Яценюка на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) . . . 87

А. Яценюк та політична партія «Фронт Змін» х виборів 2012 р. (березень–травень 2012 р.) . . . 115

Вершителям (Послання) 135

Всеукраїнське об'єднання «Свобода» на старті парламентських виборів 2012 р. (грудень 2011 р. – лютий 2012 р.) 136

ВО «Свобода» у виборчих перегонах: тактика боротьби та ідеологічні засади (березень – серпень 2012 р.) 171

Вінець 195

Цькування Спілки українських письменників в Ізраїлі –наслідок бездіяльності українського представництва в цій країні та української державної влади 196

Тенета маховика. Павло Гай-Нижник: «Систему антиправил в Україні було сформовано ще в 1990-х роках. Нинішня влада її лише вдосконалює» (інтерв'ю взяв І. Капсамун) 201

Гра тіней 209

Позиції та завдання сучасного українського консерватизму 210

Програма націонал-консервативної партії «БУЛАВА» 229

Зміст 256

Науково-публіцистична збірка

Гай-Нижник Павло Павлович

Час на зміни (політична публіцистика та інтерв'ю за 2010–2013 рр.)

Оригінал-макет та
дизайн обкладинки
Гай-Нижник О.В.

Формат 84х108-1/32
Папір офсетний. Друк офсетний
Наклад_____